

P. ARRIGHINI A.

DVANÁSTI

SPOLOK SV. VOJTECHA V TRNAVE

Original: I DODICI (Apostoli) Marietti 1935.

ÚVOD

*B*olo to nedávno. Vstúpil som do jednej z našich popredných Národných knižníc, aby som posháňal niečo o jednom z apoštolov, o ktorom som mal písať a prednášať. A hoci som prezrel obrovskú kartotéku životopisov, veľmi ma prekvapilo, že z toho, čo som hľadal, nenašiel som celkom nič.

Uvádzaných tu bolo mien na tisíce, história a životopis osobností viac-menej vzdialených a bezvýznamných, ale nič takého, čo by ma bolo zaujímalo. A predsa išlo tu o apoštola — jedného z tých Dvanástich, ktorých si sám Ježiš Kristus vyvolil, vyučil a poslal do celého sveta, aby šírili Evanjelium, svetlo, vzdelanosť. Potom som sa dal hľadať mená aj tých ostatných Dvanástich; ale okrem troch alebo štyroch najvýznačnejších nenašiel som zasa nič ani v katalogu, ani v celej ohromnej knižnici, ktorá mala aspoň pol milióna sväzkov.

Pokúsil som sa hľadať aj inde a presvedčil som sa, ako už aj sám Chrysostom, že veru o apoštoloch sa nám len máličko zachovalo a ešte menej bolo o nich napísané. Je pravda, že nechýbajú diela dosť hod-

notné a objemné tak o ich činnosti vo všeobecnosti, ako aj o živote každého z nich osobitne, ako: o sv. Petrovi, sv. Pavlovi, sv. Jánovi a sv. Jakubovi, ale ostatných už možno zaradiť medzi veľkých Zabudnutých... A ak sa predsa niečo o nich nachádza, tak sú to len náznaky, roztrúsené v starých dejepisoch alebo pápežských listinách a krátke a neúplné životopisy novodobé, ale bez usporiadania a ucelenosti.

Skrsla teda vo mne myšlienka, aby som sám urobil to, o čom som sa nazdal, že to urobili iní. A keďže u mňa niečo si zaumieniť a aj to uskutočniť znamená to isté, dal som sa hneď do roboty, neďivajúc sa pri tom na ťažké a namáhavé podujatie, ktoré som mal pred sebou. Veď už toľko podobných ťažkostí som prekonal a okrem toho práve teraz mal som celkom oprávnenú príčinu rátať i so zvláštnou pomocou svätých apoštolov.

A tak pri štúdiu a horlivom písaní pozoroval som, že i tento môj štyridsiaty hrubý sväzok, v ktorom sú starostlivo sosbierané životopisné údaje Dvanástich, a to podľa tohože poradia, ktoré nám uvádza autor Skutkov apoštolských, nevynímajúc ani životopis najdôležitejší — sv. Pavla — rozrastá sa mi pod perom omnoho rýchlejšie, než by som sa bol nazdal. Nenamýšľam si, že som vytvoril štúdiu prísne kritickú, osožnú iba pre učencov, no vždy som kládol dôraz na pramene historické, a to najspoľahlivejšie, a na autorov najpovolanejších a najosvedčenejších.

Ako to bolo prirodzené a celkom na mieste, i keď som chcel zachovať medze skromnej biografie, o hlavných apoštoloch — o ktorých som mal látky celú hromadu — rozvravel som sa trochu obširnejšie

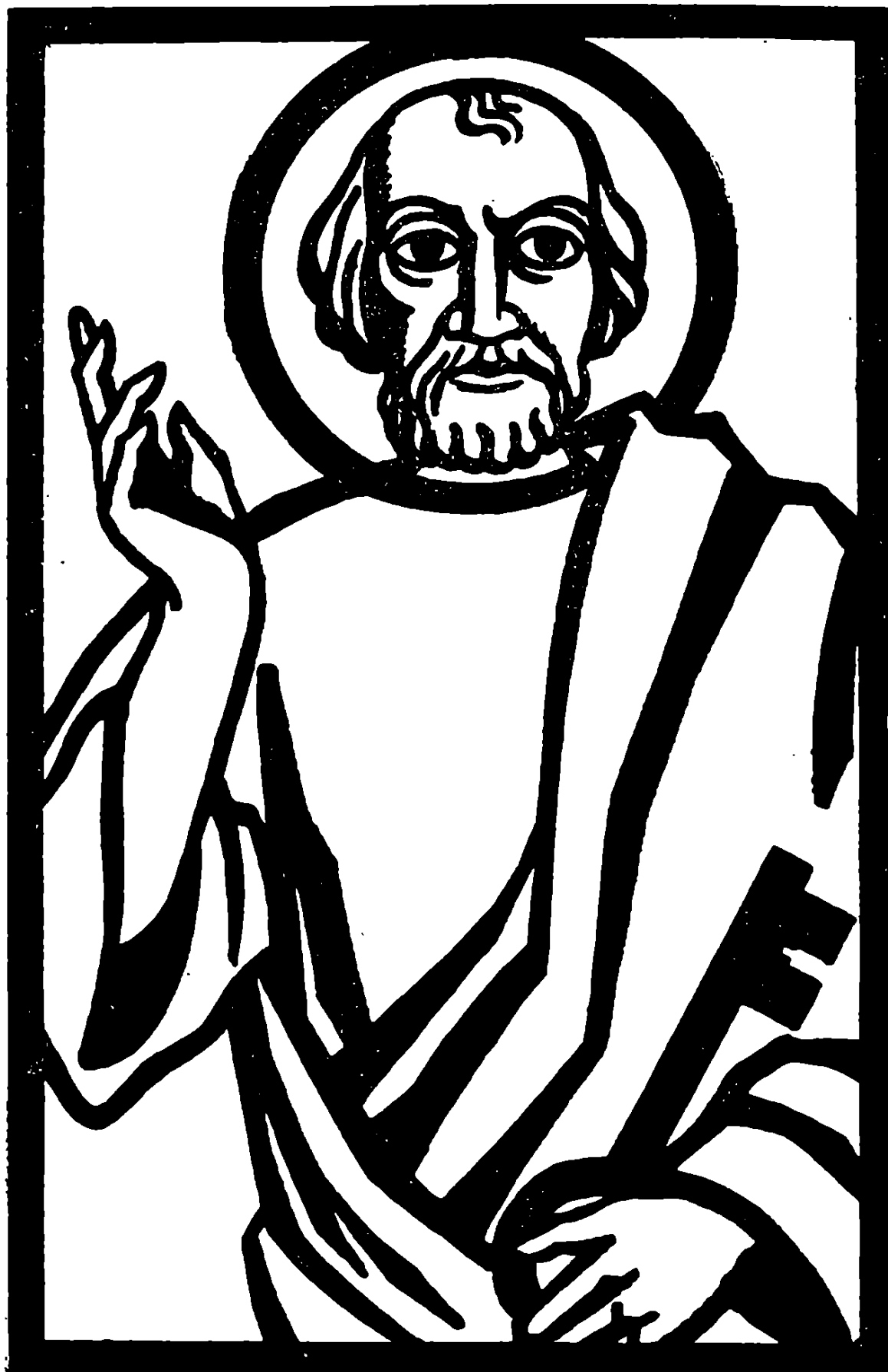
a u ostatných zasa, keď som mal zachytiť len veci isté a vhodné, povedal som o nich menej.

U všetkých uviedol som potom v poznámkach veľmi mnohé údaje bibliografické, dejepisné, exegetické, teologické už aj preto, aby sa text tým doplnil a aj pre pohodlie toho, kto by sa chcel lepšie zahľbať nad vecami skutočnými, alebo i spornými.

A po tomto ostáva mi len — ešte aj tomuto môjmu novému a tak dôležitému dielu, hovoriacemu o živote svätcov — zaželať veľa úspechu, aspoň takého, akého dosiahly predošlé moje diela. Splnenie tohto želania potvrdí sa súčasne, ak apoštolovia, od ktorých som dostal toto vnuknutie a na slávu ktorých je kniha napísaná, dopomôžu mi rozšíriť knihu po všetkých tých krajinách, ktorými prechádzali a ktoré počuly ich slová pravdy a života.

Rím 1934.

A u t o r.

SVÄTÝ PETER

Šimon Bar-Jona. — Povolanie. — Nasledovanie. — Krivá prísaha. — Primát. — Turíce. — Zázraky. — Trest Ananiáša a Zafiry. — Ustanovenie diakonov. — Dvaja Šimonovia. — Obrátenie pohanov. — Uväznenie. — Antiochia. — Rím. — Pobyt v Ríme. — Snem v Jeruzaleme. — Dve Kniežatá. — Spisy. — Mučenie. — Hrob. — Relikvie. — Legenda. — Umenie.

Podľa sv. Lukáša všetkých Dvanástich vyvolil si náš Pán Ježiš Kristus, ktorý... »V tých dňoch sa vyšiel modliť na vrch a v modlitbe k Bohu strávil celú noc. A keď sa rozodnilo, svolal svojich učeníkov, vyvolil si z nich dvanástich, ktorých aj nazval apoštolmi: Šimona, ktorého nazval Petrom, jeho brata Ondreja, Jakuba, Jána, Filipa, Bartolomeja, Matúša, Tomáša, Jakuba Alfejovho, Šimona, zvaného Horlivcom, Judáša (brata) Jakubovho, a Judáša Iškariotského, ktorý sa stal zradcom.«¹

Toto vypočítavanie opakuje sa aj v ostatných troch soznamoch, ktoré máme o apoštoloch v Novom zákone² a preto i my zachováme to isté poradie, iba s tým rozdielom, že namiesto Judáša »Zradcu« budeme sa zaoberať sv. Matejom alebo, ako si to želajú iní, sv. Pavlom, »vyvolenou nádobou«. Takto zostane apoštolov vždy dvanásť, teda toľko, koľko ich bol Mesiáš ustanovil, a to azda preto, aby zodpovedali počtu dvanástich kmeňov vyvoleného národa, alebo pre veľký symbolický význam, ktorý v tých časoch pripisovali tomuto číslu.³

Začneme teda so životopisom prvého z nich, a to tak obširne a s takou kritikou jeho činov, akú vyžaduje dôležitosť predmetu.

Šimon Bar-Jona.

Pomerne skúpe, no tým zaujímavejšie sú zprávy, vzťahujúce sa na prvé obdobie života sv. Petra, ktoré po preosiatí ponechala kritika ako hodnoverné.

Je isté, že prv než sa takto nazýval, nemal po mnohé roky iného mena, iba Šimon Bar-Jona, čo znamenalo »Šimon syn Jonášov«. Jeho matka volala sa pravdepodobne Jana a bola dcérou Aristobola, ktorý bol bratom sv. Barnabáša.

Aj Šimon mal brata, ktorý bol o rok-dva starší než on a volal sa Ondrej. Obaja narodili sa v Betsaide, v pôvabnom mestečku galilejskom, ležiacom na brehu jazera Tiberiatského. Pri rokoch sa však mienky dosť rozchádzajú, nakoľko jedni sa nazdávajú, že sa narodil tri roky po Ježišovi, iní uvádzajú, že sa tak stalo aspoň o desať rokov skôr, čo sa zdá pravdepodobnejším.

Už od detstva bol povahy prostej a čnostnej, mal dobrý postreh, i keď nemal mimoriadne nadanie, povahove bol skôr popudlivý a ohnivý. Podľa starodávnych pamiatok mal byť mocnej, vysokej, štíhlej postavy. Jeho podlhovastá tvár, ohraničená bradou a hustými kučeravými vlasmi, bola vážna a drsná, ale schopná zažiariť hneď dobrotou a jemnosťou. Podľa týchto poznatkov jeho najlepšou podobizňou by bola teda bronzová socha, uliata na rozkaz sv. Leva Veľkého, ktorú už od V. storočia uctievali vo vatikánskej bazilike.

A tiež je isté, že Šimon, tak ako všetci dobrí Izra-

eliti, pre ktorých bolo panenstvo iba čnosťou prechodnou, ktorá musí čoskoro ustúpiť manželstvu, oženil sa ešte veľmi mladý s akousi Konštancou, alebo Perpetuou. Sv. Hieronym predpokladá, že vtedy, keď jej manžel pobral sa nasledovať Majstra, bola už mŕtva.⁴ Ale keď doslovne chápeme slová sv. Pavla v I. liste ku Korinťanom⁵ — a ani niet príčiny, že by ich bolo treba ináč vysvetľovať... »A nemáme práva brať so sebou ženu, sestru, ako aj ostatní apoštoli... aj Kefas?«, nadobúdame mienku, že aj na jeho apoštolských cestách sprevádzala ho manželka, s ktorou žil ako so sestrou.⁶ A naozaj, aj sv. Klement Alexandrijský, aj Euzebius Cézarejský⁷ zaznamenávajú prastaré ústne podanie, podľa ktorého vraj umrela v Ríme mučeníckou smrťou len o niečo skôr než jej manžel, ktorý ju cestou na popravište vraj posmeľoval tým, že jej častejšie opakoval slová: »Len si spomeň na Pána...«

Sv. Klement Alexandrijský, ako vieme, uvádza vždy, že Šimon mal niekoľko detí.⁸ Sv. Hieronym však obmedzuje ich iba na dve, a to na jedného syna a jednu dcéru, o ktorej sa napísalo niekoľko legend.⁹ Šimon, aby uživil seba a svoju rodinu, zamestnával sa tvrdým a vyčerpávajúcim rybárstvom, ktorým sa zamestnávala — ostatne — väčšina obyvateľov jazera Tiberiatského. Bolo to zamestnanie i dosť výnosné, lebo, ako sa zdá, toto jazero priamo oplývalo rybami.

Aké mohol mať Šimon vzdelanie rozumové a mravné, o tom si môžeme urobiť tiež určitú predstavu, hoci v knihe Skutkov¹⁰ sa dočítame, že členovia Synedria veľmi pohrdlivo sa zmieňovali o ňom a aj o jeho priateľovi Jánovi, ako o »neučených a pro-

stých«, a to podľa židovského hľadiska alebo preto, že nenavštevovali školy rabínov, alebo že boli len ľuďmi prostými v porovnaní s triedou vzdelanou a vplyvnou, ako boli zákonníci a učenci. Stačí pozrieť, s akým opovrhovaním títo poslední hovorili v Talmude o am hâ âretz, o »národe zeme«!

Ale, ako dobre poznamenáva Fillion,¹¹ i keď Šimon nenavštevoval náukobehy rabínov ako Šavel, a hoci mu nebolo dovolené... »sedieť pri nohách Gama-liela«, nemožno z toho usudzovať, že by bol býval úplne negramotný, bez hociakého vzdelania. U Židov to nebolo ani možné. Je dokázané, že od panovania hasmonejcov,¹² keď farizeji sa dostali k moci, naliehali, aby si každá židovská obec zriadila školu vlastným nákladom. A je pravdepodobné, že tieto výpovede Talmudu... »Obec bez škôl a žiakov mala by byť zničená« a... »Učiteľ a žiaci sú najkrajšou ozdobou obce« vznikly práve v tomto čase. A židovský dejepisec Jozef dodáva: »Hlavnou našou starosťou je dať si dobre vychovať našich synov.« Podľa toho teda i nášmu Šimonovi už za detstva dostalo sa takého rozumového vzdelania, aké bolo obvyklé u jeho súčasníkov. A okrem toho treba k tomu pripojiť aj mimoriadne vzdelanie náboženské, okrem spoločného vyučovania v synagoge, a to vzdelanie, ktorého sa mu dostalo od Predchodcu, ktorého žiakom bol. Naozaj, z jeho rečí a listov vynára sa pomerne hlboká znalosť kníh Starého zákona a najmä kníh prorockých a žalmov. Často cituje tak jedny ako druhé, snažiac sa pri tom prispôbiť ich vysvetľovanie prekladu Septuaginta, čím dokázal aj svoje vzťahy so svetom gréckym. Naozaj, hoci jeho rodnou rečou bola aramejčina, ktorou hovorili v se-

vernej Palestíny, alebo akýsi dialekt židovsko-sýrsky,¹⁸ rozumel a rozprával dosť plynne a dobre rečou grécko-helénskou, ktorá bola veľmi rozšírená medzi obyvateľmi brehov Tiberiatského jazera. A práve v tejto reči skladá svoje listy a aj niektoré z jeho ôsmich rečí, zaznačených v Skutkoch, v nej boli prednesené. Konečne dodávame, že v Betsaide a v Kafarnaume mohol vidieť a počuť pôvodných obyvateľov mnohých rozličných krajov, a tak získať znalosť ľudí a vecí, ktorá v podstate je hlavnou školou aj pre apoštola.

Povolanie.

Avšak väčšina z toho, čo sa mohol náš Šimon naučiť, bola zaiste od Krstiteľa, pretože prv, než by sa bol stal žiakom Ježišovým, aj on, ako aj jeho brat Ondrej, jeho priateľ Ján, Filip a Bartolomej, bol žiakom Predchodcu. Prví prívrženci Mesiáša vychádzajú teda z bezprostredného okruhu Krstiteľa; a nemožno sa preto čudovať, že boli pripravení lepšie než ostatní.

Šimon bol jedným z prvých vyvolených a podľa Evanjelia pozvania, ktoré mu adresoval Majster, boli trojaké. Prvé bolo iba predbežné a znamenalo začiatok len prostých vzťahov priateľstva medzi ním a Mesiášom. Druhé bolo už pozvaním definitívnym, ktoré z neho urobilo žiaka Majstrovho v pravom slova smysle. Konečne tretie pozvanie bolo najvyššie, keďže bolo vlastne pozvaním do apoštolátu, po ktorom nasleduje primát.

Prvé pozvanie bolo aj nepriame, lebo sa stalo prostredníctvom brata Ondreja. Tento, sotvaže pozná Ježiša, pribehne k Šimonovi a povie mu: »Videli

sme Mesiáša» a hneď ho aj zavedie k Nemu, a ten sa naňho upreno zadíva a hneď, poznajúc jeho najvnútornejšiu prirodzenosť, hovorí mu: »Ty si Šimon syn Jonášov, ale volať sa budeš Kefas.«¹⁴ Týmto mu chcel naznačiť: »Až doteraz bol si mi len obyčajným človekom, ale čoskoro nebude to tak, lebo prestaneš byť jednoduchým Šimonom, synom Jonáša, a staneš sa Petrom.«

Toto premenovanie dáva teda Šimonovi tušiť, ako to bolo s Abrahámom, Sárrou a Jakubom,¹⁵ pretvorenie jeho prirodzenosti a poslania. Slovo Képhâ, arménsky tvar z hebrejského keph, znamená kameň, skala, ako to vyplýva už zo samej vysvetľovacej poznámky sv. Jána. Znamenalo to teda, že Šimon stane sa skalou, neochvejným základom, na ktorom Kristus vystaví svoju budovu. Poznamenávame však, že vtedy toto meno bolo iba prísľubom: »Budeš sa volať...« A len neskôršie, po vyznaní viery, bude mu dané s konečnou platnosťou: »Ty si Peter...«¹⁶ Faktom však je, že od prvého pozvania, teda už od prvého stretnutia sa s Mesiášom, bolo mu naznačené jeho veľké poslanie, takže s básnikom skutočne možno povedať: Omnia principiis inesse solent. Už v začiatkoch prejavujú sa predzvesti.

Táto prvá výzva však, ktorou sa náš Pán obrátil na Šimona, pravdepodobne v roku tridsiatom,¹⁷ musela byť čoskoro doplnená ďalšími dvoma, a to ešte slávnostnejšími a rozhodnejšími.

A naozaj. Druhá stala sa krátko potom, a to tak, ako nám to zaznačil sv. Matúš:¹⁸ »Keď chodil po brehu Galilejského mora, uzrel dvoch bratov, Šimona, ktorého nazval Petrom, a Ondreja jeho brata, ako spúšťali sieť do mora; boli totiž rybármi. I povedal

im: »Poďte za mnou, a urobím vás rybármi ľudí!« Oni hneď opustili svoje siete a nasledovali ho.»

To, čo Majster pri tejto príležitosti povedal obom bratom, to opakoval aj Petrovi, ale spôsobom zvláštnym, povolávajúc ho tak do apoštolátu natrvalo. To sa stalo pri zázračnom lovení rýb, tak pekne opísanom sv. Lukášom:¹⁹ »Raz, keď stál na brehu Genezaretského jazera, tlačil sa k nemu zástup, aby počul slovo Božie. I zazrel pri brehu jazera dve lode — rybári z nich vystúpili a prali si siete — sadol si teda do jednej z lodí, čo bola Šimonova a požiadal ho, aby trocha odrazil od brehu. Potom si sadol a z lode začal učiť zástupy. Keď prestal hovoriť, povedal Šimonovi: »Zavez na hlbinu a spustite siete na lov!« No Šimon mu odpovedal: »Pane, celú noc sme sa namáhali a nič sme nechytli. No na tvoje slovo spustíme siete.« Urobili tak. I zahrnuli veľké množstvo rýb, takže sa im trhaly siete. I zakývali na svojich spoločníkov, ktorí boli na inej lodi, aby im prišli pomôcť. Tí prišli a naplnili obe lode, takže sa (bezmála) potápaly.

Keď to videl Šimon Peter, hodil sa Ježišovi na kolenná a povedal: »Pane, odíď odo mňa, lebo som hriešny človek!« Hrôza ho totiž prenikla, i všetkých, čo boli s ním, nad lovom rýb, ktoré boli chytili; podobne i Jakuba a Jána, synov Zebedejových, ktorí boli spoločníkmi Šimona. Potom povedal Ježiš Šimonovi: »Neboj sa! Odteraz už ľudí budeš loviť.« — alebo lepšie ešte, podľa textu gréckeho: »Ľudia sú to, ktorých budeš loviť živých.« Na tom základe Chrysostom hovorí: »Toto musel byť zaiste nový spôsob lovu — nakoľko rybári vyťahujú z vody ryby preto, aby ich usmrtili, apoštolovia však majú pri-

tahovať k sebe ľudí, aby im dali život.«²⁰ Ako už bolo povedané, zázračný rybolov na jazere Genezaretskom poľakal Šimona; — ale Peter sa už nenahľadá, keď bude loviť v Jeruzaleme a pri jedinom zabraní vyloví viac než tritisíc duší. Do sietí Petrových má byť zahrnutý celý svet, ako boli zahrnuté ryby do sietí Šimonových.

Nasledovanie.

Po tom, čo božský Majster definitívne povolal k sebe Šimona — od tejto chvíle budeme ho nazývať Petrom —, žil nepretržite v jeho spoločnosti a prijímal, ako aj ostatní apoštolovia, poučenia, potrebné na budúce poslanie. »Každé slovíčko, ktoré počul od Ježiša, každý jeho čin, každý výraz jeho svätej tváre, pôsobily zvláštnym spôsobom na utváranie jeho charakteru.« Najviac na to musely prispievať najmä zázraky. A na mnohých z nich, mohli by sme tak povedať, bol Peter aktívne zúčastnený. Na svadbe v Káne má podiel na hostine. Keď po prvý raz prijíma do svojho domu Majstra, prosí ho, aby mu uzdravil svokru, »ktorá ležala v horúčke«.²¹ Prítomný je pri vzkriesení dcéry Jairovej²² a keď na ceste do jeho domu akási chudobná žena, trpiaca mnoho rokov na krvotok, využije zástup, ktorý obklopoval Mesiáša, aby sa dotkla jeho rúcha a hocijako dosiahla uzdravenie, Majster sa pýta: »Kto sa ma to dotkol?«, Peter ihneď odpovedá: »Pane, zástupy tlačia a sáču a ty hovoríš: »Kto sa ma dotkol?«²³ Ale ešte väčšiu účasť má pri tom zázraku Ježiša, keď kráčal po hladine jazera.

Keď za prítmnia noci išiel Majster ako by v ústrety svojim apoštolom, ktorí zápasili s vlnami, títo pre-

strašení začnú kričať: »To je mátoha!« A od strachu kričali. No Ježiš sa im hneď ohlásil a vravel im: »Majte odvahu, ja som to, nebojte sa!« Tu sa ozval Peter a povedal: »Pane, ak si to ty, rozkáž mi prísť k tebe po vode!« On mu povedal: »Pod'!« Vystúpil Peter z loďky a kráčal po vode, aby sa dostal k Ježišovi. Ale keď videl silný vietor, zľakol sa. Začal sa topiť a preto zakričal: »Pane, zachráň ma!« Tu Ježiš hneď vystrel ruku, uchopil ho a povedal mu: »Ty maloverný, prečože si pochyboval?«²⁴

Táto Majstrova výčitka nijako nezmenšila zásluhy Petrovho činu. Majster mu ňou len odporúčal, aby nabudúce mal ešte väčšiu vieru. Aj pri vznešenom zázraku Premenenia vystupuje Peter nielen ako divák, ale aj ako činiteľ. Len čo precitne zo spánku, keď nijako ináč nevie vyjadriť svoje oduševnenie nad nebeským zjavom, zvolá: »Učiteľ, dobre nám je tu! Spravme si tu tri stánky, tebe jeden, Mojžišovi jeden a Eliášovi jeden.«²⁵ Sv. Marek, ktorý uvádza tieto Petrove slová, pripojuje: »Navedel totiž, čo hovorí, lebo sa boli preľakli.«²⁶ Musíme však pripustiť, že veľký zázrak Premenenia nebolo možné ani iným lepším spôsobom vyjadriť. Tu poznávame hneď i podľa mien tie osobnosti, ktoré sa pri tom zúčastnily: Ježiša, Mojžiša, Eliáša. Tu je teda vyjadrená nadprirodzená potecha, ktorú musel pocítiť každý účastník. »Dobre nám je tu!« Konečne je tu vyjadrená túžba, aby sa tento stav, natoľko podobný blaženosti svätých vo Večnosti, zachoval čo možno najdlhšie, a preto prichádza s návrhom vystaviť tri stánky a v nich zotrvať. Aj po tridsiatich piatich rokoch, pri písaní svojho druhého listu, bude Peter opäť pod dojmom tohto nezvyčajného divu, ktorý

rozpovie slovami rovnako výraznými a farbistými, ako boly slová, ktoré mu voľakedy unikly z úst: »Keď sme vám kázali o moci a príchode Pána nášho Ježiša Krista, nesledovali sme nijaké vymyslené rozprávky, ale sami sme boli očitými svedkami jeho velebnosti. Keď prijal česť a slávu od Boha Otca, z velebnej slávy zaznel mu takýto hlas: »Toto je môj milovaný syn, v ktorom mám zaľúbenie! (Jeho poslúchajte!)«²⁷

A s radostným a víťazným dôrazom apoštol dodáva: »My, ktorí sme s ním boli na svätom vrchu, počuli sme prichádzať s nebies tento hlas.«²⁸

Ale čo treba najviac zdôrazňovať, je to, že Peter pri nasledovaní svojho Majstra, nielen že má taký veľký podiel na jeho zázrakoch, ale najviac vyťaží z jeho poučení, o čom podal dôkaz pri otázke, či treba platiť daň,²⁹ ako aj vtedy, keď Ježiš vysvetľoval zákon evanjelia o odpúšťaní.³⁰ Najväčší dôkaz podá však potom, pri slávnej rozprave v kafarnaumskej synagoge, kde Majster sľubuje dávať svoje telo za pokrm a svoju krv za nápoj vo Sviatosti Oltárnej. Vtedy mnohí učeníci, ktorí ho obkľučovali, pohoršili sa, nepochopiac ani len zďaleka vznešenosť tajomstva. Ba niektorí z nich dospeli tak ďaleko, že sa s Ním rozišli nadobro, takže Ježiš, obrátiac sa k ostatným, pýtal sa ich: »Aj vy vari chcete odísť?« Ale Peter odpovedá vtedy s celým zápalom svojho presvedčenia: »Pane, a ku komuže pôjdeme? Ty máš slová večného života, a my sme uverili a poznali, že ty si Svätý Boží!«³¹

Nie je nepravdepodobné — podľa niektorých starých rukopisov najväčšej závažnosti — že jednoduchá stavba týchto posledných slov sv. Petra má

tento smysel: »Uverili sme, že ty si Kristus, Svätý Boží.« alebo: »Ten, ktorý bol venovaný a držaný v úschove, ako Mesiáš, aby dokončil dielo Božie.« Ale i keby bolo treba prijať túto možnosť vysvetlenia, ktorá nie je ničím podopretá, môžeme sa presvedčiť, že Peter už urobil takéto osvedčenie, a to veľmi jasné a určité o božstve Majstra, vo svojom druhom slávnostnom vyznaní, ktoré prišlo krátko potom v Cezarei Filipovej.

Majster i so svojimi apoštolmi bol už celkom blízko pri tom dôležitom meste,³² keď odrazu — po modlitbe, ktorú si odbavil v samote, ako to robieval mnoho ráz pred dôležitými udalosťami svojho života³³ — zastavil sa a obrátil sa na apoštolov s otázkou dosť prekvapujúcou: »Za koho ma pokladajú zástupy?«, alebo inými slovami: »Čo je Syn človeka podľa mienky ľudí?« V tejto otázke úmyselne je teda protiva medzi ľuďmi a Synom človeka, totiž Mesiášom. Je nepochybné, že Ježiš už poznal lepšie než hocikto iný, čo si o Ňom myslia, a tak jeho otázka mala poslúžiť len tomu, aby vyvolala otázku inú, omnoho dôležitejšiu, ako to hneď uvidíme.

Naozaj, ktorýsi apoštol začína odpovedať: »Jedni myslia, že si ty Krstiteľ, iní naproti tomu pokladajú Ťa za Eliáša, ktorý sostúpil s neba, a konečne sú i takí, ktorí Ťa pokladajú za Jeremiáša, alebo za jedného z dávnych prorokov...«

A dolieha na nich Ježiš: »Za koho ma však pokladáte vy?«³⁴

Všetci zostanú nerozhodní — v pomykove; a hľa, počuť slávnostný hlas Petra, plný zápalu a vzletu: »Ty si Kristus, Syn Boha živého!«³⁵

Toto prosté a mocným dojmom pôsobiace vyznanie

viery ešte viac vyniká z textu gréckeho, v ktorom je použitý člen pred všetkými slovami, ktoré ho len môžu mať: »Ty, ten Kristus — bol by musel povedať Peter v reči aramejskej — si ten Syn, toho Boha živého.« Bezpochyby podľa prirodzeného a doslovného vysvetľovania výrazov, ako aj podľa všeobecnej tradície Peter svojimi slovami mienil — v Ježišovi označiť pravého a ozajstného Syna Božieho. Keby to malo byť ináč, ako to tvrdia racionalisti a tí, čo sa neboja ich v tom nasledovať, že oslovenie »Syn Boží« bolo tu použité iba ako súznačný výraz namiesto slova Kristus, prečo teda Majster vyhlasuje, že učeník nemá to zo svojho tela, ani z krvi, ani z ľudského rozumu, ale mu to zjavilo samotné nebo? »Keď si poctivo vysvetľujeme odpoveď Petrovu — uzatvára ktorýsi protestantský teolog — odpoveď Petrova nám hovorí, že Ježiš Kristus nebol iba človekom, ale bytosťou nadprirodzenou — Bohom. Len čo sa Ježiš nazval Synom človeka, už mu Peter odpovedá jasne a s obdivuhodnou antitézou — protikladom: »Ty si Syn Boha živého!«

Nikto by nebol mohol podať slávnostnejšie svedectvo, ba viac si nemohol želať ani Ježiš. Peter už opäť prevýšil ostatných apoštolov: videl lepšie než »Orol Evanjelistov«, volal hlasnejšie než sám Jakub, »Syn hromu«. Dostal sa nad všetkých, nad telo i krv, nad prírodu i nad zem, takže Ježiš poznáva, že nadišla hodina, aby ho povýšil nad ostatných, a povie mu: »Blahoslavený si, Šimon, syn Jonášov, lebo telo a krv ti to nezjavily, ale môj Otec, ktorý je na nebesách. Ale ja ti hovorím: Ty si Peter (t. j. Skala), a na tejto skale vystavím svoju Cirkev, a brány pekelné ju nepremôžu. Tebe dám

kľúče od kráľovstva nebeského, a čokoľvek sviažeš na zemi, bude sviazané i na nebi, a čokoľvek rozviažeš na zemi, bude rozviazané i na nebi.«³⁶

Krivá prisaha.

Netreba si však myslieť, že Peter bol bez chýb a že božský Majster mal preňho iba chvály. Ani jeden z apoštolov — okrem Judáša — nepadol tak hlboko ako on a ani jednému z nich neušly sa výčitky také ostré ako práve jemu.

Tie isté pekné vlastnosti, ktoré sme videli na synovi Jonášovom, doháňaly ho k žalostným výstrednostiam: nevšímajúc si ťažkostí, býva často nerozvážny, pri svojej ráznosti stáva sa namysleným a tým, že je príliš citlivý, javí sa nám ako vrtkavý a pre svoju otvorenú prirodzenosť ako by niekedy strácal úctivosť, ktorú bol povinný preukazovať svojmu Majstrovi. Či nepríde raz deň, kedy za svoju opovážlivosť bude musieť znášať výčitky...?

Ako rozpráva sv. Marek,³⁷ snažil sa Ježiš pri istej príležitosti vysvetliť svojim apoštolom, že Syn človeka bude musieť mnoho trpieť, že bude odsúdený a zabitý, keď tu Peter odvolá ho nabok a začne mu dohovárať a ohradzovať sa... Ale Ježiš nedovolí mu pokračovať a odpovie mu tak, ako kedysi pokúšiteľovi na púšti: »Ber sa mi s očú satan! Lebo nechápeš to, čo je Božie, ale iba to, čo je ľudské.«

Nikto nikdy nevyslovil strašnejší výrok nad Šimonom, ktorý sa volal Peter. Bol pozvaný, aby pracoval pre kráľovstvo Božie, a rozmýšľa ako ostatní ľudia. Jeho myseľ, lipnúca ešte na predstavách ľudu o Mesiášstve vífaziacom, odmieta čo len myšlienku

o Mesiášovi, ktorý by mal byť prenasledovaný, odsúdený, ukrižovaný. Ani po toľkých poučovaniach a príkladoch Majstra nebolo v jeho duši pochopenia pre ideu božieho zadosťučinenia, pre myšlienku, že niet spásy bez obety, bolesti a krvi, že i velikáši musia obetovať svoje telo divosti nízkyh, aby títo nízki, osvietení oným životom, zachránili sa pred takou smrťou.

Teraz už pri takejto duševnej úbohosti, pri jeho surovej a popudlivej prirodzenosti dá sa celkom dobre pochopiť, že Peter videl v utrpení Majstra, ktoré sa práve začínalo, tak málo božského, ba skoro celkom nič. Nevidel nič v jeho poníženosti, ktorej sa dobrovoľne podroboval, a už pri umývaní nôh sa tvrdošijne ohradzuje proti tomu: »Pane, ty mi nikdy nebudeš nohy umývať!«, takže Majster mu musí pohroziť: »Ak ťa neumyjem, nebudeš mať so mnou podielu!«⁸⁸ Vtedy, dojatý tým, že by mal stratiť svoj podiel v kráľovstve, ktoré očakával, prechádza vzápätí do druhej krajnosti a nedáva si umyť Spasiteľovi len nohy, ale ponúka mu aj ruky, aj hlavu.

V rozhovore pri poslednej večeri, keď vycíti, že Majster robí náražky na svoj posledný odchod, príliš smelo sa ponúkne, že ho bude sprevádzať a že aj život zaňho položí; ale Ježiš ho napomenie: »Veru, hovorím ti, že tejto noci, skôr ako sa kohút ozve, tri razy ma zaprieš.«⁸⁹

Ešte horšie sa však stalo pri zajatí v Záhrade. Aj tu, proti všetkým poučovaniam Majstra, keď už naňho vzťahujú ruky, Peter začne sa rozháňať starým mečom, ktorý mal práve vtedy prepásaný, a odsekne ním ucho jednému zo sluhov Najvyššieho

kňaza s úmyslom rozbiť mu hlavu, ale Ježiš ho teraz naposledy prísne pokarhá: »Vlož svoj meč na jeho miesto! Lebo všetci, čo siahajú po meči, mečom zahynú. Alebo sa nazdávaš, že nemôžem požiadať svojho Otca, ktorý by mi hneď dal na pomoc viac ako dvanásť plukov anjelov? Akože sa potom splnia Písma, že sa to tak má stať?«⁴⁰

Napokon náhle rozohnenie Petra čoskoro vyhaslo, lebo keď vidí, že Majster je spútaný, aj on ujde, ako ušli ostatní apoštolovia. Možno, že v tejto skromnej poznámočke sv. Matúša: »Vtedy ho všetci učeníci opustili a rozutekali sa«,⁴¹ skrýva sa iná vec, omnoho tragickejšia. Tak v texte gréckom, ako i v preklade latinskom, slovo »všetci« je silne zdôrazňované tým, že je uvádzané na začiatku vety.

Peter a Ján nemohli sa však dlho zdržovať tým, že by sa boli oddávali ľútosti nad svojou zbabelosťou, ale obrátili čoskoro svoje kroky, lebo onedlho potom predstavujú nám ich štyri Evanjeliá už ako »Peter šiel za ním zďaleka až po nádvorie veľkňazovo.«⁴² Až sem prišli spoločne, ale tu sa rozdelili. Ján, keďže bol známy domácim, mohol vstúpiť, Peter však zostal sám na nádvorí, kde sa sluhovia a vojaci zohrievajú okolo ohňa.

Zpočiatku veľmi rozumne zdržiava sa v prítmí, ale potom, obávajúc sa, že by jeho príliš bojazlivé správanie sa nevrhlo naňho podozrenie, chce sa robiť odvážnym a priblíži sa k vatre. Táto jeho pretváрка uprostred nepriateľov, ktorých sa bál, už sama v sebe bola počiatkom jeho novej zbabelosti.

Vrátnička z paláca, keď spozorovala onoho cudzinca, vyšla zo svojej budy a súc podozrievavá a papuľnatá, ako zvyčajne takéto osoby bývajú, pri-

blížila sa k nemu a opýtala sa ho: »Aj ty si bol s Ježišom Galilejským?«

Neočakávaná otázka bola pre Petra ako úder hromu: hľa, už všetky pohľady sú upreté naňho a on — hoci mu to išlo ťažko — aby sa vymotal z rozpakov, vyhýbavo odpovedá:

»Neviem, čo hovoríš.« (Mt.)

Prirodzene, takáto odpoveď nemohla uspokojiť zvedavú vrátničku, ktorá naňho zaiste ešte viac doľiehala, takže Peter bol prinútený odbiť ju rozličnými zapreniami, ako nám to dvaja evanjelisti zaznamenávajú: »Človeče, nie som.« — tak hovorí svätý Lukáš, a sv. Marek dodáva, že v tom momente »ozval sa kohút«. ⁴³

Vieme, že sa našli takí, ktorí pochybovali o tejto podrobnosti, takej charakteristickej pre sv. Marka, odvolávajúc sa na starodávny zákon, ktorý zakazoval chovať kohúty v Jeruzaleme, pretože kohúty, hľadajúc si potravu na hnojiskách, mohli na nich požrať rozličný nečistý hmyz a potom poškvriť ľudí a chrámové obete. Dnes však je zistené, že takýto zákon bol, pravdaže, vydaný, ale omnoho neskôršie a že v časoch nášho Pána v Jeruzaleme kohúty boli, a to nielen v pevnosti Antoniovej, kde ich Rimania používali, aby oznamovali nočné stráže, ale aj v meste, kde jedného z týchto dvojnožcov aj ukameňovali, pretože usmrtil chlapca tým, že mu vyzobal oči. A je predsa známe i to, že samotní Židia rozdeľovali noc podľa kikiríkania kohúta.

Medzitým neúprosná vrátnička, ktorá nestrácala s dohľadu svoju obeť, ešte viac podozrievavá, začala Petra trápiť otázkami a obvineniami a potom, ukazujúc naňho prstom pred vojakmi a sluhami, nepre-

stala tvrdiť, že tu ide o nasledovníka Ježiša Nazaretského. Podľa sv. Matúša ešte aj iná služka prišla jej na pomoc a tak Peter, vidiac sa v úzkych, zdvojnásobil svoje krivé prisahy... Vtedy, ako hovorí svätý Ján, všetko sa sprisahalo proti nemu, aby ho prenasledovalo všetkými možnými posmeškami a urážkami.

Napokon, už asi hodinu bol Peter v zajatí davu, ktorý začal robiť príliš veľký huk, takže konečne stratil hlavu. V zápale hádky a pri stúpajúcej prudkosti svojich popieraní pozabudol na každú rozvážnosť a hovoril veľmi ostrým prízvukom galilejským. Nijaká iná známka nemohla mu byť osudovejšou. A naozaj, tá ho prezradí. Ukáže sa strašné svedectvo: Ktosi, približiac sa k nemu, zakričí naňho: »Vari som ťa nevidel s ním v záhrade?« (Jn.)

Bol to príbuzný sluhu Malchusa, ktorému Peter bol uťal ucho. Ťažšie nebezpečenstvo už ani nemohlo byť... Opustiac vtedy každú zdržanlivosť, začne sa preklínať a krivo prisahať, hovoriac: »Nepoznám toho človeka, o ktorom mi hovoríte.« (Mk.)

Mohly byť asi tri hodiny ráno a vtedy kohút po druhý raz zaspieval. Práve vtedy vychádzal božský Majster od súdneho dvora Kajfášovho sviazaný a obrátil náhle svoju tvár, pokrytú sinkami a slinami, na vierolomného apoštola. Nepovedal mu nič, len sa naňho zadíval dlho... dlho...

Čo bolo v tých očiach...? Čo hovoril ten pohľad...? Bolo to zaiste viac než tisíce výčitiek, lebo Peter náhle pochopí svoju nesmiernu zradu — zdá sa mu, že ho prebodla dýka, schová si hlavu do plášťa a začne bežať, vzlykajúc a plačúc ako zúfalec. Nikto nemal viac odvahy sledovať alebo prenasledo-

vať tento nečakaný a strašný smútok, ktorý, neľakajúc sa už viac ani nebezpečenstiev, ani udavačov, ani smrti, tratí sa v temnote noci...

Úbohý Peter. Kam sa podeje, aby utišil výčitky svedomia, aby ukryl svoju hanbu, aby vyronil svoje slzy...? Či skončí tiež tak ako Judáš?

Nie. Podľa starého a zbožného podania, ktoré nám podáva aj sv. Bonaventúra, Peter urobí naopak: beží rovno do Jeruzalemského večeradla, kde bola najsvätejšia P. Mária iba samotná, bledá, nepokojná a dychtivá dozvedieť sa niečo o Synovi, o ktorom len toľko vedela, že sa dostal do rúk nepriateľov. A sotvaže sa zjaví apoštol, Mária, nevediac o jeho krivej prisaha, beží mu v ústrety: »No chválabohu, Peter — a pýta sa: — čo je s mojím Ježišom? Aspoň ty si nebol proti nemu!«

Peter pri pohľade na túto úbohú Matku a pri takých slovách zamĺkne, je v rozpakoch a slzy nedajú sa už zastaviť, padne na kolená, ukryje si tvár do lona Panny Márie a zavzlyká: »Ach, áno, Matka, — aj ja — vieš — aj ja som ho zradil... zaprel som tvojho Ježiša!...«

»Ale, čo to vravíš...? Bolo by to možné...?« vykrikuje Panna a aj ona plače... Ale potom, zdvihnúc apoštolovi hlavu, povie mu: »Ale ty si to oľutoval, však, Peter...? Áno, tvoje slzy to potvrdzujú. Preto sa vzmuž, lebo môj Ježiš je taký dobrý... Aj ja budem prosiť za teba a On ti to odpustí...«

A Ježiš naozaj odpustil Petrovi, ako by bol odpustil aj inému svojmu apoštolovi, zradcovi, keby aj on bol podobne oľutoval svoj čin a neobesil sa. Ale Peter si to viac nemohol odpustiť... Iné podanie zasa hovorí, že od toho času nemohol počuť zakikirí-

kanie kohúta, aby sa nebol dal do plaču a že toľko slz preliť, až mal na vychudnutých líkach hlboké brázdy:⁴⁴ »Také slzy«, poznamenáva sv. Lev Veľký,⁴⁵ »maly v sebe silu sviatosti krstu, aby smyly jeho previnenie.«

Napokon, netreba ani príliš zveličovať túto vinu. Nezamýšľame zaiste zmenšovať jej veľkosť, ale netreba zabúdať, že ona vzišla skôr zo slabosti, z prekvapenia, z povrchnosti — ako by sme to mohli asi povedať — a nemala nijakého vplyvu na hĺbku jeho viery a na srdce apoštola, ako to potvrdzuje aj rýchla a živá ľútosť. Uvádžeme tu preto aj pozoruhodnú poznámku protestantského komentátora: »Ak posudzujeme hriech Petrov vo svetle jeho povolania, nemožno mu ho odpustiť; ak sa naň však dívame s hľadiska apoštolovho charakteru, tak sa vysvetlíť dá. Ak však pri posudzovaní máme ohľad na okolnosti miesta a času, hriech stráca mnoho zo svojej veľkosti. A ak ho konečne porovnávame s hriechmi našimi, či obžaloba nevanie azda práve na naše hriešne pery...?«

Po tomto neblahom príbehu Peter sa nezjaví na scéne evanjelií po celý čas Majstrovho utrpenia. S rozbitým srdcom ponáhľal sa opustiť javisko svojho zahanbujúceho pádu a hádam sa v dajakom osamelom kúte celkom oddáva len výlevom svojej bolesti.

Svätí spisovatelia všetci mlčia z úcty voči nemu až do dňa, keď Majster vstane z mŕtvych. A tak ani my sa nepokúsime nič pripojiť.

Primát.

Odpustenie, prisľúbené Pannou Máriou ľutujúcemu apoštolovi, nedalo na seba dlho čakať a potvrdil mu

ho sám božský Majster. Ešte toho istého dňa, keď vstal z hrobu — tak uvádza sv. Marek⁴⁶ — anjel, ktorý zvestoval túto radostnú novinu zbožným ženám, hneď pripojuje: »Ale idte, povedzte jeho učeníkom, najmä Petrovi: »Predchádza vás do Galiley; tam ho uvidíte, ako vám povedal.« »Najmä Petrovi.« Prečo zpomedzi všetkých apoštolov iba Peter je tu menovaný osobitne?

Príčinu toho treba hľadať v jeho hodnosti, ale ešte skôr možno právom predpokladať, že to bolo znamením úplného odpustenia. Toto posolstvo muselo istotne priniesť veľmi milú útechu jeho rozbolenej duši.

To isté mu potom zopakoval aj sám Zmŕtvychvstálý pri početných zjaveniach a najmä pri slávnom zjavení pri jazere Tiberiadskom, kde len jemu odovzdal primát.⁴⁷

Apoštolovia, verní poslaniu Majstra, opustili Jeruzalem a vrátili sa do Galiley. Siedmi z nich nachádzali sa istého dňa v blízkosti jazera Tiberiadskeho, keď tu Peter, ktorý bol medzi nimi, povie:

»Idem ryby loviť.« Povedali mu: »Pôjdeme aj my s tebou!« Vybrali sa teda a vstúpili na loď, ale tú noc nič nechytli. Z tohto vidíme, že väčšina apoštolov — vrátila sa k svojmu starému zamestnaniu. Konečne, bol to jediný spôsob, ako sa chrániť. Nebudeme sa tu šíriť o novom zázračnom rybolove, vo všetkom podobnom tomu, ktorý sme už opísali, ani o nečakanom zjavení sa Spasiteľa, ani o spechu, s ktorým Peter — sotvaže mu Ján oznámil, že je to Majster — beží mu nanovo v ústrety po vlnách, ba ani o tajomnom pokrme, ktorý Vzkriesený ponúkol svojim priateľom, ale bolo by nemožné skrátiť

tu výjav posledný, pri ktorom prísľuby, naznačené Petrovi už v Cezarei Filipovej, plnia sa a tým je jeho primát slávnostným spôsobom vyhlásený.

Keď si zajedli, božský Majster nanovo uprel zrak na Petra, ako to bol urobil už pri prvom stretnutí: Intuitus eum (zadíval sa naňho) a ukazujúc na jeho spoločníkov, povedal mu:

»Šimon (syn) Jánov, miluješ ma väčšmi ako títo?«

Peter, očistený už slzami ľútosti, odpovedá celkom jednoducho:

»Hej, Pane, ty vieš, že Ťa milujem!«

Ježiš mu povedal: »Pas mojich baránkov!«

Potom, zadievajúc sa na Apoštola ešte uprenejšie, opakuje a pýta sa ho:

»Šimon (syn) Jánov, miluješ ma?«

On mu odpovedal:

»Hej, Pane, ty vieš, že Ťa milujem.«

Povedal mu:

»Pas moje ovečky!« — pokračoval Ježiš.

Ale načo toto záhadné opakovanie? Apoštolovia dívajú sa na seba, dívajú sa na Ježiša . . . na Petra . . . tušia, že niečo veľkého, mimoriadneho sa má stať. Spomienky na poslednú večeru hromadia sa im v mysli, pripomínajú si tú modlitbu Majstra, ktorou sa vtedy obrátil na svojho Večného Otca, v ktorej Ho prosil, aby priviedol k dokonalej jednote jeho apoštolov, a to tak, ako aj On bol sjednotený s Ním: »Ut sint unum, sicut et nos unum sumus« (Aby boli jedno ako my!)⁴⁸ A hľa, tajomná modlitba má byť vyslyšaná. Ježiš, obrátiac sa po tretí raz na Petra, po tretí raz sa ho pýta:

»Šimon (syn) Jánov, miluješ ma?«

Pri tejto tretej otázke apoštol je zmätený. Contri-

status est Petrus (Šimon Peter sa zarmútil), lebo veľmi dobre poznával, že to zodpovedá jeho trojakému zapretiu; zacíti slzy, ktoré mu z náhleho žiaľu vstúpia do očí, a vrhnúc sa k nohám Majstrovým, s nevysloviteľným vzletom srdca odpovedá mu, vzlykajúc:

»Pane, ty vieš všetko; ty vieš, že ťa milujem!«
Ježiš mu povedal:

»Pas moje ovečky!« ... Pasce oves meas.⁴⁹

Hľa, poverenie úplné. Pastiersku palicu najvyššieho veliteľa dostal Peter a všetci ostatní apoštoli via pôjdu odteraz za ním, podriadení jeho moci. Touto obraznou rečou Ježiš Kristus skutočne — keď už bol predtým odovzdal Petrovi kľúče — teraz mu rozkazuje pásť a riadiť všetkých a všetko; baránkov a ovce, deti a matky, učeníkov a aj samotných pastierov.⁵⁰ A aby bol Peter hoden tohto prvenstva, Ježiš mu sľubuje len toľko, že bude zaňho prosiť, aby sa vo viere ešte viac utvrdil, aby potom on utvrdzoval vo viere iných.⁵¹ Čo ešte viac a čo lepšieho by si bol mal želať...?

Protestantizmus, ktorý neuznáva primát rímskeho biskupa, keď nemôže roztrhať tieto strany Evanjelia, pokúšal sa zmeniť ich smysel, vraviac, že autorita, pririeknutá tu Petrovi, zamieňa sa tu s autoritou prislúchajúcou posvätnej šľachte, ktorej Kristus zamýšľa sveriť riadenie svojej Cirkvi. Ale keby to bolo bývalo tak — ako o tom dobre poznamenáva náš výrečný obhajca,⁵² nebol by v skutočnosti povedal a urobil nič vážneho. Namiesto toho, že povedal Petrovi: »Na tejto skale,« bol by musel povedať: »Na týchto skalách.« Namiesto: »Tebe dám kľúče od kráľovstva nebeského,« keby ich v skutočnosti

bol sveril všetkým apoštolom, bol by musel zmeniť aj toto. A že povedal Petrovi: »Čokoľvek sviažeš, alebo rozviažeš...«, i v tomto by sa bol musel obmedziť na ten istý príslub pre všetkých a tiež namiesto toho, že by povedal Petrovi: »No ja som prosil za teba, aby neprestala tvoja viera,« bol by to musel všetkým apoštolom povedať: »No ja som prosil za vás...« A tiež namiesto toho, že by povedal Petrovi: »A ty, keď sa raz obrátiš, utvrdzuj svojich bratov«, bol by musel povedať všetkým apoštolom takto: »Utvrdíte sa druh druhá.« Priamo nevysvetliteľný by bol výsledok, keby okrem trojakého rozkazu, daného Petrovi, pásť baránkov, ovečky a ovce, mal byť ešte rozkaz iný, že by jednoduchí veriaci mali byť i správcami a stádo malo byť ako pastieri.

Nech sa ani netvrdí, že primát Petrov je len historickým výsledkom storočí; že pomalým, ale istým zasahovaním a z nevšímavosti ostatných pastierov Cirkvi rímsky pastier dostal sa postupne nad všetkých...

Už v samotnom Evanjeliu vidíme to jasne, že prvý Biskup rímsky požíval toto prvenstvo, pririeknuté mu Ježišom, rozličným spôsobom. Naozaj: Peter zjavuje sa vždy po boku Ježiša, je vždy prvý, ktorý hovorí a koná v mene všetkých. Ak treba poučiť ľudí, že treba dávať cisárovi, čo je cisárovo, Syn Boží súhlasí s tým, aby daň bola zaplatená, a aj ju hneď zaplatí; no nielen za seba, ale i za Petra, ako by sa sám chcel smiešať a sjednotiť s týmto druhým... Keď sa na hore Táboře premení, Peter má byť prvým svedkom. Predovšetkým Petrovi sa zjavuje, Peter sa pýta, Peter odpovedá: ostatní vo všeobecnosti mlčia, alebo hovoria len sami za seba...

Vec obdivuhodná a zvláštna! A predsa, ak sa nad Petrom zamyslíme a chceme posúdiť tento jeho vplyv podľa nadania a námah s ním vykonaných, nenachádzame na ňom nič, čo by prekvapovalo, alebo prevyšovalo jeho spoločníkov, ba zdá sa, že niektorí ho predstihujú: Sv. Matúš opíše život Majstra, sv. Ján vzlietne ako orol, aby uprel zrak do slnka Slova; sv. Pavol bude unesený až do tretieho neba a viac ráz precestuje zem, a predsa ani Pavol, ani Ján, ale Peter preberá velenie nad ostatnými apoštolmi, a nikto sa neodváža odopierať mu to, všetci mu to priznávajú. Nešťastná utópia o Petrinizme a Pavlinizme, ktorá priniesla škole v Tübingách štvrťhodinovú slávu, pod údermi kritiky je dnes už prekonaná a pochovaná do ríše mŕtvych systémov. Všetci evanjelisti opisujú výjavy, pri ktorých božský Majster ustanovuje primát, a to v osobe Petrovej, a tak podávajú svedectvo o jeho nadriadnosti. Vo všetkých štyroch evanjeliách zjavuje sa Peter vždy ako prvý.⁵³ Prvý pri vyznaní viery, prvý v láske voči Majstrovi, prvý, ktorý ho vidí vzkrieseného, prvý, ktorý oznamuje ľudu toto zmŕtvychvstanie, ako prvý káže Židom a obracia sa na pohanov, prvý, ktorý i zázrakmi potvrdzuje vieru kresťanskú, a ako prvý ujíma sa slova na sneme jeruzalemskom a tiež ako prvý ustanovuje nového apoštola namiesto Judáša. A vidíme tiež, že sám sv. Pavol, apoštol pohanov, robí cestu asi deväťdesiat kilometrov do Jeruzalema, aby videl sv. Petra a podrobil sa jeho autorite: Veni Jerosolymam videre Petrum. (Prišiel som do Jeruzalema, aby som sa spoznal s Kefasom.)⁵⁴

Dodávame ešte, že v tomto Petrovom primáte nad

ostatnými apoštolmi sa vždy prirodzene pokračovalo a tiež, že primát sa všetkým jeho nástupcom vždy priznával.

A tak Otcovia a cirkevní Učítelia jednomyseľne učia, že »v Biskupovi rímskom žije a nepretržite predsedá na svojom stolci sv. Peter,« ... že »keď Pápež rozkáže, všetci ho musia poslúchať«. A aj to, že »keď sa zjavujú rozkoly a bludy«, je to preto, že »zabúda sa na najvyššiu autoritu, ktorá vždy v Cirkvi je...«⁵⁵

Možno uviesť aj snem Chalcedónsky a Carihradský, na ktorých pri čítaní rozhodnutí (dekrétov) Pápeža ozývalo sa: »Peter prehovoril ústami Leva!« »Peter prehovoril ústami Agatona!«

A či treba spomínať aj snemy v Efeze, v Lyone, vo Florencii, ktoré pozdravovali Pápeža ako »najvyššieho hierarchu«, »Otca a Učiteľa všetkých veriacich«, »Najvyššieho Učiteľa viery«.⁵⁶

A hľa, je tu ešte aj iný fakt taký prozreteľný, skoro by sme povedali, priamo zázračný. Iba rímska Cirkev, iba Petrova Stolica, je poctená výsadou, že je ustavične obsadená nepretržitým radom nástupcov. Ostatné Cirkevné obce apoštolské to nedosiahly; čo boli aj sväté a ctihodné, boli vyvrátené politickými búrkami, ktoré sa prevalily po Východe. Či sa tak nestalo so Stolicou dvoch Jakubov-apoštolorov? A čo s tou, ktorú založil sv. Tomáš a sv. Ján Evanjelista? Čo sa stalo so Stolicami sv. Šimona, sv. Ondreja, sv. Filipa, sv. Bartolomeja a Tadeáša...? Mnohé z týchto Stolic už celé storočia nejestvujú vôbec, a niektoré, ktoré ešte majú biskupov, koľké storočné medzery majú v obsadzovaní! Koľko ráz v behu ľudskej vrtkavosti vyhasly a rozkvitly...!

Ako by sa bol Boh obával, že také Stolicie mohli by istého dňa súperiť so Stolicou Rímskou a tým aj ohroziť primát, On sám sa proti tomu postaví ne-napraviteľnými pohromami, alebo dlhými prerušeniami. Len Stolica Rímska trvá stále, bez hocijakej medzery v rade svojich nástupcov. Iba tam, nad hrobom sv. Petra, po smrti Pápeža jedného nastupuje hneď triumf Pápeža druhého a iba tam, pri vyvolení každého Pápeža, k výšinám kopuly Michelangela stúpa chorál strieborných hlasov, aby novému vyvolenému opakoval dávny prísľub: Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. (Ty si Peter a na tejto skale vystavím svoju Cirkev.)

Turíce.

Primát Petrov prejavil sa zreteľne už na prvé Turíce.

Od nanebevstúpenia božského Majstra prešlo už desať dní a vtedy podľa jeho prísľúbení, že im pošle Utešiteľa, iného Obrancu, Ducha pravdy, ktorý ich »naučí všetkému«,⁵⁷ keď tu zrána ... kým apoštolovia s Pannou Máriou a zbožnými ženami⁵⁸ zotrvali jednomyseľne v modlitbách v jeruzalemskom večeradle, zrazu zaznel s neba hukot, ako by sa hnal prudký vietor, a naplnil celý dom, v ktorom boli. I zjavily sa nad nimi ako by ohnivé jazyky a rozdelily sa tak, že nad každým jedným z nich sa postavil (jeden); všetkých naplnil Duch Svätý; Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto.⁵⁹

A o kratúškú chvíľu stala sa zmena veľmi čudná: tí istí apoštolovia, takí bojazliví a neohrabaní, ktorí

zo strachu pred Židmi už desať dní boli zatvorení vo večeradle, stali sa odrazu silnými a vychádzajú dobýjať svet; stávajú sa múdrymi a pohrdajú každým lichotením a márnosťou zeme, majú zrak upretý jedine na nebo, a už sa neboja ani tyranov, ale zanietení vrúcnou zbožnosťou, do očí všetkým verejne vyhlasujú — o božích právach —, a to z presvedčenia: »Či je pred Bohom spravodlivé viac poslúchať vás ako Boha?«⁶⁰ Ich myseľ je potom ako by osvieťená a premenená svetlom rozumu, vedomosti a rady, takže hovoria všetkými jazykmi, vyučujú všetkým pravdám, presviedčajú Židov a obracajú pohanov... Naozaj Turíce apoštolov možno nazvať hojnosťou darov Boha Darcu v pravom slova smysle.

A náhle sa ukázalo, že viac než všetci ostatní bol nimi naplnený Peter, ktorý, vystúpiac z večeradla, pozorujúc, že ich božie nadchnutie a obdivuhodná, mnohotvárna reč jeho spoločníkov sa vysvetľuje ako následok opilosti, vyjde na plošinu strechy, alebo na schodište, ktoré tam viedlo, a otriasajúcim hlasom prednesie svoju reč, prvú to z ôsmich svojich pre-slávených rečí, ktoré sa nám zachovali v Skutkoch apoštolských.⁶¹

»Mužovia judskí a všetci obyvatelia Jeruzalema, aby ste sa dozvedeli o tomto, vypočujte moje slová! Títo ľudia totiž nie sú opití, ako sa o nich nazývate. Veď je tretia hodina dňa. Ale toto je, čo predpovedal prorok Joel: »Stane sa v čase poslednom — tak vraví Boh — vylejem zo svojho Ducha na celé ľudstvo: i prorokovať budú vaši synovia a vaše dcéry, mládenci vaši budú vídať videnia, a vaši starci budú snívať sny; i na svojich sluhov a svoje slúžky vylejem v tie dni z Ducha svojho, aby prorokovali.

A učiním divy hore na nebi a podivné znamenia dolu na zemi: krv a oheň, ako aj kúrňavu s dymom.«

Už od tohoto začiatku prejavuje sa na Petrovi zvláštne pôsobenie Ducha Svätého. Veď s akým zápalom začína tento chudobný rybár vyvracať obvinenie, nie menej nesmyselné, ako urážlivé tak pre neho, ako aj pre jeho spoločníkov! Jediným slovom ich sosmiešni, nakoľko tak včas ráno — nebola ešte ani tretia hodina dňa — opilosť, ktorá by bola bývala zvláštnosťou ešte aj u pohana — museli by pokladať priamo za nepravdepodobnú u Židov, a to tým viac, že bol taký slávnostný deň, ako boly Letnice, na ktoré sa musel každý Izraelita pripravovať dlhým a prísnyim pôstom. To, čo rozjarovalo jeho a aj jeho spoločníkov a čo ich robilo takými preky-pujúcimi a mnohovravnými, nebol teda lieh z vína, ale duch Boží...

Kým Peter takto hovoril, zástup okolo neho stále vzrastal a vtedy prejavil sa opäť nový div Ducha Svätého: tí istí Židia, ktorí prišli so všetkých strán civilizovaného sveta, aby slávili Turíce v svätom meste, počuli hovoriť jeho a tiež jeho spoločníkov vo svojej vlastnej reči. Toto bol prvý a najžiarivejší prejav daru reči, ktorý ako pravidelná láskavosť Ducha Svätého najčastejšie prejavoval sa na shromaždeniach veriacich. Všetci prítomní boli prekvapení od údivu a vtedy Peter pokračoval ešte živšie:

»Mužovia Izraelskí, vypočujte tieto slová: Ježiša Nazaretského, muža, ktorého ... vy ste ukrižovali a usmrtili, ale Boh ho vzkriesil a zbavil múk smrti, lebo nebolo možné, aby bol držaný v jej (zajatí). Dávid totiž hovorí o ňom: Mal som Pána ustavične pred očami, lebc mi je po pravici, aby som sa ne-

klátil. Preto sa mi srdce zaradovalo a radosťou i jazyk plesá mi: áno, i moje telo bude odpočívať v nádeji, lebo nenecháš moju dušu v podsvetí, ani nedáš tvojmu Svätému zrieť porušenie. Oznámil si mi cesty života (a) naplníš ma blaženosťou pred svojou tvárou.

»Mužovia, bratia! Nech mi je dovolené, smelo vám povedať o praotcovi Dávidovi, že umrel a pochovali ho, a že hrob jeho je u nás až do dnešného dňa. Keďže bol teda prorokom a vedel, že Boh sa mu prisahou zaviazal dosadiť jedného z plodu jeho ľadvia na jeho trón, predvídajúc predpovedal to o vzkriesení Kristovom, že ani nebol ponechaný v podsvetí, ani nepodľahlo jeho telo porušeniu. Toho Ježiša vzkriesil Boh, čoho sme všetci svedkami. Povýšený teda pravicom Božou dostal aj Ducha Svätého, prisľúbeného od Otca, a vylial ho, ako to vidíte a počujete. Lebo nie Dávid vystúpil na nebo, hoci vraví: Povedal Pán môjmu Pánovi: Posad' sa na moju pravicu, dokiaľ ti nepoložím tvojich nepriateľov pod nohy ako podnožku. Nech teda čo najistejšie vie celý dom izraelský, že Boh i Pánom i Mesiášom urobil toho Ježiša, ktorého ste ukrižovali.«

Účinok tohto prvého kázania Petrovho bol natoľko uspokojivý, že poslucháči, celkom dojatí, pýtajú sa, čo majú robiť, aby získali božiu milosť. Na to im Peter odpovedá: »Kajajte sa a nech sa dá každý z vás pokrstiť v mene Ježiša Krista na odpustenie svojich hriechov...«⁶²

Asi tritisíc tých Židov, ktorí sa boli rúhali Kristovi a ho ukrižovali, obrátilo sa a prijalo krst. Bol to prvý lov duší toľko ráz prisľúbený božským Majstrom. Hlave jeho apoštolov.

K sile Petrových slov pristupuje hneď aj sila zázrakov. Niekoľko dní po spomenutých udalostiach vystupoval on a Ján v podvečernú hodinu do jeruzalemského chrámu na obvyklé modlitby, keď tu chromý úbožiak, žobrajúci pri chrámovej bráne, ktorá sa volala Krásna,⁶³ vidiac ho prechádzať, poprosil o almužnu. Hádam už mnohí prešli toho dňa tade, no nepokladali ho za hodného pohľadu. Ale Peter sa zastaví a povie:

»Pozri na nás! ... Striebra a zlata nemám, ale čo mám, to ti dám: V mene Ježiša Nazaretského (vstaň a) choď!«⁶⁴ Tu ho chytil za ruku a zdvihol pekného a zdravého, takže hneď začal chodiť a chváliť Boha.

Zapôsobenie takého zázraku bolo pozoruhodné, nakoľko — vzhľadom na večernú bohoslužbu — bol tam početný zástup a chromý bol známy väčšine obyvateľov Jeruzalema, navyknutých vídať ho pri bráne chrámovej. Všetci vyjadrovali nad tým svoje začudovanie a dav ešte viac a viac vzrastal okolo divotvorcu. Peter využil teda túto príležitosť na svoju druhú reč a v jednej zo siení chrámových prehovoril takto:

»Mužovia izraelskí! Čo sa divíte tomu alebo prečo hľadáte upreno na nás, ako by sme vlastnou mocou, alebo bohabojnosťou boli vykonali, aby tento človek chodil? Boh Abrahámov, Boh Izákov a Boh Jakubov, Boh otcov našich, oslávil Ježiša, svojho Syna, ktorého ste vydali a zapreli pred Pilátom, keď súdil, že ho treba prepustiť. Vy ste zapreli Svätého a Spravodlivého, a žiadali ste si prepustiť človeka vraha, no Pôvodcu života ste zavraždili. Ale Boh ho vzkrie-

sil z mŕtvych, čoho sme svedkami. A pre vieru v jeho meno upevnilo jeho meno tohto človeka, ktorého vidíte a poznáte; tá viera, (čo pôsobí) skrze neho, dala mu úplné zdravie pred vami všetkými. A teraz, bratia, viem, že ste to z nevedomosti urobili, ako aj vaši predstavení. Ale Boh takto splnil, čo dal predpovedať ústami všetkých prorokov, že jeho Mesiáš bude musieť trpieť. Kajajte sa teda a obráťte, aby sa vám sotrely hriechy,⁶⁵ aby nastaly časy osvieženia od Pána.»

Účinok aj tejto druhej reči bol priamo zázračný, lebo veľmi mnohí sa obrátili. Kým však chystal sa opustiť chrám spolu s Jánom, kňazi a saduceji ich oboch uväznili a postavili pred Veľradu židovskú, žalujúc na nich, že poburujú ľud.

Najvyšší súdny dvor bol toho dňa úplný. Dvaja obžalovaní stáli uprostred polkruhu, vytvoreného sedemdesiatimi členmi Synedria, a Kajfáš, ktorý mu ešte stále predsedal, pýtal sa ich, ako sa to bol kedysi opýtal Božského Majstra: »Akou mocou alebo v ktorom mene ste to urobili?« — totiž uzdravili toho chromého?

Vtedy Peter — Duchom Svätým naplnený — povedal im: »Náčelníci ľudu a starší (počujte ma)! Ak nás dnes vyšetrujete pre dobrý skutok, (vykonaný) na chorom človekovi, skrze koho (totiž) tento ozdravel, vedzte teda vy a celý izraelský národ: V mene (Pána nášho) Ježiša Krista Nazaretského, ktorého ste vy ukrižovali, ale ktorého Boh vzkriesil z mŕtvych, skrze tohto stojí tento človek pred vami zdravý! On je ten kameň, ktorým ste vy, stavitelia, opovrhli, ale (ktorý) sa stal uhlovým (kameňom). A v nikom inom niet spásy, lebo ani niet pod nebom

iného mena, daného ľudom, v ktorom máme byť spasení.«⁶⁶

Ako vidieť, apoštol nesnaží sa zmeniť svoj spôsob obrany a vždy sa odvoláva na božiu moc toho Krista, ktorý — i keď bol zabitý — vstal z mŕtvych. Tentoraz však jeho obrana bola prednesená pred úradnými reprezentantmi národa židovského, ktorí tiež nemohli ostať neprekvapení a ako by strnulí toľkou smelosťou. Na druhej strane na vlastné oči videli zápal Petrov, i nemocného ním uzdraveného a počuli aj národ, ktorý mu volal na slávu. Nateraz uspokojili sa teda tým, že im zakázali rozprávať o Ježišovi Kristovi. Na to Peter odpovedá ešte s väčšou prudkosťou: »Posúďte, či je pred Bohom spravodlivé viac poslúchať vás ako Boha; lebo nemôžeme nehovoriť o tom, čo sme videli a počuli.«⁶⁷

Sudcovia neodvážili sa teda prijať túto výzvu, obávajúc sa, že by tým vyvolali pobúrenie medzi ľudom, a keď pohrozili ešte opätovne Petrovi a jeho spolončíkovi Jánovi, prepustili ich na slobodu. A títo potom odišli na shromaždenie, kde so svätou veselosťou rozprávali o tom, čo sa prihodilo.

Pri tejto príležitosti sa stalo, že shromaždenie veriacich, plné oduševnenia, obrátilo sa k Bohu s modlitbou, ktorú tu hneď uvádzame. Složenie tejto modlitby pripisuje sa samotnému Petrovi, a to preto, že má mnoho podobného s jeho rečami, a to tak obsahom ako i formou: »Pane, ty si stvoril nebo a zem i more a všetko, čo je v nich; Ty si skrze Ducha Svätého povedal ústami (nášho otca) Dávida, svojho sluhu: »Prečo sa vzbúrili pohaní a prečo pomýšľali ľudia na márnosti? Králi zeme povstali a spolu kniežatá sa shromaždili jednomyseľne proti

Pánovi, a proti jeho pomazanému.« Lebo v tomto meste skutočne sa spojili Herodes a Pontský Pilát s pohanmi a s ľudom izraelským proti svätému tvojmu Synovi Ježišovi, ktorého si pomazal, aby vykonali, čo tvoja ruka a tvoja vôľa určily, žeby sa stalo. A teraz Pane, pohliadni na ich hrozby a daj svojim služobníkom so všetkou neohrozenosťou hlásať tvoje slovo; len čo napneš svoju ruku na uzdravenie, nech sa dejú zázračné skutky a divy v mene Svätého Syna tvojho Ježiša.«⁶⁸

V tej chvíli, čo posledné slová tejto nádhernej modlitby zaznievaly z úst veriacich, zatriaslo sa miesto, kde boli shromaždení, a všetci sa naplnili Duchom Svätým.

Po prvom Petrovom zázraku nasledovali potom mnohé iné zázraky, z ktorých uzdravenie mŕtvicou raneného stalo sa v blízkom mestečku Lyde, kam sa bol odobral.

Aj tento chorý už osem rokov ležal nehybne na lôžku bez hocijakej nádeje na uzdravenie. Ale keď sa dozvedel, že prišiel Peter, dal sa priniesť k nemu a poprosil ho o uzdravenie. Hlava apoštolov, dojatý toľkou vierou a v presvedčení, že aj tento zázrak bude slúžiť väčšej sláve božej, povedal mu: »Eneáš, uzdravuje ťa (Pán) Ježiš Kristus. Vstaň a poprav si posteľ!«⁶⁹

Porazený naozaj ihneď vstal za úžasu všetkých obyvateľov toho mesta, ktorí začali prinášať mnohých iných chorých všade tam, kam sa Peter uberal, lebo verili, že už jeho tóna ich môže uzdraviť.⁷⁰ A táto mienka ľudu bola naozaj viac opodstatnená, než by sa to mohlo zdať. Tóna Petrova bola asi práve taká účinná ako jeho ruka a stačilo, aby sa chorý

dostal do priameho spojenia s ním, hoci v podstate ani jeho ruka, ani jeho tieň nekonaly divy, ale, ako to sám apoštol neprestával opakovať, iba sám Boh. V každom prípade toto prosté sprostredkovanie, tóna, nahradzovalo ruku. Peter však dospel až k tomu, že kriesil mŕtvych.

Po zázraku v Lyde ho poprosili, aby prišiel do blízkej Joppe, dnes Jaffa menovanej, kde práve bola umrela zbožná pani, veľmi vážená tamojšou kresťanskou spoločnosťou. Volala sa Tabita, čo v preklade znamená Lanka, ale všetci ju volali len Dorka, teda menom gréckym, čo je náznakom toho, že patrila k rodine helenistov. Tiež sa zdá, že bola vdovou a venovala sa skutkom milosrdenstva. »Bez strachu, že by sme sa mýlili — hovorí Le Camus⁷¹ — a s pocitom úctiveho obdivu môžeme v nej pozdraviť prvý historický prejav Dcéry dobročinnosti.« Jej toľké dobré skutky nemohly však prekaziť zhubné dielo smrti a Cirkev v Joppe bezútešne oplakávala svoju neúnavnú dobroditeľku. Plač bol taký všeobecný, že proti každej zvyklosti bolo treba premeniť hornú časť obydľia v akúsi smútočnú kaplnku a tu bola vystretá na márach jej ctihodná mŕtvola, keď ju najprv starostlivo poumývali a navoňavkovali. Či to bolo iba jednoduché želanie, aby Peter prišiel a zúčastnil sa na pohrebe, alebo aby ich vo všeobecnom zármutku potešil, alebo či tu nevznikla dajaká nádej na jej vzkriesenie, do Lydy boli vyslaní dvaja mužovia, a prosili ho, aby bez meškania prišiel do Joppe.

Peter nedal na seba čakať a keď prišiel do domu nebohej, naskytl sa mu veľmi dojímavý pohľad. Všetky chudobné vdovy, ktoré Tabita podporovala,

boly tam sídené okolo jej telesnej schránky, a keď ho videly vstupovať, daly sa do vzlykotu, a s takými výrečnými pohybmi, ktoré sú natoľko charakteristické pri každej dojímavej scéne na Východe, začaly mu ukazovať šaty, sukne a plášte, v ktorých boli oblečené a ktoré nebohá zhotovila vlastnými rukami. Peter je dojatý a keď po rozkaze, aby všetci vyšli z izby, ostane sám s mŕtvou, padne na kolenná a začne sa za ňu modliť.

Pán ho aj teraz vyslyší; Peter to cíti a naplnený svätým zápalom — dívajúc sa na mŕtvolu, ktorá, ako sa mu zdá, už sa pohýbala — vykrične tak, ako vykrikol istého dňa božský Majster: »Tabita, vstaň!« »Ona otvorila oči, a keď uzrela Petra, posadila sa«, ako by mu chcela vzdať hold oddanosti.⁷²

Ako sa dalo aj očakávať, zázrak vyvolal mnohé obrátenia po celej Joppe, takže Peter bol nútený zostať tam nejaký čas kázať a krstiť. Za týchto okolností nepohrdol ubytovať sa u akéhosi kožiara, ktorý sa volal práve tak ako aj on, Šimon. To dokazuje, že apoštol, v súlade s naučeniami Ježišovými, začal odhodlane šliapať po mienkach a predsudkoch židovských, podľa ktorých kožiarske remeslo zákon pokladal za nečisté, keďže tu bolo treba narábať s kožami najrozličnejších druhov zvierat.⁷³ Ešte teraz ukazujú v Jaffe — neďaleko jej nádherného prístavu — dom, v ktorom prebýval Peter ako hosť a kde dal také pekné a praktické naučenie.

Potrestanie Ananiáša a Zafiry.

Keď však Peter, Hlava apoštolov, mal moc dávať život, mal moc aj usmrcovať, ako to ukazuje potrestanie Ananiáša a Zafiry.

Aby sme pochopili veľkosť previnenia týchto dvoch manželov, ktorí len nedávno boli vstúpili do jeruzalemskej Cirkvi, ktorá bola ešte malá, treba si uvedomiť, že vtedy všetko bolo spoločné. Najbohatší predávali svoje majetky a utrížené peniaze ponáhľali sa složiť pri nohách apoštolov, ktorí ich hneď odovzdali na prospech celého spoločenstva. Jeden z prvých, ktorý sa takto zbavil svojich majetkov, bol levita Jozef, pochádzajúci z Cypru, ktorý sa potom dostal do dejín Cirkvi pod menom Barnabáš, alebo tiež »Syn útechy«.⁷⁴ Takéto skutky dobročinnosti, hoci neboly povinné,⁷⁵ boly, čo je prirodzené, veľmi vychvaľované, čo zaiste niektorú prostú a ctižiadostivú dušu nabádalo na myšlienku využiť to.

Tak naozaj urobil Ananiáš a po dohovore so svojou manželkou Zafirou, keď tiež predal pozemok, väčšiu čiastku z výnosu si ponechal a zvyšok priniesol Petrovi, vyhlásiac, že kladie k jeho nohám všetko, čo má. Takto si chcel získať zásluhy úplnej veľkodušnosti, hoci to bola len veľkodušnosť pomeraná. A tiež chcel azda dosiahnuť právo, aby mohol stále žiť na útraty cirkevného spoločenstva, zachovajúc si pritom i vlastné prostriedky pre nepredvídané prípady.

V každom prípade bol to úmysel úbohý a predstavoval alebo pretváрку, alebo podvod. V spoločnosti, ako to dobre vystihol Cicero, najhoršou metlou je lož, predstieraná v rúchu čnosti. Takýto bol teda zločin Ananiáša. Pôsobením vyššieho osvietenia Peter to pozná a nechce, ba ani nemôže ho nechať bez trestu. Vo chvíli, keď Ananiáš práve azda rátal neúplnú obeť pred jeho očami a očakával za to dajakú verejnú chváloreč, Peter, pozorujúc ho na-

hnevano, povie mu: »Ananiáš, prečo ti satan opantal srdce, aby si klamal Ducha Svätého a odložil si z peňazí pozemku? Či nepredaný nebol by býval tvojím, a predaný nebol v tvojej moci? Prečo si sa odhodlal vo svojom srdci toto zrobiť? Veď nie ľudí si oklamal, ale Boha.« (Sk.)

V tomto práve spočívala najhoršia zloba Ananiášovej pretvácky; zabudol, že skutočnou hlavou Cirkvi je Boh a že ak je aj možné oklamať predstieranou čnosťou apoštolov, ktorí sú len jej predstavitelia, nie je možné oklamať Toho, ktorého predstavujú. Jeho podvod zasluhoval teda najťažšieho trestu, ktorý naozaj bol aj strašný. Sotvaže Peter skončil svoju výčitku, Ananiáš, ako by zasiahnutý bleskom, padá mŕtvy. Všetci stípnu zdesením.

Vtedy najmladší z okolostojacich sa hneď pohnú a bez jedinej slzy nad mŕtvym, ktorého zasiahol Boh, zakrútia ho do jeho vlastného plášťa a odnesú pochovať za údolie cedronské, kde boli židovské cintoríny. Medzi ich odchodom a návratom neprešly iste viac než tri hodiny.

Medzitým už i Zafira prišla vo sviatočnej nálade na shromaždenie, súc si istá, že bude shŕňať všeobecné pochvaly pre dobročinnosť svojho manžela. Aby sa zločin stal ešte zreteľnejším a výraznejším, peniaze boli ešte tam, kde ich bol Ananiáš položil, a každý mohol pozorovať tento smutný zjav svätokrádeže. Vtedy Peter, ukazujúc ich nešťastnej žene, povedal jej: »Povedz mi, či ste za toľko predali roľu?«

Odpovedala ona: »Hej, za toľko!«

Na to jej Peter: »Prečo ste sa dohovorili pokúšať

Ducha Pánovho? Hľa, nohy tých, čo ti pochovali muža, sú pred dvermi a vynesú ňu.«

Ako sa stalo s Ananiášom, už aj jeho manželka padá ako by bleskom zasiahnutá pred osudnými peniazmi. Mladíci, ktorí v tej chvíli vošli, ju len vzali a bez preťahovania odniesli aj ju pochovať.

Taká tragická udalosť musela zaiste zapôsobiť živým a blahodarným dojmom v malej Cirkvi, ktorá bola práve vo svojom zrode. »Všeobecne sa myslí, že pri tomto treste bol Boh i Peter príliš krutý,« — hovorí Chrysostom.⁷⁶ »Ale ak ten, kto v deň sviatočný sbieral drevo, bol ukameňovaný, a tiež Achan bol takto usmrtený len preto, že v údolí Achor privlastnil si niečo z koristi u Jericha, ktorá celá bola vyhradená Pánovi, prečo teda potrestanie Ananiáša a Zafiry malo by sa pokladať za nespravodlivé a zveličené? Aj oni kradli Bohu, klamali Ducha Svätého a tak zaslúžili si smrť za to, čo urobili.« Okrem toho netreba zabúdať, že na začiatku každej obnovy náboženskej, alebo sociálnej, preukázaná prísnosť má ráz iba účinnej záruky budúcich čností: Títo dvaja usmrtení ľudia sú ponaučením pre množstvo, ktoré má byť spasené.⁷⁷ Po takejto výstrahe mohol sa každý presvedčiť, že ak Boh niekedy odkladá verejne potrestať pretváрку na tomto svete, urobí to akiste veľmi prísne vo večnosti. Aby človek mal predstavu o trestoch večných, sú tu tresty časné, ktoré ich predchádzajú. Takto aj onen smutný príbeh prispel na upevnenie autority Boha a na povznesenie autority Petrovej, už i tak dosť veľkej, a na utuženie disciplíny rodiacej sa Cirkvi jeruzalemskej.

Ustanovenie diakonov.

Keď božský Majster zanechával apoštolov na tejto zemi, kázal im, aby si ju celú podmanili a odporúčal im, aby začali v Jeruzaleme. Kým hlavné mesto židovské bolo strediskom pravého náboženstva, malo ako by právo na toto privilégium a apoštolovia sa naozaj chránili, aby ho tohto nepozbavili, lebo, ako vidíme, medzi jeho múrami začínali so svojím kázaním. A výsledky boli čo najlepšie nielen v obrátení, ale aj v spôsobe života, ktorý bolo treba viesť celkom podľa evanjelia. Malá Cirkev kresťanská, rodina prostých a svorných bratov, musela sa podobieť raju a priťahovať vždy viac členov so všetkých strán. Verné bratstvo a vzácne nádeje a tiež zaistená budúcnosť boli ako by zámenou za to, čo sem dobrovoľne prinášali. Ako sme to už spomenuli, skoro všetci pri vstupe do shromaždenia premenili na hotové peniaze svoje majetky, ktoré sa obyčajne skladali z menších dedinských vlastníctiev a boli málo výnosné a ich obrábanie bolo ťažké. Bola to zaiste veľká výhoda najmä pre slobodných, keď zamieňali tieto škvarky zeme za výnos z nevyčerpateľného fondu v poisťujúcej spoločnosti, očakávajúc len kráľovstvo Božie.⁷⁸ Prichádzaly sem i osoby žijúce v manželstve, aby mali účasť na spoločenstve, prinášajúc so sebou to, čo mali, a uspokojily sa potom so spoločným životom.

To však ešte neznamená, že by sa aj v tejto sociálnej ustanovizni prvých kresťanov neboly vyskytly ťažkosti rázu administratívneho. Ony musely byť veľmi početné, a to tým viac, že v spoločnosti, utvorenej dvoma frakciami ľudí, ktorých reč nebola

rovnaká, nedorozumenia boli nevyhnutné. Istotne sa stávalo, že tí, čo boli židovského pôvodu, prejavovali niekedy pohrdanie svojimi menej vznešenými spoluveriacimi. Šomranie prišlo čoskoro: Helenisti, ktorých bolo čoraz viac, sťažovali sa, že s ich vdovami nezaobchodia pri rozdeľovaní tak, ako s vdovami židovskými. Až dovtedy apoštoli sami stáli na čele správy. Po opätovných žiadostiach o nápravu však cítili, že ňou treba poveriť iných. A tak, keď sa všetci istého dňa sišli na shromaždení, Peter k nim prehovoril: »Nesluší sa nám, aby sme opúšťali slovo Božie a obsluhovali pri stoloch. Bratia, vyhliadnite si zpomedzi seba sedem osvedčených mužov, plných Ducha (Svätého) a múdrosti; tých poveríme touto úlohou. My budeme zotrvať na modlitbách a vysluhovaní slova.« (Sk.)

Návrh bol prijatý a nasleduje hneď voľba, pri ktorej boli zvolení: Štefan, Filip, Prochor, Nikánor, Timón, Parmenáš a Mikuláš. O prvom bolo povedané, že je plný viery a Ducha Svätého, čo naozaj čoskoro aj potvrdil svojim slávnym mučeníctvom. Filip bude mať tiež veľký vplyv na utvárajúcu sa Cirkev, lebo sa ukázal rovnako pohotový ako pri lámaní chleba pre telo, tak i pri lámaní chleba pre dušu. O nasledujúcich štyroch nevie sa nič. V období, keď všetko pohltila božská osobnosť Ježiša Krista, tak máličko sa dbalo o jednotlivé osobnosti. Siedmy z nich, Mikuláš, bol prozelyta z Antiochie, ktorý, keďže bol pôvodom pohan, ešte pred obrátením na kresťanstvo musel sa stať židom a podrobiť sa obriezke. O jeho poslaní diakona podanie sa rozchádza. I keď Klement Alexandrijský príliš veľa píše na jeho ospravedlnenie, nepodarilo sa vyvrátiť

mnohé a strašné obžaloby, vznesené proti nemu sv. Irenejom, Tertuliánom, sv. Epifániom a sv. Hieronymom, podľa ktorého tento nešťastný diakon stal sa hlavou onej nečistej sekty »Mikulášovcov«, ktorú Apokalypsis nazýva hnusom prvých kresťanov.⁷⁹ Všetci vyvolení boli ešte postavení pred apoštolov, ktorí sa modlili a skladali na nich ruky. A tak ľud, keď na otázky pri výbere nových správcov dal svoju odpoveď, prenechal apoštolom starosť ich vysvätiť. Iné je totiž vyznačiť predmet a iné dať mu charakter hierarchický. Vyvolenci potom dostali meno Schamascín alebo diakoni a často ich jednoducho nazývali len Siedmymi⁸⁰ na rozdiel od Dvanástich.

Toto je pôvod diakonátu, jedného z najstarších posvätných svätení (ordinácií), ktorý bol zaiste najstarším cirkevným úradom. Všetky neskoršie zriadené cirkevné obce mali už svojich diakonov na spôsob tejto Cirkvi jeruzalemskej. Plodnosť tejto ustanovizne bola obdivuhodná. Starostlivosť o chudobného bola vyvýšená na stupeň služby náboženskej; bola tým zdôraznená pravda, že otázky sociálne patria medzi prvé, ktorými sa má každý zaoberať. Tu bol položený základ národnému hospodárstvu ako veci, ktorá má vzťah k náboženstvu. Diakoni boli okrem toho aj horlivými kazateľmi, organizátormi, hospodármi a správcami, a ako takí hrali dôležitú úlohu. Boli to ľudia praktickí, v stálom styku s chudobnými, chorými, vdovami, prenikli všade, všetko videli, všetko zaobstarávali, povzbudzovali a premieňali veľmi pôsobivo.

Čoskoro i ženy mali prístup k tomuto úradu. Menovali sa, ako aj dnes, sestrami. Zpočiatku boli to vdovy, neskoršie však mali prednosť panny. Nie-

ktoré z nich dosiahly v Cirkvi významný stupeň a ich domy slúžily vo všeobecnosti na shromaždenia. Pre tie potom, čo nemaly domov, ustanovili akúsi rehoľu, alebo teleso kňazsko-ženské, ktoré malo veľký vplyv najmä na zbožnosť a kresťanskú dobročinnosť. Ustanovizne, o ktorých panuje presvedčenie, že sú len neskorším ovocím kresťanstva, Kongregácie žien, sdruženia zbožnosti, milosrdné sestry boly naopak, z jej prvých výtvorov; boly počiatkom jej sily a najdokonalejším prejavom jej Ducha. Obdivuhodná myšlienka dať ženám, ktoré neboly viazané manželstvom, akýsi náboženský charakter a podrobiť ich pravidelnej disciplíne, je celá výslovne kresťanská. Slovo (vedova) vdova malo taký význam ako zasvätená Bohu a neskoršie ako slovo diaconessa (diakonisa). V krajinách, kde žena v dvadsiatich štyroch rokoch je už zvädnutá, kde chýba medziobdobie medzi mladosťou a starobou, tento vek je ako by novým životom, čo sa vytváral pre onú polovicu ľudstva, ktorá bola schopnejšia sebazapierania. Bolo obdivuhodné, ako to bol prinútený doznať i sám Renan,⁸¹ že prvotná Cirkev bola vo všetkom taká obozretná: tí jednoduchí a dobrí ľudia, ľudia hlbokej múdrosti, ktorá im pramenila zo srdca, položili základy aj novému a prekvitajúcemu poriadku spoločenskému a občianskemu. A pre tieto svoje ustanovizne, ktoré boly určené na obrodienie spoločnosti, nemali nijakú predlohu...

Dvaja Šimonovia.

Ustanovenie diakonov naozaj dovolilo apoštolom pohodlnejšie sa venovať hlásaniu evanjelia a Peter to aj využil, aby sa odobral do Judey a Samárie.

V tejto provincii, toľko storočí opovrhovanej a zlo-
rečenej samými krajanmi, hlásal Evanjelium s veľ-
kým úspechom diakon Filip. Medzi mnohými obráte-
niami najvýznamnejšie bolo obrátenie presláveného
Šimona Mága (Čarodejníka). »Bol čarodejníkom —
hovori pisateľ Skutkov apoštolských — a zavádzal
samaritánsky ľud, tvrdiac o sebe, že je čímisi veľ-
kým. Všetci od malého až po veľkého počúvali ho
a hovorili: »On je sila Božia, ktorá sa volá Veľká.«
Počúvali ho preto, lebo svojimi čarami už dlhší čas
ich zavádzal.«⁸² On sám o sebe tvrdil, že je akýmsi
druhom vtelenej moci božej. Mnoho sa dišputovalo
o tejto čudnej osobnosti, nie menej historickej ako
aj legendárnej, ktorá sa odvážila za toľký čas a ta-
kým spôsobom postaviť sa proti nášmu druhému
Šimonovi. Narodil sa pravdepodobne v Samárii,
v malej dedinke, Gitta alebo Gitton menovanej, ale
mladosť strávil v Egypte, kde sa naučil tejto klam-
nej vede a čarodejníckemu umeniu. Keď sa vrátil
do vlasti, podarilo sa mu nimi pobalamútiť svojich
spoluobčanov. Hovorí sa o ňom, že podľa želania
vedel sa urobiť viditeľným alebo neviditeľným; ve-
del prejsť cez vrchy a dostať sa cez skaly, ako keby
boly len z bahna, vrhnúť sa do hlbiny bez nebezpe-
čenstva, rozlomiť najpevnejšie reťaze a svojich pro-
tivníkov urobiť neškodnými. Dokázal vraj oživiť
sochy z dreva alebo z kameňa, dosiahnuť, aby stro-
my odrazu vypučaly, a prejsť bez pohromy cez oheň.
Možno, že podvodmi a obratnými kúskami, ktoré
jeho veriaci obdivovatelia nepomýšľali odkryť, alebo
aj pomocou diabolského umenia darily sa mu naozaj
niektoré z týchto vecí. Ale, a to je horšie, vymyslel
tiež akýsi druh bezbožnej a nesúvislej teologickej

sústavy, ktorú neskoršie podrobnejšie určili jeho žiaci. Naozaj, nie je isté, či knihy Veľký výklad a Philosophumena,⁶³ z ktorej sa nám zachovaly zaujímavé zlomky, sú dielami tohto Šimona, lebo mohol by to byť aj súhrn dajakej sústavy, vypracovaný tými, čo si ju osvojili. V každom prípade, pokiaľ to vysvitá zo svedectiev roztrúsených u rozličných cirkevných spisovateľov,⁶⁴ Šimon pripúšťal, že počiatkom všetkých vecí je neviditeľný účinný oheň, majúci v sebe príčinu bytia všetkých bytostí — a tento svet je jeho večným vyjadrením. Tento počiatok je činný a trpný, prípadne vychádzajú z neho, ako z jediného koreňa, dve sily: mužská a ženská; z nich prvá bola sila stvoriteľská a druhá udržiava sa ako matka všeobecnosti, v ktorej je všetko stvorené, a že múdrosť, alebo božia myšlienka vychádza z Boha a plodí duchov alebo Eónov, ktorí, podelení do šiestich tried, tvoria a udržujú svet. Títo však majú uväznenú myšlienku Božiu, ktorá ich vytvorila, a tak Eunoia božia musí teda trpieť na tomto svete najponižujúcejšie príkoria. Teda on, Šimon, poslaný na zem priamo tým všemohúcim počiatkom, má oslobodiť uväznenú múdrosť, alebo Eunoiu, ktorú konečne nachádza vtelenú do akejsi otrokyne z Tyru, ktorú prepustí na slobodu a pozdvihne k zaslúženému uctievaní.

Taký bol v krátkosti streštený gnosticizmus, ktorý sa usiloval hlásať Šimon z Gittonu, ktorý však nemohol zaiste urobiť veľký prielom medzi drsnými a pozitívnymi Samaritánmi, lebo tí sa naopak, hromadne vrhali do Cirkvi, len čo im diakon Filip otvoril do nej dvere.

Šimon, aby teda celkom nestratil to, čo s toľkou

námahou bol dosiahol, pretvaroval sa, že aj on ich nasleduje, a prijal krst od Filipa, ktorému závidel zázraky. Ale potom bol ešte viac prekvapený zázrakmi Petrovými, ktorý, »kladúc ruky na novokrstencov, udeľoval Ducha Svätého«, ktorý svoju prítomnosť prejavoval mimoriadnymi darmi, ako aj onoho turíčneho dňa. Šimon pomýšľal teda získať si tiež takú moc a ponúkajúc peniaze Petrovi, povedal mu: »Dajte aj mne túto moc, aby každý dostal Ducha Svätého, na koho položím ruky.« Jeho nízka a podlá duša odhaľuje sa celá v tejto svätokrádežnej prosbe, ktorá neskôršie pod menom simonia znamená už nehanebný obchod so svätými vecami.

Rozhorčenie Petrovo vyráža sa už aj z jeho odpovede: »Tvoje peniaze aj s tebou nech sú zatratené, lebo si sa nazdával, že dar Boží sa kupuje za peniaze! Nemáš účasti, ani podielu na tejto náuke, lebo nemáš úprimné srdce pred Bohom. Kajaj sa teda za tento svoj zločin a pros Pána, azda sa ti odpustí úmysel tvojho srdca. Lebo vidím, že si v horkej žlči a vo väzbe neprávosti.«

Prestrašený čarodejník odpovedá, celý sa chvejúc: »Modlite sa vy za mňa k Pánovi, aby nič neprišlo na mňa z toho, čo ste proti mne vyslovili.«⁸⁵ Tieto slová nevyjadrovaly v skutočnosti nijakú ľútosť nad spáchaným pokleskom; všetko to, čoho sa vinník bál, ako sa zdá, bol trest: a naozaj, odhodiac hneď masku, ktorú len nedávno si bol nasadil, vrátil sa, a to ešte horšie než predtým, k svojim čarám a k svojim bláznovstvám. Ba došiel až tak ďaleko, že na miestach, kde ho chceli ešte počúvať, začal hlásať, že on je najväčším prejavom Boha na zemi. Otcom, pokiaľ ide o Samaritánov, Synom u Židov

a Duchom Svätým pre iné národy. Aby svoju sústavu urobil srozumiteľnejšou a zvodnejšou, uchýlil sa aj k symbolizmu, ako to vyhovovalo záľube výlučne orientálnej. A keďže telo sa často hlási k svojim právam pri takýchto orgiách ducha, Šimon zláka Elenu, známu záletnicu z Tyru, ktorej určením bolo, ako sme to už spomenuli, predstavovať božiu pravdu, oslobodenú od ľudského zotročenia. Táto žena, ktorú sám zbožňoval a kázal zbožňovať, často ho sprevádzala pri jeho čarodejníckych kúskoch a oplzlostiach. Neraz, ako uvidíme, snažil sa ešte postaviť proti Petrovi, a hoci ho apoštolove zázraky mýlily, pokračoval vo svojich podvodoch. Netrvalo však dlho a postihol ho koniec, aký si zasluhoval. Podľa niektorých dal sa vraj pochovať živý do hrobu, vyhlásiac, že tretieho dňa vstane: avšak, ako hovorí sv. Hipolit, »pretože nebol Kristom, zostal v ňom mŕtvy«. Podľa iných zasa bol vraj v Ríme pred Nérom a snažil sa lietať a vznášať vo vzduchu. Na Petrove modlitby však spadol a dolámal si kosti, čím bol navždy znechutený a skončil samovraždou. Takto biedne zahynul onen Šimon Čarodejník, ktorý sa odvážil postaviť sa proti Šimonovi Petrovi.⁸⁶

S ním však, tak sa zdá, nevymizla celkom jeho hanebná povesť a ani jeho bezbožné podvodníctvo. Klement Alexandrijský hovorí, že mu stavali sochy v postoji Jupitera, a sv. Justín tvrdí, že jednu z týchto sôch videl ešte v Ríme na »Ostrove Tibery medzi dvoma mostami«.⁸⁷ Šimonovská sekta trvala potom až do konca tretieho storočia a jej chrámy boli až v Antiochii a hádam aj v Ríme, kde Menandrus z Cafaretey a Cleobius pokračovali v tejto heréze s úspechom čoraz slabším, až celkom zanikla, za-

nechajúc po sebe a po svojom pôvodcovi spomienku práve tak smiešnu, ako aj preklínanú v dejinách kresťanstva.

Obrátenie pohanov.

Sv. Peter, pokračujúc vo svojom misijnom poslaní, dostal sa až do Lidy a Joppe, kde, ako to už vieme, vzkriesil Tabitu a ubytoval sa u garbiara Šimona. Tu sa stala udalosť, ktorá mala istotne na Cirkev nesmierny vplyv.

V Cezarei palestínskej, v slávnom meste na brehoch Stredozemného mora, ležiacom niečo viac než dvanásť hodín cesty z Joppe, bol vo vojenskej posádke stotník kohorty Italika.⁸⁸ Jeho meno Kornelius, hoci nie je odvodené od starého rodu Korneliiov, dokazuje aspoň, že bol Rimanom, že sa teda narodil a vyrástol uprostred pohanstva. A predsa pôvodca Skutkov apoštolských tvrdí, že bol »nábožný a bohabojný s celým svojím domom. Udeľoval mnoho milodarov ľudu a ustavične sa modlieval k Bohu«.⁸⁹ V týchto svojich modlitbách istotne prosil Pána, aby ho osvietil, ako by sa Mu mohol lepšie klaňať a slúžiť Mu. A hľa, istého dňa zjavuje sa mu anjel a zvestuje mu, že je vyslyšaný, a rozkazuje mu, aby naskutku poslal s odkazom do Joppe po Šimona Petra, od ktorého obsiahne žiadanú milosť.

Stotník ihneď poslal niekoľkých svojich ľudí, aby pozvali Petra, ktorý práve v tej istej chvíli mal zvláštne videnie, opísané sv. Lukášom takto:⁹⁰ »Okolo šiestej hodiny Peter vystúpil na strechu modliť sa. Tu pocítil hlad a chcel si zjesť. Ale kým mu pripravovali, prišiel do vytrženia. Videl otvorené nebo a sostupovať akúsi nádobu ako by veľké pre-

stieradlo, za štyri rohy spúšťané na zem. V ňom boly všeliaké štvornožce a zemeplazy a vtáci nebeskí. I ozval sa mu hlas: »Peter, vstaň, zabíjaj a jedz!« Ale Peter odpovedal:

— Nijako nie, Pane! Lebo nikdy som nejedol nič poškvrneného a nečistého.

Ale hlas znovu k nemu prehovoril:

— Čo Boh očistil, to ty nepokladaj za poškvrnené!«

Nebolo tu viac pochybností a Peter to tiež pochopil. Boh touto jasnou rečou zrušil tú čiastku Mojžišovho zákonníka, ktorá sa týkala pokrmov. Ale, ako to hneď uvidíme, Boh zamýšľal týmto dať na vedomie niečo, čo je dôležitejšie. Veľké prestieradlo zobrazovalo celý svet; živočíchy všetkých druhov, ktoré obsahovalo, boly predobrazom pohanov, ktorým Pán chcel tiež otvoriť bránu Cirkvi, čo Peter nemal odmietnuť. A aby tomu náležite porozumel, tajomné prestieradlo tri razy sostúpi a sa zdvihne pred jeho očima. A okrem toho, medzitým, čo dochádzali stotníkovi poslovia, Peter porozumie aj tajomnému hlasu, ktorý mu vraví: »Hľa traja mužovia ťa hľadajú. Vstaň teda, sostúp a choď s nimi bez váhania, lebo ja som ich poslal.«

To bolo jasné svetlo. Príchod týchto troch poslov — podľa posledných slov — bol nerozlučne spätý s videním. Rímskeho stotníka a celú jeho rodinu samotný Boh očistil, a tak nemal už nikto právo nazývať ich nečistými.

A naozaj, aj keď sa Peter dozvedel, že tí traja mužovia stotníkovi sú pohania, ani najmenej neváhal zotrvať a jesť s nimi, ba potom vydali sa spolu na cestu do Cezarey a keď ta došli k domu

Kornéliovmu, vyšiel mu tento v ústrety a padol mu k nohám. Ale Peter ho zdvihol a povedal mu: »Vstaň, i ja som iba človek!« I shovárajúc sa s ním, vošiel dnu a našiel mnohých, čo sa boli sišli. Povedal im: »Vy viete, že Židovi nie je dovolené spolčovať sa s cudzincom, alebo vchádzať k nemu. No mne Boh ukázal, aby som nepokladal za poškvvrneného alebo nečistého človeka. Preto povolaný prišiel som bez zdráhania. Pýtam sa teda, pre akú príčinu ste si ma zavolali?«

Kornelius odpovedal tým, že vyrozprával o svojom anjelskom zjavení, ktorého sa mu dostalo. Vtedy Peter podľa Božieho vnuknutia predniesol šiestu zo svojich rečí, ktoré sa nám zachovali až dodnes. Ako v rečiach predchádzajúcich, po krátkom úvode o okolnostiach, v ktorom chváli Boha, že sa mu zaľúbilo povolať aj pohanov do spásy, prednesie jasnú a krátku kázeň o živote, smrti a vzkriesení Spasiteľa.⁹¹

»Naozaj poznávam — vravel — že Boh nehľadí na osobu, ale v každom národe milý mu je každý, kto sa ho bojí a koná spravodlivo. (Boh) poslal slovo synom Izraelským a zvestoval im spásu skrze Ježiša Krista. Tento je Pánom všetkých (ľudí). Vy viete, čo sa po krste, ktorý hlásal Ján, dialo po celom Judsku, počnúc od Galiley, ako pomazal Boh Ježiša Nazaretského Duchom Svätým a silou, ktorý prechádzal (krajom), dobre robil a všetkých diablom posadlých uzdravoval, lebo Boh bol s ním. My sme svedkovia všetkého, čo konal v judskej krajine, najmä v Jeruzaleme. Ale zavesili ho na drevo a usmrtili. Boh ho vzkriesil na tretí deň a dal mu, aby sa viditeľne ukázal nie celému ľudu, ale svedkom vo-

pred určeným od Boha, nám, ktorí sme po jeho vzkriesení s ním jedli a pili; a prikázal nám, aby sme ľudu hlásali a svedčili, že on je od Boha ustanovený za sudcu živých a mŕtvych. O ňom svedčia všetci proroci, že každý, čo v neho verí, pre jeho meno dosiahne odpustenie hriechov.«

Peter ešte rozprával, keď tu náhle Duch Svätý zostúpi na Kornélia a jeho priateľov, prejavujúc svoju prítomnosť darom rečí. Peter vyvodí hneď praktický záver z tohto zázraku: »Či môže ešte niekto zabrániť, aby neboli vodou pokrstení tí, čo prijali Ducha Svätého ako aj my?«⁹² Hneď potom ich pokrstil, a aby vyhovel ich žiadosti, privolil zdržať sa u nich niekoľko dní. Takto Nazaretský vystrel svoju ruku nad synov Ríma, aby sa ich zmocnil, zatiaľ títo víťazi sveta začínali vzdávať hold Ukrižovanému. Za svojho prvého novoobrátenca ani vo svede pohanskom nevybral si Ježiš ani filozofa, ani rečníka, ani dajakého politika, ale vojaka. Oddanosť, veľkodušnosť a sila charakteru, ktoré sú potrebné pri povolaní zbraní, sú prípravnými čnosťami na hrdinstvo kresťanského života. O štyroch stotníkoch, spomínaných v Novom zákone, hovorí sa iba so slovami úcty: Stotník z Kafarnauma preukázal obdivuhodnú vieru vtedy, keď prosil Ježiša o uzdravenie svojho sluhu;⁹³ stotník z Kalvárie bije sa v prsia, volajúc pritom, že Ukrižovaný je naozaj Synom Božím;⁹⁴ a stotník, ktorý odprevádzal Pavla do Ríma, ukáže sa plný blahovôle voči svätému väzňovi,⁹⁵ a konečne stotník z Cezarey javí sa ako vzor muža čestného a oddaného. Keby sme mali usudzovať podľa hodnotenia sv. Lukáša, mohlo by sa povedať, že bol hoden toho, aby sa postavil na čelo oddielu

pohanov, ktorí mali byť poslaní na výpad proti mestu Božiemu a prichystaní vyboriť brány Cirkvi. Bol nielen z ušľachtilého rodu, nakoľko patril k prvému národu sveta, a pravdepodobne k rodine veľmi vznešenej v tomto národe, ale bolo v ňom predovšetkým veľké srdce. Nebude nikdy dostatočne pochválená — píše istý zbožný spisovateľ —⁹⁶ jeho odvaha a dobrý úmysel prejavенý tým, že okolo seba shromaždil príbuzných a priateľov, aby pred nimi vydal svedectvo o svojej viere v Evanjelium a aby sa pokúsil aj ich k nemu priviesť. Tento muž želal si svetlo pre seba a pre svojich ľudí a dostal ho. Ale to, čo azda ani on sám nepredvídal, bolo celé to pohanstvo, ktoré ako by bolo stálo za ním a čakalo na pochod k Evanjeliu, aby svrhol zákonité židovstvo. Podľa jeho príkladu ani pohanstvo už viac neváha pristúpiť, naplnené nadšením a veľkodušnosťou, tak na Východe, ako aj na Západe. O krátky čas nájdú sa nasledovníci Nazaretského nielen medzi pohanmi v Antiochii, ale aj medzi pohanmi v Ríme, ba aj v palácoch cisárov.

Toto všetko však namiesto toho, aby potešilo, ešte zastrašilo mnohých kresťanov jeruzalemských, nasiaknutých dosiaľ farizejskými predsudkami, ktorí sa dokonca opovážili pokarhať Petra za jeho správanie sa. Keď sa vrátil do Jeruzalema, kde sa už rozšírila zpráva o Kornéliovom obrátení, vtedy naozaj veriaci z obriezky, alebo židovského pôvodu mu dohovárali, vraviac: »Prečo si vošiel k mužom, čo sú bez obriezky, a jedol si s nimi?« Títo kritici drobných mozgov nevedeli o Petrovom videní a o zázračnom prejavení sa Ducha Svätého na stotníkovi a jeho priateľoch. Apoštolovi stačilo, že vysvetlil

veci tak, ako sa staly, a všetci boli presvedčení, že nemohol urobiť nič iného, než bod za bodom podriaď sa vôli Božej. A presne o tomto hovorí jeho siedma reč zo Skutkov apoštolských,⁹⁷ reč, ktorú končí touto úvahou, o ktorej nemožno dišputovať: »Či som mohol byť taký mocný, aby som odporoval Bohu?«

A nespokojenci sa uspokojili a vyhlásili, oslavovali Boha a hovorili: »Teda aj pohanom udelil Boh pokánie, aby žili.«

To dokazovalo, že poznávali a aj odmietali svoj omyl. Na nešťastie však udrží sa toto ako žalostné ohnisko na dne nejedného srdca a uvidíme, ako z toho vznikne veľké nebezpečenstvo pre Cirkev. Bolo treba veľmi mnoho času a bolo treba podstúpiť i ťažký zápas, aby niektorí obrátení Židia boli donútení pripustiť, že aj pohania majú právo na kráľovstvo Ježiša Krista.

Uväznenie.

Proti rodiacej sa Cirkvi jeruzalemskej začalo však medzitým zúriť prenasledovanie. Vtedy vládol Herodes Agrippa, vnuk toho Herodesa, ktorý rozkázal pozabíjať neviniatka. S tou istou prefíkanosťou a krutosťou ako jeho predchodca spravoval celú Palestínu a mal titul kráľa, ktorý mu postupne dal cisár Kaligula a Klaudius. Priateľ rozkošníctva, nestály, keďže si chcel vydobýť priazeň ľudu a hlavne náklonnosť strany farizejov každým možným prostriedkom, vztiahol ruky na niektorých členov Cirkvi, aby ich mučil, ba hnal sa až tak ďaleko, že Jakuba Staršieho dal mečom usmrtiť.

Židia nijako nezatajovali svoje potešenie nad tou-

to vraždou a vládca, chtiac im ešte viac urobiť po vôli, dal zajať aj sv. Petra, aby potom urobil s ním to isté. Tentoraz sa však prerátal.

Bola noc pred dňom, v ktorý mali vykonať popravu a Peter spokojne si spal vo väzení medzi dvoma vojakmi, ktorí ho držali poviazaného dvojitémi reťazami. Náhle anjel Pánov zjaví sa v tme žalára a zobudiac apoštola, povie mu: »Vstaň chytro!«

Na tento pokyn reťaze spadnú s rúk väzňa. Anjel dodáva: »Opáš sa a obuj si svoju obuv! Prehod' si plášť a nasleduj ma!« Peter urobí toto všetko a nasleduje ho, nazdávajúc sa, že má videnie.

Zatiaľ však ani dvojo stráží, ktoré boly vnútri, a ani tie početné, ktoré boly pri bráne väzenia, nič nevidely a nič nepočuly: nadprirodzená moc im ztvorila oči i uši. Tiež i ťažká železná brána sa otvorila pred anjelom, ktorý ho sprevádzal ešte kúsok po ceste a potom mu zmizol. Vtedy Peter, vidiac, že je sám a na slobode, pochopil zázrak, ktorý s ním urobil Pán, a zvolal: »Teraz naozaj viem, že Pán poslal svojho anjela a vytrhol ma z ruky Herodesovej a zo všetkého očakávania židovského ľudu.«⁹⁸

Nevediac, kam by sa mal obrátiť v temnote noci, obráti svoje kroky k domu Márie, matky Jána, ktorý mal prímenie Marek, kde sa schádzavali veriaci na modlitby. Keď zabúchal na dvere, ktoré viedly do dvora, dievka menom Rode vyšla s najväčšou opatrnosťou pozrieť, kto to búcha tak neskoro. Malé spoločenstvo kresťanov, najmä po smrti sv. Jakuba a po uväznení Petra, bolo celkom opodstatnene zachvátené veľkým strachom a takáto obozretnosť nepozdávala sa zveličenou ani dobrej Rode. Len čo však poznala hlas Petrov, namiesto toho, aby hneď

otvorila, bežala od veľkej radosti dnu a oznámila, kto stojí pred bránou.

»Blaznieš...?« osopili sa na ňu všetci odrazu. Keď však živo dotvrdzala, že je to naozaj apoštol, niektorí začali tvrdiť: »Jeho anjel je to!«⁹⁹

Zatiaľ Peter búchal ďalej. Konečne otvorili bránu a — on vstúpil. Keď ho videli, všetci užasli; a ich strach sa ešte vystupňoval, keď sa od neho samého dozvedeli o podivuhodnom spôsobe, akým ho Boh vyslobodil.

Keď sa o jeho úteku dozvedeli vojaci väzenia, oddali sa najväčšiemu zúfalstvu. Prezerali všetko, kade asi mohol väzeň uniknúť, ale čo ako hľadali, a hoci zúriaci Herodes žiadal vysvetlenie a dal všetky štyri hliadky mučiť, nemohol sa dozvedieť, ako sa vec mohla stať. Vyslobodenie malo však pre chudákov vojakov ešte aj iné následky, a to omnoho vážnejšie. Museli sa totiž, ako to predpisoval rímsky zákon, podrobiť trestu, ktorý bol určený väzňovi, ktorý im ušiel. Nakoľko Herodes bol týmto ponížený pred celým národom, ktorému slávnostne prisľúbil, že mu na Veľkú noc podaruje túto vytúženú obeť, ktorá sa mu však vyšmykla z rúk, využil prvú príležitosť, opustil Jeruzalem a odišiel do Cezarey, kde krátko potom veľmi biedne skončil svoj život, preklínaný všetkými práve tak, ako aj ten druhý Herodes, ktorý v ňom našiel vnuka celkom sebe podobného.

Antiochia.

Po zázračnom vyslobodení zo žalára všetci museli však pochopiť, že by nebolo rozumné, keby Hlava apoštolov zotrval dlhšie v Jeruzaleme, na čo on

— ako hovorí sv. Lukáš —¹⁹⁰ pobral sa na »iné miesto«.

Mnoho sa dišputovalo o tomto »inom mieste«. Až doteraz, nakoľko sme mohli sledovať Skutky apoštolské a Evanjeliá, všetko nám bolo jasné v životopise nášho apoštola. Teraz však začínajú sa zjavovať ťažkosti, a to veľmi vážne a vznikajú tiež otázky dosť sporné. Počínajúc jeho zázračným vyslobodením svätí svedkovi.. spomínajú už len tri príbehy, ktoré sa ho priamo dotýkajú: jeho prítomnosť na Sneme jeruzalemskom,¹⁰¹ jeho rozprava so sv. Pavlom v Antiochii,¹⁰² a jestvovanie jeho dvoch listov. Ústne podanie nezostalo však celkom nemé v tejto veci a tak teda len ono zostane nejaký čas naším jediným sprievodcom.

Jeho údaje, hocijako skromné, môžeme pokladať celkom za také pravdivé, ako tie, ktoré nám podáva sv. Písmo, a dostačia na to, aby uspokojily našu zbožnosť a našu vieru.

Teda podľa podania, veľmi starého a rozšíreného, Peter, opustiac Jeruzalem, odobral sa ihneď do Antiochie, hlavného mesta Sýrie, kde asi sedem rokov bol jeho stolec. O tejto veci nachádza sa mnoho svedectiev u Origena,¹⁰³ Euzébia,¹⁰⁴ Teodoreta,¹⁰⁵ sv. Hieronyma,¹⁰⁶ sv. Gregora Veľkého.¹⁰⁷ Najvýrečnejší však zpomedzi všetkých je Chryzostom: »Je výsadou nášho mesta, — hovorí s oprávnenou pýchou o lesku biskupského stolca v Antiochii, — že už od svojho začiatku mala za svojho učiteľa Knieža apoštolov.«¹⁰⁸ Tiež sv. Lev Veľký v jednej zo svojich najkrajších rečí chváli sv. Petra, že pracoval pri počiatočnom zriaďovaní Cirkvi v Antiochii.¹⁰⁹ Svätý Gregor Veľký okrem toho určuje, že jeho práce

v tomto meste trvaly sedem rokov.¹¹⁰ Pritom nesmieme zabúdať, že všetky tieto svedectvá odvodzujú prirodzene svoj pôvod z prameňov iných, ešte bližších časom apoštolov, a tak teda celkom spoľahlivých. Napokon, kto navštívi zrúcaniny Antiochie, uvidí, že jedinou pamiatkou kresťanstva, ktorá sa tu zachovala, je pamiatka na sv. Petra.¹¹¹

Je teda nepochybné, že išiel ta a v Antiochii zdržal sa niekoľko rokov. A o čom by mohla kritika hovoriť, je len letopočet a dielo, vykonané Hlavou apoštolov. Zdá sa celkom neudržateľným, píše istý historik¹¹² o tomto predmete, keby sme chceli urobiť z neho takého zakladateľa Cirkvi v Antiochii, ako ním bol v Ríme. Zo samých Skutkov apoštolských¹¹³ vieme, že mnohí kresťania z Jeruzalema, aby sa vyhli prenasledovaniu, ktorého najväčším podporovateľom bol Šavol, utiahli sa do sýrskej metropoly a tu s úspechom pokračovali v ohlasovaní náuky medzi tamojšími Židmi. Malá Cirkev antiochijská, oslobodená od každého útoku zákona a oných farizejských predsudkov, ktoré brzdily Cirkev v Jeruzaleme, zakrátko sa rozšírila, čo bolo tým ľahšie, že o každom kresťanovi sa dalo povedať, že je aj apoštolom. Kupci, ako Priscilla a Akvila, cestujúc za svojimi obchodmi, neostýchali sa spájať ich s ohlasovaním Evanjelia, a keď dosiahli túžené ovocie, podávali o tom zpravu Cirkvi do Antiochie, ktorá sa takto onedlho rozšírila na západ až po ostrovy Stredozemného mora,¹¹⁴ na východ až po židovské kolónie v Mezopotámii¹¹⁵ a na sever až do Kapadócie, Pontu a Bitýnie.¹¹⁶ Vývoj v Antiochii bol teda podľa každej pravdepodobnosti usmerňovaný podľa týchto ciest, ktoré urobily z nej prvé hlavné mesto postupujúceho kresťanstva

vtedy, keď tam prišiel Peter a zastavil sa tu na nejaký čas, predovšetkým preto, aby dozeral a povzbudzoval. V podstate jeho poslaním bolo plniť povinnosti hospodára, ktorý si ide prezrieť vykonanú prácu roľníkov,¹¹⁷ alebo — ako sa priliehavejšie vyjadril Chryzostom — úlohou generála, ktorý koná prehliadku svojich vojakov.¹¹⁸

Nemôže byť nijakých pochybností o tom, že Peter istý čas spravoval Cirkev v Antiochii nie ako biskup, ale ako Hlava apoštolov. Dobre hovorí akýsi autor:¹¹⁹ »O letopočte a o trvaní jeho pobytu v tomto meste možno vysloviť rozličné mienky; ale čo sa týka skutočnosti tohto pobytu, my to veríme, čo dokazuje, prirodzene, okrem iného, aj nepopierateľné podanie, nastupujúce po týchto udalostiach. Bolo by vôbec možné, aby sa Peter, ktorý dostal príkaz pásť baránky a ovce, zdržoval mimo hlavného strediska, kde sa utváralo stádo Kristovo? Bolo by možné, že by sa bol uspokojil s tým, že by bol zostal v Jeruzaleme, kde sa Evanjelium udúšalo, tiesnené nevyhnutným a úporným ritualizmom, kým v Antiochii všetko prispievalo na jeho rozšírenie?«

I keď sa tu zdržal sedem rokov, je tiež možné, že sa to nestalo bez dlhších a častejších prerušení a ciest apoštolských. Od najstarších čias sa naozaj hovorilo o apoštoláte, ktorý Peter vykonal v mnohých provinciách Malej Ázie,¹²⁰ a ktorý aj on sám spomína na začiatku svojho prvého listu, čo sa mohlo stať práve za jeho pobytu v Antiochii.

Menej pravdepodobným sa zdá, že by Peter bol hlásal Evanjelium v Korinte. Toto sa má vyvodzovať z dvoch statí prvého listu sv. Pavla ku kresťanom tohto mesta,¹²¹ kde práve so smútkom naznačuje,

že sa tu utvorily štyri strany, ktoré sú veľkým nebezpečenstvom, lebo by mohla nastať schizma: »Každý z vás hovorí — »Ja som Pavlov!«, »Ja som Apolov!«, »Ja som Kefasov!«, »Ja však som Kristov!« ... Nuž i keď je isté, že i Pavol i Apolo hlásali Evanjelium v Korinte, uzatvára sa, že aj on musel konať to isté, nakoľko sa tu spomína meno Kefas. Uzáver však nepredstavuje nám historický základ dostatočne pevný, nakoľko je veľmi ľahko možné, že niektorí kresťania v Korinte sa radšej zaradili pod vedenie Petrovo a osvojili si spôsoby apoštolove, hoci ho nikdy ani nevideli. O tvrdení sv. Dionýza z Korinta, podľa ktorého Peter a Pavol vraj spolu založili Cirkev v Korinte, niet zmienky v nijakej starodávnej štúdií, a teda — uzatvára Fillion — nestojí ani za to, aby sa o ňom dišputovalo.¹²²

Rím.

Je však nevyhnutne potrebné, aby sme sa zaoberali príchodom a pobytom sv. Petra v Ríme. Už aj podľa novodobej historickej kritiky mal sa do tohto mesta uchýliť ešte skôr, než prišiel do Antiochie, to jest hneď potom, ako sa vyslobodil z jeruzalemského väzenia. Mnohé a pritom veľmi závažné dôkazy by naozaj nasvedčovali, že bol v Ríme ku koncu obdobia panovania Kaligulu alebo začiatkom vládenia Klaudiovho, to jest okolo roku 41—42, teda práve v tom časovom úseku, ktorý spadá do posledného obdobia Herodesa Agrippu, a tak aj do čias, keď nášho apoštola uväznil. Na druhej strane však Laktancius a nie menej starší doklad Liber Pontificalis tvrdia, že Peter sa osadil v Ríme za cisára Neróna, alebo ku koncu roku 63. Podľa neho teda

treba tu predpokladať jeho druhý príchod do Mesta, čo — podľa slávneho archeologa De Rossiho — potvrdzoval by aj fakt, že tradícia rozoznávala v Ríme »prima« (prvá) katedra »sedes ubi prius sedit S. Petrus« (stolica, na ktorej skôr sedel sv. Peter), čo, prirodzene, obsahuje v sebe aj to, že neskoršie bola zriadená aj druhá. Na druhej strane však prastará a zaručene pravdivá tradícia hovorí, že Peter bol dvadsaťpäť rokov rímskym biskupom. Je teda vylúčené, že by bol prišiel do Ríma iba za panovania Neróna. Práve toto už v šiestom storočí priviedlo autora Katalogu Felixu IV. na veľký omyl, lebo po tom, čo uvádza, že Peter prišiel do Ríma za Neróna, hneď pripojuje, že bol 25 rokov biskupom v tomto meste.¹²⁸

Nie je však potrebné usilovať sa presne určiť trvanie prvého pobytu Petra v Ríme; zdá sa, že až do konca bol taký, že jeho apoštolské pôsobenie nebolo nijako prerušené hučnými poburovaniami, ktoré aj tu vyvolali Židia, čo bolo potom aj príčinou ich vypudenia. Vo chvíli však, keď všetci Židia¹²⁴ a teda i kresťania, ktorí prichádzali s nimi do Ríma, či už bola ich totožnosť ustálená alebo nie, museli odísť do vyhnanstva, Cirkev v Ríme bola už definitívne založená, za čo chvála patrí jedine Petrovi. Lebo naozaj, keď sa sem kresťania po skončení vyhnanstva opäť vrátili, Pavol píše im nie ako Cirkvi, ktorá sa ešte len utvára, ale ako už veľkej armáde, ktorá je dobre organizovaná a preslávená svojím hrdinstvom.

Napokon, ako to dobre poznamenáva ten istý Fouard, pri takej dôležitej otázke, o akej hovoríme, zistenie presného dáta Petrovho príchodu do Ríma má veľmi malú alebo skoro nepatrnú cenu od chví-

le, keď podľa niektorých by bolo treba ešte určiť to, či vôbec bol v tomto meste. Je pochopiteľné, že pre nás katolíkov je toto bod výnimočne dôležitý: je to otázka, ktorá nás veľmi zaujíma nielen s hľadiska historického, ale je to pre nás i otázka dogmatická, úzko spätá so svrchovanosťou rímskych pápežov. A práve proti týmto stavajú sa všetci tí protestanti a racionalisti, ktorí tvrdošijne popierajú onen fakt. Shrneme tu niekoľko nepodvratných argumentov.

Ani nie stopäťdesiat rokov po smrti sv. Petra v celej Cirkvi hovorí sa o jeho pobyte v Ríme a jeho mučeníckej smrti tu podstúpenej, ako o udalostiach istých a známych všetkým. Caius, ktorý písal v tomto meste za pontifikátu Zefirina (202—219), upozorňuje na hrob apoštola vo Vatikáne¹²⁵ a ani jedno mesto nerobilo si nikdy nároky na česť, že hrob patrí jemu. Asi v tom istom časovom období Tertullián pripomína Afrike, že Peter má v Ríme svoju pápežskú katedru, že tam podstúpil tú istú smrť, ako Pán, a že krstil v Tibere, tak ako Ján v Jordáne.¹²⁶ Dvadsaťpäť rokov potom sv. Dionýz z Korintu potvrdzuje tie isté skutočnosti v Grécku,¹²⁷ zatiaľ čo Klement a jeho žiak Origenes v tomto smysle hovoria v Alexandrii.¹²⁸ A Orient...? Plný je podaní podobného druhu. A keď odtiaľto prejdeme do Galie, nájdeme tam sv. Ireneja, ktorý, píšúc svoje preslávené štúdie proti herézam, zaznamenáva, dva razy opakujúc, že Peter a Pavol založili Rímsku Cirkev.¹²⁹ A nezabúdajme pritom, že sv. Irenej poznal v Ázii súčasníkov apoštolov a že sám bol žiakom sv. Polykarpa, ktorý zasa bol žiakom sv. Jána Evanjelistu a že touto cestou dostávame sa takto do prvého obdobia Cirkvi. Toto jediné svedectvo stačilo by

nám dať absolútnu istotu o skutočnosti, ktorou sa tu zaoberáme: a predsa nechýbajú nám ani iné, ešte staršie svedectvá, ktoré — i keď nie sú také výslovné — sú dostatočne potvrdzované podaním neskorším.

Štyridsať rokov po smrti sv. Petra odvádzali do Ríma sv. Ignáca z Antiochie, aby ho usmrtili v amfiteátri. Kresťanom hlavného mesta písal: »Za-
klínam vás, aby ste mi nepreukazovali príliš veľa dobroty; dovoľte mi, aby som poslúžil za pokrm zvieratám... Ja vám nerozkazujem ako Peter a Pavol: oni boli poštolmi, a ja som iba odsúdencom...«¹³⁰ Tieto slová možno ľahko porozumieť, keď pripustíme, že obaja apoštolovia spravovali Cirkev Rímsku, ináč stávajú sa záhadou. Vidíme, ako sa vynára to isté presvedčenie ku koncu panovania Domiciána. Sv. Klement Rímsky, ktorý práve vtedy hovoril o verných kresťanoch, ktorých dal Nero umučiť po požiari mesta, menuje medzi nimi Petra a Pavla: »Aj oni — celkom tak píše — boli pre nás veľkým príkladom«,¹³¹ čím chce povedať, že obaja podstúpili mučenícku smrť pred očami Rimanov. Poznamenávame ešte, že list sv. Klementa je najstarším spisom kresťanským, ktorý sa nám zachoval, okrem kníh inšpirovaných.¹³²

Už z tohto všetkého teda vidieť, že za celý čas kresťanstva, a to od čias najstarších, ku ktorým sme dospeli, Rím je Cirkvou Petrovou, a ako taká Cirkev — Matkou, paňou všetkých ostatných. Nuž ako by sa tiež vysvetlilo celé to množstvo svedectiev, keby Peter nikdy nebol prišiel do Ríma? Ostatne aj on sám na konci svojho prvého listu, ktorého pravosť, ako ihneď uvidíme, nemôže byť pochybná,

výslovne potvrdzuje toto podanie a vraví, že tento list napísaný bol v Babylone.¹³³ A nakoľko sa vie, Babylon bolo len symbolické meno na označenie Ríma, ktorý bohužiaľ, nahrádzal starodávne chaldejské mesto ako metropola pohanského sveta. Dávno pred sv. Petrom používali toto pomenovanie židia s tým istým významom vo svojej apokalyptickej literatúre,¹³⁴ a neskôršie aj svätý Ján uvádza Rím pod menom Babylon.¹³⁵ Ináč v prvých storočiach nikto nikdy nepochyboval o tomto obraznom význame, ako to vyplýva zo spisov Papiáša a Klementa Alexandrijského, Euzébia a sv. Hieronyma. Konečne, dodávame, že v tom čase Babylon bol už iba »veľkou púšťou«, ako ho nazývajú znamenití zeme-pisci, ako Strábo a Plinius Starší.

K týmto význačným dokladom možno pripojiť ešte aj mnohé iné doklady významu podradného, ktoré doplnia a zavíšia našu rozpravu. Predovšetkým sú to úradné listiny Rímskych pápežov. Asi dvadsaťpäť rokov pred sv. Irenejom, ktorého sme už spomínali, prišiel do Ríma Hegesip, a tu zostavoval soznam pápežov až po sv. Anicéta (r. 156). Teda z tohto katalogu vyplýva, že Línus bol druhým biskupom v Ríme, Klement tretím . . . ,¹³⁶ z čoho plynie, že Peter musel byť prvým.

Aj kronika pápežov, ktorá býva označovaná menom Katalog Liberiov, pretože siaha až po pápeža Liberia (okolo r. 350), pokladá Petra za zakladateľa a za prvého biskupa Rímskej Cirkvi. Tento dokument je tým dôležitejší, lebo bol usporiadaný podľa Análov, ktoré v Ríme zostavil sv. Hypolit (235), ktorý mal istotne pred očima ešte staršie pôvodné listiny.

Potom aj všetky apokryfné knihy, pripisované sv. Petrovi, a knihy, čo sa ním zaoberajú,¹³⁷ hlavné mesto Ríše rímskej pokladajú vždy za trvalé sídlo jeho biskupstva. I keď v ich dnešnej forme tieto spisy nejdú pravdepodobne ďalej než do IV. a V. storočia, i tak sa všetci kritici shodujú v tom, že ich pokladajú za pramene veľmi blízke časom apoštolským. Literatúra klementína¹³⁸ nazývaná tak, lebo sa pokladá za dielo pápeža sv. Klementa — má v predloženej otázke silu mimoriadnej presvedčivosti: »Klementínske spisy, keďže vyšly z ebionitizmu, zo židovčiacej sekty prvých čias, majú preto najväčší záujem, aby nepripustily, že Peter do Ríma išiel; avšak ich reč dokazuje, že sa neodvážily poprieť tradíciu — natoľko bola všeobecná a pevná jej stálosť.«¹³⁹

Aj z liturgie možno vyvodiť priaznivé argumenty. Vie sa, že Cirkev katolícka už mnoho a mnoho storočí slávi so zvláštnou slávnosťou 18. január ako pamiatku založenia Katedry sv. Petra v Ríme; už Martyrologium sv. Hieronyma spomína ju týmito výrazmi: »Osemnásty deň januára je zasvätenie Katedry sv. Petra, ktorú prvý on zaujal.« Okrem toho Cirkev každoročne slávi 29. júna mučeníctvo sv. Petra a Pavla v Ríme. Konečne slávnosť sv. Petra v okovách, 1. augusta, má za cieľ uctiť si odrazu aj uväznenie najvýznačnejšieho z apoštolov v Jeruzaleme pričinením Herodesa Agrippu, a aj jeho žalárovanie v Ríme, — ktoré bolo dielom Nerónovým. Tieto tri sviatky zjavujú sa od nepamäti; Martyrologium sv. Hieronyma spomína aj sviatok druhý; tretí sviatok potom môže mať svoj pôvod prinajmenej v prvej polovici V. storočia. Ich jestvovanie teda

predpokladá starodávne presvedčenie o skutočnosti, o ktorej hovoríme.

Konečne, ako svedčia naslovovzatí archeologovia,¹⁴⁰ mnohé pôvodné pamiatky uchované v Ríme, hmotne a hmatateľne potvrdzujú spomienku na príchod sv. Petra do tohto mesta. Na prvom mieste pripomeňme si oltár Vyznania vo Vatikáne, v bazilike, ktorá nesie jeho meno, alebo apoštolov hrob. Už od prvých storočí sa tu vzdávajú sv. Petrovi najslávnejšie počty. Vo Vatikánskej bazilike uctievajú aj biskupskú stolicu Kniežaťa apoštolov, uzavretú obyčajne na bronzovo-zlátenom tróne, ktorý zaujíma hĺbku výklenku. Spomína ju už v V. storočí Emodius z Pavie, ktorý ju videl na svoje vlastné oči. Stopy o nej nachádzajú sa aj u sv. Damasa (IV. stor.) a aj u Tertuliána (koncom II. storočia). Svedectvá o príchode sv. Petra do Ríma, uzatvára Marucchi, možno vidieť na početných predmetoch, maľbách, sochách, pozlátených nádobách, sarkofágoch, na ktorých je jeho podobizeň a veľmi často i jeho meno.

Tento soznam mien, i keď je suchopárny, dokazuje, že Rím je nasiaknutý pamiatkami na sv. Petra a v určitom smysle i jeho prítomnosťou. Pred takou hromadou svedectiev a pamiatok, ktoré nemožno podvrátiť, ako je teda možné vážne popierať, že Knieža apoštolov prišiel do Mesta, že tu zriadil svoju pápežskú stolicu a že tu aj umrel za Ježiša Krista? V opačnom prípade, keby bol totiž žil a umrel inde, či by nebolo rovnako prekvapujúce, že pamiatka na hlavné dejstvo jeho života a jeho mučeníctva by sa bola stratila?

Túto dôležitú otázku zakončíme slovami sv. Leva

Veľkého, ktoré nás privádzajú do údivu:¹⁴¹ »Keď si dvanásť apoštolovia podelili svet, aby hlásali Evanjelium, blahoslavený Peter, hlava všetkých ostatných, rozhodol sa pre hlavné mesto Impéria, aby svetlo pravdy, ktoré bolo zjavené na spasenie všetkých, národov, účinnejšie sa šírilo z tejto hlavy po celom tele sveta... Práve tu bolo treba rozdrviť mienky filozofov, tu bolo treba rozptýliť márnosť pozemskej múdrosti, potlačiť uctievanie diablov a zničiť bezbožnosť všetkých svätokrádeží: tu, na tom samom mieste, kde ako by najčulejšia poverčivosť shromaždila všetko, čo bolo vytvorené márnivými omylmi. A ty, blahoslavený apoštol Peter, nebál si sa uchýliť do tohto mesta a kým spoločník tvojej slávy, apoštol Pavol, zaujatý bol ešte zakladaním iných Cirkevných obcí, prenikol si do tej hory, kde sa hemžila dravá zver, a v tom búrlivom a hlbokom oceáne plavil si sa s väčšou smelosťou než kedysi po mori! Už predtým si bol vyučil tých, čo sa obrátili z pohanstva; už predtým založil si Cirkev v Antiochii, kde od začiatku žiarila dôstojnosť kresťanského mena... a bez bázne, ako sa dielo skončí, uviedol si trofej Kristovho kríža za rímske hradby.«

Pobyt v Ríme.

Keď sme takto určili príchod sv. Petra do Ríma, potešíme sa zaiste i tým, že uprieme pohľad aj na jeho pobyt a na činnosť, ktorú tu rozvinul. Ale pri pohľade na trvanie pobytu musíme sa pridržiavať starodávneho podania, ktoré hovorí o dvadsiatichpiatich rokoch. Taktiež, ak chceme veriť už spomnutému Katalogu Liberia, Peter mal byť rímskym

biskupom dvadsaťpäť rokov, jeden mesiac a deväť dní, čo tiež potvrdzuje historik Euzébius a sv. Hieronym.¹⁴² Ako sa ujal zvyk, že pri korunovácii pápeža spáli sa kúsok kúdele pred tvárou novozvoleného, povie sa mu želanie trochu málo potešujúce: »Nedožiješ sa rokov Petrových«, alebo: »Zaiste sa ti nepodarí panovať dvadsaťpäť rokov.«

V každom prípade, keď sa i tvrdí, že Hlava apoštolov za dvadsaťpäť rokov urobil Rím svojim sídlom, nepredpokladá sa, že by tam bol zotrvával bez hocijakého prerušenia. Videli sme už, že i pri odchode Židov ich tiež nasledoval a tak pravdepodobne zdržal sa 7 rokov v Antiochii. Okrem toho prichádzal do Ríma a odchádzal odtiaľ podľa potreby, ako to vyžadovalo jeho všeobecné poslanie. Tu je aj príčina, prečo ho tak skoro nachádzame tiež na sneme Jeruzalemskom, ktorý tu zasedal medzi rokom 50—51.

Pri pohľade na apoštolát, rozvíjaný sv. Petrom v Ríme, stačilo by už vedieť to, že tu založil Cirkev a ustanovil svoje nepominuteľné sídlo. V každom prípade, ako sa to dá cítiť zo slov pápeža Leva Veľkého, pri prvom príchode do Ríma Peter »našiel v ňom nesmierne more špiny, bahno nerestí a horu divej zveri«, takže on sám nenazýva ho ináč, než Babylonom. Ale nestrácal odvahu a dal sa hneď do roboty a pod samotným trónom Nerónovým začal veľmi odvážny účinný apoštolát. Podľa vzácných náznakov De Rossiho začal ho s určitosťou uskutočňovať vo vzdialenosti dvoch míľ od starého Ríma, na severnom predmestí, na Nomentanskej ceste. Tam sa v prvých storočiach nášho veku rozprestieral Ostriansky alebo »veľký cintorín«,¹⁴³ ako ho nazývajú iné listiny. Výdatný vodný tok, ktorý tade pre-

tekal, slúžil na krst novoobrátených. Podľa mienky niektorých, veľmi starých spisovateľov, na tom mieste nachádzalo sa »sídlo, v ktorom sa na začiatku osadil Peter, miesto, kde Peter krstieval«. ¹⁴⁴ Apoštol býval zpočiatku vo štvrti Za Tiberou, ktorá bola práve štvrťou židovskou, a len neskôršie sa natrvalo osadil tam, kde sa teraz vypína kostol sv. Pudenciány.

Spomenieme ešte to, čo o ňom hovorí dejepisec Euzébius: »Nikdy neprestával rozsievať semeno Evanjelia a jeho reči boli také jednoduché a účinné a s takou silou a lahodnosťou prenikaly do duší, že čoskoro stal sa pánom ich cítenia.« ¹⁴⁵ Počet obrátení, ktoré v krátkom čase dosiahol, bol taký, že sv. Pavol blahoželá Rimanom, keď im píše: »Pretože zvesť o vašej viere sa rozšírila po celom svete.« ¹⁴⁶ Aká to podivuhodná premena! Rím, sídlo omylov — stáva sa sídlom pravdy: bahno skazy — je učiteľkou mravnosti; ochrankyňa pohanského sveta — a stáva sa kráľovnou sveta kresťanského, a to všetko — pričinením Petrovým. Naozaj, z Ríma sa Peter stará o záujmy celej Cirkvi a odtiaľ svätí a posiela kňazov a biskupov do rozličných končín Itálie, Hispánie, Galie, Írska... Ako srdce, ktoré je strediskom tela a s obnovenou krvou posiela život a teplo do celého tela, ako slnko našej slnečnej sústavy rozlieva zo svojej nesmiernej výšavy svetlo a teplotu po celej zemi; ako všetky veľké pramene života, tak i Peter sídli v Ríme v nerušenom pokoji pravdy a z lona tohto vznešeného pokoja posiela a vlieva do každého údu mystického tela Kristovho svetlo, život a teplo. Pavol, keď predstavuje apoštolát, má vždy pri svojich nohách pútnickú palicu a viac rás prechádza

všetkými národnými zemi; za dvadsať storočí kráčať v osobách misionárov, kráča i teraz a tak pôjde navždy. Ale Peter, keďže je hlavou a strediskom všetkého, sedí na svojom stolci a »ako lev, ktorý odpočíva« a chrániac svojimi mocnými pazúrami Bibliu a Podanie, hovorí celému človečenstvu: »Vo mne je cesta, pravda a život. Som sila Božia, nik nech sa ma nedotýka!«

Jeruzalemský snem.

I keď bol Peter v Ríme, nemohol sa, ako všeobecná Hlava, nezaujímať o potreby všetkých ostatných Cirkevných obcí a osobitne o Cirkev v Jeruzaleme. Tu medzitým rozpory židovčiacich kresťanov, ktoré sa objavili už pri obrátení stotníka Kornélia, na ktorom práve on mal účasť, zmenily sa v hádky ešte ohnivejšie a prudkejšie ustavičným vzrastom obrátencov z pohanstva. Najmä niektorí starí pokrstení rabíni, ktorých sv. Pavol neváha menovať »falošnými bratmi, votrelcami, čo sa vlúdili, aby špehovali našu slobodu, ktorú máme v Kristu Ježišovi a nás zotročili«,¹⁴⁷ povstali, vrieskali, až bolo z toho pohoršenie, a boli rozhodnutí postaviť sa oproti tomu, čo pokladali za neznesiteľné zneužitie všetkými možnými prostriedkami. A keďže také zneužitia prihodily sa najmä v Antiochii, kde vykonával apoštolát Pavol a Barnabáš, niektorí z nich, privlastňujúc si autoritu, ktorú nemali, a v mene apoštolov z Jeruzalema, ktorí však ani na to nikdy nepomysleli, aby ich poverili takýmto poslaním, počínali si v hlavnom meste Sýrie a začali hlásať veriacim svoje obľúbené heslo: »Bez obriezky, nariadenej Mojžišom, nemôže

byť spásy.« Proti krstu namietok nebolo, ale pred ním požadovala sa obriezka. Aj z pohanstva bolo možné vstúpiť do Cirkvi, ale najprv bolo treba prejsť cez synagogu; pravidlá kresťanské boli dobré, ale bolo podmienkou nezanedbať ani jeden príkaz Mojžišov... Týmto verejne odmietali to, čo hlásali a čo až dosiaľ vykonali Pavol a Barnabáš, a privádzali tým súčasne v pochybnosť platnosť tých obrátení, ktoré dosiahli. A možno si predstaviť, že roztržka zašla až tak ďaleko, že sa pokladalo za potrebné predniesť túto otázku pred samotných apoštolov v Jeruzaleme.

Svätý Peter, len čo sa dozvedel o týchto bolestných a žalostných roztržkách, bezpochyby ihneď odišiel do Jeruzalema, kde ho naozaj nachádzame s Jakubom, biskupom tohto mesta, a s Jánom. K týmto trom apoštolom pripoja sa podľa okolností starší alebo kňazi — biskupi s poradným hlasom — a tiež veľmi mnohí veriaci ako prostí pozorovatelia.¹⁴⁸ Takto sa teda odbavoval prvý a slávnostný cirkevný koncil,¹⁴⁹ ktorý musel riešiť naozaj jednu z najdôležitejších a životných otázok. Na tomto sne-me vidíme sv. Petra, námestníka Ježiša Krista, ako predsedá shromaždeniu; ostatní apoštolovia, sediaci po jeho boku s právomocou im prisúdenou, a dolu — starší — s jednoduchým právom poradným. Rady a konečné rozhodnutie vyslovili s istotou za pomoci Ducha Svätého a vyhlásili ich ako cirkevný zákon, ktorý sa vzťahuje na všetkých kresťanov.

Rozpravu začínajú tí, čo chceli všetkých požiďovať, a veľmi živo dali sa do obhajoby svojej tézy a dali sa pritom i do Pavla a jeho druhov, ktorí tam boli tiež prítomní. Vtedy Peter, vidiac, že veci sa

neblaho vyvíjajú, s celou svojou vážnosťou Hlavy povstáva a ujíma sa slova: »Mužovia, bratia, vy viete, že Boh si od dávnych čias vyvolil zpomedzi vás mňa, aby pohaní z mojich úst počuli náuku evanjelia a uverili. A Boh, ktorý pozná srdcia, vydal im svedectvo, keď im udelil Ducha Svätého tak, ako aj nám; a neurobil nijaký rozdiel medzi nami a nimi, keďže vierou očistil ich srdcia. A teraz teda prečo pokúšate Boha, keď kladiete na šiju učeníkov jarmo, ktoré sme ani my, ani naši otcovia nevládali znášať? Ale veríme, že milosťou Pána Ježiša sa spasíme tak, ako aj oni.«¹⁵⁰

Táto reč Petrova, ôsma a posledná z tých, ktoré sa nám zachovali v Skutkoch apoštolských, bola výrazom jeho bystrého a praktického ducha, čím sa konečne vždy, ako charakteristickou známku, vyznačovala Hlava apoštolov. Odvoláva sa okrem iného aj na skutky, ktorých sám bol svedkom a o ktorých nemožno pochybovať. Závery sa vnucujú samy od seba. Na druhej strane snaží sa neuraziť nikoho, preto len pripomína, že Zákon bol pre Židov bremenom ťažkým a tiesnivým, a slávnostne vyhlasuje, že podstatnou náukou spásy je získať si ju milosťou skrze Ježiša Krista. To, čo aj u pohanov je nečisté, nie je telo, ale srdce, a preto ani zovňajší ritualizmus, ani obriezka, ako to chceli Farizeji, ale len viera, taká ako ju Boh žiada, bude prostriedkom, ktorý dokončí očistenie. Ako vidieť, toto všetko boli myšlienky Pavlove;¹⁵¹ preto sú nepochopiteľné predpokladané a príkre rozpory, ktoré podľa mienky niektorých mali byť medzi dvoma apoštolmi. Ako na začiatku, tak aj potom bolo v pravej Cirkvi Ježiša Krista iba jediné oficiálne učenie a toto učenie ni-

kto nikdy nehlásal s väčšou výrečnosťou než Pavol, a nik ho nepotvrdil s väčšou autoritou než Peter. A tak i pri tejto príležitosti prehovorí Jakub po Petrovi, ale neprehovorí už tak dobre ako on, lebo z opatrnosti a v duchu smierenia obmedzí to, čo bolo v ústach Kniežaťa apoštolov celkom voľné a kresťanské. I keď pre vzájomné ústupky skončí sa aspoň polovičným prijatím návrhu jeruzalemského biskupa, a keď sa i pozdáva, že to bola skôr dohoda než otvorené a úplné rozriešenie otázky, výrokom pre budúcnosť a katolíckou dogmou zostane to, čo vyhlásil sv. Peter: »Medzi Židom a pohanom, ktorí klopú na bránu Cirkvi, nebude nikdy rozdielu.«

Keď Peter hovoril, nastalo v shromaždení hlboké ticho. Bohužiaľ, aj sv. Lukáš urobí navždy ticho v histórii Kniežaťa apoštolov a viac ho nespomenie v Skutkoch apoštolských. Na vývody, prednesené Petrom, bolo ťažko odpovedať; na druhej strane celkom výnimočné postavenie rečníka, jeho uznávaný primát a hádam i vrodená rozhodnosť, s akou prednášal svoju mienku, spôsobili nemalé rozpaky u židovčiacich.

Každé slovo, prednesené proti, bolo by bývalo nevhodné; preto Barnabáš, ako prvý, a za ním Pavol sa zdvihli, aby činmi, ktoré konali medzi pohanmi, potvrdili výpoveď Petrovu, že totiž Boh prijíma každého bez formalít, predpísaných v Zákone — každého, kto sa k Nemu obracia s vierou, či je to Žid, či pohan. Barnabáš hovoril istotne s onou presvedčivou výrečnosťou, ktorá ho natoľko rozlišovala, a svoju reč skončil skoro tak dobre ako Peter. Pavol bol azda trochu priostrý, lebo vyvolal akúsi výčitku farizejskej strany, čo by súčasne vysvetlo-

valo smierlivý návrh Jakubov, ktorý mal všetkých priviesť do súladu.

Od chvíle, povedal tento, čo sa Bohu zapáčilo vybrať si i medzi pohanmi členov svojej Cirkvi, skutočnosť, ktorú dávno predpovedali samotní proroci, treba dať pokoj obrátencom z pohanstva a dať im aj plnú slobodu v tom, čo sa vzťahuje na židovský zákon. A predsa, aby sa ich vzťahy s kresťanmi zo židovstva uľahčily a aby sa dosiahla určitá jednotnosť, bolo by dobre žiadať, aby aj oni zachovávali niektoré hlavné praktické veci, ako zdržovať sa mäsa, obetovaného modlám, alebo mäsa zo zvierat zadusených a pravdepodobne i manželstva s pohan-skými ženami, teda všetko vecí zavrhnutých Židmi.

Toto rozumné usmierenie prijalo shromaždenie všeobecným hlasovaním, a ako uvidíme ešte lepšie aj inde, výnos v tomto smysle sa neoneskorí a na uspokojenie všetkých — aspoň na tento čas — je vyhlásený. To sa stalo medzi rokom 50 a 51.

Dve Kniežatá.

Skôr však, než by sa dalo očakávať, zasa oživily so strany židovčiacich staré spory, ktoré na chvíľu utíchly. Títo opäť poslali svojich dôverníkov do celej Malej Ázie a najmä do Antiochie, aby tu zasa opakovali svoje staré a odsúdené teórie.

Práve v tom čase nachádzal sa v Antiochii tiež i Hlava apoštolov. Možno, že pred svojím návratom do svojho sídla v Ríme túžil uvidieť ešte raz Cirkev, pre ktorú tam toľko pracoval a tešil sa jej. Už viac ráz museli sme podotknúť, že hoci mal ohnivú a ušľachtilú povahu, chýbal mu energický a rozhodný charakter sv. Pavla: dišputy mu spôsobovaly

útrapy a privádzaly ho do rozpakov, riešenie by bol radšej odložil, len aby vyhol srážkam. Aj v Antiochii podal o tom dôkaz svojím správaním sa. Zpočiatku sa skoro dôverne správal voči obrátencom z pohanstva, rád sa s nimi bavieval a sadal si za ich stôl bez váhania, ale keď prišli fanatici synagogy a toto spolunažívanie Petrovo s veriacimi z pohanstva začali hodnotiť ako nejaký druh odpadlícstva, Peter sa cítil zmätený a hádam preto, aby ich upokojil, alebo aby aspoň nedal príčinu na ďalšie námietky, tak sa zdá, že sa začal od nich odľahovať a pomaly prerušil svoje styky s obrátenými pohanmi; nebolo ho viac vidieť na ich hodoch lásky, neprichádzal do ich shromaždenia, takže sa zdalo, že podniká všetko možné, len aby sa im vyhol a prejavil, že dáva prednosť obrátencom zo židovstva.

V očiach druhého Kniežaťa apoštolov sa toto všetko akiste javilo ako neprípustná nedôslednosť, nakoľko Peter sám krátko predtým podal o veci jasné vyhlásenie na sneme jeruzalemskom a celkom oprávnene ho trápilo, že to môže mať smutné následky, a to tým viac, že veľmi mnohí žido-kresťania v Antiochii začali nasledovať tento jeho príklad. Ba i Barnabáša, ktorý vždy natoľko žičil pohanom, to priťahlo. A tvárou v tvár takejto hrozbe, že rodiacu sa Cirkev zasiahne smrteľný rozkol, Pavol sa nemohol udržať a s celou svojou prirodzenou rozhodnosťou a odvahou, ktoré ho robily neúprosným proti všetkému, čo stálo v ceste upevnenia kráľovstva Kristovho, ktorého znamenia nosil, verejne vystúpil proti druhému Kniežaťu apoštolov a vyčítal mu to, čo sa mu pozdávalo nebezpečným a hanebným počinaním.

Vo svojom liste Galaťanom on sám o tejto udalosti hovorí takto: »Ale keď Kefas prišiel do Antiochie, zoči-voči som sa mu postavil, lebo sa naňho žalovali.¹⁵² Prv totiž, než prišli niektorí (bratia) od Jakuba,¹⁵³ jedával s pohanmi,¹⁵⁴ len čo však títo prišli, uťahoval sa a oddeľoval, lebo sa bál tých, čo boli z pomedzi obrezaných.¹⁵⁵ A spolu s ním sa pretvárali aj ostatní Židia, takže ich pokrytectvom sa dal strhnúť aj Barnabáš. Keď som videl, že nechodia rovnou cestou, podľa pravdy blahozvesti, povedal som Kefasovi pred všetkými: »Keď ty, Žid, žiješ na spôsob pohanský a nie židovský, akože nútiš pohanov židovčiť?«

Táto príhoda, i keď pripustíme všetky poľahčujúce okolnosti a vysvetlenia, javí sa nám veľmi vážnou. Už od najstarších čias toto pokladali za niečo mimoriadneho a málo vhodného dôstojnosti Petrovej, takže nie zriedka pokúsili sa niektorí vyvodiť z toho dôsledky, tvrdiac, že onen Kefas, ktorého sv. Pavol spomína vo svojom liste, nebol Kniežaťom apoštolov, ale dajakým učeníkom, ktorý nám zostal neznámy. Ozaj slabá útecha! Lebo — ako dobre poznamenáva Fillion¹⁵⁶ — ak vysvetľovači starých čias a aj dnešní poukazujú na jednej strane, že táto stať z listu Galaťanom nemôže sa vzťahovať na Kefasa, ktorého sme pred chvíľkou spomenuli,¹⁵⁷ a že rozhodne nebol to nikto iný než Šimon Peter, na druhej strane podrobnosti pri opisovaní dokazujú, že ten, s kým sa Pavol dal do hádky, bol vynikajúcou osobnosťou, ktorá v Cirkvi vykonávala iste vysoký úrad a mala na ňu veľký vplyv. Konečne i sám Pavol, súč ďaleko od toho, aby zneužnal vážnosť druhého Kniežaťa apoštolov, práve naopak, preukáže mu

práve týmito slovami veľkú poctu, o to väčšiu, že je to pocta preukazovaná nepriamo. Kefas, ktorému zoči-voči sa postavil a ktorého sa odvážil verejne pokarhať, je teda totožný s tým, o ktorom hovorí na začiatku toho istého listu, že išiel do Jeruzalema: »Veni Jerosolymam videre Petrum« (šiel som do Jeruzalema, aby som sa spoznal s Kefasom).¹⁶⁸

V nijakom prípade neslobodno vidieť v tejto verejnej výčitke Pavlovej, že by bol chcel čo len v najmenšom napádať učenie alebo vieru Petrovu, ale bolo to namierené iba na jeho počínanie. Už mnoho ráz predtým sám Peter bol vysvetlil a podoprel myšlienky druhého Kniežaťa apoštolov vo veci pohanov; a keď ho tento obviňuje z »pretvárinky«, nemieni tým súčasne povedať, že by Peter a jeho nasledovníci boli zmenili svoj postup preto, že sa zmenilo ich presvedčenie, ale že sa to stalo len vplyvom zvláštnych okolností, zo strachu, z ľudskej slabosti, aby sa vyhli hádam horším nepríjemnostiam. V celom tomto prípade nebolo teda ničoho, čo by sa javilo ako vieroučný omyl. Peter a takisto aj Barnabáš, ako aj ostatní žido-kresťania mali v základe právo robiť tak, ako aj konávali, nakoľko ešte nič neprekázalo Židom, ktorí sa stali kresťanmi, aby zachovávali Mojžišov zákon. Peter však nesmel zabúdať na to, že bol aj Hlavou Cirkvi a že jeho príklad mohol mimoriadne zaväziť. Takýmto počínaním mohol vyvolať domnienku, že obrady Zákona sú prísne záväzné pre Židov, a nie teda dobrovoľné, a že pohania, ak chcú zostať kresťanmi, musia sa odriecť ústupkov, ktoré im poskytoval Jeruzalemský snem. A v tomto korení oprávnená výčitka sv. Pavla.

Ako ju prijal Peter? Svätý pisateľ nehovorí nám

o tom výslovne, ale predsa dáva predpokladať dosť jasne, že s úprimnou pokorou uznal spravodlivé sťažnosti druhého Kniežaťa a začal opäť verejne hlásať, bez hocijakého strachu, a to viac skutkami než slovami, úplnú slobodu všetkých kresťanov, pokiaľ ide o Mojžišov zákon. »To, — uzatvára sv. Augustín, — čo Pavol urobil prospešného s voľnosťou, ktorá vyplývala z lásky, to prijal Peter s úctivosťou a svätou, premilou pokorou . . . Aj tu treba len pochváliť obe Kniežatá apoštolov: v Pavlovi pravú slobodu a v Petrovi svätú poníženosť«¹⁵⁹ Okrem toho aj sám sv. Peter vo svojom druhom liste odvoláva sa na svoje nezmeniteľné priateľstvo voči sv. Pavlovi týmito krásnymi slovami: »Ako vám písal aj náš milovaný brat Pavol podľa daru múdrosti, ktorý mu bol daný!«¹⁶⁰ Nebolo teda hnevu, nebolo zápasu medzi týmito dvoma Kniežatami, rovnako naplnenými tým istým Duchom Božím. Dokazuje to aj ich spoločné zajatie, ako aj spoločná mučenícka smrť. O tomto však nezachovalo sa nám skoro nič, okrem náznakov, ktoré sa zachovali v podaní, ktoré však na nešťastie sú príliš neúplné . . .

Spisy.

I keď sa privlastňujú sv. Petrovi veľmi mnohé spisy,¹⁶¹ v skutočnosti máme len dva krátke listy, a najviac ak — aj to len nepriamo — môže sa mu pripisovať Evanjelium, v poradí druhé. Lebo toto sa nám naozaj vidí len ako verná ozvena jeho kázania.

Už sv. Ján¹⁶² hovoril v tomto ohľade, že »Marek. keď sa stal učeníkom Petrovým, starostlivo opísal tie jeho veci, ktoré mu povedal Ježiš, pretože on sám

Pána ani nevidel, ani nepočul, ale len sám Peter, od ktorého sa mu dostalo i vyučovania». I sv. Irenej na konci II. storočia tvrdí, že »Marek, učeník a tlmočník Petrov, verne opísal jeho kázanie«. ¹⁶³ O niekoľko rokov neskoršie Klement Alexandrijský pripojuje: »Hovorieval mi istý starec, že Evanjelium sv. Marka bolo napísané pri tejto príležitosti: Keď Peter v Ríme verejne hlásal slovo Božie a pôsobením Ducha Svätého blahozvesť sa rozšírila, mnohí zpo-medzi prítomných prosili Marka ako takého, ktorý už dávno nasledoval Petra a mal na pamäti jeho slová, aby napísal, čo apoštol bol ohlasoval. Tak Marek složil svoje Evanjelium a dal ho tým, ktorí ho o to boli požiadali... ¹⁶⁴ Neskôr Tertulián, vyznačujúci sa svojím úsečným vyjadrovaním, nazýva druhé Evanjelium priamo »Evanjelium Petra, ktorého bol Marek tlmočníkom«. ¹⁶⁵ To isté tvrdenie opakuje Origenes: »Podanie ma naučilo, že druhé Evanjelium napísal Marek podľa toho, ako mu to vysvetlil Peter.« ¹⁶⁶

Z týchto všetkých svedectiev a ešte aj z mnohých iných, ktoré by bolo možné uviesť, vidieť zreteľne, že sv. Marek napísal Evanjelium jemu prisudzované a že mu ho Peter ako by skoro diktoval. To nám odhaľuje aj zvláštny spôsob, akým je Evanjelium písané, a aj to, o čom hovorí a ako to hovorí.

Je všeobecne známe, že sv. Marek viac než hoci- kto iný naširoko rozpráva o sv. Petrovi, avšak tak, že všetko, čo by mu mohlo byť na slávu, ponecháva v tóni a vyzdvihuje všetko, čo by ho mohlo ponížiť. Tak napríklad vynecháva chodenie Petrovo po vode, prisľúbenie a aj odovzdanie primátu. ¹⁶⁷ Nehovorí o peniazi vytiahnutom z papule ryby na zaplatenie

dane,¹⁶⁸ nespomína tiež rozkaz, podľa ktorého bolo jeho úlohou upevňovať bratov vo viere, a nehovorí ani o prvom a druhom zázračnom rybolove.¹⁶⁹ Naproti tomu rozpráva so všetkými podrobnosťami o jeho trojnásobnom zaprení,¹⁷⁰ referuje obšírne o príkrej výčitke, ktorej sa mu dostalo od Pána, keď sa pokúsil odradiť ho od utrpenia,¹⁷¹ zaznamenáva aj to, že Peter nevedel, čo by mal povedať, keď bol svedkom premenenia...¹⁷² Podľa toho, že sv. Marek evanjelista takto rozpráva, vysvetľovači Písma vidia v tom celkom oprávnene veľký vplyv Petrov, ktorý akiste vo svojich kázňach zo skromnosti len letmo prejde ponad to, čo by mu mohlo byť na slávu, a skôr zdôrazní to, čo ho mohlo ponížiť. Okrem toho sv. Marek má veľmi mnoho drobných záznamov, ktoré nemôžu pochádzať od nikoho, iba od priameho svedka, ako ním bol Peter. Tak napríklad dáva nám vedieť, že Ježiš vstal zavčas rána¹⁷³ a že spal na zadnej čiaske lode, na poduške,¹⁷⁴ že sedel naproti pokladnici,¹⁷⁵ že slepec z Jericha odhodil svoj plášť, vyskočil a prišiel k Ježišovi,¹⁷⁶ že zástup sa usadil v skupinách po sto a po päťdesiat;¹⁷⁷ zaznamenáva i to, ako zapôsobily Spasiteľove zázraky na ľudí,¹⁷⁸ odhaľuje nám konečne i pocity, ktoré zmietaly srdcom Majstrovým,¹⁷⁹ i mienky, ktoré mali o ňom...¹⁸⁰

Potom aj z cieľa a aj z toho, komu bolo druhé Evanjelium určené, vyplýva vždy tá istá pravda. Cieľ naozaj stotožňuje sa s kázňami Petra, lebo dokazuje, že Ježiš je pravý Boh, Otec a Pán všetkého, ktorý umrel za našu spásu a ktorého treba poslúchať prijatím jeho učenia a uskutočňovaním jeho náuky. A sv. Marek nedokazuje to tým, že by sa

odvolával na proroctvá a Písma, ako to robí sv. Matúš, ale tak, že opisuje celý rad zázrakov, ktoré vykonal Pán, celkom tak, ako to hlásaval Knieža apoštolov. A ako kázanie tohto, tak i Evanjelium Markovo bolo určené najmä kresťanom v Ríme. A je celkom isté, že Marek naozaj nepísal pre Židov, lebo ani nikdy nespomína Zákon, a iba dva razy odvoláva sa na Starý zákon. Predpokladá, že jeho čitatelia Palestínu nepoznajú, a preto aj podáva čo najpodrobnejšie zemepisné a miestopisné vysvetlivky.¹⁸¹ Mlčky prechádza ponad Ježišovými rečami o Starom a Novom zákone a ponad jeho dišputami s Farizejmi, vynecháva podobenstvá, ktoré majú svoj základ na zvykoch a obyčajach židovských, a zamlčuje všetko, čo by dalo podnet na domnienku, že by Žid mal väčšie právo na kráľovstvo Božie... V krátkosti ten, ktorého sv. Peter nazýva svojim milým synom: Marcus filius meus,¹⁸² len verne opisuje, čo ho tento naučil, takže druhé Evanjelium oprávnené možno pokladať v podstate za jeho dielo.

Ešte jasnejšie sa to prejavuje aj v spôsobe podania, ktorý poznávame z listov jemu pripisovaných a pribratých medzi spisy Nového zákona.

Skutočne, dôkazy o pravovernosti prvého z týchto listov sú natoľko presvedčujúce, že už aj akýsi protestantský exeget neváhal vyhlásiť: »Prvý list svätého Petra azda zo všetkých častok Nového zákona obsahuje najlepšie a najvzácnejšie svedectvá starodávnych spisovateľov. Takže ak od IV. storočia prichádzame pomaly až po začiatky kresťanstva, nielen zistíme, že tento list je citovaný a viac ráz opakovaný a vo všetkých soznamoch, ktoré vyratú-

vajú knihy Nového zákona, sa pripisuje sv. Petrovi, ale aj najvplyvnejší spisovatelia rozličných cirkevných obcí dokazujú, že ho veľmi dobre poznajú, a poukazujú naň ako na dielo Kniežata apoštolov a z neho prinášajú citáty.

A aj podľa ich mienky list mal byť napísaný v roku 63 alebo 64. Nerónovo prenasledovanie, ktorého prvé známky bolo badať, ešte nevybúšilo, a pôvodca bol vtedy v Ríme, ktorý označuje symbolickým menom Babylon. Svoj list zamýšľa tiež venovať vyvolencom cudzím, roztrúseným v Ponte, v Galacii, v Kapadócii, v Malej Ázii a Bitýnii, alebo kresťanom týchto piatich provincií Malej Ázie, ktorých pokladali — podľa slávneho výroku Abraháma¹⁸⁸ — za cudzincov v tejto krajine vyhnanstva, kde si musia bez ustania pripomínať vlast' nebeskú ako predmet svojich najvrúcnejších túžob.

Aj okolnosti, za ktorých bol list písaný, a aj jeho cieľ možno ľahko určiť zo samého spôsobu reči, ktorý používa autor. I keď neboli pod tlakom násilného a krvavého prenasledovania, kresťania, na ktorých sa obracia, už vtedy museli znášať veľké útrapy so strany pohanov a Židov, ktorí ich obkľučovali. Keďže ešte neboli zvyknutí na takéto urážky a báli sa, privádzalo ich to do nebezpečenstva skľúčenosti. Hlava apoštolov píše im teda s úmyslom potešiť ich a posilniť v tvrdej skúške a práve preto im opakuje, že utrpenie je povolaním pravých učeníkov Kristových, zásluhou, ktorá z veľkej milosti na zemi zmení sa v nebi na veľkú slávu. Okrem toho im radí, aby svedomite plnili svoje povinnosti voči spoločnosti a sebe samým, nech by sa hocičo stalo. Toto dokazuje, že jeho cieľ bol výlučne mravný a praktický,

čo mu nijako neprekáža len tak mimochodom nadhodiť množstvo predôležitých vieroučných pojmov.

V tomto liste, ktorý možno celkom oprávnenne pokladať za prvý okružný list prvého pápeža, niet nijakého presného a vymedzeného plánu. Myšlienka, ktorá ho vedie, je samovoľná, bez hocijakej predbežnej úvahy. A predsa myšlienky, ktoré obsahuje, dokonale sa sdružujú a hromadia sa tak, že spoločne dávajú praktické a účinné povzbudenie.

Druhý list je naproti tomu adresovaný »tým, ktorí obsiahli tú istú vzácnu vieru, ako my«. ¹⁸⁴ Vieru, podobnú viere apoštolov — pekná to perifrása, aby označil kresťanov. To neznačí, — ako to niektorí predpokladajú, — že by sa tento list obracal na celé kresťanstvo vo všeobecnosti; z toho, čo sa tu vyhlasuje, vidieť, že jeho pôvodca zamýšľal obrátiť sa aj týmto na tých istých, ktorým bol venovaný prvý list. Opäť ide teda o kresťanov, ktorí žili v piatich už spomenutých provinciách Malej Ázie.

Aj tento list sa hneď prejavuje ako autentické »dielo Šimona Petra, služobníka a apoštola Ježiša Krista«, ktoré tvrdenie sa potom opakuje ešte uspokojujúcejšie. V ňom autor, keď sa bol zaradil medzi svedkov vzkriesenia Spasiteľovho, volá sv. Pavla »svojím premileným bratom«, vlastne svojím spoločníkom v apoštoláte. Pokiaľ ide o ďalšie časti, veľmi sa podobá listu prvému, takže sa mohlo oprávnenho hovoriť »o súlade námetu« medzi dvoma skladbami. Druhý Petrov list však ešte lepšie než prvý predpokladá hlbokú znalosť Starého zákona, ktorého texty často cituje a odhaľuje »ducha Petrovho«, totiž jeho zápalistú povahu, jeho apoštolskú horlivosť, autoritu a neúmornú činnosť.

Pre toto všetko už Otcovia prvých storočí rátali medzi inšpirované písma aj druhý list Petrov, ktorý veľmi obdivuhodne komentoval Klement Alexandrijský.

Ako už tento veľmi dobre poznamenáva, ani čas ani miesto, kde bol list složený, nie sú v ňom vyznačené. Aby sme však toto určili, môžeme použiť to, čo hovorí sám pôvodca o zjavení, ktorého sa mu dostalo, keď už bol blízky jeho koniec. Svätý Peter zdá sa byť naozaj presvedčený o svojej blízkej smrti. A pretože je morálne isté, že ho umučili v Ríme roku 67, možno predpokladať, že práve v tomto meste a koncom roku 66 napísal svoj posledný list.

Čo sa týka jeho cieľa, treba vedieť, že v období medzi listom týmto a listom prvým v kresťanstve Malej Ázie stala sa udalosť veľmi vážneho dosahu. Heretici, ktorých zvrátené správanie sa podobalo učeniu, ktoré hlásali, a ktorým sa podarilo preniknúť do týchto oblastí, hrozili ho celkom zničiť. Pokúšali sa zvádzať veriacich lískavými rečami, pričom vychvaľovali slobodu, ktorú priniesol Kristus, skoro ako by len preto, aby oprávňovala každú ich neviazanosť. Okrem toho vyhlasovali, že neveria, že by svet spravovala vyššia múdrosť a že by sa Kristus mal vrátiť, aby ho súdil, a sa zdá, že uviedli do pochybnosti aj jeho Božstvo. A práve proti týmto bludárom povstáva sv. Peter vo svojom druhom liste, končiac ho povzbudením: »Vy však, milovaní, ktorí to už vopred viete, chráňte sa, aby ste sa nedali zviešť bludom bezbožníkov a nestratili pevný základ! Vzrastajte v milosti a poznaní Pána nášho a Spasiteľa Ježiša Krista!«¹⁸⁵

Z týchto niekoľkých spisov Kniežata apoštolov

a tiež z rozličných čiastok jeho ôsmich rečí, ktoré sa nám zachovali, môžeme si však utvoriť všeobecnú predstavu o jeho doktrínálnom učení. Nedá sa pochybovať, že formou nepodobá sa ani vynaučovaniu Pavlovmu, ani spôsobu sv. Jána, ktorého teologické obzory sú také hlboké, a predsa, i keď sú zdanlivo jednoduchšie a málo učené, je to predsa tá istá kresťanská viera, ktorá sa v nich predkladá. Otcovské povzbudenie a mravoučné rady zaberajú v nich veľa miesta, to však neznamená, že by tu boli nedostatky vo vlastnom učení, a tiež, ako to dokazuje Fillion, tieto dva krátke listy a niekoľko jeho rečí stačilo by na vytvorenie dostatočne uceleného súhrnu dogmatickej teologie. Napokon neslobodno zabúdať, že určením sv. Petra za mimoriadnych okolností, do ktorých sa dostal po Majstrovej smrti, nebolo podávať teoretické diela, ale byť rybárom ľudí. Aby teda splnil toto poslanie, ktoré mu Ježiš sveril, musel byť »svedectvom« v plnom význame slova. A on naozaj splnil svoju úlohu s celým presvedčením a vzletom svojej šľachetnej duše a ako svojím životom, tak aj svojimi rečami a svojimi spismi je predovšetkým verným svedectvom toho, čo aj my prijímame, svedectvom, ktoré uvidíme nakoniec spečatené mučeníctvom.

Mučeníctvo.

Čo sa hovorí o posledných rokoch sv. Petra, je väčšinou iba legenda, a preto ponechávame toto všetko bokom, keďže sa tu mienime zaoberať len čistou históriou. Za historicky isté môžeme predovšetkým pokladať dátum a miesto smrti Kniežata

apoštolov, lebo oboje on sám nepriamo označil. Ako sme už pripomenuli, na začiatku svojho druhého listu píše: »...lebo viem, že čoskoro složím tento stánok, ako mi to zjavil Pán náš Ježiš Kristus«. ¹⁸⁶ Teda niet pochybnosti, že týmito slovami apoštol robí náražky na svoju blízku smrť, ktorá ho teda asi zastihla v Ríme asi r. 67, lebo práve na tom mieste a v tom časovom období bol napísaný jeho druhý list. A naozaj, už od prvého storočia všetky historické údaje shodujú sa v tom, že poukazujú na mučenie Petrovo, ktoré sa stalo za Neróna po požiari tohto mesta. ¹⁸⁷ Predtým však akiste ho chytili a väznili, a to podľa všetkej pravdepodobnosti v žalári Mamertínskom. Tento smutne preslávený žalár, viditeľný ešte i za našich čias blízko Kapitolia, skladá sa z dvoch podzemných, nad sebou postavených miestností. Spodná čiastka, v ktorej mal byť väznený Peter, volala sa kedysi Tullianum, od slova tullius, t. j. prameň, lebo pôvodne bola tu vodná nádržka. Sallustius vo svojom diele »Život Katilínu« opisuje ju podrobne a dosvedčuje, že »bola strašná svojou špinavosťou, zápachom a ozajstnou hrôzou«. Tu boli už trápení hladom Sifax a Jugurta, králi z Numídie, a konzul Lentulus Sura; aj Perzeus, kráľ macedónsky, bol tu 8 dní. Ako dlho bol tam však sv. Peter, presne sa nevie. Je teda prismelé vysloviť sa s istotou o príbehu obrátenia, ktorého predmetom mali byť jeho dvaja strážcovia, Processus a Martinián, a o úteku, ktorý mal po tom nasledovať, úteku i tak zbytočnom, keďže by ho boli ihneď znovu chytili a boli by s ním nakladali ešte horšie než predtým. ¹⁸⁸

Naproti tomu však istá je jeho smrť na kríži, na

ktorý bol odsúdený, lebo ju potvrdili Tertulián, Origenes, sv. Hieronym, Euzebius atď. Sv. Hieronym dodáva, že sv. Peter vo svojej veľkej poníženosti pokladal sa za nehodného umrieť tak isto ako jeho Majster a preto žiadal, aby ho ukrižovali dolu hlavou, čo mu bez ťažkostí aj povolili, lebo od Seneku¹⁸⁹ vieme, že v tých časoch, keď sa všetci namáhali vynájsť nové tresty, takáto poloha nebola bez príkladu.« Týmto ukrižovaním, uzatvára Tertulián, splnila sa na Petrovi Spasiteľova predpoveď: »Ty roztiahneš ramená a iný ťa odvedie, kam ty nebudeš chcieť ísť.«

Keď sa potom dívame na otázku, o ktorej sa toľko dišputovalo, na ktorom mieste asi Petra umučili, poznávame, že je to vec celkom nezávažná. A podobne aj mienka Marucchiho¹⁹⁰ a iných moderných archeologov, ktorá spomína Janiculum. Táto domnienka vznikla len v stredoveku, zatiaľ čo celá prvotná tradícia kloní sa k Vatikánu. Z prastarých »Skutkov sv. Petra« vysvitá, že bol ukrižovaný presne pri obelisku Nerónovho cirkusu, a ešte presnejšie podľa iných prameňov »inter duas metas«, totiž na rozhraní samotného cirkusu. V starej Bazilike sv. Petra stála »kaplnka zasvätená ukrižovaniu apoštola« a spomienka na to je akosi zvečnená novodobou mozaikou, ktorá ozdobuje dnešnú kaplnku sv. Šimona a Júdu, pravdepodobné to miesto jeho mučeníctva.

Hore uvedený letopočet je tiež podporený mnohými dôkazmi sv. Hieronyma. Nechýbajú však ani opačné tvrdenia, nakoľko sv. Epifanius určuje ho na dvanásty rok Nerónovho panovania, to jest r. 65 ľudového letopočtu, iní na r. 66 a niektorí až na

rok 68, zatiaľ čo liberiansky kalendár, zrejme omylom, nahrádza tieto rozličné dáta rokom 57. Taktiež aj spomienková slávnosť, ktorá už od čias sv. Hieronyma býva 29. júna, je dosť ďaleko od istoty. A to isté možno povedať aj o veku, ktorý vtedy sv. Peter mohol mať. Všeobecný dojem, ktorý máme zo starodávnych dokumentov, je, že bol už starcom, čo však neznamená, že by bol celkom zoslabený. Vieme, ako sa to uznáva vo všeobecnosti, že sa narodil asi o rok — dva skôr než náš Pán a sv. Pavol. Nemohol teda mať viac než 70 rokov.

Bolo mu posilou, že pri umučení mal za spoločníka »milovaného brata Pavla«?

I keď v tomto bode Prudencius a sv. Augustín si zdanlivo protirečia, tvrdiac, že medzi smrťou dvoch Kniežat prešiel najmenej rok, veľmi mnohé iné svedectvá nás oprávňujú pridívať sa sv. Hieronyma, ktorý hovorí, že »toho istého dňa, keď ukrižovali Petra, Pavlovi v Ríme sfali hlavu za Krista«. Potom podľa toho, čo napísal sv. Dionýzius Timoteovi, dve Kniežatá kráčajúc k mučenictvu, keď sa naposledy objali, mali sa pozdraviť týmito slovami: »Pokoj s tebou, — povedal sv. Pavol, — ktorý si základom Cirkvi, pastierom baránkov a oviec Kristových!« A Peter na to odpovedá: »Choď v pokoji aj ty, ohlasovateľ dobra, hlava spravodlivosti a prostredník spásy!«¹⁰¹

Hrob.

Ako vieme, rímsky zákon poskytoval pri pochovávaní odsúdencov čo najväčšiu slobodu v presvedčení, že »až za hranicu upálenia nesiaha nepriateľský hnev«. Je preto možné, ako celkom rozumne vy-

svetľuje Fillion, že telesné pozostatky sv. Petra pochovaly milosrdné ruky na úpäť vatikánskeho kopca, kde umrel. Je isté, že mu tu čoskoro postavili pomník, o ktorom nám už v roku 200 podáva zprávu Caius. Týmto pomníkom bol vtedy akiste len obyčajný pamätník, ako v tom čase nazývali každú pohrebnú pripomienku. Nad ňou však potom na rozkaz Konštantína vystavili prvú Baziliku, ktorú pápež Damasus spomína v jednom zo svojich slávnych nadpisov:

Quod duce te mundus surrexit in astra triumphans,
hanc Constantinus victor tibi condidit aulam.

(Keď pod tvojím vedením povstal svet, až k hviezdám víťazne plesajúci, tento stánok prichystal pre teba Konštantín víťaz.)

Starú Baziliku, ktorá bola svedkom toľkých historických udalostí, medzi nimi korunovania Karola Veľkého, potom zrúcal Bramant na rozkaz Júlia II. a na jej mieste postavili dnešnú veľkolepú Baziliku, korunovanú kupolou Michelangela. A práve pod touto, podľa všetkej pravdepodobnosti nachádza sa aj hrob Kniežaťa apoštolov.

Už od prvých storočí stala sa cieľom pútnikov celého kresťanského sveta: »Každý rok — píše sv. Gregor Veľký¹⁰² — vídavame prichádzať z najvzdialenejších končín sveta k nohám sv. Petra tie isté nedávno obrátené národy, mužov, ženy, ba i chorých.«

Medzi toľkým množstvom pútnikov nechýbali ani králi a kniežatá. Sv. Augustín a sv. Ján Chryzostom zisťujú to s hrdosťou: »Teraz — hovorí prvý — nad hrobom Rybára ohýbajú sa kolená vladárov a tam,

kde sa lesknú dobrodenia Pastiera, lesknú sa aj vzácne drahokamy korún.«¹⁰³

A druhý hovoril: »V Ríme nad hrobom rybára a majstra rohožík (sv. Pavla) schádzajú sa panovníci, konzuli a generáli.«¹⁰⁴

Tento zástup veličenstiev neprestal ani v predošlých storočiach¹⁰⁵ a ani nikdy neprestane. V moci Petrovej a jeho nástupcov zostáva Rím mestom večným, mestom svätým, strediskom katolicizmu, tak ako Bazilika sv. Petra a Vatikánsky palác, ktoré sú od neho neodeliteľné, sú opravdivým strediskom Ríma. Sem práve prichádzajú všetci, ktorí chcú vidieť Petra v jeho nástupcoch a uctiť ho v jeho pozostatkoch, o ktorých bude vhodné tiež niečo povedať.

Pozostatky.

Boli aj takí, ktorí pochybovali, že pod Confessiou vo Vatikánskej Bazilike nachádza sa celé a skutočné telo Kniežaťa apoštolov. Je známe tiež, že už od stredoveku akási dosť rozšírená legenda, opierajúca sa o nadpis v kameni Vatikánskej jaskyne, a vyhrabaná, tvrdila, že polovica tela sv. Petra a polovica tela sv. Pavla bola v Bazilike Vatikánskej a druhé dve polovice v Bazilike Ostijskej. Naproti tomu je však celkom isté, že dve telá odpočívajú oddelene a každé osobitne v spomenutých Bazilikách.

Tým však nechceme povedať, že pod kupolou Michalangela nachádzajú sa všetky relikvie svätého Petra. Niektoré, aj veľmi dôležité, uschovávajú sa úzkostlivo v rozličných chrámoch sveta. A kto by rátal tie drobné kúsky, uschované a chránené zbož-

nosťou veriacich. Medzi týmito pozostatkami, ktoré sú oddelené od ostatného tela sv. Petra, osobitnú spomienku zasluhuje jeho hlava, ktorú s hlavou sv. Pavla slávnostne preniesol pápež Urban V. do Baziliky Lateránskej a tam potom obidve uzatvoril do vzácných strieborných schránok, ktoré práve pre svoju veľkú cenu boli vystavené vrtkavosti osudu. V roku 1438 boli olúpené o mnohé vzácne perly, a čo je ešte horšie, v roku 1799 vyrabovali ich francúzski revolucionári, ktorí však ušetrili aspoň relikvie, ktoré potom pápež Pius VII. uznal za neporušené; mali ešte pečate jeho predchodcu Urbana V. Netreba si však myslieť, že hlavy dvoch Kniežat apoštolov sú celé a celkom zachovalé: skladajú sa iba z čiasťok lebky, čeľustí a zubov. To treba pripísať skutočnosti, že nebolo možné vytiahnuť relikvie z ich hrobov, preto ich strhli s ich hláv, takže sú teraz v takom žalostnom stave.

Hovorí sa tiež, že trochu krvi, vyliatej a zachytenej pri umučení sv. Petra, uschovávajú v akomsi meste v Umbrii, kde každý rok 29. júna sa krv skvapalní, ako je to s krvou sv. Januára v Neapoli. Konečne vieme, že v tomto samotnom meste okrem krvi sv. Januára je aj krv iných mučeníkov, s ktorou sa vraj deje ten istý zázrak.

Aj v Miláne, v starom chráme sv. Nazarea, je podľa podania chumáč vlasov nášho apoštola. Aj v Paríži vo veľmi starobyľom chráme svätej Genovévy ukazujú jeho kňazské bohoslužobné rúcha. Najzaručenejšími a najvzácnejšími pamiatkami toho druhu sú reľaze, ktoré uctievať v Ríme v Bazilike svätého Petra v okovách, o čom hneď pohovoríme. Taktiež v Ríme, v hĺbke veľkého výklenku Vatikánskej

Baziliky, vyčnieva nádherný a veľkolepý bronzový pamätník; v jeho strede v stolici, taktiež z bronzu, ktorá zdá sa byť podopieraná obrovskými sochami 4 hlavných doktorov Cirkvi, je zamknutá stolica sv. Petra, to kreslo, ktoré senátor Pudeus — ktorého bol apoštol hosťom a priateľom — mu bol daroval a ktoré sám sv. Peter a niekoľkí jeho nástupcovia používali pri vykonávaní pápežských úkonov.

Pôvodnosť tejto význačnej relikvie je teraz tiež už dokázaná slávnostnými a nepodvratnými svedectvami. Verejne bola vyložená v chráme sv. Petra roku 1867 pri príležitosti tisícosemstého výročia umučenia dvoch slávnych Kniežat apoštolov, slávnostne zasväteného samým pápežom Píom IX., ktorý z tejto katedry vyhlásil večnú neomylnosť.

V legende.

Až dosiaľ nemali sme v úmysle iné, než podávať číru historickú pravdu, vylučujúc úmyselne všetko, čo mohlo mať nádych legendy, ale teraz je už na čase, aby sme aj tejto odchyľili akú-takú škáru, a to tým viac, že aj legenda je, pravda, svojím spôsobom, históriou, je tiež »matkou histórie«.

Teda medzi mnohými legendami, ktoré sa už v prvých storočiach vytváraly o sv. Petrovi, ešte aj dnes najrozšírenejšou je legenda »Quo vadis?«. Je veľmi významná a dosť dobre zodpovedá charakteru nášho apoštola. Kto by teda netúžil po tom, aby sme dokázali jej hodnovernosť?

Tu, hľa, je príbeh, ktorý už storočia prechádza s generácie na generáciu.

Keď vypuklo krvavé prenasledovanie Nerónovo,

Knieža apoštolov, ktorý sa nachádzal v Ríme, na nahliedania svojich učeníkov ustúpil a privolil vraj odísť z tohto mesta. Kým však kráčal za hradby, zazrel, ako mu na opustenej ceste ide v ústrety božský Majster. Peter padol na kolená a opýtal sa ho:

»Kam ideš Pane — Quo vadis, Domine?«

Ježiš odpovedal:

»Do Ríma, aby som sa dal znova ukrižovať.«

Apoštol pochopí jemnú výčitku a hlboko dojatý vracia sa hneď a jeho kroky idú smeľe v ústrety mučeníctvu, ktoré ho očakáva.

Tento príbeh spomínajú už Acta Petri a niektoré listiny, ktoré sa na ne vzťahujú. Na nešťastie však, poznamenáva Fillion,¹⁹⁶ všetko toto privádza nás na domnienku, že tento príbeh náleží do ríše legendy, ako aj iné príhody, ktoré tvoria rámec týchto Petrových činov — »veľmi romantických«.

Zdá sa, že väčšiu cenu nemajú ani posledné udalosti, ktoré sa vraj sbehly v Ríme medzi sv. Petrom a už menovaným Šimonom Čarodejníkom.

Tento čarodejník, ktorého náš apoštol odhalil v Samárii, a to spôsobom, ktorý nám je už známy, vraj odišiel do Ríma v nádeji, že tu bude mať lepšie šťastie.

A keď ta naozaj prišiel, Nero, vždy dychtivý po nových zábavách, chcel ho hneď vidieť a byť svedkom pri niektorom z jeho »zázračných« činov, ktoré mu pripisovali. Čarodejníkovi sa podarilo veľmi ľahko získať si priazeň ľahkoverného tyrana už tým, že jednoducho predviedol kúsok, ktorý dnes je všedný aj u našich potulných čarodejníkov; v prítomnosti cisára dal si zdanlivo sťať hlavu a potom začal cisára uctievať; rozumie sa, že s hlavou na krku.

Výsledok tohto divadla predstihol nádeje čarodejníka, ktorému sa otvorily dvere paláca, kde sa stal riadnym čarodejníkom pri nerónovských hodoch a hostinách bruchatého Trimalciona.

Hovorí sa však aj to, že sv. Peter, aby zabránil neblahému vplyvu čarodejníka na Židov v Ríme, ponáhľal sa sem z Antiochie, kde sa niekoľko rokov zdržiaval.

Nero chcel ho hneď postaviť zoči-voči súperovi a sám sa zúčastnil na hádke, ktorá sa ukazovala veľmi sľubnou.

»Pokoj nech je s vami!« — povedal Knieža apoštolov pri vchode.

Čarodejník prijme nepriateľsky tento kresťanský pozdrav a odpovie:

»Neviem, čo by sme mali robiť s твоjím pokojom. Pravda sa objaví vo vojne. Pokoj medzi protivníkmi znamená víťazstvo jedného a porážku druhého.«

Sv. Peter bez vzrušenia dolieha:

»Prečo odmietaš pokoj? Vojna je ovocím ľudských vášní, kým pokoj sprevádza vždy čnosť.«

»Čnosťou, — odvetí na to čarodejník, — je sila a múdrosť. Ja sa viem postaviť proti ohňu, viem zmeniť kamene na chlieb, viem sa vznášať vo vzduchu, keď chcem. A ty čo zázračného vieš urobiť?«

»Viem sa za teba modliť,« — napomenie ho prísne apoštol.

»Keď teda nevieš nič iného urobiť, nechaj si aj svoje modlitby. Ony sa nedostanú do neba skôr než ja . . .«

A keď toto čarodejník povedal, príliš sa spolieha-

júc na akýsi stroj, ktorý mal schovaný pod širokým plášťom, vrhol sa z obloka do prázdna, kde — ako sa davu pozdávalo — chvíľu sa vznášal.

Medzitým si Peter pokľakol, že sa pomodlí, a hádam ešte ani nezačal, keď sa zrazu ozve trhavý rev. Biedny čarodejník padá dolu hlavou...

Posbierali ho so zlámanými kosťami. Žil iba niekoľko hodín po svojom pochabom pokuse.

V tom krátkom čase však obvinil Petra, že on svojím čarodejníctvom je príčinou jeho pádu, a ľahkoverný Nero, ktorý veľmi lipol na čarodejníkovi, čo ho tak zabával, postavil sa proti jeho súperovi a rozkázal, aby Petra hneď uväznili a potom ukrižovali.

Nože, čo je na tom všetkom pravdivé?

Keď prezeráme najstarších spisovateľov, aby sme sosbierali zprávy o posledných rokoch sv. Petra, istotne sa začudujeme nástojčivosti, s akou sa skoro všetci vracajú k jeho opätovnému stretnutiu sa so Šimonom Čarodejníkom v Ríme, krátko pred Petrovým umučením. Avšak podstatná čiastka podrobností, ktoré sa nám zachovaly »nemôžu — povedal tak Fouard¹⁹⁷ — než vzbudiť nedôveru súdneho ducha svojou zázračnosťou, ktorá dosvedčuje, že tu ide o legendu«. Jednako hlavná udalosť nemá v sebe nič nepravdepodobného, len nech sa zbaví bájok, ktoré jú obostierajú. Sv. Justín, sv. Irenej, Tertulián, sv. Hypolit a aj sám Euzebius, všetci obyčajne takí nedôverčiví pri prijímaní zpráv takéhoto druhu, a aj mnohí iní starovekí spisovatelia poukazujú na toto ako na skutočnú udalosť. Taktiež aj dnešní veľmi vážni kritici pripúšťajú jej historickú

skutočnosť, i keď iní zase odmietajú celú epizódu ako celkom vymyslenú.

Historickou skutočnosťou, rozhodne oveľa istejšou zdá sa udalosť, ktorá sa od V. storočia rozpráva o povestných reťaziach sv. Petra. V tom čase zbožná manželka cisára Teodózia Mladšieho vybrala sa po čerstvých stopách sv. Heleny do Sv. Zeme, odkiaľ po svojom návrate priniesla mnohé vzácne relikvie.

Medzi nimi boli aj dve reťaze, ktorými bol svätý Peter na rozkaz Herodesa Agrippu v Jeruzaleme spútaný. I keď boli železné, boli už ozdobené zlatom a drahými kameňmi. »Ale aj bez tohto všetkého — povedal Cézarius — boli by jednako vzácnejšie než hociktorý poklad.« Jednu z týchto reťazí — ako sa zdá — cisárovná uložila v povestnom Bucoleone v Carihrade, kde sa už uschovávaly mnohé iné významné pozostatky umučenia nášho Pána, medzi nimi i sv. Sindone (plachta), ktorú po mnohých zmenách potom preniesli do Svätej kaplnky v Chambéry a odtiaľ do Turína, kde ju uctievať podnes.

Druhú reťaz naproti tomu, ako dokazuje i Baronius,¹⁹⁸ poslala cisárovná do Ríma ako dar svojej dcére, ktorá sa len nedávno vydala za cisára Valentiána III.

Táto, ktorá sa volala tiež Eudoxia, sotvaže dostala vzácnu pamiatku, ponáhľala sa, prirodzene, darovať ju najvyššiemu veľkňazovi, aby ju pripojil k druhej reťazi, ktorú už mal a ktorou bol sv. Peter spútaný v Mamertínskom žalári.

Keď pápež videl okovy, ktoré tiesnily a mučily jeho prvého slávneho predchodcu, bol hlboko dojatý a keď ich pobožkal a poklonil sa im, vzal ich

do ruky a začal ich porovnávať. A hľa! Vo chvíli, keď ich k sebe priblížil, obidve sa tak spojily, že vytvorily iba jednu reťaz, ako by ju bol ukoval nejaký majster.

V Rímskom breviári sa číta aj toto, ba spomína sa i to, že vzápätí po tomto zázraku dala manželka Valentiniána znovu vystaviť kostol na víšku Esquilín, kde byly uložené zázračne spojené reťaze. Preto i kostol bol podľa toho pomenovaný chrámom svätého Petra v okovách.

Konako aj pápež Lev, ktorý v tejto bazilike predniesol svoju prvú kázeň o matke Machabejskej, keď už bol spomenul hrdinstvá tejto ženy a jej synov, usmrtených za vieru, a keď načrtol pohnútku vybudovania toho pekného chrámu, spomína uvedený zázrak, ktorý sa stal skoro za jeho čias. Správne je teda, keď ho pokladáme za udalosť historickú a nie legendárnu, ako tvrdia niektorí moderní kritici, ktorých postoj možno až príliš kritizovať.

V spojitosti s veľkým pápežom Levom I. vieme o príbehu, v ktorom priamy zásah sv. Petra hral veľký zástoj.

V čase, keď panoval tento svätý pápež, presnejšie povedané, asi v polovici V. storočia, Atila, »Bič boží«, vyhrážal sa, že so svojimi Húnni napadne aj Rím a nenechá v ňom ani steblo trávy. Svätý pápež vychádza mu v ústrety, ozbrojený iba krížom, až na brehy Mincia do blízkosti Mantovy. Hovorí sa, že tu na jeho slová strašlivý vládca ohýba kolená a obracia sa hneď nazpät' za Alpy i so svojím vojskom. Významný dejepisec vraví, že keď Lev zastavil Atilu pri Minciu a prinútil ho ušetriť múry Ríma, zachránil celý Západ hádam pred definitívnym bar-

barstvom. Keď vojaci Atilovi videli, že ich vodca ustupuje na dohováranie kňaza, boli natoľko prekvapení a popudení, že mu hrozili vzburou. A preto im ich panovník vyhlásil, že pri starom veľkňazovi, s ktorým sa rozprával, videl iného ctihodného starca, totiž apoštola Petra, ktorý mával ohnivým mečom a vravel mu: »Ak hneď neposlúchneš, zahynieš a zahynú aj všetci tvoji vojaci.«

Túto udalosť okrem veľmi mnohých dejepiscov zachovali nám aj mnohí významní umelci. Rafael ju vymaľoval v izbách Vatikánskych a Alexander Algari ju vytesal na rozkaz pápeža Inocenta X. v bazilike sv. Petra v mramorovom reliéfe.

Zakončíme tým, že uvedieme ešte iný zásah svätého Petra, ktorý sa prejavil v živote svätej panny a mučenice Agáty z Katánie.

Ako vieme, toto vznešené a krásne, sotva šestnásťročné dievča, odmietlo vydať sa za pohanského a mravne skazeného Quintiána, ktorý z poverenia cisára Decia spravoval Sicíliu. Dievča preto surovo zmrzačili a uvrhli do väzenia. Nikto jej nesmel prísť na pomoc.

Hovorí sa však, že svätá mučenica, ktorá už dokonávala, zazrela, ako sa o polnoci otváralo väzenie a vo svätožiari svetla vchádzal dnu ctihodný starec, ktorý, dotknúc sa zľahka jej rán, povedal jej:

»Som apoštol Peter a poslal ma Ježiš, aby som oslobodil tvoje telo od týchto smrteľných múk...«

Keď to svätý starec povedal, položil zľahúčka ruky na rozdriapané prsia svätej panny, ktorá bola ihneď uzdravená.

Quintián bol tým zdesený a dal ju po druhý raz

predviesť pred súdny tribunál a keď ju videl celkom sviežu a krásnu ako ružu, pýtal sa jej:

»Kto ťa liečil? Kto ťa tak uzdravil?«

»Môj Pán Ježiš, ktorému sa ty rúhaš, — odpovedalo hrdinské dievča, — poslal mi svätého apoštola Petra, aby mi zahojil rany, ktoré si mi ty spôsobil...«

Tyran, ešte viac rozhnevaný, ju zahriakne a vydá rozkaz, aby ju podrobili novému trestu ohňom.

Vonku za hradbami mesta, neďaleko väzenia a súdneho paláca, hneď rozložili oheň: bolo to na tom mieste, kde ešte aj dnes v Katánii stojí kostol, nazývaný chrámom sv. Agáty na hranici. Do rozžeraveného uhlia nahádzali črepiny rozbitého skla, úlomky železa a ostré kamene... a na toto hodili sväté dievča, zatiaľ čo okolo miesil sa dav zvedavých a hučných pohanov... A hľa, jej telo uchránené bolo aj pred skazou ohňa. Stalo sa tak po novom a zázračnom zásahu apoštola sv. Petra: žeravé uhlie hasne po dotyku s jej telom ako pri veľkom lejaku. A medzitým ešte veľmi prudké zemetrasenie otrasie sopkou Etnou, rozvára domy a paláce, medzi nimi i palác bezbožného a ukrutného Quintiána, ktorý, nastrašený, hľadá záchranu v úteku, a pri prechode cez rieku Simeto biedne sa utopí.

Celá Katánia hovorí len o zázraku — mnohí pohania sa obracajú a mnohí zapredanci vracajú sa k pravej viere a chvália sv. Agátu a žehnajú jej. Táto zasa bez prestania chváli a dobrorečí svätému a slávnemu apoštolovi Petrovi, ktorý si našiel takýto spôsob, aby ním priviedol toľké biedne a zblúdilé ovečky do Cirkvi, ktorej bol prvým Pastierom a navždy ním aj ostane.

Doplňme životopis Kniežata apoštolov ešte poukazom na umenie.

Mimoriadne početné sú starodávne pamiatky, ktoré nám predstavujú jeho obraz. Aspoň dvadsať ráz vyobrazený je na freskách katakomb, hádam šesťdesiat ráz zobrazený je na skle, viac než sto ráz na náhrobkoch a so tridsať ráz na mozaikách. »Niet takej udalosti v Evanjeliách a vo Skutkoch apoštolských, — hovorí istý učený súčasný archeolog, — ktorá by bola unikla umeleckému zobrazeniu, ak v nej mal účasť Knieža apoštolov.«¹⁹⁰

Avšak pamätníky, ktoré nám najvernejšie zobrazujú jeho tvár tak, ako podľa prvého podania prechádzala s generácie na generáciu, sú dva bronzové peniaze. Jeden z nich pochádza z II. storočia a druhý zo storočia IV. Obidva sú uschované v múzeu vatikánskom. Týmto vyobrazeniam podobá sa aj bronzová soška, pochádzajúca z druhej polovice IV. storočia, a najmä preslávená socha, uliata z toho istého kovu na rozkaz pápeža Leva Veľkého, ktorá sa odvtedy teší veľkej úcte vo vatikánskej Bazilike.

Svätý Hieronym vraví, — podľa starodávnej apokryfnej knihy, — že sv. Peter bol plešivý.²⁰⁰ A práve takto ho vidávame najčastejšie zobrazeného. Na najstarších pamiatkach však má vždy bradu a jeho vlasy sú krátke a kučeravé. Tvár má okrúhlu a črty pravidelné ako väčšina prostých ľudí. Pritom všetkom, i keď jeho tvár nie je nikdy idealizovaná, vyjadruje vždy inteligenciu a dobrosrdečnosť.

Onedlho však predstavujú nám ho už ostrihaného, lebo podľa legendy, na ktorú poukazujú niektorí

spisovatelia VI. a VII. storočia, nepriatelia Evanjelia sv. Petra postupne ostrihali.

Inou všeobecnou skutočnosťou, ktorá si zasluhuje pozornosti, je toto: kresťanské umenie ako by ne-nachádzalo dosť biblických námetov, súvisiacich s Kniežatom apoštolov, vypomohlo si preto tak, že vynášlo mnohé iné námety ideálne alebo symbolické, námety, pri ktorých mu bolo možné postaviť do popredia jeho primát a jeho vlastnosti ako najvyššej hlavy Cirkvi. Najdôležitejšie sú tieto:

Na náhrobku Lateránskeho múzea vidieť Ježiša uprostred Dvanástich v podobe dobrého pastiera. Vedľa každého z apoštolov je symbolický baránok. A Spasiteľ, ktorý stojí vedľa baránka Petrovho, iba tohto jemne hladká.

Zpomedzi všetkých spoločníkov len Petra zobrazujú s palicou v ruke, ako by so žezlom, čo je jasným znamením jeho autority a svrchovanosti.

Na mnohých kamenných náhrobkoch, na ktorých je zobrazený výjav nanebevzatia Eliášovho, tvár tohto proroka je, ako obvykle, tvár Kristova, zatiaľ čo tvár Elizeusa, ktorý prijíma plášť a dvojité dych svojho Majstra, má ťahy tváre Petrovej.

Veľké poslanie syna Jonášovho v Cirkvi znázornené je okrem toho na starodávnych pamätníkoch ešte výraznejšie, lebo je na nich zobrazovaný ako nový Mojžiš. Básnikovi Prudenciovi podarilo sa to šťastlivo vyjadriť tým, že sv. Petra nazval pravým »Mojžišom nového Izraela Božieho«. Na starobylej freske, ktorá predstavuje Mojžiša, ako dáva vode vyvieriť zo skaly, aby ňou napojil židovský národ, čítame výstižný nápis »Peter«. Podobné náražky možno vidieť aj na dvadsiatichštyroch kamenných

náhrobkoch. Ešte častejšie však vidíme Petra so symbolickými kľúčami kráľovstva božieho, alebo ako sedí na tróne, obkľúčený ovcami.

Aj v stredovekom a renesančnom umení Peter zachováva si primát nad všetkými ostatnými apoštolmi. Giotto vyobrazil jeho ukrižovanie v povestnom polyptiku vatikánskej Baziliky a to isté urobil Michelangelo v jednej zo svojich posledných a nádherných fresiek Paolínskej kaplnky. Hovorí sa tiež, že práve pri tejto práci sa jeho neúnavný štetec navždy zastavil.

Týmto istým námetom boli potom inšpirovaní Guido Reni, Caravaggio, Rubens a mnohí iní...

Masaccio naproti tomu vo svojich freskách v kaplnke Brancacci vo Florencii, ktoré sú také očarujúce istotou ťahov a silou výrazu, zobrazil rozličné epizódy zo života svätého. Perugino zasa svojím obvyklým pôvabom na stene Sixtínskej kaplnky nakreslil scénu odovzdávania kľúčov... Rafael neobvyklou silou chiaroskúra a s najkrajšími svetelnými efektami vymaľoval v izbách vatikánskych vyslobodenie zo žalára. Ba ešte aj niektoré z jeho obdivuhodných gobelínov majú za námet život svätého Petra.

Ešte i slzy svätca boly zvečnené cenným Dolciho výtvorom, ktorý je známy práve pod menom »Plačúci sv. Peter«. Okrem toho nechýbajú ani iné veľmi cenné maľby Poussina, Valentina a Sellu, predstavujúce rozličné výjavy jeho zapretia.

Z veľmi mnohých postáv, ktoré predstavujú nášho apoštola osobitne, stačí nám spomenúť ferrarského quattrocentistu Františka z Cossy v brerskej galerii a druhú postavu od frátora Bartolomeja vo Vatikán-

skej obrazárni. Prvý obraz je bohatý silou a charakterom — druhý zasa prekypuje majestátnosťou a slávnosťou.

Sochárstvo a architektúra dovŕšily tiež svoj vrcholný zázrak tým, že nám dali úžas vzbudzujúcu Baziliku sv. Petra. Jej plány a nákresy sú výplodom Bramanta a Michelangela. Július II. položil jej základný kameň dňa 18. apríla 1506 a Urban VIII. ju slávnostne posvätil 16. novembra 1626. Bolo teda treba viac než jedno storočie na vystavenie pamätníka, ozaj hodného uchovávať hrob Kniežaťa apoštolov. Svojou starobylosťou preslávená je v Ríme bazilika sv. Petra v okovách, vybudovaná v polovici V. storočia cisárovnou Eudoxiou, aby sa zachovaly zázračné reľaze apoštola. Tu obdivujeme aj iný zázrak umenia, a to Michelangelovho Mojžiša. Skutočným skvostom architektúry je aj Bramantov kostolík sv. Petra na Montorio, kde apoštol pravdepodobne podstúpil svoje mučenie. Najkrajším a vrcholným dielom všetkého, pamätníkom naozaj veľkolepým a neprekonateľným je zaiste ten, ktorý už na začiatku Majster vystavil na Šimonovi, synovi Jonášovom, keď mu povedal: »Ty si Peter a na tejto skale vystavím svoju Cirkev.«

SVÄTÝ ONDREJ

Na brehu jazera. — V škole Krstiteľa. — Ecce Agnus Dei. — Voľba. — Na svadbe v Káne. — Rozmnoženie chlebov. — Uvádzač ku Kristovi. — Rozchod. — Apoštolát. — Pred tyranmi. — Kríž. — Na kríži. — Uctievanie.

Ako sv. Lukáš, tak i my urobíme celkom správne, keď hneď po sv. Petrovi budeme sa zaoberať svätým Ondrejom, či už preto, že bol jeho bratom, či preto, že bol prvým vyvolencom Ježišovým, alebo aj preto, že bol vekom najstarší zpomedzi ostatných apoštolov, a konečne i preto, že mu toto miesto patrí za jeho plodný život a slávnú smrť. Škoda len, že o všetkom tomto je možné čerpať z Evanjelií, zo Skutkov apoštolských a i z tradície iba skromné a neisté zprávy! Ale i z tohto mála pokúsime sa vymodelovať dôstojne túto druhú a veľkolepú postavu apoštola.

Na brehu jazera.

Ako jeho brat Šimon, i Ondrej narodil sa ako syn Jonáša a Jany v Betsaide, v neveľkom mestečku galilejskom, na území starobylého kmeňa Neftaliho, ktoré ležalo neďaleko Kafarnaumu, na pôvabných brehoch jazera Tiberiadského. Keď už z Betsaidy vyšli poprední apoštolovia, istého dňa ju Ježiš preklial pre neveru obyvateľov¹ a dnes — zachovala sa

z nej len hľba trosiek, takže ani najlepší znalci Palestíny nevedia presne určiť jej polohu.

Detstvo i mladosť Ondreja tiež prešly pod obzorom, ktorý mohol vplývať na otvorenú a zápalistú dušu, ako bola duša jeho. Zdá sa však, že neskoršie opustil svoj rodný kraj, lebo nachádzame ho s manželkou² a bratom v Kafarnaume, kde sa zamestnáva vyčerpávujúcim, ale pritom i dosť výnosným povolaním rybárskym. Toto zamestnanie bolo ako by životným povolaním skoro všetkých obyvateľov Galiley: »Galilejskí rybári tvorili vtedy veľmi početnú triedu nielen v prímorských mestách, ale i po celej Palestíne.« Nie bez príčiny bolo ich jazero nazývané morom a nie nadarmo i rabíni v prúde nadšenia vkladali priamo do úst Božích tieto slová: »Stvoril som sedem morí a z nich vyhradil som si pre seba iba jediné, Genezaretské.«

Vo skutočnosti však je to jazero pôvodu sopečného, ležiace nižšie dvesto metrov pod hladinou mora. Dlhé je dvadsaťjeden kilometrov a široké deväť. Jeho severozápadnú časť ešte aj za čias Ondrejových nazývali »kniežacou záhradou«. Dejepisec Jozef Flavius zanechal nám zaujímavý popis, v ktorom medzi iným poukazuje na podnebie, veľmi priaznivé pre rozvoj každého druhu rastlínstva: »Smelo možno povedať, končí, že príroda sústredila sem všetky svoje sily, aby tu mohly rásť produkty najrozličnejšieho druhu a aby zem vydávala plodiny všetkých ročných období.«

Vtedy kvitly okolo jazera bohaté a pekné mestá, najmä Kafarnaum, kde sa schádzaly cesty karaván z Týru a Damasku, a jazero samé bolo v tých časoch brázené množstvom drobných lodičiek. Dnes však

vidíš na ňom iba bárku mlčanlivého a zamysleného rybára — no Jazero ešte i teraz je veľmi bohaté na ryby. Niektoré z nich, isteže exempláre totožné s tými, ktoré v ňom plávaly v časoch Mesiáša, keď ich chytia, vydávajú zvláštne mňaučanie, podobné mravčaniu mačky, vyvolané sťahovaním sa plávajúceho mechúra. Iné zase majú ešte podivuhodnejšiu schopnosť. Malé rybičky vyliahnú sa im z ikier v dutine ústnej. Ako sa v tomto čase živia, zostáva ešte stále tajomstvom. Keď sa otvoria celé stovky vajíčok, drobné rybky i naďalej žijú vo svojom tesnom väzení, kým nedosiahnu dĺžky jedného centimetra. Takto sa zabráni roztrúseniu vajíčok, čím azda má jazero zaistené svoje obdivuhodné množstvo rýb. Za čias Ježišových boly vody jazera natoľko bohaté na ryby, že rabíni hovorievali, že hoci Pán Boh rozdelil Zasľúbenú zem medzi dvanásť kmeňov, jednako všetkým ponechal rovnaké právo loviť ryby v tomto mori, lebo dobre vedel, že vždy ešte zostane dosť pre všetkých. Konečne aj za našich čias túto hojnosť rýb potvrdzuje Lortet, ktorý vo svojej peknej knihe »Sýria dneška« píše: »Občas tu a tam objavujú sa na jazere celé kídle rýb, ktoré vytvárajú temné množstvo, dlhé niekoľko sto metrov. Videl som, ako sa za niekoľko minút naša loďka naplnila . . . Zázračný lov rýb sa neustále obnovuje.«

Rybárske remeslo muselo byť teda v Galilei vždy výnosné. Podľa toho teda nič nás neoprávňuje nazdávať sa, že synovia Jonášovi boli chudobní v pravom slova smysle, lebo i to vieme, že Peter mal svoju vlastnú loďku, a podľa toho môžeme celkom oprávnene predpokladať, že inú, rovnako peknú, mal aj jeho starší brat Ondrej. A zdá sa tiež, že obaja

tvorili obchodnú spoločnosť so synmi Zebedejovými: Jakubom a Jánom, a že sa im všetkým darilo veľmi dobre. Peter mohol preto potom povedať, že nasledujúc Mesiáša, opustili všetko, čo mali; majetok, ktorý nebol celkom bezcenný.⁸

A tak je na mieste veľmi vhodná poznámka, že tí, »čo boli navyknutí na namáhavé práce, boli aj najlepšie pripravení stať sa spoločníkmi a žiakmi Ježišovými«. Je isté, že námahy, odriekania a nebezpečenstvá života, stráveného väčšinou na vlnách jazera Galilejského, vystaveného prudkým búrkam, a všetky dlhé nočné bdenia boli zaiste najvhodnejšími prostriedkami na rozvinutie sily a stálosti. Sú to prirodzené vlastnosti, s ktorými sa stretávame v povahe sv. Ondreja, hodnoty, ktoré z neho urobily muža naozaj smelého, ako to už naznačuje aj jeho samotné meno v gréckom jazyku.

V škole Krstiteľa.

Avšak iná škola akiste ešte viac vplývala na Ondreja. Bola to škola Predchodcu. Pousilujeme sa aspoň trochu poznať tohto neobyčajného učiteľa preto, aby sme tým lepšie mohli potom pochopiť jeho žiaka.

Bol synom staroby a dieťaťom zázraku. Už od narodenia zasvätený, aby sa stal nazirom, to jest čistým, čo znamenalo, že Krstiteľ si nikdy nestrihal vlasy, nikdy nepil víno ani iný opojný nápoj; živil sa iba kobyolkami a lesným medom, nikdy sa nedotkol ženy, a nepoznal inej lásky okrem lásky voči Bohu a divej prírode Judskej púšte, voči krajine, ktorá bola pustá a rozprestierala sa pozdĺž západných

brehov Mírtveho mora. Nebeská páľa vypálila na nej kamenné stepi: len niekoľko kríkov sa tam zmieta, ako by prosily o kvapku dažďa, ktorý nikdy nepadá, zatiaľ čo draví vtáci a divé šelmy narúšajú ticho týchto strašných samôt. Z tejto hroznej prírody, z dlhého pobytu uprostred nej dosiahne Ján ducha prísnosti a sily, čo anjel nazve »duchom Eliášovým«, ktorého potom preliel do svojho Elizea, ktorým bol náš Ondrej. Ján, oblečený do drsného rúcha z ľavej srsti a prepásaný okolo bedier koženým opaskom, s bosými nohami a holou hlavou, s vlasmi voľne splývajúcimi a so zježenou a nepestovanou bradou, teda celým svojím zovňajškom najlepšie vyjadroval prirodzenú divosť svojej drsnej duše. V nesmier-nych samotách okolia Mírtveho mora, ktorého tmavé a zamorené vlny pripomínajú ohavnosť a trest Sodomy, oddával sa rozjímaniu, modlitbám, tu sa bičoval, aby sa zdokonaľoval a stal hodným svojho poslania Predchodcu. Samotár ako indický askéta yogi, pohídač pôžitkami ako stoik, hrdý a zápalistý ako bohatier, teda nie div, že tento »príťažlivý divoch« vplýval na zástupy neodolateľným čarom. Farizeji, saduceji, zákonníci a kňazi, vojaci a neviestky prichádzajú na púšť, aby počuli jeho slová, ktoré znejú radostným posolstvom, lebo predovšetkým zvestuje im blízky príchod tak túžobne čakaného Mesiáša: »Neočakávajte ho už dlhšie, — hovorí im, — lebo časy sa už naplnily. Ja to viem.« A všetci ľudia uvidia spásu Božiu: Videbit omnis caro salutare Dei.⁵ »Ten, čo má prísť po mne, bol skôr, než som bol ja, narodený v čase po mne, zrodil sa skôr než ja vo večnosti. Je uprostred vás a vy ho nepoznáte. Hľa, už prichádza. Pripravte mu ces-

ty, každá dolina nech sa vyplní a každý vrch a kopec nech sa sníži . . . »

A keď ho takto ukázal, Predchodca hovorí o jeho večnom zrození týmito slovami: »Ten, čo prišiel síce po mne, je už predom mnou, pretože bol prv než ja: Qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat.«⁶ Vyhlasuje, že Tento je večným Synom Otcovým a predmetom jeho nekonečnej lásky: Pater diligit Filium . . .⁷ Otec miluje Syna, ktorý je súčasne i absolútnym pánom každej veci a každého života: »Omnia dedit in manu ejus . . .⁸ Všetko mu dal do rúk«, a ktorý práve preto prichádza dolu s neba, aby vládol celému stvoreniu: »Qui de coelo venit super omnes est . . .⁹ Ktorý prišiel s neba, je nado všetkých.« A aby rozumom obdarené stvorenia pripravené boli na takúto službu, začal ich umývať krstom vody, vyhlasujúc pritom, že Mesiáš ich čoskoro očistí ohňom Ducha Svätého: »Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni . . . Ten vás bude krstiť Duchom Svätým a ohňom.«¹⁰

Ale ani on nepripustí k svojmu krstu vodou hriešnikov, kým ich nespáli svojou ohnivou rečou. A keď prídu k nemu farizeji, saduceji, zákonníci a rabíni, takto sa na nich obráti: »Vreteničie plemeno, kto vám ukázal, ako ujsť budúcemu hnevu? Prinášajte teda ovocie opravdivého pokánia a nezačínajte si hovoriť: »Otca máme Abraháma«, lebo vravím vám, že Boh môže aj z týchto kameňov vzbudiť synov Abrahámovi . . . » A vy, ktorí sa zatvárate vo vašich kamenných domoch ako vretenice, ktoré sa schovávajú pod kameň, vy farizeji a saduceji, ste tvrdší než skaly: skamenel vám rozum v litere zákona a obradoch; stvrdnuté je vaše sebecké srdce, lebo

vyhladnutému, ktorý vás prosí o kúsok chleba, dávate na ruku kameň, a hádzate kamením do toho, ktorý sa dopustil menej hriechov než vy. Vy, farizeji a saduceji, ste nafúkané kamenné sochy, ktoré len oheň môže zdolať, lebo voda po vás len stečie a hneď uschýna. Avšak ten Boh, ktorý zo zeme stvoril Adama, môže tiež z týchto kameňov riečišťa, z tohto blata na ceste, z týchto skalných stien stvoriť iných ľudí, iné živé tvory, iných synov. Premení balvany v telo a dušu, zatiaľ čo vy meníte telo a ducha v balvan. Nestačí teda len vykúpať sa v Jordáne: obmytie je totiž sväté a spásonosné, ale to je iba počiatok, to je iba znamenie. (Papini.) Zmeňte svoj život, robte opak toho, čo ste robili až dosiaľ, lebo ináč budete spopolnení Tým, ktorý vás bude krstiť ohňom...«¹¹

Vtedy prestrašení hriešnici sa ho pýtajú:

»Čo máme robiť?«

A odpovedá im tak, ako im onedlho odpovie božský Majster.

»Kto má dva obleky, nech dá tomu, kto nemá; a kto má potraviny, nech urobí podobne.«

Aj mýtnici sa prišli dať pokrstiť a aj títo sa pýtali, čo majú robiť, na čo im odpovedal:

»Nevyberajte viac, ako vám určili.«

Aj vojaci sa ho pýtali: »Čo máme robiť my?«

Povedal im:

»Nerobte nikomu násilie, ani zlomyseľne nevydierajte, ale uspokojte sa so svojím žoldom.«

Takto príkladom svojho prísneho života a výrečnosťou svojho slova hlásal Krstiteľ vlastne už Evanjelium také dokonalé, že prišli za ním, aby sa ho opýtali, či on nie je tým očakávaným Mesiášom.

Ale on odpovedá s poníženosťou, rovnajúcou sa jeho veľkosti:

»Som hlas volajúci na púšti... prichádza síce po mne, (ale je už predo mnou) a ja nie som hoden rozviazať mu remienky na obuvi.«

A bol už čas, aby sa tento Nieкто ukázal.

Ecce Agnus Dei.

Ak hovoril zástupom — ako sme videli — s takou výrečnosťou o blízkom príchode Mesiáša, iste ešte zvláštnym spôsobom musel hovoriť o tomto svojom učeníkom. Akiste aj on, ako všetci proroci, vybral si niekoľkých zpočiatku množstva, ktoré sa k nemu hrnulo, za svojich dôverníkov, ktorým dôvernejšie predkladal svoje učenie a svoje zjavenia. Niektorí zpočiatku nich stali sa potom žiakmi a apoštolmi Spasiteľa, čo práve platilo aj o našom Ondrejovi a jeho priateľovi Jánovi, synovi Zebedeja.

Boli skutočne miláčikmi Krstiteľovými, využívajúc rok odpočinku, ktorý pripadol na ten čas, keď bola zastavená všetka práca a všetok obchod, alebo aspoň obmedzené na najpotrebnejšiu mieru, skoro všetci svoj čas trávil na púšti s Predchodcom, pomáhajúc mu tiež krstiť stále početnejšie zástupy...

Toto odohralo sa v 15. roku vladárenia Tiberiovho a v 30. roku nášho letopočtu. Podľa výpočtov učeníkov vysvetľovačov Písma bolo to práve v čase, keď sa Mesiáš chystal začať svoje verejné účinkovanie prijatím krstu v Jordáne.

Na brehoch tejto posvätnéj rieky bolo miesto, nazývané hebrejsky Bethabara alebo Betánia,¹² čo znamená »dom lodí«. Voľakedy tadeto prekročili Židia

Jordán pod vodcovstvom povestného Jozua a mávali tam pripravených vždy niekoľko bárok na prevážanie. Keďže toto miesto rieky bývalo najhojnejšie navštevované, Predchodca si ho vybral ako najvhodnejšie na vysluhovanie krstu.

Toho dňa vzal so sebou dvoch najmilších učeníkov: Ondreja a Jána. Tento posledný, vo svojom Evanjeliu uvádzajúci všetky podrobnosti príbehu, dáva nám vedieť, že bola už desiata hodina po východe slnka, ktorá zodpovedala asi našej štvrtej hodine popoludní.¹⁸ Bola to hodina, keď v Jeruzaleme kňazi chrámu obetovali baránka ako večernú obeť. Krstiteľ toto zdôrazňuje pred svojimi učeníkmi, keď tu zrazu vidí prichádzať mladíka neobyčajnej krásy. Bola to naozaj ona krása, ktorú Bossuet vystihol slovami: »odblesk Boha v tele«. Jeho oči svietily ako hviezdy, čelo žiarilo jasnosťou neba a zlaté vlasy splývaly v prstencoch na pleciah ako u nazarénov, jeho krok bol majestátny ako krok panovníka a jeho reč ako slová samého Boha.

Pri pohľade na tento zjav, pri počutí tohto hlasu Krstiteľ ostane zmätený. Zachváti ho tajomné chvenie, odmieta ho pokrstiť, hovorí, že je nehoden rozviazať remienky na jeho obuvi, a zvolá:

»Ecce Agnus Dei... Hľa, Baránok Boží.«

Isteže nebolo možné iným, vhodnejším spôsobom odhaliť Mesiáša, než práve takto: veď On je skutočným Baránkom alebo Svätým, »svätým Božím« — podľa tohto slova v posvätnnej reči. Na Ňom niet nijakej viny, len nevinnosť je jeho podstatou.

Baránok, ktorý je svätosťou, je tiež milotou. Lebo naozaj, Ježiš neprišiel v duchu hrôzy, ktorým kedysi otriasol svahmi vrchu Sinajského; ani so zá-

konom strachu, ktorým až dovtedy bol spravovaný Jeho ľud, ale s duchom a so zákonom milosti. Nebol teda viac levom Júdu, ale »Baránkom Božím«.

Prišiel preto, aby otvoril nový vek lásky. A preto, že niet väčšej lásky než obetovať vlastný život, podobral sa i na takúto obeť a dovolil, aby ho obetovali ako krotkého baránka na oltári Kalvárie. Od tej chvíle nie je možné na zemi priniesť príjemnejšiu a účinnejšiu obeť, než bola táto. Keď sa Boh ukáže rozhnevaný, keď ľudia budú tiesnení, keď duše budú hladné a smädné po spravodlivosti, táto istá obeť usmieri spravodlivosť Božiu a upokojí aj dušu ľudskú.

A ako na zemi, tak ani na nebeských oltároch nebude nikdy obety dokonalejšej a zbožňovanejšej. Keď pôvodca Apokalypsy uvidí otvárať sa nebo, uprostred dvadsiatichtyroch starcov, ležiacich na svojich tvárach, uprostred tisícov veseliacich sa duší čistého života, uvidí i Baránka, ktorého stretol na brehu Jordána, ktorého nasledoval po jeho cestách v Palestíne, ktorý bol obetovaný na Kalvárii. A tak, ako prvý Ján v samotách púšte zvolal, tak zvolá i on v pustinách Patmosu: Ecce Agnus Dei!

Zatiaľ ešte ani on a ani jeho priateľ Ondrej, keď po prvý raz počujú toto zvolanie z úst Krstiteľa, nepochopia celkom toto celé tajomstvo. A predsa, nakoľko vedia, je tu istotne reč o Mesiášovi, tak vytúženom, o ktorom im Predchodca toľko ráz rozprával, bez hocijakého preťahovania dajú sa za ním a nasledujú ho.

Sám pôvodca IV. Evanjelia nám prezrádza, že išiel s Ondrejom za Ježišom pozdĺž posvätnéj rieky. Možno, poznamenáva Chryzostom, preto, že boli ešte

stále príliš prostí a neohrabaní, obávali sa k nemu priblížiť a držali sa od neho v úctyhodnej vzdialenosti, mlkvi, zo strachu a z úcty. Ježiš to zbadal a obrátiac sa k nim, opýtal sa:

»Koho hľadáte?«

Ten hlas, tie slová, milý úsmev, s akým svoju otázku vyslovil, dodaly odvahy dvom mladíkom. Pýtal sa ich, koho hľadajú; čo však ešte na svete bolo treba hľadať, keď našli Ježiša? Chceli len Jeho. A tak namiesto odpovede vzletne pýtajú sa na to, čo naplňalo celé ich srdce:

»Majster, kde bývaš?«

Keď sa niekto prihovorí inému, to je znakom, že chce s ním ísť, že ho chce odprevadiť, že chce byť v jeho prítomnosti, byť s ním v dôvernejšom spojení... A tak Ježiš prosto dodal:

»Podťe a uvidíte.«

Evanjelista pokračuje a hovorí, že išli potom všetci spolu a videli, kde býval a že »zostali ten deň u Neho«. Táto posledná veta v reči hebrejskej vzťahuje sa i na noc. A preto, poznamenáva sv. Augustín, ani samotná noc neprerušila dôverné spojenie dňa, ktorý sa už končil. »Ó blažený deň, ešte blaženejšia noc! — volá Tagastanec. — Ktože by mohol zopakovať to, čo vtedy povedal Ježiš a čo Ondrej počul?« *Quis est, qui nobis dicat, quae audierunt illi a Domino?*¹⁴

Ale ako? To, čo za tajomného ticha onej blaženej noci mal Ondrej šťastie počuť priamo z úst Božích tam na brehoch Jordána, to človek nemôže zopakovať. Vody posvätnej rieky plynuly pokojne svojím milým žblnkotom, ale ešte milšie boli slová Baránka Božieho. Hviezdy, rozžaté v hĺbke palestínskeho

neba, iskrily žiarou a čarom, no ešte ohnivejšie a pôvabnejšie boly pohľady Baránka... A keď sa odmlčal a zornička sa objavila na obzore, vtedy už srdce Ondrejovo je v jeho moci. A nebolo ani treba, aby sa ho Ježiš opýtal, ako to bol urobil s Petrom, či ho miluje, lebo Ondrej sám od seba povedal mu, no nie tri razy, ale sto, ba hádam tisíc ráz: »Ó Pane môj, ty vieš, že Ťa milujem!« Domine, tu scis, quia amo te!¹⁶

Za túto jeho lásku rovnakou láskou sa mu odplatil božský Majster, lebo Cirkev neváha to potvrdiť, keď hovorí: Dominus dilexit Andream... Pán miloval Ondreja.

Vyvolenie.

Toto všetko nebolo však ešte vyvolením, ale len prípravou na apoštolát. Medzi dvoma dôležitými udalosťami musely sa odohrať ešte príbehy iné, ktoré zasluhujú spomienky.

Ondrej hneď po onej blaženej noci, ktorú strávil s Mesiášom, za rána ešte, chvejúci sa nadšením, beží do Kafarnauma, lebo rozplesaná duša chce sa vyvraviť. Rozpráva manželke, rozpráva deťom, rozpráva príbuzným a priateľom, čo videl a počul od Mesiáša, a tak veľmi ľahko získal si aj ich srdcia. Preto i cirkevní Otcovia v mnohých svojich chváľorečiach hovoria o ňom, že povolával iných skôr, než sám bol povolaný (Vocans antequam vocaretur),¹⁶ a že si počínal tak ako majster ešte skôr, než sám mohol sa nazývať učeníkom: Veritatis jam predicator efficitur, cujus adhuc vix erat auditor.¹⁷

Ale urobí ešte viac: beží hneď vyhľadať svojho milovaného brata Šimona a keď ho nájde, ako oby-

čajne, na nábreží prať siete, zavolá naňho: »Videli sme Mesiáša! Našli sme Pána!« *Invenimus Messiam!*¹⁸ Šimon však, ktorý býval vždy omnoho reálnejší a praktickejší než jeho brat, nedal sa strhnúť týmto jeho oduševnením, potriasol hlavou a pokračoval v práci so sieťami. Ale Ondrej sa nedal týmto len tak odbyť, lebo — ako potvrdzuje Evanjelium veľmi výstižnými vetami — on sám priviedol svojho brata k Ježišovi: *Et adduxit eum ad Jesum.*¹⁹

Už vieme, čo bolo po tomto novom stretnutí. Šimon, syn Jonášov, stáva sa Petrom: Skalou, uholným kameňom Cirkvi, Peter, Knieža apoštolov, bude neomylným, stane sa strážcom kráľovstva nebeského... Toto, hľa, je prvý úlovok, ktorý Ondrej priniesol Ježišovi. A čím vyššie vystúpi Peter, tým viac treba oslavovať Ondreja, ktorý sa týmto stal — ako to povedal už patriarcha Esichio,²⁰ »kniežaťom kniežať apoštolských«, prvým stĺpom a prvým základom Cirkvi, i keď Peter dostáva sa nad neho hodnosťou: *Andreas prima Ecclesiae columna, ante Petrum petra, fundamentum fundamenti.*

Po takýchto skúškach vernosti a horlivosti bol už Ondrej hoden, aby bol natrvalo povolaný do apoštolátu. A Ježiš obrátil sa naňho s týmto pozvaním vtedy, keď do apoštolátu pozval i budúce Knieža apoštolov, ako by mu bol tým chcel naznačiť, že ho nepokladá za menejcenného.

Od evanjelistu sv. Matúša sa dozvedáme, keď išiel istého dňa náš Pán vedľa jazera Galilejského, videl niekoľko rybárov.

No nebolo v tom nič nezvyčajného, lebo ešte aj dnes vidavame ich vždy na jazere alebo okolo neho. Aké však zvláštne typy sú tí galilejskí rybári! Ako

by bolo možné nevidieť v nich dávne zobrazenie apoštolov? Keď sú takí opálení, územčistí, s bielymi omotkami, pripevnenými na hlavu dvoma čiernymi kruhmi, zapôsobia na človeka tak, že sa zachveje, keď na nich zboku pozrie. Ale niet v nich svetla, čo by vás dojalo. Len v ich živote, v ich navyknutých pohyboch je akýsi pôvab. Svoje siete vystierajú po zábradlí vyvýšeného miesta, aby sa vysušili; keď ich opravujú vedľa múrikov blízkych cestičiek, sú mĺkvi a schúlení a keď večer po dvoj až trojčlených skupinách odrazia člny na nočný rybolov, tu sa ukážu ich zvyčajné pohyby, pomalé, slávnostné, skoro kňazské, ktoré nám pripomínajú spôsoby apoštolov.

Teda toho dňa, keď išiel Ježiš po brehu jazera, videl — tak pokračuje sv. Matúš — dvoch bratov rybárov Šimona a Ondreja, ktorí spomenutým spôsobom hádzali do mora siete; a povedal im:

»Podťe za mnou a ja z vás urobím rybárov ľudí.«

Tieto šťastlivo volené výrazy, ktoré cituje aj svätý Marek,²¹ ako dobre poznamenáva Fillion, sú orientálnej príchuti a doklad o tom nachádzame u pastiera Dávida, ktorý »sa stal pastierom ľudu«.²² Keď sa Ježiš takýmto oslovením obrátil na svojich prvých apoštolov, isteže si spomínal na toto a aj oni tomu rozumeli, lebo — uzatvára sv. Matúš²³ — »oni hneď opustili svoje siete a nasledovali ho«.

Niektorí vysvetľovači písem na tomto mieste celkom správne poznamenávajú, že i keď nášho apoštola povolal Mesiáš spolu s jeho bratom Šimonom, a hoci jeho meno vo sv. Písme predchádza meno tamtoho, v skutočnosti prv, než by bol Šimon poznal Ježiša, Ondreja už našiel a vyvolil. Za to plným

právom zasluhuje pomenovanie, ktoré dostal od Grékov, ako *protocletos*, alebo »prvý vyvolený«.

Na svadbe v Káne.

Ak Ondrej robil toľké pokroky v škole Predchodcu, čo máme povedať o pokroku v škole Majstrovej? Každé jeho ponaučenie odkladá si ako poklad, podarí sa mu ich napodobniť príkladmi a má tiež šťastie, že je prítomný pri mnohých jeho zázrakoch. Z dvoch významných zázrakov, pri ktorých bol — podľa zmienky v Evanjeliu — prítomný a teda si zasluhujú, aby sme ich aj my spomenuli, prvým bol zázrak na svadbe v Káne Galilejskej.

Zo skutočnosti, že na svadbu bol pozvaný Ježiš a jeho svätá Matka, sa dôvodí, že tu išlo o nejakého ich príbuzného.²⁴ V každom prípade však chcel byť tu prítomný Ježiš nielen so svojou Matkou, ale aj s Ondrejom a aj s ostatnými svojimi piatimi prvými učeníkmi, ako by chcel naznačiť tajomné zásnuby, ktoré mienil uzavrieť aj s ich dušou.

Svadobné slávnosti trvaly v Galilejsku sedem dní. V tomto čase striedali sa pozvaní, pre ktorých bol stôl vždy prikrytý.

Nevieme, v ktorý z týchto siedmich dní prišiel ta Ježiš so svojimi apoštolmi, ale je pravdepodobné, že sa tak stalo v deň posledný, lebo víno už dochádzalo, čo sa určite nemohlo stať na začiatku slávností.

Svätá Mária prvá zbadala rozpaky mladoženíchov a povedala svojmu božskému Synovi, ktorý sedel vedľa nej:

»Nemajú už vína.«²⁵

Ježiš na to chladne odpovedá:

»Žena, načo mi s tebou (o tom hovoriť)?«²⁶

Matka opakuje však i po druhý raz svoju prosbu a súc presvedčená, že bude vyslyšaná, povie posluhovačom:

»Čokoľvek vám povie, urobte.«

V predsieni alebo na dvore bolo vtedy na obradné umývanie šesť veľkých nádob, z ktorých každá mohla obsahovať dve alebo tri miery, čo je viac než jeden hektoliter, pričom jedna miera rovná sa asi štyridsiatim litrom.²⁷

Keďže nádoby boli prázdne, Ježiš rozkázal naplniť ich vodou. A keď posluhovači prácu skončili, na všeobecné zdesenie poznali, že voda zmenila sa na víno.

Šesť hektolitrov dobrého vína v kraji, v ktorom sa rodí málo hrozna, mohli pokladať za dar kráľovskej veľkodušnosti. Ježiš sa však nechcel dať zahaniať vo veľkodušnosti rodine, ktorá ho tak dobre prijala. On i jeho spoločníci boli šiesti, preto vymenili sa šiestimi kamennými nádobami dobrého vína. Tá istá moc, poznamenáva k tomuto akýsi autor,²⁸ ktorá dáva dozrievať rumennému nápoju na víškoch, dala sa zrodiť nápoju v nádobách hostiny. Ten, čo premieňa na víno vodu, padajúcu s oblakov, urobí tú istú premenu s vodou zo studne. Niet pochyby, že na našich viniciach deje sa premieňanie postupne, takže skôr, než sa neorganická podstata, prichádzajúca z inej ríše, stane podstatou rastlinnou, odohrá sa dlhý rad slučovaní a premien. Aby sa urodilo hrozno, treba zeme, vzduchu a svetla a vínneho kmeňa, ktorý pohltí všetky tieto a mnohé iné prvky. Hrozno samotné musí prejsť umelým spracovaním,

aby sa z neho stalo víno. To však neznamená, že Boh, pôvodca prírody, nemohol by zrušiť všetky obyčajné zákony prírody a vykonať vo chvíli všetky zdĺhavé a složité procesy. Pri správnom uvážení musíme pripustiť, že Stvoriteľ priamo z vinice môže bezprostredne stvoriť víno.

Toto bolo asi to, čo si podľa svojho dobrého rozumu musel povedať aj náš Ondrej, keď bol prítomný pri prvom zázraku svojho Majstra. Od tejto chvíle bol asi presvedčený o jeho božstve a čoskoro stane sa jedným z najvýrečnejších svedkov toho.

Zatiaľ ešte aj iný, omnoho veľkolepejší zázrak musel sa odohrať nielen pred jeho očima, ale môžeme povedať, že pod jeho rukami. Na tomto zázraku je totiž aj on sám činne zúčastnený a — ako niektorí predpokladajú — bol jeho hlavným popudom.

Rozmnoženie chlebov.

Toto prvé rozmnoženie chlebov, pri ktorom náš Ondrej hrá takú dôležitú úlohu, muselo sa stať vtedy, keď Mesiáš bol už v plnosti svojho poslania, lebo keď sa i so svojimi apoštolmi utiahol na pusté miesto neďaleko Betsaidy, medzi brehy jazera Galilejského a pohorie, nahrnulo sa za ním množstvo asi päťtisíc ľudí každého pohlavia a veku.

Pohľad na toto nekonečné stádo v blízkosti pastiera musel hlboko zapôsobiť na srdce Ježiša, ktorý namiesto toho, aby si odpočinul, začal ho vyučovať.

Medzitým sa však hodiny míňaly, slnko skláňalo sa na západ a preto apoštolovia, približiac sa k Majstrovi, pokladajú si za povinnosť oznámiť mu:

»Kraj je pustý a čas už pokročil. Rozpusť teda zá-

stupy, aby odišly do dedín nakúpiť si pokrmu.« Ježiš im však povedal: »Netreba im odchádzať, ale vy im dajte jesť.«

Vtedy, obrátiac sa na Filipa, ktorý práve bol z Betsaidy, opýtal sa ho:

»Kdeže nakúpime chleba, aby sa títo všetci najedli?«

Na toto Filip odpovedá, že nevie, kde a ako by bolo možné poslávať toľko chleba, aby sa nasýtilo celé to množstvo, pre ktoré by nebolo bývalo dosť ani za dvesto desiatnikov chleba; pôvodca štvrtého Evanjelia hovorí, že vtedy apoštol Ondrej, hoci ho o to nikto nepožiadaval, zakročil a priviedol k Ježišovi chlapca, ktorý mal päť jačmenných chlebov a dve ryby, a povedal: »Ale čo je to pre toľkých?« — ako by chcel tým naznačiť: »Ty však, Pane, môžeš toto rozmnožiť tak, aby sa všetci nasýtili...«

Božský Majster porozumel asi, čo týmto chcel povedať jeho dobrý žiak a preto mu rozkázal, aby dal posadiť celé to množstvo ľudí po svahu kopca na trávu, ktorá bola vtedy už dosť vysoká, lebo »boly blízko Veľkonočné sviatky«.

Táto časová poznámka, ktorú — ako by mimochodom — uvádza sv. Ján vo svojom opisovaní, vrhá zvláštne svetlo na tento veľký zázrak, ktorý sa práve odohráva a dodáva mu tiež dôležitosť veľkonočnej večere.

Pre toto chcel Ježiš, aby si všetci posadali v peknom poriadku ako okolo stola a On sám postojacky, nad všetkými vyvýšený, ako otec v kruhu svojej rodiny, keď sa odbavuje hostina, berie chlieb, požehná ho a pozdvihnúc oči k nebu, vďaky vzdáva Bohu. Bola to chvíľa slávnostná, v ktorej sa usku-

točňoval zázrak. Aj tu tiež v jedinej chvíli vytvorí požehnanie medzi jeho rukami to, čo Boh tvorí pomalými a postupnými prírodnými pochodmi v útrobach zeme, keď dáva kľúčik výhonkom. Jediný rozdiel je len v tom, že teraz sa nerodí obilie, ale už hotový chlieb, ktorý ináč býva výsledkom dlhých premien. Pánovi prírody je jedna vec práve taká ľahká, ako vec druhá. Ten, čo stvoril podstatu v jej rozličných formách, môže ju podľa ľubovôle stvoriť priamo v jej posledných podobách. Ježiš sa už chystá lámať chlieb a rozdeľovať ryby. Náš Ondrej, ktorý stojí vedľa neho, vidí, že jeho božská ruka rozdeľuje bez prestania čiastky po čiastkach, ktoré sa nepretržite obnovujú a od apoštolov dostávajú sa k zástupom. Po skončení jedla Ježiš rozkáže posbierať odrobinky, z ktorých sa naplnilo ešte dvanásť košov.²⁹ Toto bol teda ten veľkolepý zázrak, ktorý urobil Ježiš na zvláštny príhovor milovaného apoštola Ondreja.

Uvadzač ku Kristovi.

Pre to, čo už bolo povedané a čo sa ešte dozvieme, náš apoštol dostáva často od cirkevných Otcov a najmä od ctihodného Bedu jedinečné pomenovanie: »Uvadzač ku Kristovi.«

Toto pomenovanie je také, že vhodnejšie by sme ťažko našli. Ako sme už videli, Ondrej skutočne uviedol k Ježišovi predovšetkým svojho brata, ktorý takto zo Šimona mohol sa stať Petrom. Predstavil Mesiášovi aj jeho ťažko chorú svokru a poprosil ho, aby ju uzdravil. Priviedol k Ježišovi chlapca s piatimi chlebami a dvoma rybami, aby ich rozmnožil do nekonečna... Ale to všetko ešte nestačilo. Spome-

nutého pomenovania zaslúžil si najmä skutkom, ktorý tu uvádzame.

Pri svojich cestách do Betánie, ktorá bola druhým najpôvabnejším kútikom Judska, zastavoval sa náš Pán v dome priateľa Lazara, kde sa mu dostávalo vždy srdečného pohostinstva ako od neho, tak i od jeho sestier Marty a Márie Magdalény. Istého dňa prišiel ta s Ondrejom a s niekoľkými inými učeníkmi.

Aj vtedy sa všetci tešili, že ho mohli opäť vidieť. Magdaléna mu bežala hneď v ústrety i so sestrou a potom, kým táto upravovala stôl pre hostí, keď jej trošku pomohla, čoskoro ju nechala a vrátila sa k nohám milovaného Majstra, aby počúvala jeho slová pravdy a života. Chápala to tak, že keď začne Majster rozprávať, končí sa tým jej úloha slúžky a hostiteľky a začína sa pre ňu úloha oddanej žiačky.

Medzitým stále ešte bola Marta zamestnaná upravaním stola... Keď však zbadala, že jej sestra sedí si pokojne pri nohách Ježišových, nemohla už premôcť svoju netrpezlivosť a keďže vedela, že by bolo zbytočné obrátiť sa na ňu, obrátila sa na Majstra a povedala mu:

»Pane, nedbáš na to, že ma sestra nechala samotnú posluhovať? Povedz jej, aby mi pomohla!...«

A Ježiš jej odpovedá s touto láskavou výčitkou:

»Marta, Marta, staráš sa a znepokojuješ pre mnohé veci, a predsa iba jedno je potrebné!«

Medzitým čo sa v dome odohráva tento výjav, tak pôvabne vykreslený sv. Lukášom,³⁰ zvonku ktosi neodbytné klope na dvere.

Idú otvoriť a vidia pred sebou rozličných cudzincov, ktorí chcú vidieť Ježiša z Nazaretu.

Vtedy Ondrej, aby lepšie videl, o čo ide, išiel k nim a dozvedel sa, že tí cudzinci sú Gréci, ktorých poslal Filip, čo im už toľko podivuhodných vecí rozprával o božskom Majstrovi. Keď sa pri príležitosti blížiacich sa veľkonočných sviatkov uberali do Jeruzalema a počuli, že Ježiš je v Betánii, neľahostajilo sa im ísť až k nemu, lebo si túžobne želali vidieť ho, počuť a prijať od neho požehnanie.

Dobrák Ondrej vracia sa hneď hlásiť Majstrovi žiadosť týchto cudzincov, takže títo mohli vojsť a tak sa zúčastniť na rozhovore s Ježišom a azda byť aj jeho spoločníkmi za stolom, ktorý im pripravily dobré sestry Lazarove.

Rozhod.

Okrem týchto niekoľko spomenutých dôležitých príbehov nenachádzame už udalosti, v ktorých by bol Ondrej hral mimoriadnu úlohu. Isteže aj on, práve tak ako aj ostatní apoštolovia, zpomiedzi ktorých bol najstarší, bol prítomný pri iných zázrakoch Majstrových. Isteže aj on Ho sprevádzal na všetkých jeho cestách, zúčastnil sa na poslednej večeri a na mnohých výjavoch umučenia Ježišovho, akiste ho videl po vzkriesení a osláveného konečne vtedy, keď navždy vstupoval na nebesá... No evanjelisti nespomínajú nič takého, čo by sa jeho osobitne dotýkalo, a tak aj nám neostáva iné, než urobiť to isté.

Po zostúpení Ducha Svätého aj on žil ďalej so svojimi spoločníkmi v Jeruzaleme, kde — podľa veľmi starého podania, zachovaného nám Apolloniom⁸¹ — žili asi dvanásť rokov. Aj sv. Klement Alexandrijský spomína túto tradíciu, lebo v jeho Stromatoch čítame:³² »Keď prejde dvanásť rokov, z Jeruzalema sa

rozídete, aby ste sa pripravili na cestu po celom svete, aby nikto nemohol povedať: »My sme nepočuli ich slová.«

Nech to bolo už hocijako, hlúčok apoštolov vidíme naposledy v Jeruzaleme pri príležitosti Korneliovho posolstva, aby ho prijali do Cirkvi³³ aj s rodinou. Je isté, že do tohto dňa boli Dvanásti vo svätom meste a tu vydávali neustále svedectvo o Evanjeliu, lebo boli na to vyvolení, a to či už po domoch, či v predsieňach chrámových, potvrdzujúc často pravdivosť svojich slov zázrakmi.³⁴

Avšak po smrti Jakuba Staršieho a po zajatí Petra, keď ešte aj neúroda zbedačila kraj, niet viac o nich zmienky v tomto meste, a tu vidíme, že Cirkev jeruzalemskú spravujú Starší, čo znamená, že pre násilnosti Herodesa Agrippu — a tiež podľa vyhlásenia Petrovho o obrátení pohanov — rozišli sa apoštolovia po celom svete. Či ich Peter ešte raz, naposledy, shromaždil? Či im dal smernice, ako majú postupovať vo veľkom boji, ktorý museli vybojovať s pohanstvom? Či im slávnostne otvoril brány sveta, ktorý mali zaujať?

Všetko nasvedčuje, že sa tak naozaj stalo.

Už sv. Lev Veľký neobyčajne výrečne zastával sa takejto myšlienky.³⁵ Pred ním však už aj Rufín hovorí o tom, ako Peter podelil svet medzi svojich spoločníkov.³⁶ Historik Euzebius³⁷ hovorí to isté a v starých životopisoch mučeníkov nachádzame 15. júla sviatok Rozchodu apoštolov.

A naozaj, je veľmi pravdepodobné, že rozkaz, s ktorým, ako sme počuli, sa Peter po svojom oslobodení z jeruzalemského väzenia obrátil na veriacich, sídených v dome Markovej matky, aby títo

hneď upozornili Jakuba a bratov, nebol ničím iným, než pozvaním na poslednú schôdzku na istom mieste mimo mesta. A všetko nás k tomu vedie, že apoštolovia sa tam aj sišli, aby sa tešili so svojou Hlavou, že Peter unikol nebezpečenstvu, a aby od neho prijali ďalšie rozkazy, istotne táto schôdzka bola i miestom poslednej rozlúčky. Celkom názorne si vieme predstaviť toto posledné shromaždenie a súčasne i rozlúčenie Dvanástich. Ich čelá žiaria božským svetlom, zatiaľ čo ich ruka silno sviera pútnickú palicu, ktorá odteraz bude im žezlom. Do boja proti nepriateľovi, do víťazstva v mnohých a strašných bojoch, ktorým idú v ústrety, nemajú nič iného, iba vieru v božského Majstra, ktorý ich posielal a v ktorom cítia tiež, že ich víťazstvo je isté. Pohanstvo premôžu títo chudobní nevzdelaní Galilejčania bez hocijakej ľudskej podpory práve tak, ako Goliáša premohol Dávid, jednoduchý betlehemský pastier.

Ako si medzi sebou podelili národy?

Predovšetkým bolo treba postarať sa o matku Cirkev v Jeruzaleme, ktorá, vystavená prudkejším búrkam než iné, potrebovala rozvážneho lodivoda, ktorý by mal neotrasiteľnú autoritu. Apoštolovia sa dohodli, že touto mimoriadne ťažkou úlohou poveria Jakuba, Pánovho brata (bratanca). Sv. Jána mu ponechali za poradcu. I keď sa venoval hlásaniu Evanjelia po mestečkách Palestíny a organizoval nové obce, tak sa zdá, že apoštol — miláčik ešte dlho ostal bývať vo svätom meste spolu s Pannou Máriou, ktorú mu dal do ochrany umierajúci Majster. Jeho hlbavá duša tešila sa tejto utiahnutosti, hodina jeho činnosti však mala odbiť až vtedy, keď už všetci ostatní boli mŕtvi. Lebo myslitelia prichádzajú obyčajne po ľu-

ďoch činu: Je vecou filozofov, aby ovenčili dielo prvých vytvorením veľkých sústav. Jednako však Jána spomínajú ako jeden z troch pilierov jeruzalemskej Cirkvi.

Nemienime sa tu nateraz zaoberať dielom, ktoré pripadlo ostatným apoštolom, no pripomenieme, že nášmu Ondrejovi pripadol diel, ktorý by veľmi málo bola víťala duša, menej zápalistá a energická.

Vidíme ho, ako sa uberá ku Skýtom, ktorých si nemohli podmaniť ani Kýros, ani Alexander, a ktorí sa chystali zaplaviť rímsky svet. Veľké grécke osady na južných brehoch Čierneho mora, Heraklea, Sinope, Trapezunt, boly hlavnými strediskami jeho pôsobenia, kde sa však len málo mohol potešiť slabým výsledkom, ktorý dosiahol medzi severnými kočovníkmi. Prešiel aj Egyptom, aby potom odišiel hore do Byzantu, kde zanechal prvého biskupa Stachysa. Keď potom prenikol až do Achajska, obsiahol so svojimi veľkými úspechmi i mučeníctvo.

Po takomto všeobecnom pohľade na široké pole pôsobnosti nášho apoštola začneme podrobnejší popis.

Apoštolát.

Podľa Euzebia³⁸ a iných starodávnych cirkevných dejepiscov prvé cesty nášho apoštola viedly ku kmeňom ešte celkom divých Skýtov, kde musel priamo bojovať proti Iudožrútom. Ani zázraky nezapôsobily veľmi na takýto národ a tak onedlho vidíme apoštola, ako si podľa návodu božského Majstra striasa prach so svojej obuvi a odchádza do iných severných krajov s nádejou na lepšie výsledky. A naozaj, Mos-

kovčania ho ešte aj dnes uctieujú ako zakladateľa svojej Cirkvi.

Istejší je jeho apoštolát v Egypte. Podľa starých historikov Sofronia a Dorotea, ktorých uvádza aj učený kardinál Baronius, vykonal aj tu mnohé zázraky, medzi ktoré patrí aj oslobodenie sv. Mateja, ktorého modloslužobníci zavreli v tesnom väzení a čakal už na chvíľu umučenia.³⁹

Keď potom prešiel po južných brehoch Čierneho mora, premnohých tam obrátil, takže Cirkev sama pri bohoslužbách jeho sviatku potvrdzuje, že priviedol k Bohu nespočetné množstvo ľudí: *Innumera- biles homines ad Christum convertit.*

Najväčší triumf však dosiahol náš apoštol v provinciách gréckych. V Argose si podmanil Helénov, večne dychtiacich po vysokých a čudných náukach. Získal aj obyvateľov Sinope, kde ho vyhlásili za »verejného a všestranného učiteľa«. Postaví sa proti veštibám modiel, ktoré sa odmlčia: veštice nenachádzajú už odpovede, pohanské chrámy spustnú, oltáre a čmudiace trojnožky sú rozváľané... Národy klaňajú sa už len krížu, žiadajú si len krst, takže — potvrdzuje sv. Bernard — vo všetkých achajských mestách neostal ani jeden pohanský chrám, ktorý by nebol býval opustený alebo v ruinách: *Nulla remansit in Achaja civitas qua templa deorum derelicta non sint et deserta.*⁴⁰

Pred tyranmi.

Tieto veľké úspechy nášho apoštola vyvrcholily najmä v Patrase, ktorý bol aj hlavným mestom Achajska. Toto veľké a krásne mesto, zrkadliace sa svojím prístavom v mori Jónskom, ktoré v stredo-

veku slávne dobyli a spravovali Benátčania, v časoch sv. Ondreja veľmi zle spravoval istý rímsky prokonzul, zvaný Egeas.

Bol pohanom v plnom smysle slova a popri tom ešte nadutý a krutý. Nemohol nijako zniesť vzrastajúcu obľubu nášho apoštola a jeho boj proti modlám. Preto, keď prišiel do Patrasu, predvolal ho pred svoj súdny tribunál.

Smelý Ondrej nečakal, kým ho ta dovlečú, ale dobrovoľne, s krížom v ruke, prechádza pred prokonzula a napomenie ho pre jeho prenasledovanie. Oznámi mu tiež pravdu viery, pohrozí mu strašnými trestami božími a pozýva ho, aby sa aj on sklonil pred Ukrižovaným, ktorý je Bohom a pri mene ktorého ohýba kolená všetko stvorenie na nebi, na zemi, ba i v samom podsvetí.⁴¹

Tyran žasne nad toľkou smelosťou a pod hrozbou najprísnejších mučení nariaďuje apoštolovi, aby obetoval božstvám.

Ale Ondrej, stále pokojný a odhodlaný, odpovie:

»Som kňazom Najvyššieho a Jemu prinášam každý deň obeť nepoškvrneného Baránka, ktorý umrel na kríži za spásu celého pokolenia ľudského. Akože by som mohol priniesť obeť vašim klamným a lživým božstvám? Vaše modly majú oči, ale nevidia, majú uši, ale nepočujú, nohy, ale nechodia. Náš Boh však je živý a pravý. Je všade, vidí a počuje všetko a my všetci v Ňom žijeme a sme...«⁴²

Ale bezbožný tyran nechce počuť vysvetlenie. Márne sa apoštol pokúša obrátiť ho tým, že poukazuje na nesmyselnosť pohanstva, že mu podáva pravdy svojej viery, vyššiu mravnosť kresťanstva. Ani sami apoštolovia nemôžu pohnúť srdcom a osvie-

tiť ho skôr, než ho zasiahne milosť božia. Veľmi pekne hovorí o tom Mansabré:⁴⁸ »Nijaké slovo, vychádzajúce z úst človeka, i keby to bol svätec a apoštol, nemá v sebe moci vyvolať vnútorné prevraty, ktoré premieňajú mysle a srdcia. Ak slovo prebudí pozornosť, ak sa duša odlúči od svojich všedných zamestnaní, ak sa oddá očakávaniu božieho pôsobenia a pripraví sa na ich prijatie, iba vznešené údery milosti triumfujú nad zátvrdlivosťou omylu a náruživosťou; len svrchované údery milosti majú silu urobiť poddajnou onú vznešenú schopnosť, ktorou Boh dal možnosť každému z nás odporovať mu: slobodnú vôľu. Ak táto slobodná vôľa chce zostávať zátvrdlivá a odbojná, darmo sa namáhame presvedčiť ju. Ale ak prichádza Boh, ak sa jej mocne a jemne dotkne svojou šetrnou rukou, začne sa konečne poddávať Jeho vífaziacej vôli. Preto teda, keď sa povie, že niekto niekoho obrátil, tým povieme len to, nakoľko jednoduchá a prostá príležitosť vplýva na účinok, bez hocijakého potlačenia toho zásahu, ktorým pôsobí dajaká príčina, spájajúca účinne tieto dve veci. Falošný apoštol môže sa v tomto myliť, nie však apoštol pravý, akým bol náš Ondrej. Pochopil, že naprázdno by boly vyznely jeho slová v tej chvíli a aj samotné zázraky, ktoré mali pohnúť tohto tyrana, ktorý mu vyhrážal, a preto sa asi uspokojil s tým, že sa začal vrúcne modliť k Bohu, aby On zasiahol so svojou milosťou.

Čoskoro poznáme, ako bola táto jeho modlitba vypočúvaná, zatiaľ však nášho Ondreja väznili a odsúdili na smrť kríža.

Len čo sa tento výrok rozniesol po Patrase, obyvatelia sa vzbúrili a pribehli k väzeniu, aby väzňa

oslobodili. Hovorí sa aj o tom, že aj tyranov brat bol uprostred zástupu. Ale mučeník ich cez mreže svojho väzenia veľmi dojímavými slovami prehovoril. Povedal, že je presvedčený, že nadišiel najkrajší deň jeho života, lebo práve sa mu má dostať koruny za tridsaťročné apoštolské námahy, že smrť mu je nie mučeníctvom, ale oslobodením, že kríž nie je mu trestom, ale milosťou, slávou a radosťou, po ktorej toľko túžil, aby ho teda nechali kráčať mu v ústrety. A jeho túžba sa splnila.

Kríž.

Ako sme spomenuli, ukrutný Egeas odsúdil Ondreja na najhroznejšiu smrť. A hoci ľudská ukrutnosť neprestala nikdy v dejinách vynachádzať nové mučenie: popravná sekera, povraz, klada na hrdlo, upálenie na hranici, narazenie na kôl, gilotína, elektrické kreslo . . . , uprostred tejto »záhradky mučenia«, ktorú istý moderný spisovateľ⁴⁴ má záľubu brutálne opisovať, strom kríža zaujíma vždy prvé miesto ako taký, ktorý sjednocuje a sústreďuje všetky ostatné tresty: In cruce omnium poenarum genera concurrunt, — je výrok A. Lapida.⁴⁵ Kríž je súčasne mečom, ktorý štiepa nohy a ruky, je mučiacim koňom, ktorý rozpína a trhá údy, je česadlom, ktoré driape, je zvieraťom divým, ktoré roztrháva, a je ohňom, ktorý napáda telo a pomaly, kĺčovitými záchvatmi ho spaľuje . . . Preto Bossuet pokladá smrť na kríži za »najneľudskejšiu zo všetkých smrtí«.⁴⁶ To konečne uznali aj nebojazliví Rimania. A Cicero, keď z tribúny prudko napádal zločiny Verronove, vyhlásil o kríži, že je »Crudelissimum, teterrimum-que supplicium«.⁴⁷

Avšak pritom všetkom Rimania boli najfanatickejšími a najneúnavnejšími križovateľmi. Ešte Cicero odsudzuje jeho zneužívanie, ktoré sa však pretiahlo až do čias Konštantína. Odsúdenie na križ vyhlasoval zvyčajne sudca obradnou formulou: »Ibis in crucem . . .«, »pôjdeš na križ«, po čom obeť sverili katovi, ktorý odsúdeného podroboval predbežnému trestu bičovaním a potom ho s hárskou vojakov viedol na miesto popravy, nesúc i tabuľku, na ktorej bol uvedený zločin a ktorú potom pribili na križ; okrem toho niesol opojný nápoj, urobený z myrhy a horkých zelín, a tyč, aby ňou pobádal odsúdeného kráčať dopredu pod ťarchou popravného dreva. Ale vždy ho neniesol celé: keď bola cesta príliš dlhá alebo strmá, niesol len priečne brvno, nazývané tiež »patibulum«, zatiaľ čo brvno druhé, zvané crux, bolo už na popravnom mieste.

Keď sem prišli, začalo sa ukrižovanie za všeobecnej zvedavosti a urážok čvargy. Robili ho dvoma rozličnými spôsobmi: niekedy križ vystreli na zem a keď naň odsúdencia priviazali, alebo pribili, zdvihli ho a zem okolo neho udupali, ako nám je známe z umučenia sv. Pionia.¹⁸ Častejšie však križ najprv dobre zasadili do zeme a potom musel úbožiak vyjsť naň tak, že si sadol na sedlo, alebo na vyčnievajúci kolík, ktorý bol umiestený uprostred svislého dreva. A kým ho shora pribíjali alebo mu rozpínali ruky na dva okraje patibula, robili dolu to isté s nohami. Keď mal byť trest ešte krutejší, používali križ »crux decussata«, vo forme písmeny X, na ktorom údy vyťahovali skoro až po vytrhnutie. Takýto bol práve križ, ktorý prokonzul Egeas pripravil nášmu apoštolovi Ondrejovi, od čoho dostal takýto križ i svoje

pomenovanie, hoci už pred ním touto smrťou umreli nespočetní nešťastníci.

Zaiste však nikdy nikto ho neprijal s takým oduševnením a radosťou ako náš mučeník. Hovorí sa, že sotva sa mu vynoril pred očami, rozťahal ruky, ako k osobe, ktorú dlho očakávame a po nej túžime, a pozdravil ho slovami, ktoré v každom kresťanskom srdci musia vzbudiť najväčšie dojatie: »Ave, crux, diu desiderata!« — »Pozdravujem ťa, ó kríž, tak dlho očakávaný, tak vrúcne milovaný! Prijmi ma teda do svojho náručia a pritisni ma svojimi klinmi, opoj ma svojimi bolesťami, vysloboď ma z tohto sveta a vráť ma môjmu božskému Majstrovi, ktorý ma miloval a vykúpil!«⁴⁹

Na kríži.

Inou zvláštnosťou mučeníctva sv. Ondreja je, že veľmi dlho zostal na kríži živý a hovoril. Podľa veľmi starého podania vraj na kríži ostal niekoľko dní a niektorí ešte dodávajú, že to vraj trvalo tri až štyri dni.

Také dlhé vzdorovanie bolo by ľudsky nemožné, keď si pomyslíme na ťažké a hlboké znetvorenia, ktoré tento druh popravy vyvoláva v odsúdenom. Napätie svalstva, zapálenie rán, srazenie krvi v hlave, v pľúcach, v srdci, potom nevysloviteľná úzkosť, ktorá vyplýva z neprirodzenej polohy, prudká horúčka a spaľujúci smäd, to všetko sužuje ukrižovaného. Krv v ňom, ako vyhlasujú lekári, ženie sa tepnami do tých čiasok tela, ktoré sú najviac napäté a stiahnuté, takým silným prúdom, že žily nestačia ju odvádzať. Preto tepna, keď naráža na pre-

kážky, ktoré sa nachádzajú na konci rúk a nôh, zalieva brucho a najmä hlavu, čím sa na tvári pre neobyčajne silné prekrvenie ciev vytvára veľmi tuhá červeň a v ostatnom tele všeobecná, neznesiteľná bolesť. Ešte horšie je, že tepna nemôže už dosť rýchle rozviesť krv do okrajov údov, ktoré sú zapchaté, a prestáva prijímať to, čo jej posielala ľavá srdcová komora. Táto zase nemôže voľne prijímať krv, prichádzajúcu z pľúc, a pravá srdcová komora nemôže hnať spracovanú krv do pľúc, lebo sú zapchaté krvou; týmto nastáva všeobecný neporiadok v obehú krvnom. Sústava nervová býva tiež veľmi hlboko zasiahnutá: »Ukrižovanie predstavuje taký otras nervov, že by vedel zničiť i leva.« Veľmi sa preto začudujeme, keď počujeme, že niektorí vydržali toto mučenie i niekoľko dní. Origenes⁵⁰ spomína prípad, že odsúdenci zostali na kríži živí až do večera nasledujúceho dňa. Langen potvrdzuje, že v Sudane videl ľudí na kríži celé tri dni, ba Kosegarten⁵¹ spomína mohamedánskeho vojaka, ktorého ukrižovali v stredu a ešte v nedeľu na poludnie bol živý...! Ak však sú tieto prípady naozaj pravdivé, tak treba sa pridívať náhľadu Justína Lipcia, že odsúdenci neboli pribití, ale len priviazaní na priečne brvno, čo sa konečne dosť často vyskytovalo u Rimanov. Robievali takto najmä vtedy, keď chceli predĺžiť smrteľný zápas a umučenie trýzneného. U tých však, ktorí boli pribití, nemohol tento zápas trvať dlho, ak nešlo o fyziologický zázrak. Historik Jozef Flavius⁵² rozpráva, že keď chcel pri dobytí Jeruzalema zachrániť svojich zdravých a mocných mladých priateľov, vrhol sa k nohám Titovým, aby ich omilostil. Keď sa však Titus rozhodol vyhovieť prosbe,

traja mladíci boli už niekoľko minút pribití na krížoch. S najväčším urýchlením ich složili s krížov a odovzdali opatere skúseného chirurga: ale neprešla ani hodina a dvaja z nich boli už mŕtvi a všetkým bolo čudné, že aj tretí takto neskončil.

Podľa tvrdení očitých svedkov vieme, že aj na najsilnejších a najodolnejších z ukrižovaných prejavujú sa onedlho známky vysokej horúčky, vyvolanej azda hnisaním alebo nákazou, alebo konečne otravou krvi, a badať na nich aj rýchle a všeobecné ochabnutie síl a neznesiteľný zápal: niektorý blúzni a niektorý prechádza čoskoro do stavu blízkeho agónii... Ak teda náš Ondrej naozaj odolával na kríži po niekoľko dní a mohol za ten čas aj hovoriť, kázať, ako je to zachované v tradícii, treba predpokladať, že bol na kríž len priviazaný, alebo pripustiť zvláštny zázrak všemohúcnosti božej, ktorá je vždy taká podivuhodná pri svojich svätých.

Naozaj sa hovorí, že celé tri dni, čo svätý mučeník bol na kríži, neprestal sa modliť a kázať, a že rozprával tak, ako by nebol ani na kríži, ale na kazateľnici. Zabudol na svoje mučenie, na svoje bolesti a ako by ich ani necítil, silným a výrečným hlasom bez prestania káže zástupom, ktoré sa nahrnuli pod jeho kríž, aby boly svedkami tohto zázraku. Kázanie týchto posledných troch dní ako by vraj obsahovalo kázne všetkých tridsiatich rokov apoštolátu. Hovorí o Bohu ako o Otcovi, o Bohu stvoriteľovi celého sveta, o Bohu spasiteľovi ľudí; hovorí o Cirkvi, o obeti Kalvárie a o nekrvavej obeti na našich oltároch, o Božom súde, o večnom živote a — čo najviac prekvapuje — robí náražky na článok viery o nepoškvrnenom počatí Panny Márie, takže niektorí

jemu pripisujú tieto múdre slová: »Tak ako z nepoškvrnenej zeme bol stvorený prvý Adam, tak isto bolo potrebné, aby aj druhý Adam, totiž Ježiš Kristus, bol vytvorený z nepoškvrnenej panny.«⁵³

Tieto pravdy, ktoré s krvou vychádzaly zo srdca apoštola mučeníka, prenikly hlbšie než hocikedy predtým do srdc okolostojacich a boli jeho poslednými a najväčšími výdobytkami. Tradícia hovorí, že vyše dvadsaťtisíc ľudí vystriedalo sa za tie dni pod jeho krížom a obrátilo sa na kresťanstvo.

Hovorí sa tiež, že národ, ktorý videl nášho mučeníka po takom dlhom čase živého a hovoriaceho, dojatý zázrakom, vzbúrili sa po druhý raz, napadol súdny tribunál prokonzula Egea a za vyhrážania žiadal pre neho milosť.

Prokonzul, prestrašený, privolí a sám ide ku krížu, aby s neho oslobodil mučeníka. A vtedy vraj, ako hovoria niektorí dejepisci, malo nastať aj jeho obrátenie. Milosť božia dotkla sa konečne toho srdca, ktoré bolo predtým tvrdšie než kameň, a obmäkčila ho a posledné slová jeho obety dokončili toto dielo.

Škoda len, že iné legendy spierajú sa prijať takýto radostný koniec a hovoria, že sa stalo práve naopak. Prokonzul vraj odmietol udeliť milosť, ako by bol posadlý diablom, preto ho dav vytlačil zo súdnej siene a potom zavliekol na prostriedok námestia a tu v zúrivosti zaškrtil.⁵⁴

Medzitým už náš mučeník dospel ku koncu svojho dlhého smrteľného zápasu. Okolo neho namiesto tmy, ktorá zahľahla na Kalváriu, ukázalo sa svetlo a hovorí sa, že v tých posledných chvíľkach jeho telo bolo ožiarené takým jasom, že oslepovalo okolostojace zástupy, ktoré, vrhnúc sa na kolená, začaly

vzdávať veľkému apoštolovi Ondrejovi takú úctu, ktorá — ako to hneď uvidíme — sa v Cirkvi čoraz viac šírila.

Uctievanie.

Slávny skon nášho svätého apoštola a mučeníka Ondreja mal sa stať, podľa najpravdepodobnejších výpočtov, 30. novembra roku 63, teda štyri roky skôr, než umučili jeho brata Petra.

Keď jeho telo složili s kríža a veľmi zbožná pani Maximila ho starostlivo nabalzamovala vzácnymi masťami, pochovali ho v samom meste Patrase, kde ho po tri storočia strážila neobyčajne živá pobožnosť veriacich.

V roku 357 ho však preniesli spolu s telom sv. Lukáša a sv. Timoteja, žiaka sv. Pavla, do Konštantinopolu, do nádherného chrámu svätých Apoštolov, ktorý dal vystaviť cisár Konštantín.

Sv. Hieronym a sv. Pavol z Noly spomínajú niektoré zázraky pri tomto prenášaní pozostatkov svätých, ako by tým chceli potvrdiť opodstatnené príslovie ľudu, že keď sa pohýbu telá svätých, stane sa vždy niečo neobyčajného.

Po páde Konštantinopola roku 1206 boly odnesené aj pozostatky nášho apoštola a väčšinu z nich uložili do katedrály v Amalfi, ktorej až dosiaľ je hlavným patrónom. Jedno rameno však odniesol opát sv. Regulus do Škótskeho mesta, ktoré odvtedy nesie meno nášho svätého. Skoro celú dolnú časť poslali do Milána, kde je dosiaľ v starodávnej bazilike sv. Ambroža. Iné pozostatky boly prenechané niektorým iným mestám. Asi v polovici XV. storočia, za ponti-

fikátu pápeža Pia II., bola do Ríma prenesená práve hlava apoštola a s veľkou nádherou a so zbožnou úctou uložená bola v bazilike sv. Petra, vedľa hrobu jeho veľkého brata.⁵⁵ Iná význačná relikvia z nášho apoštola je tiež v Ríme, v chráme sv. Jána Lateránskeho.

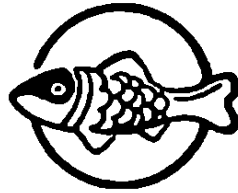
Známy kríž sv. Ondreja, tak žiarlivo strážený v Ázii jeho žiakmi, bol onedlho prenesený do kláštora sv. Viktora pri Marseille, ktorý z neho časť prepustil kostolu, čo vystavala cisárovná Eudoxia v Ríme, chrámu sv. Petra v Okovách. Aj Filip, vojvoda burgundský a brabantský, dostal z neho značnú čiastku, ktorú uschovali do podivuhodného relikviára z pozláteného striebra a slávnostne preniesli do Bruselu. Vzápätí po získaní takej vzácnej relikvie zbožný panovník založil r. 1431 na počesť sv. Ondreja rytiersky rad Zlatého rúna.

Aj v Škótsku, kde nášho apoštola nadovšetko uctievali, hneď potom, čo jeho významnú relikviu sem priniesol sv. opát Regulus, založil v VIII. storočí kráľ Akai rytiersky rad sv. Ondreja, obnovený potom Jakubom VII.

Bolo by nemožné spomenúť všetky nádherné chrámy a baziliky, vystavené na počesť nášho apoštola po celom katolíckom svete. Nadovšetko vyniká však ohromný chrám v Ríme, so svojimi veľkolepými freskami, predstavujúcimi život a smrť svätca.

Zakončíme však týmto zbožným a praktickým povzbudením istého rečníka:⁵⁶ »Ako hlava sv. Ondreja spočíva v Ríme blízko hrobu sv. Petra, kým ostatné relikvie jeho tela sú roztrúsené po celom svete, tak i my, ktorí sme roztrúsení po celom svete, položme si hlavu vedľa hrobu sv. Petra. Stredisko Cirkvi ka-

tolíckej, apoštolskej a rímskej, nástupca Kniežata apoštolov, oživený Peter vo Vatikáne nech stojí vždy nad všetkými našimi myšlienkami a činmi a nikdy neprestaňme mu vzdávať česť a slávu.«

SV. JAKUB STARŠÍ

Prvé poznatky. — Prvá výchova. — Božie povolanie. — Kalich. — V škole Majstrovej. — Dar Ducha Svätého. — Apoštolát. — Herodes Agrippa. — Mučeníctvo. — Prenesenie. — Compostela. — V legende a umení.

Pôvodca Skutkov apoštolských v slávnom rade apoštolov po sv. Ondrejovi uvádza sv. Jakuba, syna Zebedejovho a brata sv. Jána, hoci by sa zdalo, že tomuto patrí prednosť. Možno, že tak urobil preto, že Jakub bol vekom starší; a my teda tiež zachováme toto poradie.

Musíme si aj tu posťažovať, že aj o tomto apoštolovi sa nám zachovalo príliš málo, takže sa musíme obmedziť len na krátke náznaky a zbežné zprávy... Keď sa však podajú majstrovskou rukou, či azda nestačia, aby sme si vytvorili celú podobu? Dúfame teda, že sa to s tou trochou podarí aj nám.

Prvé poznatky.

Ako sv. Peter a sv. Ondrej, tak i sv. Jakub narodil sa skoro v tom istom čase v Betsaide.

Už sme poukázali na prírodné krásy tohto čarovného kútika pekného Tiberiadského jazera, ktorý dnes Arabi nazývajú Tell-Houm; dodávame tu trochu o jeho umeleckých krásach.

Židovský historik Jozef Flávius nám hovorí, že Filip, štvrťvládár galilejský, natoľko zveľadil rozvoj obce Betsaidy, že sa zmenila na mesto. Obohatil ju mnohými stavbami a pamiatkami rímskeho slohu, ba dal jej meno Júlia, čo malo byť na počesť dcéry Augustovej, ktorému naoko preukazoval veľkú úctu. Nemáme sa teda čo čudovať, že Betsaida, takto pretvorená a rozkladajúca sa na veľkej ceste, vedúcej zo Sýrie do Egypta, dostávala pomaly rímsky výzor. Rímski patricijovia vo zvýšenom počte stavali si tu letoviská, mýtnici svoje banky. Slovom, stala sa strediskom obchodu a radovánok. Avšak uprostred tohto meniaceho sa pohanského množstva zachoval sa ľud, ktorý sa nemenil, ktorý bol silný a pracovitý, skladajúci sa ponajviac z rybárov jazera.

Medzi týchto patrila aj otec nášho Jakuba, dobrý Zebedej, ktorého niektorí pokladajú za otca sv. Jozefa, pestúna Mesiášovho. Isté však je len to, že aj on bol mužom spravodlivým. Mal svoju vlastnú loďku a často sa spolčoval s rybárom Jonášom, s otcom Šimona a Ondreja. Tak sa zdá, že medzi týmito dvoma rodinami bola najlepšia shoda. Občas však zavolať si Zebedej na pomoc nádenníkov, ktorých mával obyčajne pri svojom zamestnaní. Z tejto skutočnosti uzatvára sv. Hieronym a iní, že musel byť dosť zámožný. Nech bolo hocijako, hlavným zdrojom jeho príjmov bola práca.

Mal aj to šťastie, že jeho manželka bola veľmi dobrá žena: bola to ušľachtilá Salome, o ktorej niektorí vravia, že bola príbuznou Márie, Matky Mesiášovej, tým skôr, že ju vidíme spolu s ňou na Kalvárii.¹ Dobrí manželia dali svojmu prvému synovi meno Jakub. Po ňom nasledoval Ján, ten, čo sa stal

miláčikom Majstra najmä pre svoju príkladnú čistotu.

Ani náš Jakub nebol o nič nedokonalejší v tejto čnosti, lebo aj on — podľa mienky mnohých — zachoval si panictvo. Nechýbajú však ani takí, ktorí tvrdia, že bol ženatý a mal deti; poukazujú na to, že všetci apoštolovia, ktorých si Ježiš vyvolil, boli ženatí, okrem Jána, ktorý bol ešte mladý.

Omnoho dôležitejšou otázkou by bolo dozvedieť sa niečo o výchove a o vzdelaní týchto dvoch bratov. Vieme, že autor Skutkov apoštolských² nazýva Jána »mužom bez vzdelania a učenosti« a teda niet príčiny, prečo by jeho brat mal byť inakší. Chrysostom, sv. Bazil, sv. Hiláriu a aj iní chápali výrok sv. Lukáša doslovne. No, ako sme to už boli spomenuli pri sv. Petrovi, netreba tomu tak rozumieť, ako by Jakub a aj ostatní apoštolovia boli bývali analfabetmi a ľuďmi nevzdelanými v tom smysle, ktorý majú tieto slová dnes. V tých časoch také niečo bolo u Židov celkom vylúčené, lebo každý chlapec bol podrobený trojitej výchove, na čo bude treba vhodným spôsobom poukázať.

Prvá výchova.

Podľa výpovedí vysvetľovateľov židovský chlapec vychovaný bol v dome otcovskom, v synagoge a v dielni. Toto boli jeho tri školy.

V prvej škole rodičia sami priučali deti čítať a písať, zaúčajúc ich do poznávania abecedných znakov na najlepšom vzore: Biblii. Aj pamäť si nacvičovali tým, že sa z Biblie učili rozličné výpovede a žalmy. Pripomíname, že Biblia bola pre Židov knihou všeobecnej múdrosti. Obsahovala dejiny stvorenia sve-

ta, zákony Božie, predpisy preventívne, pravidlá občianskeho života, politické a národné udalosti; osudy národov a kráľov, proroctvá a prisľúbenia prorokov — a to všetko pod priamym zásahom Boha, ktorý bol ich vodcom, hlavou, stĺpom a najvyšším zákonodarcom národa.

Biblia teda celkom stačila na to, aby dala židovským chlapcom náboženstvo, mravnosť a kultúru. Preto ju aj hodnotili ako knihu kníh a bránu všetkého vzdelania. Teda Zebedej, otec nášho Jakuba, začal s vyučovaním asi v jeho treťom-štvrtom roku, a to čím najjednoduchšie a najkratšie, podľa predpisov Mojžišových tým, že mu dával naučiť sa verše z Písma. Isteže pritom zachovával vtedy používaný postup, podľa ktorého, aby pomáhali pamäti malého žiacka, dávali mu zprvoti naučiť sa len verše, ktoré sa začínaly a končily písmenami jeho vlastného mena.

Jozef Flávius zachoval nám aj program takéhoto domáceho vyučovania: »Mojžiš predpisuje, aby sa chlapec naučil čítať už od svojho útleho veku. Pri tom súčasne sa má naučiť príkazy Zákona a poučiť sa o dobrých činoch predkov, aby bol povzbudený napodobňovať tie prvé a druhé piť už s mliekom tak, aby ho neskôršie nelákalo prekračovať príkazy a aby nesvaľoval všetky svoje previnenia na nevedomosť.«

Takéto domáce učenie dopĺňali v synagoge. Po Ezdrášovi mala každá dedinka svoju vlastnú synagogu: jednoduchá izba, často bez ozdôb a architektonickej úpravy, obrátená k posvätnému Salem, kde v skrinke, zakrytej plachtou, ktorá mala byť pripomienkou opony chrámovej, bola uložená Tóra,

napísaná na svitku pergamenu, pred ktorým horí večné svetlo.

Na prostriedku je katedra, na ktorú tri razy do týždňa, a to v sobotu, v pondelok a vo štvrtok, vystupujú siedmi čitatelia, aby prečítali čiastky Zákona a úseky z prorokov. Odtiaľ predčitateľ vysvetľuje v jazyku aramejskom verše, ktoré sa čítaly, a predsedajúci alebo ním vyznačený odrieka záverečné modlitby, pri ktorých ľud, obrátený k vzdialenému chrámu, postojacky odpovedá nahlas a zvýšeným tónom: »amen«.

Na laviciach, pokrytých rohožkami a poduškami, rozostavených vedľa múru alebo okolo katedry, zakuklení do taletu, s dlhými strapcami na štyroch rohoch, sedia prisluhovači, modliaci sa potichu, pravidelne sa pritom kolíšuc raz telom, raz zasa hlavou.

Ženy, oddelené od mužov, zastanú si na prahu dverí a s drobnými deťmi v náručí sledujú v tichosti modlitbu shromaždenia.

Malá synagoga betsaidská vídavala teda, ako náš Jakub i so svojimi prichádzal sem pravidelne v sobotu a iné predpísané dni — ako sa patrilo na všetkých poriadnych Izraelitov — odbaviť si tu svoje modlitby ranné, poludňajšie a večerné. Pretože ten, kto chcel čítať Zákon, býval blízko skrine, v ktorej sa uchovávaly a ukladaly exempláre Haasanu, je pravdepodobné, že náš malý Jakub tu niekde mával svoje miesto. Sediac so zahalenou hlavou, s posvätnými svitkami na kolenách; učil sa už takto poznávať Mesiáša, toho, ktorého obľúbeným apoštolom mal sa stať on sám.

Dokladáme ešte, že pri výchove židovských chlapcov nezanedbávali ani stránku telesnú a praktickú

a každý z nich, nech pochádzal z hocijakej rodiny, musel sa priúčať dajakému remeslu. Bolo to aj výslovne predpísané Talmudom, v ktorom čítame: »Otcovou povinnosťou je: obrezať syna, poučiť ho v zákonoch a priučiť ho remeslu.« Táto posledná povinnosť bola taká dôležitá, že »rodič, — ako hovorí Talmud, — ktorý toto zanedbá, ako by naučil svojho syna kradnúť.«²

V tomto sa prejavuje celá prednosť a húževnatosť povahy tejto rasy. Žid nikdy nepoznal, čo je ľahostajnosť, záhaľka a nečinná rezignácia, nasiaknutá fatalizmom, čo najviac udivuje Europana, keď sa s ňou stretne u palestínskeho felaha. Jemu je práca posvätná a čestné i to najnižšie zamestnanie. Hilel a Aquiba, dvaja z najväčších rabínov vôbec, boli drevorubačmi, Rabín Johanan bol obuvníkom, rabín Izák Manaša bol kováčom... Teda náš Jakub, nakoľko bol synom rybára, priučal sa tomuto remeslu, ktoré bolo najrozšírenejším remeslom obyvateľstva jazera Galilejského. Aj táto práca práve preto, že je ťažká a namáhavá, lebo núti čeliť veľkým nebezpečenstvám, dlhým bdeniam a bojovať často i proti samotným prírodným živlom, musela zaiste nemálo prispievať na vytvorenie jeho silnej energetickej a bojovnej povahy. Zdá sa, že ho i s bratom Jánom práve tieto vlastnosti odlišovali od iných, a preto ich božský Majster nazval Boanerges, alebo »synovia hromu«.

Božie povolanie.

I keď Písmo nič nehovorí, jednako môžeme predpokladať, že aj božie povolanie Jakuba malo svoje predznaky.

Je veľmi pravdepodobné, že i so svojim bratom bol žiakom Predchodcu, prípadne, že aspoň veľmi často prichádzal na brehy Jordána počúvať čarovné a prorocké slová, ktoré priťahovali ľudí zo všetkých strán a že tak mal možnosť dobre sa pripraviť na príchod Mesiáša.

Niektorí autori okrem toho myslia, že ako Šimona priviedol k božskému Majstrovi jeho brat Ondrej, tak podobne i nášho Jakuba k nemu priviedol jeho brat Ján. Chceli by to vyvodiť z toho istého verša pôvodcu IV. Evanjelia, kde sa hovorí, že po prvom stretnutí Ondreja a Jána s Mesiášom »Ondrej zaraz vyhľadal brata Šimona«,³ čo by bolo možné teda rozumieť i tak, že aj Ján vyhľadal svojho brata Jakuba a priviedol ho k Ježišovi. Istotne aj on, po onej prvej blaženej noci, ktorú strávil s Mesiášom, musel cítiť nie menej ako Ondrej, že jeho srdce je preplnené nadšením a láskou a že teda musí bežať za svojim bratom, aby sa s ním podelil so šťastím. Zaiste aj on sám vykrikol tie obdivuhodné slová, ktoré nachádzame v jeho Evanjeliu: Invenimus Messiam... našli sme..., a tiež prejavil, prirodzene, túžbu poznať ho a tak dáva sa k nemu rád priviesť.

Toto všetko by bolo potvrdené skutočnosťou, že tými istými slovami, tým istým spôsobom povolá vzápätí náš Pán oboch synov Zebedejových, čo by sa, zrejme, nebolo stalo, keby bol poznal len jedného z nich.

Ako sme videli a ako nám rozprávajú evanjelisti sv. Matúš a sv. Marek,⁴ božský Majster, keď istého dňa prechádzal vedľa jazera Genezaretského, povolal Šimona a Ondreja, keď tu trochu ďalej zazrel dvoch bratov Jakuba a Jána, ako s otcom Zebede-

jom opravujú na loďke siete. Povolá hneď aj ich. »I zanechali svojho otca Zebedeja i s najatými pracovníkmi na lodi a odišli za ním.«⁶

O týchto slovách evanjelia napísali cirkevní Otcovia a Doktori toľko chválorečí, že im niet konca. My sa však skôr pýtame: Ako je vôbec možné, že Jakub a Ján a vo všeobecnosti všetci apoštolovia tak rýchle odpovedali na zavolanie Mesiáša, opustili všetko bez najmenšieho váhania, aby ho nasledovali? Čo dúfali od Neho a očakávali za svoju obetu?

To nám povie nasledujúci výjav.

Kalich.

Až do poslednej chvíle mali apoštolovia o Mesiášovi a o jeho kráľovstve predstavu málo zodpovedajúcu skutočnosti. Mesiáša si predstavovali ako pozemského kráľa a jeho kráľovstvo ako ríšu, ktorá sa bude rozprestierať od mora po more. Nadarmo im Majster opakoval, že jeho kráľovstvo nie je s tohto sveta, že prišiel na svet trpieť a umrieť a že jeho nasledovníci budú musieť niesť ten istý kríž. Zdalo sa, že to nikto neponímal vážne, rátając do toho i synov Zebedejových. Ich matka Mária Salome zaiste bola ešte viac omámená poctami a pozemskou nádherou. Preto im dovolila odísť a očakávala, že sa z nich čoskoro stanú ktovie, aké veľké osobnosti. A keď sa dozvedela, že Ježiš sostupuje z Galiley a že ide do Jeruzalema, starodávneho mesta kráľovského, nazdávala sa, že ta odchádza, aby konečne prebral svoj trón. Prišla preto i so svojimi synmi k Ježišovi, vrhla sa na tvár, aby si niečo vyprosila. Majster sa jej opýtal:

»Čo chceš?«

Žena odpovedala:

»Rozkáž, aby títo moji dvaja synovia sedeli v tvojom kráľovstve jeden zprava a druhý zľava.«

Treba vedieť, že v najvyššej rade židovského národa pod predsedníckym miestom, zaujatým »nasim«, čiže predsedom Synedria, boli dve čestné miesta, nazvané »miesto Otca« a »miesto Mudrca«, a práve na tieto miesta narážala matka Jakuba a Jána.

Ježiš však neodpovedal matke na túto žiadosť, lebo vedel i tak, že každé vysvetľovanie by bolo zbytočné, keďže s materinským srdcom nie je možné dišputovať, ale obrátil sa rovno na jej synov a opýtal sa ich:

»Či môžete piť z kalicha, z ktorého ja mám piť? Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?«

A Jakub s bratom odpovedajú hneď hrdo a odhodlane:

»Possumus . . . — Môžeme.«

Vtedy Ježiš, aby ich zbavil tejto materinskej ilúzie a aby ju celkom rozptýlil, pripojil:

»Z môjho kalicha síce budete piť, ale dať niekomu miesto po mojej pravici alebo ľavici nepatrí mne; (dá sa to miesto) tým, ktorým to môj Otec vopred určil.«⁶

Ani tu nemohol byť náš Pán jasnejší a zreteľnejší. Bez obalu a zjemňovania ponúka Jakubovi nie bohatstvá a pocty, ale svoj kalich. A Jakub, hoci bol prostým rybárom, podľa významu, aký kalich mával v Písme, celkom dobre vedel, že to znamená bôľ, utrpenie, mučenie, bolesť, hádam i mučenie, lebo v reči biblickej i v reči aramejskej kalich vyjadruje trochu zo všetkých týchto vecí. A predsa

neváha, neuvažuje ani chvíľku, ale podľa svojej šľachetnej a výbušnej povahy vyhlasuje, že je ochotný hneď z neho piť. A naozaj, už aj začína z neho piť spolu s božským Majstrom.

V škole Majstrovej.

Už prvé dúšky musely byť poriadne horké a zaiste by boly presvedčily hocikoho menej odolného a veľkodušného, než bol náš Jakub, že treba hneď od neho oddialiť pery.

Božský Majster naozaj žiadal od svojich žiakov, aby sa predovšetkým celkom zriekol svojich majetkov: »Nesháňajte sa, — hovoril im, — po pokladoch zemských, ktoré hrdza zožiera a zlodeji kradnú; neshromažďujte si poklady, s ktorými sa pochováva aj srdce aj hodnosť. Neberte si do svojich opaskov zlata, ani striebra, ani peňazí, ani len kapsu na cestu, ani dva obleky, ani obuv, ani palicu.«⁷ Buďte dietkami Starostlivosti božej, ktorá živí vtákov nebeských a ryby vodné... A vidíme, že Jakub naozaj opúšťa svoj dom, svoju loďku, svoje siete, ba všetko, aby chudobný a nahý nasledoval Ježiša.

Okrem toho žiada Ježiš od svojich apoštolov, aby sa zriekli všetkej lásky voči veciam stvoreným, i keby boly hocijako prirodzené a zákonité: »Ak niekto prichádza ku mne a nemá v nenávisti svojho otca, matku, ženu, deti, bratov, sestry, ba aj vlastný život, nemôže byť mojim učeníkom.«⁸ A poďívajme sa! Jakub zanecháva svojho staručkého otca Zebedeja osamoteného v loďke, svoju dobrú matku Salome samotnú v dome, dáva sbohom aj všetkým ostatným svojim príbuzným a priateľom, lebo chce milovať

len Ježiša. Bol by zaiste opustil aj brata Jána, s ktorým bol spútaný toľkými sväzkami lásky, keby aj on nebol išiel za Majstrom.

Ale Ježiš žiadal od svojich žiakov ešte aj bezpodmienečnú poslušnosť, takú, akú mal on voči Otcovi: »Sicut misit me Pater, et ego mitto vos . . . ako mňa poslal Otec, tak vás aj ja posielam.«⁹ Žiadal od nich najhlbšiu pokoru: »Kto je väčší medzi vami, nech je vašim sluhom.«¹⁰ Taktiež žiadal od nich dokonalého ducha obety: »Blahoslavení budete, keď vás budú ľudia prenasledovať a zlorečiť vám pre mňa . . . Kto miluje svoj život, stratí ho; kto však na tomto svete nenávidí svoj život, zachová si ho pre večný život.«¹¹

Aj na toto všetko sa náš Jakub podvolí s takým zápalom a presnosťou, že sa stane jedným z tých troch učeníkov, ktorých Majster najviac miloval. Náš Pán díval sa so zaľúbením na neho, ako pije bez okúňania, ba priamo s nadšením z jeho kalicha a tak zahŕňal aj jeho takou láskou ako jeho brata Jána, hoci nemal taký panický pôvab ako Ján. Nebol o nič ukrátený ani v pomere voči Petrovi, i keď nemal také prvenstvo a vážnosť ako Peter. Náš Jakub mal však niečo, čo malo v očiach Ježišových veľkú cenu: zápalistú a ráznu povahu, výbušné a veľkodušné srdce, slovom ducha hrdinu pod šatami rybára.

Pre toto mával ho Majster spolu s Petrom a Jánom pri všetkých slávnostných udalostiach, akými bolo i vzkriesenie Jairovej dcéry a premenenie na hore Tábor.

Prvý zázrak vzťahuje sa na jedno z mnohých vzkriesení, ktoré vykonal Ježiš.¹² Keď ho raz zavolał predstavený synagogy Jairus, aby sa poponáhľal do

jeho domu, uvidel okolo már mŕtveho dievčaťa celý zástup v trme-vrme.

»Čo sa plašíte a nariekate? Dievča neumrelo, ale spí!« Vtedy rozkáže všetkým vyjsť z izby, lebo chce zostať sám so svojimi troma milovanými učeníkmi, medzi ktorými bol i náš Jakub. Chcel tak, aby boli prítomní pri tomto veľkom zázraku, aby sa presvedčili skôr než ostatní o jeho božstve a aby sa tiež naučili, ako budú môcť niekedy kriesiť duše. Priblížil sa teda k lôžku mŕtveho dievčaťa, chytil ho za ruku a povedal: »Talita Kumi! . . . Dievča, vravím ti, vstaň!«

Niet nič jednoduchejšieho a nič božskejšieho než tento rozkaz, ktorý sa nám zachoval v Písme v aramejskej reči, teda v pôvodnom znení, čo počul Peter na svoje vlastné uši, a čo potom Marek napísal svojou rukou v Evanjeliu.¹³ A čo sa týka nášho Jakuba, zaiste ani on naň nikdy nezabudol a spomínal na túto udalosť najmä pri svojich kázňach, keď chcel aj iných presvedčiť o božstve Majstra.

Práve tak nemohol nikdy zabudnúť na udalosť, ktorá bola ešte podivuhodnejšia: na premenenie, ktoré istého dňa videl na hore Tábor alebo Hermon.¹⁴

Evanjeliu o tom rozpráva takto: »O šesť dní neskôr vzal si Ježiš Petra, Jakuba a jeho brata Jána a viedol ich osve na vysoký vrch. Tam sa premenil pred nimi. Tvár sa mu zažiarila ako slnko, jeho rúcho zbelelo ako svetlo. A hľa, zjavili sa im Mojžiš a Eliáš a shovárali sa s ním . . .«¹⁵ A tu uvádza evanjelista tie preslávené slová, ktoré predniesol Peter, o ktorých však sme sa už inde zmienili. Škoda len, že nám nezaznačil aj slová, ktoré vyriekol Jakub, lebo je isté, že »syn hromu« nemohol zostať nemým

pri takomto pohľade, len ak by bol upadol tiež do vytrženia.

Avšak pri inej príležitosti Evanjelium prináša vetu, ktorá všetko objasňuje.

Istého dňa išiel Majster i so svojimi apoštolmi cez Samaritánsku dedinu, v ktorej hľadal pohostinstvo. Jej obyvatelia však, keď sa dozvedeli, že sa uberajú do Jeruzalema, do mesta, ktoré im bolo nepriateľské, nechceli ich ani len prijať. Vtedy Jakub a jeho brat, celí rozhorčení, pripomínajúc si zaiste to, že voľakedy 52 služobníkov kráľa Áchaza bolo spálených ohňom, keď boli poslaní zajať proroka Eliáša, povedali Ježišovi: »Pane, chceš, aby sme povedali: »Nech sostúpi oheň s neba a zničí ich?«

On sa obrátil k nim, pokarhal ich a povedal:

»Neviete, čieho ducha ste. Syn človeka neprišiel duše zahubiť, ale zachrániť.«¹⁶

Aký je teda ten duch, ktorý má v sebe náš Jakub?

Bol to duch úplného židovstva; duch odplaty, ktorý v mene spravodlivosti dovoľoval každý možný trest na tomto svete. Bol to duch, ktorý tréštal s najväčšou prísnosťou nespokojencov a dovoľával sa proti nim pomsty božej. Naproti tomu duch kresťanstva a apoštolátu, ktorý chcel Majster vliať do svojich učeníkov, má byť duchom lásky a miloty. »Duch evanjelia, — hovorí sv. Ambróz,¹⁷ — nepozná pomsty. Tohto ducha nedosiahol taký, v ktorom niet plnosti lásky. Chorobou neslobodno opovrhovať, ale jej pomáhať. Každá nevraživosť nech je vzdialená od srdca naozaj kresťanského a zo sŕdc veľkodušných nech vymizne túžba po pomste.«

Isteže, ani násilie, ani železo, ani oheň neobráti tento svet. Jakub sa o tom dokonale presvedčí. »Po-

koj domu tomuto!« To bude jediná veta, ktorú apoštol vysloví vtedy, keď bude klopať na dvierka srdc. A ak zostanú zatvorené, bude dovolené odplatiť sa len takto: otriasť si prach s obuvi, čakať, opäť odísť, alebo prosiť, modliť sa a plakať nad zaslepeným mestom, ktoré nepoznalo deň božieho navštívenia.

Avšak posledné poučenia od Majstra dostane sa nášmu Jakubovi v záhrade Getsemanskej. Ježiš sa po poslednej večeri uchýlil na toto osamelé a obľúbené miesto, ležiace za potokom Cedron, so všetkými svojimi apoštolmi, ktorých počet sa už snížil na jedenásť. Zradca Judáš ho bol už predtým opustil. A Majster aj pri tejto príležitosti prv, než by bol vstúpil do Záhrady, vybral si len svojich troch obľúbencov, lebo dúfal, že aspoň od nich dostane sa mu posily v smrteľnom zápase, ktorý sa mu začínal. V takýchto chvíľach je priateľstvo iste neoceniteľným dobrom. Syn Boží sám hľadal v ňom útechu a pomoc, viac ráz k nim išiel — vrátil sa, ale všetci traja apoštolovia spali...

Evanjelium však nechce, aby ich za to niekto karhal, a poznamenáva, že zaspali preto, lebo boli zmorení smútkom. Podobali sa synom, ktorí pri lôžku svojho umierajúceho otca, po úplnom vysilení padajú do únavy, v ktorej duša bdie a vidí, hoci oči sú zatvorené: »Dormientes erant prae tristitia... spali od zármutku.« Naozaj, dobrý Ježiš ich ani neobviňuje, ale skôr ešte ospravedľňuje slovami: »Duch je síce ochotný, ale telo slabé...«¹⁸ Áno, často i úprimne veríme, milujeme verne a z našej vlastnej viery a vlastnej lásky vytvárajú sa v nás záväzok a vedomie cti, ktoré nás dvíhajú k vyšším métam: »duch je ochotný«. Ale, beda! Čoskoro príroda ustu-

puje, trpezlivosť sa unaví, svätosť sa zmýli, ideále sa rozplynú, zápal vyhasne, oči sa obťažia úzkosťou a únavou: »telo je slabé« a vtedy už ustupujeme otupelosti spánku, zabúdaniu na všetko, takže, žiaľ, musíme doznať, že duch často mieni, ale telo mení.

A vtedy božský Majster využije túto príležitosť a s poslednými napomenutiami obráti sa na svojich troch milovaných apoštolov: »Bedlite a modlite sa«, opakuje im. Treba bedliť, treba mať oči otvorené, lebo nepriatelia nespia. Nikdy nebudú chýbať úklady, pripravené učeníkom Boha, proti ktorým svet vždy bude snovať smrť. Okrem toho treba sa modliť bez prestania, lebo len modlitba je práve tým prostriedkom, ktorým možno žiadať a aj dostať pomoc, prichádzajúcu shora, ktorá nás urobí silnými zo samej pevnosti Boha, múdrymi z Jeho múdrosti, mocnými z Jeho moci a teda víťazmi nad každým nebezpečenstvom a v nešťastí. Je tu však ešte iná povinnosť, a to konať. Sv. Augustín hovorí: »Ani Boh, ktorý nás stvoril bez nás, nemôže nás spasiť bez nás«, totiž bez našej spolupráce, bez našich dobrých skutkov. Táto činnosť musí byť potom ešte intenzívnejšia pri tom, kto má spasiť aj iných. Preto Ježiš hovorí svojim apoštolom: »Vstaňte, poďme!«¹⁹ A tra-ja vstanú, idú za Majstrom, sú prítomní pri jeho zradení a zajatí a vidia ho, ako sa stráca medzi drábmi Synedria, v prítmí noci . . . Chudák Jakub! Môžeš teraz už celkom pochopiť, čo znamená piť z Kalicha Ježišovho až do dna. Teraz je tvoje vyučenie dokonalé — skončené. Až dosiaľ pil si síce v jeho spoločnosti, a nech to bolo hocijako horké, kalich sa ti predsa pozdával byť sladkým. Odteraz však, keď Ježiš odišiel, keď vystúpi na Kalváriu, na kríž, na

nebesá, teraz, keď na zemi zostaneš sám, bez jeho posily, rady, lásky, povedz mi, budeš môcť piť z toho kalicha? Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?

A pevný, šľachetný apoštol odpovedá aj po druhý raz: »Môžem.«

Dar Ducha Svätého.

Pripomíname však, že keď Jakub takto odpovedal, čo bol i energický a hrdý, nerobil tým náračky len na svoje sily, ale aj na pomoc Boha Utešiteľa, na Ducha Svätého, ktorého božský Majster toľko sľuboval apoštolom, keď sa s nimi lúčil.

A naozaj, v desiaty deň po nanebevstúpení Spasiteľa zostupuje Duch Svätý spôsobom, ktorý nám je už známy, a všetkých apoštolov, ktorí sú i s Pannou Máriou sídení vo večeradle pri modlitbách, naplňa svojimi úžasnými darmi. Z nich najpodivnejším bol zaiste dar reči, pomocou ktorého mohli rozprávať a dorozumieť sa so všetkými ľuďmi.

Tento zázrak, spoločný všetkým apoštolom, ktorý toľko prispel pri ich diele podmaňovania sveta, podnietil zaujímavé otázky. Nuž teraz je čas na to, aby sme sa s nimi vyrovnali. Zopakujeme tu teda v krátkosti všetky tie vysvetľovania, ktoré podali učení a povolani autori.²⁰

Predovšetkým sme zvedaví na to, či tento zázrak tvoril sa priamo na ústach apoštolov, hovoriacich postupne všetkými rečami sveta, alebo vytváral sa v ušiach poslucháčov tak, že každý rozumel vo svojej vlastnej reči to, čo oni hovorili v reči aramejskej.²¹ Niektorí cirkevní Otcovia²² sa pridržiavajú

tejto druhej mienky a tak predpokladajú, že vlastne predmetom, na ktorom sa zázrak dial, neboli veriaci učenici, ale zástup neveriacich. Ich mienku nemôže však potvrdiť posvätný text; a naozaj, nikde nečítame, že by poslucháči boli počuli bežnú reč apoštolov v ich vlastných nárečiach, ale že oni začali rozprávať rozličnými jazykmi, ktorými sa vtedy rozprávalo. Stalo sa tak konečne podľa toho, čo Ježiš prisľúbil svojim verným: »Budú hovoriť novými jazykmi.«²³ Zázrak teda asi spočíval v schopnosti, danej apoštolom, nie hovoriť všetkými rečami, ako sa to vo všeobecnosti verí, ale v »rečiach nových«, a hovoriť nie z vlastného nadania, ale podľa toho, ako dostávali túto schopnosť od Ducha Svätého. V tomto ohľade je posvätný text celkom jasný.²⁴ Z toho tiež vyplýva, že takýto dar dostali nie preto, aby hlásali shromaždenému množstvu, ale aby chválili Pána. A tak skutočne aj začali robiť ešte skôr, než by sa bol ľud sišiel; a nie je ani povedané, že by svoje chválospevy boli prerušili len preto, že chceli kázať zástupom. Keď ich potom Peter osloví, použije zaiste reč aramejskú, teda reč, ktorá bola materinskou rečou všetkých Židov, nech pochádzali z hociktorého kraja.²⁵

Aj sv. Pavol, chtiac zhodnotiť podstatu tohto zázračného úkazu daru rečí, vraví: »Lebo, kto hovorí (darom neznámeho) jazyka, nehovorí vlastne ľudom, ale Bohu.«²⁶ Hovorí predovšetkým pre seba: *semet-ipsam aedificat*; a potom pre iných, ak je niekto, kto tomu rozumie. V skutočnosti domnienka, ktorá pripisuje apoštolom moc rozumieť a dorozumieť sa so všetkými národmi, nezakladá sa ani na zázraku Turíc, ani na dajakej významnej skutočnosti, zazna-

menanej v dejinách prvotnej Cirkvi. Ba čítame opak toho, že totiž Peter používal Marka ako tlmočníka,²⁷ a uvidíme to onedlho aj u sv. Pavla, ktorý, i keď sám bol natoľko obdarený takzvaným »darom rečí«, nemohol vždy pochopiť reč národov, uprostred ktorých sa nachádzal.²⁸ A okrem toho aj mnohé nesprávnosti, mnohé aramejské výrazy, ktoré sa vkláajú do gréckeho textu apoštolov, samy v sebe boli by už dosť nepohodlnými pre tých, čo sa zastávajú opačnej mienky. Istotne, podľa tejto mienky nerobila by sa Duchu Svätému príliš veľká česť.

Načo teda — pýtame sa — apoštolovia dostali taký dar rečí, ak nemal nijakej ceny pre obyčajný styk, a ak zasa na druhej strane Boh nerobí nikdy zbytočné divy?

Pri odpovedi na túto otázku treba si pripomenúť, že tento nadprirodzený úkaz, taký všedný v prvotnej Cirkvi, spomínaný je v posvätnom texte Nového zákona tri razy, takže ho bude treba porovnať, aby sme ho mohli vystihnúť. Zjaví sa v Cezarei pri obrátení Kornélia,²⁹ celkom tak, ako sa prejavil v deň Turíc: aj v Efeze učeníci Krstiteľa, obrátení svätým Pavlom, rozprávajú novými jazykmi a prorokujú;³⁰ a konečne ten istý zjav sa uskutoční v prvotných cirkevných spoločenstvách, prečo aj sám apoštol vo svojom prvom liste Korinťanom³¹ snaží sa zachytiť jeho ozajstný dosah, čím nám dáva smernice, ktorých hodnota je absolútne rozhodujúca.³² Vo svojom rozbere skutočne dáva predpoklad, že je možné hovoriť rečami, ktorým nielen nikto z prítomných nerozumie, ale nerozumie im ani ten, ktorý nimi rozpráva, takže je celkom neschopný ich tlmočiť. V takomto prípade dáva sv. Pavol, prirodzene, pred-

nosť daru prorockta a kázania, ako to robí i Peter, ktorý pri prvej svojej kázni nehovorí o dare jazykov, ak len nie natoľko, nakoľko prenikol do daru prorockta, prisľúbeného Bohom všetkým, čo prijali Ducha Svätého. Je preto prirodzené, že Pavol sa pokúšal vysvetliť nám len pomernú dôležitosť a prechodnú povahu takejto charizmy.³³ Podľa neho prejavuje sa na ľuďoch celkom strávených Bohom, takže títo nevedia potom, či sú v tele, alebo mimo tela. Ich jazyk stáva sa vtedy harfou, ktorá pod dotykom milosti spieva, modlí sa a chváli Boha vo všetkých rečiach zeme. Je zaiste povznášajúce vidieť, ako Duch vyvoláva vo veriacom také zázračné javy, a preto prvou výhodou daru reči je práve dokázať neveriacim moc Ducha Svätého.³⁴

Poučenie, plynúce z takéhoto zázraku, nemôže byť však úplné dotiaľ, kým prítomní neporozumejú tie ohnivé reči, tieto výkriky lásky. A ak sa im nepodarí porozumieť ich, musí ich niekto vysvetliť. V zápornom prípade je potom sto ráz cennejšie výrečné kázanie prorokov. Alebo sa teda nájdú prirodzení tlmočníci, alebo ten, čo hovorí novým jazykom, bude musieť prosiť Boha predovšetkým o to, aby mu dal tiež dar tlmočenia,³⁵ prípadne bude musieť tak urobiť niekto z tých, ktorí túto reč poznajú alebo už svojím pôvodom, alebo stykmi. V každom prípade osoh, plynúci z takéhoto zázraku, bude v priamom súvise s ľahkosťou, s akou bude môcť poslucháčstvo rozumieť novému jazyku.

Týmto sa vysvetlí aj základná dôležitosť toho, čo sa prihodilo na Turíce. Apoštolovia mali zaiste s darom reči aj dar tlmočiť ich, čo však nebolo potrebné. Okolo nich boli totiž sídení predstavitelia všetkých

národov a tak nechýbali teda tlmočníci prirodzení, zatiaľ čo každý z poslucháčov zisťoval, že apoštolo-
via hovoria svojou vlastnou rečou. Zázrak javil sa
o to väčší, že sa vzťahoval skoro na všetky reči zná-
meho sveta.

Ale Duch Svätý nechcel len udivovať davy pouka-
zaním na dar, ktorý nemal nijaký praktický vý-
znam. Skôr týmto zamýšľal, a to je najdôležitejšia
stránka, ohlásiť budúcnosť. Vo chvíli, keď otvára
svoje panovanie nad ľudstvom, zázrak je predovše-
tkým symbolický. Príde deň, keď všetky národy
budú jeho a už odteraz sa ich ujíma, dávajúc hovoriť
rodiacej sa Cirkvi rozličnými jazykmi, ktorými sa
bude hovoriť v Cirkvi budúcich vekov.⁸⁶ V tomto
úsvite života oznamuje, čím bude pri západe, a sú-
časne ako by predohrou tohto nesmierneho výsledku
rozlomí svojím dychom priehrady, ktoré oddeľujú
národy, a najpresvedčivejšie dokazuje, že chce z ce-
lého človečenstva urobiť jednu rodinu, v ktorej by
sa hovorilo všetkými jazykmi tejto zeme. Viera
Izraela spočívala v opaku tohto. Rada ospevovala
jednotu ľudí v jednom národe, s jednou rečou, ako
najväčší div mesiánskych národov. Nech uvažujeme
hocijako, dar rečí bol známkou všeobecnosti kres-
ťanstva, ktorá bola vyhlásená týmto podivuhodným
výjavom; Evanjelium treba totiž hlásať vo svete nie
v daktorej národnej reči, tak nejako by sme to asi
povedali, ale v reči človečenstva. To je samo od seba
jasné všetkým, čo chcú rozumieť, a Duch Boha pod-
ujíma sa konať tak, aby sa to dostalo do uší srdca.

Toto je aj podľa Camusa⁸⁷ pravý a opodstatnený
smysel zázraku rečí. Tým, že sa bude vyskytovať
teraz v skupinách nových obrátencov, roztrúsených

po rozličných kútoch sveta, ako v Cezarei, Efeze, v Korinte, bude znamenať len ako by hlavnú etapu Cirkvi k všeobecnému kráľovstvu a po celé storočie bude zárukou, že toto Bohom sľúbené kráľovstvo nikdy nezanikne. Deň, keď celé pokolenie ľudské počuje dobrú novinu, dar reči bude už nepotrebný. Bez zázraku a podľa potreby vecí Cirkev bude vtedy hovoriť už všetkými jazykmi.

Nebudem už ďalej naliehať na toto vysvetľovanie daru reči, ktoré sa mi ostatne pozdáva najuspokojivejším, ale podotýkam, že náš sv. Jakub, »Syn hromu«, bol zaiste medzi prvými, ktorý ho používal a silno pozdvihol svoj hlas. K prvým zvedavcom, ktorí na Turíce pribehli k večeradlu, pripojil sa čoskoro veľký dav, medzi ktorými boli aj mnohí pútnici, prichádzajúci zo všetkých končín sveta na oslavu sviatkov v Jeruzaleme. Zdesení zázrakom, pýtajú sa: »Či títo všetci, čo hovoria, nie sú azda Galilejčania? A akože ich každý jeden počujeme hovoriť svojím vlastným jazykom, v ktorom sme sa zrodili? My Parti, Médi, Elamíti a obyvatelia Mezopotánie,⁸⁸ Júdska,⁸⁹ Kapadócie, Pontu a Ázie, Frýgie a Pamfýlie,⁴⁰ Egypta a lýbijských krajov okolo Cyrény, nasťahovaní Rímania, tak Židia ako obrátcenci, Kréťania a Arabi⁴¹ — (všetci) ich počujeme hovoriť našimi vlastnými jazykmi o veľkých skutkoch Božích.«⁴² Údiv bol takto vyjadrený pútnikmi, ktorí prišli zo všetkých čias krajiny, lebo, Fillon uisťuje, že za jeho čias boli Židia v každom dôležitejšom meste impéria, ba aj na európskych a ázijských ostrovoch. A iný historik, Jozef Flávius, odkazuje Agrippovi: »Niet národa, do ktorého by Židia neboli prenikli.«⁴³ Keď teda počuli hovoriť oných

inšpirovaných mužov, vyhlasujúcich, že sú naplnení Duchom Svätým, nielen v rozličných jazykoch sveta, ale aj vo svojich vlastných nárečiach, bolo to tiež ďalšou pohnútkou ich úžasu a obrátenia. Ale vieme aj to, ako si niektorí vec vysvetľovali a ako im Peter odpovedal vo svojej prvej reči, zachytenej v Skutkoch apoštolských.⁴⁴ A je isté, že rovnako energicky protestoval proti tomuto obvineniu i náš Jakub, »syn hromu«, a bránil a tiež vyvyšoval vznešenosť daru Ducha Svätého, ktorý aj on dostal.

Apoštolát.

Tento svoj veľký dar nemohol náležite využiť ani sv. Jakub, kým bol v Jeruzaleme, kde sa zdržiaval i s ostatnými svojimi spoločníkmi asi dvanásť rokov, teda až dovtedy, kým ich neprinútily na rozchod prenasledovanie a všeobecná núdza.

Nevieme presne, aká úloha pripadla nášmu apoštolovi, a tak nám neostáva iné, než spoľahnúť sa na tradíciu a tiež tak trochu na legendu, podľa ktorých i s iným svojím spoločníkom, sv. Tomášom, odišiel vraj až do Indie.

Istejším však pozdáva sa jeho apoštolovanie v Španielsku, i keď ani toto nie je potvrdené súčasnými dokladmi, nakoľko všetky boli zničené pri saracén-skych nájazdoch. Zachovala sa nám prastará tradícia, vždy stála, nikdy neprerušená, siahajúca až k nám, uznávaná najväčšími kritikmi a uznávanými autormi a potvrdená i samotnou Cirkvou.

Pohnútky na túto apoštolskú cestu sv. Jakuba uvádza Kornélius a Lapide vo svojich učených »Poznámkach ku Skutkom apoštolským«,⁴⁵ v ktorých

medzi iným píše, že po umučení sv. Štefana veľmi mnohí kresťania, vypudení prenasledovaním z Jeruzalema, rozprchli sa po celom svete. Niektorí z nich zašli až do Španielska, kde tak presvedčivo kázali modloslužobníckym a barbarským národom o Mesiášovi a o jeho učení, že si tieto žiadaly nejakého apoštola, aby sa mohli obrátiť. Poslali preto do Jeruzalema poslov, aby si ho vyžiadali. Práve vtedy vrátil sa zo svojich ciest Jakub s Jonášom a tak, prijímúc od Petra požehnanie, nalodil sa so svojimi žiakmi Teodorom a Atanázom, aby odplával do Španielska.

Keď ta prišiel, začal svoj apoštolát s celým svojím prirodzeným zápalom, ba so zázrakmi. Zdá sa však, že nemal veľkých úspechov. Medzi obrátencami sa však celkom určite spomínajú jeho žiaci, a to: Torquato, Tesifon, Secondo, Indalecio, Cecilio, Esichio a Eufrazius, ktorých potom priviedol do Jeruzalema k Petrovi, ktorý ich hneď vymenoval za biskupov rozličných cirkevných obcí.

Od Kornélia a Lapide vieme, že kým náš Jakub pôsobil v Španielsku, v jeho tvrdých poštolských prácach posilňovala ho samotná Panná Mária a posmeľovala ho, aby v nich len pokračoval. Údajne sa mu zjavila istej októbrovej noci roku 40, blízko rieky Ebro, na tom mieste, kde dnes leží Zaragoza. Panna sa zastavila na blízkom stĺpe, požehnala apoštola a jeho žiakov a prikázala im, aby na tom mieste vystavili chrám, ktorý je ešte aj dnes jedným z najslávnejších mariánskych chrámov Španielska. Posledná revolúcia, ktorá zničila a spálila toľko kostolov, zastavila sa pred týmto posvätným pamätníkom Márie a medzi toľkými rozborenými stĺpmi,

stĺp jej, na ktorom sa zjavila a žehnala prvých španielskych kresťanov, zostal nepohnutý.

Nezdá sa však, že by bol náš apoštol ostal dlhšie vo Španielsku, lebo už okolo roku 44 stretávame ho v Jeruzaleme i s jeho žiakmi, kde hlása Evanjelium, a potom aj v Judei, Samárii a Galilei. Svoje kázne potvrdzoval takými zázrakmi, že obrátil veľmi mnohých, medzi nimi i povestného čarodejníka Ermogina, čo potom dalo základ veľmi udivujúcim legendám.⁴⁶

Ale židia, ktorí už predtým ukameňovali sv. Štefana a niekoľko ráz zajali a bičovali sv. Petra a Jána, povstali s veľkým hnevom aj proti tomuto apoštolovi, ktorý sa im pozdával odvážnejším a hučnejším než druhí, a podľa starodávneho podania, keď sa im ho podarilo zajať, hodili mu na hrdlo povraz a zavliekli ho pred Herodesa Agrippu. Cestou sa stretol s chromým úbožiakom, ktorý ho zo svojho lôžka prosil o pomoc, a apoštol ho jediným slovom uzdravil. Tento zázrak a iné nijak však nezadržaly fanatických Židov, ktorí, pretože sa neodvážili ho zabíť, odovzdali ho kráľovi Herodesovi, aby ho navždy umlčal.

Herodes Agrippa.

Už viac ráz sme narazili na meno tohto zlého panovníka, ktorý toľko prenasledoval apoštolov a ktorý sa práve chystal zavraždiť Jakuba. Nebude preto od vecí, keď tu v krátkosti shrnieme jeho búrlivý a románový život.

Ako synovec toho Herodesa, ktorý dal povraždiť Neviniatka, bol vychovaný v Ríme s Drúzom, synom Tiberia. Kým bol ešte mladý, premárnil v hýreniach.

všetky svoje životné sily, zdedené po matke Berenike a otcovi Aristobulovi.

Príčinu predčasnej smrti Drúzovej pripisoval Tiberius výstrednostiam, do ktorých ho priviedol jeho priateľ Agrippa, za čo ho odohnal zo svojho dvora i s ostatnými spoločníkmi týchto samopašů. Potomok Herodesa, obliehaný veriteľmi, išiel sa skryť do malého zámku v Idumei, kde v zúfalstve a bez prostriedkov pomýšľal na samovraždu, keď tu jeho sestra Herodias prišla mu na pomoc tak, že dosiahla jeho menovanie za edila v Tiberiade. Nemohol však dlho znášať tento stav poníženia, tým skôr, že jeho strýc Antipas dával mu ho náležite pocítiť. Uchýlil sa preto k Flakovi, jednému zo svojich rímskych priateľov, ktorý sa stal gubernátorom Sýrie.

Ale aj tu našiel protivníka v bratovi Aristobulovi, ktorého sa mu však podarilo odstrániť. Dozvediac sa potom, že cisár Tibérius zistil, že pravou príčinou smrti jeho mladého syna Drúza bol jed, ktorý mu podala jeho manželka Lívia, dodal si odvahy a vypožičal si od úžerníkov veľkú sumu peňazí, nalodil sa na cestu do Ríma, kde ho opäť prijali na cisársky dvor.

Upadol však do podozrenia a starý a ukrutný Tibérius vrhol ho do väzenia. Avšak po šiestich mesiacoch nový a šialený cisár Kaligula zmenil okovy svojho priateľa na okovy zo zlata úmernej váhy, z väzňa urobil ho kráľom veľkej časti Palestíny. Keď potom Cherea prebodol Kaligulu, Herodesovi sa podarilo svojím pretváračným počínaním a lichotníctvom získať si aj sympatie nového cisára Klaudia, ktorý mu pridal ešte Samáriu a Judeu.

Židia verili, že teraz konečne dosiahli svoju národnú nezávislosť a že sa vrátia ku svojej bývalej sláve. Treba pripomenúť, že Agrippa nič nezanedbal, aby pestoval tieto ilúzie a usiloval sa tiež, aby zabudli na jeho minulosť. Staval paláce, divadlá, stĺporadia, kúpaliská. Rozširoval obvod Jeruzalema a pripájaly sa k nemu nové štvrte. Aj v náboženskom ohľade ukazoval sa veľmi horlivým: rád sa zdržiaval v posvätnom meste, zúčastňoval sa na posvätných úkonoch, prinášal obete a prepúšťal miesto pohrebným sprievodom a svadobným sprievodom, keď sa s nimi stretával. Židovskí kňazi rozprávajú, že istého dňa, cez sviatky Stánkov, keď kráľ čítal nahlas v predsieni chrámovej z Deuteronomia a prišiel k miestu: »Nesmieš urobiť si kráľom človeka z iného národa, lebo nie je tvojím bratom«,⁴⁷ zrazu sa zastavil a pri myšlienke, že on sám je Idumejcom, dal sa do plaču. Možno, že pretvárač, naučený tak v Tiberiovej škole, chcel touto predstieranou dojatosťou vyskúmať city svojich poddaných. Avšak rabíni, ešte prefíkanejší, začali ho prehovárať: »Nemusíš sa báť, Agrippa, ty si nám bratom.«⁴⁸ A naozaj, mal i dajakú kvapku krvi Asmoneovcov. Kňazi a farizeji pomýšľali využiť takéhoto panovníka na prenasledovanie stúpencov nenávideného Nazaretského, ktorých počet ustavične rástol i v samom Jeruzaleme.

Začali teda štváť ľud, začali popudzovať rozličné strany, znepokojovať Synedrion a tak mohol Agrippa pochopiť, ako si treba získať priazeň všetkých. Keďže vedel veľmi dobre hrať úlohu vlka i úlohu baránka, nezaprel sklony svojej rasy a stal sa prenasledovateľom. V Ríme sa naučil, ako sa organizuje preskribovanie a priestupok: strašná hra despotiz-

mu, ktorá šliape po spravodlivosti a ľudskom živote, nebola mu ničím novým. Začalo sa teda prenasledovanie, ktorého prvou obeťou sa stal náš slávny apoštol Jakub.

Mučeníctvo.

Keďže Herodes chcel uspokojiť Židov poriadnym zásahom, spočinulo jeho oko na Jakubovi, lebo sa nazdával, že je hlavou spoločnosti nespokojencov. Muselo mu byť však aspoň dajako naznačené, že práve on je jedným z najhorlivejších a najfanatickejších podnecovateľov, lebo bez všetkého dáva ho uväzniť a rozkazuje, aby mu hneď sťali hlavu. Agrippa, ktorý videl v Ríme odtínať hlavu Cherea, Lupu a mnohých iných, dával prednosť tomuto spôsobu smrti, pri ktorom nešťastník ušetrený bol dlhých útrap, najmä, keď bol krk dosť správne a nehybne vystretý, aby mohol byť odťatý jedným úderom.

Podľa židovského zákona mal byť sv. Jakub odsúdený na smrť ukameňovaním, lebo tu išlo o priestupok proti náboženstvu. Ale vec nebola podaná v tomto svetle a preto nebolo tu ani vyšetrovania pred Synedriom. Výrok bol vynesený zo svojvôle panovníka, ako sa stalo i pri smrti Jána Krstiteľa.

Je čudné, že ten istý svätý historik spomína smrť prvého apoštola mučeníka, len takými skúpymi slovami, ako by sa chcel tomu vyhnúť, hoci, len on sám spomína jeho tragický koniec.⁴⁰ O mučeníctve sv. Štefana urobili toľko záznamov a predsa sv. Jakub nebol len jedným z Dvanástich, ale bol aj jedným z mimoriadne uprednostňovaných troch, ktorý videl moc Pánovu pri vzkriesení dcéry Jairovej, jeho slávu pri premenení a jeho smrteľnú úzkosť v Getse-

manskej záhrade. Možno, že práve v tejto prekvapujúcej stručnosti treba hľadať jeden z dôkazov úzkostlivej presnosti, s akou sa často stretávame v knihe Skutkov apoštolských. Dejepisec chcel tu povedať len to, čo sa nachádzalo v jeho hodnoverných dokladoch, hoci by potom zpráva vyznela neúplne. Aspoň že ešte tradícia nahrádza často históriu.

Sv. Klement Alexandrijský a iní starodávni spisovatelia,⁵⁰ zahlbajúc sa nad týmto, spomínajú poslednú a vzácnu okolnosť, ktorá sa odohrala pri smrti nášho Jakuba, pri ktorej sa prejavila ešte raz jeho zápalistá a výbojná povaha. Jeden z jeho katov, akýsi Josia, ktorý sa stavil s inými, že ho bude tupiť a trýzniť, keď ho vliekol na popraviisko a videl ho stále takého pokojného a nerozrušeného, bol nakoniec taký dojatý, že aj on sa chcel stať jeho učníkom a vrhnúc sa na tvár pred jeho nohy, požiadal ho pokorne o odpustenie.

Hrdý a prudký apoštol, vypnúť sa v poslednom úsilí, rozpamätajúc sa hádam na onen dávny deň, keď sa mu dostalo od Ježiša výčitiek za to, že chcel soslať s neba ohnivý dážď na dedinu v Samárii, zohol sa, sklonil sa, aby objal svojho kata, a odpovedal mu pozdravom, ktorý sa potom stal liturigckým pozdravom Cirkvi: Pax tibi... Pokoj nech je s tebou!

Keď urobil tento čin lásky, cervicem spiculatori porrexit...,⁵¹ s radosťou podložil hlavu pod sekeru, priložil naposledy svoje pery ku kalichu bolesti, upil z neho poslednú kvapku mučeníctva a odišiel ako slávny a víťaziaci do neba, kde ho božský Majster istotne posadil po svojej pravici, ako prislúchalo prvému apoštolovi, ktorý až do poslednej kvapky dopil svoj kalich.

Stalo sa to jedenásť rokov po smrti Ježiša Krista, v 43. roku po jeho vtelení, v druhom roku panovania Klaudiovho, keď boli konzulmi Quintus Crispinus a Marcus Statilius Taurus.

Prenesenie.

Na mieste mučeníctva apoštola sv. Jakuba vystavili Španieli chrám, ktorý nateraz vlastní schizmatickí Arméni z hory Sion. Ťažké je však určiť, či toto miesto zodpovedá bývalému väzeniu, alebo verejnému námestiu.

Či je tak alebo onak, telesná schránka apoštola nezostala dlho v Jeruzaleme. Jeho dvaja žiaci, Teodor a Anastázus, spomenúc si na jeho túžbu, často vyslovenú, aby bol pochovaný vo Španielsku, ponáhľali sa nabalzamovať jeho telo a preniesli ho po mori na miesto určenia.

Prv, než by sa ta boli dostali, zdá sa, že museli zažiť mnohé príhody, ktoré nám rozpráva Ján Belet, cirkevný dejepisec XI. storočia, a tak sú nám zachované presláveným autorom »Leggenda aurea... zlatej legendy.«

Keď bol sv. Jakub sľatý, jeho žiaci vzali za noci jeho telo, zo strachu pred Židmi, položili ho na loď a odovzdajúc božej moci a ochrane rozhodnutie, kde ho pochovať, dostali sa do Galície⁶² v Španielsku, do kráľovstva Lupy. Mŕtve telo vyložili z lode na veľký kameň, v ktorom sa naskutku urobilo miesto pre telo, a kameň, ako by bol len z vosku, podivuhodne prispôbil sa telu v podobe hrobu.

Keď potom učenici predstúpili pred kráľovnú Lupu, povedali jej: »Pán Ježiš Kristus ti posiela telo svojho učeníka, aby si ho prijala aspoň mŕtveho,

keď si ho nechcela prijať živého.« A rozprávali jej o zázraku, hovorili aj o tom, ako sa sem dostali, hoci loď ani neriadili, a poprosili ju o miesto, vhodné na pochovanie.

Keď kráľovná počula tieto slová, poslala ich zlomyseľne k veľmi ukrutnému človeku, podľa niektorých mal to byť kráľ Španielska, aby si od neho vyžiadali povolenie. Tento ich však zajal a hodil do väzenia. Keď však stoloval, prišiel anjel boží, otvoril žalár a vypustil ich na slobodu.

Keď sa kráľ o tomto dozvedel, poslal za nimi jazdcov, aby ich zase pochytili. Keď jazdci prechádzali cez akýsi most, prelomil sa a všetci popadali do rieky, kde sa utopili. A keď sa o tomto dozvedel, oľutoval svoj čin a obávajúc sa, že ho stihne trest i s jeho ľuďmi, poslal za nimi a prosil, aby sa k nemu vrátili... Učeníci sa vrátili a obrátili obyvateľstvo mesta na vieru Kristovu.

Keď sa o tomto všetkom dozvedela kráľovná Lupa, nemilo sa jej to dotklo. A keď sa vrátili učeníci k nej a ukázali jej povolenie, ktoré dostali od kráľa, odpovedala im: »Vezmite si voly, ktoré mám na tom a tom kopci, zapriahnite ich do voza a odvezte si telo vášho pána a kde len chcete, vyberte si miesto.«

Ale keď Lupa toto hovorila, jej myšlienky boli vlčie. Veľmi dobre totiž vedela, že voly sú neskrotené a tak sa nazdávala, že ich nebudú môcť zapriať do jarma, a keby sa im to predsa podarilo, rozutekaly by sa sem i ta, telo by svrhly a ich pozabíjaly.

»Proti Bohu však nemožno nič podniknúť. Učeníci, netušiac nič zlého, vyšli na kopec, kde ich napadol ohnivý drak. Postavili sa proti nemu s krížom a drak

sa napoly roztrhol. Keď urobili znamenie kríža i nad volmi, tie naskutku skrotly ako baránky, a keď ich spriahli, naložili na voz telo sv. Jakuba i s kameňom, na ktorom bolo položené.«

»Vtedy voly bez hocijakého riadenia priviezly telo do prostriedku paláca kráľovnej Lupy. Keď to videla, uverila konečne v Boha aj ona, stala sa kresťankou a dala im všetko, čo si len zažiadali. Palác dala posvätiť na chrám na počesť svätého, bohato ho obdarovala a sama skončila svoj život konaním dobrých skutkov.«

Compostela.

Podľa inej hodnovernejšej legendy udalosti sa odohraly omnoho jednoduchšie. Dobrých žiakov sv. Jakuba, ktorí v Jeruzaleme naložili vzácne telesné pozostatky, búrka zahнала na brehy Španielska, blízko Irie, kde za noci videli nad blízkym poľom žiariť veľmi jasnú hviezdu. Preto nazvali toto miesto Compostela... poľná hviezda, a tu pochovali milovaného učiteľa a oni sami chceli tam byť uložení.

Tento hrob, tešiaci sa toľkej úcte, bol krátko potom zničený vpádmi a vojnami Saracénov a opäť bol objavený asi v VII. storočí za Alfonza el Casto, ktorý obnovil uctievanie a premiestil do Irie aj biskupské sídlo.

Avšak ani nie po dvoch storočiach iné barbarské vpády vypálily kompostelskú baziliku svätca, ktorá, zrútiac sa na jeho hrob, uchránila ho na šťastie ešte od horšieho vandalstva, takže onedlho mohol ho biskup Gelmírez vystaviť na verejné uctievanie veria-

cich. Čoskoro vyrástla tam nová obdivuhodná bazilika, ktorej stĺporadie, okrášlené sochami a vzácnymi mozaikami, nie bez príčiny bolo nazvané: »Rajským stĺporadím«.

Odvtedy sa datujú i veľké púte zo všetkých kútov katolíckeho sveta, lebo návšteva hrobu sv. Jakuba v Compostele, podobne ako návšteva Kristovho hrobu vo Svätej zemi a apoštola Petra a Pavla v Ríme, stane sa jedným z tých slávnostných sľubov, od ktorých len pápež môže oslobodiť. Pútnici sa ta uberali, sledujúc smer Mliečnej cesty, ktorá bola potom nazvaná »Cestou sv. Jakuba«. Rozlišovacím znakom pútnikov okrem obyčajnej pútnickej palice bola mušľa, prišitá na čiapke a na plášti.⁵³ Títo, ako poznamenáva i sám Dante vo Vita nuova,⁵⁴ boli nazývaní pellegrini, na rozdiel od romei, ktorí putovali do Ríma, a od palmieri, ktorí putovali do Jeruzalema. Zachoval sa nám i ľudový latinský popevok, ktorý si pútnici spievali. Tu ho prinášame:

Gaudeat Hispania,
totaque Germania
jubilet in Domino.
De triumpho nobili
Jacobi apostoli,
Compostellae condito.
O felix apostole,
magne martyr Jacobe,
te coeules adjuva
peregrinos undique
tuos clementer protege,
ducens ad coelestia.⁵⁵

Raduj sa, Španielsko,
i celá Germánia
plesaj v Pánovi.
Nad vznešeným víťazstvom
Jakuba apoštola,
v Kompostele pochovaného.
Ó šťastný ty apoštol,
veľký mučeník Jakub,
pomáhaj tým, čo uctievať ťeba.
A všetkých pútnikov
svojich láskave ochraňuj
a veď do vlasti nebeskej.

Tieto svetové púte trvaly neprerušene až do konca XVII. storočia, keď sa rozpútala zase nová hrozná

vojna medzi Angličanmi a Španielskom. Pobožný biskup Ján Sanclemente, ktorý mal vtedy na starosti hrob v Compostele, aby ho uchránil pred sprofanizovaním za pravdepodobného vpádu luteránov, pokladal sa najvhodnejšie ukryť ho v hĺbke absidy veľkolepej baziliky.

Pozostatky svätého a aj jeho dvoch s ním pochovaných žiakov ostaly tu skryté až do februára roku 1879, keď po starostlivých skúmaniach objavené boli kardinálom Miguelom Paya y Rico za nevysloviteľného jasotu Španielska a celého katolíckeho sveta.

Dekrétom posvätnej Kongregácie Rítov, za súhlasu pápeža Leva XIII. bola bullou potvrdená totožnosť a pravosť objavených a uctievaných pozostatkov. Ešte viac bolo toto potvrdené nespočítateľnými a veľmi podivuhodnými zázrakmi, ktoré sa tu začaly diať, priťahujúc nové a nové zástupy pútnikov.

Netreba si však myslieť, že v Compostele nachádza sa telo apoštola neporušené. Význačná relikvia z jeho hlavy je v katedrále v Pistoji, ktorú dostal sv. Anton, biskup toho mesta roku 1145, a je umiestená vo veľmi bohatej kaplnke. Pri posledných spomenutých objavoch veľmi prispela na zistenie tela sv. Jakuba; pomocou nej sa ono dalo rozlíšiť od tiel s ním pochovaných jeho dvoch žiakov Teodora a Atanázia.

Aj v Ríme, v bazilike sv. Dvanástich apoštolov, uctieujú v nádobe trochu z krvi sv. Jakuba, zachytenej zbožnými rukami pri jeho umučení. Aj iné jeho relikvie uctieujú skoro všade, lebo okrem sv. apoštolov Petra a Pavla niet hádam obľúbenejšieho svätca.

Náš sv. Jakub bol prvý apoštol, ktorý podstúpil mučenícku smrť, a mohli by sme povedať, že Boh ho chcel mimoriadne poctiť ako v nebesách, tak i na zemi. Azda okrem hrobu nášho Pána vo Svätej zemi nenájde sa hrob, ktorý by sa toľko preslávil či zázrakmi viery, či umenia.

Zakončíme svojú úlohu poukazom na niektoré zázraky, ktoré sa staly cez storočia a zachovaly sa nám v jednoduchej a farbistej reči legendy.

Muž menom Bernard, z biskupstva modenského, bol zajatý, vrhnutý do okov a hodený do hlbkej veže. Ustavične však volal o pomoc sv. Jakuba, ktorý sa mu zjavil a povedal: »Pod' a nasleduj ma do Galície.« A keď zmizol, okovy sa rozlomily a väzeň s putami okolo krku vystúpil na vrchol veže a odtiaľ soskočil tak, že sa mu nestalo nič zlého, hoci veža bola aspoň štyridsať lakťov vysoká.

Iného zasa, ktorý spáchal odporný hriech, od ktorého obával sa ho oslobodiť i sám biskup, poslal biskup k sv. Jakubovi s listinou, na ktorej bol napísaný tento hriech. Hriešnik položil listinu na oltár — bolo to na sviatok svätca — a prosil ho, aby mu odpustil tento hriech skrze svoje zásluhy. A keď potom otvoril listinu, hriech na nej bol už vytretý, za čo vzdával Bohu vďaky a aj jeho slávnemu apoštolovi a celú udalosť vyrozprával pred širokou verejnosťou.

Roku 1090 akýsi Nemec putoval i svojím synom do Compostely. Zastavili sa v Toulouse, aby tam prenocovali. Hostinský ich však opil a medzitým schoval im medzi batožinu svoj strieborný pohár,

a ráno ich potom obvinil, že mu ho ukradli. Otca predviedli pred sudcu a odsúdili na smrť obesením. Syn však chcel umrieť za otca a otec zasa za syna, takže nakoniec obesili syna a úbožiak otec s plačom išiel k sv. Jakubovi. Pri návrate zastavil sa pri mŕt-vole svojho syna, ktorá ešte visela na šibenici. A kým horko plakal, počul syna, ako mu hovorí: »Drahý otče, neplač, lebo dosiaľ mi ešte nikdy nebolo tak dobre. Sv. Jakub ma podopiera a utešuje ma svojou nebeskou slasťou.« Keď to otec počul, bežal do mesta. Ľudia sa hŕkli, svesili syna, ktorý bol zdravý a ve-seľý a namiesto neho obesili potom zlodejského krč-mára.

Akýsi Francúz, asi okolo roku 1100 cestoval do Compostely s manželkou a i so synmi, jednak aby unikol moru, ktorý sa širil vo Francúzsku, jednak preto, aby navštívil sv. Jakuba. Keď však prišiel do Pamplony, umrela mu manželka a hostinský odral ho o všetky peniaze, ba pripravil ho aj o koňa, na ktorom sa niesly jeho deti. Zronený odchádzal. Niektoré z detí položil si na plecía, iné viedol za ru-ku. Zrazu prichádza mu v ústrety človek, vedúci somárika, a ponúkol mu zviera, aby si deti naň po-sadaly. A keď prišiel do Compostely a modlil sa, zjavil sa mu sv. Jakub a povedal: »Ja som ti po-žičal oslíka a ponechám ti ho aj na zpiatočnú cestu. Vopred ti však chcem ešte oznámiť, že hostinský, u ktorého si býval, padol s lešenia a zabil sa, a aj to ti chcem povedať, že dostaneš všetko nazpät, čo ti vzal.« A keď sa všetko celkom tak stalo, naradovaný vrátil sa domov. Len čo však složil všetko so somári-ka, zviera ihneď zmizlo.

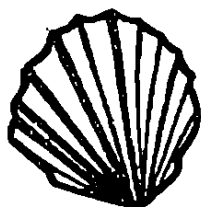
Roku Pána 1238 na zámku Prato, blízko Florencie,

akýsi mladík, zvedený podlou hlúposťou, chystal sa podpáliť zbožie svojho tútora,⁵⁶ ktorý ho chcel pripraviť o dedičstvo. Bol však prichytený, oddaný do rúk spravodlivosti a odsúdený. Mal byť priviazaný na chvost koňa, potom vlečený a nakoniec upálený. Avšak mládenec sa dal do ochrany sv. Jakuba a hoci ho len v košeli vláčili po kamenitej zemi, neporanil sa. Nakoniec ho priviazali na stĺp a okolo neho rozložili veľký oheň. Ale aj tu stále len vzýval sv. Jakuba a ani na košeli, ani na tele neutrpel nijakej škody. A keď ho potom chceli po druhý raz hodiť do ohňa, ľud ho oslobodil a oslavoval Pána vo svojom apoštolovi.

Najpodivuhodnejší je zázrak s obesencom, ktorý ožil po tridsiatich dňoch. Hic suspensum, post tringinta dies, vitae reddidit. Tento zázrak, naširoko uvádzaný v mnohých starých kódexoch,⁵⁷ poskytol látku provençalskému Mistériu a náboženskému divadelnému predstaveniu, s ktorým sa stretávame v zbierke od D'Ancona.⁵⁸ Táto legenda žije ešte podnes v duši ľudu údolia Gardena, kde sa nachádza malý pustovnícky kostolík sv. Jakuba, vypínajúci sa na zalesnenom pahorku v blízkosti mestečka Sant Ulrico, a je dosiaľ cieľom nespočetných pútí. Tento kostolík dal postaviť človek, čo bol účastníkom zázraku a obohatil ho takou nádherou, že sa to stalo príslovečným. Ľud si tu povráva: »Chceš sa oženiť s boháčkou? Ožeň sa s kostolom sv. Jakuba!« Niekoľko fresiek znázorňuje príbehy zázraku. Tieto príbehy možno však vidieť namaľované aj na iných starých freskách v Assisi, Spolete, Forli a na tabuľke od vynikajúceho neznámeho autora z kraja Marche, ktorá je vo vatikánskej Galerii. Vasari tvrdí, že aj

Pisanello zobrazil tento zázrak v kostole vo Florencii, ale jeho fresky sa nám už nezachovali.

Celý život apoštola sv. Jakuba obdivuhodne vymaľoval Mantegna v chráme Pustovníkov v Padove. Na štyroch freskách zobrazené je obrátenie čarodějníka Ermogena, svätec pred kráľom Agrippom, uzdravenie porazeného a jeho mučenícka smrť. Rozličné iné príbehy sú tiež zobrazené na nádhernom striebornom oltári v »sakristii krásneho náradia« Dómu v Pistoji. Nezabudnuteľné sú i najnovšie a veľkolepé fresky vo farskom chráme sv. Jakuba v Cornigliano Ligure, ktoré sú dielom obratných mladých maliarov, vyhotovené na podnet prehorlivého a zaslúžilého dominikánskeho farára P. Štefana Steccone.

SVATÝ JÁN

Miláčik-učeník. — S Majstrom. — S Máriou. — V Efeze. — Apoštolát. — Proti bludárom. — Evanjelium. — Listy. — V Ríme. — Na Patme. — Zjavenie. — Návrat do Efezu. — Smrť. — Nanebevzatie. — Žiaci. — V legende a umení.

Sv. Jána zobrazujú ako orla, lebo naozaj lieta ako orol ponad všetkými apoštolmi. Svojím vzletom dvíha sa až k nebu, svojou hĺbkou preniká až do najvnútorných tajomstiev Božského Srdca a svojou šírkou zahrnuje dejiny celého storočia. Nie je teda možné obsiahnuť ho bez mimoriadnej námahy a úsilia. Pokúsime sa však uľahčiť a skrátiť si to tým, že vynecháme všetko, čo sa vzťahuje na narodenie, výchovu a povolanie tohto apoštola, lebo toto mal asi spoločné so svojím bratom Jakubom, na čo sme už prv poukázali. Okrem toho vynecháme mnohé kritické a teologické rozpravy ako nepotrebné pri našej práci a obmedzíme sa len na to, že budeme sa osobitne zaoberať len vzťahmi tohto obľúbeného apoštola voči Božskému Majstrovi, jeho apoštolátom a jeho spismi.

Miláčik-učeník.

Je veľmi mnoho zásluh a predností, s ktorými sa stretávame u druhého syna Zebedeja a Salome, u mladšieho brata sv. Jakuba Staršieho. Ale je vhod-

né poznamenať, že toto všetko je iba prirodzeným dôsledkom jeho obľuby u Božského Majstra, keďže Ján je práve tým učeníkom, ktorého Ježiš najviac miloval z pomedzi všetkých. *Discipulus ille, quem diligebat Jesus.*¹

Jemu samému v Evanjeliu, ktoré napísal, viac ráz vyklázlo toto prostomyseľné doznanie, ktoré je ako by kľúčom k budove jeho veľkosti.

Ako však vysvetlíme takúto obľubu, keď Písmo rozhodne odmieta, že by Boh bol strannícky, keď nikoho neuprednostňuje, lebo pred Ním všetci sú rovnakí a nerobí výber medzi osobami: *Non est acceptio personarum apud Deum?*²

Predovšetkým musíme zdôrazniť, že Božský Majster rovnako miloval všetkých svojich apoštolov, ani Judáša nevynímajúc. A je pravda, že aj vtedy, keď ho Judáš prišiel zradiť, osloví ho sladkým menom priateľa a dovoľí, aby ho pobožkal na tvár, čo nás núti predpokladať, že to nebolo asi po prvý raz, čo sa Judáš oddával takýmto výlevom, keď mu to Ježiš tak ľahostajne dovoľil tej noci v Getsemanskej záhrade, v prítomnosti všetkých.

Neslobodno však zabúdať, že láska má nekonečné množstvo stupňov, a keďže v Bohu panuje absolútny poriadok, tak i Jeho láska sa mení podľa zásluh tých, na ktorých sa vzťahuje. Náš Pán teda bez hocijakej stranníckosti mohol milovať Jána viac než ostatných svojich apoštolov, keďže uňho boli asi dajaké mimoriadne zásluhy. Čo mimoriadneho však mohol mať Ján? Čím sa odlišoval vždy od ostatných Dvanástich?

Vari mladosť, nakoľko bol z pomedzi všetkých najmladší? Alebo to bol jeho pekný výzor, ľahodnosť

v počínaní, príjemný hlas? Alebo azda väčšie nadanie, citová jemnosť, alebo pohotovosť v reči? ...

Isteže nie! Môžeme byť presvedčení, že keby Ján bol mal iba tieto prirodzené dary, nebol by sa stal Majstrovým miláčikom. Príčinu toho treba hľadať hlbšie, vo vnútri jeho duše, v anjelskej čistote, ktorá ho okrašľovala, v panictve, teda v tom, čím bol len on obdarený. Lebo kým ostatní apoštolovia boli všetci ženatí, nevynímajúc ani samého Petra a pravdepodobne i Jakuba, jediný Ján bol čistý ako anjel.

Teda panictvo je jednou z tých duchovných krás, ktoré nevyhnutne musia si získať božiu obľubu. Boh, ktorý vo svojej Najsvätejšej Trojici dáva sa od prorokov nazývať menom zdanlivo čudným, ale v podstate výstižným »prvé Panenstvo«, Boh, ktorý stanúc sa človekom, chce sa narodiť z matky-panny, ktorý sa nazýva ženíchom panien, ktorý vyhlásil za blahoslavených ľudí čistého srdca,³ ako vrúcne musel milovať svojho učeníka Jána, ktorý mal tieto vlastnosti.

Preto je celkom oprávnená obľúbenosť tohto žiaka u Božského Majstra. Sv. Augustín vyhlasuje: »Práve jeho anjelská čistota mu vyniesla lásku Toho, »qui pascitur inter lilia«,⁴ a sv. Hieronym dodáva: »Všetky milosti a priazne, ktorými Božský Majster zahrnul Jána, neboly ničím iným, než odplatou za jeho nepoškvrnenú čistotu.«⁵

Ale akými mimoriadnymi milosťami a priazňami dokázal Božský Majster, že dáva prednosť tomuto svojmu apoštolovi?

Predovšetkým tým dlhým rozhovorom v blízkosti Jordána, o ktorom sme sa už zmienili. Potom bola to skutočnosť, že ho tak mladého povolal nasledovať

ho, lebo, ako sa zdá, nemal ešte ani dvadsaťštyri rokov. A konečne dokázal to tým, že mu bol spoločníkom nielen pri niektorých jeho zázrakoch, pri jeho premenení a pri smrteľnom zápase, ale aj pri ostatných udalostiach jeho života, pri umučení a smrti, ako nám to dokazuje samotný sv. Ján vo svojom Evanjeliu.

A skutočne, vyhlasuje o tejto knihe, že je to svedectvo,⁶ lebo všetko, čo v nej rozpráva, sám »videl na svoje vlastné oči, počul svojimi vlastnými ušami a dotýkal sa svojimi rukami«. ⁷ Môžeme teda celkom oprávnené povedať, že to, čo obsahuje IV. Evanjeliu, autor nielen videl, ale aj sám prežil. A ak sv. Justín mohol štyri Evanjeliá chápať ako Pamäti ... alebo osobné spomienky, o čo viac patrí takéto pomenovanie Evanjeliu sv. Jána! V ňom môžeme veľmi dobre vidieť, akú veľkú účasť zpomedzi Dvanástich mal Ján v živote a diele Majstra.

S Majstrom.

Verejný život Ježiša a teda i Evanjeliu sv. Jána začína sa slávnym zázrakom na svadbe v Káne. Kým po svojej pravej strane má svoju panenskú Matku, ktorá ho prosí, aby premenil vodu na víno, po jeho ľavom boku vidíme už jeho milovaného učeníka.

Nasleduje vyhnanie kupcov z chrámu a Ján v rozhorčení Majstra obdivuje svätý zápal nového Finnesa, lebo mu prišlo na um, že je písané: »Horlivosť za Tvoj dom ma strávila.«⁸

Jánovi nie sú neznáme ani tajné rozhovory Majstra s Nikodémom, ktorého nazýva popredným mužom,⁹ a so Samaritánkou pri studni neďaleko Siche-

mu, čo poznávame z toho, že len tento evanjelista ich opisuje do najmenších podrobností, čo by bolo nemožné, keby sa na nich nebol zúčastnil, alebo keby ho nebol o nich informoval samotný Majster.

Zpomedzi mnohých zázrakov Mesiáša, o ktorých už inde bola zmienka, totiž o vzkriesení Jairovej dcéry, o rozmnožení chleba a o premenení, je účastný a opisuje len zázraky o uzdravení stotníkovho syna, o uzdravení chromého pri rybníku Milosrdenstva, o uzdravení slepého od narodenia a o vzkriesení Lazára. Bol prítomný pri debatách Majstrových, pri jeho rozoprách so zákonníkmi a farizejmi, pri dramatickom výstupe s cudzoložnou ženou, pri sviatku Stánkov, pri slávnostnom príchode do Jeruzalema a konečne pri poslednej večeri, ktorú on sám pripravil.

Musel sa totiž dobre poobracať, aby našiel v Jeruzaleme dostatočne priestrannú sieň. Konečne našiel ju u Priska, bohatého žida, ktorý sa potom stal nasledovníkom Ježiša, ba i biskupom v Capui. Teda v jeho dome pripravil Ján veľkonočnú hostinu. Usporiadal všetko tak dôkladne, že keď ta Božský Majster vstúpil i s ostatnými apoštolmi, bol spokojný a posadil ho, ako obyčajne, vedľa seba¹⁰ po strane svojho srdca, a keď požehnal chlieb a víno, osmutnel v tvári a povedal, že mu je smutno až na smrť, dávajúc tým tušiť svoje blížiace sa umučenie a zradu jedného zo svojich učeníkov, ktorý sa už dohodol o cene s jeho nepriateľmi...

Všetci apoštolovia vstávajú, ohradzujú sa, ani Judáša nevynímajúc, a vyhlasujú, že sú nevinní... Ján však nemusí ani ústa otvoriť a ospravedlňovať sa. V nežnom oddaní nakloní svoju peknú hlavu na

hrud' Božského Majstra, ktorý nijako neodmieta takýto prejav jeho hlbokej dôvernosti a ukáže, že sa tomu teší a dovoľí mu počúvať údery svojho božského srdca, delí sa s ním o svoj zápal a tajomstvá a s nežnosťou priateľa dovoľí, aby takto dlho spočíval... Aké to blažené priateľstvo! Aký blažený priateľ a učeník! Celkom oprávnene mohol o sebe povedať, že si u Ježiša vybral najlepšiu čiastku. Nohy Ježišove boli vyhradené Magdaléne, ktorá ich umyla slzami a utrela svojimi vlasmi. Oči patrily Petrovi, lebo sa zvláštnym spôsobom uprely naňho, keď ho vyvolil za hlavu Cirkvi a priviedol na pokánie. Ruky zasa patrily všetkým úbožiakom, všetkým hriešnikom a chorým, na ktorých ich kládol. Srdce však bolo čiastkou vyhradenou a udelenou Jánovi, obľúbenému učeníkovi.

»Ako je to však možné, — pýta sa sv. Gertrúda, — že Ján, ktorý prvý prenikol do Najsvätejšieho Srdca, nevyjaval nám nič z jeho tajomstiev, z jeho oddanosti?«

Zdá sa, že správnu odpoveď jej dal sám náš svätý, keď sa jej zjavil, vraviac: »Mojím poslaním bolo zjaviť Cirkvi v jej prvých časoch o Božom Synovi len prosté slovo, a to by stačilo do konca sveta uspokojiť chápavosť ľudstva a pritom by ho jednako nikto nikdy nemohol dokonale pochopiť. A čo sa týka zjavení jeho presvätého Srdca, tie sú vyhradené na posledné časy, aby sa svet, ochladnutý vekmi, dozvedel, koľko žiaru je v božskej láske.«¹¹

To však nijako neznamena, že by Božské Srdce nebolo malo svojho prvého ctiteľa v Jánovi. Či mohol Ježiš ešte viac preukázať svoju lásku tomuto privilegovanému apoštolovi než tým, že mu vyjaval

veci svojho srdca? A predsa mu dá niečo, čo je práve také vzácné: oddá mu svoju najsvätejšiu Matku.

Sám sv. Ján rozpráva:

»A pri križi Ježišovom stály jeho Matka a sestra jeho Matky, Mária Kleofášová, a Mária Magdaléna. Keď Ježiš uzrel Matku a vedľa nej učeníka, ktorého miloval, povedal Matke: »Žena, hľa, syn tvoj!«

Potom povedal učeníkovi: »Hľa, Matka tvoja!«¹²

Akými sladkými musely sa stať tieto slová umierajúceho Ježiša milovanému apoštolovi! A veru, je pravda, že na Kalvárii — ako vysvetľujú sv. Otcovia — zastupoval celé kresťanstvo. »In Joanne intelligimus omnes.«¹³ Vtedy totiž, keď ukrižovaný Ježiš vyhlásil Najsvätejšiu Máriu za Matku Jána, vyhlásil ju tým aj za adoptovanú Matku všetkých kresťanov, čo je súčasne novším dôkazom, vyjadrujúcim jeho lásku voči milovanému učeníkovi. A naozaj, od tej chvíle Ján pokladá Máriu za svoju Matku a prijíma ju do svojho domu: »Ex illa hora accepit eam discipulus in sua...«¹⁴ A od tej chvíle vzal si ju ten učeník k sebe.«

S Máriou.

Nie je ľahké určiť miesto, na ktorom sv. Ján žil s Pannou Máriou. Mnohí predpokladajú, že to bol Jeruzalem, kde, ako hovorí Niceforus, mal Ján svoj vlastný dom na vrchu Sion.¹⁵ Ale keby to naozaj tak malo byť, ako sa dá vysvetliť, že sv. Pavol, keď prišiel do Jeruzalema navštíviť Petra, vyhlasuje, že okrem Jakuba, Pánovho príbuzného, nestretol sa s iným apoštolom. Zdá sa teda prirodzenejším, že sa Mária uchýlila i so svojím adoptovaným synom do Galiley, lebo tamojšie prostredie bolo v lepšom sú-

lade s jej dušou. Tak sa dá vysvetliť aj to, že Ján hral takú malú úlohu v prvých apoštolských misijných pôsobeniach, ktorých strediskom bol Jeruzalem.

Dnes sa už všetci s Damascenom shodujú v tom,¹⁶ že vylučujú hocijaký pobyt Márie v Efeze, kde sa hádam nikdy neuchýlila, nakoľko i sám Ján sa sem odobral iba po jej smrti a po zničení Jeruzalema.

Bolo by teda veľmi povzbudivé, keby sme sa dozvedeli niečo zo súkromného života, ktorý tieto dve krásne duše prežily spolu v Galilei. »Ale kto by mohol opísať — pýta sa Bossuet — vrúcnosť ich vzájomnej lásky, ku ktorej sa družilo ešte všetko, čo sa v prírode objavuje nežného a v milosti účinného?!« Ich rozhovory musely byť vlastne nepretržitým vytržením. Augustín, sediaci vedľa svojej matky, zadívaný na nebo nad morom Tyrhenským v blízkosti Ostie, sv. Beňadik, tráviac búrlivú noc so svojou sestrou na úpätí Monte Cassina, unášaní nebeskými vidinami, môžu nám dať aspoň približnú predstavu o úzkom spoluzití božskej Matky s milovaným Jánom. Zbožný Fenelon o nich hovorí: »Modlievali sa a takto spoločnosť viditeľnú, o ktorú prišli tým, že stratili svojho Ježiša, premieňali v spoločnosť čistej viery.«

Podivuhodné modlitby, v ktorých sa Mária utešovala milou spomienkou na lásku, ktorú jej božský Syn preukazoval! Modlitby, v ktorých ustavične hovorila o ňom a s ním, i keď ho nemohla vidieť a klaňať sa mu, iba pod závojom Eucharistie. Lebo aj Mária bola »horlivá pri lámaní chleba«, a nie je výmyslom, keď ju predstavujú, ako prijíma nebeský chlieb z rúk sv. Jána, ktorý oprávneného mohol so svojej strany opakovať: »Žena, hľa, syn tvoj!«

A čo by božia Matka nebola povedala svojmu premilému Jánovi? Isteže mala veľký vplyv na jeho myseľ a na jeho srdce a tiež veľmi mnoho z toho, čo sa nachádza vo IV. Evanjeliu, ona sama mu vnukla. Či taký vznešený výrok: »Veď Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna...«,¹⁷ nebol obvyklým námetom rozhovorov, ktoré mala Mária s Jánom ešte skôr, než to bolo roztrúsené po všetkých stranách Evanjelia? Origenes nám túto myšlienku jasne našepkáva, keď hovorí: »Toto Evanjeliu je také hlboké, že jeho smysel môže pochopiť úplne len ten, ktorý odpočíval na prsiach Ježišových a ktorému Ježiš oddal svoju Matku.«

A naozaj, bol to ozajstný zázrak, že Mária mohla žiť takto oddelená od svojho Božieho Syna. V jej horúcej, silnej a zanietenej láske každý vzdych ako by pretíhal všetky sväzky, ktoré ju viazaly k telu. Nikdy nepovzniesla želanie k nebu, aby toto želanie nenieslo so sebou i celú jej dušu... »Ako teda — pýta sa ešte veľký Bossuet — ako jej mohla láska zasadiť úder smrti? Stalo sa to vtedy, keď po každodennom stálom povznášaní sa dospela k toľkej dokonalosti, že zem ju už nebola schopná zadržať.«¹⁸

Kedy a kde sa to stalo, nie je možné s určitosťou povedať. Najpravdepodobnejšou sa nám pozdáva mienka, ktorá hovorí, že Panna umrela v neskorom veku 72 rokov, čo sa dosvedčuje mnohými dôkazmi sv. Antona, Kornélia a Lapide, Suáreza, Gottiho. Čo sa týka miesta, istý dosť nepresný úsek snemu v Efeze dáva predpokladať, že Panna Mária umrela v tomto meste. Ešte v časoch Efezského snemu ukazovali tam jej hrob. Na druhej strane už sv. Ján Damascénsky vo svojej homílii o smrti Blahoslave-

nej Panny predpokladá, — podľa starodávnych spisovateľov, — že umrela v Jeruzaleme. Táto posledná mienka, ktorú sme dokázali, bola všeobecne uznávanou mienkou aj v Stredoveku a potvrdzuje ju i východná starodávna tradícia, ktorá kladie hrob Panny do údolia Jozafátskeho, na úpätie hory Olivovej. Takýto náhľad osvojila si aj Cirkev, ktorá pri oficiálnej cirkevnej modlitbe breviára dáva čítať v deň Nanebevzatia myšlienky z Damascena.

Zpomedzi rozličných podaní, zachovaných o jej svätej smrti, Niceforovo vyprávanie by najlepšie zodpovedalo najstarším miestnym tradíciám, ak je pravda, že to všetko prevzal z hodnoverných prameňov, sossbieraných na mieste, kde sa príbeh odohral. Uvedieme ho tu, a to tým skôr, že má na ňom veľký podiel i náš Ján.

»V tom čase — hovorí teda historik — bol poslaný k Márii anjel od jej Syna, aby jej zvestoval, že nastala chvíľa, v ktorú sa má k Nemu odobrať. Stalo sa tak ako voľakedy, keď prišiel k nej anjel, aby jej zvestoval, že On sostúpi k nej.

Pri tomto zvestovaní, naplnilo sa srdce Panny jasotom a ihneď to rozpovedala aj milovanému Jánovi. Potom, vyčerpaná malátnosťou, nemohla už viac vstať s lôžka a tým menej mohla vyjsť z domu, v ktorom vtedy bývala na vrchu Sion.

Tu boli totiž so sv. Jánom všetci poprední kresťania Jeruzalema, spojení s ňou príbuženstvom, úctou, alebo priateľstvom.

Blahoslavená Panna zavolať vtedy k svojmu lôžku Jána a povedala mu, aby daroval chudobným vdovám v susedstve jej dva plášte a aj niečo šiat, ktoré mala.

Keď ju počuli ostatní takto hovoriť, ronili slzy a nevedeli sa smieriť s jej stratou.

Medzitým sostúpil s výšin nebeských jej Božský Syn s nespočetným sprievodom anjelov, aby privítal túto nebeskú dušu.

So všetkých strán prišli sem aj apoštolovia, ktorí boli o udalosti zázračne upovedomení, a Mária, keď ich videla okolo seba s horiacimi sviecami, vzdávajúc vďaka svojmu božiemu Synovi, s veľkou radosťou sa s nimi rozlúčila.

Už umierajúca klesla do náručia milovaného Jána, zdvihla ruky k nebu a upraviať si vážne svoje úctyhodné telo, čistejšie než slnko, povedala: »Nech sa mi stane podľa tvojho slova!« — a zdalo sa, že v tej chvíli zaspala.

Tak vypustila svoju blahoslavenú dušu v náručí učeníka panica a v okruhu tých, ktorí jej boli najdrahší.

Sv. Ján a ostatní Dvanásti obkľúčili jej požehnané mŕtve telo a pobozkali ho s najväčšou úctou. Pribehli tiež veľmi mnohí iní ľudia a slepým vrátil sa zrak, hluchým sluch, chromí sa čudovali, že môžu chodiť, a chorí, keď sa jej dotkli, hneď ozdravovali.

I pohrebné zvyklosti sa odbavovali. Zažali svetlá, pálili voňavky, rozsýpali kvety. Anjeli sostúpili s neba, aby aj oni — neviditeľní — spievali a kráčali v čele pohrebného sprievodu. Keď prišli do údolia Jozafátskeho, na upätie Olivovej hory, uložili jej úctyhodné mŕtve telo do hrobu, ktorý ešte podnes ukazujú pútnikom.«

Ako dlho tam zostalo?

Zdá sa, že nie viac než tri dni, lebo po uplynutí troch dní, keď prišiel aj apoštol Tomáš, ktorý ne-

mohol byť prítomný s ostatnými apoštolmi pri smrti Panny, a keď zatúžil ešte aspoň raz ju uvidieť, otvorili hrob a našli ho prázdny. Panna Mária, podľa rúžneho výroku sv. patriarchu Modesta z Jeruzalema, sa zo smrti prebrala a sám Ježiš Kristus preniesol ju do neba: »Ipso e sepulcro excitante atque ad se adsumente.«¹⁹

Tento pekný a rýdzy výrok sv. patriarchu Jeruzalemského — ako poznamenáva de Rossi — môžeme vidieť znázornený a skvele vysvetlený na freske z IX. storočia, objavenej v chráme sv. Klementa v Ríme. Na nej je práve zachytený Ježiš, ako prebúdza z hrobového spánku svoju Najsvätejšiu Matku a s plesaním odvádza ju na nebesia. Tak isto uvidíme, ako ju istého dňa bude sledovať i jej obľúbený syn Ján.

V Efeze.

Avšak sv. Ján ostal v Jeruzaleme aj po slávnej smrti Presvätej Matky a po rozchode Dvanástich. Tak sa zdá, že tu pomáhal sv. Jakubovi Mladšiemu pri riadení tejto poprednej Cirkvi, a tu ho tiež vidíme, ako sa spolu so sv. Petrom zúčastňuje na niektorých misijných cestách po Samárii a blízkych krajoch, ako je s ním spolu obžalovaný a bičovaný na Synedriu, vidíme ho na poprednom mieste na preslávenom sneme jeruzalemskom, na ktorom ho sv. Pavol pozdravil slovami: »Stĺp Cirkvi jeruzalemskej.« Avšak keď sa v tomto svätom meste obnovily prenasledovania a neporiadky, ktoré pripomínaly Jánovi blízkosť času zničenia, predpovedaného Pánom, rozhodol sa aj on opustiť ho a odišiel do krajov Ázie, ktoré mu už boli zvláštnym spôso-

bom určené. Avšak ani tak hneď nedošiel do Efezu, lebo Skutky apoštolské, ktoré hovoria o pôsobnosti sv. Pavla v tomto meste, nikde sa o ňom nezmieňujú. Je veľmi pravdepodobné, že sa tu osadil len po zničení Jeruzalema, čo sa stalo r. 70.²⁰

Ale prečo si práve Efez vyvolil Ján za svoje sídlo?

Pri výbere tohto mesta bola rozhodujúca — ako to hneď uvidíme — jeho zemepisná a politická dôležitosť, jeho sociálne a náboženské pomery a nado všetko hlboké brázdy, ktoré tu zanechali sv. Pavol a jeho žiaci.

Efez bol vtedy hlavným mestom Jónska. So svojich Pironských víškov, vychvaľovaných Pausaniom pre ich úrodnosť, skláňal sa k Egejskému moru, sledujúc Caistrom svlažované brehy. Rieka, rozširujúc sa v blízkosti Efeza, vytvárala zelenejúce sa ostrovy. Malé jazierko Pegasovo, tok Pirite, fontána Caliopina udržiavaly aj vo vnútri hradieb mesta veľmi príjemné ovzdušie. Filostratos rozpráva aj o Siste, kde bývaly preteky v behu a kde si gladiátori podrezávali hrdlá. Konečne nad mestom rozkladaly sa víšky Cilbienské, zaplavené svetlom, a pod nimi dva výbežky Colofónskeho zálivu. Veľký prístav, belejúci sa plachtami, azúrové more a sihote dopĺňaly rámeč obrazu.

Okolo Efezu rozkladaly sa okrem toho celé stovky iných miest, ktorých mená boli známe široko ďaleko, ako: Sardy, Tiatira, Magnezia, Mizia a Cizicus, kde sa schádzali bohatí Rimania na zábavy, Alexandria Troadská, ktorú už skôr Cézar určil za hlavné mesto Impéria, Pergamos, povestný až príslovečnou nádherou svojich kráľov, Gnido, známy svojimi pamätníkmi; ostrov Samos a celé hrdinské pobrežie,

nazývané Grékmi Pan Joniconom . . . , zvečnené históriou hrdinskými spevmi Herodota a Homéra.

Avšak kráľovnou všetkých týchto miest bol Efez. Aj v umení bolo možné pokladať ho za »Atény Východu«. Bol viac ráz zničený zemetrasením a požiar-
mi, ale znovu vystavený nákladom celého Grécka. Bolo to mesto, ktorému žičil Alexander a slobodným ho urobil Augustus, mesto hrdé na množstvo básnikov a mudrcov, rečníkov, maliarov, filozofov, takže si plným právom zasluhovalo, že ho Plínius pozdravil ako »svetlo Ázie«.

Veľmi rozdielne boli však jeho pomery náboženské a mravné. Nad všetkými vládla nešťastná a nečistá Diana Artemis. Jej stará neohrabaná socha, o ktorej sa tvrdilo, že padla s neba na vínny peň, avšak podľa Plínia²¹ a podľa iných mal to byť meteor v ľudskej podobe, veľmi sa podobala egyptským múmiám.²² A predsa celé storočia ju uctievali v jednom z najkrajších chrámov sveta, ktorý rozsahom naozaj prevyšoval svätyne všetkých ostatných národov. Na prostriedku obrovskej stavby, už raz vypálenej Herostratom a znovu vybudovanej ešte vo vznešenejšom slohu jónskom v blízkosti oltárov, ktoré vytesal Praxiteles a Trason, ponad všetky ostatné sochy bohýň a bohov, ktoré premieňaly celý chrám v Olymp, vypínala sa čierna a neforemná podoba Artemidy, obklopená vo dne v noci prosiacimi kňazmi Megalobismi, kým ich učenici, zvaní Melieri, živili nepretržite horiace vatry, hádzuc do nich bez prestania krvácajúce obete.²³

Sem teda — ako dosvedčuje Dionýzius z Halikarnasu — prichádzali na púť všetci ľudia zo spoločenstva jónskych štátov: »V určitých obdobiach shro-

mažďovali sa tu mužovia, ženy a deti z náboženských a obchodných pohnútok. Usporiadali tu konské dostihy, telocvičné a hudobné preteky, po ktorých odovzdali víťazom odmeny...» Aké tu panovaly obyčaje, vyplývajúce z takéhoto kultu, to si možno predstaviť z obrazu, ktorý nám o Efeze podáva historik Filostratos: »Mesto ponorené do vyzývavosti a záhaľky. Hocikde možno vidieť huslistov a prostredných muzikantov, schopných hocijakej skazenosti a chůtok. Na cestách zjavujú sa iba osoby chlipné, neviazané, zoženštené a cez noc sú tu ustavičné chichoty, tance, muziky...» Obyvatelia boli natoľko zvrhlí, že vyhнали múdreho Hermodora so slovami: »Neželáme si, aby medzi nami býval dokonalý človek. Ak je tu niekto taký, nech ide bývať inde, k iným národom.« A keď v tomto meste nemohol žiť pohanský filozof, čo teda mohol očakávať apoštol Ján?

Jedna vec mu však dodávala odvahy a presviedčala ho, aby ostal v Efeze. Boli to početní kresťania, ktorí tam už boli a ktorí mohli byť dobrým kvasom celej tej nečistej masy. Ako prvý im hlásal Evanjelium azda sv. Peter na svojej ceste do týchto krajov, po Sneme jeruzalemskom.

Po ňom prišiel do týchto miest iný učeník Pánov s menšou autoritou a učenosťou, ale s výrečnosťou a príťažlivosťou slova, čo muselo zapôsobiť veľkým dojmom na onen národ umelcov a rečníkov. Volal sa Apolo. Bol rodák z Alexandrie »muž výrečný«, hovoria o ňom Skutky apoštolské, a »v Písme zbehlý muž«. A predsa »dostalo sa mu iba Jánovho krstu«.

Akvila a Priscila, dvaja efezskí kresťania, prostí

obchodníci, čo prišli z Ríma a Korinta, zavolali si ho k sebe a dôkladne mu vysvetlili »cesty Pána«, ktorými potom on mal viesť toľkých iných.

Konečne i sám sv. Pavol prišiel do Efezu asi v tom čase, čo Apolo, a vidíme ho tu tri roky kázať, vyučovať, oslobodzovať posadlých, uzdravovať chorých a ďaleko rozširovať úspechy viery. Panujúci kult bol ustarostený, takže z toho vzniklo vzbúrenie a na výstražné hrozby veľkej Diany apoštol bol nútený vyplávať na more. Zanechal však v Efeze ako biskupa svojho milovaného žiaka Timotea, ktorého nazýval »dobrým vojakom Ježiša Krista«.²⁴

Apoštolát.

Kým bol Timotej v Efeze, Ján to využil, ako píše sv. Hieronym, »na ohlasovanie evanjelia po rozličných provinciách Ázie, v ktorých založil a ustanovil mnohé cirkevné obce«. Mohlo by sa povedať, dodáva Chrysostom, že »celá Ázia bola jeho diecézou«. A naozaj, usiloval sa obsiahnuť ju celú. Pokiaľ však ide o jeho misie medzi Partmi, zdá sa, že podkladom toho všetkého je len chybné čítanie nadpisu jeho druhého listu; provincie, ktoré sv. Ján skutočne prešiel, sú dobre vyznačené Cirkvami, ktoré tam zanechal; z nich najdôležitejšie sú tieto:

V slávnej Alexandrii, ktorá vyrástla na rumoviskách Troje, ktorú — ako sme to už spomenuli — chcel Cézar určiť za svoje hlavné mesto, založil Ján naproti tomu prekvitajúcu Cirkev a za jej hlavu určil onoho Carpa, ktorý bol predtým hostiteľom sv. Pavla. To možno badať aj z textu jeho druhého listu Timotejovi.

Pod ňou bol Pergamos, nie taký bohatý, ktorý stál už za panovania Attalidov, ale ešte právom hrdý na svoju skvelú bibliotéku a na svoje školy. Ešte vždy ovládal s výšky kúžeľovitého horstva celý tok a úrodné údolie Caica. Aj tu sa dlhšie zdržal náš apoštol, a keď sjednotil dosť početnú a sľubnú Cirkev, sveril ju Cajovi, čnostnému a horlivému mužovi, ktorému napísal aj svoj tretí list.

Smyrna nebola príliš ďaleko. Po zničení Lýdijcami vystavená bola opäť Antigonom a Lysimachom; bolo to nové mesto vo forme amfiteátra, na svahoch pohoria a so svojimi priestrannými a rovnými ulicami, námestiami a mramorovými chrámami tiahla sa až po more. Jeden z chrámov zasvätený bol Homérovi, iný zase Tibériovi a národ žil ešte stále v úplnom pohanstve. Ani tu sa nedá sv. Ján znechutiť a plnými priehrškami, kázňami a zázrakmi rozsieva dobré semeno, ktoré čoskoro prináša hojné plody. Ale nezdrží sa, aby ich ďalej pestoval. Túto starosť prenechá svojmu žiakovi Aristonovi a pokračuje cez Sardy, Laodiceu, Kolossy, Tarallu, kde tiež založí nové Cirkvi a určí im biskupov.

Bezpochyby treba ľutovať, že sa nám o týchto horlivých pastieroch duší nezachovalo nič iného, len ich mená. Z celej tejto histórie vymizly všetky podrobnosti a zachovala sa nám len osnova. Ale koľký mravný obrat to znamená! Aká sila mladosti v tomto pokolení, len včera narodenom. Zdá sa, ako by bola s neba spadla! Koľká tu novota v odvahe, v učení, vo zvykoch a v reči! A hlavným hýbadlom celej tejto obrovskej ázijskej premeny bol iste Ján. Bolo možné ho vídať oblečeného do prostej tuniky, vždy milého a prívetivého, ako občas sostupoval na po-

brežie mesta, kde trávil čas v dôverných rozhovoroch s rybármi o ich biednom zamestnaní, ktoré kedysi bolo aj jeho zamestnaním. Zprvu hovorieval s nimi o vetroch a búrkach a len potom pripomenul Toho, ktorého i jedny i druhé poslúchajú. Konečne dal sa s týmito rybármi loviť ryby, aby potom lovil ich duše.

Inokedy zasa ho videli vstupovať do tmavého sklepu, v ktorom vyrábali a predávali rohožky, a ako sa tam dlho baví s dvoma obchodníkmi Akvilom a Priscillom, z ktorých neskoršie sa stali horliví misionári. Dost často bolo ho tiež vidieť rozprávať sa s obratným spracovávateľom bronzu. Bol to voľno-myšlienkar svojho druhu, ktorý už predtým odolával sv. Pavlovi, ale ktorý sa dal premôcť sladkosťou tohto druhého apoštola a stal sa jeho oddaným žiakom. Bol to remeselník Alexander. A ešte častejšie bolo možné počuť ho rozprávať o niečom, čo videl a počul v Galilei, a to v škole istého novoobrátenca, ktorý mu poskytoval prístrešie. Bol to učiteľ zvaný Tyran, ktorý predtým ponúkol pohostinstvo i sv. Pavlovi. No nepohídal ani vyučovaním a vychovávaním detí dôstojnej kresťanky, menom Eletta, ktorej venuje aj jeden zo svojich najkrajších listov.

Po prvej a takej požehnanej misii skoro po území celej Ázie vrátil sa náš apoštol do Efezu. No nenašiel už v ňom Timoteja. Potom bolo celé mesto zachvátené živým zdesením. Lebo ani Efez sa vždy neusmieval. Z jeho slávností často ho vyrušovali prudké zemetrasenia.²⁵ Strabó nám načrtol pásмо prímorských miest, ktoré boly vtedy zničené. Aj Tacitus rozpráva, že Germanikus, ktorý rok predtým navštívil tieto kraje, našiel ich pokryté troskami.

Toto isté uvidel Ján v Efeze. Legenda hovorí, že pri tej príležitosti vzkriesil niekoľko mŕtvych. Euzebius, Apollonius a iní dejepisci spomínajú tiež podobné zázraky, ktoré by však vyžadovaly podrobnejšiu kritiku. Konečne, ako povedal sv. Ambróz, najpôsobivejším zázrakom bolo slovo evanjelia, hlásané Jánom, ktoré aj v Efeze zčasti preto, že mu pomáhaly verejné pohromy, obracalo celé tisícky pohanov. Veľmi zaujímavý doklad z II. storočia predstavuje nám Jána pri oltári, ako vykonáva svoje biskupské úkony. Je to list, ktorý poslal Polikarp, biskup efezský, pápežovi sv. Viktorovi; čítame v ňom: »Ján, ktorý spočíva v Pánovi, bol biskupom v Efeze a cez bohoslužby nosieval na čele zlatú doštičku, ako starozákonní veľkňazi.« Z tejto bohoslužby, prípadne z odbavovania svätých tajomstiev chcel však vylúčiť pohanov a neveriacich: »Von nehanblivci!« *Foris canes!* — bol jeho povel. ²⁶

Proti bludárom.

Veľká čiastka apoštolskej činnosti sv. Jána musela byť namierená proti početným a tvrdošijným bludárom, ktorí odvtedy začínali zúriť najmä v jeho efezskej Cirkvi. Už sv. Pavol, keď opúšťal toto mesto, predpovedal učeníkom, ktorých tu zanechával: »Viem, že po mojom odchode povstanú medzi vami ľudia, ktorí vám budú hlásať nepravosti, aby vás prilákali...«

Prvým a najhorším bol istý Cerintus, celkom po-bláznený gnosticizmom.²⁷ Bol to duch nepokojný. Za mladi odišiel zo svojho rodného mesta Antiochie do Alexandrie, kde povestní učitelia preslávili školy Muzea a Serapea. Tu bola aj druhá vlasť gnosticiz-

mu. Alexandria egyptská, vybudovaná nad Nílom, aby zobrazila jednotu Grécka a Východu, osvojila si schytralosť a bludy oboch týchto civilizácií. S veľkou úľubou spájala elegantné sofizmy a rozkošnicke povery. Ako to veľmi výstižne povedal akýsi autor,²⁶ škriepil sa tu čarodejník z Chaldeje . . . veľkňaz Osiridy, akademický filozof a židovský rabin. Tu byly naukladané na cédrových stojanoch Ptolemaiovej knižnice spisy Aristotelove a Platónove spolu s Bibliou Septuagesimy. Jediná spoločná strecha zakrývala tu myšlienky najviac si odporujúce, ktoré sa kedy vynorily pod slnkom. Sami židia, takí početní a bohatí v Alexandrii, radi si uľahčovali v učení, v čom im dal príklad Filon a Aristobulos, ktorí zakuklili Mojžiša do podoby Platóna a Genezis vysvetľovali v duchu Timea. Cerintus navštevoval tieto školy a jeho gnosticizmus niesol na sebe stopy zrejmeého mysticismu.

Keď sa potom navrátil do vlasti, kde vtedy ohlasovali evanjelium Pavol a Barnabáš, začínal ich napádať a preto nie neoprávnene pripisuje mu sv. Epifán prvú opozíciu proti kresťanstvu medzi židovčiacimi. Keď potom bolo podané odvolanie na Snem jeruzalemský, ako sme o tom už prv hovorili, Cerintus bol odsúdený všetkými hlasmi. Preto rozhodol sa založiť nové náboženstvo. Z Evanjelia ukradol dajaký útržok pravdy, pokúsil sa to posošovať svojimi gnostickými vymysleninami a takto začal hlásať čudnú gebuzinu orientálnej filozofie, znetvoreného náboženstva mojžišovského a znetvoreného kresťanstva. Keď videl, že je celkom vylúčený z cirkevného spoločenstva v Antiochii, odišiel do Ázie, kde ho vidíme stavať sa proti Jánovi.

Tu urobil i tú nehanebnosť, že popieral Božstvo Ježiša Krista. Pripúšťal síce nekonečného Boha, ale ten podľa neho zotrval vo svojej veľkosti, osamotený a nevysvetliteľný. Jediným jeho menom bola priepasť a mĺkvosť. Nikdy nesostúpil na zem, ani keď stvoril svet, ani aby sa zjavil ľuďom. Týmto všetkým poveril akúsi tvorivú a zákonodarnú moc bytostí. Ale aj táto moc bola príliš vznešená na to, aby sa snížila až po vtelenie, preto poslala svojho syna, ktorým mal byť práve Kristus. Kristus však nebol tou istou osobou ako Ježiš. Jednoducho len v ňom býval, totiž v jeho duchu, ako v schránke. A to je všetko. Vtelenie nebolo teda nič iného, len číre zdanie. Dych boží sostúpil do človeka vo chvíli, ale sa s ním nestotožnil. Ježiš ho prijal vo forme holubice v deň krstu; stratil ho však v hodine smrti, ako sa aj sám ponosuje: Ut quid dereliquisti me... Prečo si ma opustil? V tento deň Kristus, alebo Eón boží, ktorý prebýval v jeho duchu, pretrhol hocijakú spojitosť s ním a vrátil sa k svojmu počiatku, bezcitovému a nesmrteľnému.

Ale i toto neslýchané bludárstvo malo úspech. Zožierajúci hnus, ako ho nazýva sv. Pavol, snažil sa nakaziť celú Malú Áziu. Ale Jánovi sa azda ešte viac hnusil než Apoštolovi národov. Videl v ňom totiž priamo osobnú urážku, nakoľko tu išlo o božstvo jeho zbožňovaného Majstra. Začal teda s celou svojou výrečnosťou bojovať proti bludárom a okrem toho aj kresťanom zakázal hocijaký styk s nimi. »Ak príde niekto k vám, napomínal ich, a neprináša vám túto náuku (o Otcovi a Synovi), neprijmite ho do domu a nepozdravte ho. Lebo kto by ináč robil, bol by tiež účastný na jeho nešťachetných činoch.« A on

sám im v tomto predchádzal príkladom. Sv. Polykarp a sv. Irenej rozprávajú, že keď raz vstúpil do kúpeľov v Efeze, aby sa v nich okúpал, a v apoditeriu, v ktorom sa odkladaly šaty, videl zavesený plášť Cerintov, povedal svojim žiakom: »Ponáhľajme sa chyťte preč s tohto miesta, aby hnev boží, ktorý dopadne na tento dom, nezastihol nás spolu so zločincom, ktorý je tu uchýlený.«

Okrem vieroučného bludu Cerintovho vynoril sa čoskoro blud iný, povedali by sme, mravný, ktorý bol zákonným dôsledkom prvého. Sám sv. Ján prezrádza nám aj nehanebnosti tejto ohavnej sekty, ktorá hľadala svoje ospravedlnenie v ktorejsei výpovedi Evanjelia. Sv. Hieronym a mnohí iní neváhajú pripísať otcovstvo tejto sekty Mikulášovi, jednému so siedmych diakonov, na ktorých apoštolovia v Jeruzaleme vložili svoje ruky. Čo totiž spomína Ján o neviazanosti mikulášovcov, je — bohužiaľ — potvrdené históriou. Blud mikulášovcov bol v podstate iba smyselnosťou, slabo zahalenou do gnostických symbolov.

Treba totiž vedieť, že medzi zásady gnosticizmu patrila i zásada, že zasvätení tejto nadsmyslovej vedy, keďže sa vymanili z ničomného područia, nemôžu sa už poškvrniť telesným stykom a tak v tóni Dianinho chrámu na trávnatých brehoch Caistra a Meandra, opojnú krásu ktorých ospevovali básnici, oproti ostrovu Coö, vlasti bohyne Venuše, oddávali sa mikulášovci bezstarostne najšpinavejším rozkošiam, v presvedčení, že si tým získavajú zásluhy, lebo podľa nich Eóni nachádzali v tom potešenie, keď mohli byť prítomní pri takýchto divadlách. Efez a Pergamos boli viac zamorené podobnými ohav-

nosťami než iné mestá ázijské, takže ich sv. Ján nazýva »satanovou priepaťou«. Aké mu však musely byť odporné a ako proti nim bojoval, môžeme si predstaviť zo skutočnosti, že Cirkev efezská bola pred nimi uchránená, a tiež i z toho, koľkú chválu vzdáva za to Najvyššiemu vo svojom Zjavení: »Poznám tvoje skutky, námahu i trpezlivosť, a že nemôžeš zniesť zlých. Skúšal si tých, čo tvrdia o sebe, že sú apoštoli, a nie sú, a presvedčil si sa, že sú to luhári... Ale to jedno predsa máš, že nenávidíš skutky mikulášovcov, ktoré i ja nenávidím.«

Ale ak sa hovorí, že pravda má iba jednu podobu, blud ich má stá, ba tisíce. Gnosticizmus prejavoval sa v najrozličnejších podobách a Ján dostal sa hneď do rozporu s orientálnou mágiou, čo vyvolalo proti nemu všetky sily tohto tajomného sveta. Tento nový pohyb pozdával sa ešte nebezpečnejším preto, lebo proti zázraku staval zázrak svoj, odvolával sa na to, že dostal svoje poverenie od samého Boha, od ktorého vraj dostal i moc, a spoluvinníka nachádzal v neuhasiteľnom smäde po nadprirodzenom, ktorý zožiera duše. Okrem toho bol Efez i hlavným bojiiskom týchto zápasov. Tu bolo vídať, udáva istý dejepisec,²⁹ špinavých teoleptikov so skalenými očami, rozstrapatenými vlasmi, kývajúcich hlavami sem i ta, ako by ich chytaly kľče, pričom vydávali trhané vety, ktoré boli vysvetľované ako veštby, vlečúcich sa vo svojich zdrapoch i pod stĺporadia chrámov, za čo ich Rimania pomenovali fanatikmi.

Magické praktiky, čary, vyvolávania a všetky tajné vedy staly sa priamo vášňou i medzi vzdelanými vrstvami mesta, v ktorom už sv. Pavol hodil do ohňa čarodejníckych kníh v hodnote aspoň päťdesiat tisíc

dinárov. Ale mágia nebola ešte týmto ohňom spálená a mágovia sa ustavične hrnuli do Efezu zo všetkých kútov Ázie so svojím sabeizmom, s kultom svojich duchárstiev, so svojimi čarami pomocou zeliny »onomi«, ktorej šťava vyvolávala prorocké blúznenie. Každoročne vyvrhoval sem Egypt zástupy veštcov, hvezdárov a hierofantov. Chaldejci predávali tu svoje tajomstvá budúcich čias podľa záhadného usporiadania čísel a rozostavenia hviezd. Tu — podľa svedectva Klementa Alexandrijského — niektoré kabalistické písmená, nazývané aj »písmenami efezskými«, pokladali za liečivé a veštecké. Bolo ich možné vidieť napísané všade, ešte aj na opasku a čelnej ozdobe sochy Artemidy. Ako talizman boli vyryté na posvätných prsteňoch a rúchach. Ani výnosy Cisárov, ani kruté tresty nemohly čeliť takým šialenstvám, ktoré priamo ohrožovali verejný poriadok.

V Efeze sa vylodil najslávnejší čarodejník tých čias, Apollonius z Tiany, aby ich dohnal k vrcholu. Obratnými kúskami a podvodmi podarilo sa mu čoskoro získať si všeobecný obdiv, čo znamenalo pre sv. Jána a jeho dielo vážne nebezpečenstvo. Naozaj zaujímavá je história tejto čudnej osobnosti.³⁰

Prvé svoje roky strávil v rodnom meste Tiane v Kapadócii. Onedlho ho poslali do škôl v Tarze, kde ovplyvnený tajomným učením Pytagorasa, ktoré sa tam rozširovalo, oddelil sa od ostatného zástupu hučných študentov a oddal sa samotárskemu a veľmi tvrdému životu, ktorý mu potom priniesol toľko úspechov. Keď takto prežil niekoľko rokov v mlčanlivosti, pytagorejcami predpísanej, rozdelil vraj svoj malý majetok medzi brata a chudobných

a oblečúc sa do plátennej tuniky, prešiel skoro celú Áziu. Stýkal sa s brahmínmi, mágmi, filozofmi a kňazmi; skúmajúc všetky záhady vedy a prírody, naučil sa všetkým kúskom, ktorými mohol bližného priviesť do úžasu a oklamať.

Keď prišiel do Efezu, kde sa len od nedávna zdržiaval sv. Ján, už ho predišla povest', že, ako hovorí historik Filostratos, »nebolo takého remeselníka, ani človeka vysoko alebo nízko postaveného, ktorý by nebol k nemu pribehol, len aby ho videl, a radšej zanechal všetku prácu...«

Avšak priazeň ľudu netrvala mu tak dlho ako inde. Čomu to treba pripísať? Azda tajnému vplyvu kresťanskej osady? Či prispel na to náš sv. Ján, ktorý poučovaním svojich veriacich postupne odkrýval podvodníka...? Filostratos hovorí len toľko, že jeho hrdina stretol sa s takou vážnou opozíciou, že sa rozhodol odtiaľ ihneď odísť. Ale ani mimovoľným náznakom nám neprezrádza, čo to mohlo byť?

V meste vypukol mor a niektorí, čo mu ešte dôverovali, pýtali sa ho na príčinu tohto trestu a prosili si účinný liek. Veštec na to odpovedal s krutosťou, ktorá nesie v sebe známky vnuknutia toho, o ktorom Písmo hovorí, že je »prvým vrahom«. V Efeze bol všeobecne známy staručký žobrák, ktorý prosieval almužnu na cestách a pri bránach chrámov. Keď sa kedysi podobný úbožiak obrátil s prosbou na Jána a Petra, vieme, akým zázrakom mu pomohli. Falošný apoštol urobil však celkom ináč. Keď mu prišlo na um, že iní veľkí hádači, ako Calcante, Tiresia, Epimenide, počas takýchto verejných nešťastí prinášali ľudské obete, rozhodol sa ich napodobniť. Nahovoril teda ľudu, že žobrajúci starec

je zlý duch moru, a rozkázal, aby ho ihneď ukameňovali na usmiernenie bohov. Keďže všetci váhali, sám hodil po ňom prvé kamene. Príklad nasledovali... A keď potom nevinná obeť pod krupobitím skál obrátila svoje oči na čarodejníka, aby ho prosila o zmilovanie, alebo ho preklínala, tento, aby ešte viac popudil zástup, kričal: »Pozrite, pozrite len na zlovestný oheň jeho pohľadu. Je to pohľad diabla, je to oheň pekelný!« Avšak táto smrť priniesla záhubu i jemu. Filozof i so svojou náukou sa tým odsúdil sám a neľudská ukrutnosť Apollonia priniesla nášmu apoštolovi lásky najväčšie víťazstvo.

Evanjelium.

Najlepšou obranou božstva Ježiša Krista proti všetkým bludárom a herézam bolo však jeho Evanjelium, Evanjelium sv. Jána. »Keď videl, — píše sv. Klement Alexandrijský, — že ostatní evanjelisti mali na mysli vyzdvihnúť ľudskú stránku Človeka-Boha, na prosby svojich priateľov, ktorí bývali vždy okolo neho, a pohnutý Duchom Pánovým, napísal Evanjelium Ducha.«

Je veľmi mnoho otázok, ktoré sa ešte dnes vzťahujú na pôvodnosť, cieľ, čas, miesto a historičnosť tohto majstrovského diela, a my sa pokúsime shrnúť, čo podávajú najspoľahlivejší exegéti.³¹

Predovšetkým najviac napádajú hodnovernosť pôvodcu tak protestanti, ako aj racionalisti. Avšak doteraz objavených priaznivých dokladov je toľko a tak závažných, že môžu presvedčiť každého, kto nechce zátvrdlivo zotrvávať v omyle.

Najdôležitejším svedectvom je fragment, objave-

ný pred sto rokmi Ľudovítom Muratorim, v Ambroziánskej knižnici v Miláne. Je možné nadhodiť otázku, či je to spis Cajov alebo Egisippov, či je to spis pôvodný, alebo len odpis. Ale jednako všetci sa shodujú, že jeho pôvod siaha do II. storočia a že pochádza z Cirkvi rímskej. Pozrime teda na to, čo v ňom čítame: »Štvrté Evanjelium pochádza od apoštola Jána. Po povzbudení svojich spolužiakov a biskupov povedal: »Postite sa so mnou po tieto tri dni a potom si navzájom oznámime, čo komu bol zjavené.« Tej istej noci bolo zjavené Ondrejovi, jednému z apoštolov, že Ján za súhlasu všetkých ostatných podujal sa vo svojom mene podať všetko na písme. A preto, hoci v jednotlivých knihách Evanjelií sa rozpráva o rozličných veciach, jednako sa neliši viera veriacich, lebo všetko bolo prejavené vo všetkých jedným a tým istým hlavným Duchom, pokiaľ ide o to, čo sa vzťahuje na narodenie, umučenie, vzkriesenie, rozhovor s učeníkmi, jeho dvojité príchod; jeden, ktorý sa už uskutočnil v ponížení, a druhý, ktorý sa uskutoční s kráľovskou mocou. Aký div, že Ján s takou istotou potvrdzuje každú túto vec aj vo svojich listoch, hovoriac: »To, čo sme na vlastné svoje oči videli, čo sme na vlastné svoje uši počuli, a to, čoho sme sa vlastnými rukami dotýkali, to tu píšeme.« Takto vyznáva, že nielen videl a počul, ale i napísal pekne po poriadku podivuhodné veci, ktoré učinil náš Pán.«

Iným svedectvom veľkej historickej ceny je to, čo nám podáva sv. Irenej, biskup Lyonský, ktorý ako žiak sv. Polykarpa už asi v roku 185 píše:³² »Konečne Ján, učeník Pána, ktorý odpočíval i na prsiach jeho, napísal tiež Evanjelium, kým bol v Efeze.«

A že sv. Irenej týmito slovami rozumel nášho apoštola Jána, možno jasne vyvodiť z týchto skutočností: 1. ... preto, že hovorí, že odpočíval na prsiach Pánových. 2. ... preto, že vo svojom diele uvádza aspoň sto viet zo štvrtého Evanjelia pod menom Jánovým, z čoho po dva razy dáva tomuto Jánovi titul apoštola...³³ 3. ... preto, že ho ráta medzi apoštolov,³⁴ 4. ... a konečne preto, že zo všetkých diel sv. Ireneja jasne vidieť, že vždy poznal iba jedného Jána, a tým bol práve tento náš.³⁵

Tú istú pravdu nachádzame aj u sv. Klementa Alexandrijského, ktorý píše, že tradíciou sa zachovalo od starodávnych presbyterov, že »Ján, posledný zo všetkých Evanjelistov, vidiac, že v ostatných Evanjeliách boli opisované skôr veci týkajúce sa ľudskej stránky Kristovej, na žiadosť svojich žiakov a na popud Ducha Svätého, napísal Evanjelium duchovné«.³⁶

Iné svedectvá podobného druhu podáva nám Teofil z Antiochie a monarchijský Prolog. Prv spomenutý bol šiestym biskupom antiochijským po sv. Petrovi a vo svojej druhej knihe *Ad Autolicum* píše: »Tieto veci nás učia sväté Písma a všetci, ktorí boli inšpirovaní Duchom Svätým, medzi ktorými Ján vraví: »Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha...« Aj keď sa tu výslovne nehovorí o Jánovi apoštolovi, predsa môže tu byť len o ňom reč, nakoľko najstaršie doby nepoznajú iného Jána...« V Monarchijskom prologu zasa čítame: »Toto píše Ján evanjelista, jeden z učeníkov Boha... Svoje Evanjelium napísal v Ázii, keď skôr napísal Zjavenie na ostrove Patmos.«

K týmto niekoľkým svedectvám nebolo by ani tre-

ba pripájať iné.³⁷ Podívajme sa skôr na to, ako ich plne potvrdzuje vnútorná povaha samotnej knihy. Pôvodca jasne dokazuje, že je židovského pôvodu. Lebo i keď píše po grécky, jeho rečový slovník, jeho gramatika a skladba viet majú ráz reči aramejskej. Na druhej strane dokazuje, že veľmi presne pozná židovské zvyky a obyčaje,³⁸ ako aj že má dôkladné zemepisné a miestopisné znalosti či už Palestíny, alebo Jeruzalema.³⁹ Rozhodujúcim argumentom je však skutočnosť, že pôvodca nazýva sám seba »obľúbeným učeníkom Ježišovým«. Keď vieme, že len traja apoštolovia boli mimoriadne obľúbení u Pána, Peter, Jakub Starší a Ján, musel byť teda pôvodca IV. Evanjelia medzi týmito tromi. Treba však hneď vylúčiť Jakuba, lebo bol umučený príliš zavčas, než aby bol mohol složiť Evanjelium, ktoré predkladá evanjeliá Synoptikov. Nemôže sa pripustiť ani to, že by ho bol napísal Peter, lebo v hlave XXI. jasne vidieť, že Knieža apoštolov je jasne odlišený od »učeníka-miláčka«. A tak ostáva nám len svätý Ján.

Tento uzáver potvrdzuje aj spôsob, akým sa vo IV. Evanjeliu hovorí o sv. Jánovi, apoštolovi, a o jeho bratovi Jakubovi. Kým od Synoptikov sa dozvedáme, v akej veľkej dôvernosti žili títo dvaja bratia s naším Pánom, IV. Evanjelium, ktoré spomína aj ostatných apoštolov, nikdy ich neuvádza výslovne podľa mena, a len jediný raz nazýva ich »synmi Zebedejovými«. A tak sa zdá, že sa tu zrejme prejavuje snaha vyhýbať sa najmä menu apoštola sv. Jána.⁴⁰ Kým v evanjeliách Synoptikov, keď sa hovorí o Predchodcovi, dáva sa mu titul Krstiteľa, aby sa tým odlíšil od iného apoštola tohože mena, vo IV.

Evanjeliu najmenej devätnásť ráz hovorí sa o ňom tak, že ho jednoducho menuje Jánom, ako by nejstvoval iný Ján, s ktorým by ho bolo možné zmeniť. Jasne teda vidieť, že náš apoštol so svojou zvyčajnou skromnosťou chcel zostávať v úzadí, a preto sa usiloval nehovoriť o sebe ani o svojich pokrvných. My však v takomto pokračovaní môžeme vidieť nový dôkaz onej slávy, že napísal IV. Evanjelium.

A čo sa týka cieľa tejto knihy, hlavný jej cieľ uvádza sám pôvodca týmito slovami: »Ale toto je napísané, aby ste verili, že Ježiš je Kristus, Syn Boží, a vierou aby ste mali život skrze jeho meno.« K tomuto základnému cieľu smerujú teda všetky stránky jeho Evanjelia. Už od úvodu predstavuje nám Ježiša Krista ako Slovo a Syna jediného Boha.⁴¹ Len čo ho Krstiteľ zazrie, vyhlasuje ho za »Baránka Božieho, ktorý sníma hriechy sveta«.⁴² Vo svojich rozhovoroch s Nikodémom, so Samaritánkou a s Farizejmi, so zástupmi a učeníkmi Ježiš stále tvrdí, že on je Mesiášom a Synom Božím. Hovorí o nevýslovne úzkych vzťahoch, ktoré ho sjednocujú s Otcom, o totožnosti prirodzenosti, rozumu a vôle, čo on ako Boh má spoločné s Otcom, a svoje zázraky uvádza ako dôkaz svojich tvrdení. Žiada úprimnú, praktickú vieru, bez hocíjakých vykrúcačiek a váhaní. Chce, aby mu verili a aby ho milovali ako Boha, a vyznanie apoštola sv. Tomáša: »Pán môj a Boh môj!«⁴³ je tiež vyznaním, ktoré žiada Ján od všetkých svojich čitateľov.

Avšak nie je možné nevidieť, že napísať Evanjelium prinútil ho aj cieľ polemický. Už sv. Irenej a iní Otcovia upozorňovali: »Ján mal na mysli bojovať proti bludom Cerintovým, mikulášovcov, Ebio-

nitov atď. . . .«, ktorí, ako sme sa o tom presvedčili, popierali práve Kristovo božstvo.

Panuje tiež všeobecná mienka, že svojim Evanjeliom zamýšľal doplniť ostatné jestvujúce Evanjeliá, a to tak, že alebo chcel podať príbehy, ktoré predchádzaly uväzneniu Krstiteľa, alebo chcel napísať »Duchovné Evanjeliom«, v ktorom by sa najmä venoval tomu, čo sa vzťahuje na vnútornú podstatu Krista.⁴⁴ Podstatný rozbor knihy aj v tomto bode potvrdzuje údaje tradície, lebo je nepochybné, že IV. Evanjeliom predpokladá už Evanjeliá Synoptikov a že ich dokonale dopĺňa. Tak napr. v hlave III.—24. čítame: »Ján totiž nebol ešte vo väzení.« Uväznenie Jánovo uvádzajú teda len traja Synoptici. Podobne v hlave XI.—1., keď hovorí o Lazárovi, dodáva, že bol »z Betánie, z mestečka jeho sestier Márie a Marty«, čo pripomína, hoci prv neurobil nijakú zmienku o týchto dvoch zbožných ženách, o ktorých sa totiž už predpokladá, že sú čitateľom známe. Často sa tiež hovorí o Dvanástich, hoci sa nikde neopisuje ich vyvolenie, a zo všetkých zázrakov Ježišových, ktoré spomínajú Synoptici, on uvádza len dva: rozmnoženie chlebov a jeho chodenie po vode. A aj tieto spomína len preto, že boly akousi prípravou na veľké prisľúbenie Eucharistie, spomínanej len samým IV. Evanjeliom, ktoré však zabúda hovoriť potom o jej ustanovení, naširoko opísanom Synoptikmi. A tiež o premenení a iných dôležitejších skutkoch.⁴⁵

Vzhľadom na čas a miesto, kedy a kde svoje Evanjeliom Ján napísal, povieme len toľko, že hoci nie je možné presne určiť rok, predsa celkom dobre možno určiť toto dátum na posledné desaťročie prvé-

ho storočia. Množstvo vnútorných náznakov tiež podopiera túto mienku. Ako bolo už poznamenané, IV. Evanjelium bolo celkom určite napísané len po Evanjeliách Synoptikov, a na druhej strane hlava XXI. dáva predpokladať, že sv. Peter bol už mŕtvy. Okrem toho spôsob, akým sa v knihe hovorí o Židoch, by jasne nasvedčoval tomu, že Židia prestali byť už národom a že ich sväté mesto, ako i starodávny chrám sú už len hromadou trosiek.⁴⁶ Dodajme k tomu ešte aj to, že bludy Cerintove, mikulášovcov a Ebionitov, proti ktorým je IV. Evanjelium namierené, rozšírily sa len koncom I. storočia. Nie je však pravdepodobné, že by Ján bol napísal svoje Evanjelium len po Zjavení, ako je to jasne povedané v Prologu monarchijskom, lebo vtedy by sme sa museli vrátiť k jeho príchodu z ostrova Patmos, teda k roku 96. Ale táto domnienka je ďaleko od pravdy a všetko nasvedčuje, že IV. Evanjelium bolo napísané o niekoľko rokov skôr.

A čo sa potom týka miesta, sv. Irenej, ktorý v tomto ohľade mohol byť veľmi dobre informovaný, lebo bol žiakom sv. Polykarpa, ktorý zasa bol žiakom nášho Jána, dosvedčuje, ako sme videli, že IV. Evanjelium bolo napísané v Efeze.⁴⁷ Toto svedectvo shoduje sa presne s tým, čo podáva tradícia o pobyte nášho apoštola v Malej Ázii, a so samou povahou jeho knihy.

Keď sa ešte vynára otázka, komu bolo venované toto tak význačné dielo, celkom vhodne možno odpovedať, že kým každý zo Synoptikov obracia sa na jednu z troch veľkých rodín antickej kultúry, IV. Evanjelium obracia sa naproti tomu na novú vzdelanosť kresťanskú, ktorá práve vzniká a sa utvára.

Tak Evanjelium sv. Matúša bolo napísané pre Židov, medzi Židmi, napísal ho Žid a podľa všetkých zvyklostí a spôsobov židovského národa. Bolo tiež napísané v reči tohto ľudu a, ako sa všeobecne uznáva, text, známy pod menom »Evanjelium Židov«, nebol ničím iným než Evanjelium sv. Matúša v jeho primitívnej podobe.

Evanjelium sv. Marka bolo zasa napísané v Ríme, pre Rimanov. Nadiktoval ho sv. Peter v čase svojho pobytu v tomto meste, ktoré určil i za svoje sídlo.

A čo povedať o Evanjeliu sv. Lukáša? Jeho cieľ, pôvod a určenie bolo celkom grécke, ako jeho pôvodca. Takto Syn Boží, ako by bol osvietil, mohli by sme povedať, troma lúčmi svojej božskej tváre tri veľké rodiny starej civilizácie, ako by bol posvätil ich tri reči, dovoliť, aby slúžily za nadpis na jeho kríži. Ale z týchto troch civilizácií vznikla civilizácia nová, kresťanská, a práve na túto obracia sa najmä sv. Ján so svojim Evanjeliom.

Z toho, čo sme tu rozvinuli, je zrejmé, že tí, ktorým bola táto kniha určená, neboli ani Židia, ani Rimania, ani Gréci, obrátcami prvej generácie. Autor obracia sa na dospelých kresťanov každej národnosti, a to najmä v Malej Ázii žijúcich, ktorým sú už známe základne prvky učenia, hlásaného Majstrom, ktorí však ešte potrebujú utvrdzovať sa vo svojej viere proti falošným náukam, rozšíreným bludármi. Preto práve on, hoci je Žid, píše ho v reči gréckej, teda v tej, ktorá bola všesvetová, a uvádza množstvo poznámok, týkajúcich sa zvykov, obyčají a zákonov mojžišovských, celkom zbytočných pre čitateľov palestínskych.⁴⁸ So zvláštnou záľubou vyzdvihuje to, čo má svoj vzťah voči pohanom a čo môže v nich

prehľbiť odvahu a dôveru.⁴⁹ Namiesto toho, že by spisoval Ježišové zázraky, venuje sa viac jeho rečiam, jeho kázňam, jeho dišputám s farizejmi a členmi Synedria. Toto všetko teda predpokladá, že čitatelia, na ktorých sa obracia, museli byť už dobre zakorenení vo viere a stačilo im prosté slovo Božského Majstra, aby verili.

Poslednou a veľmi dôležitou otázkou je otázka, týkajúca sa historickej hodnovernosti IV. Evanjelia. Či totiž všetko, čo je v ňom uvedené, sa naozaj stalo. Nie je možné poprieť, ako píše o tomto predmete význačný exegét,⁵⁰ že keď prejdeme od čítania Synoptikov na čítanie IV. Evanjelia, máme dojem, že sme sa dostali do nového sveta. Niet pochyby, že v prvom práve tak ako i v druhom hovorí sa o Ježišovi Kristovi a o jeho účinkovaní medzi ľuďmi, ale aké veľké rozdiely sa ukazujú či už v prostredí príbehov, alebo v chronologii, v skutkoch, v rečiach, ba aj v charaktere samého Spasiteľa. Mnohých racionalistov a aj mnohých katolíkov táto skutočnosť natoľko pomýlila, že chceli nájsť iné vysvetlenie tým, že popierali hocijakú historickú hodnovernosť IV. Evanjelia. Podľa nich táto kniha obsahuje síce vecne pravdivé a skutočné vypravovania, ale treba ju pokladať len za teologickú úvahu učeníka, ktorý kladie do úst Ježišových svoje helenistické filozofické myšlienky.

Proti tomuto smelému tvrdeniu stavia sa však celý kresťanský starovek a skoro všetci katolícki vysvetľovači a veľmi mnohí protestanti, ktorí sa ešte aj dnes všetci shodujú v tom, že ich treba pokladať za historické, totiž, že reči a skutky, podávané vo IV. Evanjeliu, sú vecne pravdivé a skutočné.

Okrem toho i sám pôvodca čo najrozhodnejšie zdôrazňuje, že chce hovoriť len číru pravdu a nástojčivo žiada, aby mali plnú dôveru v jeho slová. I činom dokazuje, že chcel napísať pravdivú históriu, lebo už od počiatku spomína najpotrebnejšie časové a miestne okolnosti.

A pokiaľ ide o nesrovnalosti medzi IV. Evanjeliom a Synoptikmi, tieto sa dajú veľmi ľahko vysvetliť, ako to bolo už pripomenuté, cieľom, ktorý si určil náš autor. Ak Ján pri skladaní svojho Evanjelia chcel skutočne doplniť Synoptikov, je prirodzené, že kým títo podrobne opisujú pôsobenia Božského Majstra v Galilejsku, on naproti tomu zaoberá sa najmä jeho účinkovaním v Judsku, na ktoré nachádzame napokon náražky aj u ostatných troch Synoptikov. Pretože venoval svoju knihu kresťanskému pokoleniu, vyspelému už vo viere, aby ho varoval pred bludármi, ktorí takmer celkom popierali osobnosť Ježiša Krista, je viac než zrejmé, že sa usiloval podávať najmä vieroučné rozpravy Majstra a jeho osobu urobil stredobodom svojho diela. Netreba však zabúdať ani na to, že na druhej strane aj Synoptici predstavujú Ježiša ako Boha a Syna Božieho, ktorému prináleží moc odpúšťať hriechy, ktorý je väčší, než bol Jonáš a Šalamún, a nie je povinný platiť daň, lebo je synom Kráľa, a je taký veľký, že ho nikto nemôže pochopiť, iba Otec, ktorého zasa len on sám môže poznať.

Z tohto všetkého vyplýva, že medzi troma prvými Evanjeliami a Evanjeliom IV. niet podstatných odchýlok vieroučných, a je tu len rozdielne podávanie vecí, ktoré boli upravené podľa ich vlastného zamerania a ich rozličného určenia.⁵¹

Historickú hodnovernosť IV. Evanjelia možno konečne vyvodiť i zo spôsobu, akým bolo napísané, prípadne z jeho štýlu. Sám Rousseau vyhlásil, že v tomto ohľade nemožno nič namietaf. A naozaj, niet samovoľnejšieho a prirodzenejšieho nad sloh IV. Evanjelia, v ktorom myšlienka je všetkým: Slová plynú bez vyumelkovanosti, pužené len čistou pravdou, rozlievajú sa v reči ako tekuté zlato pod vnuknutím božského Ducha. Tu majú svoj pôvod i smelé vzlety, podobajúce sa úderom orlích krídel, pri ktorých sa nás zmocňuje závrat. Plnosť Ducha, ktorý v reči ľudskej nachádza len tesnú nádobu, činí jej násilie a preteká. Obyčajné formy reči sa preto rozbiehajú, myšlienka zápasí s výrazom a okrem prvotného smyslu pridružujú sa iné významy, ktoré do nekonečna rozmnožujú svetlo reči. »Tu niet nič nevhodného, neistého, čo by sa plazilo po zemi. Povedali by sme skoro, že Ján dostal nielen dar všetko poznávať, ale to aj primerane vyložiť.«⁵²

Židovské výrazy, sýrske formy, vety chaldejské prezrádzajú, hoci píše grécky, že je navyknutý na inú reč. Galilejčan skrýva sa v Efezanovi. Dve vlasti Jánove možno ľahučko poznať z jeho vlastného štýlu. Dokonalá znalosť židovstva je svedectvom, že k nemu náleží. Ale vrcholná sloboda, s akou rozpráva o svojich súkmeňovcoch, svedčí, že sa oslobodil zpod Synagogy. Jeho štýl vo forme výrokov, rozkúskovaný a pri tom pravidelný vo svojich súvetiach, má zrejme svoje korene v židovskej povahe, zatiaľ čo jasné vyjadrovanie myšlienok dáva hneď poznávať nový národ, medzi ktorým žije. Aj pre literárnu formu možno IV. Evanjelium pokladať za vrcholné dielo posvätné. Správne bolo poznamenané,

že v dôsledku zjavu skôr jedinečného n ť zriedkavého samotné jeho opakovania, dôverné spôsoby podania, cudzí nádych, nezkúsenosť v umení hovoriť, ba i samotné nesprávnosti, ktoré charakterizujú tento štýl, lepšie dávajú zažiť jeho vznešenosti. Ak je pravda, že čím viac sa slovo podobá myšlienke, myšlienka duši a duša zasa Bohu, a tým je toto všetko krajšie, aká neporovnateľná krása musí sa teda skvieť v knihe, v ktorej slová sú verným obrazom myšlienky a tieto zasa obrazom Ducha Božieho! »Ruka anjela nám ho napísala«, — hovorieval Herder a ešte pred ním vyriekol sv. Augustín: »Ján ukázal sa ako anjel... Coeperat esse angelus.«

V tomto ohľade nie je ani možné spočítať to veľké množstvo chválorečí cirkevných Otcov a Učiteľov. Ukončíme tým, že spomenieme z nich aspoň niektoré: »Ostatní evanjelisti, hovorí ešte sv. Augustín, kráčajú po zemi; ako zvieratá, ktoré ich znázorňujú; Ján je však lietajúcim orlom.«

Štvrté Evanjelium, píše Origenes, je kvetom z kvetov Evanjelií. Len ten, čo položil svoju hlavu na hrud' Ježišovu a ktorému Ježiš sveril svoju Matku, mohol vystúpiť do takých výšok. Len tento Ježišov a Máriin dôverný priateľ, tento učeník, ktorého Ježiš pokladal za svoje druhé ja, bol schopný myšlienok a citov, sossbieraných v tejto knihe.

»Sv. Ján, hovorí zasa iný jeho vysvetľovač, videl predovšetkým Slovo v lone Otca: videl ho stvoriť všetky veci, lebo v ňom bol život. Poznal, že Slovo je svetlom ľudí, že toto svetlo osvecuje každého človeka prichádzajúceho na tento svet; že je ono na svete s nimi, ale že svieti v temnotách preto, lebo

svet nepoznal, odkiaľ prišlo a čím bolo; že konečne Slovo stalo sa telom, aby nám zjavilo sväzky, ktoré ho spájajú s nami, a splnilo s dokonalejším výlevom milosti a pravdy tajomstvo nášho predurčenia v živote samotného Boha. Všetko toto je pohľadom orla na nekonečné a stavia Jána na vrchol tých, čo uvideli veci božie. Je nemožné — ak len nerátame do toho deň blaženého nazerania na Boha — poznať lepšie, čím sme a čím je pre nás Ježiš Kristus.»

A teraz si ešte vypočujeme, čo vyhlásil Chryzostom veriacim zo svojej slávnej katedry antiochijskej: »Vy, ktorí túžite preniknúť do tajomstva paláca, poznať skutky vladára, sem, sem poďte, aby ste pochopili diela vášho Boha. Tu vás s ním oboznámi jeho najlepší priateľ, lebo nesie v sebe slová Boha. S akým spechom pribehli by ste vypočuť anjela, ktorý by sostúpil s neba, aby vám zvestoval posolstvo nebies! A Ján, ktorý vám hovorí, je naozaj anjelom, ktorý prišiel s neba. V ňom sídli Duch, pre ktorého budúcnosť je taká ako prítomnosť a ktorý pozná diela Božie tak, ako naša duša poznáva seba samu. Nechváľte myšlienky Platóna a Pytagorasa: títo len hľadali — Ján však videl. Už od počiatku zmocňuje sa celej našej bytosti, dvíha ju nad zem, more a nebo. Vynáša ju nad anjelov, i nad všetky viditeľné a neviditeľné stvorenia. Aké výhľady otvárajú sa teda našim pohľadom! Horizont sa predlžuje do bezhraničia, hranice zapadajú, ukazuje sa nekonečno a apoštol Ján, priateľ Boha, odpočinie si iba v Ňom.«

»Jeho Evanjelium, poznamenáva muž z Tagasty, vychádza z tajomného spojenia jeho srdca so srdcom Božím.« A nakoniec istý z našich veľkých biskupov

uzatvára: »Evanjeliu sv. Jána je sväté Srdce Ježišovo.« Nuž, či je možné dať ešte niečo krajšieho, pravdivejšieho, lepšieho než toto presväté Srdce?

Listy.

K svojmu Evanjeliu pridružuje sv. Ján tri listy, o pôvodnosti a historičnosti ktorých či už pre sloh a látku, alebo pre čas a miesto, kde boly napísané, nemôže byť vážnych pochybností. Od XI. storočia Cirkev nikdy neváhala rátať ich medzi svoje kánonické spisy a na Východe Origenes, Klement a Dionýz Alexandrijský a na Západe katalóg Muratoriánsky, sv. Irenej, sv. Hieronym... atď. vždy ich pokladali za pôvodné diela nášho apoštola.

Prvý z týchto listov možno pokladať za úvod a predstavenie Evanjelia a naozaj, je ako taký určený všetkým Cirkvám Malej Ázie.

Okrem úvodu a záveru má dve časti, z ktorých prvá začína sa hlavou I—5 až po hlavu II—28; a druhá časť od hlavy II—29 po hlavu V—12.

V úvode sa hneď aj oznamuje obsah, o ktorom bude v liste reč, a autorov cieľ, čo sa dokonale shoduje s tým, čo už bolo vysvetlené v jeho Evanjeliu, ktoré zamýšľa predložiť.

V prvej časti dokazuje, že Boh je svetlom a preto veriaci musia kráčať v svetle, vyznávať sa zo svojich hriechov a strániť sa ich, zachovávať všetky príkazy a najmä príkaz lásky. Práve preto sa odporúča strániť sa ducha svetáctva a tých, čo učia a rozširujú bludy proti Ježišovi Kristovi.

V druhej časti dokazuje, že Pán je spravodlivý a plný lásky, a keď nás urobil svojimi synmi, musí-

me sa teda vyhýbať tomu, aby sme ho urazili hriechom, a musíme milovať svojho bližného. Poukazuje tiež na ovocie spravodlivosti a svätosti, ako i na ovocie falošných učiteľov a napokon povzbudzuje ešte konať milosrdenstvo a veriť v Ježiša Krista.

V závere odporúča modlitbu, útek pred nebezpečnými príležitosťami, ktoré vedú k hriechu, a spasiťteľnú vieru!

Celý tento podivuhodný list, preplnený toľkou hlbokou múdrosťou a účinnou láskou, treba pokladať za inšpirovaný a napísaný naším apoštolom, nevynímajúc ani tie povestné riadky, ktoré vzbudily toľko polemík: »Lebo traja sú, ktorí vydávajú svedectvo na nebi: Otec, Slovo a Duch Svätý...«⁵⁸

Nie menej rozporov vyvolal aj druhý list sv. Jána, venovaný o niekoľko rokov neskoršie akejsi Vyvolenej Panej. »So svojej strany — hovorí v tejto veci istý z dnešných exegétov⁵⁴ — nemôžem súhlasiť s mienkou tých, čo pod touto Vyvolenou rozumejú Cirkev ako spoločenstvo vyvolených. Prečo sa máme utiekať k tomuto obraznému smyslu, keď smysel doslovný je pravdepodobný? Prečo by Ján nebol mohol venovať tento list nejakej zbožnej a dobročinnnej kresťanskej žene, akou sa podľa všetkého ukazuje?« Toto je konečne i mienka najstarších cirkevných Otcov. Podľa sv. Klementa Alexandrijského Vyvolená (Electa), meno dosť všeobecné v tom čase, bola zbožná kresťanka z Babylonu, ktorá vychovávala istú rovnako poriadnu rodinu vo viere a kresťanskej láske. V rodine však muselo byť aj niekoľko dievčieniec, lebo tento list bol nazývaný aj »Listom pannám«. Keďže však dom Vyvolenej Panej bol chránený pred zovňajšími nebezpečenstvami,

jednako zlo sa mohlo i tak dostať doň. A práve preto, aby ju varoval, apoštol jej píše krátky list, ktorý štýlom a učením pripomína jeho predchádzajúci list. Predstavuje sa nám v postavení staršieho, kňaza starca, podľa toho, aký význam má toto rovnomenné slovo v gréčtine, a na druhej strane časté opakovania, s ktorými sa stretávame najmä v tomto liste, naznačujú onú vrcholnú etapu života, v ktorej už všetko smeruje k sjednoteniu s jedinou myšlienkou, ktorá sa stále a stále opakuje. U sv. Jána je to myšlienka lásky.

Začína s pozdravom a želaniami. »Ja, starejší, vyvolenej Panej a jej dietkam, ktoré v pravde milujem, a nielen ja, ale aj všetci, ktorí poznajú pravdu... Milosť, milosrdenstvo a pokoj od Boha Otca... nech je s vami v pravde a láske!«

Nasleduje povzbudenie o potrebe lásky voči Bohu a bližnému: »Pani, preto ťa teraz prosím, aby sme sa všetci navzájom milovali! Nie ako by som ti písal nové prikázanie, ale to isté, čo sme mali od počiatku. Láska totiž v tom spočíva, že kráčame podľa jeho prikázaní. To je to prikázanie, o ktorom ste od počiatku počuli, že podľa neho máte kráčať.«

Po láske vrcholným majetkom, ktorý si musíme zachovať, je pravda, preto sv. Ján pokračuje: »Lebo mnohí zvodcovia prišli na tento svet, ktorí nevyznávajú, že Ježiš Kristus prišiel v tele. To je ten zvodca a protivník Kristov! Majte sa na pozore, aby ste ne-stratili, na čom ste pracovali, ale aby ste mohli dostať úplnú odplatu!«

»Nik, kto zachádza ďalej a nezostáva v náuke Kristovej, nemá Boha. Kto však zostáva v tejto náuke, ten má Otca i Syna. Keď niekto prichádza k vám

a neprináša túto náuku, neprijmite ho do domu, ba ani ho len nepozdravte, lebo kto ho pozdraví, má účasť na jeho zlých skutkoch!»

List zakončuje potom láskave, v nádeji, že ich čoskoro navštívi: »Veľa by som vám mal napísať, ale nechcel som to (urobiť) na papieri a černidlom, lebo dúfam, že prídem k vám a pohovorím si (s vami) tvárou v tvár, aby naša radosť bola úplná.«

Tretí a posledný list nášho apoštola je naproti tomu venovaný akémusi Gájovi. Nie je na mieste opakovať: »Kto to bol?«, keď v apoštolských listinách stretávame sa len s troma osobami tohto mena. Jedna je z Macedónska, druhá z mesta Derbe a tretia z Korinta. Teda list je adresovaný Gájovi z Korinta. Tento však bol už dobre známy apoštolom a najmä sv. Pavlovi, ktorého často prijímal na hospodu, a ako sme videli, Ján ho potom určil za hlavu Cirkvi v Pergame. Avšak ešte kým bol iba jednoduchým novokrstencom v Korinte, už vtedy vyznačoval sa svojou štedrou pohostinosťou, čo rozveseľovalo srdcia všetkých bratov. Isteže to nebola čnosť celkom nová v tej krajine, keď ju už natoľko popisovali Herodot a Homér. Kresťanstvo ju však akosi posvätilo tým, že v hosťovi a v pocestnom dávalo vidieť samotného Ježiša Krista. »Preukazujte si pohostinstvo navzájom« — odporúčal Knieža apoštolov a sv. Pavol tiež: »Nech sa medzi vami zachováva bratská láska a nezanedbávajú pohostinstvo...« Gájus ho preukazoval s tým väčšou horlivosťou novým misiónárom, lebo sa zbavili všetkého, aby chudobní a samotní mohli kráčať svetom a hlásať Evanjelium. »Učeníci apoštolov, píše historik Euzebius, rozplamenení láskou múdrosti, väčšinou odchádzali do de-

lejších končín ohlasovať Evanjelium Ježiša Krista, keď už predtým rozdali všetky svoje majetky chudobným...» Kresťanská láska zriadila teda takto pre nich stanice pohostinstva, v ktorých nachádzali útočisko, pomoc a kde dostávali aj sprievodné odporúčajúce listy, aby neboli nijakým pohanom na ťarchu, lebo od tých nežiadala Cirkev nič iného, len ich duše. Jednou z takýchto popredných pohostinných staníc bol práve dom Gájov v Korinte. Preto mu Ján píše krátky list so želaním všetkého najlepšieho a túto príležitosť použije aj na to, aby sa posťažoval na neporiadky, ktoré sa vyskytli v Cirkvi Korintskej, najmä vinou akéhosi Diotrefa, takže aj samého pápeža Klementa priviedly k tomu, že musel o nich písať vo svojom povestnom liste, v ktorom čítame: »Medzi vami sa prejavila vzbuja a z nej vznikla žiarlivosť, nesvornosť, boje, vzbury a zotročovanie. Malí povstali proti veľkým, ľudia nízkeho postavenia zdvihli sa proti ľuďom s hodnosťami, hlúpi proti múdrom, mladí proti starým. Ba ešte aj biskupská hodnosť stala sa predmetom škriepok a rozporov. Apoštolovia to predpovedali, ale majme v úctivosti aspoň tých, ktorých oni vyvolili. Prečo ešte trhať údy Pánove?«

Podobné bedákania sa opakujú aj v treťom liste sv. Jána, najmä proti spomenutému Diotrefovi. Naproti tomu vychvaľuje Demetria, iného kresťana z Korinta, veľmi oddaného a pohostinného, a tak i zakončuje: »Veľa by som ti mal písať, ale nechcem ti písať čiernidlom a perom. Dúfam však, že ťa skoro uvidím a pohovoríme si (s tebou) tvárou v tvár. Pokoj ti! Pozdravujú ťa priatelia. Pozdravuj priateľov, každého osobitne!«

Ako Peter a Pavol, aj náš milovaný apoštol musel zaplatiť Rímu najvyššiu daň. Zdá sa, že sa tak stalo v roku 92, v jedenástom roku vlády Domiciána.

Tento cisár, ktorého Tertulián nazýva odnožou Neróna a ktorému Suetonius pripisuje ľstivú ukrutnosť: *callida saevitia*, keď zpočiatku skoro žičil kresťanstvu,⁵⁶ odrazu sa podesil jeho pokrokmí a začal ho prenasledovať. Ako nás poučuje súčasný historik Hegesipus, začal tým, že si dal predviesť dvoch chudobných kresťanov z Judey, ktorí žili v Ríme a — ako sa zdá — boli vnukmi apoštola sv. Júdu. Keď sa ich pýtali, čo všetko majú, odpovedali, že obaja dovedna nemajú viac než tisíc dinárov v striebre a tridsaťdeväť hlinených nádob, čím splácali dane a ukázali svoje od práce možnaté ruky. Domicián sa na to len zasmial. Kresťanská sekta, ktorú pokladal za mocnú a bohatú, musela mať iste iných predstavených. A keď sa dozvedel, že v Efeze žije ešte posledný a najobľúbenejší Ježišov učeník, vydal rozkaz, aby ho hneď priviedli do Ríma.

Náš svätý starec dostane sa do okov a nalodia ho na cestu do Ríma. Keď sa ta dostal, videl, že kresťania sú už vystavení prenasledovaniu.⁵⁶ Títo kresťania každého veku a zamestnania boli jedinými ľudskými tvormi, čo sa odvážily odporovať ukrutnosti svetskej moci, pred ktorou všetko ustupovalo. Nerobili však pritom nijaké spiknutie. Nestarali sa, keď vojaci a prepustenci zabíjali tých vládcov sveta, ktorí mu boli len na potupu, a ak sa sprisahali, nerobili to preto, aby zabíjali, ale aby sami umierali: *Non occidendo, sed moriendo*, ako to veľmi priliehavo

vyjadruje výrok sv. Hilária z Poitiers. Zachovávali zákony až potiaľ, kým im to svedomie dovoľovalo, nikto ich však nemohol priviesť k tomu, aby obetovali modlám. Isteže, aj sv. Jána na to nútili. V tých časoch povýšil sa Domicián na boha, dal si vystaviť sochu v najviac uctievaných svätyniach a na jeho oltároch denne obetovali celé hekatomby. Každá verejná listina, každý prejav, urobený v jeho mene, musel niesť v záhlaví: »Tak rozkazuje náš pán a boh.«

Čoskoro sa ukázalo, aká bola odpoveď Jána na svätokrádežné porovnávanie sa Domiciána s Božským Majstrom. Prirodzene, odsúdili ho a s radosťou sa pripravoval na mučenie, ktoré nikto po ňom s takou túžbou neočakával.

Miesto, o ktorom sa všeobecne tvrdí, že na ňom podstúpil trest, je Latinská brána, alebo lepšie povedané, priestor, vtedy ešte voľný, len neskôršie zastavaný touto bránou, ktorú otvoril Aurelius na východnom konci Ríma na Apijskej ceste a za pamätníkom Scipiónov. Viedla do Albana, kde mal vládca svoje letné sídlo. Najstarší autori sa nazdávajú, že on sám bol prítomný pri vykonávaní trestu na našom apoštolovi, čomu sa netreba ani čudovať, lebo — podľa Suetonia — smrť človeka bola jeho obľúbeným divadlom. V našom prípade muselo byť to divadlo o to zábavnejšie, že obeť mali ponoriť do kotla s vriacim olejom. Prv však, ako to predpisoval rímsky zákon pre všetkých na smrť odsúdených, aj nášho starčeka bičovali do krvi a vystavili verejnej potupe. Je aj tá mienka, že mu ostrihali dlhé vlasy, ktoré nosil na spôsob nazirov, ktoré však akýsi nábožný kresťan posbieral a ešte podnes sa uchovávajú v Ríme, v malej kaplnke sv. Jána v Oleji, ktorá ešte

podnes stojí na mieste, kde stál hrozný kotol naplnený olejom, alebo, ako tvrdí Gregor Nisenský, vriacou vodou.

Nebol toto ten kúpeľ, na ktorý kedysi narážal Božský Majster, keď sa pýtal svojho obľúbeného učníka, či môže mať účasť na krste jeho bolestí? »Vošiel doň, hovorí Bossuet, tak nenúteno, ako keď sa človek v letných horúčavách hodí do kúpeľa, aby sa osviežil.«

Ale nenašiel tam smrť, na ktorú čakal, — pokračuje Bossuet: »Horúci a čmudiaci kúpeľ premenil sa mu na príjemnú rosu.« Všetky rozkazy prétora, všetka zlosť katov ostaly bezmocné: Nebolo možné rozložiť znovu oheň a sv. Ján vyšiel z plameňov ako orol, omladený a posilnený: *Renovabitur ut aquilae juvenus tua.*⁶⁷

Toto podivuhodné oslobodenie muselo mu však pripraviť ešte krutejšie mučenie. Počúvajte ešte Bossueta: »Ježiš, každému človeku, ktorý ho miluje, tak premení srdce, aby už po ničom inom netúžil, aby si zvolil len Jeho, aby s ním večne žil. Či teda mohol niekto niekedy túžiť väčšmi po smrti než Ján, ktorý vložil túto túžbu do samotných rán svojho božského Majstra? Je teda spaľovaný smädom mučenia. Musí však žiť dlho, do neskorého veku...«

Ján bol teda odsúdený žiť, ale nie v Ríme, ani v Efeze. Domicián, ohromený týmto jeho zázrakom, ktorým bolo obrátené množstvo pohanov, a ustarostený volaním na slávu a počesť svätého starca, pokladal za rozumné zmeniť výrok smrti na vyhnanstvo. Poslali ho teda na ostrov Patmos v Egejskom mori, kam ho aj my budeme nasledovať.

Bolo by ťažké, ako dobre hovorí životopisec nášho apoštola,⁶³ nájsť v celom súostroví Sporád pustejšiu skalú, než ostrov, na ktorý bol vykázaný sv. Ján. Odchádzajúc z milétskeho prístavu k brehom Peloponéza, čoskoro zazrieme, ako sa z útrobov Ikarského mora vynára akási vyvýšenina holých a pustých vrchov: je to ostrov Patmos. Pred pobytom nášho apoštola bol tento ostrov, ktorý apoštol urobil známym, natoľko neznámy, že Tukidites, Strabo a Plínius sotvaže spomenú niekedy jeho meno.

Pýšil sa však starodávnou kultúrou, ktorej stopy možno pozorovať ešte aj dnes. Carovia, Dóri a Jóni mali oň neustále spory a striedali sa v jeho ovládaní, lebo miesto bolo azda strategický dosť významné. Na prostriedku a v najužšej časti, v úzadí hlbokého zálivu, chráneného horstvom, vidieť ešte aj dnes mohutné zvyšky stĺpov z pekného bieleho mramoru, ktoré slúžili za kotvidlá pre nákladné lode rybárov a pre obchodné škuniere, prichádzajúce z Anatólie. Práve v týchto miestach bol prístav zvaný Fora alebo Ptora, dnes prístav Scala, kde sa vylodil sv. Ján. Trochu ďalej, na prvých svahoch horstva, zjavujú sa aj iné starodávne zrúcaniny, črepiny nádob a primitívne tehly, roztrúsené po pastvinách, veľké helénske balvany a mramory, včlenené do múrov ohrady, kde teraz zatvárajú stáda.

Toto teda zostalo zo starodávneho mesta Patmu, ktoré v čase nášho apoštola mohlo mať až trinásť tisíc obyvateľov a venovalo sa obchodu medzi Východom, Gréckom a Ostrovmi. Pevnosť bola na vyvýšenom mieste. Na vrcholku, ktorý ešte aj dnes

nazývajú Gréci »Hradný kopec«, medzi dvoma úžinami nad rybníkom, ústiace do mora malým kanálom, možno ešte vidieť nádherné zrúcaniny kyklopských stavieb: prvé rady starodávnej stavby, pravdepodobne dajakého chrámu, niekoľko rozbořených veží a nespočetné množstvo úlomkov, skrytých ešte v húštinách lentiškov, zakrpateného svätojánskeho chleba, to všetko dostatočne prezrádza miesto, kde voľakedy stála pevnosť. Na jej prostriedku, na kameni okresanom do polkruhu, akiste stála nejaká socha alebo maják. K tomuto všetkému treba pripojiť ešte aj chrám Diany Scitickej, ktorý vraj vystavil Orestes. Toto všetko našiel akiste náš Ján, keď sem vystúpil.

Ale vtedy byly horstvá aspoň ovenčené lesmi a mnohými potôčkami. Z nich vidíme dnes už len suchý štrk. Vtedy však svojím tokom zvlažovaly údolie. Dnes len jediný a biedny tok, nazývaný Nero-Mili, sa svojím pásikom vody ťažko prediera cez rozpálené skaliská. Dajaká biedna oliva, so tridsať morušovníkov a asi toľko figovníkov, niekoľko ojedinelých cédrov, borovic, stromov svätojánskeho chleba a ešte kde-tu dajaký dub a so dvadsať cyprusov, to je všetko, čo sa zachovalo z pradávnych hájov. Ostrov, ktorý Taliani nazývajú Palmo alebo Palmosa, má v skutočnosti len jednu palmu, ktorá vyrastá v údolí, menovanom »Záhradou Svätcovou«. Obyvateľstvo sa scvrklo na dajakých sto chudobných rodín. Teda na takéto miesto doviedli nášho apoštola sv. Jána a — ako potvrdzujú dvaja súčasní svedkovia, sv. Viktorín, biskup z Peau v Stirii, a sv. Primacius, biskup africký — aj jeho vzali na práce do baní, ako aj ostatných, čo tam žili vo vyhnanstve.

Takáto námaha bola nášmu svätému starcovi opravdivým mučením. Predstavu o tom môžeme si urobiť z popisov, ktoré nám zanechali najstarší dejepisci: »Nebolo nič hroznejšieho, píše jeden z nich, nad bane rímskej ríše. Hlboké šachty, chodby úzke, krivolaké, ľudské výpary, dym a teplo z lúč, oheň, používaný pri rozličných prácach, minerálny prach — veľmi chytro skazily vzduch, ktorý len ťažko prenikal s povrchu zeme.⁵⁹ A umelé vetranie, ktoré malo odstrániť tieto nedostatky, bolo pri veľmi primitívnych prostriedkoch tých čias veľmi nedostatočné. Odsúdiť niekoho na prácu do baní znamenalo pochovať ho za živa. »Čaty robotníkov striedaly sa pri svetle lúč a trvanie svetla určovalo aj trvanie nástupu. Je isté, že práca bola pre úbohých baníkov veľmi tvrdá. Boli nútení vliecť sa občas kolenačky alebo po bruchu v takých chodbách, kde vzduch bol nedýchateľný. Ubíjajúca horúčosť vedela čoskoro sklátiť i najsilnejších mužov. Údery a reťaze boli veľmi často na programe, aby potlačily nechť jedných a premohly lenivosť druhých.«⁶⁰

Musíme uznať, že sv. Ján nemohol vo svojom pokročilom veku oddolávať týmto utrpeniam bez mimoriadnej pomoci Božej. A predsa sa zdá, že ani toto mu nijako neprekážalo, aby sa hneď nevenoval obráteniu obyvateľstva ostrova. A skutočne, na Patmose ukazuje sa miesto, na ktorom vysluhoval krst. Medzi dvoma kaplnkami byzantského slohu, z ktorých jedna je zasvätená sv. Jánovi a druhá jeho žiakovi sv. Polykarpovi, vidieť ešte trosky rozsiahlej nádržky, ktorá sa ešte dnes volá Baptisteriom.

Podľa ústneho podania malo byť veľmi veľa tých, čo sa obrátili pôsobením apoštola, a vzrušujúce zá-

zraky potvrdzovaly vraj jeho slová. Legenda však natoľko znetvorila mnohé skutočnosti, že ich neboľo možné pokladať za historické. Spomenieme preto len zázrak, ktorý nám podáva náčrt nášho svätca. Oti-
hodný Beda nám ho takto opisuje:

Akýsi súdny úradník ostrova Patmos, nazývaný Aristodemos, keď videl obrátenia, dosiahnuté sv. Jánom, bol taký nahnevaný, že chcel tomu urobiť koniec a istého dňa mu povedal:

»Chcete, aby som uveril vo vášho Boha? Prijmite túto skúšku. Tu, hľa, je veľmi prudký jed. Vypite ho! Ak neumriete, aj ja sa stanem vašim žiakom. Aby ste však poznali silu jedu, vypijú ho najprv dvaja odsúdení na smrť... potom ho vypijete vy...

Nešťachetník sa nazdával, že takto sa zbaví Jána, ktorý si získaval pomaly celý ostrov. Ale svätec výzvu prijal. Jed vypili najprv dvaja odsúdenci, ktorí hneď dokonali za strašných kíčov. To však nijako neodstrašilo apoštola. Pevnou rukou uchopil pohár a na dúšok ho vyprázdnil. Potom ho prázdny vrátil s príjemným úsmevom tyranovi. A svätec, čo bolo tým podivuhodnejšie, nielen že žil ďalej, ale vzkriesil i tých dvoch mŕtvych, ktorí ležali pri jeho nohách. Aristodemos sa vraj vtedy obrátil i s celým ostrovom, ktorý spravoval... Nie nadarmo, uzatvára ctihodný Beda, povedal náš Pán svojim učeníkom: »Toto sú znamenia, ktoré vás budú sprevádzať: V mojom mene budete vyháňať zlých duchov, novými jazykmi budete hovoriť, hadov budete brať (do rúk), ak niečo smrtonosného vypijete, neuškodí vám.«⁶¹

V krátkej vzdialenosti od prístavu Scaly, starého to mesta na Patmose, vystúpi sa po strmom a namáhavom chodníku na takzvané »Pohorie sv. Jána«. Keď prejdeme popri Helénskej škole, vystavenej na samotnej skale, do ktorej, ako sa zdá, prilákali slávni učitelia početných žiakov z Grécka a z priľahlých ostrovov, prichádzame k jaskyni, nazývanej ostrovanmi »Jaskyňou Zjavenia«. Je to jaskyňa pomerne dosť priestranná, vytvorená prirodzeným vyhlodávaním horstva a zakrytá sklepením z rozdrobených skál. Tu možno uzrieť ešte stopy prameňa, ktorý vychádza zo skaly. Sv. Cristodulos, zakladateľ kláštora na Patmose, premenil ju na kaplnku a ozdobil freskami, znázorňujúcimi výjavy zo Zjavenia.

Tu teda, ako tvrdí už Niceta, solúnsky arcibiskup, Ján vraj videl a napísal svoje Zjavenie. Tu sa pripravoval pôstom a modlitbami a po desiatich dňoch, ako sv. Pavol, mal nebeské videnie. Avšak, hovorí sv. Karol Boromejský, apoštol videl, ale vyhlásil, že nemôže nič povedať; sv. Ján uvidel a napísal.

Za pomoci najzbehlejších vysvetľovačov preberieme mnohé a ťažké otázky, týkajúce sa jeho Apokalypsy, alebo Zjavenia.⁶²

Keby sme mali začať otázkou pôvodnosti, niet pochybnosti, hovorieval už sv. Justín, že aj Apokalypsa náleží sv. Jánovi.⁶³ A sv. Justín bol dlhý čas v Efeze v prvej polovici druhého storočia a tak mohol byť teda dobre informovaný. To isté tvrdenie nachádzame v Kánone Muratoriánskom a u sv. Ireneja,⁶⁴ žiaka sv. Polykarpa, ktorý zasa bol učeníkom sv. Jána. A potom sa zjavujú stále početnejšie sve-

dectvá, zpomedi ktorých spomenieme svedectvo sv. Hipolyta,⁶⁵ Tertuliána,⁶⁶ sv. Cypriána,⁶⁷ Klementa Alexandrijského,⁶⁸ Origena⁶⁹ a sv. Atanázia.⁷⁰

A okrem toho je nepochybné, že Apokalypsa náležala medzi kánonické knihy starodávneho prekladu Itala, a ako taká citovaná je Papiášom, Hermom, Melitonom zo Sard, Teofilom z Antiochie, Apolloniom z Efezu atď....

V treťom storočí začnú sa však zjavovať prvé pochybnosti. Ako je známe, Chiliasti-tisícročníci pokúšali sa podprieť svoje bludy Apokalypsou a vtedy svätý Dionýz z Alexandrie, aby ich čím najúčinnnejšie potlačil, začal pochybovať o apoštolskom pôvode tohto diela, pripisujúc ho nejakému inému Jánovi. Keďže však nemohol uviesť nijaké závažné svedectvo, obmedzil sa na rozdiely v slohu, reči atď...., ktoré sa tu javia v porovnaní so IV. Evanjeliom. Avšak ani on nikdy nepoprel inšpiráciu tejto knihy.⁷¹ A hoci na Západe okrem sv. Hieronyma nenašiel nasledovníkov, na Východe vyvolala jeho mienka veľký ohlas u niektorých cirkevných obcí, najmä v Palestíne a v Sýrii, takže i historik Euzebius bol na pochybách a vymyslel svojho »Jána Starejšieho«. Sv. Cyril Jeruzalemský nechce prijať Apokalypsu do svojho kánonu a rovnako nena-chádzame ju citovanú u Chryzostoma, Teodoreta a u niektorých iných. Jednako však veľká čiastka cirkevných Otcov gréckych a latinských ostala verná pôvodnej tradícii a vždy obhajovala jej pravovernosť dôvodmi, vychádzajúcimi zo samotnej tradície.

A skutočne, v úvode knihy dáva si pôvodca jednoducho meno Ján, bez hocijakého doplnenia,⁷² čím

dáva najavo, že je osobou natoľko známou, že nemusí nič pripájať, aby ho všetci poznali. Vyhlasuje sa potom za »vyznavača viery a svedka Ježiša Krista«⁷³ a potvrdzuje, že bol vypovedaný na ostrov Patmos. Okrem toho ukazuje nám na veľkú autoritu, ktorú požíval v Cirkvách ázijských, nakoľko karhá ich chyby a aj nedostatky ich pastierov.

A toto všetko sa až pridobre hodí na nášho apoštola, než aby sme mohli predpokladať niekoho iného. A okrem toho iný človek nebol by sa zaiste mohol na tom mieste a tak krátko po jeho smrti a na miestach svedčiacich o jeho sláve a zázrakoch, vydávať za nášho Jána.

Novodobí racionalisti, ktorí tvrdošijne popierajú pôvodnosť Apokalypsy, stále opakujú staré dôvody sv. Dionýza o slohu, reči atď., že sú veľmi rozdielne od štýlu a reči IV. Evanjelia.

Predovšetkým mohlo by sa však odpovedať, že pri takýchto otázkach je vždy priveľa subjektivity, takže potom iní racionalisti, ako napríklad Harnack,⁷⁴ podľa shodného slohu Apokalypsy a IV. Evanjelia dôvodí naopak, že ich pôvod je ten istý.

Nebudeme však popierať ani my, že je medzi nimi určitý rozdiel a že v Apokalypse je viac barbarizmov, solecizmov a hebreizmov. Vysvetlenie toho je však celkom prirodzené, keď si uvedomíme, že sv. Ján pri písaní tohto svojho diela mal zaiste pred sebou veľké proroctvá Starého zákona, najmä Daniela a Ezechiela, a že iný charakter má kniha historická, akou je Evanjelium, a iný kniha prorocká ako Zjavenie. Sv. Ján vedel dosť dobre po grécky, čo viac ráz dokazuje, keď tvorí slová a vety podľa všetkých gramatických pravidiel, a ak predsa reč

Zjavenia je dosť chybná, či netreba príčinu toho hľadať alebo v tom, že mal dvoch rozličných tajomníkov, ktorým diktoval, alebo v úmysle náročky dať lepšie vyniknúť nejasnou rečou tajomstvám, o ktorých rozpráva? Či azda všetky prorocké knihy ne-
vzbudzujú v nás túžbu po väčšej jasnosti?

Okrem toho, dobre poznamenáva aj P. Sales, pozorné čítanie Zjavenia, IV. Evanjelia a listov sv. Jána upozorňuje nás hneď, že ak sú rozdiely medzi týmito spismi, je v nich oveľa viac podobnosti. Je v nich naozaj určité množstvo slov, fráz a vetnej stavby, ktoré sú totožné. K tomu treba ešte pripojiť, že len vo IV. Evanjeliu a v Apokalypse je náš Pán nazývaný »Slovom Boha«,⁷⁵ »Baránkom Božím«,⁷⁶ ktorý svojou krvou sňal naše hriechy,⁷⁷ ktorý pasie svoje ovce,⁷⁸ ktorý dáva vodu života,⁷⁹ prebýva v tých, čo ho milujú,⁸⁰ premohol svet,⁸¹ kriesi mŕtvych⁸² atď. . . . I to, že Ukrižovaný bol prebodnutý kopijou, čo je spomínané iba vo IV. Evanjeliu, vidíme tými istými slovami napísané v Apokalypse. Toto všetko, pripojené k prvotným svedectvám ústneho podania, je viac než dostačujúce, aby nás presvedčilo, že IV. Evanjelium a Zjavenie sú naozaj dielom toho istého apoštola sv. Jána.

Kedy a na ktorom mieste napísal túto svoju poslednú knihu, to už vieme. V každom prípade potvrdzuje nám to on sám,⁸³ lebo vyhlasuje, že kým sa nachádzal vo vyhnanstve »na ostrove Patmos, pre slovo Božie a svedectvo Ježišovo«, mal veľké zjavenia. Je teda veľmi pravdepodobné, že tieto zjavenia napísal priamo vo chvíli, ako ich prijímal, čomu by nasvedčovali i niektoré verše.⁸⁴ Z toho by teda vyplývalo, že sa tak dialo za celý čas jeho vyhnanstva,

čo je súčasne mienkou cirkevných Otcov,⁸⁵ teda v čase, keď v Ríme panoval Domicián, alebo presnejšie povedané, ako dokazuje sv. Irenej a sv. Hieronym, na konci jeho vlády, t. j. v roku 95.⁸⁶ Dá sa to dokázať i dokladmi, plynúcimi z vnútornej povahy knihy samotnej, lebo je celkom jasné, že podmienky Cirkvi v Ázii nie sú už také, ako za čias Pavlových, ale že sa poriadne zhoršily. Viera je oslabená,⁸⁷ bludy stali sa výbojnejšími a mikulášovci tvorili už sektu.⁸⁸ Preto pôvodca je prinútený používať čo najprísnejšie slová, aby priviedol niektoré Cirkvi a ich pastierov na správnu cestu.⁸⁹ Nedá sa pripustiť, že by sa toľká zmena bola stala tak krátko po smrti sv. Pavla, alebo i niekoľko rokov po nej. Okrem toho v Apokalypse sa už hovorí o nedeli⁹⁰ a predpokladá sa cirkevné zriadenie jednotlivých Cirkví, čo sa stalo len koncom I. storočia.

Z tohto zbežného vnútorného rozboru diela vidieť tiež, že bolo bezprostredne určené siedmim Cirkvám prokonzulárnej Ázie,⁹¹ ktoré Cirkvi však predstavujú Cirkev všeobecnú, ktorej preto je určená Apokalypsa. Pre toto svoje prvé určenie písaná je vo forme listu a možno ju pokladať za dlhý pastiersky list, napísaný sv. Jánom všetkým Cirkvám, od ktorých bol násilím odtrhnutý.

Pri pozornom čítaní môžeme si tiež urobiť predstavu, pre aké okolnosti a na aký cieľ bolo Zjavenie napísané. Už od začiatku veľmi často zdôrazňuje potreby chrániť čistotu viery a vytrvať pevne v nej, hoci prenasledovanie sa zväčšilo. Okrem toho vyzývajú sa v ňom veriaci, aby počúvali hlas Ducha, a život večný sa sľubuje tomu, kto zvíťazí. Z tohto všetkého možno teda dôvodiť, že Zjavenie muselo

byť napísané na povzbudenie ázijských Cirkví, aby si zachovaly istú vieru a znášaly svoje útrapy. Tieto Cirkvi vtedy naozaj boli vystavené ťažkým nebezpečenstvám, či už so strany mnohých bludárov, alebo rímskej násilnosti a neznášanlivosti, ktorá ich gniavila. Uprostred toľkej skazy Apokalypsa nielen zvestuje blízke víťazstvo Krista, ale opisuje ho najživšími farbami a stavia ho, mohli by sme tak povedať, pred oči veriacich, ktorí sú takto povzbudení, aby sa pevne pridržiavali svojej viery a znášali príkoria, ktoré z toho vyplývajú.

Ak však mala takáto kniha — ako aj vidíme — priniesť čo najväčší osoh kresťanom, ktorým bola bezprostredne určená, rovnako prospešnou musela sa stať veriacim všetkých miest a všetkých čias. Ježišovi nasledovníci vystavení sú nepretržitým podvodom a prenasledovaniam a preto vždy potrebujú hlas, ktorý oživí v nich ducha bojovnosti s poukazom na konečné víťazstvo dobra a na večnú odplatu, ktorá ich čaká, ak zostanú vernými. No a táto veľká pravda, taká utešujúca a žiarivá, je svetlom v temnote Apokalypsy a tak sa dá i pochopiť, prečo Cirkvi tak úzkostlivo chránila túto knihu cez toľké storočia, čerpajúc z nej silu a odvahu premáhať všetky búrky. Robila to tým skôr, že v nej sú tiež slávnostne potvrdené základné vieroučné pravdy o božstve Ježiša Krista a jeho oslávení, o jestvovaní anjelov dobrých a zlých, o večnosti Raja a Zatratenia, o Vševedúcnosti, Spravodlivosti a nekonečnom Milosrdenstve Božom atď. . . . Zakončíme preto tým, že vyzývame všetkých, aby čítali dielo »Orla Evanjelistov«, so slovami iného orla, »Orla z Meaux«, aby čítali a rozjíмали nad ním.

»Tí, čo majú zaľúbenie v pobožnosti, nájdú mimoriadnu príťažlivosť v tomto Zjavení sv. Jána. Už meno Ježiša Krista, ktoré je v nadpise, ihneď vnuká posvätnú radosť. Na Ježiša Krista treba teda pozerať ako na opravdivého proroka, a ak sme pripravení na nevšedné veci, keď pri otváraní proroctiev čítame v nadpise: »Videnie Izaiáša, syna Amosovho — Slová Jeremiáša, syna Helkiášovho — a tak aj u iných«, o čo viac musíme byť dojatí, keď v nadpise tejto knihy čítame: »Zjavenie Ježiša Krista, ktoré mu dal Boh...«

A všetko, čo je v knihe, plne zodpovedá krásnemu nadpisu. A keď ju čítame, hoci je v nej hĺbka, máme taký sladký a súčasne vznešený dojem o veľbnosti Božej, nachádzame tu také vzletné myšlienky o tajomstve Ježiša Krista, obdivujeme živú vďačnosť ľudu, ktorý On vykúpil svojou predrahou krvou, stretávame tu také povznášajúce obrazy o jeho víťazstvách a jeho kráľovstve a také triumfálne spevy a hymny, že unášajú nebo a zem...

V tejto knihe sú tiež zhustené všetky krásy Písem. Ak je niečo nežnejšie, živšie, majestátnejšie v Zákone alebo u prorokov, tu dostáva nový jas a prebieha pred našimi očami, aby nás naplňalo útechou a milosťou po všetky veky. Zdá sa, že všetci Bohom inšpirovaní ľudia nasnášali sem všetko, čo bolo u nich najbohatšie, najväčšie, aby vytvorili najkrajší možný obraz o dejinách Ježiša Krista, a povedali by sme, že Ján na jeho vymaľovanie dostal nadanie všetkých prorokov.

»Pripojte k toľkým podivným veciam ešte jednu, ktorá prevyšuje všetky, totiž šťastie počuť rozprávať a vidieť konať vzkrieseného Krista. Apokalypsa je

ozaj Evanjeliom vzkrieseného Ježiša Krista, ktorý začína vykonávať svrchované panovanie na nebi i na zemi, odovzdané mu ako dedičstvo božským Otcom.«⁹²

Návrat do Efezu.

Keď Ján dokončil Apokalypsu, pre ktorú ho azda Prozreteľnosť uviedla do samoty ostrova Patmu, stala sa udalosť politického rázu, ktorá ukončila takmer päťročné vyhnanstvo sv. Jána.

Cisár Dominicián dokonal podľa zásluhy, prebodnutý dýkou najatého vraha, a po ňom ujal sa vlády Nerva, ktorý mal niektoré dobré vlastnosti. Bol od prírody pokojamilovný a naklonený k dobrému a začal s tým, že zahladil zlo, čo napáchal jeho predchodca.

A tak i náš apoštol vrátil sa do svojho sídla v Efeze, kde ho ľud prijal s nevídanými prejavmi nadšenia: Jedni mu chceli bozkávať ruky, iní zasa dotýkať sa jeho šiat, mnohí boli povzbudení jeho slovami, alebo náhle uzdravení, keď sa ho dotkli. Za takýchto okolností legenda nezabudla mu pripísať aj niekoľko zázrakov, medzi iným aj vzkriesenie mŕtveho, o ktorom sa čoskoro dozvieme. Zatiaľ však, i keď svätý apoštol mal už asi deväťdesiat rokov, s mladistvou obratnosťou podujal sa na vykonávanie pastoračných návštev po ázijských Cirkvách, kde uskutočnil mnohé obnovy, posvätil kňazov a biskupov. Medzi nimi bol aj veľký Polykarp, postavený na čelo Cirkvi v Smyrne. Proti bludárom mikulášovcom a najmä proti kňazom, ktorí rozširovali o cestách sv. Pavla

a o jeho žiačke, sv. Tekle, pohoršlivé zprávy, plné nepravdy a klamu, urobil energické opatrenia.

Pri svojich pastoračných návštevách nemohol sa už zúčastňovať na dlhších rozpravách, preto, ako hovorí sv. Hieronym, dal sa doviesť medzi ľudí a tu opakoval: »Synovia moji, milujte sa! Synovia moji, milujte sa vospolok...«

Tí, čo boli prekvapení, že počúvali stále len to isté kázanie, istého dňa sa ho pýtali:

»Učiteľu, prečo stále opakuješ len tie isté slová?«

»Preto, odpovedá sv. Ján, lebo v zákone lásky je obsiahnutý celý Starý i Nový zákon, a tomu, kto ho dobre zachová, stačí, aby bol z neho kresťan, svätiec.«

Čudná to odpoveď — skutočne hodná »Apoštola lásky«! Naozaj, dajte mi človeka, ktorý skutočne miluje Boha nadovšetko a bližného ako seba samého, a ja vám odovzdám svätca.

Iné, veľmi praktické a pekné ponaučenie z tých čias, pripisované nášmu svätcovi, je od Carpiána. Istého dňa sa zaoberal tým, že veľmi nežne hladkal prepelicu. Istý mladý lovec, ktorý tam bol, nevedel zatajiť svoje prekvapenie nad tým, že sa taký úctyhodný starec vie tak detsky baviť. Keď to Ján zbadal, jemne sa ho opýtal:

»A či ty, syn môj, máš svoj luk vždy napätý?«

»To nie, — odpovedal mladík. — Dosť často ho popustím a odložím, aby nestratil pružnosť, keď ho potrebujem.«

»Ani ty sa teda nečuduj, — pripája apoštol, — keď aj ja niekedy popúšťam a odkladám svojho ducha, aby sa potom tým lepšie mohol povzniesť k nebu.«

Jemu pripisujú aj čin, ktorý sa vraj stal za jeho pastoročných návštev. Príbeh je dojímavý a povedali by sme, že je napodobnením »Márnotratného syna«.

V akomsi meste, kde sa práve zdržiaval, videl v zástupe ľudí, ktorí sa sbehli, mladíka, ktorý sa usiloval dostať bližšie. Bol krásny ako anjel a svätec sa naňho dlho zadíval. Vzal ho potom za ruku, priviedol k biskupovi toho mesta a povedal:

»Tu, hľa, pred tvárou Cirkvi a Ježiša Krista sverujem ti tento poklad môjho srdca. Usiluj sa, aby si mi ho dobre chránil.«

Biskup prisľúbil, že tak urobí, vzal mladíka do svojho domu, vychoval a vyučil ho a konečne aj pokrstil.

Keď ho však priviedol do kresťanstva, nedozeral už naňho tak prísne, takže mladík, ktorý sa príliš rýchle osamostatnil, začal navštevovať skazených spoločníkov. Zpočiatku ho lákaly ich slávnosti. Pozývali ho na svoje zábavy, potom neomeškali zachytiť ho so sebou, keď išli v noci kradnúť, a konečne sotili ho do zločinnosti. Keď sa takto stal najhorším a najväčším podliakom zpomedzi všetkých kamarátov, postavil sa im v čelo a oddal sa s nimi zbojníckemu životu.

Asi po roku vrátil sa sv. Ján do toho mesta a povedal biskupovi:

»Teraz mi už vráťte poklad, ktorý som si tu uložil s Ježišom Kristom v prítomnosti celej Cirkvi, ktorej ste vy pastierom.«

Biskupa to zprvu prekvapilo, lebo sa nazdával, že je reč o nejakej úschove peňazí, keď mu však Ján povedal: »Hovorím o mladíkovi, ktorého som

sveril pod vašu opateru, pri svojej poslednej návšteve«, — vtedy biskup potriasol hlavou a so smútkom odpovedal:

»Je mŕtvy... No nie mŕtvy telesne, ale duševne. Skazili ho zlí kamaráti, stal sa zločincom, vrahom a je náčelníkom zbojníckej bandy, ktorá je postra-
chom celého kraja.«

Pri týchto slovách si sv. Ján roztrhol šaty na znak bolesti a hoci bol už taký starý, vysadol na koňa a bežal do húštin, v ktorých sa ukrýval poblúdenec.

Dvaja zbojníci, ktorí stáli na stráži, ho zastavili a vyhrážali sa mu, že ho predvedú pred svojho náčelníka, ak sa nevzdiali.

»Veď práve jeho hľadám«, vykrikol sv. starec.

Keď prišiel k náčelníkovi zbojníkov, len čo ho tento zazrel, zahanbený ušiel. Svätec však, bodnúc koňa a nedbajúc ani na svoj vysoký vek, uháňal rýchlo za ním po strminách a ponad priepadliská, volajúc:

»Počkaj, syn môj, počkaj! Pred kým utekáš? Pred svojím otcom?... Koho sa bojíš? Úbohého starca? ...«

Na volania toľkej lásky mladík pocíti dojatie, zastaví sa a s plačom vrhne sa do náručia svätého starca, ktorý tiež plače od radosti. Privedie ho potom opäť na cestu čnosti a k takej dokonalosti, že sa stane hodným biskupskej hodnosti v tom kraji.

Podľa tejto dojímavej epizódy, zachovanej nám sv. Klementom Alexandrijským a nie menej starodávnym dejepiscom Euzebiom z Cezarey, môžeme si urobiť jasnú predstavu o dušpastierskom (pastoračnom) živote Apoštola lásky.

Sv. Ján stal sa »svetlom Ázie« a hoci bol skoro storočný, neprestával vysielat jasné lúče. Ako sa stalo, že Boh predlžoval život tohto apoštola, hoci na druhej strane sa zdalo, že život iných apoštolov skrátil?

Stalo sa tak preto, odpovedá istý zbehlý učiteľ, lebo bolo potrebné, aby v počiatkoch Cirkvi ostala zapálená aspoň jedna lampa, ktorá by osvecovala veriacich. Takouto lampou bola zprvu Panna Mária. Po jej smrti bol ňou sv. Ján, ktorý ostal v Cirkvi, kým len nebola pevne zriadená.

Avšak taký dlhý život musel byť svätému starcovi na ťarchu, lebo v celom svojom konaní žil vlastne v nebi: »A nevidíte, volá Bossuet, nevidíte tohto starca, ako ho ubúda každým dňom, pretože nemôže ešte umrieť? Počúvajte ho, čo opakuje: Najmilší, teraz sme dietkami Božími, ale nie je nám ešte zjavené, čím istého dňa budeme. Počúvajte ho, čo píše vo svojej Apokalypse: »A duša hovorí ženíchovi: Poď. A ženích odpovedá: Prídem hneď: Ecce venio cito! — Ó chvíľa, príliš dlhá, o modicum longum! Zdvojnásobí svoje vzdychy a stony: »Poď, Pane Ježišu: Veni Domine Jesu!«

A Pán konečne prichádza. Sama Najsvätejšia Panna, hovorí zbožná tradícia, mu to zvestovala, keď sa zjavila nášmu svätcovi a povedala mu: »Syn môj, ty si ma uviedol do svojho domu, kým som bola ešte na zemi, poď teraz so mnou do domu Božieho.«

Iní k tomu dokladajú: »Ježiš, obkľúčený svojimi apoštolmi, osobne sa odobral k Jánovi, svojmu priateľovi, a povedal mu: »Poď, môj miláčik: nadišiel

už čas, aby som ťa posadil na svoju nebeskú hostinu, medzi ostatných tvojich bratov!«

Na toto pozvanie pozdvihol vraj svätý apoštol svoje ruky k Majstrovi, vraviac: »Ďakujem ti, ó môj Ježišu, za to, po čom som toľko túžil. Otvor môjmu srdcu bránu života na veky vekov.«

Všetci sa potom shodujú v tom, že jeho smrť bola sladká a bez bolestí. Keď však máme na mysli všetky okolnosti, ktoré ju sprevádzaly, zbadáme, že sú ďaleko od hodnovernosti, ktorú vyžaduje história.

Keď Ján istého dňa poznal, že sa priblížila jeho posledná hodina, rozprávajú starodávni a pobožní spisovatelia, shromaždil svojich žiakov do kostola. Ostatný raz urobil »lámanie chleba« a rozdelil im ho s týmito slovami rozlúčenia: »Nech moje dedičstvo stane sa vaším a vaše nech je mojím.« Potom odobral sa s niektorými zo svojich na miesto, kde bol hrob. Bola to stráň kopca, ležiaceho blízko mesta, istotne vrch Libate, kde už v pokoji odpočíval svätý biskup a mučeník Timotej. S tejto výšky požehnal Efez, rozprestierajúci sa pod jeho nohami, požehnal celej Jonii, kde boly také početné Cirkvi, ktoré založil, a požehnal moru a osadám, do ktorých sa mali jeho učeníci odobrať, aby tam priniesli svätý oheň Evanjelia.

Obrátiac sa potom ešte k tým niekoľkým, ktorí ho obkľučovali, odporúčal ešte raz, aby zotrvali jednotní vo viere, aby sa stránili každej roztržky a nadovšetko, aby zachovávali lásku. Potom vstúpil do jaskyne, kde bol pochovaný Timotej, a oddal sa najvrúcnejšej modlitbe.

Podľa toho istého podania nikto nebol vraj bez-

prostredným svedkom jeho smrti. Keď o chvíľu vstúpili do jaskyne jeho žiaci, našli ho už vystretého a bezduchého na hrobke priateľa Timoteja.

Podľa historika Euzebia stalo sa to šesťdesiateho ôsmeho roku po zmŕtvychvstaní Ježiša Krista, roku sto od Vtelenia, za panovania Trajana, ktorý bol vtedy po tretí raz konzulom. Sv. Irenej udáva ten istý letopočet. Podľa Epifania sv. Ján mal vtedy vraj deväťdesiatštyri rokov. Avšak kronika Alexandrijská, azda najpresnejšia, hovorí, že žil sto rokov, a jeho smrť kladie do roku 104 kresťanského letopočtu, do siedmeho roku panovania Trajana, keď boli konzulmi Nerapius Marcel a Licinius Sura a Najvyšším veľkňazom Cirkvi Božej Evaristus.

Hrob nášho svätého bol zpočiatku v tej istej jaskyni, v ktorej dokonal, vedľa hrobu mučeníka Timoteja, potom ho previezli do Efezu, kde nad jeho hrobom začaly sa diať veľmi prekvapujúce zázraky. A naozaj, hovorí sa, že zo zeme vyrazil prameň čistej vody, ktorá prinášala uzdravenie tým, čo z nej pili. Hovorí sa, že jeho hrob bol pokrytý beloskvúcou mannou, ktorá mala vyjadrovať nebeskú čistotu a učenie toho, ktorý tam odpočíval. Ešte aj prach z jeho hrobu si ľudia brali a pútnici odnášali si ho do najvzdialenejších krajov ako vzácnu pamiatku. Takéto veci dialy sa ešte aj v IV. storočí a pápež Celestín, ktorý vtedy panoval, písal Otcom, sídeným na preslávenom koncile efezskom: »Predovšetkým myslite na to, že ste v meste, v ktorom sv. Ján ohlasoval Evanjelium a v ktorom je jeho hrob, ktorý máte v úctivosti.« O tomto hrobe hovorí aj sv. Dionýz z Alexandrie, sv. Hieronym, sv. Augustín, sv. Ján Chryzostom, od ktorých sa tiež dozvedáme, že

na tom mieste bola čoskoro vybudovaná nádherná bazilika.

Dnes v úbohom mestečku, ktoré vystriedalo oslnivý Efez, na troskách veľkolepého kresťanského chrámu vypína sa mešita. Niektorí v nej vidia trosky starobylej baziliky, ktorej jestvovanie nebolo už však opodstatnené od chvíle, čo mŕtve telo veľkého svätca, ktoré ochraňovala, bolo vzkriesené, aby sa oslávené a vífaziace odobralo do neba.

Nanebevzatie.

Rozšírená je i takáto pobožná mienka, ktorá sa tiež opiera o pevný podklad tradície, nakoľko si ju zapamätali a dochovali nám ju mnohí cirkevní Otcovia a cirkevní spisovatelia, medzi nimi Nicefor, sv. Maxim Turínsky, sv. Peter Damián, sv. Gregor z Tours atď. Nemáme teda príčiny, aby sme odmietli mienku tak významných osobností.

Konečne už v Starom zákone spomínajú sa dvaja veľkí svätí, ktorým dostalo sa výsady, že nielen vstúpili do neba aj s telom, ale prišli ta priamo, ešte skôr, než by boli umreli.

Prvým je patriarcha Henoch, o ktorom sa hovorí v knihe Genesis. Bol otcom prastarého Matuzalema. A veď aj on žil aspoň 365 rokov a isteže by bol aj dlhšie zostal na zemi, keby si svojimi neobyčajnými čnosťami nezaslúžil, aby vystúpil s dušou i telom do neba.

Druhý, ktorému pripadlo to isté šťastie, bol prorok Eliáš. O ňom máme veľmi podrobný opis v IV. knihe Kráľov, kde v II. hlave hovorí sa medzi iným, že keď sa priblížil čas, určený Bohom, aby jeho prorok

bol vzatý víchrom do neba, išiel ešte na návštevu do niektorých miest spolu so svojim obľúbeným žiakom Elizejom. Tomuto všade, kam došli, hovorili synovia prorokov: »Či vieš, že Pán sa rozhodol vziať ti tvojho učiteľa?«

Elizej, ktorý najlepšie z nich vedel o veci, odpovedal im vždy podráždeno: »Viem to, mlčte!« Keď však prišli k Jordánu, dobrý žiak nemohol už viac zatajiť svoju bolesť nad blízkym odlúčením sa od svojho milovaného učiteľa. Vtedy jeho učiteľ vzal svoj plášť, svinul ho a ním udel na hladinu rieky. A keď sa voda rozdelila a on so svojim žiakom prešiel suchými nohami, povedal mu, aby ho potešil:

»Žiadaš si hocičo ešte skôr, než ma od teba vezmú.«

Elizej si žiadal jeho dvojnásobného ducha, na čo Eliaš odpovedal:

»Žiadal si si veru dar veľmi ťažký a vzácny. Ale ak ma uzrieš vtedy, keď ma vezmú od teba, dostaneš ho.«

Keď to povedal, pokračovali v rozhovore a v ceste. Zrazu zdvihol sa ohnivý voz, ťahaný veľmi rýchlymi ohnivými koňmi, ktoré odlúčily učiteľa od žiaka, a odniesly ho preč ako vo víchrici...

Toto všetko videl Elizej, ktorý sa dal do behu a volal:

»Pater mi, pater mi, currus Israel et auriga eius... Otče môj, otče môj, voz Izraelov a jeho pohonič!« Ale o chvíľu už nič nevidel, všetko sa rozplynulo v nebi.

Keď teda čítame o takýchto príbehoch v Starom zákone, pýtame sa, prečo by sme mali váhať pripustiť to, čo sa hovorí o nanebevzatí nášho sv. Jána. Zaiste ani on nebol o nič menším svätcom a proro-

kom než Henoch a Eliáš, a keď aj nie ešte za živa, prečo by mu aspoň po smrti nemalo byť dožičené to isté privilégium? Popri hore spomenutých zachovaných svedectvách aj všetko ostatné nás privádza k tomu, aby sme verili. Faktom je, že nikto sa nemôže pochváliť tým, že by mal z neho dajakú relikviu a predsa vieme, že relikvie svojich svätých Cirkiev už od najstarších čias, a to i počas krutého prenasledovania, vždy starostlivo sbierala a uctievala, a najmä pozostatky apoštolov. Ani samotná bazilika Lateránska v Ríme medzi svojimi početnými a vzácnymi pamiatkami neuchováva nijakú relikviu sv. Jána, okrem jeho kalicha, plášťa⁹³ a časti reťaze, v ktorej ho ako väzňa priviezli z Efezu do Ríma.

Galla Placida, dcéra Teodózia Veľkého, zázračne zachránená pri morskej búrke na príhovor nášho Jána, ktorého bola oddanou ctiteľkou, dala mu vystaviť v Ravenne nádherný chrám, ktorý chcela za každú cenu obohatiť nejakou relikviou sv. Jána. Daromné bolo však všetko jej stopovanie. Ba čo viac, podľa legendy, vykresanej do nádherného portálu tejto baziliky, zjavil sa jej vraj sám apoštol a zanechal jej jednu zo svojich sandálov a povedal jej, že sa márne pokúša hľadať ešte niečo.

Po tomto všetkom môžeme si teda aj my pobožne uchovať, že ako Henoch a Eliáš, a ešte lepšie ako Panna Mária, vzatý bol milovaný Ján s dušou a s telom do neba. A tým dajú sa vysvetliť i tajomné slová božského Majstra, adresované istého dňa sv. Petrovi na otázku o Jánovi: »Chcem, aby zostal, kým sa nevrátim«, takže Evanjelium uvádza: »I rozšírila sa zvesť medzi bratmi, že ten učeník neumrie.«⁹⁴

Ježiš však neodpovedal, že neumrie, ale chcel tým hádam dať na javo, že hneď bude vzkriesený a že jeho duša a telo budú vzaté do neba. Bezpochyby je to sláva najvyššieho stupňa. Čo sa týka nás, po tom všetkom, čo sme videli a nad čím sme uvažovali, radi pripustíme, že to bola spravodlivá a primeraná odmena tomu, ktorý bol najmilším žiakom Ježišovým — »Discipulus ille, quem diligebat Jesus.«⁹⁵

Žiaci.

O sv. Jánovi možno právom povedať, že celkom neumrel už i pre plodnú školu učeníkov, ktorých vychoval a zanechal, aby pokračovali v celej Cirkvi v apoštolskej tradícii. Poukážeme tu len na hlavných a shrnieme to, čo o nich napísali historici.

Prvý je Ignác z Antiochie. Niektorí chcú v ňom vidieť toho chlapca, ktorého náš Pán postavil medzi apoštolov a povedal im: »Ak sa neobráтите a nebudete ako deti, nevojdete do kráľovstva nebeského.«⁹⁶ Sám potom častejšie písal kresťanom zo Smyrny: »Čo sa mňa týka, poznal som Ježiša v tele jeho, po vzkriesení.« Je pravdepodobné, že po Turícach žil s Pannou Máriou a Jánom a že onedlho bol vysvätený za biskupa v Antiochii, ktorá po Jeruzaleme bola vtedy najvýznamnejšou Cirkvou. Tu naozaj dodal Ignác kultu neobyčajného lesku, čo veľmi pripomínalo veľkolepého ducha Grékov. Hovorí sa, že spevmi anjelov bol privedený do vytrženia a že potom túto anjelskú hudbu vyučoval vo svojej Cirkvi. Začaly sa ozývať posvätné hymny na brehoch, zne-svätených samopašnými spevmi sýrskych kňaziek.

I keď nie je nám možné sledovať časté schôdzky

antiochijského biskupa s biskupom efezským, predsa ich stopy nachádzame v jeho listoch, v ktorých pravda a láska podávané sú tou istou rečou ako u sv. Jána. Ako jeho učiteľ, tak aj Ignác ohlasuje učenie o Slove, tými istými slovami hovorí neoblomne o skutočnosti tela Syna Božieho, ktorý sa stal človekom, aj on nazýva telo Ježišovo »Pokrmom« a jeho krv »nápojom«: »Túžim po chlebe Božom, tom chlebe, ktorým je telo Ježiša Krista, syna Dávidovho. Netúžim po inom nápoji než po jeho krvi, ktorá je prameňom nesmrteľnej lásky.« Svetlo, pravda, život, čistota a všetky ostatné výpovede sv. Jána opakujú sa veľmi často pod perom tohto žiaka, ktorý o sebe tvrdí, že je bratom Efezanov, lebo »ako oni, tak aj on prijal učenie od Jána«. »Túžim, aby ma vždy ráтали medzi kresťanov efezských, ktorí mocou všemohúceho Ježiša Krista nikdy sa nevzdialili od učenia apoštolov.«

Podobne aj z mnohých listov, napísaných ázijským Cirkvám, ktoré založil sv. Ján, vane ustavične jeho láska a oddanosť tomuto apoštolovi, za ktorým aj on bol privedený v okovách do Ríma, aby tam podstúpil mučeníctvo: »Krista nosím v sebe, — odpovedal cisárovi Trajanovi, — a som spaľovaný túžbou dostať sa k Nemu rozdrvený klami a zubami tvojich šeliem...« A jeho želanie sa splnilo.

Na slávnej ceste, vedúcej k mučeníctvu, stretol sa sv. Ignác s iným žiakom sv. Jána, so svätým biskupom Polykarpom zo Smyrny. Tomuto už vtedy povedal: »Zostávaj pevný v Bohu, ako na skale. Bedli ako bojovník Boží a odmenou zápasu bude neporušiteľnosť a nesmrteľnosť. Zotrvávaj pevný v pravde ako nákov, na ktorej sa kuje, lebo vlast-

nostou atléta je zdržať bitie a zvíťaziť.« A sv. Polykarp hovorieval zasa Filipanom: »Vy ste prijali Ignáca, pravý vzor lásky, spútaného v okovách, ktoré sú klenotmi pravých vyvolencov Božích.«

Zdá sa, že aj Polykarp bol už od malička povolaný na veľké veci. Vraví sa, že akási zbožná žena, menom Kalikta, upozornená vo sne, našla ho na ceste do Smyrny, blízko efezskej brány a ujala sa ho. Bol medzi inými chlapcami, ktorých viedli za otrokov na rímske trhy. Svätá žena ho vykúpila, prijala za svojho a ako dedičstvo zanechala mu veľké bohatstvá, ktoré však zbožný mladík pomíňal pri konaní dobrých skutkov. Keď ho tamojší starý biskup vysvätil za kňaza, po jeho smrti plameň, ktorý žiaril na jeho čele, naznačil shromaždeniu, že hlasy majú odovzdať naňho. Sv. Ján ho vysvätil za biskupa a podľa sv. Hieronyma bol prvý veľkňaz Východu.

Smyrna a Efez sa stýkaly. Polykarp bol horlivým žiakom sv. Jána a podľa Ireneja, za celý svoj život nikdy nezabudol na svojho učiteľa. Ako tento, tak i Polykarp bol misionárskym apoštolom a alebo sám, alebo prostredníctvom iných rozšíril pravdu až do najvzdialenejších končín Východu a Západu.

Podľa nášho Martyrologia práve on vraj, postupne poslal do Lyonu biskupov Potina a Ireneja a tak aj najvýznamnejšia Cirkev v Galii bola vraj priamo spojená so sv. Jánom. Ignác na svojej ceste do Smyrny navštívil Polykarpa a svätým bozkom pobozkal toho brata, ktorý ho tak rýchle mal nasledovať v mučeníctve. Je známe, že Markus Aurelius, takzvaný cisár-filozof, keď ho nemohol prinútiť, aby zaprel Boha, ktorému tak verne slúžil za osemdesiat rokov, odsúdil ho na smrť upálením.

Medzi priamych žiakov sv. Jána treba rátať aj Papiáša, biskupa hierapolského, o čom podáva svätý Irenej takéto svedectvo: »Papiáš bol žiakom sv. Jána a spolužiakom Polykarpa.« Opačná mienka Euzebia nemôže vyvážiť mienku tých, ktorí, ako sv. Irenej, boli jeho vrstovníkmi. Mnohých myli skutočnosť, podobne ako aj Euzebia, že Papiáš skoro nikdy nič nehovorí o IV. Evanjeliu. Zo starodávneho fragmentu, ktorý objavil Tommasius, sa dozvedáme, že Papiáš bol žiakom sv. Jána, a že ako mladík napísal časť tohto Evanjelia, ktoré mu diktovali.

Papiáš bol výrečný a vyznačoval sa krásou slohu a výrečnosťou, čo je výsadou gréckeho génia, že sv. Hieronym sa zúfale namáhal, aby nám urobil latinský preklad, ktorý by bol hoden pôvodiny.

Papiáš, ktorý sa chcel dozvedieť, čo podávala tradícia, a bol postavený na okraj apoštolského veku, zachycoval poslednú ozvenu svedectiev súčasníkov o Ježišovi Kristovi; neuspokojil sa len s tým, čo počul od sv. Jána, svojho prvého učiteľa, ale informoval sa aj u tých, čo počuli slová apoštolov. Ako by bol posbieral odrobinky so stola Evanjelií. Päť kníh, nesúcich nápis: »Výklady reči nášho Krista«, bolo ovocím tohto jeho sháňania. Nezachovalo sa nám z nich skoro nič. Je však obava, že ako obhajca bludu tisícročníkov pomiešal vlastné omyly s tradíciou, ktorú nám chcel zachovať. Kristus isteže nechcel, aby jeho reči prežil iný výklad, okrem Evanjelia. Dielo Papiáša zaniklo: kniha človeka musela ustúpiť knihe Boha.

Ovocie školy sv. Jána ukáže sa však ešte lepšie v druhom storočí. Sv. Justín, Tacián, Origenes, sv. Klement preberajú nástupníctvo Ignáca, Polykarpa,

Papiáša a sv. Irenej bránu do Galie. Tento svätý a neohrozený biskup, narodený asi dvadsať rokov po smrti sv. Jána, stáva sa spojivom medzi obdobím Evanjelia a časmi apoštolskými a na brehoch Rhônu opakuje, čo sa naučil na brehoch Melesu.⁹⁷

Škola sv. Jána, ako dobre uzatvára Baunard,⁹⁸ stala sa takto väčšou než Efez a rozprestierala sa i za hranice samotnej Ázie, všade tam, kam preniklo jeho Evanjelium... A naozaj, stávame sa svedkami podivuhodného obratu v myšlienkach a zvykoch tých čias, čoho príčinou nemôže byť nijaká ľudská vec. Veľký zákon lásky, toľko zdôrazňovaný sv. Jánom, nastupuje miesto zákona sily, láska človeka voči človeku začína pomaly prenikať i do sebeckého srdca samotných pohanov. Seneka odporúča milovať ľudské pokolenie, Plínius mladší začína dávať prednosť povinnosti pred vlasťou, Epitteto predvída spojenie všetkých národov v jednej rodine, ktorej hlavou bude jedine Boh. Drsný duch Juvenála sa zjemňuje, keď hovorí, že ak máme dušu, máme sa navzájom milovať. Ba Dion Chryzostom vraví, že všetci ľudia tvoria jedinú spoločnosť bratov pod jedným Otcom... Je teda isté, že každý z týchto filozofov, básnikov a spisovateľov videl kresťanov zblízka. Vánok Evanjelia dostal sa aj ponad ľahostajných a nedôverčivých duchov. Nastal pohyb, nad ktorým žasnú dejiny: »bratstvo«, ako sv. Pavol nazýva kresťanskú spoločnosť, vydobýja si duchov a končí tým, že sa stáva vládkyňou duší.

Obdobný prevrat prejaví sa aj v obyčajach. Pomstu, ktorú až do včerajška pokladali za vrcholnú slasť veľkodušných duší, pokladá Juvenal za rozkoš slabých duší a zakrpatených duchov. Otroctvo sa

zmiernuje a po prvý raz sa neobhajuje jeho oprávnenosť. Myslí sa na remeselníkov, oceňuje sa práca, oslavuje sa manželská počestnosť, obdivovaná a uctievaná je cudnosť a vládcovia starajú sa, aby otvorili útulky pre slabých a nešťastím postihnutých.

Pravda, netreba sa nazdávať, že panovníci stali sa lepšími, myslitelia múdrejšími a básnici nadchnutejšími ideálmi dobra viac než za čias Augustových. Stále sme ešte v storočí Kristovom, v novom zákone lásky, ktorý tak dobre uplatňovali, ohlasovali a šířili spisy jeho milovaného apoštola sv. Jána.

V legende a umení.

Legenda zmocnila sa aj nášho apoštola, ktorý je azda zo všetkých najhistorickejším, a ako sme už videli, neváhala mu pripísať divy a zázraky.

Obmedzíme sa na to, že dva z nich tu uvedieme v prostej, ale farbistej reči pôvodcu Zlatej legendy.⁶⁶

Prvý týka sa vzkriesenia istej ženy, čo svätec urobil pri svojom víťaznom návrate do Efezu po vyhnanstve na ostrove Patmos: »Všetci ľudia z mesta išli mu v ústrety: mužovia i ženy, a nahlas volali: — Buď požehnaný, ktorý prichádzaš v mene Božom! — A keď vstúpil do Efezu, narazil na tých, čo niesli pochovať telo Druziany, ktorá vždy nasledovala jeho ponaučenie. Vtedy vdovy, chudobní a siroty začali mu dovrávať: — Pozri, sv. Ján, Druziana umrela a nesieme ju pochovať. To je tá, čo vždy zachovávala tvoje príkazy, čo nás živila, čo vždy túžila, aby si sa ty vrátil a vpravievala: »Ach, keby som len mohla vidieť apoštola Božieho skôr, než umriem!« Pozri, teraz si prišiel a ona ťa nemôže vidieť. — Svätec,

dojatý, kázal položiť máry na zem a jasným hlasom pred všetkými zvolal: »Môj Pán Ježiš Kristus nech ťa vzkriesi, Druziana, vstaň, choď domov a priprav mi niečo jesť!« A ona naskutku vstala, ponáhľala sa domov splniť želanie apoštolovo a nijako sa jej nepozdávalo, že by bola bývala vzkriesená, ale len prebudená zo spánku.»

Potom nasleduje vzkriesenie mladíka: »Stalo sa raz, že Ján prechádzal námestím, kade niesli pochovať mladíka, ktorý dokonal ani nie celý mesiac po svadbe. A prišla matka vdova a všetci, ktorí ho oplakávali, vrhli sa k nohám apoštola a prosili ho, aby vzkriesil mŕtveho. Vtedy svätec zaplakal, pomodlil sa k Bohu a mladík bol vzkriesený...«

Omnoho lepšie však, než v legende, je život nášho apoštola zobrazený v umení.

Obyčajne ho maľujú s orlom, ktorý, ako sme už povedali, je práve symbolom sv. Jána pri štvorakom zameraní Evanjelií, lebo, vysvetľuje sv. Augustín: »Johanes velut aquila volat altius... Ján ako orol vznáša sa vyššie, vystupuje ponad hmly zeme a pevnejším zrakom díva sa do svetla pravdy.«

Často ho tiež vidíme zobrazeného s kalichom v ruke, z ktorého uniká had, zobrazenie to kalicha utrpenia, z ktorého so svojím bratom Jakubom mal podľa prísľubu, daného Majstrovi, piť, alebo je pripomienkou iného kalicha, naozaj naplneného jedom, z ktorého sme ho videli neškodne piť na ostrove Patmos. Niektorí zasa chcú v ňom vidieť kalich jedu, ktorý vypil v Ríme na rozkaz cisára Domiciána tak, že mu to vôbec neuškodilo. Pravdepodobne však pletú si tento príbeh s predchádzajúcim.

Na starodávnych obrazoch vídať tiež nášho svätca

so zlatou doštičkou na čele, ktorá je upevnená stuhou, previazanou okolo hlavy. Toto bolo naozaj rozlišujúcim znakom hodnosti biskupskej a Polykarp hovorí, že ju apoštol nosieval pri vykonávaní posvätných obradov na spôsob židovských kňazov. Pánuje mienka, že takýto odznak nosil aj sv. Marek a sv. Jakub, biskup jeruzalemský.

Konečne celý život nášho svätca môžeme vidieť skvele vymaľovaný Giottom v kaplnke Peruzzi u sv. Kríža vo Florencii. Spomenutý legendárny zázrak o vzkriesení Druziany veľkolepe vymaľoval aj Filip Lippi v chráme sv. Márie Novella. Zjavenie na ostrove Patmos a nanebevzatie apoštola s neprekonateľnou lyrickou silou vytvoril zasa Corregio v kostole svätca v Parme. Podoba starca, ktorý dvíha svoju prísnu tvár a iskriace oko, aby pozoroval slávu Spasiteľa, ktorý zostupuje k nemu, aby ho pozval do nebeskej vlasti, kam ho už všetci ostatní apoštolovia predišli, je tak povznášajúco mohutná, že sa nemusí báť porovnania s ničím. Orol, ktorý nesie na svojich rozpätých krídlach knihu Evanjelií, ako by škrípal zobákom a šuchoril perím, aby sa vzniesol. Pripomína nám to verše tejto krásnej stredovekej hymny.

*Ján, orol veľkolepý,
presvecujúci brány neba,
stred neba uchvátil,
Orol to mohutnej sily.*

SVÄTÝ FILIP

Život pred apoštolovaním. — Nasleduj ma. — Rozmnoženie chlebov. — Apoštolát. — Mučeníctvo. — Uctievanie.

Spolu s Chryzostomom musíme sa žalovať, aké skúpe sú zprávy, ktoré sa nám zachovali skoro o všetkých apoštoloch, najmä o tom, ktorého históriu začíname. Uspokojme sa však aspoň s tým, čo sa dá vysbierať z Evanjelia a zo Skutkov apoštolských, pripomínajúc si s horemenovaným Učiteľom, že v takejto veci aj máličko istého je viac než mnoho neistého.

Život pred apoštolovaním.

Ako Peter, Ondrej a synovia Zebedejovi, tak i náš Filip narodil sa v Betsaide.

A hoci aj on vyrástol na brehoch veľkého jazera, tak bohatého na ryby, nezdá sa, že by sa bol stal rybárom, ale skôr roľníkom, alebo — ako sa iní nazdávajú — drobným obchodníkom.¹

Zpomedzi ostatných apoštolov vyznačoval sa početnou rodinou, ktorú však vedel dobre vychovávať.

Zdá sa nám čudné, že skoro všetci apoštolovia boli ženatí. Treba poznamenať, že to nesnižovalo ich čnosti v očiach nášho Pána, ani ich nerobilo ne-

súcimi na veľké poslanie, pre ktoré ich povolal. Ešte neprišiel sv. Pavol, aby vyhlásil, že panenstvo je dokonalejšie než manželstvo.² Panenstvo bolo ešte Židom čnosťou skoro celkom neznámou, lebo zákon o nej nemal predpisov, ani vzorov. Práve naopak, bolo rozšírené príslovie: »Štvorakí sú, ktorých treba rátať medzi mŕtvych: slepých, chudobných, malomocných a tých, čo nemajú deti.« Chvályhodnou a vrcholnou starosťou mladíkov, i najčnosťnejších bolo teda čím skôr uzavrieť manželstvo v nádeji, že z ich pokolenia mohol by prísť na svet túžený Mesiáš. Či nebolo azda napísané, že sa má narodiť z lona Abrahámovho? Toto proroctvo, tak všeobecne rozšírené, muselo teda celkom iste pobádať do manželstva všetkých dobrých Izraelitov. Ba pokladali si to za svoju svätú povinnosť a keby ju neboli splnili, boli by museli mať obavy, že sa odriekli významnej milosti a že si za to oprávnene zasluhujú trest nebies.

Zaiste takto musel smýšľať aj náš Filip, lebo ešte veľmi mladý sa oženil, sám mal niekoľko dcér, z ktorých dve boli už vydaté prv, než bol povolaný za apoštola, a ostatné staly sa potom, podľa vyjadrenia sv. Polykarpa, svätosťou svojho života v tých krajoch a svojím povzbudzujúcim príkladom »svetlami Ázie«.

Z tohto všetkého vidieť, ako sa musel náš Filip starať, aby dobre uživil a vychoval svoje početné potomstvo, čo muselo byť v očiach nášho Pána istotne najlepšou zárukou vyššieho poslania, na ktoré bol povolaný.

Nasleduj ma.

Pokiaľ možno usúdiť, zdá sa, že keď Filipa božský Majster vyzval, aby ho nasledoval, bol vekom

dost pokročilý a pravdepodobne najstarší z pomedzi apoštolov.

Náš Pán sa už prejavil Ondrejovi a Jánovi na brehoch Jordána, aj Šimona už k nemu priviedli. Keď sa o niekoľko dní neskôr vracal s týmito učeníkmi na miesto, kde Predchodca krstieval, upozornili ho na spoločníka, ktorý pomáhal Krstiteľovi v jeho úrade.

Bol to náš Filip, tiež horlivý žiak Predchodcu. Ježiš uprel naňho svoje božské oči a musel byť spokojný, keď sa bez všetkého priblížil k nemu a povedal mu: »Nasleduj ma!«^a

Filip, ktorý už od Krstiteľa počul o blízkom príchode Mesiáša, a vedel aj o tom, že pred niekoľkými dňami zostúpil do Jordána, aby prijal krst, ihneď ho poznal v Ťom, ktorý ho volal a zaiste, nútený milosťou, ihneď všetko opustil a nasledoval ho.

Sv. Klement Alexandrijský⁴ naproti tomu myslí, že si ešte najprv pýtal od Božského Majstra dovoľenie, aby smel odísť domov pochovať svojho mŕtveho otca, na čo mu vraj Spasiteľ odpovedal, aby starosť pochovávať mŕtvych ponechal mŕtvym, čím ho chcel poučiť, že vznešený úrad duchovný, do ktorého ho pozdvihuje, musí mať prednosť pred všetkými ostatnými skutkami telesného milosrdenstva.

Dobrý Filip pochopil toto prvé poučenie Majstra a hoci bol veľmi úzko spätý so svojím domovom, so svojou rodinou, ktorá ho stála toľko starostí a obetí a v kruhu ktorej strávil doteraz najväčšiu časť svojho života, nevracia sa už. Odhodlane sa odriekne všetkého a všetkých, aby mohol nasledovať len Mesiáša. A nad to všetko jeho plesanie bolo také veľké, že sa oň chcel podeliť so svojím starodávnym priate-

Tom Natanaelom, čiže Bartolomejom, lebo aj tohto priviedol k Ježišovi, ktorý ho zaradil medzi apoštolov.

Nebol však jediný, ktorého priviedol a odporúčal Božskému Majstrovi. Ako už vieme z Evanjelia, akísi Gréci, poberajúci sa do Jeruzalema na veľkonočné sviatky, spoznali ho a spoľahnúc sa na dobrotu, ktorá vyžarovala z jeho tváre a z celého jeho počínania, sverili sa naňho, aby ich predstavil Mesiášovi, o ktorom aj vo svojich krajinách počuli rozprávať také podivuhodné veci. Sv. Filip nedal sa prosiť, ba naopak, natešený, že majú takú úctu voči jeho Božskému Majstrovi, hneď ich zaviedol do Betánie, do pohostinného domu Lazárovho, kde sa v tom čase Ježiš zdržiaval s ostatnými apoštolmi, a tu na príhovor sv. Ondreja podarilo sa mu uviesť oných cudzincov pred Spasiteľa. Videli sme, že pre toto nazýva ctihodný Beda sv. Ondreja »Uvádzačom ku Kristovi«, a toto slávne pomenovanie vzťahuje sa teda i na nášho Filipa. Okrem toho práve jemu vďačíme za podivuhodné a potešujúce zjavenia Božského Majstra, ktoré nám povedal o svojom nebeskom Otcovi.

Stalo sa tak v pamätihodnej reči pri poslednej večeri. Náš Pán bol už začal rozprávať svojim apoštolom o svojom Otcovi slovami, ktoré uvádza IV. Evanjelium: »Ja som cesta, pravda i život! Nik neprichádza k Otcovi, ak len nie skrze mňa. Ak ste mňa poznali, aj môjho Otca ste poznali. A odteraz ho už poznáte a videli ste ho!« A tu jeden z apoštolov, bol to práve náš Filip, počujúc takto rozprávať o nebeskom Otcovi, hnaný túžbou poznať ho už, plný dôvery, ozve sa:

»Pane, ukáž nám Otca, a postačí nám to!« Vo svojej svätej prostote chcel Filip vidieť Otca už aj svojimi telesnými očima, akúsi teofaniu (hľadanie na Boha), akej sa dostalo Mojžišovi a prorokom, čo mu však prinieslo od Majstra onú jemnú výčitku, ktorá však obsahuje toľko utešujúcich právd: »Taký dlhý čas som s vami, a nepoznali ste ma? Filip, kto mňa vidí, vidí aj Otca! Akože môžeš hovoriť: »Ukáž nám Otca?« Vari neveríš, že ja som v Otcovi a Otec je vo mne? Slová, ktoré vám hovorím, nevravím sám od seba. Aj tieto skutky koná sám Otec, ktorý je vo mne. Neveríte, že ja som v Otcovi a Otec vo mne? Ak (už) pre iné nie, aspoň pre tieto skutky verte! Veru, veru, hovorím vám, kto verí vo mňa, tiež bude konať skutky, ktoré ja konám, ba bude konať ešte väčšie, pretože idem k Otcovi. A čokoľvek budete prosiť v mojom mene, urobím, aby bol Otec oslávený v Synovi...«⁸

Takto zaviazaní sme vďakou nášmu Filipovi aj za tieto veľmi významné pravdy a útechy, prislúbené Spasiteľom.

Rozmnoženie chlebov.

Avšak jemu tiež vďačíme z najväčšej čiastky za veľkolepý mesiánsky zázrak prvého rozmnoženia chlebov. Ježiš rozhodol sa urobiť tento zázrak po istej jeho odpovedi a uistení.

Mali sme už príležitosť opísať, ako sa to všetko stalo. Bolo to, ako hovorí sv. Ján,⁹ pred veľkonočnými sviatkami a Ježiš so svojimi učeníkmi vyšiel na horu, kam ho nasledovalo veľké množstvo ľudí, vyše päťtisíc každého pohlavia a veku.

Božský Majster použil tejto príležitosti na to, aby

sa obrátil na nich so svojimi poučeniami. Zatiaľ však hodiny ubiehaly a priblížil sa večer. Apoštolo-
via pristúpili preto k Majstrovi a vážne ho upozor-
nili: »Kraj je pustý a čas už pokročil. Rozpusť teda
zástupy, aby odišly do dedín nakúpiť si pokrmu.«

»Nie, — odpovedal Ježiš, — ale vy im dajte jesť!«
A vtedy obrátil sa k nášmu Filipovi, ktorý bol asi
obchodníkom a tak mohol dobre poznať tieto miesta,
a opýtal sa ho, či by tam bolo možné posháňať vše-
tko potrebné na nasýtenie celého toho ľudstva.

Filip na to čo najrozhodnejšie odpovedá, že sa ne-
dá ani pomyslieť, že by sa v tých miestach našlo
dosť pokrmov pre toľké ústa. Po tomto bol náš Pán
akosi prinútený urobiť toto prvé zázračné rozmno-
ženie chlebov.

Nebudeme pokračovať opisovaním, ako sa zázrak
rozvíjal, lebo sme to už inde urobili, tu sa nám skôr
vynára otázka, o ktoré miesto, také pusté a vzdia-
lené, mohlo ísť, že podľa Filipovho uistenia Božské-
mu Majstrovi nebolo možné tam posháňať pokrmu.

Evanjelisti len veľmi nepresne udávajú, že to bolo
pusté miesto, ležiace medzi jazerom Galilejským
a akousi horou, takže podnes boly o tom mnohé do-
mienky. Teraz však už aj na toto máme odpoveď.
Učenému nemeckému archeologovi Pátrovi Anto-
novi Manderovi po systematickom sledovaní výkopá-
vok, ktoré už dlhší čas robia v Palestíne, a po sta-
roostlivom skúmaní podarilo sa určiť, že to miesto je
neďaleko Betsaidy Júlie, kde, ako vieme, vystavili
kresťania prvých storočí kostol na pamiatku zázraku
prvého rozmnoženia chlebov.

A naozaj, posledné vykopávky priniesly neúnav-
ným bádateľom veľmi dobré výsledky. V hĺbke ani

nie dvoch metrov pod vrstvou hlíny dostali sa na svetlo zvyšky mozaikovej dlažby, teda základy chrámu s tromi loďami. Na prostriedku absidy vidieť obyčajný kameň, vyčnievajúci zo zeme, na ktorom sa javia známky, že slúžil za oltár. Možno, že práve na tomto kameni urobil náš Pán zázrak rozmnoženia chlebov a rýb. Tento predpoklad potvrdzuje aj skutočnosť, že kým mozaiky dlažby znázorňujú rastliny, kvety lotosu a morské vtáčiky atď., v abside okolo kameňa je nakreslený veľký kôš s piatimi chlebmi a dvoma rybami.

Spolubrat archeologa Pátra Mandra, ktorý v *Illustrazione Vaticana* uverejnil prvé fotografie týchto mozaik, poznamenáva, aký veľký význam majú tieto objavy vzhľadom na to, čo hovorí Evanjelium, a to už aj preto, že by označovali miesto, kde mal náš Filip prv, než sa stal apoštolom, svoj potravinársky obchod.⁷ Cesta, ktorá ešte vedie popri základoch objaveného chrámu, je pravdepodobne cestou, ktorá viedla k moru a premávka a obchod mohli byť na týchto miestach pomerne dosť čulé. Neďaleko odtiaľ vypína sa vyše tristo metrov vysoký kopec, na svahu ktorého vidieť ešte aj podnes zvyšky kaplnky, ktorá vraj označuje miesto, z ktorého božský Majster predniesol svoju reč o blahoslavenstvách.

Apoštolát.

Po nanebevstúpení božského Majstra aj náš Filip, ako ostatní Dvanásti, zostane v Judsku a poučuje a privádza do viery mnohých Židov tak svojím slovom, ako i príkladom. Naostatok sa tu spomína so skupinou ostatných apoštolov pri príležitosti prijatia Kornélia a jeho rodiny za členov Cirkvi.⁸ Až do

tejto chvíle boli Dvanásti dovedna v Jeruzaleme a rozchádzali sa jedine vtedy, keď mali vykonať svoje poslanie v Galilei, Samárii atď. Svoj apoštolát boli by pravdepodobne aj naďalej obmedzovali na tento úzky okruh, keby ich nebolo rozohnalo prenasledovanie Herodesa Agrippu. Sväzky, ktorými boli apoštolovia pripútaní ku Svätej zemi, boli takto náhle pretrhnuté. Teraz rozpíchnu sa po celom svete, aby každému stvoreniu ohlasovali Evanjelium, ako im to prikázal sám Majster.

Prešlo dvanásť rokov, azda i niečo viac, kým sa to stalo. A keď sa konečne tak stalo, nebolo to zaiste bez mimoriadneho zásahu shora. Snaha, rozdeliť si svet a pretvoriť ho, ktorá by sa bola zdala šialenstvom pre drsných ľudí bez hocijakej inej ľudskej pomoci, bola pre Židov priamo nesmyslom, lebo bez výhrady a zaťato sa stavali proti každému rozširovaniu náboženských právd mimo hraníc Jeruzalema, proti každému náboženskému styku s pohanmi. A pripustiť, že by na toto rozhodnutie boli prišli apoštolovia sami od seba, znamená pripustiť niečo celkom nemožného, a tak i v tejto skutočnosti, ako dobre poznamenáva istý autor,⁹ nachádzame sa tvárou-tvár s najvýraznejším znakom kresťanstva. Len Božia moc mohla priviesť tieto tvrdé hlavy, oné úzke srdcia, zakorenených stranníkov na to, aby podobný apoštolát urobili vznešeným cieľom svojho života. Keď Boh dovolil, aby Synagoga a Herodes tak prudko rozdúchali prenasledovanie v Jeruzaleme, vedel, ako vždy, vyťažiť dobré zo zlého: z tohto posvätného kruhu, v ktorom celé storočia bolo uzavreté svetlo, priniesol ho svetu, ktorý naň tak netrpezlivo čakal.

Pre nášho Filipa a pre ostatných hlásateľov Evanjelia bol to iste krásny deň, keď s rozhorenou láskou v srdci, s dušou zaliatou svetlom, s rukami, v ktorých bola sama moc Božia, ostatný raz pozdravili chrám, sväté mesto a veľké spomienky, ktoré tam zanechávali, aby sa vydali dobyť svet. Nevedeli, kam majú zamierené, ale duch Boží napínal plachty ich lodí, do ktorých nasadli, jeho hlas ich volal cez pustatiny, rieky a horstvá, a Duch Svätý vyznačoval každému z nich pole, ktoré mali zúrodniť.

Nášmu Filipovi bol vyznačený Turkestan a Frýgia, a hoci bol už starší, nestarajúc sa o námahy a obete, v krátkom čase nie bez zázrakov obrátil mnohých modloslužobníkov.

Ako sa zdá, stal sa takýto zázrak v Hierapoli, starodávnom meste Frýgie, ktoré bolo v tých časoch preslávené svojimi teplými prameňmi a nezvyčajnou jaskyňou nazývanou Plutoniom, z ktorej vystupovali smrtonosné výpary.

V tomto meste, ešte celkom oddanom modlárstvu, okrem iných božstiev uctievali sochu obludného hada. Náš Filip, v snahe ukázať tomuto pohanskému svetu jeho hlúposť a priviesť ho k pravému Bohu, vstúpil istého dňa do veľkého chrámu, kde sa dav klaňal pred nečistou modlou, a niekoľko ráz udrel po nej svojou palicou. Z podoby naskutku vynoril sa diabol a neznesiteľne smrdiac, vrhol sa s hrôzostrašným revom na prítomných a mnohých z nich pozabíjal, alebo ranil. Tu začal Filip volať: »Bratia, ak chcete žiť a byť zachránení, srazte na zem túto klamársku modlu, rozbite ju na prach a na oltár postavte kríž Ježiša Krista, ktorý je pravý Boh a pravý človek.« Keď sa tak stalo, mŕtvi boli vzkriesení, ranení boli

uzdravení a všetci spoločne chválili a zvelebovali pravého Boha, Stvoriteľa a Pána neba i zeme.

Na prvý pohľad všetko ukazuje sa nám len ako legendárna kresba, hoci podstata môže mať v sebe pravdivé jadro. Pozrime teda ešte na tento príbeh, ako nám ho podáva veľmi stará legenda v Ponciaticianskom XXXIX. kódexi národnej knižnice vo Florencii:

»Keď apoštol Filip ohlasoval Evanjelium v Hierapoli, pohania ho zajali a priviedli, aby obetoval modle, ktorá sa volala Marti. Vtedy náhle vynoril sa velikánsky drak zpopod miesta, na ktorom stála modla, a usmrtil veľkňazovho syna, ktorý vždy zakladal obetný oheň, a dvoch vojenských hodnostárov, služobníci ktorých chytili sv. Filipa. A všetci ostatní boli natoľko otrávení a nakazení dychom obludy, že ochoreli. Vtedy povedal sv. Filip: »Uver-te, čo vám poviem, odstráňte túto sochu a na jej miesto postavte Kristov kríž. Klaňajte sa mu, aby vaši chorí boli uzdravení a vaši mŕtvi vzkriesení.« Vtedy všetci chorí zvolali: »Daj, aby sme boli oslobodení od chorôb a hneď odstránime túto modlu.« Tu rozkázal Filip drakovi, aby sa ihneď utiahol na pusté miesto, kde by nemohol nikomu uškodiť. A obluda sa bez meškania stratila. Filip potom vy-liečil všetkých chorých a vzkriesil svojimi modlit-bami mŕtvych.«

Aj túto legendu možno vidieť nádherne zobrazenú naším Filipom Lippi na stene kaplnky Strozzi in Santa Maria Novella vo Florencii.

Z toho istého prastarého kódexu, ktorý sme spomenuli, vieme aj to, že po svojom víťazstve nad modlami zdržal sa náš apoštol v Hierapoli ešte rok,

aby utvrdil vo viere obrátencov, zpomedzi ktorých posvätil tiež niekoľko diakonov a kňazov. Aj to sa hovorí, že práve v tomto čase prišiel ho navštíviť jeho najmilší priateľ sv. Bartolomej, s ktorým ešte s väčším zápalom pokračoval vo svojej apoštolskej činnosti v okolných krajochoch, kým ho v tom nezastavilo mučeníctvo. Mal vtedy asi 87 rokov.

Mučeníctvo.

Keď Božský Majster posielal svojich učeníkov do sveta, povedal im »budete mi svedkami«,¹⁰ mienil ich tým akiste napomenúť, že budú musieť vydávať o ňom svedectvo všetkými prostriedkami: teda nielen rečou, príkladmi a zázrakmi, ale aj svojím životom, svojou krvou. A naozaj, všetci skončili mučeníckou smrťou. Sv. Ján bol síce výnimkou, ale ani on neunikol kotlu s vriacim olejom a keď v ňom neumrel, bol to len mimoriadny zázrak. Je teda nepochopiteľné, prečo niektorí, ako i sv. Hieronym, chceli by vyňať zpod mučeníctva nášho apoštola sv. Filipa. Tvrdia, že »umrel v pokoji« v Cezarei.¹¹

Avšak všeobecná tradícia, podopretá skoro všetkými cirkevnými Otcami a spisovateľmi, je celkom odlišná. Podľa tohto podania mnohé obrátenia, ktoré urobil náš apoštol v Hierapoli, vzbudily — prirodzene — nenávisť a hnev modloslužobníckych kňazov, ktorí sú ešte v onom pohanskom meste veľmi mocní, dali ho chytiť, bičovať a potom ukrižovať.

Ak naozaj tak bolo, aj v tejto smrti musel sv. Filip vidieť mimoriadne znamenie láskavosti božského Majstra, keďže mu dožičil česť umrieť na kríži.

Niektorí historici sa pýtajú, či náš mučeník bol

na kríž pribitý, alebo len jednoducho priviazaný. Vieme, že v tom čase bolo niekoľko spôsobov križovania. Xenofantes tvrdí, že v Egypte bývali odsúdení na kríž len priviazaní povrazmi.¹² Zdá sa však, že v Ríme a v provinciách, od neho závislých, akou bola i Frýgia, dávali prednosť pribitiu... A predsa hádam aj tu ich priväzovali, možno preto, aby na viac dní predĺžili trápenie. A Plínius aj hovorí o »spartum e cruce«, totiž o povraze z kríža, po ktorom ľudia túžili a pokladali ho za vzácny amulet.¹³ Lukanus a iní¹⁴ zmieňujú sa o smiešanom spôsobe križovania, pri ktorom ruky a nohy boli pribíjané a ostatné telo pripevnené na drevo povrazmi. Je možné, že práve tento spôsob použili pri našom Filipovi, nakoľko mal už skoro 87 rokov a zaiste sa už nemohol udržať len na klincoch. K tomuto nás privádza i skutočnosť, ktorú nám zachoval jeho najvýznačnejší žiak, sv. Polykrat, že na kríži vydržal dlhšie, než očakávali jeho kati, ktorí unavení čakaním, začali ho biť kameňmi a palicami.

Tak sa zdá, že v tej chvíli prudké zemetrasenie tak naľakalo oných zlosynov, že dali sa na bezhlavý útek. Tak sa Polykrat s inými kresťanmi mohol priblížiť k mučeníkovi a pokúsiť sa o jeho záchranu.

Keď však náš Filip spozoroval ich zbožné úmysly, zaprisahal ich, aby ho nechali umrieť na kríži tak, ako jeho božského Majstra. A o chvíľu vydýchol svoju dušu do rúk Božích. Toto sa stalo 1. mája roku deväťdesiateho nášho letopočtu.

Uctievanie.

Podľa toho, ako vraví sv. Polykrat, mŕtve telo nášho apoštola Filipa, on sám s inými jeho žiakmi

sňali s kríža a potajomky pochovali v Hierapoli. Krátko potom ho vraj preniesli do Efezu, kde žily ešte dve panny, jeho dcéry, obdivované a uctievané všetkými kresťanmi pre svoj prísny a bezúhonný život. Aj tieto mali byť neskoršie pochované, ako si želali, vedľa svojho svätého a slávneho otca.

Pretože je písané, že hrob svätcov bude oslávený, nemohly chýbať zázraky ani nad hrobom sv. Filipa. Efezskí kresťania ukázali sa v tomto ohľade veľmi horliví a pretekali sa v jeho uctievaní. Pri akejsi vzbure alebo prenasledovaní chceli ho uchrániť pred možnou potupou, preto ho z Efezu dopravili do Konstantinopolu a v VI. storočí do Ríma, kde jeho telo bolo uložené spolu s telom sv. Jakuba Mladšieho do baziliky svätých apoštolov.

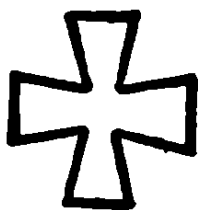
Roku 1873 pri obnovení baziliky objavili pod hlavným oltárom iný prastarý oltár, v ktorom boli uložené relikvie spomenutých apoštolov v striebornej urne. Komisia význačných archeologov a lekárov, poverená preskúmaním týchto ctihodných pozostatkov, svorne potvrdila ich pravosť. Na dokázanie pravosti pozostatkov nášho Filipa prispelo porovnanie s jedným jeho ramenom, ktoré uchovávali vo Florencii, kde bolo poslané pri prevezení do Carigradu, podľa čoho bolandisti skonštruovali pôvodnú históriu.

Od prvých storočí k stále väčšiemu rozvoju uctievania nášho veľkého apoštola dopomohol tento príbeh, ktorý zaznačuje historik Teodoret.¹⁶

V roku 395 cisár Teodozius Veľký v predvečer desiateho boja s tyranom Eugeniom mal v spánku čudné videnie. Zjavili sa mu dvaja ctihodní starci, oblečení do bielych plášťov, na bielych koňoch. Títo

ho povzbudili do boja, uisťujúc ho o víťazstve, lebo oni ho vraj — boli to apoštolovia Ján a Filip, — nenechajú bez pomoci. Po tomto zjavení Teodozius už viac neváhal napadnúť nepriateľa, nad ktorým naozaj dobyl nevídané víťazstvo, čo potom právom pripisoval zásahu týchto svätých apoštolov.

Takto sa uctievanie nášho slávneho Filipa, a učeníka-miláčika vždy viac šírilo a zakorenilo v duši kresťanského ľudu, kde ostane naveky spolu s úctou voči Cirkvi, na výstavbe ktorej sa aj on toľko napracoval a natrpel.

SVÄTÝ BARTOLOMEJ

Pravý izraelita. — Stretnutie s Mesášom. — V škole Mesášovej. — Apoštolát. — Divotvorca. — Odratie z kože. — Sláva.

Na všetkých soznamoch apoštolov, ktoré sa nám zachovali, uvádzajú po sv. Filipovi sv. Bartolomeja. A je to správne, lebo prvý priviedol tohto druhého k Ježišovi a tak sa pričínal, že aj tohto prirátali medzi Dvanástich.

Musíme však nie bez ľútosti uznať, že ak sme sa o Filipovi dozvedeli a rozpovedali o ňom len málo, ešte menej vieme o jeho priateľovi, lebo najmä o ňom nám Písmo a tradícia zachovali len veľmi skúpe a neisté zprávy. Ba i legenda podáva nám tak málo zpráv, že sa tu viac než u iného apoštola musíme uspokojiť len s jednoduchými životopisnými črtami.

Pravý izraelita.

O totožnosti apoštola, o ktorom začíname písať, viedly sa dlho dišputy. Len po najnovších dôkladných štúdiách Ruperta, Gavantu Stilinga, Cornelyho atď., možno pokladať za isté, že on je tým Nataaelom, o ktorom sa hovorí v I. hlave Evanjelia sv. Jána, a ktorého sv. Filip priviedol k Mesášovi.

Viac než podľa osobného mena známy je podľa svojho rodového mena: Bartolomej. Bar Tolmai, čo znamená: »Syn Tolomejov«, tak ako Bar Jona u sv. Petra znamená: »Syn Jona, alebo Jána«.

Podľa mienky Kleina¹ azda pre toto priezvisko Bar Tolmai sa predpokladá, že pochádzal zo vznešenejšieho rodu, než iní apoštolovia. A je faktom, že už v stredoveku ho veriaci predstavovali na uctievanie zahaleného do purpuru a drahokamov.

Avšak nad tento vznešený pôvod krvi istejšia je vznešenosť jeho ducha, takže sv. Augustín a iní starodávni vysvetľovači nie bez príčiny predpokladajú, že bol dosť zbehlý v Písmach, ba že bol aj učiteľom Zákona. V každom prípade niet pochybnosti, že ak iste bol veľmi svedomitý v zachovávaní mojžišovských predpisov. Bol úzko spätý so židovskými ustanovizňami, lebo sám náš Pán ho charakterizoval ako »pravého izraelitu«. Týmito slovami Božský Majster iste zamýšľal uznať a pochváliť v tomto starom učiteľovi Zákona všetky prednosti a čnosti jeho pleмена. A tak hneď pripája: »... v ktorom niet lesti!«, keďže všetko plnil nielen s povestnou presnosťou pravých izraelitov, ale aj s najhlbšou vierou a vrúcnou prostotou: »Ecce vere Israelita, in quo dolus non est.«²

Stretnutie s Mesiasom.

Náš ozajstný izraelita vďačí však za svoje obrátenie a za vyvolenie pre apoštolát svojmu priateľovi sv. Filipovi.

Filip, celý naradovaný a uspokojený, že bol povolaný za nasledovníka Božského Majstra, rozhodol sa

hneď priviesť k nemu aj svojho priateľa Bartolomeja, čiže Natanaela, ktorý sa narodil v Galilei ako on a hádam bol tiež žiakom Krstiteľa. Keď sa s ním istého dňa stretol, povedal mu:

»Našli sme toho, o ktorom písal Mojžiš v zákone a proroci, Ježiša z Nazareta, syna Jozefovho!«

Na tieto slová priateľa ako sbehlý a učený izraelita pokrčil len plecami a pripomenúc si starodávne príslovie, všedné medzi rabínmi, odpovedal: »Či môže z Nazareta pochádzať niečo dobrého? ... A Nazaret potest aliquid boni esse?«³

Nazaret bol vtedy naozaj jedným z najneznámejších a najviac zaznávaných mestečiek Galiley, a tak praví izraeliti neočakávali asi odtiaľ Mesiáša.

Dobrák Filip sa však nedal a toľko naliehal na svojho priateľa, až sa s ním odobral k Ježišovi.

Vtedy odohral sa onen krátky rozhovor, ktorý tak dobre prináša evanjelista sv. Ján.⁴

Ježiš zbadal, že mu prichádza v ústrety Natanael, a hneď ho oslovil:

»Hľa, pravý izraelita, v ktorom niet lesti!«

Natanael bol prekvapený takýmto oslovením a opýtal sa Ježiša:

»Odkiaľ ma poznáš?«

Ježiš mu odpovedal:

»Prv, než ťa Filip zavolať, videl som ťa, keď si bol pod figovníkom.«

Mužovi, s ktorým hovoril, pripomenul týmto záiste Božský Majster nejakú dôležitú a tajnú skutočnosť z jeho života, takže iste prekvapený, že ho niekto videl na mieste, kde nemohol preniknúť nijaký ľudský pohľad, konečne pochopil, že ten, ktorý sa

s ním rozpráva, musí byť oným očakávaným Mesiášom a preto mu padol k nohám a presvedčene zvolal:

»Učiteľ, ty si (naozaj) Syn Boží! Ty si kráľ Izraela!«

Ale podľa všetkého toto prekvapujúce vyznanie (a chápú to tak aj mnohí exegeti),⁵ neslobodno chápať prísne vo vlastnom význame, lebo Bartolomej by bol takto v skutočnosti predišiel vyznanie, za ktoré onedlho Peter dostal primát. Treba ho vysvetľovať len v širokom a všeobecnom smysle, v takom, ktorým sa priznávalo Ježišovi mesiánske poslanie, ale len podľa všeobecného chápania Židov, ktoré vyjadroval užší vzťah Boha voči jeho ľudu. I v tomto sa prejavil Natanael ako pravý Izraelita, lebo zbadal len nepatrnú čiastočku ozajstnej veľkosti Ježišovej, a tak Majster pokračoval:

»Keďže som ti povedal, že som ťa videl pod figovníkom, veríš? Uvidíš ešte väčšie veci!«

Natanael teda ešte nevidel a nepochopil božskú veľkosť Mesiáša, ktorú zdanlivo vyznal svojimi perami. K tomu dospel len neskôršie, keď sa celkom rozišiel so Synagogou a vstúpil do Cirkvi, keď prestal byť opravdivým izraelitom a stal sa ozajstným apoštolom Kristovým. Len vtedy pochopí veľké tajomstvo, preto Ježiš zakončil:

»Veru, veru, hovorím vám, uvidíte nebesá otvorené a anjelov Božích sostupovať a vystupovať nad Synom človeka!«

Týmito poslednými slovami obracal sa Majster aj na ostatných apoštolov, ktorí ho obkľučovali. Ale náš Bartolomej, ktorý bol učiteľom v Izraeli, musel ich najlepšie pochopiť a spomenúť si na Jakubovo vide-

nie,⁶ keď sa svätému patriarchovi ukázala mimoriadna opatera Božia, ktorou bol zahrnovaný. Teda toto bude dožičené i Synovi človeka. Teda aj on je v dôvernóm spojení s Bohom a tak skrze neho nebo, tak dávno zatvorené, zase sa otvorí a anjeli budú vystupovať a sostupovať okolo neho, aby tým ukázali, že je obnovené spoločenstvo medzi nebom a zemou, medzi Bohom a hriešnym človečenstvom... Áno, takto to musel doista všetko chápať a takto musel tomu veriť náš učený Natanael, lebo už viac neváhal stať sa nasledovníkom Majstrovým.

V škole Mesiášovej.

Aj v tom musel ukázať Bartolomej celú svoju húževnatosť a silu pravého izraelitu bez lesti a klamu, že sa čoskoro prispôbil životu apoštolov, chudobnému a bolestnému, hoci bol už v rokoch, hádam najstarší z pomedzi apoštolov a privyknutý na pohodlný a počestný život učiteľov zákona. Ani on nemal viac než jeden plášť, na cesty sa vydával bez kapse a palice, zabudol, že dlhé roky býval učiteľom, a stal sa poníženým žiakom ešte mladého muža z Nazareta. On, ktorý vždy tak lipol na zachovaní mojžišovských nariadení, musel najmä na seba vzťahovať Majstrove slová: »Nenazdávajte sa, že som prišiel zrušiť zákon alebo (náuku) prorokov. Nie, zrušiť som ich neprišiel, ale zdokonaliť. Lebo, veru, hovorím vám: Skôr by sa mohly pominúť nebo a zem, ako by pominulo jediné písmeno alebo čiarka zo zákona...«⁷ Avšak preto, že Majster trval viac na tom, aby sa viac zachovával duch tohto zákona než jeho písmeno, onen duch nový a božský, ktorým nás prišiel na-

plniť, dodal: »Ak len vaša spravodlivosť nebude väčšia ako (spravodlivosť) farizejov a zákonníkov, nevôjdete do kráľovstva nebeského... Pozor si dajte, aby ste svoje dobré skutky nekonali pred ľuďmi, žeby vás obdivovali. Inak nemáte zásluhy u vášho Otca, ktorý je na nebesiach. Keď teda almužnu dávаш, nevytrubuj pred sebou, ako to robia pokrytci v synagogách a po uliciach, aby ich ľudia chválili. Veru, hovorím vám: Už majú svoju odmenu. Ale keď dávаш almužnu, nech nevie tvoja ľavá ruka, čo robí tvoja pravá, aby tvoja almužna ukrytá zostala, a odplatí ti tvoj Otec, ktorý vidí aj skryté veci. A keď sa modlíte, nebuďte ako pokrytci, ktorí sa s obľubou stojačky modlievajú po synagogách a na rohoch ulíc, aby sa ukázali ľuďom. Veru, povedám vám: Už majú svoju odmenu. Ale keď sa ty chceš modliť, vojdí do svojej komôrky, zatvor za sebou dvere a tak sa modli k svojmu Otcovi, ktorý býva v skrytosti; tvoj Otec vidí v skrytosti a dá ti odmenu... A keď sa postíte, nemajte zamračený pohľad ako pokrytci. Znetvorujú si tvár, aby ľudia videli, že sa postia. Veru, hovorím vám: Už majú svoju odplatu. Ale keď sa ty postíš, pomasti si hlavu a umy si tvár, aby ľudia nezbadali, že sa postíš, ale tvoj Otec, ktorý býva v skrytosti; a tvoj Otec, ktorý vidí v skrytosti, dá ti odmenu.«⁸

Toto je nový duch, ktorý prišiel Mesiáš vliať do starého zákona Mojžišovho a tak i do srdca toho opravdivého izraelitu, ktorým bol Natanael. A je isté, že najmä On musel vedieť takéto ponaučenia oceniť a dokonale sa ich pridržiavať. Ony ho nakoniec pretvorily v pravého apoštola.

A tak ho naozaj vidíme, ako s ostatnými Dvanásti-

mi všade nasleduje Majstra po všetkých jeho cestách, že s pohnutím pozerá na všetky jeho zázraky a na poslednú veľkonočnú večeru a — po nanebevstúpení Spasiteľa — nachádzame ho opäť v jeruzalemskom večeradle. Chystá sa, aby týmito dojímavými a slávnostnými slovami prosil s Presväťou Pannou o Ducha pravdy a lásky, ktorý im bol prisľúbil Božský Majster: »Odchádzam, ale neopustím vás ako siroty! Budem prosiť Otca a dá vám iného Obrancu, aby bol naveky s vami. — Ducha pravdy, ktorého svet nemôže prijať...«⁹

Apoštolát.

A vskutku, v desiaty deň po nanebevstúpení nastal deň Turíc. Zrána znenazdajky bolo počuť s neba hukot, ako by sa hnal prudký vietor, mocná búrka, ktorá naplní celé večeradlo, prinášajúc so sebou ohnivé jazyky, ktoré sa rozdelia nad hlavami tých, čo tam boli, a »všetkých naplnil Duch Svätý«.¹⁰

Dvere malého večeradla sa vtedy otvárajú a dovoľujú, aby bojazlivci, ktorí sa tam ukrývali, vyšli z nich pretvorení na apoštolov, učiteľov, divotvorcov, mučeníkov, hovoriacich všetkými jazykmi, vysvetľujúcich všetky tajomstvá, konajúcich zázraky všetkého druhu a vzdorujúcich všetkým útrapám.

Keď si títo odvážlivci rozdelili medzi sebou svet, nášmu Bartolomejovi pripadly najbarbarskejšie národy Východu.

I tu už bolo vidieť, ako na ňom vyráža celý duch obrátenia, tak charakteristický pre jeho plemeno. Zpomedzi všetkých apoštolov, nevynímajúc hádam ani samotného sv. Pavla, zašiel azda najďalej, lebo,

ako sa zdá, dostal sa až na kraj Východnej Indie, ktorým menom vtedy označovali Arabsko a Irán.

Dejepisec Euzebius¹¹ tvrdí, že keď Pantenus, alexandrijský filozof, odišiel do týchto vzdialených končín hlásať evanjelium, našiel tu už veľmi početné stopy kresťanstva. Tu mu tiež ukázali prvé z našich synoptických Evanjelií, napísané aramejsky, a hovorili mu, že ho tam priniesol jeden z dvanástich apoštolov, menom Bartolomej.

Túto vzácnu starožitnosť Pantenos horlivo priniesol do Alexandrie v Egypte a odovzdal ju tamojšiemu biskupovi Demetriovi, práve tomu, čo ho poslal na misijnú cestu.

Medzitým náš neúnavný Bartolomej, keď prešiel pri ohlasovaní Evanjelia Východnú Indiu, obrátil sa k iným výbojom. Prešiel cez Frýgiu a mal veľkú radosť, keď v Hierapoli znovu uvidel svojho priateľa Filipa, a veľmi sa s ním tešil, že i sám môže mnoho dobrého vykonať medzi pohanmi. Akiste sa však dlho nezdržiaval u svojho drahého spoločníka, lebo krátko po tom vidíme ho, ako hlása Evanjelium v Lykaonii; jeho apoštolské starosti boly tam nesmierne. Avšak aj sosbierané ovocie bolo veľké.

Zdá sa však, že opravdivým bojiskom nášho apoštola stalo sa Arménsko. Jeho námahy sa tu nekonečne zväčšily, lebo pokúšal sa tomuto divému a modlárskemu ľudu ohlasovať náuku celkom neznámu a protichodnú jeho náboženstvu.

Avšak apoštol neustúpil ani pred toľkými zápasmi a ťažkosťami, ale silný v onom Bohu, ktorý ho podporoval, obnovil aj v Arménsku svoje preslávené dobýjanie duší, čím ukázal, že jeho duch je plný podnikavosti, energie, húževnatosti a obetavosti.

K tomuto všetkému prispievala uňho, ako u iných apoštolov, aj moc konať zázraky. Zpomedzi mnohých, ktoré si zasluhujú spomienky, uvedieme aspoň ten, ktorý mal potom taký veľký vplyv na jeho život.

V čase, keď náš apoštol s takým zápalom ohlasoval Evanjelium v Arménsku, v hlavnom meste tohto rozsiahleho kraja modloslužobníctva, ktorého vládcom bol Polemon, uctievali v istom veľkolepom chráme modlu, zo všetkých najneblahejšiu, nazývanú Astarot.

Prečiny, nehanebnosti a zločiny, ktoré sa ustavične páchaly v jej mene, boly naozaj nespočetné. Náš odvážny Bartolomej rozhodol sa urobiť koniec týmto neprávostiam. Vkradol sa istého dňa do chrámu, preplneného modlármi, oslovil modlu a tá na skutku onemela.

Veľké bolo prekvapenie a žiaľ ľudu. Začali mu zlorečiť, sviazali ho a predviedli pred kráľa.

Kráľ však mal ťažko chorú dcéru a nebolo nikoho, komu by sa bolo podarilo vyliečiť ju. Chcel teda vyskúšať moc nášho svätca a preto predstavil mu chorú a naliehal naňho, aby ju uzdravil.

Len čo Bartolomej vystrel nad ňu svoje ruky, dcéra hneď plná života a zdravia vstala s postele, na ktorej ležala toľké roky.

Kráľ Polemon, práve tak naradovaný ako prekvapený, chcel sa hneď odmeniť Divotvorcovi bohatými darmi. Ale on všetko odmietol a využil túto príležitosť, aby aj na kráľovskom dvore hlásal Evanjelium podľa sv. Matúša, ktorého odpis stále nosieval so sebou.

Kráľ, kráľovná a všetci dvorania a mnohí obyvatelia hlavného mesta čoskoro prijali krst a ich príklad hneď nasledovalo dvanásť susedných miest.

Vieme si ľahko predstaviť, koľkú nenávisť a zúrivosť vzbudily tieto úspechy u kňazov falošných a luhárskych modiel. Keď u kráľa stratili všetok svoj vplyv, obrátili sa na jeho brata Astiaga, človeka ukrutného a vrcholne poverčivého, ktorý vládol nad rozsiahlou provinciou Arménska.

Tento nemohol vystáť, že náš apoštol toľkých obrátil. Pretváral sa, že aj on sa chce stať kresťanom ako jeho brat, a požiadal Bartolomeja, aby prišiel ohlasovať Evanjelium jeho ľudu.

Náš horlivý apoštol nedal sa veľa pozývať, a preto, že on sám bol bez podvodu a pretvárinky, nepredpokladal ju ani u iných. Prišiel k Astiagovi, ktorý ho hneď odovzdal mučiteľom s príkazom, aby ho usmrtili čo najkrutejším spôsobom mučenia.

Odratie z kože.

Svätého mučeníka teda vyzliekli, zbili prútami a potom ho pomaly obdierali, kým na ňom neostal ani kúsok kože.

Už pri myšlienke na takéto týranie sa trasieme a zdá sa nám, že je to nemožné. A predsa ho Arméni dosť používali, naučili sa to u nie menej barbarských a krutých Peržanov.

Medzi mnohými obeťami, ktoré prepadly tomuto týraniu v Perzii, spomína sa Mani, povestný bludár, ktorý bol pôvodcom manicheizmu.

Aby ho čo najviac rozšíril, prešiel skoro celou Áziou, ba objavil sa i v Tibete a Číne, kde sa potom

manichejci udržali až do XIII. storočia. Aj jeho si dal perzský kráľ Baharám zákerne zavolať a skoncoval s ním tak isto, ako skoncovali s naším Bartolomejom.

Nešťastníka Maniho chytili, zaživa odrali a jeho kožu, vypchatú slamou zavesili na šibenicu v kráľovskom meste Gondesaphur. Isteže jeho trest bol strašný; a predsa mohlo by sa vari povedať, že aj zaslúžený, keďže s takou zafatosťou rozsieval blud a neresť. Mani bol falošný prorok, bol apoštol lži a nešťastia, ktoré plodily skazu a vojny...

Nie však náš Bartolomej. Išiel len po tých istých krajoch ako Mani, ale robil všetkým dobre, uzdravoval, hlásal pravdu, učil čnostiam a robil zázraky lásky a milosrdenstva, a predsa aj jeho v Arménsku tak isto mučili, ako Maniho v Perzii.

Keď ho nahého priviazali o kôl, trýznitelia, vyzbrojení najostrejšími nožmi, začali s neho svliekať kožu s prefíkanou ukrutnosťou, ktorou sa vyznačovali.

Oktavius Mirbeau opisuje v jednej zo svojich kníh takýto výjav a hovorí, že kati vedeli byť takí zbehlí pri sdieraní kože, že pritom obeť ostala pri živote. Sv. Bartolomej tiež takto ostal nažive, ešte hovoril, držiac svoju kožu v ruke, celkom tak, ako je to majstrovsky vykresané v milánskom Dóme. Takto by bolo možno dať za pravdu aj tým historikom, ktorí sa pridávajú presvedčenia, že bol ukrižovaný alebo sťatý.

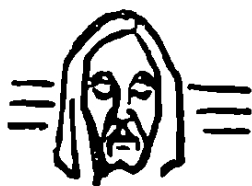
A naozaj, celkom ľahko sa mohlo stať, že ho po odraní ešte takto usmrtili, čím k predošlej ukrutnosti pripojili novú.

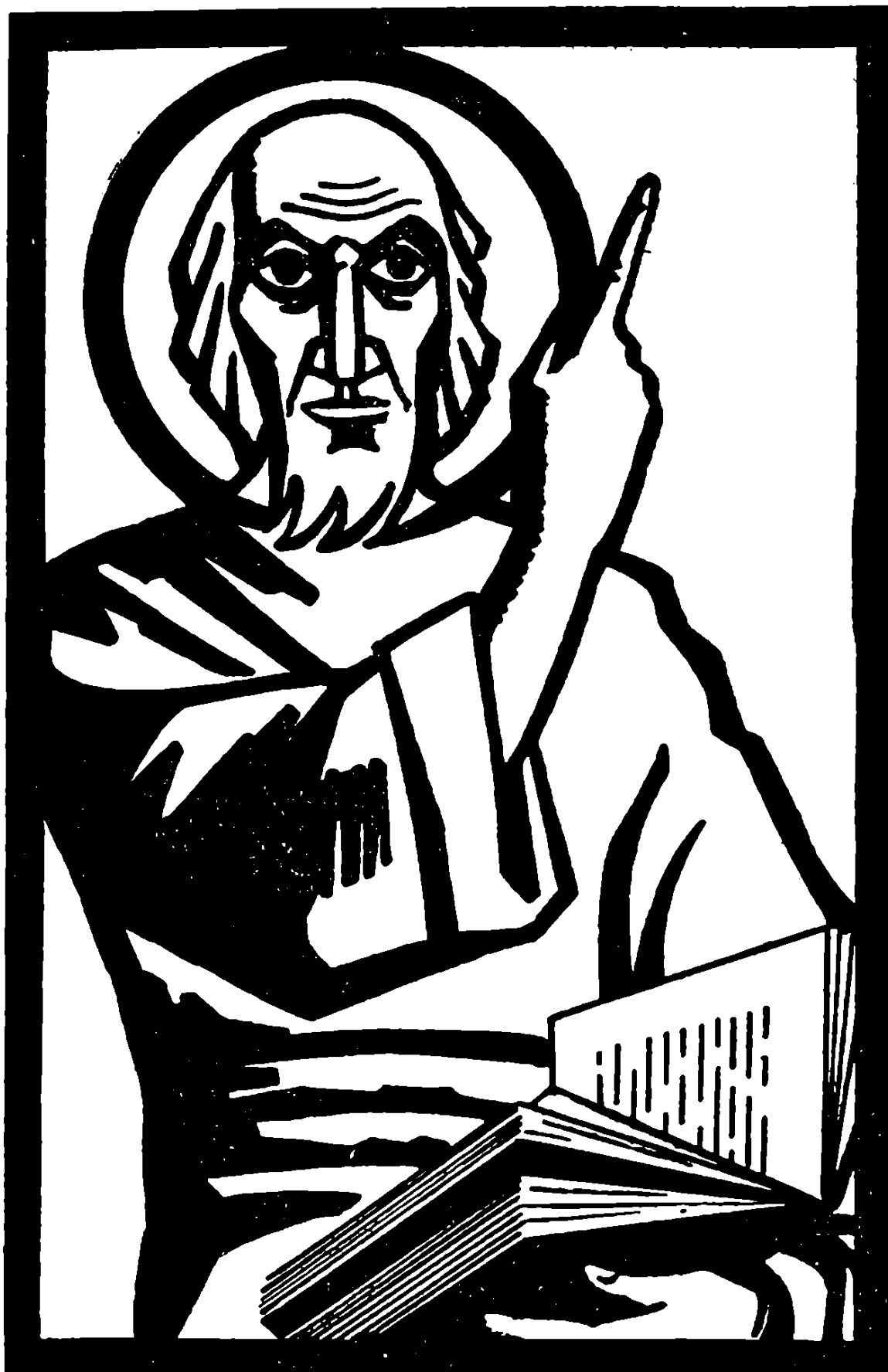
Nezdá sa však, že by toľký nepriateľský hnev siahal za hranicu smrti, lebo (ako hovorí historik Teodor) roztrhané telo nášho svätého mučeníka mohli si jeho učeníci odniesť a strážiť v Arménsku do tých čias, kým ho začiatkom VI. storočia cisár Anastázus nedal preniesť do Duros v Mezopotámii, kde mu vystavil dôstojnú svätyňu.

Avšak ani tu nezostalo dlho, lebo — ako hovorí sv. Gregor z Tours — pred koncom VI. storočia ho premiestili na ostrov Lipari a odtiaľ do Beneventa.

Okolo roku tisíc mocný cisár Oto III. dal vystaviť nášmu svätcovi chrám v Ríme, presne na tom ostrovčeku rieky Tiber, ktorý dostal od neho pomenovanie. Sem chcel preniesť aspoň väčšiu časťku jeho pozostatkov.

V Benevente však tiež niečo ostalo. Aj v Canterbury uschované je jeho rameno, ktoré bolo poslané do daru zbožnému kráľovi sv. Eduardovi. V Toulouse uctieujú jeho hlavu... Duša jeho však je celá v nebi, aby sa večne radovala s Božským Majstrom, ktorému mohla dokázať, že bola naozaj, ako to bol o nej vyhlásil, dušou pravého izraelitu, bez lesti a pretvárinky — *Ecce vere israelita in quo dolus non est.*¹²

SVÄTÝ MATÚŠ

Publikán. — Sequare me. — Apoštol. — Mučeník. — Evanjelista. — Prvé evanjelium.

Svätec, ktorého život chystáme sa zachytiť, je siedmy v poradí apoštolov, avšak prvý v poradí Evanjelistov a ako taký zasluhuje si osobitnej pozornosti. História nám však i tu len veľmi málo podáva o jeho apoštoláte, taktiež o jeho Evanjeliu, s ktorým sa tu budeme osobitne zaoberať.

Publikán.

Predstaviť si presnú postavu sv. Matúša pomohla nám i kresťanská symbolika, ktorá vyobrazuje nášho Svätca s človekom, zatiaľ čo postavu svätého Marka s levom, sv. Lukáša s teľaťom a svätého Jána s orlom. Ak toto vyobrazenie, také rozšírené u latínov, siahajúce až k sv. Ambrózovi a sv. Hieronymovi, má znamenať to, že sv. Matúš začína svoje Evanjelium ľudským pôvodom Mesiáša; je možné chápať ho i v tom smysle, že svoju skazenú ľudskú prirodzenosť uzdravil v škole Majstrovej, že sa z človeka publikána stal človek apoštol.

Je isté, že bol pôvodu židovského, a pravdepodobne pochádzal z Galiley. Pred obrátením nazýval sa

Lévi a takto ho aj volajú sv. Marek a sv. Lukáš vo svojich Evanjeliách. Zdá sa však, že potom sám prijal meno Matúš, ktoré v hebrejčine znamená »Daný Bohu«, azda preto, aby aj tým vyjadril celé svoje odovzdanie sa službe nášho Pána.¹

Niektorí zasa, súdiac podľa mena jeho otca Alfea, chcú ho všemožne pokladať za brata Jakuba Mladšieho a Judáša Tadeáša, ako by v celej Judei mohol byť iba jeden človek menom Alfej.

Okrem toho je isté, že už mnoho rokov zastával v Kafarnaume úrad publikána, totiž vyberača daní, ktoré vyberali v prospech Rimanov, a pre toto ho, prirodzene, jeho súkmeňovci nenávideli, lebo v ich očiach nemohlo byť potupnejšieho zamestnania.

Rimania však naňho hľadeli celkom ináč. Pokladali ho za významného a našli sa medzi nimi i mužovia vznešeného postavenia, čo ním neopovrhovali, ako podľa všetkého ani sám otec cisára Vespaziána. Títo však, aby lepšie povyberali dane vo svojich provinciách, priberali na to cudzích pomocníkov, ktorých pre utláčanie a podvody ich krajanov ešte viac nenávideli. Tak sa stalo, že u Židov slovo publikán a hriešnik znamenalo to isté. Je predsa známe, že Zacheus, jeden z popredných mýtnikov, snažil sa na sklonku svojho života uspokojiť si svedomie tým, že ľudu štvornásobne vrátil, čo mu nakradol. Preto sv. Vincent Ferrerský vo svojej oslavnej reči na svätého Matúša neváha ho obviňovať z úžerníctva a z mnohých prechmatov.²

Bol poverený vymáhať prechodné clo za všetok tovar a od všetkých cestovateľov, prechádzajúcich od jazera Genezaretského, a musel teda mať colnicu na ceste, ktorá spájala veľké jazero s priemyselným

mestom Kafarnaumom. Vykopávky, ktoré tu v poslednom čase urobili, by to tiež dokazovali.⁸ V židovskom Evanjeliu v Münsteri ho preto nazývajú: »pánom prechodu«. Nikto sa teda nemohol dostať do Kafarnauma bez jeho dozoru a dovolenia, ktoré si dosť často dával zaplatiť peknými cvendžiacimi mincami. Aj samého Ježiša Krista, keď raz vstupoval do tohto mesta spolu s Petrom, ako vieme, zastavili colníci, ktorí od neho žiadali dvojdrachmový poplatok.⁴

Tú príležitosť použil Majster, aby dokázal Petrovi svoju božskú svrchovanosť. Povedal mu: »Šimon, čo myslíš? Od koho berú poplatok alebo daň pozemskí králi, od svojich synov a či od cudzích ľudí?«

»Od cudzích.«

»Teda synovia sú oslobodení, — povedal mu Ježiš.«

A aby to potvrdil, urobil zázrak; rozkázal totiž svojmu učeníkovi:

»Choď k moru a hoď udicu. Tú rybu, ktorá sa prvá chytí, vezmi, otvor jej pysk a nájdeš stater. Ten vezmi a zaplať im za mňa i za seba.«⁵

Avšak toho dňa, keď pri bránach Kafarnauma sedel na mýtnici hlavný vyberač, Lévi, nemusel už Ježiš, keď chcel prejsť, opakovať svoj predošlý zázrak, ale urobil iný, neobyčajnejší, lebo z publikána urobil apoštola. Vtedy totiž »pán prechodu« neodvážil sa od neho pýtať obvyklý poplatok a neosmelil sa ho ani osloviť. A Božský Majster naňho pozrel a jednoducho mu povedal:

Nasleduj ma!

A tieto slovíčka postačily. Matúš, ktorý býval v Kafarnaume, kde Ježiš kázaval a konal zázraky,

bol už trochu pripravený na prijatie milosti. Možno, ako tiež píše sv. Hieronym,⁶ bol už zasiahnutý lúčom majestátu a miloty, ktorý vychádzal zo Spasiteľovej tváre. Je isté, dodáva Beda, že Ten, čo ho povolával navonok, súčasne ho ťahal aj vnútorným pohnutím. Ono božie Slovo, ktoré pred chvíľkou uzdravilo postihnutého malomocenstvom a dovolilo chodiť mŕtvicou porazenému, vo chvíľke premenilo biedneho publikána na apoštola. A naozaj, Lévi hneď zanechal svoje mýto a nestarajúc sa viac o hĺbky lesknúcich sa peňazí, ktoré tam mal, išiel za Mesiášom a jeho radosť bola taká veľká, že ešte toho istého dňa vystrojil hostinu, na ktorej sa rozlúčil so svojimi starými kamarátmi a pozval na ňu aj Majstra.

Zákonníkom a farizejom dalo to, prirodzene, podnet na pohoršenie a šomranie, že domnelý Mesiáš sa neštilil sadnúť si za stôl a popíjať s hriešnikmi a publikánmi. — Farizeji to videli — píše náš Evanjelista⁷ — a povedali jeho učeníkom: »Prečože váš učiteľ je s mytníkmi a hriešnikmi?«

Ježiš to počul a odpovedal im:

»Nie zdraví potrebujú lekára, ale chorí. Idte a naučte sa, čo znamená: Milosrdenstvo chcem, a nie obeť. Lebo neprišiel som volať spravodlivých, ale hriešnikov.«

Týmito príkrymi slovami proroka Ozeáša⁸ chcel náš Pán ukázať pretváračným a malicherným farizejom, ktorí sa pohoršovali nad jeho počínaním, že Boh dáva prednosť добрote a blahosklonnosti voči bližnému ešte aj pred samotnou obeťou, totiž pred zovňajším náboženským úkonom, ktorý nie je spre-vádzaný láskou; pred takým, aký konávali oni.

Okrem toho im vyčítal, že hoci sa preukazujú, že horlivo zachovávajú príkazy, jednako ich v podstate nepoznajú a prestupujú vlastne jedno z jeho hlavných prikázaní, lebo inak by vedeli, že Mesiáš má prísť na to, aby smieril hriešnikov s Bohom a aby ich priviedol do spásy.

Ak podobné vyhlásenie pobúrilo farizejov, muselo ono na druhej strane upútať dušu mýtnika Matúša. Bol siedmym apoštolom, ktorého si Ježiš povolal v druhom roku svojej verejnej činnosti, a dokázal, že nie je nijako podradnejší od ostatných. Ba čo viac, ako hovorí sv. Gregor, (ešte ich) prevýši. Keďže ostatní viac ráz použili svoje opustené loďky a siete, Matúš sa už nikdy viac nevrátil k svojej mýtnici, lebo sa obával, že by mu mohla byť príležitosťou na ďalšie poklesky. Okrem toho nám sv. Klement Alexandrijský potvrdzuje, že odvtedy, čo sa odhodlal nasledovať Božského Majstra, usiloval sa ho ustavične napodobňovať vo všetkých jeho čnostiach, najmä v poníženosti. A naozaj, vo svojom Evanjeliu ponecháva si titul publikána. Ešte viac nasledoval Ježiša v kajúcnosti, lebo sa rozhodol, že sa bude živiť výlučne len semenami, bobuľami a olejmi, bez mäsitých pokrmov...⁹

A ako ostatní Dvanásti, aj on nasledoval božského Majstra pri všetkých udalostiach posledného roku jeho verejného účinkovania, počúval a pamätal si jeho reči, bol svedkom jeho zázrakov, sprevádzal ho na jeho dlhých cestách, oslávil s ním poslednú večeru, opäť ho uvidel vo večeradle po vzkriesení a konečne odchádzať do neba v sláve a vo víťazstve... Ale ani tak ho neprestal náš Matúš nasledovať, ba naopak, keď prijal Ducha Svätého, ešte

s väčšou horlivosťou a múdrosťou než predtým ďalej napodobňoval Božského Majstra v apoštoláte.

Apoštol.

Prvým a najväčším poľom činnosti nášho Matúša bola Palestína, ktorú za pätnásť rokov viac ráz prešiel a za ten čas obrátil mnohých Židov.

Z toho, že Skutky apoštolské a sv. Pavol sa o ňom nezmieňujú, súdime, že náš apoštol nebol už v Jeruzaleme, keď sa sv. Pavol po prvý raz od svojho obrátenia vrátil do Jeruzalema, a že sa nezúčastnil ani na sneme roku 51. Možno predpokladať, že v tom čase už ohlasoval Evanjelium vo vzdialených končinách. Ale v ktorých?

Sú i takí, čo sa nazdávajú, že prenikol až do Indie. Sv. Ambróz a sv. Paulín z Noly tvrdia, že i v Perzii hlásal evanjelium, Metafraste ho posunuje do Sýrie, sv. Izidor do Španielska a Macedónska. A je veľmi pravdepodobné, ako to dosvedčujú Gregor, Rufínus, Niceforus a Fortunát,¹⁰ že ohlasoval Evanjelium v Etiopii, čím však neslobodno rozumieť východné a južné kraje Ázie, ako sa mylne nazdávali Tillemont a Baillet, ale len územie, ktoré hraničí s Egyptom. Také priestranné bolo pole, ktorým prešiel a ktoré zúrodnil náš apoštol. Na nešťastie však zprávy, ktoré sa nám zachovaly o tomto pracovitom apoštolovi, sú len veľmi kusé a neisté.

Od sv. Klementa Alexandrijského¹¹ sa dozvedáme len to, že keď Matúš prišiel do mesta Natabe v Etiopii, mal potešenie stretnúť sa tam s eunuchom kráľovnej Candace, práve s tým, ktorého pokrstil diakon sv. Filip. Eunuch príkladom počestného a spra-

vodlivého života a svojim slovom získal už Evanjeliu časť toho modloslužobníckeho ľudu. Popredné miesta v tomto meste však ešte vždy zaujímali niektorí čarodejníci, ktorí zvädzali mnohých svojimi čarami. V tom čase bol totiž skoro celý Orient zaplavený týmito falošnými učencami a niektorým z nich chcel ľud pririeknuť ešte aj kráľovskú hodnosť. A je pravda, že i keď neboli kráľmi, bývali často pánmi nad kráľmi. Králi spravovali ľud, ale oni viedli kráľov. Obetníci, vysvetľovači snov, proroci a kňazi, len títo sa mohli stýkať s Ahura Mazdom, bohom dobra. Len oni predstierali, že poznajú moc zelín, pohyby hviezd a budúcnosť ľudí a národov, a ani jeden kráľ by sa nebol odvážil ísť do boja tak, aby sa s nimi vopred neporadil. V časoch nášho Pána ich vážnosť bola však na celom východe hodne otrasená, lebo mnohí z nich, a najmä tí, čo sa usalašili v západných provinciách impéria, boli odhalení ako podvodníci a nešťachetníci, využívajúci tajomné vedy často na ciele nedovolené a hnusné. I v Skutkoch apoštolských uvádzajú sa niektoré príklady tohto druhu.¹² Sv. Justín,¹³ Origenes,¹⁴ sv. Augustín¹⁵ a tiež sám sv. Hieronym¹⁶ mienili, že i mudrci, ktorí sa prišli pokloniť Božskému Dieťaťu, boli obyčajnými šarlatánmi, ktorých obrátila len milosť Božia, aby prispeli k sláve Božej.

Takíto boli zaiste aj tí, s ktorými sa náš Matúš stretol v hlavnom meste Etiopie. Nijako však nemeškal a odhalil ľudu ich klamstvá a vyvracal ich falošné a bezbožné náuky, a to preto, — ešte stále sa pridržame podania spomenutého sv. Klementa Alexandrijského, — aby sa mu vypomstili, diabolskými čarami vyčarili dve strašné obludy. Celé mesto

trnulo hrôzou. Ale náš apoštol ich prostým znamením kríža zahnal na útek. Všetci obyvatelia sa tomu nasmierne tešili a hrnuli sa, aby počúvali jeho kázne.

Musel sa však stať ešte iný, väčší zázrak, ktorý ich priviedol ku kresťanstvu a z nášho apoštola urobil mučeníka.

Mučeník.

Etiopskému kráľovi umrela dcéra Ifigenia. Miloval ju ako zreničku svojho oka a tak nevedel sa s tým nijako usmieriť.

Povolal svojich najslávnejších čarodejníkov, aby ju priviedli k životu, ale všetko bolo márne.

Po vnuknutí, ktorého sa mu dostalo od Boha, prišiel svätý Matúš pred kráľa a prisľúbil, že mu vzkriesi dcéru, ak dá zničiť svoje modly, vyženie čarodejníkov a uverí v Ježiša Krista.

Vládca to prisľúbil a apoštol sa priblížil hneď k mŕtvole krásnej Ifigenie, vystrel nad ňou ruky, oslovil ju podľa mena a ona naskutku odpovedala tým, že saskočila s postele živšia a krajšia než predtým.

Po tomto zázraku kráľ a jeho celá kráľovská rodina, jeho dvor a celý národ obrátil sa na kresťanskú vieru. Toto víťazstvo však musel Matúš vykúpiť vlastným životom.

Neobyčajne pekná Ifigenia stala sa jeho oddanou žiačkou a jeho poučovania priviedly ju k takej dokonalosti, že sa svojím panenstvom celkom zasvätila Bohu.

Medzitým kráľ, jej otec, umrel a kráľovstvo prešlo na jeho brata Itarka, ktorý, aby si ho lepšie

udržal, a tiež preto, že vol pobláznený krásou svojej netere, rozhodol sa, že ju za každú cenu pojme za ženu.

Ale ona, keďže sa už zasvätila Bohu, odmietla ho s najväčšou rozhodnosťou a vyhlásila, že je ochotná radšej umrieť.

Vtedy hnev a celá pomsta Itarkova obrátila sa proti nášmu apoštolovi, lebo jeho pokladal za pôvodcu jej odmietnutia, a ihneď rozkázal najatým vrahom, aby ho zabili.

Vrahovia vyhľadali ho istého rána v meste Nad-dover, kde práve odbavoval služby Božie, a tam ho prebodli a usmrtili svojimi kopijami. Sv. Peter Damián právom ho teda pozdravuje: Obeť panenstva.

Príčinou jeho smrti bolo naozaj to, že naviedol krásnu Ifigeniu, aby dala prednosť panenstvu pred manželstvom. A my tiež radi si predstavíme mocného apoštola tam, v blízkosti oltára Božieho, pri vyslovovaní tvorivých slov, ako obnovuje obeť Kalvárie, radi si ho predstavujeme ako hádam v biednom dome pohostinného chudobného a priateľského ľudu zohýna sa nad tvrdým kameňom, bozkávanom od slnka, s rozprestretými ramenami a s pohľadmi stratenými v nekonečnosti neba, ktoré sa mu otvára, aby prijalo dušu, ktorej Božský Majster istého dávneho dňa medzi jazerom Genezaretským a Kafarnaumom povedal: Nasleduj ma!

Podľa väčšiny cirkevných spisovateľov stalo sa to roku 70, v tom istom roku, keď bol zničený Jeruzalem. Doroteus dodáva, že telo slávneho apoštola bolo pochované v meste Jeropoli u Partov. Ako, kedy a kto ho potom preniesol na Západ a vyložil na ve-

rejné uctievanie veriacich v Salerne, nie je známe. Toľko je však isté, že v krypte katedrály tohto starodávneho a slávneho mesta uschovávajú sa, keď aj nie všetky pozostatky nášho svätca, tak aspoň ich väčšina a pokladajú ho za hlavného ochrancu tohto arcibiskupstva. O týchto vzácných relikviách hovorí už aj veľký pápež Gregor VII. vo svojom liste z roku 1080.

Z nie menej starého soznamu najvýznačnejších relikvií, uctievaných v Miláne, vyplýva, že medzi nimi by sa mala nachádzať i hlava apoštola sv. Matúša. Jedno rameno malo by sa podľa neho uchovávať v Monze, v chráme Panny Bolestnej, a iné rameno v bazilike Svätej Márie Maggiore v Ríme. Iné význačné relikvie uctieujú v Beauvais vo Francúzsku a vo sv. Mahé v Bretónsku.

Evanjelista.

Ale najvzácnejšou a najrozšírenejšou relikviou po svätom apoštolovi Matúšovi je bezpochyby jeho Evanjelium. Je prvé zo synoptických Evanjelií a prvé napísané a čítané. Takto náš Matúš prerazil cestu a dokázal ako sa »dobrá zvesť« môže šíriť a obraňovať nielen slovami, ale i písmom.

A to bolo akiste i nevyslovené želanie Božského Majstra.

Počujme teda, čo píše o tejto veci učený autor:¹⁷ »Náš Pán Ježiš Kristus, ktorý prišiel na svet, aby učil ľudí, pri vyučovaní používal jedine slová. Nič nenapísal a ani svojim apoštolom neprikázal, aby písali, ale aby kázali. Cirkev žila teda takto niekoľko rokov, kým dostala prvú knihu Nového záko-

na, napísanú z vnuknutia Božieho. A len ku koncu prvého storočia mala Kánon úplný.«

»I keď však náš Pán nič nenapísal, ani nerozkázal písať, jednako nezakázal apoštolom a ich žiakom písomne zachytiť jeho život a učenie, ba vo svojej prozreteľnosti zariadil to tak, že i keď normálnym prostriedkom na rozširovanie Evanjelia ostalo ohlasovanie, predsa sám spolupôsobí pri písaní knihy. Duch Svätý dal preto popud pisateľom Nového zákona, aby v rozličných knihách sossbierali niektoré skutočnosti a učenia Božského Majstra. Tieto knihy, opatrované, strážené a vysvetľované Cirkvou, staly sa pre nás, spolu s tradíciou, prameňmi božieho zjavenia.«

Medzi týmito inšpirovanými knihami prvé miesto zaujímajú tie, o ktorých sv. Augustín¹⁸ povedal, že »hovorí o narodení, o činoch a utrpení nášho Pána Ježiša Krista« a ktoré práve pre blahozvešť, ohlasovanú ľudom, odlišujú sa od iných.¹⁹ Evanjeliá, uznávané za knihy napísané z vnuknutia Božieho a za kánonické knihy Cirkvi, sú len štyri, a napísali ich sv. Matúš, sv. Marek, sv. Lukáš a sv. Ján;²⁰ všetky ostatné, ktorých bolo veľa, treba pokladať za apokryfy. To potvrdzuje okrem mnohých cirkevných Otcov²¹ i skutočnosť, že už koncom II. storočia sv. Teofil Antiochenský dal nám akýsi komentár, resp. porovnanie spomenutých štyroch Evanjelií, o ktorých ešte predtým složil Tazián svoj Diatessaron, alebo život Pána. Prvé svedectvo je iste najdôležitejšie. A podobne je nepochybné, že ešte pred rokom 150 spomenuté štyri Evanjeliá boli známe a uznávané skoro vo všetkých Cirkvách za inšpirované.²²

Mýlil by sa však i ten, kto by sa nazdával, že v týchto štyroch Evanjeliách nájde úplnú históriu celého života Ježiša Krista. Ani jeden Evanjelista nezamýšľal totiž zostaviť životopis v pravom slova smysle. Každý z nich mal svoj osobitný zámer a zpo- medzi mnohých skutkov, ktoré mu boli známe o Spasiteľovi, usporiadal len tie, čo sa mu najlepšie hodily a čo mu najlepšie zodpovedaly. Preto i sám sv. Ján výslovne hovorí:²³ »Je však ešte veľa iného, čo Ježiš učinil. Keby sa to všetko malo dopodrobna opísať, myslím, že celý svet by nestačil pojať knihy, čo by ich bolo treba napísať.« »Ešte veľa iných divov urobil Ježiš pred svojimi učeníkmi, ktoré nie sú za- značené v tejto knihe. Ale toto je napísané, aby ste verili, že Ježiš je Kristus, Syn Boží, a vierou, aby ste mali život skrze jeho meno.«²⁴

No a práve preto sa nemáme nazdávať, že naše Evanjeliá obsahujú celé učenie a všetky pokyny Božského Majstra. Krátko pred svojím umučením sám povedal svojim apoštolom: »Ešte vám mám ve- ľa rozprávať, ale teraz by ste to nezniesli. Keď však príde On, Duch pravdy, vyučí vás všetkej pravde.«²⁵ Keď teda náš Pán ponechal na Ducha Svätého, ktorý viditeľne sostúpil na apoštolov na Turíce, aby do- plnil jeho ponaučenia, je nesmyslom hľadať v Evan- jeliách celú kresťanskú náuku, najmä keď samo Evanjelium tvrdí, že sú aj iné pravdy, ktoré apo- štolom bezprostredne nezjavil Ježiš, ale Duch Svätý, ktorý sostúpil preto, aby im zjavil každú vec.

Len po týchto krátkych a veľmi potrebných vše- obecnych úvahách môžeme začať podrobné úvahy, ktoré sa týkajú Evanjelia nášho apoštola Matúša.

Je mnoho otázok, ktoré sa vynárajú o pravosti, čase, mieste, štýle a ciele Evanjelia sv. Matúša. Začíname s tým, že o ňom povieme, že je prvým zpočiatku medzi troch Evanjelií synoptických, s ktorými má tak mnoho zrejmých podobností.²⁶

Či toto synoptické Evanjelium napísal skutočne náš apoštol, zdá sa, že o tom niet už teraz nijakých pochybností. Už Papiáš, biskup hierapolský v ne veľkej Frýgii, ktorý žil v úzkom styku s priamymi žiakmi apoštolov²⁷ a pritom aj on sám, ako sme to už inde videli, bol žiakom sv. Jána,²⁸ dáva nám znať, že »Matúš hebrejskou rečou napísal výpovede Pánove, ktoré si potom každý vysvetľoval, ako najlepšie mohol.«²⁹

A že Papiáš mal v úmysle hovoriť týmito slovami o Evanjeliu sv. Matúša, nemožno pochybovať, keď si všimneme, že historik Euzebius, ktorý mal pred očima všetky diela Papiášove, prináša práve hore spomenuté slová podľa gréckeho textu sv. Matúša, aký sa používal za jeho čias a ešte aj dnes. Pripomíname ešte, že i keď Papiáš hovorí tu iba o zbierke »Výpovedí Pánových«, jednako nimi samými a tiež³⁰ inde ukazuje, že tým myslel i na skutky a teda na celé a autentické Evanjelium nášho apoštola, akým ono v skutočnosti aj je.

Iné prastaré svedectvo o tomto máme od svätého biskupa Lyonského, Ireneja, húževnate sa pridržiavajúceho cirkevnej tradície; má ho od svojho učiteľa sv. Polykarpa, a ten zasa bol žiakom sv. Jána apoštola. Nuž teda vo svojom preslávenom diele proti bludárom svojich čias vydáva sv. Irenej takéto sve-

ductvo.³¹ »Matúš medzi Židmi vydal v ich reči Písmo Evanjelia, zatiaľ čo Peter a Pavol zakladali Cirkev a hlásali Evanjelium v Ríme.«

Nie menej dôležité je svedectvo Origena,³² ktorý píše, že podľa podania sú len štyri Evanjeliá, ktoré uznáva Cirkev, prvé bolo napísané Evanjelium sv. Matúša, ktorý, stanúc sa z publikána apoštol, vydal ho v reči židovskej a určil ho Židom.

Rovnako svedčí Tertulián:³³ »Zpomedzi apoštolov Ján a Matúš nás vyučili vo viere a zpomedzi nasledovníkov apoštolov potvrdili nám to Lukáš a Marek... Sama autorita apoštolskej Cirkvi je zárukou ostatných Evanjelií, ktoré od nej a skrze ňu máme, myslím tým Evanjelium Jánovo a Matúšovo, hoci Evanjelium, vydané Markom, nazývajú evanjeliom Petra, u ktorého bol Marek tlmočníkom, a Evanjelium Lukášovo býva pripisované sv. Pavlovi.«

Nasledujú ešte svedectvá Klementa Alexandrijského, sv. Efrema, sv. Hieronyma, také dôležité,³⁴ že i protestant Julicher³⁵ uznáva, že »ani v jednom doterajšom cirkevnom spise, sa nikdy nezapochybovalo, že by prvé Evanjelium nebol složil sv. Matúš«.

Zo spomenutých svedectiev môžeme tiež bezpečne poznať reč, v ktorej náš svätý Matúš napísal svoje veľdielo. Prvotný židovský text sa však akiste veľmi rýchle stratil, lebo ho pravdepodobne nikto zo starých spisovateľov, okrem Papiáša a Pantena, nikdy nevidel. Sv. Hieronym³⁶ síce hovorí, že jeden jeho exemplár videl v cízarejskej knižnici, ale je veľmi pravdepodobné, že tu išlo len o takzvané »Evanjelium Židov«. Nezdá sa však, že by reč, užívaná sv. Matúšom, bola starodávnou a povznášajúcou rečou prorokov, ale skôr aramejským nárečím, ktoré vtedy

používali v Palestíne. A naozaj, sv. Irenej o ňom hovorí, že »napísal Evanjelium v ich reči«, totiž v tej, akou vtedy vo všeobecnosti hovorievali Židia. Ešte jasnejšie sa vyjadruje historik Euzebius: »... ktoré napísal v reči svojej vlasti«. Inak by bolo nepochopiteľné, že by sv. Matúš bol použil reč už skoro mŕtvu, ktorú rozumel málokto, a teda ani on nie.

A skutočne, keď svoje Evanjelium začal písať, zdá sa, že to bolo asi v polovici prvého storočia, hoci Euzebius,⁸⁷ Chryzostom a sv. Hieronym⁸⁸ spájajú túto udalosť s udalosťou inou, totiž s rozídením apoštolov, ktoré, ako vieme, nastalo asi v roku 42. S touto všeobecnou a pravdepodobnou mienkou neshoduje sa mienka sv. Ireneja, ktorý, ako sme videli, vyhlasuje, že sv. Matúš »napísal svoje Evanjelium v čase, keď Peter a Pavol zakladali Cirkev a hlásali Evanjelium v Ríme«, čo by poukazovalo asi na rok 60. Mnohí autori, či už katolícki alebo protestantskí, zastávajú sa tohto posledného letopočtu. Nakoľko však tvrdenie sv. biskupa lyonského, takto chápané, je v príkrom rozpore s tým, čo tvrdia ostatní Otcovia a čo píše sám Euzebius, ktorý mal pred sebou aj text sv. Ireneja, musíme dôjsť k uzáveru, že tento jeho text je porušený, ako to tvrdí Belser,⁸⁹ alebo ho treba čítať ináč, čo je mienka Cornelyho,⁹⁰ alebo, ak je autentický, treba ho chápať ako ojedinelý prípad tvrdenia, odporujúceho toľkým iným, rovnako závažným textom.

O to istejšie sú však mienky o mieste. Je pravda, že sv. Matúš napísal svoje Evanjelium v Palestíne, čo vyplýva jasne aj zo samej reči, v ktorej bolo napísané, lebo sa v ňom prejavuje ustavičná snaha priňašať len tie reči Pána, ktoré mohli priaznive za-

pôsobí na Židov. Tak, keď hovorí o potupeniach, ktorým bol vystavený Mesiáš, nemá silné a príkre slová pre jeho mučiteľov. Usiluje sa tiež odhaliť mylné vysvetľovania zákona, ako to robili Židia a najmä farizeji, a poukazovať na pokrytectvo a neresti. Často sa odvoláva na svedectvá Starého zákona, ktoré boli vždy také vzácne židovskému národu, uprostred ktorého a pre ktorý písal. Je zistené, že ho cituje najmenej sedemdesiat ráz, zatiaľ čo sv. Marek ho uvádza sotva osemnásť, sv. Lukáš devätnásť a sv. Ján dvanásť ráz. A nezdržiava sa, ako iní, opisovaním zvykov a miest Palestíny, lebo predpokladá, že to všetko je čitateľom známe, a keď ich predsa spomína, nevysvetľuje, čo sú to očisťovania, nekvasené chleby, Korban, Parasceve atď.... Naproti tomu dôkladne si všíma niektoré mylné vysvetľovania zákona a nevynechá ani najmenšie podrobnosti, ktoré môžu zaujímať Židov.

Aký cieľ sledoval pôvodca, poznáme celkom jasne zo zbežného rozboru diela. Veľmi výstižne hovorí o tom učený exegét,⁴¹ že sa usiloval predovšetkým dokázať, že Ježiš je pravým Mesiášom, prisľúbeným Izraelu, že je opravdivým zakladateľom a zákonodarcom kráľovstva mesiánskeho, ktoré sa má rozprestierať nad všetkými národmi, z ktorého však svojou vinou vylúčení budú Židia. Sledujúc tento zámer, odvoláva sa viac než iní Evanjelisti na starozákonné proroctvá o Mesiášovi a ukazuje, že sa celkom uskutočnily na Ježišovi Kristovi. Má dosť času na to, aby nám povedal o všetkom, čo sa týka zákonodarstva, organizovania, rozvoja a predstavených kráľovstva mesiánskeho, a súčasne ukazuje, že Ježiš nič nezanedbal, aby priviedol Židov k viere, a ako

sa Židia, najmä vinou svojich vedúcich, stále stavali proti jeho činnosti, striehli mu na život, pokúšali sa podplatiť i strážu, vyslanú strážiť jeho hrob. Súčasne však sv. Matúš ukazuje nám v prípade Troch Kráľov prvotiny pohanov a končí svoje Evanjelium príkazom, ktorý náš Pán udelil všetkým apoštolom, aby vyučovali všetky národy: Euntes ergo, docete omnes gentes...⁴²

Celú túto stať zakončíme napomenutím, zanechaným cirkevnými Otcami a Učiteľmi.

Sv. Augustín⁴³ nám hovorí, že »musíme počúvať čítanie tejto svätej knihy tak, ako by sám Ježiš Kristus bol uprostred nás«. Sv. Hieronym⁴⁴ hovorí, že by sme ho mali čítať a uvažovať nad ním kolenačky. Ale najdôležitejšie (dodáva sv. Bazil)⁴⁵ je, že ho treba uviesť do života. Toto musí byť prvým mravným zákonníkom, podľa ktorého má žiť každý kresťan, lebo v deň súdu nebudú sa nás pýtať na teórie toho alebo onoho učiteľa, na články jedného, či druhého zákonníka, ale jedine na to, či sme splnili Evanjelium. Každé slovo a každý čin Spasiteľa je teda direktívou života a pravidlom zbožnosti. »Nie nadarmo, — uzatvára sv. Bazil, — Syn Boží sa vtelil a stal sa človekom, predstaviac sa nám ako dokonalý vzor, a nie nadarmo jeho prvý Evanjelista sv. Matúš, ako taký, predstavuje nám ho vo svojom Evanjeliu; a na každej strane sa nám dokazuje, že Ježiš je pravý Boh a pravý človek, a každému z nás neprestáva opakovať to, čo bolo povedané aj jemu: Nasleduj ma!«

SVÄTÝ TOMÁŠ

Blíženec. — Povolanie. — Prvé skúšky. — Neveriaci. — Blažená nevera. — Apoštol dvoch svetov. — Druhý Blíženec. — Pod šípami. — Na oltároch.

Apoštol sv. Tomáš býval vždy jedným z najznámejších, a preto jeho život — azda viac než hociktorého z Dvanástich — stal sa predmetom neobmedzeného zveličovania a legend. Pokúsime sa tu najmä o to, aby sme odlúčili isté od neistého, historické od legendárneho, a vynasnažíme sa takto, aby sme i tohto apoštola predstavili v jeho pravej a otvorenej osobnosti.

Blíženec.

O tomto novom apoštolovi môžeme povedať, že nevieme ani jeho pravé meno, lebo aramejské slovo Tomáš, alebo jemu zodpovedajúce grécke Didimos, ktorým ho obyčajne Evanjelisti a iní spisovatelia nazývajú, sú len prímeniami a obe znamenajú »Blíženec«. Zdá sa, že sa narodil odrazu s bratom Tadeášom, ktorý mu bol potom aj spoločníkom v jeho misionárskom pôsobení. Ich rodičia, ako sa to usiluje dokázať Gallandi,¹ boli Diofanes a Roa, neznámej národnosti. Táto však nie je známejšia ani u nášho Blíženca, lebo kým väčšina autorov ho pokladá za

Galilejčana, iní kladú jeho pôvod do Antiochie, ba nájdú sa i takí, ktorí tvrdia, že pochádzal zo Sardinaia da Soria. Je tiež pravdepodobné, že aj on, ako väčšina Dvanástich, bol rybárom. Iné však už nemôžeme tvrdiť.

Avšak, ako čoskoro uvidíme z niekoľkých spoločných črt, ktoré nám Evanjelium podáva, môžeme tohto apoštola hneď teraz, a nie sme pritom indiskrétne, zaradiť medzi najneohrabanejších, najfarbavejších a najtvrdohlavejších, akých len Božský Majster pri sebe mal. Naňho najlepšie možno použiť slová novodobého a geniálneho historika, píšuceho o Ježišovi Kristovi,² ktoré povedal vo všeobecnosti o jeho apoštoloch: »Mesiáš, prijímúc všetky bremená ľudstva, nechcel sa vyhnúť ani tým ťažkostiam, ktoré mu pôsobia učeníci. Skôr, než by ho mučili nepriatelia, mali ho mučiť priatelia.«

Kňazi ho usmrtili len raz; pre učeníkov trpel každý deň. Jeho umučenie by nebolo bývalo dokonalé, keby naňho nebolo doľahlo okrem saducejov, drábov, Rimanov aj to, že ho opustili apoštoli.

My vieme, kto to boli. Galilejčan si ich vybral z Galilejčanov, chudobný vzal ich zpočiatku chudobných, prostý, avšak prostoty božskej, ktorá prevyšuje všetky filozofie, zavolať k sebe prostých, v ktorých táto prostota bola zahalená zemou. Nechcel si ich vybrať medzi boháčmi, lebo prišiel, aby proti nim bojoval; ani medzi zákonníkmi a učiteľmi, lebo prišiel, aby prevrátil ich zákony; ani medzi filozofmi, lebo v Palestíne nebolo filozofov, a keby aj boli, boli by sa snažili stlmiť jeho nadprirodzenú mystiku plášťom dialektiky. Vedel, že by mohol tie

drsné, ale nedotknuté, nevedomé no nadšené duše premeniť podľa svojho želania, pozdvihnúť ich až k sebe, vymiesiť ich ako bahno rieky, ktoré je síce bahnom, ale keď ho vyberieme a vypálime v peci, môže sa stať večnou krásou. Na tú premenu bolo treba plameňa, ktorý prišiel z Tretej Osoby. Až do Turíc prevládala veľmi často ich nedokonalá prirodzenosť, ktorá je vinná za všetky ich poklesky. Ale Dvanástim bude všetko odpustené, lebo okrem niekoľkých chvíľ verili v Neho, snažili sa ho milovať tak, ako chcel byť milovaný. A predovšetkým preto, lebo, — hoci ho opustili v Getsemanskej záhrade, — nezabudli naňho nikdy a na večné veky zachovali pamiatku jeho slov a jeho života.

Ak v evanjeliách dôkladnejšie pozrieme na apoštolov, o ktorých máme ako-takú zprávu, nemôžeme zabrániť tomu, aby sa nám nesvieralo úzkosťou srdce. Tí šťastní, čo dostali nesmiernú milosť, že mohli žiť s Kristom, pri jeho boku, chodiť a jesť s ním, spať v tej istej izbe, dívať sa mu do tváre, dotýkať sa jeho ruky, bozkávať ho, počúvať z jeho vlastných úst slová, tí šťastní dvanásti, ktorým tajne závidely milióny duší za storočia, neukázali sa vždy hodnými najvyššieho šťastia, ktoré sa dostalo len im.

Vidíme týchto ľudí s tvrdou hlavou a s tupým srdcom, ako nechápu najjasnejšie podobenstvá Majstrove; nemôžu porozumieť ani po jeho smrti, kto bol Ježiš, aké kráľovstvo zvestoval; vidíme, že sa im často nedostáva viery, lásky a bratstva; vidíme, ako sú žiadostiví odmeny, akí sú netrpezliví v očakávaní víťazstva, ktoré im bude náhradou za očakávanie; ako sa neznášajú s tými, ktorí ich nenasledujú, akí sú pomstiví voči tým, čo ich nechcú prijať; vidíme,

akí sú ospanliví, pochybovační, materialistickí, lakomí, zbabelí.

Jeden ho zaprie tri razy, druhý čaká a klania sa mu len vtedy, keď je v hrobe. Tretí neverí v jeho poslanie, lebo prichádza z Nazaretu; jeden ho zradí a konečne jeden, a to je náš Blíženec, nechce veriť v jeho vzkriesenie.

Koľko ráz ich musel Božský Majster vyhrešiť pre všetky tieto žalostné nedostatky. Videli sme už, ako prísne a verejne pokarhal samého Petra; ani obľúbených synov Zebedejových neušetril takýchto nepríjemných ponaučení, najmä však Tomáša, ako to hneď uvidíme.

Povolanie.

Ako poľahčujúcu okolnosť mohol náš Blíženec uviesť Majstrovi svoj vek, lebo — ako sa zdá — bol ešte pomerne mladý, keď bol povolaný. Nasledoval Mesiáša už od prvého roku jeho kázania; dostalo sa mu cti, že ho pripočítali práve s Matúšom medzi Dvanástich v druhej skupine, ktorú priviedol Filip, kým hlavou prvej skupiny bol Peter a tretej Jakub Alfejov.

Bolo by veľmi želateľné, keby sme vedeli aspoň to, kedy a ako sa uskutočnilo prvé stretnutie nášho Blíženca s Ježišom. Evanjelium nám hovorí len o stretnutí Petrovom a Ondrejovom, Jakubovom a Jánovom, Filipovom a Natanaelovom, Léviho či Matúša, ale nič mimoriadneho neprináša o povolaní Tomáša.

Z Evanjelií vieme len toľko, že Mesiáš, ktorý výberu Dvanástich oprávneného pripisoval najväčšiu dôležitosť, utiahol sa najprv na vysokú horu, tam strá-

vil noc v modlitbách a nasledujúceho rána, keď povolal učeníkov, vybral si zpomiedzi nich dvanástich, medzi nimi i nášho Blíženca.

Pozrime, ako svätý dejepisec rozpráva o tejto dôležitej udalosti: »Potom vystúpil na vrch a povolal k sebe tých, ktorých sám chcel. A tí prišli k nemu. Ustanovil ich dvanástich, aby boli s ním, a týchto chcel poslať kázať. Dal im moc (liečiť choroby a) vyháňať diablov. Ustanovil teda týchto dvanástich: Šimona, ktorému dal meno Peter, potom Jakuba, syna Zebedejovho, a Jána, brata Jakubovho, a dal im meno Boanerges, čo znamená: Synovia hromu; ďalej Ondreja, Filipa, Bartolomeja, Matúša, Tomáša, Jakuba (syna) Alfejovho, Tadea, Šimona Kananejského a Judáša Iškariotského, ktorý ho aj zradil.«³

Toto prináša sv. Marek. Naproti tomu sv. Lukáš vyjadruje sa týmito stručnými výrazmi: »V tých dňoch sa vyšiel modliť na vrch a v modlitbe k Bohu strávil celú noc. A keď sa rozodnilo, svolal svojich učeníkov, vyvolil si z nich dvanástich, ktorých aj nazval apoštolmi...«⁴ a tu tiež nasleduje menoslov tak, ako je hore uvedený.

Toto sú teda tie jednoduché a vznešené úryvky, ktoré sa týkajú i nášho Tomáša, lebo je medzi vyvolenými na apoštolát. Je v nich však niekoľko bodov, ktoré sa viac tisnú do našej pozornosti.

Radi by sme predovšetkým vedieť, aká to bola hora, na ktorej si Ježiš vyvolil Tomáša a ostatných Dvanástich?

Je veľmi pravdepodobné, že to bola hora, ktorá sa dnes arabský nazýva Kurûn-Hattin, alebo Cornisd Hattin. Vypína sa asi uprostred cesty medzi Táborom a Kafarnaumom, skoro oproti Tiberiade a len

asi tri hodiny cesty od jazera Genezaretského. Iba ona zpomiedzi všetkých návrší, ktoré ju obkľučujú na tomto západnom brehu jazera, vyslúžila si pomenovanie, ktorej by takéto pomenovanie prislúchalo: »Hora«. Takéto je naozaj pomenovanie, ktoré jej dáva grécky text Evanjelií, ako by si to zasluhovala viac než iná okolitá vyvýšenina, od ktorých sa líši svojím nezvyčajným tvarom a svojou značnou výškou. Predstavme si na východnom okraji Galilejska rozsiahlu zvlnenú rovinu, ktorá je zrazu dlhou vyvýšeninou. Na tejto vyvýšenine predstavme si ešte štvorcový víšok v podobe sedla, zakončený po bokoch dvoma hrotmi alebo rohmi a máme Korûn-Hattin. Keď naň pozeráme od západu, sotva o desať metrov prevyšuje kopec, ktorý mu slúži za základňu. Ale na severovýchode sa dvíha asi do výšky stopäťdesiat metrov nad malú nádhernú platinu, na ktorej je rozložená dedinka Hattin, ktorá je teda tiež dosť vysoko nad jazerom. Každý z rohov je okrem toho aspoň desať metrov vysoký a je z nich podivuhodný výhľad.⁶

Teda na tejto hore a medzi týmito dvoma rohmi, ktoré u Židov boli znakom sily, Božský Majster »povolal k sebe tých, ktorých On sám chcel«. Tieto slová evanjelistu naznačujú, že náš Pán urobil túto voľbu celkom slobodne, i keď jej korene boli v pláne večného Boha, jeho Otca. »A oni prišli k Nemu.« Intímny kruh dvanástich apoštolov je teda týmto celkom ustanovený a slávnostne vyhlásený. Prv, než by sa však takto bolo stalo, tak sv. Marek, ako aj sv. Lukáš upozorňujú na to, že Ježiš »v modlitbe k Bohu strávil celú noc«. Bezpochyby urobil tak preto, aby dosiahol pre tých, ktorých sa chystal vy-

voliť, milosť pre ich poslanie. A predsa ho Judáš zradí, Peter zaprie, ostatní opustia a náš Tomáš podá dôkazy svojej nevery viac než ostatní.

Prvé skúšky.

Zdá sa, že údelom všetkých veľkých učiteľov je, že im ich žiaci dobre nerozumejú, ba občas ich aj nepochopia. Ani Ježiš nechcel vyhnúť tomuto ľudskému údely a až do svojej smrti, ba ešte aj po nej, musí sa namáhať, aby ho pochopili nielen zákonníci a farizeji, ale aj jeho vlastní apoštolovia. Rozpráva im také jasné podobenstvo o rozsievачovi, a oni nechápu jeho smysel: »Nerozumiete tomuto podobenstvu? Ako teda budete rozumieť iným slovám? ...« Upozorňuje ich, aby sa chránili pred kvasom farizejov a saducejov, a oni sa nazdávajú, že hovorí o chlebe hmotnom. — »Či ešte nechápete? Či sa nepamätáte? Máte zatvrdlivé srdce? Máte oči a nevidíte?«

Väčšina z nich, celkom tak ako prostý ľud, nazdáva sa, že Ježiš je politickým Mesiášom, bojovníkom, ktorý prišiel pozdvihnúť svetský trón Dávida. Ešte aj v predvečer jeho utrpenia obľazujú ho otázkami, musí im preto opakovať: »Po takom dlhom čase, čo ste so mnou, ešte ste sa tomu nenaučili? ... Ešte ste tomu neporozumeli? ...« Ba ešte aj vo chvíli, keď má vystúpiť do neba, sa ho vypytujú: »Pane, či už teraz zriadiš kráľovstvo Izraelitom?«

Tak sa zdá, že zpomedzi Dvanástich vyniká v tomto ohľade náš Blíženec. Obsiahlu ukážku máme v Evanjeliu sv. Jána.⁶ Po poslednej večeri, v slávnej rozlúčkovej reči snažil sa Božský Majster potešiť svojich apoštolov tým, že im hovoril o príchode

Utešiteľa a o dome svojho nebeského Otca, kde je pripravených mnoho príbytkov a kam musí pred nimi odísť, aby im pripravil miesto, a dodáva: »A keď odídem a pripravím vám miesto, vrátim sa a vezmem vás k sebe, aby ste aj vy boli tam, kde som ja. A cestu ta, kam idem, poznáte.«

Ale Tomáš, ktorý z celého tohto dlhého rozhovoru ešte nič nepochopil, prerušil ho, zvolajúc:

»Pane, nevieme, kam ideš, akože môžeme poznať cestu ta?«

Ešte nemohol pochopiť, že Ježiš sa chystá na odchod do neba, ktoré bolo jeho kráľovstvom, domom jeho Otca, a že jedinou cestou, ako sa tam dostať, je On sám, jeho láska, príkazy, jeho rady. A Božský Majster vo svojej nekonečnej zhovievavosti vysvetľuje:

»Ja som cesta, pravda i život! Nik neprichádza k Otcovi, ak len nie skrze mňa.«

Musíme však poznamenať, že ak náš Blíženec mal trochu tvrdú a zadebnenú hlavu, mal v náhradu za to zlaté srdce, ktoré bolo možno ľahko dojať a rozhniť, a zaiste preto sa Majster rozhodol pojať ho medzi svojich apoštolov. Aj o tomto máme pekný záber vo IV. Evanjeliu.⁷

Istého dňa zdržoval sa Ježiš s apoštolmi na druhej strane Jordána, asi na tom mieste, kde predtým Predchodca krstieval, pravdepodobne blízko Betánie, keď tu prichádza posol práve z tohto mestečka a prináša nedobré zprávy. Lazár bol veľmi ťažko chorý a jeho sestry Marta a Mária prosia, ako v beznádejnom prípade, o zákrok Majstra. Ježiš sa rozhodne hneď odísť. Avšak len čo to apoštolovia zbadajú, snažia sa ho odhovoríť a vravia mu:

»Učiteľ, Židia ťa práve chceli ukameňovať, a zasa ťa ideš?«

Ale Ježiš im odpovedal:

»Lazár, náš priateľ usnul, ale idem ho zobudiť!«

Vtedy apoštolovia, ktorí vynachádzali všelijaké zámienky, aby sa vyhli tejto nebezpečnej vychádzke, odpovedali:

»Pane, ak usnul, ozdravie!«

V tejto chvíli, keď Ježiš videl, že ani jeho vlastní ho nechápu, aby skrátil všetky dišputy, otvorene vyhlásil:

»Lazár umrel..., ale poďme k nemu!«

Pri týchto slovách Tomáš, nazývaný Dvojčaťom, obrátiac sa k ostatným učeníkom, po prvý raz povedal heslo, ktoré potom opakovali toľkí mučeníci:

»Poďme aj my a umrime s ním!«

Avšak srdce a myseľ tohto apoštola v celom svojom súhrne prejaví sa pri povestnej udalosti zjavenia sa vzkrieseného Majstra, ktorú tu celú prinášame.

Neveriaci.

Ako vieme, hneď večer po zmŕtvychvstaní, keď sa Božský Majster zjavil vo večeradle v Jeruzaleme, kam sa boli uzavreli apoštolovia zo strachu pred Židmi, ukázal im svoje rany na nohách a na boku a povedal im:

»Pokoj vám! Ako mňa poslal Otec, tak vás aj ja posielam.«

Prestrašení apoštolovia zvolali:

»Si to naozaj ty, Majster, alebo len dajaký tieň, ktorý prichádza z jaskýň mŕtvych nás mátať?«

Povedal im teda:

»Čo sa plašíte a prečo vám vznikajú v srdciach pochybnosti? Pozrite mi ruky a nohy, že som to ja! Ohmatajte ma a presvedčíte sa, lebo duch nemá tela a kosti, ako vidíte, že ja mám.«

A aby im dal ešte hmatateľnejší dôkaz, dodáva:

»Máte tu niečo zajesť?«

Na tanieri zostal kus pečenej ryby. Jeden z apoštolov ho potisne pred Majstra, ktorý si sadá za stôl a je rybu spolu s chlebom, zatiaľ čo všetci sa naňho uprene dívajú, ako by ho boli videli po prvý raz jesť.

A keď skončil, zdvihol oči a povedal im: »Teraz ste sa presvedčili? ...«

Isteže, už nikto nemohol pochybovať. A apoštolovia vrhajú sa k jeho nohám, plní radosti a pohnutia.⁸

Avšak Tomáš nebol medzi ostatnými pri tomto prvom zjavení. Prečo?

Evanjelistu o tom nehovorí. Možno, že malomyseľnosť opanovala jeho dušu; možno, že sa odlúčil od ostatných, aby sa mohol celkom oddať smútku z rozčarovania; možno, že ich chcel ušetriť pohoršenia pre svoju neveru: možno aj to, že nebol prítomný len shodou okolností, čo však bolo konečne veľmi málo pravdepodobné: išlo totiž o deň taký bohatý na mimoriadne zprávy a bol tiež čas, keď sa všeobecne jedávalo. No nech bolo hocijako, musel pocítiť, že osamelosť v hodinách, ktoré sú pre mravný život najdôležitejšie, nijako neprospieva prestrašenému srdcu. Keď potom na nátlak hlasov, hovoriacich o skutočných zjaveniach Ježišových, rozhodne sa pripojiť ku svojim a vráti sa do večeradla, všetci, ktorí ho zazreli, bežia mu v ústrety a volajú:

»Videli sme Pána . . . Vidimus Dominum! Vidimus Dominum!« . . .

Ale Tomáš len pokrútil veľkou hlavou, ako by im chcel dať vedieť, že sú to všetko nesmysly, a odpovedal:

»Nemožné — tomu neverím! Ak len neuvidím na jeho rukách jazvy po klincoch a nevložím prst do rán po klincoch a nevložím mu ruku do boku, neverím.«⁹

Spôsob tejto odpovede a trojaké podmienky, ktoré kládol, aby mohol uveriť, poukazujú dosť dobre, aká rozhodnosť a uváženosť bola v jeho nevere. Zprvu povedal: »Ak len neuvidím . . .« Ale hneď sa opravuje. Aj oči môžu klamať a mnohí boli zaslepení videním. A tak myseľ sa obracia na hmotnú skúšku, na skúšku tvrdú a ukrutnú: vložíš svoj prst ta, kde boli vrazené klince, položíš svoju ruku ta, kde bola kopija . . . Popiera vieru, vyšší duševný zrak, zapiera aj zrak, najprvší smysel tela. Z tohto môžeme pochopiť, v akých temnotách blúdila jeho duša . . . V skutočnosti, hovorí Papini,¹⁰ Tomáš bol jeden z tých ktorí boli najväčšími dotknutí golgotskou potupou. Raz vyhlásil, že je ochotný ísť s Majstrom aj na smrť, ale utiekol s inými, keď sa zjavily lampáše vojakov v Olivetskej záhrade. Jeho vieru zatemnila tma, ktorá zaľahla na Kalváriu.

Podľa všetkých úkazov nebol by veru predvídal taký koniec svojho Majstra. Tá hrozná ohavnosť, na ktorú sa dal Ježiš priviesť s pasivitou bezbrannej ovce, ho trápila väčšími než to, že stratil milovaného Majstra. To sklamanie jeho nádejí ho tak trápilo, ako by bol odhalil nejaký podvod, a ono ospravedlňovalo v jeho očiach aj to, že ho opustil. Tomáš,

podobne ako Kleofáš a jemu rovní, bol senzualista, ktorého krídla na pozvanie Kristovo veľmi vysoko vyniesly, až do sveta, ktorý nebol jeho. Viera ho zachvátila náhle ako chytľavá vášeň. Len čo však bol plameň, ktorý ho každý deň zohrieval, zahasený, alebo sa zdal zahasený pod hanebnou nenávisťou, jeho duša zhasla, vychladla a dostala starú podobu, pravú podobu, ktorá hľadala smyslami veci smyslové a čakala len od hmoty hmotné veci a útechy. Jeho oči sa zdráhaly hľadiť na veci, ktoré nemohol vziať do svojich rúk. Preto bol odsúdený, aby nikdy nevidel veci neviditeľné: táto milosť je vyhradená len tým, čo veria, že je možná. On dúfal v kráľovstvo, najmä keď Ježiš, jeho prítomnosť a slová povznášaly do neba jeho pozemské srdce. Veril však v kráľovstvo nie čistých duchov, ktoré preletí po oblohe spolu s miznúcimi oblakmi, ale v kráľovstvo, kde by boli živí ľudia, v ktorých prúdi teplá krv, kde by jedli na stoloch skutočných a vládli by novými zákonmi v krajšej krajine, Bohom im prisúdenej.

Duševný jav nevery tohto apoštola sa teda odhaľuje: bolo prirodzené, že s takými prázdnyimi nádejami a myšlienkami, ktoré sa zrútily po onej hanbe kríža, nebol už ochotný veriť Majstrovým prisľubom a rečiam a ešte menej rečiam tých, čo mu hovorili, že ho videli vzkrieseného.

A takto prešiel celý týždeň, no radosť jeho spoločníkov, ktorí tak neochvejne boli o všetkom presvedčení, ani najmenej nezažiarila v temnotách jeho duše. A predsa pevné presvedčenie ostatných prestáva sa mu nepáčiť a viac ich neopúšťa. A tak skoro celý deň je stále s nimi zatvorený vo večeradle, lebo mu

povedali, že Majster sa ešte istotne zjaví a že sa ho bude môcť dotknúť a ohmatať tak, ako si to želal.

A naozaj, istého večera, keď už boly dvere pevne zatvorené, Vzkriesený sa opäť zjaví uprostred svojich učeníkov a pozdraví ich ako obvykle: »Pokoj s vami!«

Aké muselo byť dojatie všetkých a najmä Tomášovo, keď sa Majster k nemu priblížil a povedal mu:

»Daj sem prst a pozri moje ruky! Daj sem ruku a vlož ju do môjho boku! A nebuď neveriaci, ale veriaci!«¹¹

Toto bol onen psychologický moment, v ktorom sa alebo všetko stratí, alebo všetko získa; chvíľa, v ktorej sa duša alebo celkom obráti k viere, alebo ku konečnej nevere, a vyberie si život alebo smrť. Či nájde teraz Tomáš svoju vieru, ktorú mal ako apoštol, alebo sa stane odpadlíkom? Tým, že mu Ježiš vyčítal jeho opovážlivé požiadavky, podával mu vzápätí svedectvo o sebe. A keď pri toľkej добрote dával svojim slovám nepatrné ironické zafarbenie, bolo to len preto, aby silne otriasol dušou tohto úbohého zatvrdlivca. V tej chvíli ukazuje mu už strašné jazvy na svojich božských rukách, ranu na boku a zdá sa, že chce sám, aby apoštol urobil na ňom skúšku kríža — experimentum crucis.

On to však už nepotreboval, lebo nebeské svetlo ho zaplavovalo svojimi lúčmi, zjavný dôkaz ho svietil a svedomie mu robilo výčitky. Videnie pravdy, ako aj videnie Boha, privádza človeka do vytrženia. Tomáš, ako by vo vytržení, padá mu k nohám a zachvátený najživším pohnutím, zvolá: »Pán môj a Boh môj!«¹² Takto jedným rázom táto prestrašená a smutná duša dostáva sa od najzafatejšej nevery k naj-

pevnejšej viere. Len nedávno vyhlásil: »Neuverím« — a teraz priamo kričí: Ty si mojím Pánom a mojím Bohom! Pocta úprimná a vznešená, ktorá prevyšuje všetky ostatné, ktorých sa Ježišovi dostalo počas jeho pozemského života. Dokazovala i to, ako i medzi neveriacimi poslední môžu sa stať odrazu prvými.

V tomto spontánnom výkriku Tomášovom odzrkadľovalo sa naozaj úplné víťazstvo jeho veľkého srdca nad jeho drobnou myslou, víťazstvo viery nad jeho neverou, a hoci to bol triumf oneskorený, Božský Majster nemohol ho neprijať. Preto zakončil:

»Tomáš, uveril si, pretože si videl, ale blahoslavení sú tí, čo nevideli a uverili!«¹³

Týmto chcel náš Pán ukázať, že i keď dáva prednosť viere týchto ostatných a vyhlasuje ju za vyššiu, prijíma i vieru Tomášovu, nie menej rýdzu a záslužnú. A naozaj, darmo by sme sa pokúšali premeniť v bezduché zvolanie tento prejav viery, tak samočinne vypovedaný jeho ústami. Žid, ako vieme, nesmel vyslovovať meno Božie, aby vyjadril svoje prekvapenie alebo radosť,¹⁴ a okrem toho aj sám Evanjelista výslovne tvrdí, že keď Tomáš vypovedal: »Pán môj a Boh môj«,¹⁵ bola to odpoveď Ježišovi. Titul Boha je teda dávany Ježišovi spolu s titulom Pán, a mohol sa vzťahovať len na Neho samého. A napokon, neboly to slová, ktoré na jeho ústach vyjadrovaly niečo iného okrem myšlienky. Ako všetky duše, ktoré veľa uvažujú prv, než by uverily, keď sa konečne presvedčia, uveria rozhodne a navždy. Aj Tomáš sformuje týmto svoje vyznanie, ktorému ostane verný až do umučenia. Jeho slová a jeho myšlienky, ktoré tak dobre zakončujú

ono Evanjelium, ktoré sa začína: »A Boh bol Slovo«,¹⁶ staly sa prvým a základným vieroučným článkom rodiacej sa Cirkvi, lebo byly najjasnejším dôkazom o vzkriesení a božstve jej Zakladateľa.

Blažená nevera.

Je naozaj vhodné poznamenať so sv. Gregorom Veľkým,¹⁷ že Tomášova nevera azda viac prospela Kristovi a jeho Cirkvi než rýchla viera všetkých ostatných apoštolov.

A skutočne, božstvo Mesiášovo a teda i božský pôvod jeho Cirkvi opiera sa nepochybne o zázrak vzkriesenia, a tak keby nebolo vzkriesenia, vyhlasuje sv. Pavol, »a ak Kristus nevstal, tak je márne naše kázanie, márna je aj naša viera!«¹⁸ Áno, keby Vykupiteľ nebol vstal zmŕtvych, kresťanstvo by nemalo väčšiu hodnotu než brahmanizmus alebo budhizmus, celá stavba našej spásy by sa zrútila, a preto sám Ježiš Kristus sa postaral, aby nám o ňom podal dôkazy a svedectvá.

Svedkovia jeho vzkriesenia sú, a to predovšetkým Magdaléna a iné nábožné ženy, ktoré sa pobraly ku hrobu s voňavými masťami, a našly anjela žiariaceho ako slnko, ktorý im povedal: Čo hľadáte živého medzi mŕtvymi? Niet ho tu, vstal!«¹⁹

Svedkami sú i dvaja učeníci z Emauz, ktorí, večerajúc so vzkrieseným Božským Majstrom, poznali ho »in fractione panis... pri lámaní chleba«.²⁰

Svedkami sú aj ostatní učeníci, ktorým sa Ježiš dáva poznať pri zázračnom rybolove na jazere Tibe-riadskom.²¹

Svedkami sú, ako vieme, i desiaty apoštolovia, keď

sa im zjavil vo večeradle, ktorého dvere byly zavorené, a povedal im: »Ohmatajte ma a presvedčte sa, lebo duch nemá tela a kosti, ako vidíte, že ja mám.«²²

Avšak novodobá nevera, ešte zaslepanejšia a tvrdošijnejšia než nevera Tomášova, mohla by namietat, že sú to svedkovia príliš zainteresovaní vo veci, alebo by sa mohla odvolávať na ilúzie, halucinácie, hromadnú sugesciu, a čo ja viem, na čo. Ale toto všetko padá pred Tomášom, teda pred apoštolom, ktorý sa tvrdošijne spiera a nechce veriť dotiaľ, kým ho na vlastné oči neuvidí a kým sa ho vlastnými rukami nedotkne. Nemohol byť zaiste svedkom vo veci zainteresovaným a tým menej mužom nakloneným halucináciám a sugescii, lebo i sami odborníci v týchto úkazoch vyhlasujú, že by to bolo nemožné pri jeho rozpoložení mysle a ducha.

Keď teda Tomáš poznáva, že zjavenie Ježiša je opravdivé a skutočné, a keď ho zreteľne videl a ohmatal, padol k jeho nohám a vyhlásil, že je naozaj vzkrieseným, čím chcel tiež povedať, že aj ostatní svedkovia hovorili pravdu, chcel povedať aj to, že neboli ani oklamaní a že ani neklamali, skrátka, že Ježiš Kristus skutočne vstal zmŕtvych tak, ako predpovedal,²³ a že teda Kristus je Boží, Božie je i jeho Evanjelium a Božia je aj jeho Cirkev... Hľa, kam nás privádza nevera Tomášova. Stretávame sa s prípadom, že by sme mali opakovať: »Ó blažená nevera!« tak, ako už raz zvolal jeden zo svätých Otcov, keď bola reč o Adamovom hriechu: »Felix culpa ... šťastná vina.«

Áno, blažená nevera Tomášova, ktorá nám priniesla nové a istejšie zjavenie sa Vykupiteľa. Bla-

žená nevera, ktorá pohla samého Boha k tomu, aby ju rozptýlil a zmenil v neotrasiteľnú vieru. Šťastná nevera, ktorá nás oveľa lepšie než hocijaký iný dôkaz alebo svedectvo presviedča, že náš Pán naozaj vstal zmŕtvych. Šťastná nevera, ktorá potvrdzuje, že Ježiš je Bohom, že jeho učenie je pravé, že jeho Cirkev je svätá, jeho nasledovníci blahoslavení... Ó blažená nevera Tomášova, akí sme ti za ňu poďační!

A vďačíme jej naozaj nielen za to, že je najpresvedčivejším dôkazom o vzkriesení nášho Pána, ale aj za to, že je dôkazom o vzkriesení jeho najsvätejšej Matky Márie.

Podľa starodávnej zbožnej tradície, odkázanej nám sv. Jánom Damascenským,²⁴ blahoslavenú Pannu po dvadsiatich štyroch rokoch od smrti jej Jednorodného a presne v sedemdesiatom druhom roku, upovedomil archanjel Gabriel o jej blízkom odchode do večnej slávy.

Aj apoštolovia, ktorí boli už rozídení po svete, mali byť zázračným spôsobom upovedomení o tejto veľkej udalosti, takže všetci prichádzajú do Jeruzalema, aby boli pri nej prítomní.

Blažený a sladký bol naozaj odchod Najsvätejšej Panny — a jej prenášanie do hrobu v Jozafatskom údolí, na úpätí hory Olivetskej, nemalo v sebe nič pohrebného a žalostného. Bol to predovšetkým jasot lásky a viery, ustavičný spev tej, ktorá — ako doteraz — bude z nebies ochraňovať a dobrodeniami zahrňovať svoje dietky. Všetky chvály apoštolov a veriacich boli len ako by ozvenou neviditeľných anjelov, ktorá sa tri dni a tri noci neprestajne ozývala okolo hrobu Matky Božej.

Presne v poslednú noc došiel i náš Tomáš. Ani teraz nemohol prísť skôr, azda preto, že bol príliš vzdialený, a keď mu ostatní apoštolovia podali zpravu, že Mária už pred troma dňami umrela a bola pochovaná, Tomáš sa ohradzuje, nechce veriť, lebo pri добрote a nežnosti jeho srdca pripadá mu nemožnou taká veľká strata, nevie sa s tým smieriť. Aj tu chce vidieť, aj tu sa chce dotýkať rukami a toľko hovorí a dobiedza, že konečne prinúti ostatných otvoriť hrob Panny... Ale — úžas! Hrob je prázdny a na mieste, kde bolo položené mŕtve požehnané telo, vidieť hromadu čerstvých a voňavých kvetov. Panna Mária bola vzkriesená a s dušou i telom vzatá do neba!

A tak odvtedy, opäť ako následok Tomášovej nevery, začala sa šíriť viera o nanebevzatí Presvätej Panny. Nebyť nevery nášho apoštola, ktovie, ako a kedy by sa boli odvážili otvoriť jej hrob, a ktovie, kedy by sa boli dozvedeli o tomto poslednom a veľkom mariánskom triumfe.

Môžeme teda ešte aj po druhý raz hovoriť o blazenej nevere Tomášovej, ktorá toľkých priviedla k viere!

Apoštol dvoch svetov.

Viera, ktorá vyrazila ako hrom u nášho Tomáša pri nohách vzkrieseného Krista, zažiarila ako blesk po Turícach. Áno, aj on, tak ako ostatní apoštoli, horel túžbou zapáľovať svetlo po najvzdialenejších kútoch známeho sveta, ba ísť ešte ďalej, ako to aj urobil. Tak sa zdá, že práve on zpomedzi Dvanástich zašiel najďalej, ďalej než sv. Pavol.

Origenes²⁵ tvrdí, že predovšetkým prešiel pustým

a nebezpečným územím ríše Partov, ktorí boli vtedy súpermi Rimanov, a rozširoval vieru v ich nekonečných oblastiach.

Podľa Sofronia prenikol vraj až do Tibetu a Číny, prv však pôsobil medzi Médmi a Chaldejcami, kde, podľa rozprávania pôvodcu nedokončeného diela o sv. Matúšovi, pripisovaného niektorými Chryzostomovi, pokrstil vraj slávnych kráľovských mŕtvov, čo sa boli pokloniť Božskému Dieťaťu v Betleheme. Títo zasa celý svoj život konali vraj apoštolskú prácu uprostred modlárskeho národa, medzi ktorými žili.

Ale toto všetko vyzerá príliš nepravdepodobne, len ak by sme pripustili, že traja králi, keď prišli do Betlehema, boli ešte veľmi mladí. Ale je pravdepodobnejšie, že tí, ktorých náš apoštol pokrstil, boli ich synovia a príbuzní.

Avšak niektorí autori, medzi nimi i sv. Bonaventúra, sú tej mienky, že Tomáša poslal hlásať Evanjelium po svojom novom zjavení sám Ježiš Kristus, a to aj k Indom, žijúcim za veľkým ostrovom Tapronana, ktorý pokladajú jedni za Ceylon, iní zasa za Sumatru. Je aj taká mienka, že sa dostal až do Ameriky! Ameriku by takto mnoho storočí pred janovským Kolumbom bol objavil apoštol Ježiša Krista, čím by sa doslovne splnilo tvrdenie sv. Pavla, že už za jeho čias bolo hlásané Evanjelium vo všetkých končinách zeme a všetkým tvorom, žijúcim pod slnkom.

Príchod sv. Tomáša do Indie nielenže potvrdzujú starí a učení spisovatelia, ako sv. Justín a sv. Irenej, ale aj v dnešných časoch význační učenici pokladajú za pravdepodobný.

Pred niekoľkými rokmi Mons. Passalaqua, vynikajúci člen Zemepisného ústavu v Sao Paulo v Brazílii, uverejnil o tomto veľmi zaujímavú štúdiu, podopretú mnohými dôkazmi a dokladmi. »Nevieme, píše doslovne, kedy a ako sa sv. Tomáš dostal do Ameriky, isté je však, že túto cestu bez zázraku mohol uskutočniť z krajiny Tatárov. Vieme predsa, že objavitelia Ameriky našli tam zrejmé známky kresťanstva, ktoré sa neskoršie z mnohých príčin porušilo a skazilo. Bol to krst vodou, ktorá sa liala v podobe kríža, Eucharistická sviatosť, poznanie základných právd katolíckych, náboženské obrady a ceremónie, po ktorých ostaly početné a nepochybné stopy... Ešte prekvapujúcejšie je, podľa učeného Nieremberga, že boly nájdené dva mramorové kríže, jeden v Cuzcu a druhý na polostrove Yucatan, a zlatá socha, predstavujúca muža, ktorý vraj podľa tamojšej ľudovej tradície pred mnohými storočiami hlásal nebeské učenie, na ktoré sa však potom zabudlo.

Aj v Meliapore sú niektoré pamiatky, ktoré pripomínajú pobyt a apoštolát svätého Tomáša. Podľa prastarej tradície často sa tu uchýľoval do malej jaskyne, vyhlúbenej v balvane, a v nej sa modlieval. Jaskyňa ešte aj dnes je cieľom početných púti. Neskoršie tu vraj vyrazil i prameň, ktorého čisté vody mali liečivé účinky. Vo vzdialenosti asi štyroch kilometrov od jaskyne zachoval sa okrem toho v peknom, Portugalcami vystavenom kostole kamenný kríž, pred ktorým, ako to udáva pevná a všeobecná indická tradícia, vraj sv. Tomáš umrel. Spomína sa tiež isté jeho preslávené proroctvo. Keď sa vraj more dostane po úpätie kríža, Pán im ta po-

šle iných bielych ľudí, ktorí im budú ohlasovať učenie, čo im aj on hlásal. A to sa skutočne stalo, keď sa v tých miestach vylodili prví portugalskí zvestovatelia Evanjelia.

Z tohto všetkého vidíme, aké široké bolo pole, ktoré dobýjal Tomáš, a ak je naozaj pravda, čo potvrdzujú toľké dôkazy a doklady, tak len jeho jediného zpomedzi Dvanástich môžeme pozdraviť slávnym prírmením »Apoštol dvoch svetov«.

Druhý Blíženec.

Treba však poznamenať, že náš neúnavný apoštol nebol samotný vo svojej nesmiernej práci, ale podľa všetkého boli mu nápomocní niektorí žiaci, ktorých si sám vychoval, a najmä »druhý Blíženec«, totiž jeho brat Tadej.

Tento, ktorý bol azda učeníkom Božského Majstra, stal sa jeho pravou rukou. Jemu sveroval najdôležitejšie a najchúlostivejšie poslania, akým bolo aj poverenie ku kráľovi Abgarovi z Edessy.

Známe sú pohnútky, ktoré ho viedly; sú však spojené v mnohé legendárne podrobnosti, takže bude dobré, keď ich dobre preosejeme.

Keď bol ešte náš Pán na zemi, presnejšie povedané v roku 29, kráľ Abgar z Edessy mu vraj do Jeruzalema poslal dlhý a zdvorilý list, v ktorom mu okrem iného písal, že počul o mnohých jeho zázrakoch, z čoho predpokladá, že musí byť pravým Synom Božím. Keby sa však dobre necítil uprostred svojho ľudu, aby len prišiel k nemu: jeho mesto je veľké a krásne a postačí obidvom. Ten kráľ bol tiež chorý, a to podľa niektorých²⁶ na pakostnicu, podľa

iných²⁷ zasa na malomocenstvo. Svoje posolstvo končil tým, že prosil Ježiša, aby sa ponáhlal k nemu aj preto, aby ho uzdravil z tejto choroby, ktorá ho už tak dlho trápi.

Ale Ježiš namiesto toho, aby išiel, odpovedal mu tiež vlastnoručným listom, v ktorom peknými slovami potešoval vládcu a sľuboval mu, že mu po svojom nanebevstúpení pošle svojho učeníka, ktorý ho uzdraví; súčasne sľuboval večný život jemu a jeho rodine.

Euzebius Cézarejský,²⁸ ktorý nám prvý zaznačil tieto čudné zprávy, tvrdí, že ich prevzal zo sýrskych dokladov, ktoré sa zachovaly v Edesse. V V. storočí Mojžiš Coronense vo svojej Histórii Arménska²⁹ ich opakuje s niektorými prekvapujúcimi dodatkami, že totiž náš Pán Ježiš Kristus okrem listu vraj Abgarovi³⁰ poslal ešte aj svoj zázračný obraz. A Abgar zasa vraj písomne zakročoval v prospech Ježiša u cisára Tiberia, u Nersesa, kráľa asýrskeho, u Ardacha, kráľa perzského atď... Iní stredovekí dejepisci zašli až tak ďaleko, že nám prinášajú aj úplný text tejto korešpondencie a list Ježiša, ktorý vraj vyrývali na priečelie niektorých domov ako talizman, čo mal chrániť obyvateľov domu. Tento údajný list však už pápež Gelázius zaradil medzi spisy apokryfné spolu i s Hermasovým Pastorm.³¹

Otázka pôvodnosti, preberaná a podávaná hneď aj Lipsiom a inými učencami, bola veľmi málo priaznivá a Ernest Bocs,³² okrem iných dôvodov pripomína, že ak náš Pán nechcel ísť ku kráľovi, ktorý ho z Edessy s toľkou vierou a poníženosťou o to prosil, mohol ho veľmi ľahko uzdraviť aj z diaľky, ako to urobil pri uzdravení stotníkovho sluhu, a nijako mu

nemuseť sľubovať, že mu o niekoľko rokov pošle svojho učeníka... Takéto počínanie nie je nijako v súlade s povahou a obyčajami Mesiáša, ktorý bol zvyknutý vykonať hneď a dobre, na čo sa rozhodol. Táto »odpoveď« Ježišova, ako aj všetko, čo jej predchádzalo a čo po nej nasledovalo, vznikla tak, — a potvrdzuje to sv. Efrém a iní spisovatelia prvých čias, — že krátko po Ježišovom nanebevstúpení, prišiel do Edessy jeho učeník hlásať Evanjelium a uzdravil kráľa a mnohých obyvateľov. No a práve pokiaľ ide o tohto učeníka, spomínaní a mnohí iní autori shodujú sa v tom, že ním bol práve »druhý Blíženec«, teda Tadej, brat sv. Tomáša, ktorý ho sem výslovne poslal so všetkými smernicami a nevyhnutnými právomocami. Teda nášmu apoštolovi musíme pripísať v prospech aj obrátenie kráľa Abgara a jeho národa.

Pod šípmi.

Ak sa všetci apoštolovia nevyhli mučeníctvu, bolo viac než správne a vhodné, aby i ten, čo vynikol svojou neverou, vydal takéto svedectvo.

Aj o tomto poslednom a dôležitom príbehu nášho Tomáša sa mienky rozchádzajú.

Tak Tillemont, opierajúci sa o starých dejepiscov, uvádza, že smrť ho zastihla neďaleko Edessy, kde ho kráľ dal zavraždiť, lebo obrátil na pravú vieru aj niekoľko významných osobností kráľovského dvora.

Toto všetko by sa potom nijako neshodovalo s tým, čo bolo povedané v súvislosti s obrátením kráľa a ľudu edesského. Ak je pravda, že náš Tomáš

poslal ta »druhého Blíženca«, to jest svojho brata Tadea, musel byť teda usmrtený jeho brat; a skutočne, Gréci a Latini uctievali ho ako mučeníka; prví 21. augusta a druhí 11. mája.

Ved' ako mohol takto skonaf Tadej, keď sa na druhej strane tvrdí, že uzdravil kráľa Abgara a obrátil ho s celým národom?

Niektorí to vysvetľujú tak, že kráľ, ktorý ho dal uväzniť a zabiť, bol nástupcom predošlého, alebo vládcom malého susedného kráľovstva Gundžavar. Čo sa týka nášho apoštola Tomáša, najstaršia a najrozšírenejšia mienka je, že umrel v Indii, usmrtený otrávenými šípmi Brahmových kňazov.

Títo fanatickí a ukrutní kňazi, rozhnevaní podivuhodnými pokrokmi, ktoré u nich dosiahla kresťanská viera, rozhodli sa zabiť jej rozširovateľa. Spozorovali, že apoštol sa každý deň chodieval modliť pred hrubo vypracovaný kamenný kríž v blízkosti jaskyne na brehu morského, neďaleko od Meliaporu. Naplnení nepriateľstvom a vyhrážkami, sišli sa teda tu a len čo sa zjavil svätec, vrhli sa naňho, zvalili ho na zem, ničomne ho pošliapali, obsypali ranami a poprebodávali svojimi kopijami.

Takto hrdinsky padol teda atlét Evanjelia, ako sa patrilo na Kristovho apoštola, padol azda za zlatého úsvitu orientálneho rána, oproti burácajúcemu moru a bezhraničnému nebu, kde ho očakával Božsl.ý Majster, veci ktorého toľko pomohol nielen svojou vierou, ale aj svojou neverou. Bol zafazený rokmi a zásluhami. Stalo sa to pravdepodobne krátko po mučeníckej smrti svätých apoštolov Petra a Pavla v Ríme.

Túto poslednú verziu o smrti nášho svätého apo-

štola potvrdzovaly by aj dôležité objavy Portugalcov v blízkosti Meliaporu. Ján III., kráľ portugalský, dal tu urobiť r. 1523 dôkladné výskumy, ktoré objavily jaskyňu, pri ktorej bol vraj apoštol usmrtený, ako aj neobratne vykresaný kríž, pod ktorý klesol, prebodnutý kopijami Brahmínov. Našli tiež kus kopije a malú nádobku, sfarbenú jeho krvou. Toto všetko bolo uzatvorené do nádhernej urny a vystavené na uctievanie veriacich v nádhernom chráme, ktorý Portugalci vybudovali na mieste jeho umučenia a ktorý je iste jedným z najkrajších pamätníkov kresťanstva v Indii. Po čase vzniklo okolo chrámu veľké a pekné mesto, ktoré nesie meno nášho apoštola, meno toho, čo najprv svojou neverou a potom zasa svojou vierou toľko prispel na výstavbu Božieho kráľovstva v starom i v novom svete.

Na oltároch.

Nech už nášho slávneho apoštola sv. Tomáša hoci-kde a hocijako umučili, jedno je isté, že jeho telo, alebo väčšiu časťku jeho tela krátko po jeho smrti preniesli do Edessy. Tam ju uctievali ešte aj v časoch sv. Jána Chryzostoma a sv. Gregora z Tours.

Títo nám podávajú aj to, že v predvečer sviatku svätca edesský biskup otváral jeho truhlu a vkladal mu do ruky suchú ratolesť z viniča, ktorá bola nasledujúceho rána zelená a visel na nej taký strapec zrelého hrozna, že víno z neho postačilo na odslúženie slávnostnej svätej omše. História a či len legenda? Nech je to hocijako, zázrak potvrdzujú aj mnohí iní spisovatelia tých čias, ba niektorí nám ho podávajú i vo veršoch.⁸³

Ale poklad, ktorý uchovávala Edessa, bol príliš závidenia hodný, každý by ho bol chcel mať, a tak sa čoskoro rozptýlil po celom svete a prispel na to, že uctievanie nášho apoštola sa čoraz viac šírilo. Už roku 454 dostal vraj cisár Antemius pre Konštantinopol hlavu sv. Tomáša, ktorú tam vyložili do nádhernej, na tento cieľ vystavenej baziliky. Gotfrid z Bouillonu, kráľ jeruzalemský, tiež vraj dostal a poslal ako dar mestu Maestricht pravé rameno apoštolovo spolu s rukou a tým prstom, ktorým sa dotýkal trhlín od kincov a rany v Ježišovom boku. A tak sa zdá, že aj sv. Ambróz milánsky, sv. Gaudencius z Brescie a sv. Pavol z Noly dostali od edeského biskupa významné relikvie tohto apoštola pre svoje Cirkvi.

Konečne zvyšné pozostatky boli slávnostne prevezené roku 1143 z Edessy na ostrov Chios, odkiaľ po jednom storočí pričinením pobožného Leva, kniežaťa z Ortony a kapitána loďstva, prevezené boli do Ortony v Abruzzách, kde ich dosiaľ uschovávajú a uctieujú. Svätá kňažná Brigita Škótska, prechádzajúc cez Ortonu, dostala vraj malú čiastku z tohto posvätného pokladu, ktorý potom vzala so sebou do Ríma, kde ho uložila v chráme sv. Kríža jeruzalemského. Aj v Ríme, v kostole Santa Maria Maggiore, a tiež v Neapoli, Siene, Bologni, Kolíne... atď., uctieujú niektoré vzácne pozostatky nášho svätého. Ale najviac uctieujú pozostatky, ktoré ostaly v Indii, v meste Sao Tomé, v blízkosti iného staršieho mesta Meliapor, kde náš apoštol umrel a kde vraj voľakedy v deň jeho sviatku pri čítaní Evanjelia pri sv. omši kamenný kríž, pred ktorým ho zabili, zmenil farbu a začal roniť krv.

Ludia si do nej mohli namáčať šatky a uschovať si ich ako vzácne poklady. Tento zázrak sa vraj opakoval ešte roku 1564 a primnohí význační svedkovia zanechali nám o ňom podrobný popis, takže sa nedá zaradiť, ako by to chcel istý náš racionalista, »medzi pekné legendy kresťanstva«.

Konečne tomuto pánovi by stačilo, keby si urobil kratší výlet do Puzzuoli a uvidel by tam niečo podobného. Zatiaľ čo v neapolskom Dóme na sviatok sv. Januára srazená krv tohto mučeníka skvapalnie, kameň, na ktorom ho v Puzzuoli sfali, v tej istej chvíli očervenie. Niekoľko podivuhodných podobných úkazov, pravidelných alebo stálych, môžeme spozorovať ešte na mnohých iných miestach, takže istý novodobý autor mohol o tom napísať dosť objemnú knihu, ktorú by si mohli prečítať všetci neveriaci a racionalisti. A radíme im ešte aj niečo iného: nech sa osobitne utiekajú k sv. Tomášovi, aby ich vyliečil z jeho hriechu, totiž všetko chcieť vidieť a všetkého sa chcieť dotknúť rukou. No dosiahnutie tohto cieľa zakončíme zbožným a praktickým povzbudením istého nášho sv. rečníka.³⁴

»Starodávna legenda hovorí, vraví tento, že ruka, ktorú chcel sv. Tomáš vložiť do rany na boku Vzkrieseného, zostala mu až do smrti červená od krvi.

Isteže, nejaká škvrna onej krvi je aj na nás všetkých, lebo v každom z nás je niečo z Blíženca. I v nás často je srdce lepšie než hlava. Chceli by sme ísť za Ježišom celým vzletom ohnivých duší, tušíme, že v ňom je nadprirodzená príťažlivosť, cítime vznešenosť apoštolátu, ktorý okrem našej duše prináša mu i duše našich bratov, a predsa neurobí-

me ani jediný krok na ceste Kalvárie. Zdržuje nás od toho domnelý realizmus, ktorý by každú chvíľu chcel mať naporúdzi dôkazy o pravde a viere, ktorý by chcel kontrolovať zázraky milosti, vidieť skôr zázraky druhu fyzického než zázraky druhu mravného, ktorý by chcel, jedným slovom, vložiť ruky ako Blíženec do rán po klincoch a do rany na boku. Stavajúc sa do pózy silných duchov, snažíme sa rozlíšiť svoju vieru, vraj osvietenú, od prostej a dôverčivej viery starency a uhliara, a ani nepozorujeme, že vlastne upadáme do apatie, ľahostajnosti, ba do nevery.

Tu, hľa, treba hľadať príčinu, prečo nášmu životu chýbajú skutky, vyvierajúce z horlivosti, a prečo je olúpený o všetku apoštolskú činnosť.

Nebuďme teda neveriacimi, ale veriacimi. Príklad, ktorý sme videli na pochybovačnom a neveriacom apoštolovi, ktorý sa však stane mučeníkom viery v zmŕtvychvstanie, nech nám poslúži na to, aby sme aj my prekonali svoje naduté realistické požiadavky, a nech dá vystrieknuť z našej duše iskrám horúcej a ušľachtilej viery, viery onej, ktorá bojuje proti smyslu a ich hriešnym žiadostiam, onej viery, ktorá zápasí a oslabuje zvrátené náruživosti, onej viery, ktorá odsudzuje svet so všetkými jeho hriešnymi záľubami, onej viery, ktorá učí, že blaženosť je v odriekaní, v pohrdaní, v poníženosti, v trpezlivosti a chudobe, v obetovaní, skrátka onej viery, ktorá cestou kríža približuje nás k Ježišovi, aby mu spolu s apoštolom Tomášom povedala: »Pán môj a Boh môj!« A len vtedy, keď uveríme jedine pre istotu, prichádzajúcu z Božích slov, pre nádeje, ktoré v nich nachádzame, pre duševný pokrok, kto-

rý nám dávajú uskutočniť, pre predtuchy blaženosti, ktorú nám prichystaly, len vtedy prijme Ježiš poctu našej mysle a nášho srdca a povie: »Blahoslavení sú tí, čo nevideli, a uverili!«⁸⁶

SV. JAKUB MLADŠÍ

Bratanec Ježiša. — Spravodlivý. — Apoštol. — Biskup. —
Cirkev jeruzalemská. — Snem jeruzalemský. — Pastiersky
list. — Mučeník.

Hoci apoštola sv. Jakuba, ktorého život sa chystáme zachytiť, nazývajú na rozdiel od druhého Jakuba, od ktorého bol azda mladší vekom, alebo menší postavou, »Mladší«, aj tomuto by celkom oprávnene prináležal titul Veľkého, a to či už pre jeho príbuzenský vzťah so samým našim Pánom Ježišom Kristom, alebo preto, že bol mužom spravodlivým v plnom slova smysle, prípadne, že sa stal prvým vynikajúcim biskupom matky Cirkvi jeruzalemskej, a konečne preto, že jeho apoštolát bol preslávený a mučenie hrdinské. Práve to všetko tu s obvyklou krátkosťou a presnosťou rozvineme v nasledujúcich odsekoch.

Bratanec Ježiša.

Prvým stupňom slávy nášho Jakuba je nepochybne to, čo o ňom hovorí Evanjelium a história, že bol »bratancom Ježišovým«. (Frater Jesu.)¹

To nijako neznamená, že by sme mohli predpokladať (slovo: frater znamená aj brat, aj bratanec), ako niektorí cirkevní Otcovia a Učítelia,² že bol sy-

nom sv. Jozefa, a ešte menej to, že bol synom Najsvätejšej Panny, ale, ako je zistené, on a konečne aj všetci ostatní, ktorí majú v Evanjeliu to isté pomenovanie, bol ich synovcom a teda Ježišovým bratancom.

Keď bol teda bratancom, prečo ho tak vytrvale nazývajú bratom?

Je to len dôsledok chudoby židovskej reči, ktorá nemá dostatočný počet slov, vyjadrujúcich rozličné stupne príbuzenstva. Nie je v nej výraz, zodpovedajúci nášmu slovu »bratanec«, a keď treba hovoriť o bratancoch, používa sa slovo »bratia«, »ach«. Význam tohto slova je taký široký, že sa niekedy užíva na označenie vnukov, priateľov alebo príslušníkov toho istého kmeňa. Aj grécky preklad Septuagimesy uviedol mechanicky toto slovo »ach« ako brat, nesnažiac sa nahradiť ho gréckym výrazom, ktorý by lepšie vyjadroval stupeň príbuzenstva. A pokiaľ ide o evanjelistov, ktorí písali grécky, treba podotknúť, že mysleli hebrejsky alebo aramejsky, a tak ich reč nie je nič iného, než aramejčina v gréckom rúchu.

Pripomenieme ešte, že všetko, čo bolo povedané o hebrejskom slovíčku »ach« — brat, treba aplikovať aj na slovo »sestra«, takže je naozaj veľmi ťažko presne určiť skutočný stupeň príbuzenstva aj medzi rodičmi nášho Jakuba a rodičmi Ježišovými.

Niektorí sa pridávajú mienky, že Panna Mária bola skutočne sestrou Márie, matky nášho Jakuba. Toto sa však nezdá pravdepodobným, lebo zasa všetko by nasvedčovalo tomu, že Panna z Nazaretu bola jedinou dcérou a jedinou dedičkou, a práve preto si musela vybrať ženícha zo svojho príbuzen-

stva. Má sa teda dávať prednosť mienke tých, čo, ako sv. Epifán³ a Euzebius Cezarejský,⁴ tvrdia, že obidve matky boli len v švagrovskom pomere. Je však dosť možné, že ich manželia boli vlastnými bratmi, takže otec nášho Jakuba, totiž Alfej, alebo (ako ho niektorí nazývajú) Kleofáš, mal tých istých rodičov, čo sv. Jozef, prečistý ženích Panny Márie a Ježišov pestún.

Ostatne celá rodina nášho Jakuba tvorila jedno príbuzenstvo svätcov. Otec mal výzor starých patriarchov a aj ich čnosti. A matka, ktorá bola stále pri našom Pánovi a jeho učeníkoch v Galilejsku, ktorá ho s inými nábožnými ženami sledovala na jeho cestách, odprevadila Majstra aj na Kalváriu a do hrobu a bola medzi prvými, čo sa mu po vzkriesení poklonila. Jedna jej dcéra vydala sa za Zebedeja a bola šťastlivou matkou dvoch apoštolov, Jakuba staršieho a Jána Evanjelistu. Ostatní jej synovia boli Júda, nazývaný Tadej, ktorý s naším Jakubom zaslúžil si česť apoštolátu; José, vzor čnosti, a konečne Šimon, ktorý nastúpil potom po Jakubovi na biskupský stolec v Jeruzaleme, kde umrel mučeníckou smrťou za Krista v 120. roku svojho života.

Zdá sa, že táto svätá a početná rodina prijala po smrti sv. Jozefa jeho snúbenicu Máriu a jej Božského Syna do svojho veľkého domu v Kafarnaume, takže náš Jakub rástol pred očima Márie spolu s Ježišom, od ktorého mohol byť starší o nejaký rok. A od Ježiša, ako čoskoro uvidíme, preberal všetky božské čnosti, nasledoval ho všade a tak ho miloval, že i keď mu bol po krvi len bratancom, oprávnene by sa mohlo povedať, že podľa ducha bol mu bratom.

Iný slávny titul, ktorý nášmu Jakubovi jednohlasne dávajú svätí a svetskí spisovatelia, kresťania i pohani, židia i nežidia, je pomenovanie »muž spravodlivý«.

Ani mu nemohli dať výstižnejší titul. Boh sám, aby oslávil toho, ktorého vyvolil za ženícha najsvätejšej z panien a za pestúna svojho Božského Syna, nemohol nájsť nič povznášajúcejšieho, a tak vnukol svojmu evanjelistovi, aby napísal: »Keďže jej muž Jozef bol spravodlivý...«⁵ Božia reč býva vždy takáto: prostá a vznešená. My, úbohé rozumy, keď chceme niečo vychváliť, musíme sa priamo topiť v morskej záplave slov; veľkí géniovia vedia povedať mnoho niekoľkými slovami. Boh je nekonečná múdrosť a o Jozefovi, ako aj o jeho bratovi Jakubovi hovorí, že bol »spravodlivý«. A nebolo už treba nič dokladať, lebo — ako hovorí Anjelsky učiteľ⁶ — »spravodlivosť je nielen tá mimoriadná čnosť, ktorá káže dávať každému to, čo mu patrí, ale je i všeobecnou priamosťou ducha, ktorá shrnuje každú inú čnosť«. Keď teda nášho Jakuba vyhlásili za spravodlivého, musel tiež mať — podľa Damiana — »vieru Abraháma, poslušnosť Izáka, rozvážnosť Mojžišovu, múdrosť Šalamúna, odovzdanosť Jakuba, udatnosť Machabejcov, slovom, musel byť celkom a vo všetkom podobný božskému vzoru — Ježišovi, ktorého bratom bol nazývaný«.

Ako Ježiš, tak aj on, podľa tvrdenia dávneho, Euzebiom citovaného historika Hegesipa,⁷ už od detstva bol zasvätený stavu Nazir, to jest, že mal byť stále panicom, nepiť víno a iné opojné nápoje, ne-

jedávať nikdy mäso a nestrihať si vlasy. Aj potieranie olejom a občerstvujúce kúpele, také všeobecné na Východe, zdaly sa mu prepychom a navždy sa ich odriekol. Bol akýmsi Jánom Krstiteľom, ale jeho horlivosť bola zjemnená a zmiernená Evanjeliom. Spásonosné spolunažívanie s naším Pánom zanechalo aj na tejto drsnej duši lásku oproti umŕtvovaniu a prísne zachovávanie zákona dodalo mu tiež mimoriadnu záľubu v modlitbe a svätý zvyk ponúkať kajúce skutky za spásu bližného. Ustavične oblečený do bieleho plátna, rád sa modlieval v chráme, kde mu dovolili zdržiavať sa v samom átriu kňazov, a sv. Hieronym dodáva, že sa tam dlho zdržiaval, s tvárou na dlažbe, takže pokožka jeho čela a kolien stvrdla ako koža ťavy.⁸ K tomuto sa pridružovala zriedkavá rozvaha, pokojná, ale energická povaha, úprimná pokora a naozaj kresťanská láska voči bližnému, ktorá ho nútila písať: »Bratia, neohovárajte sa jeden druhého! Kto ohovára brata, alebo posudzuje brata, ohovára zákon a posudzuje zákon... Čistá a nepoškvrnená bohobojnosť pred Bohom a Otcom je táto: Navštevovať siroty a vdovy, keď sú v tiesni, a uchrániť sa nepoškvrneným od tohto sveta.«⁹

Ľud nemohol zabrániť, aby nepocítil a nevyjadril svoju hlbokú úctu voči tomuto svätcovi, ktorého čnosti boli začas závislé od starej a novej Úmluvy: keď ho videli, všetci mu opreteký bozkávali ruky a šaty. Meno Spravodlivý mu dali jednomyseľne a Židia nazývali ho okrem toho »Obliam«, totiž pevnosťou svojho národa. Sv. Epifán hovorí, že v tom roku, keď bola nesmierna suchota, len čo svätec pozdvihol svoje ruky k nebu, spustil sa výdatný dážď

a napojil vypálenú zem. Aj židovský historik Jozef Flavius o ňom hovorí s najväčšou úctivosťou a jeho prenasledovateľom a vrahom pripisuje všetko zlo, ktoré krátko potom spečatilo údel Jeruzalema a zničilo ho.

Apoštol.

Náš Jakub, ktorý vyrastal a bol vychovaný so svojím bratancom Ježišom, zaslúžil si, aby sa stal jeho učeníkom a apoštolom. A musel byť jedným z prvých vyvolených. Áno, ešte skôr, než sa Ježiš stretol na brehoch Jordána s Ondrejom a Jánom, ešte skôr, než v blízkosti Tiberiadského jazera povolal Zebedejových synov, a prv, než zmenil Šimona v Petra, zaiste určil za svojho nasledovníka do svojho kráľovstva toho, ktorý mu býval vždy po boku ako brat a ktorého tiež tak miloval.

Po takomto určení nasledovalo aj oficiálne vyhlásenie v druhom roku Majstrovho verejného života, keď po Veľkej noci začal tvoriť sbor apoštolov. A medzi všetkými Dvanástimi bol náš Jakub vzorom čnosti, disciplinovanosti, chudoby a prísnosti. Netreba preto ani osobitne zdôrazňovať, s akou horlivosťou hlásal Evanjelium po Judsku a koľkých tu v krátkom čase obrátil, predovšetkým medzi Židmi, u ktorých sa tešil toľkej priazni. Nášho Jakuba môžeme smelo pokladať za pravého a jediného apoštola Judey. Podobne ako Božský Majster, tak ani on neprekročil hranice Palestíny. Kým všetci ostatní Dvanásti sa rozišli do všetkých končín vtedy známeho sveta, zatiaľ čo sv. Tomáš prenikne až do Indie a sám sv. Ján preputuje mnohé provincie Ázie, náš Jakub, jediný medzi apoštolmi, za pole svojej

pôsobnosti bude mať len kraj, v ktorom sa narodil a v ktorom vyrástol, alebo, aby sme sa presnejšie vyjadrili, miestom jeho pôsobenia stane sa Jeruzalem, v ktorom bude prvým veľkým biskupom.

Ježiš mu však chcel preukázať aj mimoriadny dôkaz svojej úcty a lásky nielen za svojho pozemského života, ale aj potom, lebo — ako hovorí sv. Pavol¹⁰ — len čo vstal zmŕtvych, už ho vyznačil svojím neobyčajným zjavením sa.

V »Evanjeliu Židov« môžeme nájsť o tom pozoruhodné podrobnosti. Čítame v ňom, že Jakubovi, ktorý sa zaprisahal, že nebude viac jesť od chvíle, čo pil z Pánovho kalicha pri poslednej večeri, kým len ho nebude vidieť vzkrieseného, dostalo sa potom milosti, že bol jedným z prvých, ktorému sa Spasiteľ zjavil a povedal mu: »Brat môj, teraz už môžeš jesť aj tvoj chlieb, lebo Syn Človeka vstal zpomedzi tých, ktorí spia.«¹¹ Tvrdí sa aj to, že pred Turícami ho vzkriesený Majster zahrnul mimoriadnymi milosťami, medzi ktorými bola i milosť obdivuhodnej múdrosti, pre ktorú ho potom sv. Pavol pozdravuje ako »stĺp Cirkvi«.¹² A konečne najmä jemu sveril Ježiš pred svojím nanebevstúpením jeruzalemskú Cirkev.

Biskup.

A tak i bolo, keď sa z Dvanástich všetci ostatní rozpríchnu po svete, náš Jakub i naďalej ostáva v Jeruzaleme, na ktoré miesto, ako hovorí sv. Epifán¹³ a sv. Ján Chryzostom,¹⁴ určil ho sám náš Pán za prvého biskupa. Avšak, ako vhodne poznamenáva iný autor,¹⁵ túto skutočnosť možno vysvetliť aj tak, že nemusíme v nej vidieť priamy Spasiteľov zá-

krok. Lebo je celkom prirodzené, že Dvanásti pri svojom lúčení a zadeľovaní krajov museli sa predovšetkým postarať o spravovanie Cirkvi-matky, ktorá viac než iné vystavená všetkým búrkam prenasledovania, vyžadovala si rozvážneho kormidelníka s nepopierateľnou autoritou. A kto bol na toto súcejší, ak nie náš Jakub?

Ako sme mohli poznať, sjednocoval v sebe — tak by sme to chceli vyjadriť — Starý a Nový zákon, tešil sa sympatii celého židovského národa, ktorý ho pokladal za svoju hradbu. I sama hierarchická trieda, hoci nevedela zniesť učeníkov Nazaretského, robila s ním výnimku. Ak teda bol tu niekto schopný smieriť Cirkev a Synagogu, to bol práve Jakub. Apoštolovia sa preto dlho nezdržovali tým, koho majú vyvoliť na túto úlohu. Klement Alexandrijský sa však nazdáva, že ju sverili, čo je ojedinelý prípad, synom Zebedejovým.¹⁶

Keby to bola pravda, museli by sme potom povedať, že voľba nášho Jakuba za biskupa jeruzalemského sa uskutočnila ešte pred umučením jeho menovca a pred Herodesovým prenasledovaním, teda pred rozchodom apoštolov. Ale jednako, i keď je tu svedectvo sv. Klementa Alexandrijského, podľa všetkého sa nazdávame, že sa toto všetko stalo len po týchto udalostiach. S druhej strany až do tejto chvíle nebolo ani treba osobitného pastiera tam, kde bol prítomný celý sbor apoštolský, i sám Peter.

Podľa uváženia Dvanástich spravovanie jeruzalemskej Cirkvi pokladali za také dôležité a chýlostivé, že hneď na začiatku sa shodli v tom, že ponechajú sv. Jána ako poradcu po boku sv. Jakuba.

A podľa všetkého, i keď sv. Ján podnikol niekoľko misijných ciest po Palestíne, zdá sa, že až do zničenia mesta Jeruzalema ostal bývať vo svätom meste spolu s Pannou — Matkou, ktorú Majster naňho sveril. Avšak po odchode sv. Jána do Efezu ostal náš svätý biskup sám pri tomto ťažkom a únavnom spravovaní.

Už dosť dávno pred svojím zničením stal sa Jeruzalem opravdivým rímskym mestom. Herodes Askalonita — podľa Plíniovho podania — urobil ho najlepším mestom Východu, čím zaviniť, že mesto mnoho stratilo zo svojej náboženskej originality. Dvorné knieža postavilo tam onedlho cirkus a amfiteáter, v ktorých každých päť rokov usporiadali pohanské hry na počesť cisára Augusta. Dal znovu vystavať i chrám, ale ho sprofanizoval. Nad hlavným vchodom skvel sa zlatý orol Ríma a boha Jupitera, dvojaká urážka náboženstva a slobody, na nesmierne pohoršenie a žiaľ verných Izraelitov.

Zatiaľ čo farizeji vybičovali náboženský kult až po poveru a zachádzali do smiešnosti, našli sa na druhej strane pochlebníci, takzvaní Herodiáni, ktorí neuznávali iného Mesiáša okrem kniežata, nepoznali iný zákon okrem svojej vlastnej vôle, iné sviatky okrem tých, na ktoré boli pozvaní, a mravnosť hasla v orgiách a krvi... Rovnako vážna bola i kríza viery: vtedy i silní duchovia, takzvaní saduceji, učili, ako Epikuros, že tento život treba čo najlepšie využiť, keďže nepoznáme život druhý. Takto sa i sväté mesto stávalo mestom pohanským, končila sa jeho veľká úloha, jeho kňazstvo dohasínalo, samo sa začalo zriekať svojho poslania tým, že odstraňovalo priehradu, ktorá ho kedysi delila od pohanstva.

Také byly politické a náboženské pomery v starodávnom Jeruzaleme, keď náš Jakub začal v ňom konať svoje dušpastierske poslanie.

Cirkev jeruzalemská.

Musíme pripustiť, že ak pomery v Jeruzaleme nemohly byť už kritickejšie, Cirkev, ktorú sv. Jakub za týchto pomerov založil a spravoval, bola vzorom. Ona ostane večným ideálom, po ktorom budú túžiť všetky ostatné. Autor Skutkov apoštolských ju opisuje takto: »Zástup veriacich mal len jedno srdce a jednu dušu. Nikto nepokladal svoj majetok za svoje vlastníctvo, ale všetko mali spoločné... Nikto nebol medzi nimi núdzny; lebo všetci, čo mali polia alebo domy, predávali ich, a čo utrhli, prinášali a kládli k nohám apoštolov, a koľko kto potreboval, každému sa dostalo... Zotrvávali tiež deň po deň jednomyseľne v chráme, po domoch lámali chlieb, s radosťou a úprimným srdcom prijímali pokrm...«¹⁷

Malú jeruzalemskú Cirkev možno teda celkom oprávnene pripodobniť i akejsi rehoľnej spoločnosti. A práve predovšetkým sv. Jakub prv, než sa stal jej hlavou, príkladom svojho prísneho a chudobného života, povzbudzovaním všetkých, aby opovrhli majetkami tohto biedneho sveta, vypracovaním vhodných pravidiel a predpisov, mal veľký podiel na tom, že dosiahla tú výšku.

Konečne, už mnohé zásady samého Božského Majstra prirodzene viedly k tomu. Pravým ideálom života podľa evanjelia ostane vždy kláštor. Nie už kláštor zavretý mrežami, s osobitným oddelením pre obe pohlavia, s nenarušiteľnými sľubmi, ale

útočisko uprostred sveta, priestranstvo, rezervované životu ducha, slobodné spoločenstvo alebo malé dôverné bratstvo, ktoré sa obkľučuje plotom proti pokúšeniam a zvodom sveta, natoľko škodlivým slobode a vzrastu kráľovstva Božieho.

A v prvotnej Cirkvi jeruzalemskej bolo toto všetko spoločné a zdá sa, že len v nej. Uchádzači volali sa navzájom bratmi a sestrami a ako opravdiví bratia sa milovali; bývali v spoločných príbytkoch, pokrmy im boli spoločné a schádzali sa na spoločných hodoch lásky, na ktorých lámali tajomný chlieb života a dlhé hodiny trávievali pri spoločných modlitbách alebo boli prítomní na mystériách, pri ktorých, ako hovorí Euzebius, odbavoval svätý biskup Jakub bohoslužby s doštičkou z rýdzeho zlata, pripevnenou na hlave podľa spôsobu veľkňazov starej Úmluvy. Podľa všetkých náznakov dal svojej Cirkvi vlastnú liturgiu, známu pod jeho menom, ktorá podľa znalcov je asi najstaršou známou liturgiou a ktorá bola potom vzorom všetkým ostatným. Mylným tvrdením je, že ju ešte používajú Maroniti a sýrski kresťania, keď je celkom isté, že si z nej zachovali len nepatrné zlomky. Vo svojej pôvodnej forme sa však ešte podnes udržuje v samotnej Cirkvi jeruzalemskej a na niektorých ostrovoch gréckeho súostrovia, ale len pri niektorých príležitostiach.

Všetko toto zaiste prispievalo hodnou mierou na čoraz väčší rozvoj ducha a zbožnosti veriacich. Shoda v Cirkvi bola celkom dokonalá: nebolo tu viroúčnych dišpút, zápolenie o prednosť ešte nevzniklo a nezakalilo duše; živá pamiatka Božského Majstra zahľadzala každý nesúladi a živá a hlboká radosť panovala vo všetkých srdciach.

Mravouka bola prísna, ale preniknutá sladkým a nežným pocitom bratstva: jednotlivé rodiny sa rozširovaly v jednu veľkú rodinu, ktorou im bola Cirkev.

Pamiatka na tieto prvé časy zachovala sa v kresťanstve ako spomienka na stratený pozemský raj, ktorý ono bude potom stále hľadať vo všetkých svojich snoch, ale ho už nikdy nenájde. Kto by nevidel, že toto zriadenie, ktoré malo povahu spoločného života vo všetkom, bolo možné uplatniť len v spoločnosti nemnohých členov, ktorí boli preniknutí duchom bratstva a obetavosti? Preto bolo ono len výsadou rodiacej sa Cirkvi jeruzalemskej a ktosi ho chcel poprieť aj jej. Je možné, že pôvodca Skutkov apoštolských, ktorý nám podáva tento obraz života prvotného kresťanstva, azda trochu zveličoval, najmä pokiaľ išlo o spoločné vlastníctvo majetku. Netreba totiž zabúdať, že je tiež autorom III. evanjelia, v ktorom možno pozorovať tendenciu dosť blízku ebionizmu, totiž absolútnej chudobe. Ale o pôvodnosti textu Skutkov apoštolských nemožno pochybovať. I keď Ježiš nevyhlásil nijakú zásadu o spoločnom živote, s ktorými sa stretávame najmä v Evanjeliu sv. Lukáša, je isté, že takéto pohľadanie bohatstvom tohto sveta a rozdávanie almužny až do schudobnenia — to bolo v shode s duchom jeho kázaní. »Blahoslavení chudobní« — povedal a počiatkový život Cirkvi jeruzalemskej to dokazuje. Toto priznáva i Renan, ktorý píše: »Nikdy nepochopíme, akí šťastní boli veriaci, vedení týmito svätými zákonmi, ktoré chránily slobodu tak, že ju vôbec neobmedzovaly, a súčasne umožňovali príjemnosti života spoločného a súkromného. Bol to opak zmät-

ku, ktorý panuje v umele vytvorených spoločnostiach, v ktorých niet lásky, v ktorých jemná duša je tak často krute osamotená. V oných malých útulkoch, nazývaných Cirkvou, bolo teplé a mäkké ovzdušie, žilo sa v nich spoločne z tej istej viery a z tých istých nádejí. Je však zrejmé, že takéto zriadenie nemohlo sa uskutočniť v spoločnosti veľkej; keď sa celé kraje staly kresťanskými, spôsob života prvej Cirkvi jeruzalemskej stal sa utópiou, ktorá sa potom uchýlila do kláštorov. Kláštor-
ný život nie je v tomto smysle ničím iným než pokračovaním prvej Cirkvi: kláštor je teda nevyhnutným dôsledkom ducha kresťanstva, lebo ideál evanjelia iba v ňom možno dokonale uskutočniť.«¹⁸

Aj v malej Cirkvi jeruzalemskej vznikly onedlho roztržky. Prvé boly vyvolané praktickými ťažkosťami, ktoré prinášal so sebou spoločný život, a musely byť zaiste veľmi početné, i keď tu panoval duch milujúceho bratstva. Ale i tento bol čoskoro oslabený, keď sa do nich votrel ustavične sa rozrastajúci prvok helenistov. Nedalo sa zabrániť, aby kresťania židovského pôvodu neprechovávali trochu opovrhnutia voči svojim menej vznešeným súvercom, ktorí boli so dňa na deň smelší a sťažovali sa, že pri rozdeľovaní nezaobchádzajú s ich vdovami tak ako s vdovami židovskými. Takéto, azda nie celkom neopodstatnené sťažnosti majú za dôsledok, že určia siedmich diakonov, ktorých vyvolili a navrhli z pomedzi helenistov, čo dokazuje aj ich grécke meno. O tomto sme už aj inde hovorili.

Keď sa však týmto utíšily ťažkosti administratívneho rázu, čoskoro ukázaly sa ťažkosti iné, povahy vieroučnej, oveľa znepokojujúcejšie. Farizejský

prvok dostal sa v hojnej miere do Cirkvi a priniesol do nej svojho tradičného malicherného ducha. Títo »židovčiaci« kresťania, ako ich nazývali, chceli stavať Mojžiša nad Krista, synagogu nad Cirkev a nemohli zniesť, keď videli, že ich zákon je zanedbávaný a najmä keď videli, že do kresťanskej Cirkvi vstupujú toľkí pohania, hoci sa vôbec nepodrobujú obriezke a nestarajú sa o zachovávanie mojžišovských predpisov. Kvasenie, ktoré z toho vzniklo, bolo v Cirkvi jeruzalemskej veľké a niekoľko najnesmieriteľnejších a najodvážnejších, ktorých sv. Pavol neváha pomenovať »falošnými bratmi«, uchýlilo sa až do Antiochie, kde on s Barnabášom ohlasoval evanjelium a kde boli najpočetnejšie obrátenia z pohanstva. Prišli sem preto, aby im nanútili svoje požiadavky a aby tu zasiali nesvornosť a neporiadky. Z tohto všetkého, ako to už poznáme, hrozil priamo náboženský rozkol, ktorému chceli Pavol a Barnabáš zabrániť tým, že pokladali za potrebné predložiť všetky tieto otázky pred apoštolov v Jeruzaleme, na ktorých sa títo falošní bratia odvolávali, že vraj ich oni sami poslali. Takto teda bol svolaný prvý slávnostný snem cirkevný, na ktorom, ako hneď uvidíme, okrem sv. Petra i náš Jakub hral dôležitý zástoj.

Snem jeruzalemský.

V Jeruzaleme bol vtedy s predstaveným tejto Cirkvi aj sv. Peter a sv. Ján. K nim sa v shromaždení pridružili aj starší a mnohí veriaci, ako príseďiaci. Sv. Pavol, ktorý sem prišiel s Barnabášom a s niekoľkými kresťanmi z Antiochie, ujal sa prvý slova preto, aby oficiálne vysvetlil otázku, pre ktorú

sa musel sísť tento prvý snem. Vo veci mojžišovských obradov bol celkom iste najkrajnejším opakom všetkých ostatných apoštolov, čo neváhal jasne vyhlásiť. On sám prešiel rozhodne od židovstva ku kresťanstvu podľa týchto slov: »Ja som však zákonom (Novým) zomrel zákonu (Starému), aby som žil Bohu.«¹⁹ Teraz cítil, že jeho poslaním je umožniť to aj pohanom. Preto mu Boh zjavil svojho Syna²⁰ a nielen Syna Dávidovho, alebo Mesiáša Židov.

Je teda celkom zbytočné hľadať u »Apoštola národov« nejaké váhanie nad zrušením zákona, lebo od svojho obrátenia celkom zreteľne poznal, že »Kristus je konečným cieľom zákona«.²¹ Dvanásti — a najmä náš Jakub — prekonalí svoj prerod omnoho pomalšie, než sv. Pavol pred múrmi Damasku. Ich pôsobenie medzi židmi okrem toho vyžadovalo od nich aj určitú zhovievavosť. I keď boli presvedčení, že podľa slov Božského Majstra mojžišovský zákon má ustúpiť, zdalo sa, že ako by čakali na nejakú udalosť, vychádzajúcu od Božskej Prozreteľnosti, ktorá by ho zrušila. Udalosť teda vyvolal sv. Pavol a jeho rozhodné a výrečné slová rozkmitaly posledný úder.

Pobúrenie židovčiacich nepoznalo hraníc. Pocho-pili, že sú smrteľne ranení, a zúfalo sa bránili s vypätím všetkých síl. Keď sv. Peter videl, že sa to zle skončí, nazdával sa, že je čas, aby zakročil ako Hlava Cirkvi, vstal a predniesol reč, ktorú sme uviedli už na inom mieste, ktorou síce hladko, ale rozhodne schvaľuje tézu Apoštola národov a vyhlasuje ako on, že neslobodno ukladať nijaké bremeno mojžišovho zákona tým, čo sa obrátili z pohanstva.²²

Po tomto výslovnom vyhlásení celé shromaždenie zatíchne, len židovčiaci nevedia nijako ukryť svoj živý odpor. A veď bolo až pridobre vidno, že ak sa Hlava apoštolov — povedzme — vyslovil o tejto otázke teoreticky, zostáva ešte úloha, ako ju rozriešiť prakticky. Povstal teda náš Jakub a predniesol svoje praktické a smierlivé návrhy, s ktorými museli všetci súhlasiť, a tým bol zaistený i dobrý výsledok snemu svolaného v Cirkvi jeruzalemskej.

Ako sme to už podotkli, náš Jakub bol ešte typom dokonalého žida: hoci bol učeníkom Kristovým, neprestával byť tiež nasledovníkom Mojžišovým a pre nové kresťanské spôsoby a obyčaje nezanedbával zvyklosti Synagogy, v ktorej mu dovolili modlievať sa v samom átriu, vyhradenom len kňazom chrámu. Tým nechceme povedať, že by sa jeho nazeranie na veci nebolo v podstate shodovalo s nazeraním Petra a Pavla.²³ Možno to vidieť či už z listu Galatanom,²⁴ či už z jeho vyjadrenia sa na Sneme. Začal takto: »Mužovia, bratia, vypočujte ma! Šimon²⁵ vyrozprával, ako to Boh po prvé milostivo zariadil, aby z pohanov získal ľud svojmu menu. S týmto sa shodujú aj slová prorokov, ako je napísané: — Potom sa navrátim a zase vybudujem padnutý stánok Dávidov: znova vybudujem jeho zboreniny a vyzdvihnem ho, aby hľadali Pána tí, čo z ľudí ostali a všetky národy, nad ktorými bolo vzývané moje meno. — Tak hovorí Pán, čo robí tieto veci. Od vekov je známe (Pánovi jeho dielo).«

Ako teda vidieť, náš Jakub začína prinášať svedectvá zo Starého zákona, ktorý bol najvyššou autoritou pre každého Izraelitu a ktorý musí byť základňou celej jeho reči. Podľa toho aj určí, že prijatie

pohanov má sa stať jednoducho bez hocijakých nových tiarch a tak, že sa nemajú podrobovať jarmu zákona, lebo takúto podmienku nespomínajú ani proroci a nesrovnáva sa ani s vôľou Božou. Jeho citátov z Písma bolo určite omnoho viac.²⁶ Svätý dejepisec sa však obmedzuje na to, že mu kladie do úst hore uvádzané slová, najdôležitejšie a najjasnejšie slová proroka Amosa.²⁷

Potom sv. Jakub pripája svoju mienku a vyhlasuje: »Preto súdim, aby neboli znepokojení tí, čo sa z pohanov obracajú k Bohu...« Boly to tie isté slová ako slová sv. Petra a sv. Pavla.

Náš Jakub však, ako človek múdry a rozvážny, pochopil, že v praktickom živote by takáto absolútna sloboda, ponechaná pohanom, mohla zaviniť mnoho nepríстойností v Cirkvi, skladajúcej sa ešte prevažne zo žido-kresťanov. Prečo urážať tým, že by sa priamo pred ich zrakom celkom zavrhlý mojžišovské prikázania, ktoré tak dlho boli životným pravidlom Božieho národa? Bolo treba mať úctu voči slabým, čo tiež odporúča sv. Pavol, ktorý si pokladá za povinnosť nikoho nepriviesť do pohoršenia, a tak Jakub pokračuje: »... Ale má sa im napísať, aby sa zdržovali poškrvrnenia modlami,²⁸ smilstva, zaduseného a krvi. Lebo Mojžiš od pradávnych vekov v každom meste má ľudí, čo o ňom kážu, veď po synagogách každú sobotu ho čítajú.«²⁹ Nech sa teda ešte prinesie malá obeť zákonom, to povedal koniec-koncov náš Jakub, aby sa zachoval pokoj, a ak ešte jedným čítajú Mojžiša ako autoritu, nech po ňom iní nešliapu ako po zbytočnosti; prakticky ešte neprišiel čas, aby sa Cirkev mohla celkom odpútať od synagogy.

Ale medzi štyrmi podmienkami, ktoré chcel dať pohanom, obráteným na kresťanstvo, je aj taká podmienka, o ktorej sa mnoho dišputovalo a ktorá na prvý pohľad ani nijako nesúvisí s otázkou prostého zachovávanía zákona, totiž o smilstve. Isteže, je neprístupné, aby aj pre tých, čo prichádzajú z pohanstva, uviedol apoštol a s ním aj celé kresťanské shromaždenie smilstvo ako vec len podmiennečne a dočasne zakázanú, ako to bolo pri požívaní mäsa zo zadených zvierat. Na druhej strane je tiež málo pravdepodobné, ako to niektorí naznačujú, že tu ide o omyl odpisovača,⁸⁰ lebo takýto omyl by sa bol musel opakovať v liste, odoslanom zo Snemu, ba aj vo výstrahe, ktorú neskoršie dal Jakub Pavlovi, keď posledný raz prišiel do Jeruzalema.⁸¹ Väčšina pokúša sa teda uviesť vec do súladu tým, že sa snažia vysvetľovať, že pod smilstvami treba tu rozumieť vzťahy oproti modlárstvu alebo ich uctievanie. Ale ani takéto uctievanie nemohlo sa pokladať samo v sebe za ľahostajné a za také, ktorého by sa bolo treba zdržiavať len preto, aby nevzniklo pohoršenie. Od chvíle, čo sa predpokladá, že Jakub predložil smierne návrhy, ktorými mali byť veci len dočasne upravené (a nie výnos, na ktorom by sa bolo dohodlo shromaždenie, o čom sa hneď presvedčíme, výnos, ktorý by bol záväzný), no a keďže sa tu hovorí, že by bolo dobre pridržovať sa Jakubovho návrhu, môžeme sa nazdávať, že tu nejde o nijaký zákaz. spočívajúci na mravnom zákone, a tak nemôže tu byť reč ani o modloslužobníctve, ani o smilstve. A keby sme chceli prejsť do kategórie skutkov, ktoré sú v podstate zlé a preto zakázané, ich vymenovanie by bolo muselo byť oveľa dlhšie. Je teda zrej-

mé, že Jakub mienil zotrvať v medziach zákonitého ritualizmu. Poškvrnenia, ktorých sa mali chrániť obrátení, aby vyšli v ústrety (Žido-kresťanom), sú tie, ktoré pochádzajú z mäsa, obetovaného falošným bohom cez hanebné sviatky, počas ktorých modloslužobníctvo sa zavše spájalo s nemravnosťou. Ďalej mali sa vyhýbať dotyku toho, čo je nečisté podľa zákona, a azda je tu reč aj o manželstvách, uzavretých s pohanskými ženami, a o krvi zarezaných a zadusených zvierat. Týmto sa veľa nežiadalo, stačilo to však na vytvorenie vonkajšej spoločnosti, viditeľného bratstva medzi dvoma prvkami, z ktorých sa skladala rodiaca sa Cirkev. Niektoré z týchto poškvrnení aj podľa mojžišovského slovníka bolo možno veľmi ľahko nazývať smilstvom, tým viac, že naozaj často ta viedly, a Mojžiš skutočne povedal: »Neuzavieraj smluvy s ľuďmi tých krajov, aby, keď budú smilniť so svojimi bohmi a klaňať sa budú ich obrazom, nepozval ťa niekto, aby si jedol z obetovaných vecí. Ani manželky z ich dcér pre synov svojich nevezmeš, aby, keď ony smilniť budú, neprivedly i tvojich synov k smilneniu s ich bohmi.«³² Z tohto teda jasne plynie, že výraz »smilstvo« je použitý v smysle všeobecnom a prenesenom na označenie hocijakého blízkeho vzťahu k modlám, k pohanom, k účasti pri ich stoloch, pri ich pokrmoch atď.... Sú to teda práve všetky tie veci, ktorým sv. Jakub kresťanom z pohanstva rád vyhýbať a ktoré — podobne ako aj Mojžiš — nazýva smilstvami. Použitím tohto slova nemienil zdôrazniť daký zákaz niečoho, alebo — čo by bolo ešte horšie — priamo samých skutkov smilstva, ale len vše-

obecne horespomenuté spolky a styky, ktoré inak nazývajú sa ohavnosťami.

Aspoň takto museli tomu rozumieť všetci členovia shromaždenia, lebo proti návrhom sv. Jakuba nemali námietky a Peter prvý a tiež sám sv. Pavol neváhali s nimi súhlasiť. A tak, aby rozhodnutie bolo úradne doručené aj do antiochijskej Cirkvi, ktorá naň dychtivo čakala, bolo rozhodnuté poslať tam hneď niektorých vyslancov s týmto výnosom: »Apoštoli a starší³³ bratia posielajú pozdrav bratom z pohanov, ktorí bývajú v Antiochii, v Sýrii a Cilícii!³⁴

Keďže sme sa dopočuli o tom, že vás niektorí, čo vyšli od nás, zmietli slovami a znepokojili vaše duše, hoci sme im to nekázali, shromaždení jednomyseľne sme sa usniesli vybrať si a vyslať k vám mužov s našimi milovanými Barnabášom³⁵ a Pavlom, mužmi, čo svoj život zasvätili menu nášho Pána Ježiša Krista. Vyslali sme teda Judáša a Silasa, ktorí vám ústne rozpovedia tú istú vec.«

A teraz vlastne sa začína úradný výrok alebo výnos najvyššej autority:

»Páčilo sa totiž Duchu Svätému a nám, aby sme na vás nijaké ďalšie bremeno nekládli okrem tohto potrebného: zdržovať sa obetovaného modlám, krvi, zadlávených (zvierat) a smilstva. Ak sa týchto vecí budete chrániť, dobre si počínate. Majte sa dobre!³⁶

Ako vidieť, i v tomto nariadení sa upakuje výraz smilstvo a ani tu nie je možné inak, než dať mu smysel všeobecný a prenesený, ako sme to už vysvetlili, alebo pod ním rozumieť všetky tie úzke vzťahy s modloslužobníkmi, ktoré pre styk, čo si vyžadujú, dostávajú povahu smilstva, do ktorého naostatok aj privádzajú.

Čo sa týka ostatných zákazov, ich príčinou bola snaha vyhnúť urážkam alebo pohoršeniu kresťanov zo židovstva. Tak napr. ješť z toho, čo bolo obetované na oltároch modlám, i keď vec sama osebe je indiferentná, ako vyhlasuje sv. Pavol, lebo »niet bôžikov«,³⁷ pre Židov bolo ťažkým hriechom. To isté platilo aj o tom, keď sa niekto oženil s pohankou, i keď ju kresťan v manželstve posväcuje.³⁸ Zdržovanie sa krvi vyplývalo zo skutočnosti, že podľa židovského učenia pokladali ju za tekutinu, ktorá oživuje v tele dušu a ako takú mali ju obetovať na smierenie s Bohom a nesmela slúžiť za pokrm človekovi. Mojžiš hovorí, že krv je život a život treba obetovať jedine Bohu.³⁹ Avšak čo ako potrebným mohlo sa zdať zachovávanie týchto niekoľkých mojžišovských predpisov⁴⁰ na náboženské upokojenie, vzhľadom na všeobecný poriadok a z úcty voči minulosti sa zdá, že Cirkev ich svojím nariadením bezpodmienečne a pod trestom hriechu neuložila. Tento záver plyní z toho, že hovorí, že kto ich bude zachovávať, urobí dobre, totiž vydá svedectvo o svojom dobrom duchu, bude konať podľa želania apoštolov a podľa toho, ako si to okolnosti vyžadujú. Robiť ináč — nebolo by však hriechom a sám sv. Pavol podoberie sa takto vysvetliť Korinťanom⁴¹ smysel dekrétu. Pridržiava sa práv slobody, ktorá nesmie ustúpiť láske. V nijakom prípade neobsahuje tento cirkevný výnos klatby. Keďže sa hovorí o vhodnosti, prestanú výnos zachovávať vtedy, keď to už slušnosť vyžadovať nebude, a príde deň, keď všetko, čo je dočasné (zanikne).⁴²

Také bolo pevné, ale pokojné a otcovské rozhodnutie (pokiaľ išlo o podstatu a formu), ktoré prijali

a nariadili najmä zásluhou nášho veľkého apoštola sv. Jakuba, biskupa jeruzalemského.

Pastiersky list.

Svätý biskup jeruzalemský chcel označiť koniec svojho dlhého a požehnaného biskupského pôsobenia akýmsi pastierskym listom, prvým tohto druhu. Bol adresovaný všetkým kresťanom zo židovstva, ktorí sa však už z jeho Cirkvi roztratili po celom svete.

Prv, než by sme uvažovali o obsahu tohto dôležitého dokladu, bude na mieste, keď už tu poukážeme na jeho pôvodnosť, miesto, čas a cieľ napísania.

Čo sa týka jeho pôvodnosti, nemôžeme poprieť, že o nej pochyboval už historik Euzebius⁴⁸ a sv. Hieronym,⁴⁴ ktorí však pripúšťali, že až po ich čas pokladajú ho mnohé Cirkvi za inšpirovaný, i keď za sa iné Cirkvi ho ešte neuznávaly. A skutočne vidíme, že sa spomína v Muratoriánskom fragmente a Origenes⁴⁶ prvý z cirkevných Otcov ho výslovne uvádza ako božie Písmo pod názvom »List sv. Jakuba«. A je nepochybne zistené, že niekoľkí najstarší cirkevní Otcovia ho uznávali za list božského pôvodu. Tak napr. Klement Rímsky⁴⁶ robí naň viac raz náražky, taktiež sv. Irenej,⁴⁷ Tertulián,⁴⁸ sv. Ignác,⁴⁹ sv. Justín⁵⁰ atď. . . . V Hermovom Pastorovi nachádzame z neho citované asi päť viet a je tiež isté, že v preklade Italy⁵¹ bol vždy uvádzaný. Všetky tieto Cirkvi a Otcovia, ktorí používali onen preklad, neboli by istotne prijali a používali spomenutý list, keby neboli bývali istí o jeho pôvodnosti. Okrem toho aj mnohé vnútorné doklady potvrdzujú jeho pôvodnosť.

Autor listu javí sa ako muž veľmi zbehlý v Sta-

rom zákone, z ktorého čerpá svoje príklady, ba veľmi často i celé vety a myšlienky. Tak shromaždenia veriacich sú pre neho synagougou,⁵² nezriadená láska voči svetu je mu neverou voči Bohu,⁵³ účinok modlitby znázorňuje na Eliášovom⁵⁴ príklade, vzorom trpezlivosti mu je Jób⁵⁵ atď... Okrem toho celá jeho reč a používané obrazy svedčia o obyvateľovi Palestíny⁵⁶ a tiež učenie a duch dáva predpokladať vášnivého nasledovateľa Ježiša Krista.⁵⁷ Všetky tieto a mnohé iné údaje, ktoré by sme mohli pripojiť, nachádzajú svoje prirodzené vysvetlenie — ako na to poukazujú učení exegeti⁵⁸ — v učení tradície, ktorá tvrdí, že pôvodcom tohto listu je náš Jakub apoštol.

Táto mienka prevláda všeobecne až do XVI. storočia, totiž do čias Luthera, ktorý zistil, že tento list zrejme odsudzuje jeho omyly o nepotrebnosti dobrých skutkov na spásu, a preto ho odmieta nie z príčin kritických alebo historických, ale jedine preto, aby lepšie podoprel vlastné bludy. Toto jeho počínanie poskytlo tridentskému Snemu príležitosť slávnostne vyhlásiť, že list sv. Jakuba je Bohom inšpirovaný a ako taký patrí medzi posvätné knihy Nového zákona.

A hoci ešte mnohí protestanti a racionalisti nasledujú Luthera v jeho popieraní, iní, ktorí sa nestali takými otrokmi predsudkov, shodujú sa plne s Koncilom tridentským.

Hoci o čase, kedy bol list napísaný, nie je možné vyvodiť nič pozitívneho zo spisov cirkevných Otcov, predsa je isté, že toto dátum nemôže byť z čias neskorších než z roku 62, keď jeho pôvodca umrel. Niektorí sú zasa tej mienky, že bol složený ešte pred

jeruzalemským Snemom, iní naproti tomu sa nazdávajú, ako Cornely, Fillion, Liagre atď., že pochádza z čias neskorších, že totiž bol napísaný až po liste sv. Pavla Rimanom, teda roku 58, keďže sú tu mnohé súvislosti medzi týmito dvoma listami. A naozaj, ak ich porovnáme, a najmä v gréckom znení, v niektorých vetách zbadáme takú podobnosť, že to nie je možné pripísať náhode.⁵⁹ V oboch listoch sú uvádzané tie isté dôvody, tie isté miesta zo sv. Písma, tie isté príklady o Abrahámovi a Rahabe a skoro aj tie isté slová. Kým však sv. Pavol končí tým: »Sme si totiž istí, že človek býva ospravedlnený vierou, nezávisle od skutkov zákona«,⁶⁰ sv. Jakub naproti tomu tvrdí: »Vidíte, že zo skutkov býva človek ospravedlnený, a nie zo samej viery!«⁶¹ Z toho by sa dalo predpokladať, že sv. Jakub svojím listom chcel tiež opraviť mylné vysvetľovanie, ktoré im mohlo dávať toto miesto zo sv. Pavla. Netreba však — ako to robia niektorí racionalisti — hľadať medzi nimi protirečenia, lebo v podstate obaja sa snažia vysvetliť tú istú vec. Sv. Jakub, ako hovorí sv. Augustín, nerobí tu nič iného, len vysvetľuje myšlienku apoštola, ktorá by sa mohla nesprávne chápať. V liste Rimanom sa naozaj hovorí, že človek je ospravedlnený skrze vieru: sv. Jakub však k tomu poznamenáva, že viera, ktorá ospravedlňuje, nemôže byť vierou mŕtvou, aká sa nachádza aj u zlých duchov, ale že to musí byť viera živá, ktorá koná z lásky (prejavuje sa v skutkoch lásky). A podobne ospravedlnenie, hoci aj nezávisle od skutkov Mojžišovho zákona ako takých a od skutkov, ktoré predchádzajú vieru a ktoré sa uskutočňujú bez milosti; ale, vysvetľuje svätý Jakub, milosť u dospelých musia sprevádzať a na-

sledovať dobré skutky, ktoré majú svoje korene v živej viere v Ježiša Krista.⁶²

Avšak okrem tohto vieroučného cieľa všeobecný list nášho Jakuba mal ešte aj iné mravné a praktické ciele. Už z jednoduchého čítania listu je zrejmé, že práve tí, po celom svete roztrúsení Židia, ktorým bol list písaný, najviac museli znášať kruté prenasledovanie od bezcitných boháčov, ktorí nielen že im odpierali náležitú mzdu,⁶³ ale ich aj vláčili po súdoch⁶⁴ a privádzali ich na mizinu.⁶⁵ Pri takomto súžení ochabovala viera mnohých obrátených Židov⁶⁶ a vracali sa k starému spôsobu života, takže chudobu pokladali za neznesiteľnú,⁶⁷ bratskú lásku prestali praktizovať,⁶⁸ osočovanie a iné hriechy jazyka sa rozmnožili,⁶⁹ častejšie vznikala nesvornosť a na modlitbu sa zabúdalo.⁷⁰

K tomuto pristupovalo ešte i to, že niektorí falošní židovskí učitelia roztrusovali bludné učenie, tvrdiac, že na spásu nie sú potrebné skutky. S tým cieľom znetvorovali niektoré state zo sv. Pavla, na ktoré sme už aj my upozornili. Toto všetko prinútilo svätého biskupa jeruzalemského, ktorý sa vždy toľko staral najmä o Židov, napísať im list, ktorým okrem vysvetlenia pravého úmyslu apoštola zaumienil si dodať im odvahu v prenasledovaniach, povzbudiť ich do života, ktorý by bol vo väčšom súlade so zásadami kresťanstva, a uchrániť ich pred falošnými náukami.

Tento list má teda skôr formu mravného poučenia a povzbudenia. Autor uplatňuje často význačné výroky, jeho štýl je jednoduchý a správny, obrazy sú živo vykreslené a veľmi časté sú protiklady. V Novom zákone hádam ani niet iného spisu, ktorý by

sa bol natoľko priblížil knihe Múdrosti a spôsobu, akým náš Pán hovoril vo svojich rečiach. Pre tieto vlastnosti ho aj nazývajú listom pastierskym.

Venovaný je dvanástim roztrúseným kmeňom,⁷¹ preto sa niektorí nazdávali, že bol adresovaný všetkým židom, či už tým, čo sa chcú obrátiť, či už obráteným. Ako sme však už poznali, obidve tieto mienky treba odmietnuť, lebo ak je na jednej strane isté, že sa pôvodca obracia na Židov, ako to dokazuje aj jeho ustavičné používanie Starého zákona, na druhej strane je rovnako zrejmé, že hovorí kresťanom, ktorí sa zrodili pre Boha slovom pravdy, totiž Evanjeliom,⁷² a ktorí majú vieru v Ježiša Krista,⁷³ ich a pôvodcovho spoločného Pána.⁷⁴ Ak sa teda treba pridržiavať mienky, že list bol písaný všetkým kresťanom zo židovstva, roztrúseným medzi pohanmi, nijako to nevylučuje možnosť, že by list neboli čítali aj kresťania obrátení z pohanstva.

A konečne dá sa ľahko pochopiť, že náš sv. Jakub, ktorý sa venoval najmä obráteniu židov, pokladal za vhodné napísať svojim kresťanským súkmeňovcom, roztrúseným mimo hraníc Palestíny. Mnohí z nich sa vracali do Jeruzalema, ale len na veľké slávnosti, a zaiste apoštola aj osobne poznali a veľmi si ho ctili.

Po tomto všetkom môžeme konečne načrtnúť obsah listu. Je, ako hovorí jeden z našich najvážnejších vysvetlovačov,⁷⁵ mnohotvárnny a rozličný, takže je ťažké, ba skoro nemožné, dať mu určité rozdelenie. List sa skladá z celého radu poučení, ktoré navzájom presne nesúvisia a spájajú sa iba podľa asociácie predstáv. V každom prípade však je možné rozoznať úvod a päť hlavných naučení.

Úvod ma iba venovanie a kratučký pozdrav, za ktorým hneď nasleduje prvé poučenie, určené na to, aby povzbudilo veriacich na trpezlivé znášanie rozličných súžení, ktoré musia trpieť pre vieru.

V druhom poučení im pripomína potrebu živej a činorodej viery. Aby to dosiahli, odporúča im miernosť a uplatňovanie náboženského života a bratskej lásky a nástojčivo žiada, aby konali dobré skutky, ktoré sú potrebné pre spásu.

V treťom poučení sa hovorí o nezriadenej túžbe po poučaní iných a o pravej a falošnej múdrosti.

Vo štvrtom poučení sa odporúča pokoj a svornosť.

Konečne v piatom poučení hrozí sa trestami boháčom, ktorí nemajú srdca, a čitatelia sú povzbudzovaní, aby trpezlivo znášali útlaky. Hovorí tiež proti ľahkomyselne vyslovovaným prisahám a dáva naučenia kresťanom, čo treba robiť v rozličných okolnostiach života a najmä v chorobe.

List sa končí tým, že odporúča modlitbu hriešnikom, a peknými a potešujúcimi slovami: »Bratia moji, ak by niekto z vás zblúdil od pravdy a iný ho obráti, nech vie, že kto obráti hriešnika s jeho bludnej cesty, zachráni mu dušu od smrti a zakryje množstvo hriechov.«

Mučeník.

Svätému apoštolovi a biskupovi jeruzalemskému dostalo sa tiež onej slávy, že jeho dlhé a plodné účinkovanie bolo korunované mučeníctvom.

Zastihlo ho vo vysokom veku 96 rokov, ale už dlhší čas musel sa naň pripravovať, lebo skorej prišlo prenasledovanie a skrvavilo jeho Cirkev.

A napokon, nedalo sa tomu vyhnúť, aby rozvoj

nového náboženstva po boku náboženstva synagogy znovu neprebudil hnev, nahromadený už proti Mesiasovi. Saducejská rodina Hanan, ktorá dala zabiť Ježiša, ešte stále vládla. Po Annášovi a jeho hodnom zafovi Jozefovi, prímením Kajfáš, ujali sa úradu najvyššieho veľkňaza iní jeho piati synovia a jeden vnuk, takže »hovorievalo sa o rodine Hanan ako o nejakom rode«. ⁷⁶

Títo veľkňazi, neznášanliví a nadutí, nevedeli sa smieriť s pokrokom stále sa rozrastajúcej sekty Toho, ktorého ukrižovali, a tak už raz, či dva razy dali uväzniť, ba aj bičovať Petra, Jána a iných popredných členov apoštolského sboru. Bičovanie bývalo práve trestom bludárov. Synedrión nepotrebovalo naň predbežné schválenie Ríma. Takéto násilností však dosiahly len to, že ešte viac roznieť zápal apoštolov, ktorí vychádzali zo synedria, kde boli bičovaní, celkom šťastní, že boli uznaní hodnými trpieť za Krista. Hľa, večná detinskosť telesného útlaku, používaného pri veciach duše! Títo pocháblí, čo boli vážne presvedčení, že niekoľkými zásahmi ovládnu kresťanstvo, mali zaiste povesť poriadnych ľudí, vzorov rozvážnosti a múdrosti.

Na druhej strane prví kresťania jeruzalemskí boli ľudia takí neškodní, že niektoré osobnosti zo židovskej šľachty, i keď neboli členmi Cirkvi, boli im naklonené svojou priazňou. Nikodém a Jozef z Arimatey, ktorí poznali Ježiša, určite ostali s Cirkvou v bratskom pomere i naďalej. Najslávnejší učiteľ židovský toho času, rabín Gamaliel, vnuk Hilelov, človek veľkých myšlienok a veľmi znášanlivý, prejavil v tom istom synedriu, do ktorého patrila, novej sekte skoro priazeň. Autor skutkov apoštol-

ských pripisuje mu skvelé uvažovanie, ktoré by malo byť pravidlom pre správanie sa vladárov za každým, keď sa ocitnú pred nejakou novotou rozumového alebo mravného druhu: »Ak je tento zámer alebo dielo od ľudí, rozpadne sa; ak je však od Boha, nebudete ich môcť rozvrátiť.« Ale múdra rada nenašla ohlas; duchovia znášaviliví, postavení pred fanatikov, majú len veľmi malú nádej na víťazstvo.

Prvé prenasledovanie sa začalo hneď po kázaní diakona svätého Štefana. A zdá sa, že jeho vystúpenie malo aj nemalý úspech: ľudia sa sbiehali k nemu a tak často vznikali veľmi vášnivé rozpory, najmä medzi helenistami, novoobrátencami a navštevovateľmi synagogy Libertínskej. A vieme, ako sa tieto rozpory skončili. Ich dôsledkom bolo ukameňovanie.

Ale druhé prenasledovanie, čo sme už inde videli, rozzúrilo sa onedlho v posledných rokoch Herodesa Agrippu a pripravilo o život sv. Jakuba Staršieho a chvíľami visel na vlásku i život sv. Petra.

Po smrti Istivého a ukrutného samovládca prežívala jeruzalemská Cirkev obdobie pomerného prímeria, za ktoré mohla vďačiť práve veľkej rozvahe svojho predstaveného a veľkej vážnosti, ktorú mal aj u samých farizejov a saducejov. Konečne sa však aj títo postavili proti. Nepriamym podnetom mohol im byť azda aj apoštol Pavol. Po hrozbách predstavených synagogy a synedria, ktorí mu nevedeli odpustiť jeho odpadnutie a čoraz viac ho nenávideli pre obrátenia, ktoré dosiahol pri všetkých príležitostiach, uväznili ho po druhý raz v Cezarei. Aby však unikol preprave do Jeruzalema, kam si ho jeho nepriatelia žiadali, využil právo, plynúce z rímskeho občianstva, a odvolal sa na súdny dvor cisára. Takto

už po druhý raz veľmi obratne unikol vraždiacemu hnevu niektorých členov Synedria.

Títo však obrátili svoj hnev proti tomu jedinému apoštolovi, ktorého mali blízko, totiž proti nášmu Jakubovi. A využijúc vhodnú príležitosť (rímský gubernátor Portius Festus totiž umrel a jeho nástupca Lucius Albinus ešte neprišiel), prihotovili sa zakročiť proti nemu.

Najvyšším, vtedy panujúcim veľkňazom bol Hannan II. (Annáš), syn spomínaného Annáša, ktorý hral takú veľkú úlohu pri odsúdení nášho Pána Ježiša Krista. V rýchllosti shromaždil synedrión, ktorý sa skladal skoro výhradne zo samých saducejov, totiž materialistov a nevercov, a pred ním nášho apoštola vypočúvali. Po povrchnom súdení, z ktorého sa nám nezachoval nijaký doklad, obžalovali ho z porušovania zákonov a (ako sv. Štefan), vydali ho na pospas ľudu, aby ho ukameňoval.

Mienky o ukameňovaní sa rozchádzajú. Jedni sú tej mienky, že kým svätý biskup kázal, skupina fanatikov, podporovaná saducejmi, vyrútila sa naňho prívalom kameňov a potom, dokaličeného a umierajúceho, dovliekli ho na najvyšší výklenok chrámu, odkiaľ ho shodili na zem.

Iní naproti tomu udávajú, že saduceji ho ľstivo a so zločinným úmyslom vyzvali, aby prehovoril ľudu a povedal mu priamo všetko, čo má o Mesiášovi veriť. Svätý apoštol, i keď čítal v ich srdciach ukrutné plány, privolil na ich naliehania a, aby ho vraj lepšie počul shromaždený ľud, vystúpil na najvyššie podkrovie chrámu, odkiaľ ako s katedry predniesol najkrajšie a najskvelejšie vyznanie o božstve Ježiša Krista.

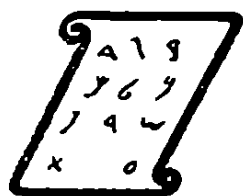
Kým tieto slová zapôsobily na jedných tak blahodarne, že mnohí z prítomných začali zvelebovať meno Ježiša, iných naproti tomu pobúrily, že začali vykrikovať a potom revať: »Ako je možné, že sa rúhať ten, ktorého sme pokladali za spravodlivého?« A keď sa dostali k nemu, teda na vyvýšené miesto, kde ňol, sotili ho na zem. Zdesenie a strach zmocnil sa všetkých, ale najviac kresťanov.

Staručký človek pravdepodobne nevydýchol hneď, i keď si pri páde dolámal kosti a dokaličil celé telo. Krv sa mu valila z rán, ale jeho oči boly upreté na nebo a modlil sa tak, ako jeho Božský Majster na kríži: »Bože môj, odpusť im, lebo nevedia, čo robia.« Vtedy bezbožní a ukrutní Židia, čím ďalej tým nahnevanejší takýmito slovami, ktoré im pri dobre pripomínaly iný, ešte ohavnejší zločin, dali sa doňho kameňmi, aby ho dorazili. A keď sa i pri tomto zničujúcom krupobití svätý mučeník stále modlil, jeden z nich, zúrivejší od ostatných, akýsi farbiar alebo čistič šiat, dobil ho drúkom alebo tyčou, ktorú držal v ruke.

Skrvavené a dodriapané telo svätého apoštola jeho žiaci úctive odniesli a pochovali. Sv. Gregor Tourský hovorí, že bol pochovaný na hore Olivetskej, do hrobu, ktorý si tam už sám pripravil. Presne sa nevie, v ktorom roku a pri akej príležitosti jeho telo previezli do Ríma, spolu s telom apoštola Filipa, do nádherného chrámu Svätých Apoštolov, kde sú ešte aj podnes uložené a uctievané pod hlavným oltárom vo veľmi vzácnej schránke. Hlava nášho sv. Jakuba sa však uschováva v ankonskej katedrále, ktorej ju odovzdal do daru už roku 1380 carihradský patriarcha, Pavol Paleolog.

Slávne mučeníctvo nášho veľkého apoštola a biskupa jeruzalemského podľa všetkej pravdepodobnosti nastalo 10. apríla roku 62, v siedmom roku panovania cisára Neróna. Mal vtedy už 96 rokov, z ktorých tridsať strávil nepretržite na svojej biskupskej stolici, ktorú, ako udáva Euzebius, ešte koncom V. storočia uschovávali a uctievali v Jeruzaleme.

Nikdy nebolo takého oplakávaného pastiera, — dodáva. — A ani sám židovský dejepisec Jozef Flavius neváha tvrdiť, že hrozný trest, čo onedlho dopadol na Jeruzalem, bol pre zavraždenie tohto spravodlivého človeka. Jozef Flavius potvrdzuje ešte aj to, že samého najvyššieho kňaza Annáša, ktorý bol hlavným strojcom tejto vraždy, obžalovali pred novým rímskym správcom Luciom Albinom a pozbavili miesta.¹⁷ Týmto činom však nebola ešte vykorenená falošná a nešťachetná rasa Kajfášovcov.

SVÄTÝ ŠIMON

Šimon Kananejský. — Svadba. — Učeník. — Apoštol. —
Mučeník.

Pri slávnostných spomienkach a v cirkevnej liturgii je meno apoštola sv. Šimona vždy spájané s menom apoštola sv. Júdu. A sviatok obidvoch slávi sa dňa 28. októbra. A je to správne, lebo všetci apoštolovia sú navzájom spojení v tej istej sláve, nado všetko sú spojení sv. Šimon a Júda, ktorí odrazu boli povolaní na apoštolát, spolu ho uskutočňovali a spolu mučeníctvom korunovali. Podľa toho ani ich história by sa nemala nikdy oddeľovať. Ale nás jednako núti povaha našej práce, aby sme osobitne uvažovali aj o sv. Šimonovi. Urobíme to však tak, aby zprávy o ňom sa doplnaly so zprávami o jeho nerozlučiteľnom priateľovi. Zopakujme si to i veršami Danteho:

*Svedčí sa, by tam, kde jeden je,
uvádzaný bol aj druhý,
lebo oni dvaja spolu bojovali;
nech teda spoločná im sláva svieti.¹*

Šimon Kananejský.

Uvedomme si predovšetkým, že nášho Šimona nazývajú evanjelisti² Kananejským, lebo sa narodil v Káne Galilejskej, hádam krátko po narodení Spasiteľa. Robia to aj preto, aby ho rozlíšili od druhého Šimona, ktorý sa stal Petrom. Dávajú mu však ešte iné, významnejšie prímene: Zelotes alebo Zelante, azda pre horlivosť — ktorú prejavoval ešte predtým, než sa stal apoštolom — v zachovávaní mojžišovských predpisov, alebo azda preto, že bol stúpencom Júdu Gaulonitu, vodcu židovskej strany, nazývanej Zelanti. Ich cieľom bolo zbaviť sa rímskeho panstva. Okrem toho — podľa sv. Hieronyma³ židovské slovo Kananeus a grécke slovo Zelote majú rovnaký význam. Sv. Lukáš prvý použil takýto preklad vo svojom Evanjeliu⁴ a ostatní evanjelisti ho nasledovali.

Aby sme doplnili skromné poznatky o našom apoštolovi, pripojujeme ešte, že skoro podľa všetkých gréckych spisovateľov, ba i podľa Nicefora Kalistu,⁵ Šimon mal byť tiež Ježišovým bratancom a práve on ho akiste pozval na svadbu v Káne Galilejskej. Zdá sa, že bolo zistené, že ženích tejto svadby volal sa práve Šimon; a potom podľa skutočnosti, že Ježiš so svojou Najsvätejšou Matkou a niektorými apoštolmi zúčastnili sa na tejto svadbe, mnohí dokazujú, že tu bol určite dajaký sväzok príbuzenstva. Čudné by však bolo, keby po tejto svadbe namiesto manželského života mal Šimon začať život apoštolský. Aby sme mohli pochopiť takýto príbeh, bude vhodné, keď sa aj my, hoci nepozvaní, zúčastníme na oslave takej mimoriadnej svadby.

Svadobné slávnosti preťahovali sa v Galilei sedem dní. Cez tieto dni bol stôl stále pre pozvaných prestretý. Ženích mával svojich priateľov, mladucha svoje priateľky. Priatelia prvého sa nazývali »Synovia svadobnej izby« a tvorili jeho družinu. Okrem toho mal ženích jedného družbu a mladucha družicu. Nazdávame sa, že v našom prípade sa nemýlime, ak v ženíchovom družbovi vidíme jeho dôverného a milovaného priateľa Judáša Tadeja. O mladuche neodvážime sa vysloviť nijakú mienku, keďže u nej je aj meno neisté. Niektorí hovoria, že mala ňou byť akási Mária Magdaléna a pritom zachádzajú niekedy až tak ďaleko, že si ju pletú so známou sestrou Lazára. Niektorí by zasa radi v nej vidieť Zuzanu, ktorú zvečnil sv. Lukáš.

Pri odprevádzaní mladoženíchov do svadobnej izby išiel najprv družba s plným pohárom a na prahu predniesol tieto básnické želania, uvádzané z talmudu: Nech je požehnaný Pán, náš Boh, kráľ sveta, ktorý stvoril človeka na svoj obraz a podobenstvo a pripravil mu večné bývanie! Buď požehnaný Ty, Pane, ktorý si ho stvoril! Požehnaný buď Ty, Pane, náš Boh, ktorý si stvoril radosť a veselosť, ženícha a mladuchu, ľúbosť a lásku bratskú, spoločnosť a pokoj. Učiň, Pane, aby sa v meste Júdovom a po cestách Jeruzalema čoskoro ozývala radosť a veselosť, hlas ženícha a mladuchy, hlas šťastného nadšenia vo svadobnej izbe. Ona je sladšou než všetky slávnosti a deti sú ľúbeznejšie než ľúbeznosť všetkých spevov.«

Aj ceremónie, ktoré predchádzaly hostine, boli

mnohoraké. Pozvaní začínali sa pozdravovať slovami: »Nech je Pán s vami! Nech vás Pán žehná!« Potom nasledovalo umývanie nôh, ktoré robili sluhovia, alebo menej významní domáci ľudia. Hostina mala okrem toho aj svojho predstaveného, totiž staršieho, o ktorom sa hovorí už v Ecclesiasticu.⁶ Povinný bol prvý ochutnať víno pred nalievaním. Keď pozvaní už zaujali svoje miesta, vstal a držiak v pravej ruke plný pohár, nazývaný »kalichom požehnaní«, calix benedictionis, predniesol posvätné želanie: »Požehnaný buď Ty, Pane, Boh náš, ktorý si stvoril plody viniča!« Potom, keď okúsil víno, kalich koloval dookola. Aj pri zakončení jedla s pohárom v ruke zopakoval svoje žehnania slovami: »Chváľme Toho, ktorý nás živí svojimi dobrodeniami a z dobroty ktorého sme nažive.« Všetci prítomní odpovedali na to: »Nech je naveky požehnaný Ten, čo nám uštedril pokrm, ktoré sú jeho vlastníctvom a ktoré nás udržujú pri živote.«

Všetky tieto obrady a prosby zaiste odbavili aj na svadbe v Káne. Avšak vieme, ako zrazu za hodovania bol nedostatok vína a Panna Mária zachránila mladoženíchov pred rozpakmi. Opätovne poprosila svojho Ježiša o nápravu, takže urobil vtedy svoj prvý zázrak premenením vody šiestich veľkých nádob v najlepšie víno. A keď ho starejší ochutnával, — keďže nevedel, odkiaľ víno pochádza, — obrátil sa na ženícha, nášho Šimona, a s prekvapením sa ozval:

»Každý podáva najprv dobré víno a horšie len potom, keď si (hostia) upili. Ty si však zachoval dobré víno až dosiaľ!«

Vtedy náš Šimon, dobre vediac, že v jeho pivnici nebolo už ani dobrého ani zlého vína, istotne sa

začal vyzvedať, odkiaľ je toto nové, výborné víno, ktoré tak hojne nalievali, a tak veľmi ľahko zistil, že prvý veľký zázrak, ktorý vykonal jeho príbuzný Ježiš, stal sa práve v jeho dome. Takýto zázrak však Ježiš určite neurobil pre rozveselenie svadobných hostí, ale, ako hovorí jeden zo svätých Otcov, zmenil tu vodu na víno preto, aby zmenil aj ženícha Šimona na apoštola.

A naozaj, mladoženích cíti, že sa zmenil. V jedinej chvíli objaví Ježišovo božstvo, vidí v ňom tak očakávaného a vytúženého Mesiáša a jeho srdce, rozpálené láskou voči mladuche, začína sa rozhárať jedine láskou voči Nemu. Mnohí grécki spisovatelia sa nazdávajú, že skôr, než sa skončily svadobné slávnosti, požiadal svoju nevestu o súhlas, aby smel nasledovať Ježiša. A tento súhlas aj dostal. Ešte nedávno by bol pre ňu všetko obetoval, teraz však začal nasledovať Ježiša a netúžil po ničom inom, len aby bol pojatý medzi apoštolov.

Učeník.

A zdá sa, že jeho príklad nasledoval vzápätí jeho nerozlučný priateľ Judáš Tadej. Obaja sa odhodlali nasledovať Majstra a skôr, než by sa boli stali jeho apoštolmi, ukázali sa poslušnými a vernými učeníkmi. Aké dôležité a účinné musely byť teda poučenia, ktorých sa im dostalo. Tu, hľa, je niečo, čo je možné vybrať z Evanjelií, a z čoho najmä naši dvaja priatelia čerpali poklad naučenia.

»Posielam vás, hovoril Božský Majster, ako baránkov medzi vlkov, ale s príkazom, aby ste sa nedali zožrať, lež aby ste tých, ktorí žerú baránkov,

premenili na miernych baránkov.« A aby sa im toto zvláštne podujatie vydarilo, božský paradoxista napomína svojich vyslancov, aby boli súčasne hadmi i holubicami. »Buďte opatrní ako hady a prostí ako holubice.« Opäť taký paradox, ktorý by prinútil na úsmev neokrôchanú psychológiu našich mudrcov. Plaz zrady nemôže bývať v tom istom hniezde ako biely vták lásky. A predsa, ako výstižne povedal jeden z našich najskvelejších spisovateľov,⁷ prostota je sila, ktorá premáha všetky lesti. Rozvážnosť je len jednou z tvárí prostoty. Rozvážnosť nie je leťou. Úskoční ľudia zvíťazia vždy v prvej chvíli a vždy prehrávajú skôr, než sa vec skončí. Nadaní ľudia sa môžu zdať hlúpymi a predsa konečný výsledok ukáže, že ich hlúposť skrývala oveľa vyššiu múdrosť, než sú všetky zlomyseľnosti. Prostí, nevedomí a úprimní majú moc, ktorá premôže aj najúskočnejších: moc nevinnosti. Dieťa, ktoré umlčí starca svojimi otázkami, vidiečan, ktorý svojimi odpoveďami zatvorí ústa filozofovi, sú obyčajnými symbolmi víťaznej sily nevinnosti. Prostota našepkáva slová a činy, ktoré prevyšujú ľstivé výmysly obyčajnej diplomacie.

Tí, ktorých Ježiš posielal získavať duše, boli vidiecki nevzdelanci, ale vedeli byť bez protirečenia a bez ťažkostí pokorní ako ovce, obozretní ako hady a jednoduchí ako holubice. Ale ako ovce bez zbabelosti, hady bez jedu a holubice bez chlíplosti.

Ich bohatstvom musela byť chudoba. Išli hlásať evanjelium chudobným a nemohli byť preto boháčmi: nemohli byť však ani žobrákmi v pravom význame slova, lebo »hoden je robotník svojej mzdy«. Chlieb života, ktorý mali rozdeľovať medzi hladných

po spravodlivosti, zasluhoval si za odmenu chlieb pšeničný. Ale robotníci sa mali dávať do tejto obdivuhodnej práce bez hocijakej starosti: »Nezaobstáravajte si ani zlato, ani striebro, ani meď do svojich opaskov, ani si nekupujte torbu na cestu, ani dva plášte, ani obuv, ani palicu.« Kovy, obťažní prostredníci bohatstva, sú ľarchou pre dušu: to je bremeno, ktoré ťahá na dno. Lesk zlata spôsobuje, že zabúdame na svetlo slnka a lesk striebra dáva zabudnúť na trblietanie hviezd, a lesk medi nám dáva zabudnúť na oheň. Kto sa drží kovu, zasnubuje sa so zemou a ostáva na ňu pripútaný. Nepozná nebo a nebo nepozná jeho. Preto Božský Majster chce, aby jeho učeníci nenosili so sebou nič, okrem šiat na sebe, a aby sa uspokojili s tým kúskom chleba, ktorý nájdu na stole svojich hostiteľov. Potulní kňazi sýrskej bohyně alebo iného východného božstva nosili so sebou spolu s posvätnými božstvami torbu na dary a mešec na peniaze. Ježiš naproti tomu káže svojim apoštolom: »Zadarmo dávajte to, čo ste zadarmo dostali.« Keďže bohatstvo, aby sa lepšie ukrylo, mení svoju obyčajnú podobu kovu v podobu všelijakých vecí, mali sa zvestovatelia kráľovstva zriecť aj druhých šiat, obuvi a palice a vôbec všetkého, bez čoho sa môžeme zaobísť.

Božský Majster prechádza potom na iné vzácne zvláštnosti, na ktoré nikdy nesmú hlásatelia Evanjelia zabúdať: »Do ktorého mesta alebo mestečka prídete, — prikazujte svojim učeníkom, — dopytujte sa, kto je v ňom hoden (vás).« (Mt 10.) Apoštol totiž poctí toho, u koho sa zastaví. »Tam ostaňte, až kým neodídete.« Každá zmena poukazovala by v skutočnosti na prílišnú starostlivosť o vlastné pohodlie

a na nestálosť charakteru, čo nijako nesvedčí mužovi Božiemu. A potom nejeseť bolo by urážkou hostiteľa, ktorý by sa mohol pokladať za opovrhnutého. Opravdivému pracovníkovi Evanjelia stačí to, čo nájde, a nevyhľadáva iné — lepšie.

»A keď vstúpite do domu, pokračuje Ježiš, — pozdravte ho a povedzte: »Pokoj tomuto domu!« Ak ten dom je toho hoden, váš pokoj nech príde naň; ale ak nie je toho hoden, váš pokoj nech sa k vám vráti. A kto by vás neprijal, ani nevypočul vašu reč, pri svojom odchode z takého domu alebo mesta otraste si prach z nôh.⁸ Veru, povedám vám, ľahšie bude v deň súdu krajine Sodomčanov a Gomorčanov ako tomu mestu.« (Mt 10.)

Pre srdce Ježišovo nemôže byť naozaj nič dojímaviejšieho než uvítanie, preukázané jeho učeníkom. Ak je však zločinom zatvárať pred nimi dvere, tak zasa srdečné prijatie bude veľkou zásluhou, preto Majster pokračuje: »Kto vás prijíma, mňa prijíma, a kto mňa prijíma, prijíma toho, ktorý ma poslal. Kto prijíma proroka pre jeho prorocké poslanie, dostane odplatu proroka.« Živiť ho, chrániť, šatiť, či to nie je pomáhať mu, aby splnil svoje poslanie, mať podiel na jeho námahách a tak i na jeho zásluhách? A Ježiš pokračuje: »Kto by teda podal piť jednému z týchto maličkých čo len pohár studenej vody, pretože je mojim učeníkom, veru, vravím vám, nestratí svoju odmenu!«

To, čo majú apoštolovia ohlasovať po mestách, ktoré ich prijímú je: »Priblížilo sa k vám kráľovstvo Božie!« Majú im okrem toho vysvetliť, ako je možné zameniť kráľovstvo pozemské za kráľovstvo nebeské, a poučiť ich o podmienkach, na to potrebných.

ako sú: modlitba, pokánie a láska. Skúškou toho, ako všetko oznamovali, nebudú tak ani rozumové presviedčania, ako zázraky, ktoré budú konať: uzdravovať budú chorých, hovoriť budú novými jazykmi, vyháňať diabolstvá...

Toto boli podstatné poučky, ktorých sa dostalo učeníkom a tak aj nášmu Šimonovi od Božského Majstra slovom a príkladom. Šimon, ktorý teda patrila medzi nich, ich nadovšetko uplatňoval v živote, za čo bol pripočítaný k Dvanástim. Takto z jednoduchého učeníka stal sa apoštol.

Avšak nič mimoriadneho nevieme o tejto voľbe. Najskôr sa stala po tej noci, ktorú Božský Majster prebdel v modlitbách na vrchu Korûm-Hattin, tak, ako sme to opísali u sv. Marka a sv. Lukáša.

»Potom vystúpil na vrch a povolal k sebe tých, ktorých sám chcel. A tí prišli k nemu. Ustanovil ich dvanástich, aby boli s ním, a týchto chcel poslať kázať. Dal im moc (liečiť choroby a) vyháňať diablov. Ustanovil teda týchto dvanástich: ... Šimona Kananejského...«⁹

Druhý píše ešte presnejšie: »V tých dňoch sa vyšiel modliť na vrch a v modlitbe k Bohu strávil celú noc. A keď sa rozhodilo, svolal svojich učeníkov, vyvolil si z nich dvanástich, ktorých aj nazval apoštolmi: ... Šimona, zvaného Horlivcom.«¹⁰

Apoštol.

Po nanebevstúpení Božského Majstra a po poslaní Ducha Svätého, aj náš Šimon sa akiste s celou svojou horlivosťou venoval obráteniu stratených oviec domu izraelského, ako to Ježiš nariadil. Židia boli

teda prvotínami jeho apoštolátu, no neboli jedinými. I mnohé iné vzdialené národy počuly slová jeho evanjelia a hádam s väčším úžitkom.

Zdá sa, že po rozídení Dvanástich odišiel najprv do Egypta a potom do Mauretánie a do iných končín Afriky. Sv. Hieronym tvrdí, že medzi týmito národmi mnohých obrátil. Postupujúc po severnom africkom pobreží, prešiel cez úžinu Cadizskú a dostal sa vraj až po britské ostrovy. O tejto ceste niet však autentických zpráav a niekoľkí autori, ktorí o nej rozprávajú, — ako Nicefor,¹¹ — majú v svojich zpráavach toľko protirečení, že sa nebadane pripravili o všetku hodnovernosť.

Je pravdepodobnejšie, že náš apoštol nikdy do Británie nešiel a v najlepšom prípade mohol ta poslať niektorých svojich učeníkov. Ale ak by tam bol naozaj býval, treba pripomenúť, že sa veľmi rýchle vrátil na Východ, kde ho nachádzame pohromade s druhým apoštolom Júdom Tadejom.

Tento zasa, keď prešiel Sýriou, Mezopotámiou a — podľa sv. Paulina — aj Líbyou, dostal sa do Perzie, kde sa mal stretnúť so svojím milovaným priateľom Šimonom. Tohto od tej chvíle už viac neopustil. Odvtedy história jedného je aj históriou druhého a tak obaja sú obostretí slávou toho istého apoštolátu a toho istého mučeníctva.

Perzia, ktorá sa takto stala spoločným poľom ich námah, bola územím, čo predstavovalo vtedy mimoriadne prekážky. Perzská civilizácia a kultúra, ktorá sa rozvinula na vysoký stupeň, sa viac než hoci-kedy predtým bránila proti šíreniu novej myšlienky a morálky kresťanstva.

Svätí apoštolovia Šimon a Júda vedeli však pri-

viest do rozpakov vyzývavú trúfalosť čarodejníkov a šudierov skvelou pohotovosťou svojich rečí a mocou svojich zázrakov. Tyranom vedeli odporovať svojou rozvážnosťou, svojím učením vedeli víťaziť nad filozofmi, ľudia získavali si láskou. Istý historik hovorí, že nevýslovné boli úspechy, ktoré dosiahly najmä v Suanire, hlavnom meste oblasti Partov, ktorí boli spojencami Perzie. Tu obaja skončili svoje preslávené pôsobenie korunou rovnakého mučeníctva. Pozrime ešte, ako o tejto udalosti rozprávajú niektorí dejepisci, medzi nimi Tillemont, Surio, Ruinart a iní.

Mučeník.

Okolo roku 70 dvaja apoštolovia Šimon a Júda, keď boli spolu kázali a mnohých obrátili v rozličných mestách Perzie, dostali sa až na pohraničie tohto rozsiahleho impéria. Tu sa však stretli s veľkým vojskom, ktoré viedol generál Baradaco. Išiel práve bojovať proti Peržanom a zničiť ich.

Keď dvaja apoštolovia vstúpili do nepriateľského tábora, už svojou prítomnosťou umlčali veštby a rozdrvili modly, ktorým sa oni úbožiaci klaňali.

Celé vojsko zosmutnelo pri týchto zázrakoch a pokladalo ich za smutnú predzvesť. Pochytil ich však panický strach, keď kňazi modiel prišli ku generálovi Baradacovi a žiadali smrť pre dvoch cudzincov.

Ale generál ešte pred vyslovením výroku chcel vidieť a počuť obžalovaných.

Apoštolovia s najväčšou radosťou prišli do stanu generála a aj tu využili vhodnú príležitosť, aby hlá-

sali Ježiša Krista a jeho Evanjelium a dokázali, akú moc má Kristus, keď vedel umlčať ich modly.

Keďže však Baradacus žiadal od nich ešte aj iný dôkaz, naši apoštolovia pozvali pohanských kňazov, aby sa vyslovili o výsledku vojny.

Odpovedali, že vraj bude zdĺhavá, tvrdá a krvavá...

»Vôbec nie, — prerušil ich náš Šimon, — zajtra práve o tejto hodine prídu sem vyslanci a budú žiadať o mier, za podmienok, ktoré vy sami budete chcieť.«

A naozaj, nasledujúceho dňa v predpovedanú hodinu prišli do tábora poverenci, žiadajúci o mier, ochotní prijať hocíjaké podmienky, len aby sa vyhlili vojne.

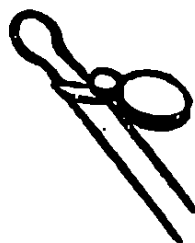
Mier dohovorili a generál Baradaco a s ním skoro všetci vojaci sa obrátili na kresťanstvo. Naši apoštolovia ich aj pokrstili.

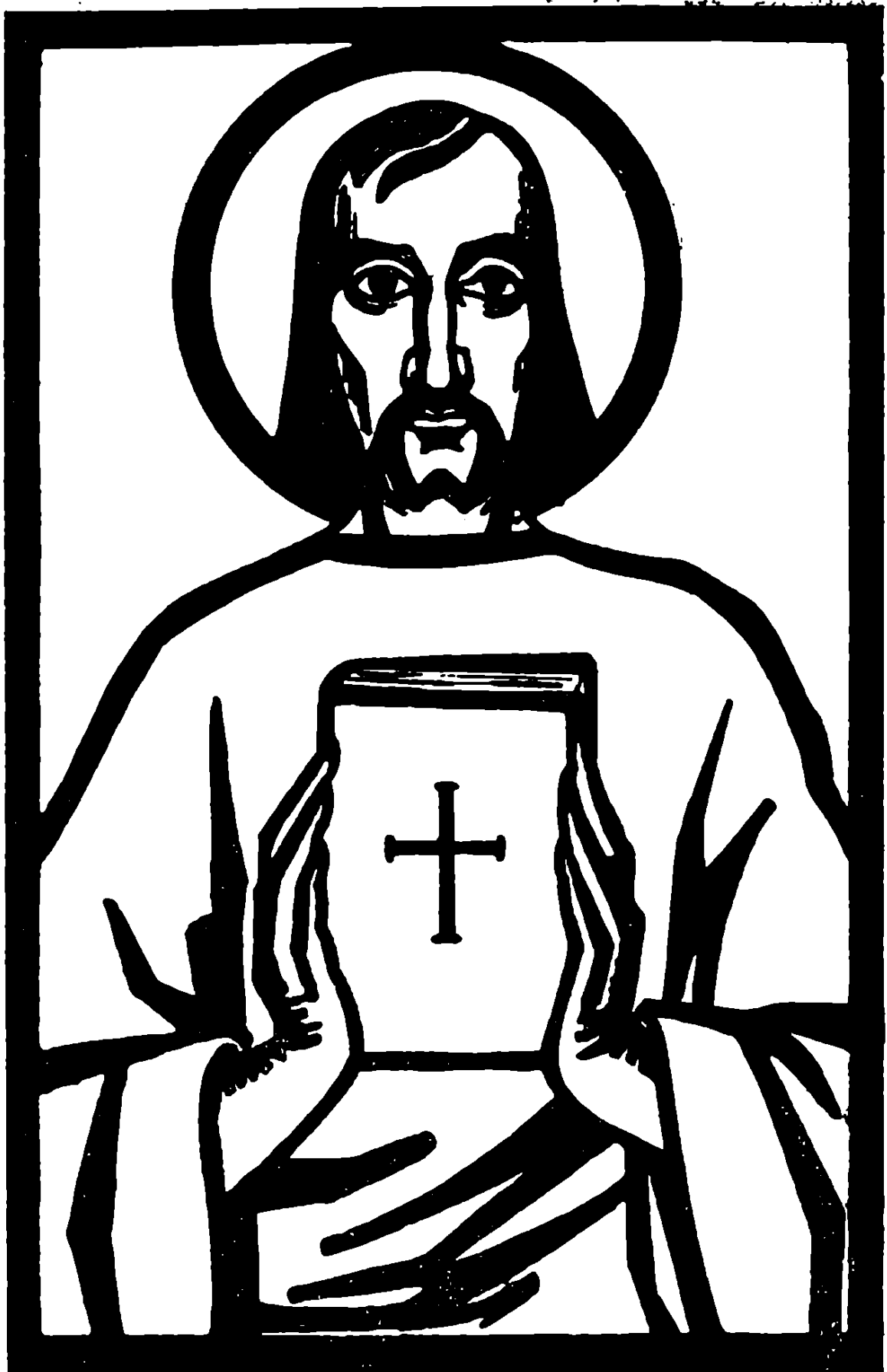
Iba kňazi a čarodejníci zostali zaťatými a dozvediac sa, že apoštolovia ohlasovali Evanjelium v meste, ktoré bolo v susedstve Suaniru, popudili tu proti nim ľud, ktorý ich najkrutejším a najbarbarskejším spôsobom usmrtil.

Podľa mnohých historikov, medzi nimi aj podľa sv. Hieronyma a ctihodného Bedu, boli vraj obaja ukrižovaní. Avšak podľa iných boli im vraj odpílené údy a potom boli sťatí. Tento názor by potvrdzovaly aj starodávne maľby, ktoré práve predstavujú našich apoštolov s pílou a sekerou. Niektorí maliari kladú na ich čelá aj plameň, ako by chceli naznačiť, že svietili ako dva veľké svietniky.

Podľa toho, čo ešte spomína sv. Hieronym, a tiež podľa historického odseku »Skutkov sv. Ondreja«

umučené telo nášho Šimona vraj zpočiatku jeho učenici uschovali v istej jaskyni v blízkosti Bosporu Cymmenijského, ale onedlho spolu s telom sv. Júdu Tadeja ho preniesli do Babylonu, kde im vystavili nádhernú svätyňu. Avšak po zničení Babylonu iný, ešte veľkolepejší chrám ich mal prijať a ochraňovať: Chrám sv. Petra v Ríme. Pod kopulou Michelangela aj oni našli prístrešie, dôstojné ich slávy.¹²

SVÄTÝ JUDÁŠ TADEJ

Božie príbuzenstvo. — Medzi Dvanástimi. — Apoštolát. —
Katolícky list. — Mučeníctvo.

V slávnom sozname apoštolov sv. Lukáša zaujíma Judáš Tadej predposledné miesto. Za ním nasleduje už len iný Judáš, o ktorom sa tu však ani nezmie-
nime, lebo nie je hoden, aby bol v takejto spoločno-
sti, a okrem toho až priveľa sme sa ním zaoberali
v inom našom diele, na ktoré čitateľa odkazujeme.¹

Za tohto predpokladu povedzme si teda tu aspoň
to málo, čo určitého môžeme vedieť o našom Judá-
šovi, natoľko rozdielnom od toho druhého, s ktorým
nemal nič spoločného okrem mena.

Božie príbuzenstvo.

Ešte za svojho života nášho Judáša rozlišovali
i samotní evanjelisti od jeho menovca prírmeniami
Tadej alebo Lebbeo. Prvé prírmenie podľa sv. Hie-
ronyma² znamenalo by asi »Chvályhodný« a druhé:
nadanie, múdrosť, ducha; samé pekné vlastnosti,
ktoré zaiste náš Judáš mal.

Je tiež zistené, že tak ako Jakub Mladší, Jozef
a Šimon, bol tiež synom Alfeovým. Tento zasa bol

bratom prečistého ženicha Panny a jej švagrinej, bol bratancom Ježiša Krista a veru v Evanjeliu je často nazývaný »bratom Pánovým«.³

Toto však, ako sme sa o tom už raz zmienili, priviedlo Origena, Euzebia, sv. Epifania, sv. Hilária a ešte niektorých cirkevných Otcov na myšlienku, že náš Júda nebol synom Márie Alfeovej, ale synom Márie Jozefovej. Táto vraj, keď mocou Ducha Svätého porodila svojho Božieho Syna Ježiša, porodila aj iných synov, splodených svojím ženichom. Svoju mienku opierajú čiastočne o text, ktorým sv. Matúš vyhlasuje, že Jozef nenažíval so svojou snúbenicou, kým neporodila svojho prvorodeného syna.⁴ Hovorí predovšetkým, že toto vyjadrenie »kým« znamená potvrdenie alebo popieranie niečoho, čo sa stalo, alebo nestalo do uvedeného času. A od tohto času znamená už opak toho, čo bolo tvrdené na začiatku. Evanjelista teda chcel vraj povedať len toľko, že Jozef nenažíval so svojou nevestou len do narodenia Ježišovho.

Proti takýmto námietkam už sv. Hieronym odpovedá dosť ostrou poznámkou, že slovko »kým« vysvetľuje len to, o čom sú pochybnosti, nerieši však to, čo je isté. Tak napr. keď povieme: — Elvidius nebude robiť pokánie, kým neumrie — tým nechceme povedať, že bude robiť pokánie po smrti. Sv. Matúš teda vysvetľuje, že Najsvätejšia Mária ostala pannou až po narodenie Ježiša, ale o tom, čo sa stalo ďalej, nehovorí už nič, lebo myslí, že čitateľ to i tak bude vedieť z Evanjelia, ktoré nikde nehovorí o synoch Márie. Isteže treba doznať, že táto veta Evanjelistu, takto prispôsobená, vyzerá trochu čudno, ale treba mať na pamäti povahu hebrejskej reči,

ktorou písal a v ktorej sa často stretávame s podobnými zvratmi. Tak v hlave VIII. v Genesis čítame: »Krkavec sa do korábu nevrátil, kým nevyschly vody na zemi«, čo neznamená, že by sa ta bol vrátil hneď.

Čo sa potom týka pomenovania »prvorodený«, ktorý používa sv. Matúš, aj sv. Lukáš⁶ na označenie Božského Dieťaťa najsvätejšej Márie, na to dal už Lucián takúto odpoveď: »Ak je niekto prvý, znamená to, že nie je jediný: ak je niekto jediný, nie je prvý.«⁶ A sv. Germán sa pýta podobne: Keď je niekto prvorodený, tak ostatní sú druhorodení? Avšak hneď pripojuje: »Keď nám viera hovorí, že Panna Mária nemala pôsobením Ducha Svätého iných telesných synov okrem Ježiša, pod názvom druhorodení možno rozumieť len synov duchovných: okrem Krista nemala Blah. Panna nijakých iných telesných synov; preto musela mať synov duchovných.⁷ A iní svätí Otcovia a Učítelia potom vysvetľujú, ako pod duchovnými synmi treba rozumieť všetkých kresťanov.

Odhliadnuc však od týchto asketických úvah, môžeme pokladať za pravdepodobné, že evanjelisti použili označenie »Prvorodený« preto, aby upozornili na výrazy, ktoré používal zákon, a tiež preto, aby dali Ježišovi titul, na ktorý každý Izraelita býval hrdý, lebo prvordený býval obetovaný Bohu a stával sa tým vo chvíli človekom Božím. Prvorodený, i keď bol zákonom takto označený,⁸ bol tiež syn jediný, ktorý ostával prvým, i keď bol len samotný.

Po týchto vysvetleniach musíme sa pridržať teda mienky, že Panna Mária nemala ani po zázračnom zrode svojho Božského Dieťaťa iných synov a že sv.

Judáš Mladší, Jozef a Šimon, ktorých evanjelisti nazývajú »bratmi Pánovými«, boli — ako sme už inde spomínali — jeho bratancami. Tento stupeň pokrvenstva bol v aramejskej reči, veľmi chudobnej na slová, jednoducho označovaný všeobecným slovom »ach«, ktoré znamenalo tiež brata, vnuka, bratanca atď. . . .

Konečne už aj jednoduchý stupeň bratanca s Ježišom musel byť veľkou cťou pre nášho Judáša Tadeja, ktorý takto mohol Pannu Máriu a jej prečistého sv. Jozefa volať ujčekom a ujčinou. Najsvätejšiu Máriu preto, že bola švagrinou jeho matky a sv. Jozefa, preto, že bol pravdepodobne bratom jeho otca Alfea alebo Kleofáša.

V pravde teda takéto bolo božské príbuzenstvo nášho apoštola, čo však, ako vyplýva i zo samých Konštitúcií apoštolských, nijako mu neprekážalo, aby sa čoskoro oženil a mal niekoľkých synov a vnukov, s ktorými si pokojne obrábal svoje polia. Bol totiž roľníkom. Hegesipus, od ktorého prostredníctvom Euzebia poznáme tieto podrobnosti, dodáva, že dvaja vnuci nášho Judáša boli neskoršie vysvätení za kňazov, ba i za biskupov dôležitých cirkví.

Medzi Dvanástimi.

Na istom mieste Evanjelia nachádzame aj nášho Judáša Tadeja medzi Dvanástimi, no nič sa nehovorí o mieste, čase a okolnostiach jeho povolania na apoštolát. Keďže bol v blízkom príbuzenstve s naším Pánom, s ktorým pravdepodobne aj rástol v Kafarnaume, môžeme celkom oprávnené predpokladať, že aj jeho, tak ako jeho brata Jakuba, Božský Majster

medzi prvými povolal, lebo požíval jeho výnimočnej blahosklonnosti.

Zmienky si zasluhuje nezvyčajné odhalenie božej lásky, ktoré mu preukázal Ježiš práve vtedy, keď sa ho náš Judáš pri poslednej večeri pýta, prečo sa tiež neukáže svetu. Božský Majster na to odpovedá, že svet si nezasluhuje, aby sa mu Boh zjavil, lebo je nepriateľom toho, čo jedine môže urobiť dušu hodnou nebeského kráľovstva, a že svoju dôvernú priazeň udelí len tým, ktorí ho milujú. »Ak ma kto miluje, pokračuje Ježiš, zachová moje slovo, a Môj Otec ho bude tiež milovať. Prídeme k nemu a budeme u neho prebývať.« »...ad eum veniemus et apud eum mansionem faciemus.«⁹

Takto dal tiež Božský Majster vedieť svojmu vernému učeníkovi Judášovi Tadejovi to, na čo sa ho pýtal, čo bolo svedectvom, že ho miluje, lebo nasleduje jeho reči a príklady, že On a jeho božský Otec prebývajú už v jeho srdci.

Ježiš použil túto príležitosť, ktorú mu poskytovala otázka, nadhodená Judášom, »nie tým Iškariotským«,¹⁰ aby aj ostatným apoštolom, ktorí ho v tejto poslednej hodine obkľučovali, sľúbil poslanie Ducha Svätého: »Toto vám hovorím, kým som ešte s vami. No Obranca, Duch Svätý, ktorého Otec pošle v mojom mene, ten vás naučí všetkému a pripomenie vám všetko, čo som vám hovoril: Pokoj vám zanechávam, svoj pokoj vám dávam; nie ako svet dáva, dávam vám (ho). Nech sa nermúti a nestrachuje vaše srdce! Však ste počuli, že som vám hovoril: »Odchádzam, ale vrátim sa k vám!« Keby ste milovali, radovali by ste sa, že odchádzam k Otcovi, lebo Otec je väčší

ako ja. Povedal som vám to už teraz, skôr ako sa stalo, aby ste uverili, keď sa to stane...»¹¹

Nevieme, čo asi dodal náš Judáš k týmto slovám Božského Majstra, a ešte menej, čo robil v období svojho nastavajúceho mučenia a smrti. Isté je, že s ostatnými Dvanástimi s hrôzou pozoroval, ako sa doslovne splnily Majstrove predpovede. Zradia ho, predajú za tridsať strieborných, sviažu ako zločince, odvádzajú k Herodesovi a Pilátovi, bičujú do krvi, korunujú tŕním... Je zmätený ako jeho brat Jakub, keď počuje, ako dav svätokrádežne vyvoláva: Ukrižuj! Obaja nasledujú svojho príbuzného na Kalváriu, prítomní sú, azda len obďaleč, pri osudovom obetovaní, a keď sa slnko Nizanu skláňa na západ, zahaľujúc odrazu obraz mŕtveho Krista a jeho zarmútenej Matky, ktorá bola tiež ich láskavou príbuznou, hádam aj oni sa utiahli a uzavreli do rovnako hlbokého bôľu. Čakali len na veľký deň prisľúbeného vzkriesenia. O sv. Jakubovi sa hovorí, že nič nejedol do chvíle, kým neuvidel Majstra vzkrieseného, a je pravdepodobné, že to isté urobil aj jeho brat Judáš.

Neskoršie aj oni budú prežívať poéziu spomienok a pri častých zjaveniach Vzkrieseného ich viera a láska sa čoraz viac rozhorí.

Po svojom zmŕtvychvstaní bol Božský Majster skoro ustavične v okruhu svojich. Často ich svolával k sebe, sedával s nimi za stolom, kde viedol s nimi rozhovory, a tiež jedával s nimi. Zdalo sa, ako by nebol býval ani mŕtvy. Mučenie, Kalvária a hrob boli teraz ako by sotreté s duše nášho Judáša a jeho spoločníkov. Všetko toto zdalo sa im teraz už len ako ťažký a hrozný sen vzdialených nocí. A aká sladká

radosť ich opanovala, keď vzkriesený a oslávený Božský Majster, tak ako kedysi, rozdával im slovom alebo Eucharistiou chlieb života! Tieto posledné dni Ježišove na zemi neboly ešte dosiaľ dostatočne opísané: pôvodca Skutkov apoštolských podáva nám o nich obraz dosť neurčitý. Môžeme si ich, pravda, aspoň trochu doplniť tým, čo je v Evanjeliu.

Od sv. Lukáša sa dozvedáme, že pri svojich posledných zjaveniach často hovorieval Božský Majster svojim učeníkom o kráľovstve Božom, o podmienkach, za ktorých sa bude rozvíjať, o blízkom splnení Otcových prisľubov a o daroch Obrancu, ktorý ich pretvorí v nových ľuďoch. Nemajú sa už viac vrátiť k svojim loďkam a k sieťam na jazere, ba nemajú uvidieť ani svoj rodný kraj, rodinný dom, rodiny. Teraz už musia to všetko opustiť a obetovať sa veľkému poslaniu apoštolskému. Jeho Cirkev má sa upevňovať najmä obetami uprostred veľkých a ustavičných nepriateľstiev. Prv však, než by vystúpil na nebo v zlatom obláčku na hore Olivetskej, pred celou tou maličkou shromaždenou Cirkvou, odovzdá nášmu Judášovi a ostatným Dvanástim plnú moc: »Daná mi je všetka moc... Idte teda a učte¹² všetky národy. Ako mňa poslal Otec, tak vás aj ja posielam.¹³ Idte do celého sveta a kážte evanjelium všetkému stvoreniu.«¹⁴

Tu, hľa, je veľký testament: Ježiš vytvára svrchované právo apoštolátu, ktorého dosah je všeobecný, ako všeobecné je právo Boha. Títo zatemnení mužovia, ktorých slovo a príklad Božského Majstra natoľko osvietili, ktorých oheň Ducha Svätého natoľko rozohnil, pôjdu po celom svete, aby osvecovali a rozplameňovali každé stvorenie.

Pri rozchode Dvanástich mala byť Judášovi Tadejovi sverená Idumea, Sýria a Mezopotámia. Podľa sv. Paulína z Noly hlásal vraj evanjelium aj v Líbyi a podľa iných aj Perzii a Babylonii.

Faktom je, že po prvých misijných pôsobeniach, trvajúcich približne dve päťročia, roku 62 nachádzame ho v Jeruzaleme, azda hneď po mučeníctve jeho brata Jakuba, biskupa tohto mesta.

Po určení jeho nástupcu v osobe jeho druhého brata Šimona, ktorý tiež umrel ako mučeník vo veku 120 rokov,¹⁵ sa vraj náš Judáš opäť vydal na svoje apoštolské cesty do Mezopotámie, odkiaľ vraj prešiel do Perzie.

Zázračné činy, ktoré tu vykonal, niektorí — ešte aj sv. Hieronym a ctihodný Beda — zamieňajú so zázračnými skutkami iného Tadeja, brata apoštola Tomáša, ktorý vraj bol poslaný do Edessy ku kráľovi Abgarovi s podobizňou nášho Pána. Či sa to už naozaj stalo alebo nie, je isté, že ich nemôžeme pripisovať nášmu Tadejovi, i keď o nich hovoria dokumenty, ktoré si zasluhujú zmienky.

Naproti tomu je isté, že v Perzii mal možnosť stretnúť a spojiť sa s apoštolom sv. Šimonom, od ktorého sa už nikdy neodlúčil. Nie je ani možné vypovedať, čo dobrého spolu urobili. Nie je možné pospomínať zázraky, ktoré urobili v Babylonii, kde rozvrátili modly a chrámy a postavili kríže a oltáre, a ako priviedli k pravde nespočítateľné množstvo duší, ktoré boly v najhustejšej tme smrti. To, čo Pavol a Barnabáš vykonal spolu v Antiochii, Judáš a Šimon obnovili v Babylonii.

Aby sa tieto úspechy ešte viac rozšírili a upevnili, aj náš apoštol, ako predtým jeho brat sv. Jakub, napísal pozoruhodný list, ktorý býva spomínaný medzi spismi katolíckymi.

Na tomto mieste poznamenávame, že pod týmto názvom býva uvádzaných sedem listov, ktoré napísali apoštolovia sv. Peter, sv. Ján, sv. Jakub a sv. Judáš. Týchto sedem listov tvorí akúsi samostatnú skupinu po listoch sv. Pavla. Už Muratoriánsky Fragment katolíckymi nazýva listy sv. Judáša a sv. Jána a Origenes¹⁶ používa toto pomenovanie pri prvom liste sv. Petra. Medzi Grékmi¹⁷ prvý Euzebius a medzi Latíncami¹⁸ sv. Hieronym sa zmieňuje o siedmich listoch »katolíckych«. Toto pomenovanie však muselo byť už v ich časoch bežné. Príčiny tohto názvu treba pravdepodobne hľadať v skutočnosti, že tieto listy, na rozdiel od listov sv. Pavla, nie sú určené Cirkvi jednej alebo nejakej osobnosti, ale všetkým veriacim, prípadne početnému množstvu veriacich. List »katolícky« je teda obdobou listu okružného (encykliky). Toto je smysel slova, ako ho chápe sv. Klement Alexandrijský,¹⁹ sv. Cyril,²⁰ Euzebius²¹ a Ekumenius.²²

Je síce pravda, že dva listy sv. Jána sú adresované istej Cirkvi a tretí list je venovaný hádam určitej osobe, a predsa dostalo sa im toto pomenovanie preto, že v mnohých starých kódexoch sú takto vedené. Poradie, v akom sú dnes vo Vulgáte usporiadané, bolo na Východe všeobecné už v IV.²³ storočí a nachádzame ho aj v mnohých kódexoch gréckych. List nášho apoštola Judáša býva uvádzaný vždy posledný, ale preto nie je o nič menej dôležitý, a o nič menej hodný zmienky.

Autor posledného katolíckeho všeobecného listu sa podpisuje: »Júda, služobník Ježiša Krista a brat Jakuba.« Musel zaiste pripojiť tento posledný názov na rozoznanie od iného apoštola rovnakého mena a aj preto, aby odvolaním sa na blízky príbuzenský vzťah voči jeruzalemskému biskupovi mohol mu zaistiť väčšiu vážnosť.

Dôsledkom toho aj pravosť a apoštolský pôvod tohto listu nášho apoštola vždy uznávali nielen všetci katolíci, ale i veľmi mnohí protestanti a racionalisti, a to tým viac, že sv. Peter ho často uvádza v svojom druhom liste. A keď jednako v spisoch apoštolských Otcov nachádzame iba neisté náražky, treba to pripísať krátkosti listu a celkom mimoriadnemu obsahu listu. Je však uvádzaný aj v Muratoriánskom kánone medzi spismi inšpirovanými a ako list, patriaci nášmu apoštolovi, uznáva ho Tertulián,²⁴ pseudo Cyprian,²⁵ Lucifer z Cagliari,²⁶ Origenes a Klement Alexandrijský,²⁷ ktorí z neho uvádzajú niektoré citáty. Tento posledný o ňom prvý podáva svoj vlastný komentár. Historik Euzebius²⁸ zaraďuje ho však medzi »antelegomena«...?, tvrdiac však pritom, že list býval vždy v mnohých cirkvách čítaný a uznávaný ako list kánonický. To isté tvrdenie nachádzame aj u sv. Hieronyma,²⁹ ktorý neváha napísať: »Júda, brat Jakuba, složil krátky list, ktorý je časťou siedmich listov všeobecných. Pretože však sú v ňom svedectvá z knihy Henocha, ktorá je apokryfná, mnohí ho zavrhnú. Predsa však pre svoju starobylosť a pre nepretržité používanie (v Cirk-

vách) zasluhuje si autority a je uznávaný za spis posvätný.«

Je ťažko pochopiť, poznamenáva správne Otec Sales,³⁰ ako mohol sv. Hieronym tvrdiť, že list mnohí zamietajú, keď ešte pred ním nielen Otcovia, ktorých sme spomínali, ale aj sv. Pilastrius, sv. Ambróz, sv. Augustín, sv. Atanas, sv. Cyril, sv. Epifan atď. citovali ho ako sväté Písmo.

Z toho, čo sme dosiaľ povedali, jasne vyplýva, že už koncom II. storočia najvýznamnejšie Cirkvi list nášho Júdu uznávaly za pôvodný a kánonický. Keďže však u niektorých sa vyvinula mienka, že v liste sú uvádzané podvrhnuté knihy, vznikla pochybnosť o jeho pravosti. Toto však nestačilo oslabiť starú tradíciu, takže pôvodnosť tohto listu potom priznaly všetky Cirkvi bez výnimky ešte pred Koncilom tridentským.

List je venovaný »povolánym, ktorých si Boh Otec zamiloval a pre Ježiša Krista zachoval«. Každý chápe, že toto oslovenie je príliš neurčité a všeobecné, než by sa z neho dalo odvodiť, komu bol adresovaný. Keď však uvážime, že bludy, ktoré náš apoštol napádal, sú veľmi podobné bludom, proti ktorým bojovali v pavlínskych listoch Efezanom a Kolosanom a druhý list sv. Petra, môžeme s akousi pravdepodobnosťou uzatvárať, že ho sv. Judáš mal v úmysle písať tiež kresťanským obciam v Malej Ázii.

Okrem toho v liste niet náznaku, podľa ktorého by bolo možné určiť čas a miesto tohto spisu. Čo sa týka času, je pravdepodobné, že neprešiel ešte dlhý čas od napísania 2. listu sv. Petra, s ktorým prejavuje veľkú podobnosť, a tak nebudeme ďaleko od pravdy, ak ho určíme na rok 64.

Naproti tomu zo samého listu možno veľmi ľahko poznať pohnútky, ktoré priviedly nášho apoštola, aby ho napísal. Rozhodujúcou príčinou bolo zaiste to, že chcel odhaliť falošných učiteľov a bojovať proti nim, lebo oni svojimi bludmi privádzali do nebezpečenstva vieru mnohých. »Votreli sa totiž niektorí ľudia, o ktorých bol už dávno napísaný rozsudok. Sú to bezbožníci, ktorí zneužívajú milosť nášho Boha na výstredné nemravnosti a popierajú jediného Vládcu a Pána nášho Ježiša Krista... Títo sa však rúhajú tomu, čo nechápu, a kapú v tom, čo poznajú prirodzeným (pudom) ako nerozumná zver. Beda im, lebo sa pustili chodníkmi Kainovými a dali sa za mzdu strhnúť do Balámovho bludu a zahynuli ako odbojný Kóre! To sú však škvrny na vašich hodoch lásky, keď s vami bezočivo hodujú a vypásajú sa! To sú oblaky bez vody, ktoré vietor sem i taženie! To sú stromy aj v jeseni bez ovocia, dva razy vyschnuté, s koreňmi vytrhnuté! To sú rozčerené morské vlny, ktoré sa penia vlastnou nehanebnosťou!...«⁸¹

Po týchto energických slovách proti falošným učiteľom obracia sa apoštol na dobrých veriacich a povzbudzuje ich, aby mali súcit s toľkými poblúdenkami a aby sa modlili za ich spamätanie a obrátenie. List potom zakončuje prekrásnym doslovom: »Tomu však, ktorý vás môže zachrániť od hriechu a nepoškvrnených a jasajúcich postaviť pred svoju velebnosť (v deň príchodu Pána nášho Ježiša Krista), jedinému Bohu, ktorý nás spasil v Kristu Ježišovi Pánovi našom, sláva a veleba, sila a moc od všetkých vekov i teraz i na všetky veky! Amen.

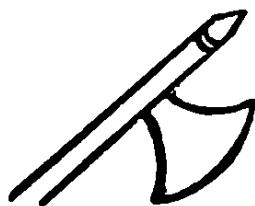
O niekoľko rokov po napísaní listu, teda asi okolo roku 70, keď bol Jeruzalem zničený podľa Božieho odsúdenia, náš Judáš Tadej i so svojim spoločníkom Šimonom bol vraj umučený v Suanire blízko Babylonu. O spôsobe jeho umučenia nevie sa nič určitého a tak sa niektorí nazdávajú, že umrel ukrižovaním, keďže tento trest bol hodne zaužívaný v týchto barbarských krajinách. V Perzii a Babylonii zúrivo križovali: nešťastní šibeničníci, vysmievani a hromadne povraždení, zaplňali zalesnené výšiny, brehy mora a okolie miest. Darius I. neváhal vydať na ukrižovanie vyše tristo Babylončanov za jediný deň a Alexander Macedónsky dve tisíc Tiresov⁸² (Tébanov)! Pravdepodobne takto skončil aj náš Júda so svojim priateľom Šimonom. Pre nich samých musel to byť, pravda, spôsob, ktorý si najviac želali, lebo bol najpodobnejší smrti Božského Majstra.

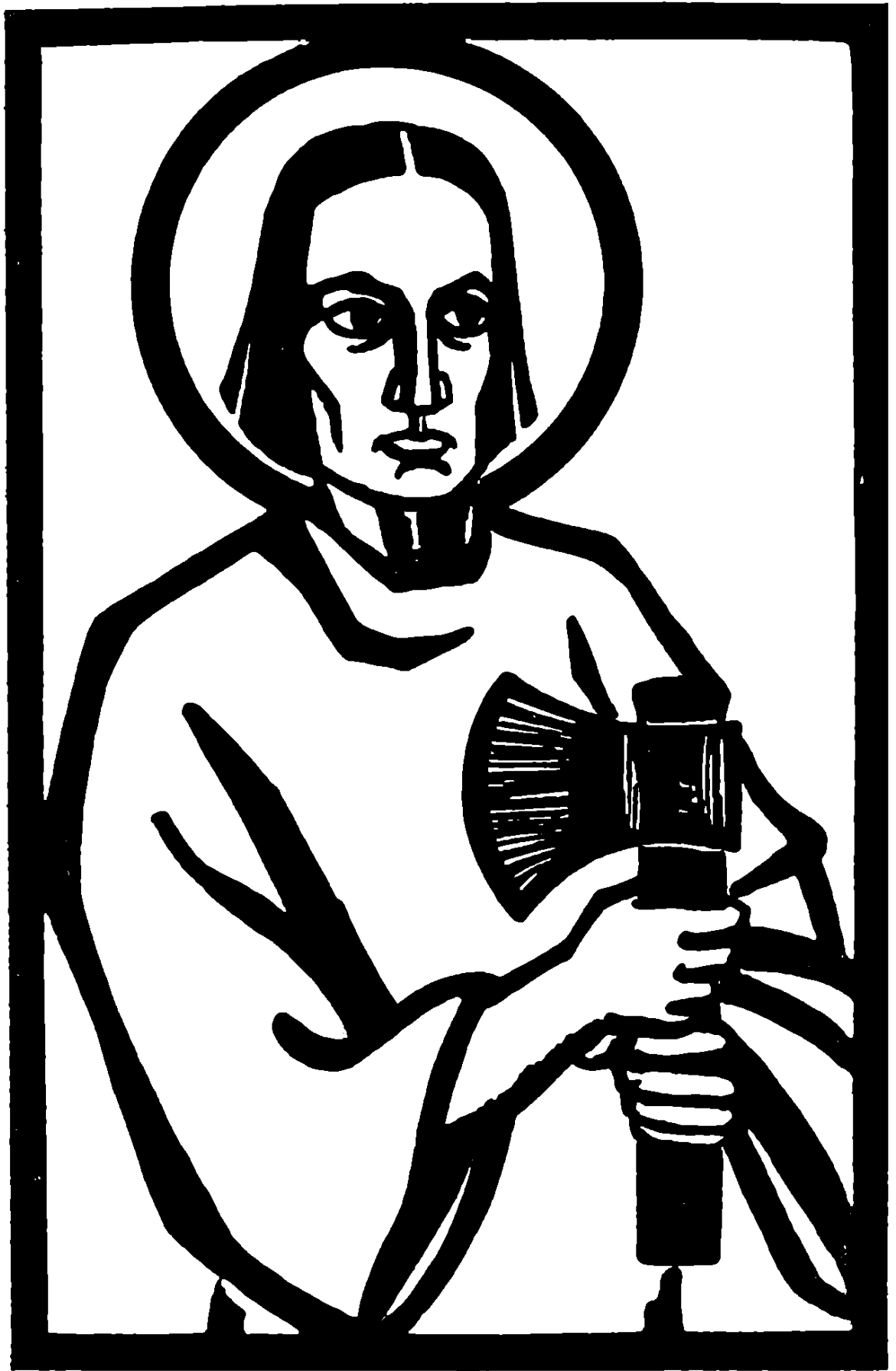
Iní historici sa väčšmi prikláňajú mienke, že dvaja Svätci podstúpili mučenictvo v Arate alebo v Arménsku, ktoré vtedy tvorilo časť rímskej ríše. Tillemont, Surio a Ruynart pripojujú potom ešte legendárne podania, o ktorých sme už hovorili, keď sme sa zaoberali sv. Šimonom.

Nech sa udalosti staly hocijako, posvätné relikvie dvoch apoštolov boli najprv prenesené do Babylonu, kde kresťania postavili nádherný chrám. Neskôršie boli prenesené do Ríma, do baziliky sv. Petra. Význačnú čiastku týchto pozostatkov uctievali však aj v katedrále Toulouse a inú časť v svätej Kaplnke v Cáchach.

Nášho Judáša Tadeja predstavujú na obrazoch s plameňom na hlave, čo má byť odznakom jeho horiacej a žiarivej viery. Niekedy ho však vidieť s podobizňou Ježišovou v ruke, keďže mu omylom pripisujú to, čo patrí vlastne druhému Tadejovi, bratovi apoštola Tomáša. Konečne obdivuhodný a aj potešujúci je rozvoj, akému sa v našom čase teší kult apoštola sv. Júdu. Ako patróna obyčajne ho vzývajú pri duševných útrapách a proti zvodom a bludným náukam falošných učiteľov. Ako sme poznali, zaiste nikto iný nemohol ich viac a lepšie zavrátiť než on svojím slávnym okružným listom.

Keby kresťania dneška a všetkých čias neboli zabudli na jeho napomenutia, a boli by sa mali na pozore pred falošnými učiteľmi, ako to odporúčal, neboli by sa zjavili Árius, Nestorius, Eutiches a ani Luther a Kalvín. A ani nevieme, ako by sme mohli čím viac odporúčať aj v našich časoch jeho uctievanie, náboženské úvahy a praktické dôsledky rozumných napomenutí nášho apoštola. S ich pomocou podarí sa zachovať v ľuďoch a národoch pevnú vieru a vrátiť Bohu slávu, moc, zvelebovanie a víťazstvo na veky vekov: »Soli Deo Salvatori nostro, per Jesum Christum Dominum nostrum, gloria et magnificentia, imperium et potestas ante omne saeculum, et nunc et in saecula saeculorum. Amen.«⁸⁸

SVÄTÝ MATEJ

Niektoré znaky. — Večeradlo. — Petrov návrh. — Žreb. —
Apoštolská činnosť. — Sláva mučeníctva.

Dvanástym a posledným apoštolom, ktorého si vyvolil náš Pán Ježiš Kristus, bol Judáš Iškariotský, o ktorom by sme mali teraz hovoriť. Neurobíme to však preto, lebo sme to už urobili¹ inde a tiež preto, že Iškariot nebol ani tak apoštolom ako skôr odpadlíkom.

Na jeho miesto, aby bol obnovený symbolický počet Dvanástich, kladú jedni sv. Mateja, iní zase sv. Pavla. My však, i keď sa onedlho, ako sa i patrí, rozhovoríme o druhom Kniežati apoštolov, nezabudneme na sv. Mateja a budeme ho pokladať, na rozdiel od tých, ktorí sa to snažia vyvrátiť,² za apoštola Ježiša Krista, i keď ho Ježiš vybral a vyvolil len nepriamo. To, že Pavla neskoršie vyznačil za apoštola sám Pán, je zrejmé; že by však toto vyvolenie bolo malo za cieľ doplniť symbolický počet Dvanástich, ako keby sa vyvolenie Matejovo nebolo ani vôbec stalo, nie je ničím podopreté. Písma, ktoré máme naporúdzi, osvetľujú, že Pavol bol vyvoleným mimo počtu Dvanástich, a to pre osobitné poslanie a na úlohu jemu sverenú. Dvanásti mali sa venovať

Izraelu, kým on mal sa obrátiť naproti tomu k pohanom.⁸ Dvanásti sú apoštolmi obriezky a on je hlásateľom neobrezaných. I keď teda protiklad medzi Pavlom a Judášom je dosť zrejmý a symbolický, i keď pokladáme za nástupcu iného a pripomíname si, že prvý svojím obrátením dostatočne napravil odpadlivosť iného, i tak treba uznať, že pravda závaží viac než obrazotvornosť, a historická presnosť viac než sentimentálne úvahy. Nikde nie je povedané, že by Duch Svätý bol zrušil vyvolenie sv. Mateja ako predčasné alebo nezákonné. A zatiaľ sám svätý Pavol, keď sa úmyselne oddelil od Dvanástich,⁴ snažil sa požiadať pre seba priamejšie božie vyvolenie, než bol jednoduchý fakt, že bol Judášovým nástupcom.

Tak alebo onak, opakujem, budeme hovoriť o oboch. Zatiaľ však, kým o sv. Pavlovi povieme mnoho, lebo sa nám o ňom mnoho zachovalo, o sv. Matejovi, z opačnej príčiny povieme len týchto niekoľko náznakov.

Niektoré znamenia.

Veľmi málo alebo celkom nič nehovoria svätí a svetskí spisovatelia o našom Matejovi pred jeho vyvolením. Jediné, čo sa zdá istým, je, že sa narodil v Galilei, presnejšie povedané v Betleheme, a to asi rok skôr alebo neskôr po narodení Mesiáša.

Je i taká mienka, že pochádzal z kmeňa Benjamínovho, ktorý, ako vieme, bol jedným z najvýznamnejších kmeňov; ním sa chválil aj sv. Pavol. Okrem toho sa usudzuje, že pochádzal z rodiny bohatej tak na hodnoty duševné, ako i na hmotné majetky.

Ak to bolo naozaj tak, museli by sme povedať, že Ježiš chcel mať medzi svojimi apoštolmi aj dajakého zámožného človeka, i keď jeho prudké výpady boli namierené proti bohatstvám a ich držiteľom.

Musíme však hneď dodať so sv. Klementom Alexandrijským, že ak náš Matej bol bohatý majetkom a peniazmi, v duchu bol najchudobnejší a bol teda medzi tými, ktorých Majster vyhlásil za blahoslaivených.⁵ Spomenutý spisovateľ hovorí, že naozaj vždy viedol veľmi prísny život, napodobňujúc Krstiteľa, ktorého učeníkom bol predtým: skromný a jednoduchý pokrm, prostý šat, nepohodlné bývanie a na druhej strane veľmi štedré almužny.

Pre tieto pekné a veľmi zriedkavé čnosti, ktorými sa natoľko odlišoval od množstva bohatých židov, stáva sa z učeníka Krstiteľovho učeník nášho Pána. Nezachovala nám ho len tradícia prostredníctvom sv. Epifánia a Euzebia z Cezarey,⁶ ale nám to potvrdzuje aj skutočnosť, že náš Matej bol s ostatnými apoštolmi Pána po jeho nanebevstúpení vo večeradle.

Vo večeradle.

Od samého pôvodcu Skutkov apoštolských vieme, že po Majstrovom nanebevstúpení jeho apoštolovia a učeníci vrátili sa s hory Olivetskej do Jeruzalema, kde sa s Pannou Máriou utiahli »do hornej si ne (domu)«. ⁷

Podľa všetkej pravdepodobnosti týmto miestom bolo večeradlo, v ktorom krátko predtým Ježiš odbovoval svoju poslednú Pasku. Preto o ňom aj svätý dejepisec hovorí ako o mieste dostatočne známom. Predpokladá sa tiež, že dom patril nejakému zámož-

nému a šľachetnému novoobrátenecovi, ktorý s najväčšou radosťou poskytoval Mesiášovým učeníkom bezpečné a srdečné pohostinstvo.⁸

Sv. Lukáš dáva nám tiež vedieť, že všetci zostávali pohromade a nevychádzali z neho, iba ak zrána a zvečera, keď bol čas verejných modlitieb a bolo treba na ne ísť.⁹ Ľudia ich tam vidávali modlievať sa a nevedeli sa dosť načudovať ich horlivosti. Tým viac boli spojení s Bohom, čím viac ich zaplavovala milosť, a vracali sa do večeradla len preto, aby sa mohli slobodnejšie a všetci spolu modliť!

Musíme pocítiť hlbokú sympatiu voči tejto malej hístke, ktorá zostala bez hocijakej ľudskej pomoci, vystavená zlomyseľnosti mocnej strany, pozbavená každého prirodzeného prostriedku, aby sa jej myšlienka dostala do popredia a predsa povolaná bola rozšíriť Evanjelium po celom svete. Všetko, čo s týmto súvisí, nás zaujíma: život, ktorý spolu prežívali, pocity, ktoré nimi zmietaly, ich počet a mená ich predstavených, ktorých po odpadnutí Judášovom ostalo len jedenásť. Počet všetkých dovedna však dosahoval asi 120 ľudí,¹⁰ ktorí sa delili na rozličné skupiny: apoštolov, učeníkov, zbožné ženy¹¹ s Máriou a svojimi synovcami, nazývanými »bratmi Ježišovými«. Slovom, bola to celá malá rodiaca sa Cirkev, ktorá očakávala svoje prísľúbené Turíce.

Pripravovali sa najmä všetci navzájom a s veľkými výlevmi, pripomínajúc si, čo u Božského Majstra videli a čo od neho počuli. Najmä apoštolovia museli sa najviac zaoberať pokynmi, ktorých sa im ako predstaveným dostalo vo všetkom, čo sa vzťahovalo na budúcnosť Cirkvi. Pripomínali si, že Majster chcel, aby boli dvanásť na pamiatku dvanástich

kmeňov Izraelských, a preto pomýšľali doplniť tento symbolický počet, ktorý bol tak nešťastne narušený odpadlivosťou Judáša Iškariotského. Toto konečne bolo zaiste aj tichým želaním všetkých dobrých učeníkov, ktorí tam boli sídení. Iškariotský teda zanechal voľné miesto, ktoré bolo také vábivé ich srdciam. Či bolo možné želať si niečo lepšieho, než mať účasť na vyššom úrade Božského Majstra a v počte tých, ktorým boli dané prísľuby budúcnosti?

Takáto teda bola i oprávnená túžba nášho Mateja a vo svojej hlbokkej poníženosti za niekoľko dní, ktoré prežil vo večeradle, iste ani na chvíľku nezabudol vrúcne sa modliť, aby bol toho miesta hoden. Jeho modlitba bola vyslyšaná.

Petrov návrh.

Vtedy sv. Peter, ktorého Ježiš poveril úlohou pásť stádo a uplatňovať svrchovanú autoritu,¹² vezmúc na seba úlohu vyjadriť všeobecné želanie a starosti, povstal a predniesol prítomným tento návrh:

»Mužovia, bratia! Muselo sa splniť Písmo, ako predpokladal Duch Svätý ústami Dávida o Judášovi,¹³ ktorý sa stal vodcom tých, čo (prišli) zajať Ježiša, patril totiž do nášho počtu a dostal podiel na našom úrade. On teda získal pole za mzdu nespravodlivého (činu). Ale padol dolu hlavou, rozpuť sa napoly, takže vyšly z neho všetky vnútornosti.¹⁴ (Táto udalosť) sa stala známou všetkým obyvateľom Jeruzalema, takže aj to pole nazvali vo svojej reči Hakeldama, to je: Pole krvi.¹⁵ Lebo v Knihe žalmov sa píše: — Jeho sídlo nech spustne¹⁶ a nech

nikoho niet, čo by býval v ňom. A jeho úrad nech prevezme iný.«¹⁷

Toto rázne a slávnostne vyhlásenie predstaveného muselo prijať celé shromaždenie s hlbokým pocitom úžasu, ba aj strachu. Bolo jasné, že Duch Svätý hovorí jeho ústami. »Nás samých, píše Le Camus, keď si po odstupe toľkých storočí prečítame túto reč, musí zaraziť slávnostný a pevný tón, aký odrazu dostávajú slova Petra, ktorý ešte včera bol len neučeným biednym rybárom na jazere Genezaretskom, a dnes predstavuje sa ako učiteľ, zbehlý v najhlbšom učení sv. Písma. Neboli vôbec navyknutí počuť ho hovoriť s takou učenosťou. Muselo sa teda stať niečo neobyčajného s týmto Galilejčanom, ktorý tak majstrovsky cituje žalmy a vyberá a vysvetľuje z nich to, čo sa najlepšie hodí jeho návrhu. Zápal jeho duše prejavuje sa zatiaľ tým, že vynáša o Judášovi súd a hovorí o jeho nešťastnej smrti. Ale je zrejmé, že sa naučil zdržanlivosti a zo svojich slov vylučuje každú živšiu nemiernosť. Peter sa odrazu javí ako predstavený, ktorý si je plne vedomý svojej veľkej zodpovednosti. Nadzemský lúč ho už prenikol a tak ešte pred Turícami dokazuje, že prijal Ducha Svätého. Božský Majster, ktorý nadarmo nepovedal svojim učeníkom: »Prijmite Ducha Svätého«, sprostredkoval im naozaj tohto Ducha, ktorý, navšti- viac ich duše hojnou a účinnou milosťou, činne v nich pracoval na mohutnom náčrtku, ktorý sa potom na Turíce zmenil na veľké dielo.«

Prezradme tu ešte na pochvalu Petrovu, že i keď si bol plne vedomý svojho primátu, nepokladal ani za užitočné, ani za rozumné spravovať Cirkev len sám. Pochopil, že hlava nie je v skutočnosti hlavou,

ak nie je spojená s ostatným telom a ak nepredstavuje samotný prejav života. Preto pobáda bratov, aby povedali svoju mienku, a je presvedčený, že by mali postupovať len spoločne.¹⁸

Takáto rozumná umiernenosť zostane navždy smernicou pre Petrových nástupcov pri spravovaní Kristovho stáda. Zdá sa preto, že tí, čo sa opierajú o blúznivé domnienky a svoje predpoklady stavajú na možnostiach, že by bol Peter spravoval Cirkev s vylúčením episkopátu, ako keby životnou podmienkou hlavy Cirkvi nebolo ostať v spojení s najušľachtilejšími údmi, ktoré spravuje, nechápu dobre obdivuhodný prúd kresťanského vedenia.

»Preto, pokračuje Hlava apoštolov, zpomedzi mužov, ktorí bývali s nami vtedy, keď Ježiš žil uprostred nás, a to od krstu Jánovho, až po deň, keď nás opustil svojím odchodom do neba, treba vybrať muža, ktorý bude môcť — ako my — vydávať svedectvo o Jeho vzkriesení.«

A Le Camus na tomto mieste ešte pripomína, že apoštol je svedkom a apoštolát je v pravom slova smysle povolaním na mučeníctvo. Nemožno ho teda nikdy sveriť iným, len mužom odvahy. Nesmie chýbať ani jeden, keď príde čas hovoriť, lebo len z ich odvážnych a rovnakých tvrdení stane sa istota Evanjelia zrejmosťou. Mnoho predsa záleží na tom, aby sbor apoštolov, ktorý úradne predstavuje Cirkev bojujúcu, predstavil sa vo svojej základnej celistvosti, a preto ho treba doplniť. Musia byť Dvanásti — vždy Dvanásti, ako ich Majster určil, aby sa najprv odobrali k dvanástim kmeňom Izraelským, potom k Samaritánom a konečne do celého sveta ohlasovať neslýchaný zázrak Jeho vzkriesenia. Budú im proti-

rečiť, ale oni majú vytrvať i proti všetkým násilnostiam a svojou vlastnou krvou nebojazlivo spečatiť svoje pravdivé svedectvo.

Žreb.

Stalo sa vtedy, že oči prítomných spočinuly na dvoch mužoch, ktorí boli rovnako hodni tohto vznešeného poslanca. Prvým z nich bol náš Matej a druhý akýsi Jozef Barzabáš, ktorý mal rímske prímenie Spravodlivý a na ktorom — podľa Papiášovho¹⁹ svedectva — mal sa splniť Mesiášov prísľub, lebo napil sa smrtonosného jedu, ktorý mu však neuškodil.

Obaja boli Ježišovými učeníkmi a tak pozdávali sa rovnako hodnými tohto veľkého úradu. Shromaždenie nevedelo sa preto rozhodnúť a sverilo výber na Boha a začalo sa modliť: »Ty, Pane, ktorý poznáš srdcia všetkých (ľudí),²⁰ ukáž, ktorého si si vyvolil z týchto dvoch, aby zaujal úrad a apoštolát, z ktorého vypadol Judáš, aby odišiel na miesto jemu patriace.«²¹

Tento druh výberu, ponechaný Pánovi, má svoje plné ospravedlnenie v židovských tradíciách. Izraelita vždy veril v priamy zásah Boha do jeho najdôležitejších vecí. Židovská teokracia opierala sa o túto ustavičnú Božiu prítomnosť a o bezprostredné riadenie Jahvovo. Aby bol ukončený rozpor, alebo rozriešená neistá otázka, bývalo zvykom prenechať vec žrebu, ktorým Boh odpovedal tým, ktorí Ho s dôverou vzývali o rozhodnutie. Jeho všemocná ruka v daľakej mimoriadnej ťažkosti vyberala zpomiedzi rozličných možných riešení najlepšie, s ktorým sa všetci uspokojili.²² Takto postupovali na rozkaz samého

Mojžiša pri rozdeľovaní zaslúbenej zeme²³ a pri voľbe kráľa Saula.²⁴ Týmto istým spôsobom žiadajú teraz Boha, aby ukázal a vyhlásil, ktorému z týchto dvoch uchádzačov, ktorých osobné zásluhy neposkytovaly možnosť uprednostňovania, dostane sa pocty a bremena apoštolátu. Toto bola posledná pripomienka Starého zákona na prahu Nového zákona. Po Turicach iné myšlienky dostanú sa na povrch a Duch Svätý nebude už viac hovoriť žrebmí, ale slovami a činmi svojich vyvolených. Keby toto boli porozumeli v stredoveku, o koľko menej omylov a hrôz by bolo bývalo.

Zatiaľ už v jeruzalemskom večeradle dve mená, Mateja a Jozefa Barzabáša, napísali a vhodili do osudia. Prichádza teda vyťahovanie žrebu a vytiahli meno prvého. Prečo dal Boh prednosť Matejovi?

Božie rozhodnutia sú nevyskúmateľné. Voľbu však urobilo a prijalo kresťanské shromaždenie. A hoci Stier a iní²⁵ sú opačnej — čudnej mienky, iste ju láskavo prijal aj Najvyšší. Od tejto chvíle nášho Mateja všetci pokladajú za zákonitého nástupcu Judáša a zaujme svoje miesto medzi Dvanástimi.

Apoštolská činnosť.

A on sa ukáže naozaj hodným tohto poslania. Nie nadarmo Knieža apoštolov naliehal, aby voľba padla na takého, ktorý by mohol svedčiť o vzkriesení Majstra, lebo najmä týmto zázrakom sa mala viera po svete šíriť a brániť. Dovoľávať sa svedectva vzkriesenia, rovnalo sa v podstate dovoľávať sa svedectva v božstvo Ježiša. A Matej, tak ako ostatní Dvanásti, mohol povedať, že ho na vlastné oči videl,

že sa ho vlastnými rukami dotýkal a že teda jeho svedectvo je neklamné.

Čo ako bol plný horlivosti a zápalu, jednako sa nezdá, že by pole jeho pôsobnosti bolo bývalo príliš rozsiahle. Po rozchode apoštolov ostal podľa všetkého v Judei, z ktorej pochádzal. Jeho úloha však práve preto, že bola zúžená do týchto hraníc, nebola nijako ľahká. Jeho postavenie bolo podobné postaveniu Božského Majstra, ktorý o hlásaní Evanjelia medzi Židmi vyslovil tento výrok: »Nikto nie je prorokom vo svojej vlasti.«²⁶ Proti nemu stály veľmi mnohé predsudky ľudu, súperenie vysokých tried, príchylnosť k zákonu a všetky nadstavby, navlečené na mojžišovský zákon, dávna túžba po obnove politickej moci. Toto boli teda všetko veci také, proti ktorým náš Matej nemohol postaviť iné okrem Ježiša Krista: Et hunc crucifixum . . . a tohto ukrižovaného.

Ozaj s horiacim zápalom pre obrátenie svojich bratov, s ktorými ho spájala spoločná krv, vlasť, ustanovizne a celý životný beh, oduševneného vidíme ho prechádzať všetkými končinami Judska a ohlasovať Nazaretského. Vidíme ho krstiť v jeho mene, zahanbovať jeho nepriateľov a vidíme ho tiež, ako sa chváli tým, že je prenasledovaný.

Sv. Klement Alexandrijský, hlbajúc nad tradíciou, mohol nám povedať viac o misijnej činnosti nášho apoštola. Bol — ako hovorí o ňom — prísny hlásateľom umíťvovaní, ktoré odporúčal všetkým tak slovom, ako svojím príkladom. Hlásal to, čo sa naučil v škole Božského Majstra, že treba sa neustále umíťvovať, bojovať proti telu a krotiť ho pôstom a zdržovaním sa mäsitých pokrmov. Tak isto treba aj duchu robiť ustavičné násilie, odstraňovať zo srd-

ca všetky zárodky žiadostivosti a chamtivosti a pri-
tom niesť po všetky dni svoj vlastný kríž po zakrva-
vených stopách Spasiteľových.

Toto jeho kázanie urážalo, prirodzene, skazený
svet a zhubcu, ktorý ním vládol. Najmä urážali sa
farizeji a kňazi, ktorým robieval výčitky, že odsúdili
a ukrižovali toho Krista, ktorý skutočne vstal zmŕt-
vych, lebo bol Synom Božím. Nemáme sa preto čo
čudovať, že apoštolát nášho Mateja sa čoskoro skon-
čil svedectvom a slávou mučeníctva.

Sláva mučeníctva.

V tom čase vládol ako najvyšší kňaz Annáš, hodný
nástupca Kajfášov. On poštval proti nemu ľud a vy-
dal rozkaz uväzniť nášho svätého apoštola.

Práve tak, ako Božského Majstra, aj jeho pred-
viedli pred Synedrión a obžalovali, že porušil Zákon.
Túto príležitosť využil na to, že pred týmto slávnost-
ným shromaždením hlásal božský pôvod Krista a je-
ho Cirkvi.

Výsledkom pohnutých debát bolo úradné vyhlá-
senie, ktorým ho uznali vinným pre rúhanie a pre
prestúpenie a ako taký zasluhoval trest kameňova-
nia.

Toto odsúdenie, i keď bolo v shode s výrokom
knihy Deuteronomia,²⁷ nemohlo byť ešte zákonité,
lebo mu chýbalo schválenie rímskeho vladára. Tak
sa zdá, že kým u Ježiša bolo toho dosiahnuté, u jeho
učenika Mateja sa tak nestalo.

To záviselo hádam od skutočnosti, že rímska auto-
rita bola v Judei dosť uvoľnená. Pilát bol zbavený
svojho úradu práve pre prílišnú tvrdosť, ktorá sa

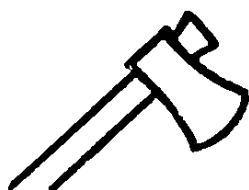
zahniesdila v jeho správe. Židovský fanatizmus urobil mu pobyt medzi nimi neznesiteľným a možno, že sa mu už zunovalo súhlasiť s ukrutnosťami, ktoré títo fanatické ľudia ustavične od neho požadovali. Jeho nástupca, priateľ cisára Vittelia, ukázal sa oveľa zhovievavejší a nielenže im povoľoval vykonávať menšie tresty bičovania a väznenia, ale dovoľoval im aj trest kameňovania a trest smrti.

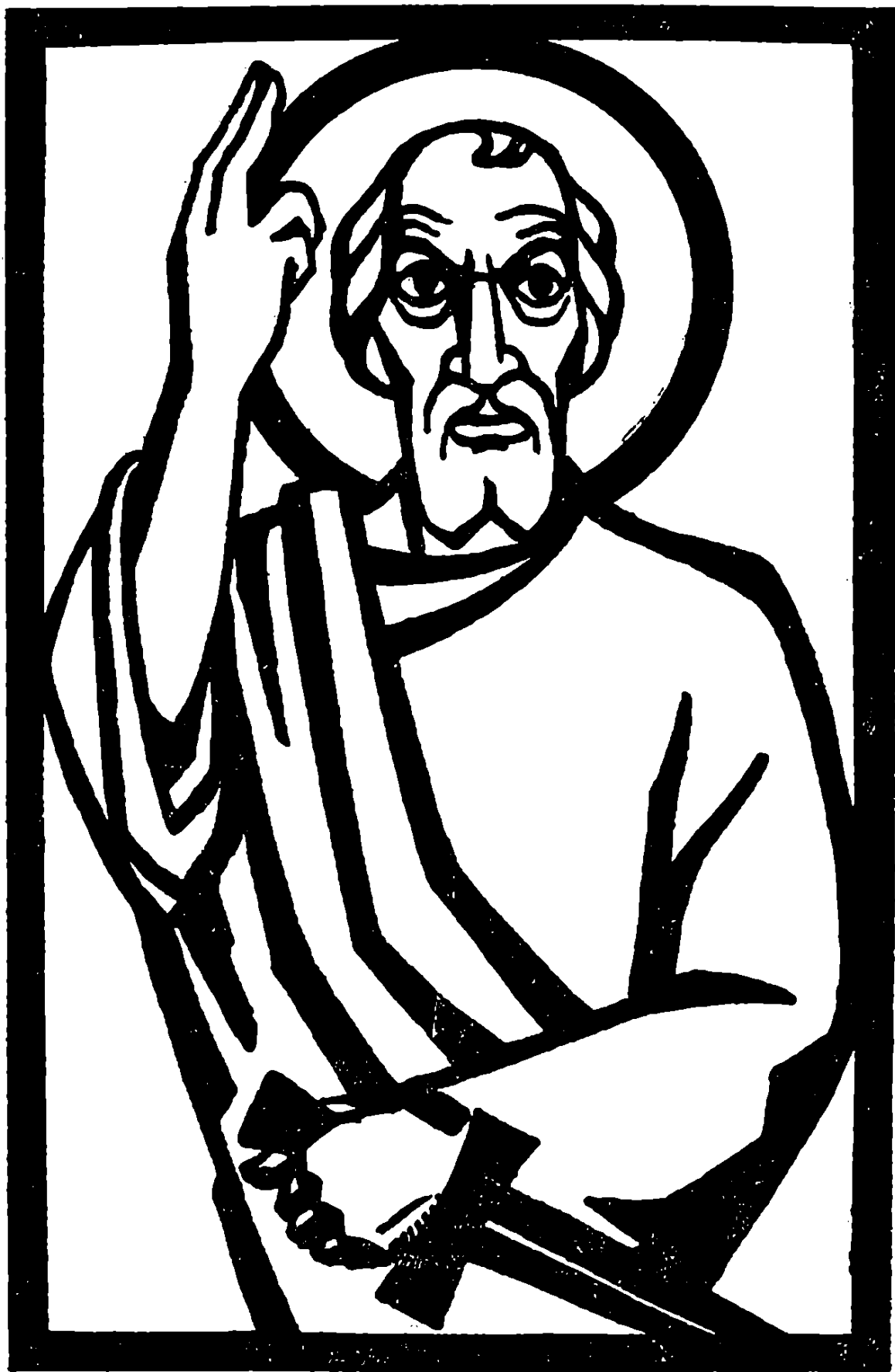
A naozaj. Len čo Veľrada vyniesla výrok, odsúdenca — nášho Mateja — tak ako nedávno sv. Štefana, za fanatických výkrikov davu, vyvliekli z mesta asi v miestach, kadiaľ viedla cesta do Damasku.²⁸ Tu bolo veľké voľné priestranstvo, tu sa s ním zastavili a začali ho kameňovať. Kamene, vrhané silnými rukami a mierené touto sberbou, lietali vzduchom a ako pustošiace krupobitie vari na sto miestach zranili telo nášho svätého mučeníka, ktorý kľáčačky hrdinsky znášal toto zdĺhavé a kruté mučeníctvo. Necítil útrapy rozodraných a strhaných údov, lebo jeho duch bol unášaný blaženým videním nebies, ktoré sa mu vraj tiež otvorily nad hlavou. Svojim mučiteľom nezllorečil, ba ich prosil, aby ho ubili na smrť.

V starodávnom hebrejskom kódexi, menovanom »Kniha odsúdených«, teda tých, ktorí boli v Judsku odsúdení na smrť pre porušenie Zákona, ako sv. Štefan a obaja bratia Jakubovia, čítame o našom Matejovi, že keď došiel na miesto popravy, niektorí rímski vojaci pokúšali sa zastaviť ničivú prácu rúk a zúrenie kameňujúcich. Svätý mučeník však, ktorý už vtedy zápasil so smrťou, prosil o milosť, aby ho dorazili. Preto mu vraj hlavu odťali mečom. Teda takýmto rímskym spôsobom skončil ten, čo okrem

kresťanskej lásky nosil v sebe i hrdinskosť rímskeho občana.

Nevieme presne rok jeho smrti, ani kam sa dostalo jeho mŕtve telo. Zdá sa však istým, že onedlho ho preniesli na Západ, kde ho ešte aj teraz uctievajú v Ríme na oltári Confessie v chráme Santa Maria Maggiore. Avšak tou istou poctou sa chváli opátstvo sv. Márie v Trevíri. Možno pripustiť, že v obidvoch spomenutých chrámoch nachádzajú sa polovice týchto vzácných relikvií, ak totiž — ako sa nazdávajú Bollandisti — neuschovávajú sa v Ríme pozostatky iného svätého Mateja, ktorý okolo roku 120 bol jeruzalemským biskupom a mučeníkom.²⁹ Nech je to tak alebo onak, je isté, že náš slávny svätec nachádza sa vo vyvolenom zástupe s ostatnými Dvanástimi v nebi a že istého dňa zjaví sa ako taký na stoličnici dvanástich kmeňov izraelských, aby zastával úrad najvyššej spravodlivosti, ktorý náš Pán bol prisľúbil svojim apoštolom.³⁰

SVATÝ PAVOL

Detstvo. — Mladosť. — Prenasledovateľ. — Zjavenie v Damasku. — Obrátenec. — Na púšti. — Návrat do Damasku. — V Jeruzaleme. — V Antiochii. — Na Cypre. — Prvá misijná cesta. — V Macedónsku. — Druhá misijná cesta. — V Grécku. — V Efeze. — Posledná misijná cesta. — Návrat do Jeruzalema. — V Cezarei. — Do Ríma. — V Meste. — Mučeník. — Listy. — V legende. — V umení.

Svätým Matejom, ktorý tak slávnostne skončil svoj život, mohli by sme aj my viac-menej slávne skončiť túto svoju prácu o Dvanástich, keďže jeho možno pokladať za posledného z tohto počtu. A predsa naša kniha zdala by sa nám veľmi neúplnou, keby sme k nej nepripojili — aspoň ako dodatok — shrnutie života sv. Pavla, ktorý, ako sme sa o tom už boli zmienili, nepatrí vlastne k Dvanástim, a predsa je zpomedzi všetkých najvýznamnejší.

Ako sme teda prvým Kniežaťom apoštolov začali tak druhým Kniežaťom skončíme. Nech nám je dovolené širšie a dôkladnejšie sa ním zaoberať, teda aspoň tak, ako si to žiada dôležitosť námetu, ktorý je napokon jedným z tých, o ktorom môžeme povedať, že väčšiu zásluhu má človek, ktorého pri spracúvaní zdolá sám námet, než človek, ktorý by sám chcel zdoláť námet.

Detstvo.

Sám sv. Pavol nám v istom svojom liste¹ takto zaznačil zpravu o svojom občianskom postavení:

»Som z rodu Izraela, z kmeňa Benjaminovho, Hebrej z Hebrejov, farizej, čo do zákona.« A inde k tomu pridáva: »Ja som Žid, narodený v cilícijskom Tarze.«²

Tieto poznatky, tak trochu neurčité, treba doplniť. Predovšetkým o roku jeho narodenia môžeme už teraz presne povedať, že sa narodil o desať, alebo dvanaásť rokov neskôršie než Kristus. Ako sme pred chvíľou naznačili, stalo sa to v Tarze,³ ktorý bol vtedy hlavným mestom Cilície. Rozsiahla planina, ktorá ho obkľučovala, oplývajúca bavlnou a obilím, pripomínala by nám Egypt, keby sa na západnej strane neopierala o svahy horstva Tauru a na druhej strane o brehy Cydnu. Všetky lode Stredozemného mora plávaly po tejto rieke do jeho prístavu a tak tvorily z neho miesto, kde sa stretávaly rozličné civilizácie. Hellada však vtláčala tu svoju pečať na kultúru sýrsku, perzskú a fénickú. Tazus spájal tak grécku eleganciu s obradmi a rozkošníctvom starého Východu. Tu Kleopatra na svojej zlatej lodičke pod voňavými hodvábnymi plachtami očakávala Antónia. Keď Pavol pripomenie Korintským⁴ známu zásadu epikurejcov, robí tým asi náražku na asýrsky nadpis, vyrytý — neďaleko Tarzu — na Sardanapalovej soche, ktorá mala prsty ako by pripravené na lusknutie, a hovoriaci: »Pútnik, jedz, pi, zabávaj sa, lebo ostatné nestojí za to.«⁵ (Baumann.)

Ak však obyvatelia Tarzu radi vyhľadávali zábavy, v neobyčajnej miere mali vyvinutú schopnosť — ako je to na Východe všeobecné — naučiť sa ľahko cudzím rečiam a hovoriť bez prípravy. Ich školy ešte aj do Ríma posielali učiteľov rečí a filozofov. Stoicizmus tu prekvital a azda nijaké iné mesto na

svete, ani Atény a Alexandriu nevynímajúc, nemalo tak veľa vedeckých ustanovizní. Premnohí a často slávni učitelia z nich vyšli.⁶ Nezdá sa však, že by ich bol náš Pavol dlhšie navštevoval. Bol totiž z prísnej židovskej, ba čo viac, farizejskej rodiny, ktorá preto priamo nenávidela každú grécku kultúru.

A predsa jeho otec nepohrdol rímskym občianstvom. Vieme, že tento titul i s pridruženými privilegiami bolo treba Rimanom splatiť inými službami, alebo vykúpiť zlatom. Zdá sa však pravdepodobnejšie, že Pavlov otec získal si ho hneď po svojom otroctve v Ríme. Bol totiž z neho oslobodený a keď sa zachovávaly predpisy zákonné, takéto oslobodenie prinášalo so sebou právo na rímske občianstvo.⁷ Túto poslednú mienku dokazuje skutočnosť, že Tarzus za vojny Oktaviána a Antónia proti Brutovi a Cassiovi, keď sa bol najprv pripojil k prvým, doznať, že musí kapitulovať pred druhými. A tak veľký počet z jeho obyvateľov predali za otrokov, aby tým splatili vojnovú daň, uvalenú na mesto. Tí však, čo sa dostali do Ríma, nemuseli prídlho čakať, aby sa slobodní vrátili domov, lebo Filipovo víťazstvo — porazil totiž stranu sprisahancov — zmenilo aj ich neblahý údel. Onedlho vydaný bol všeobecný dekrét, ktorý rýchle napravil zlo, ktorým boli postihnutí obyvatelia Tarzu, a určoval, že všetci, ktorí boli predaní do otroctva, majú sa vrátiť do vlasti s titulom a výsadami rímskeho občana.⁸

Toto by vysvetľovalo aj pôvod mena »Pavol«, ktoré začal používať po mene Šavol. Bolo to hádam pripomienkou oslobodenia jeho otca zásluhou vznešenej rodiny Pavlovcov, čo bolo zvykom u Rimanov. Na druhej strane neslobodno zabúdať, že ak helén-

ski Židia mávali obyčajne jedno meno pre svet izraelský a druhé meno pre svet pohanský,⁹ je ešte prirodzenejšie, že každý, kto sa mohol pochváliť titulom rímskeho občana, ako aj náš Šavol, nosil jedno meno rímske. Druhé meno si skoro vždy vyberali tak, aby sa zvukom a významom podobalo menu hebrejskému. Tak menu Šavol, ktoré bývalo dosť obľúbené v kmeni Benjaminovom a pripomínalo prvého kráľa Izraelského (Saula), pochádzajúceho z tohto pokolenia, zodpovedalo meno Pavol, ktoré sa podobne preslávilo v nádhere Ríma a malo veľmi podobné znenie. Niektorí naproti tomu pripisujú výber tohto rímskeho mena chatrnej postave Šavlovej, keďže Pavol značí »drobný«, iní zase tomu, že obrátil rímskeho prokonzula Sergia Pavla. K tejto poslednej domnienke pripomíname, spolu s istým učeným spisovateľom,¹⁰ že je veľmi málo pravdepodobné, že by apoštol pri svojej skromnosti bol týmto chcel zvečniť pamiatku svojho víťazstva. V tom prípade totiž dejepisec Skutkov apoštolských nebol by ho tak ľahostajne volal »Šavol alebo Pavol« už od začiatku svojho rozprávania, a to podobne, ako keď hovorí »Elimas alebo Mudrc«.¹¹ Isteže, Apoštol si nemohol dať toto meno svojho obrátenca skôr, než sa obrátenie stalo. A okrem toho nebývalo nikdy zvykom, aby si učiteľ pribral meno svojho žiaka, ale práve naopak, žiaci si priberali meno svojho učiteľa.

Mladosť.

V istej z mnohých slávnych škôl tarzských, pravdepodobne v slávnom gymnáziu, ktoré sa vypínalo na brehoch Cydnu, dostal akiste aj náš Šavol prvé

literárne vzdelanie povahy výhradne gréckej. Môžeme to dokázať z jeho vlastných spisov, v ktorých cituje nielen z gréckych básnikov,¹² ale aj z mocnej dialektiky, ktorá dokazuje, že pozná aj Aristotela. Aj grécka reč, i keď nie je klasicky uhladená, je mu celkom bežná. Objavujú sa v nej všetky možné obmeny rečových zvrátov a vyjadrovania myšlienok. Jeho prednes prezrádza dokonalú znalosť rečníckeho umenia¹³ so všetkými odtienkami vytríbeného slohu.¹⁴ Nie je teda neopodstatnené, že Baur našiel určité podobnosti štýlu medzi apoštolom a Tukididom. Všetky tieto náznaky o básnických sklonoch, toto používanie gréckej literatúry a dôkladná znalosť reči prezrádzajú, že Šavol za detstva navštevoval školy v Tarze.¹⁵

Jeho otec, prísny farizej, nechcel mať z neho však filozofa, ale rabína, a tak v dvanástom roku posielal ho na štúdiá do Jeruzalema, kde mal za učiteľa slávneho Gamaliela.

Bol to vynikajúci a pritom hlboko nábožensky založený učenec, podobajúci sa v tomto ohľade svojmu starému Hilelovi. Vrstovníci ho nazývali »Okrasou Zákona«, asi tak, ako my voláme sv. Tomáša »Anjelským doktorom«. V Talmude sa dočítame, ako o ňom vyslovili veľmi lichotivú mienku, ktorá podľa židovského náhľadu má väčšiu hodnotu než dlhé oslavné reči: »Keď Raban Gamaliel umrel, upadla sláva Zákona.« Aj on patril k sekte Farizejov, ale vyznačoval sa pomerne veľkou šírkou svojich náhľadov, ktorými zjemňoval puntičkársku kazuistiku Šamajovu. Medzi Farizejmi predstavoval »liberárnu školu«. Na inom mieste sme sa už zmienili o jeho rozumných slovách, povedaných na zasadnutí Syne-

dria v prospech apoštolov Petra a Jána, tam predvedených: »Nechajte týchto ľudí a prepustite ich, lebo ak je tento zámer alebo dielo od ľudí, rozpadne sa; ak je však od Boha, nebudete ich môcť rozvrátiť.«¹⁶

Predpokladalo sa, že božie vnuknutie mu našepkalo tieto slová.¹⁷ Niektorí ho pokladajú aj za tajného kresťana.¹⁸ Možno, že široké idey, ktoré potom vyznával sv. Pavol, boli odzrkadlením ideí jeho veľkého majstra práve tak, ako aj hlboká znalosť zákona.

Keď sa však Pavol honosí tým, že v rabínovi Gamalielovi mal dobrého učiteľa, tento zasa musel mať mimoriadne rád žiaka, ktorého videl naplňať sa všetkým, čo ho mohlo priviesť k sláve: rýchlym porozumením, zjemnelou citlivosťou, živou obrazotvornosťou, ráznou odhodlanosťou a veľkou láskou voči pravde a čnosti.

Ale toto všetko sa skrývalo v tele dosť chatrnom a chorľavom. Jeho výzor bol drsný, postava drobná, hranatá a trochu shrbená; na širokých pleciach spočívala malá plešivá hlava, čo pôsobilo dosť čudno. Vychudnutá tvár bola, mohli by sme povedať, zaplavená hustou bradou, orlí nos bol neprimerane veľký, oči prenikavé a husté obočie spájalo sa mu na čele.¹⁹ Zdá sa tiež, že ani jeho reč nebola veľmi príťažlivá: čosi bojazlivého, stiesneného a neistého bývalo v jej začiatkoch, kým sa nedostal do prúdu svojej výrečnosti. Bol obozretný, ale sám poukazoval na svoje nedostatky a priúčal sa z nich. Zvláštnosťou židovskej rasy je, že nám predstavuje typy svrchovanej krásy a dôkladnej mrzkosti. Táto mrzkosť Židov je však celkom mimoriadna: hociktorý

z tých obličajov, čo nás zpočiatku odstrašuje, keď sa oduševní, stáva sa žiarivým a plným majestátu.

Pavlov temperament nebol tiež menej čudný než jeho výzor. Niektorí si ho predstavujú, aspoň pred jeho obrátením, ako fanatického, nezdvorilého a s - rového Žida. Ako však hovorí sám Renan, toto je predstava celkom klamlivá: keď chcel, tak jeho zdvorilosť bola dokonalá a jeho spôsoby bezchybné. Niektoré nesprávnosti jeho štýlu prezrádzajú — vidíme to aj v jeho listoch — muža veľkého ducha, ktorý i pri najvznešenejších myšlienkach volí najšťastnejšie výrazy. V nijakých listoch nenachádzame viac pozornosti, ušľachtilejšej jemnosti, a roztomilejšej bojazlivosti a váhania. Jeden alebo dva z jeho žartov nás môžu urážať: ale aká živosť v nich! Aké bohatstvo pôvabných slov! Aká prirodzenosť! Vycítiť z nich, že jeho charakter, keď ho vášeň nepopudzuje a neprivádza do dravosti, musí byť charakterom muža zdvorilého, príjemného, láskavého, i keď azda trochu citlivého, prudkého.

Hoci telesne bol bezpochyby veľmi mocný, jednak nebol zdravý, keďže musel znášať život plný námah a utrpenia. Ustavične sa ponosuje na svoju telesnú slabosť. Hovorí o sebe, že je ako človek, ktorý ledva dychčí, je chorľavý, vyčerpaný, vychudnutý a bez nárokov a bez síl na odpor. Inde zasa tajomne hovorí o akomsi skrytom trýznení, o »ostni zabodnutom do tela«, ktorý pripodobňuje k zauškurjúcemu ho Satanovmu poslovi, ktorému Boh dovolil sužovať ho, aby nespýšnel. Tri razy prosil Pána, aby ho prestal trápiť, ale on mu tri razy odpovedal: »Stačí ti moja milosť.«²⁰ Išlo tu pravdepodobne o da - jakú trápnu telesnú chorobu. Nie je možné myslieť,

ako niektorí, na telesné pokušenia, lebo na inom mieste vyhlasuje, že im nie je vystavený, ani na nejakú ťažkú duševnú poruchu.²¹ Je isté, že ak takéto zlo alebo skúšku Boh naňho soslal, aby ho pokoril, mohla mu byť prameňom znechutenia, ktorý musel dosť dlho znášať. Svoj dlhý pobyt v Galácii pripisuje apoštol takejto svojej strasti, ktorej dáva za vinu aj to, že málo telesne pracuje.

Ako poriadny Žid, aj on sa naučil remeslo. Bolo to asi remeslo, ktorým sa zamestnávala väčšina obyvateľov tohto kraja, totiž vyhotovovanie čiernych a drsných rohožík, ktoré podľa toho dostali názov »cilícium«. Tkanie a česanie bolo tvrdou prácou a to nám podáva i vysvetlenie, prečo apoštol — keď celé hodiny strávil pri týchto ťažkých nástrojoch — písal veľmi neohrabanou rukou. Keď hovorí Galatanom: »Pozrite len, akými veľkými písmenami vám píšem vlastnou rukou«,²² nerobí nárazku na svoje slabé oči, ktoré mával skoro vždy zapálené, ale skôr na svoje prsty, neohybné od ťažkej roboty.

Ešte je tu dôležitá vec, ktorú vyzdvihuje Le Camus²³ a ktorá nám vysvetľuje, prečo sa Šavol stal takým zbesilým prenasledovateľom kresťanov. Len čo totiž skončil štúdiá v Jeruzaleme a stal sa pravdepodobne rabínom, musel sa vrátiť do svojho kraja a tu zastávať svoj úrad medzi mnohými helenistickými Židmi. Toto jeho životné obdobie, plné práce, ktoré trávi tak ďaleko od Jeruzalema, mohlo by asi zodpovedať obdobiu verejného účinkovania Božského Majstra. Inak by sa dalo len veľmi ťažko vysvetliť, že hoci v prvých rokoch mladosti bol v Jeruzaleme, jednako by nikdy nebol videl a počul Božského Majstra, alebo v prípade, že by ho bol videl a počul,

že by nebol nič povedal o svojej ľahostajnosti, alebo o nepriateľských pocitoch, ktoré v ňom vzbudil. Lebo nenávisť proti učeníkom nemohla byť ničím iným, než odleskom toho, čo v ňom vzbudil Majster. Keby sa mu bol Ježiš sprotivil, keby ho bol obžaloval, keby bol preňho žiadal smrť, isteže by nebol vedel odolať tomu, aby nám to nepovedal v listoch, aby sa aspoň slovíčkom nebol zmienil, že aj on mal účasť na tejto strašnej bohovražde. Ak spomienku na Štefana a na iné obete mal vždy pred očima, ako by bol mohol celkom zabudnúť na Ježiša, umierajúceho na kríži uprostred takého opojenia, výsmechov a zlorečení...?

Také niečo je celkom nemožné. Omnoho opodstatnenejšie je tvrdenie, že Pavol nikdy nevidel a nepočul Ježiša v tom čase. Môžeme sa odvolávať ešte na niečo iného, nie menej presvedčivého: keby bol Pavol poznal nášho Pána, iste by sa bol stal jeho učeníkom. Nemožno zatajovať, že medzi jeho dušou a novým náboženstvom bol taký súlad, že jediné Majstrovo slovo, jediný pohľad, jediný priamy a mocný dôkaz kresťanskej myšlienky nebol by sa mohol minúť cieľa, aby ho neosvietil, nepritiahol a nepretvoril. Nemôžeme si predstaviť, že by priamy, citlivý a vznešený duch mladého rabína z Tarzu spurne sa staval proti vplyvu Ježišovmu. Aby sme pochopili, ako sa mohol stať odporcom jeho učeníkov, treba predpokladať, že keď sa po smrti Spasiteľovej vrátil do Jeruzalema, ešte nasiaknutý farizejskými predsudkami, s celým zápalom a bez riadneho uváženia, ako to býva u mladých ľudí, vrhol sa do skupiny Ježišových prenasledovateľov.

Za mimoriadne ťažkých okolností nedalo sa všetko

správne zhodnotiť a podľa logiky bolo celkom prirodzené, že o všetkých zázrakoch, ktoré sa staly pri smrti a pri vzkriesení Ježišom, dlho nevedel, alebo mal o nich tak znetvorené zprávy, že si nedal záležať, aby o nich čo len trochu uvažoval. Zprávy, ktoré sa mu dostaly do uší, musely sa mu zdať smiešnymi rozprávkami alebo táraninami, hodnými opovrhnutia. V tomto treba hľadať príčinu, že sa ešte aj ponúkol potlačiť podvodníkov a že ich potom tak oduševneno začal prenasledovať. Robil to preto, že nenávidel lož a chcel víťazstvo pravdy.

Prenasledovateľ.

Keď sa teda okolo svojho tridsiateho roku vrátil do Jeruzalema, aby tu zaujal miesto v kňazskej hierarchii, začal sa od ostatných odlišovať nesmieriteľnou horlivosťou. Postavil sa na čelo novej skupiny farizejov, veľmi prísnej a plnej nadšenia, ktorá prejavovala až priveľkú oddanosť národu. Ak sa nezúčastnil na križovaní Ježiša, mal podiel pri umučení svojho bratanca Štefana, s ktorým vyrástol a chodil do školy, ktorého však šialene nenávidel len preto, že bol kresťanom. Doista bol jedným z prvých, ktorý ho obžaloval pred Najvyššou židovskou radou a potom pri jeho kameňovaní pomáhal aspoň tak, že strážil šaty jeho mučiteľov. Ak pri tom neurobil viac, nestalo sa tak preto, že by mu bola chýbala chuť, alebo ako sa mylne vysvetľuje, že by bol býval vekom primladý,²⁴ — veď mal približne asi toľko rokov ako jeho bratanec, — ale len preto, že Mojžišov zákon zakazoval aktívnu účasť pri kameňovaní príbuzného. Keď teda nemohol už nič iného

vykonať, tak aspoň krikom a posunkami povzbudzoval Šavol kameňujúcich, ako by sám chcel udrieť mučeníka rukami všetkých.

Krv, ktorá naňho vystrekla, ešte viac rozpálila jeho hnev a zúrivosť proti nasledovníkom Nazaretského, ktorých pokladal za najhorších nepriateľov vlasti.²⁵ Pôvodca Skutkov apoštolských viac ráz zdôrazňuje divosť jeho prenasledovania a spomína ju tri razy.²⁶ Potom, vystrojený najširšou právomocou Synedria vo veci, na ktorú sa podujal, prichádzal do domov, ktoré mal v podozrení, odvádzal z nich mužov a ženy, natlačil ich do väzení, dával ich bičovať a nútil ich zaprieť svoju vieru, alebo ich vliekol pred súdny dvor a tu žiadal, aby ich odsúdili na smrť.

Aj sám sv. Pavol sa štyri razy zmieňuje vo svojich listoch²⁷ o týchto svojich ukrutnostiach. A keď o nich viac nehovorí, je to preto, že »všetky cirkvi o nich dopodrobna vedely«. Vo svojom liste Galaťanom píše: »Iste ste počuli o mojom niekdajšom obcovaní v židovstve, že som nadmieru prenasledoval a nivočil Cirkev Božiu. Ba prevýšil som v židovstve mnohých vrstovníkov svojho rodu, keďže som nadovšetko horlil za podanie otcov.«

Nemáme príčiny domnievať sa, že by Pavol o nejakých pätnásť-dvadsať rokov neskôršie bol zveličoval svoje ukrutnosti, aby tým účinnejšie dosvedčil: »Obrátil som sa proti svojej vôli a bez hocijakej zásluhy, bez hocijakej prípravy.«

Skôr sa nám môže zdať čudnejším nenútený tón jeho vyznaní: ani jediný ston, ani jediné slovo nedáva tušiť, že by ho prenasledovaly výčitky pri spomienke na jeho výčiny. Neskôršie sám veľmi jed-

noducho vysvetlí Timotejovi, prečo mohol nájsť milosť pred Bohom: »Ďakujem tomu, ktorý mi dal sily, Kristu Ježišovi, Pánovi nášmu, že ma uznal verným a učinil mojím služobníkom, hoci som sa predtým rúhal, (Cirkev) prenasledoval a utláčal. Ale dostalo sa mi milosti, lebo som to robil z nevedomosti a v nevere.«

Tieto posledné slová ospravedlňujú teda všetky Šavlove násilnosti. Vychádzaly zo zveličenej náboženskej horlivosti, keďže svoje náboženstvo pokladal za jedine správne. Jeho ukrutnosti, ako ukrutnosti iných fanatikov, ktorí nechýbali ani v kresťanstve, daly by sa vysvetliť touto britkou výpoveďou Pascala: »Nikdy nerobíme zlo tak plne a veselo, ako keď ho konáme podľa svojho svedomia.«

Šavol teda pri svojej ofenzíve proti Nazarénom správal sa prísnosťou dobrého farizeja, sektára. Pridal k nej prudkosť svojej mladosti, hrdosť, že vyniká v spravodlivom diele. Niet nijakej pochybnosti, že počúval súčasne diabolské vnuknutie. Neskôršie povie: »Veď náš boj nie je proti (ľuďom) z tela a krvi, ale proti kniežatstvám a mocnostiam, proti vládarom temnosti tohto sveta.«²⁸ Okrem podpory Synedria aj pekelné mocnosti vyzbrojovaly ho zúrivosťou: vyvolily si ho za nástroj na vyhubenie kresťanov.

Keď bola jeruzalemská cirkev rozprášená, jeho zúrivosť obrátila sa proti susedným mestám. Rozvoj nového náboženstva ho znepokojoval a keďže vedel, že určitá skupina kresťanov sa uchýlila do Damasku, ktorý sa tak stal novším strediskom šírenia,²⁹ vyžiadal si od veľkňaza³⁰ listy pre synagogy tohto mesta, ktorými by mu sverili moc zatknúť poblúden-cov a dopraviť ich do Jeruzalema.

Zjavenie v Damasku.

Keď Šavol dostal od Synedria žiadané povolenie,⁸¹ odcválal na koni v čele práporu vojakov z Jeruzalema, a pridržiavajúc sa obvyklej cesty, prešiel rieku Jordán pri »moste Jakubových synov«, precválal vypálenou a neobrábanou Itureou a asi po dvesto kilometrovom niekoľkodňovom pochode dostal sa konečne do arabskej Ázie pred usmievavú a zelenajúcu sa planinu damasskú. Za chrbtom sa mu týčily majestátne horské pásma Hermonu, rozbrázdneného pruhmi snehu, ktoré sa podobajú prešedivelej hlave starca, po pravici Auranitídy, dvojce malých rovnobežných hrebeňov, ktoré zužujú tok Farfara, po ľavej ruke posledné výbežky Antilibanonu a pred ním rozkladal sa ozajstný zemský raj: polia, vinice, záhrady... Planina, ktorá obkľučovala Damask, bola očarujúca a Šavol i so svojimi vojakmi sa snažil zrýchliť beh koňa.

Ale vtom⁸² Ježiš Kristus, ktorý z Petra a Ondreja, lovcov rýb, urobil rybárov duší, ho tam očakával, aby z prenasledovateľa kresťanov urobil apoštola pohanov.

Isteže bol tu potrebný oveľa väčší zázrak než pri pretvorení Petra, Ondreja, Matúša a ostatných Dvanástich, zázrak ešte o to väčší, že — ako sme povedali — náš Pán Šavla celkom mimoriadnym spôsobom pretvoril a povolal do apoštolátu.

Ako sa stalo toto podivuhodné povolanie, o tom nám hovorí sám pôvodca Skutkov apoštolských.⁸³

»Ale Šavol ešte vždy dychtil po hrozbách a vraždení učeníkov Pánových... Keď sa na svojej ceste

približoval k Damasku, naraz ho ožiarilo svetlo s neba. Padol na zem a počul hlas, ktorý mu vravel:

— Šavol, Šavol, prečo ma prenasleduješ?

Opýtal sa:

— Kto si Pane?

Ten však:

— Ja som Ježiš, ktorého prenasleduješ! [No ťažko ti bude proti ostňu kopañ.]

Trasúc sa a žasnúc, opýtal sa:

— Pane, čo si žiadaš, aby som urobil?

Tu mu Pán:

— Vstaň a choď do mesta! (Tam) ti povedia, čo máš urobiť.

Mužovia, čo s ním cestovali, stáli bez slova, lebo hlas počuli, ale nikoho nevideli.

Šavol vstal so zeme, a keď otvoril oči, vôbec nevidel. Viedli ho za ruku a priviedli do Damasku.«

Toto je prvé podanie, ktoré nám o veľkom príbehu podáva pôvodca Skutkov apoštolských. Hovorí však o ňom ešte dva razy,³⁴ ale neplodná kritika zadrapije sa do niektorých bezvýznamných obmien a zveličuje ich. V prvej verzii sa hovorí, že Pavlovi spoločníci »stáli bez slova, lebo hlas počuli, ale nikoho nevideli«. V druhom vypravovaní »videli svetlo, ale nepočuli hlas«, a v treťom opisovaní sú na širšie rozvádzané Ježišove slová. Po vete: »Prečo ma prenasleduješ?«, dodáva ešte: ... Ale vstaň a postav sa na nohy, aby som ťa urobil služobníkom a svedkom nielen toho, čo si videl, ale aj toho, čo ti ešte v budúcnosti zjavím. Vyslobodím ťa od ľudu, ako aj pohanov, ku ktorým ťa posielam otvoriť im oči, aby sa od tmy obrátili ku svetlu a od moci satanovej

k Bohu a pre vieru vo mňa obsiahli odpustenie hriechov a podiel so svätými.»

Keď však porovnáme všetky tieto obmeny, hneď poznáme, že podstata všetkých troch je tá istá.

Podobne i sám sv. Pavol vo svojich listoch robí často zreteľné nárazky na veľké zjavenie v Damasku. »Či nie som apoštolom? Či som nevidel Pána?« Aj on videl Pána ako ostatní Dvanásti po jeho vzkriesení, a keď sa opovažuje nazvať sa apoštolom, i keď sa pokladá za »najmenšieho zpomedzi všetkých« a za »nedôchodča«, je to preto, že sám Ježiš ho povolal, ukážúc sa v ľudskej podobe jeho očiam.

Pravosť faktu sa teda vnucuje historikovi ako vec, o ktorej nemožno dišputovať. Doznáva to sám Baur, ktorý celý svoj život venoval tomu, aby z evanjelia odstránil zázraky. Daromné sú však mnohé pokusy, ktorými by chcel spolu s inými racionalistami ľudsky vysvetliť tento zázrak.

Tak Holsten namáha sa zostaviť rad myšlienkových vývodov, ktoré vraj mali priviesť Šavla k zázraku pred Damaskom. Jeho utkvitou myšlienkou bola halucinácia. To sú však len vzdušné zámky. Jeho domnienka nielenže sa protiví všetkým textom, ale aj možnosti vnútorného diania. Hírba poučiek nikdy neprivedie človeka k videniu, ktoré by si zapamätal až do smrti.

Naproti tomu Pfleiderer predpokladal v Šavlovej duši dvojaké hnutie: jedno, ktoré ho nútilo prenasledovať Krista, a druhé, ktoré ho nútilo milovať ho. Istého dňa, »hoci nebolo potrebné nijaké videnie«, prevládlo hnutie druhé.

Ešte ďalej po tejto ceste zachádza Renan. »Každým krokom, — píše, — ako sa Šavol približoval

k Damasku, prebúdžaly sa v ňom záchvevy bezradnosti. Úloha kata, na ktorú sa podobral, stávala sa mu neznesiteľnou. Hľa, domy, ktoré sa pred ním začínajú vynárať, sú možno domy jeho obetí... Táto myšlienka ho trápi, spomaľuje krok a nechcel by ísť ďalej. Predstavuje si, že odporuje akémusi pobádaniu, ktoré ho ženie. Únava z cesty, ktorá sa pridruží k týmto starostiam, zbavuje ho síl. Mal, ako sa zdá, zapálené oči, možno to bol začiatok oftalmie. Za dlhých pochodov posledné hodiny bývajú najúnavnejšie. Všetko, čo nás v posledných dňoch oslabovalo, sa navíši. Nervových síl ubúda, nastáva reakcia. Azda i prudký prechod z rozpálenej roviny do sviežej tône záhrad, ktoré obkľučovali Damask, vyvolal v chorobnom a ťažko otrasenom organizme fanatického cestovateľa záchvat choroby. Nebezpečné horúčky, sprevádzané prívalmi krvi do mozgu, na tých miestach zavše prikváčia náhle na človeka. Po niekoľkých minútach je človek ako v ohni. Keď kríza pominie, človek má dojem, že prežil hlbokú noc, prerušovanú zábleskami, v ktorých zazrel na tmavom pozadí obrazy. V podstate je isté, že dajaký strašný úder pripravil Šavla ešte aj o tú trošku vedomia, ktorú mal, a shodil ho na zem v bezvedomí...«⁸⁶

Takto Renan. Lenže všetky tieto vyumelkované predpoklady bolo by treba najprv dokázať. Okrem toho sú celkom v rozpore so všetkým, čo udalostiam predchádzalo, čo ich sprevádzalo a čo po nich nasledovalo. Podľa podania autora Skutkov apoštolských nenachádzame tu nijakého náznaku, podľa ktorého by sa dalo usudzovať na určitý dej, odohrávajúci sa v podvedomí, alebo na dajaký úkaz auto-

sugescie. Šavol, ktorý už toľko rokov šialene prenasledoval kresťanov bez výčitiek svedomia, presvedčený, že koná vec najmilšiu Bohu izraelskému, Šavol, ktorý si tak rozhodne žiadal splnomocnenie od Synedria, aby mohol uväzniť tých, ktorých dolapí v Damasku, teraz, keď po dlhej a namáhavej ceste v bezprostrednej blízkosti svojich obetí ešte viac sa rozpaľuje smädom pomsty, práve teraz, nečakane, bez hocijakej vnútornej, alebo mimo neho sa nachádzajúcej pohnútky, že by sa zrazu z prenasledovateľa stal obeťou, z vlka baránkom!? . . . A ak, Ježišov hlas bol len ilúziou, ako by to chcel Renan, ako vysvetlí to, že tento hlas počuli aj tí, ktorí Šavla sprevádzali? A okrem toho, ak tento hlas bol len ilúziou, ako mohol v Šavlovi vyvolať v tej chvíli dojem, že je to hlas Ježiša Nazaretského, ktorým už od detstva naučil sa pohrdať, zlorečiť mu a prenasledovať ho? Ježišove výčitky boli by v ňom vzbudily ešte väčší hnev, alebo by ho boli prinajmenej nechali ľahostajným. Treba preto doznať, že v tomto hlase počul a videl naozaj Boha, a to takého krásneho a oslňujúceho, že ho to priviedlo do pomykova, odvrátilo od úmyslu, získalo si jeho lásku a obrátilo ho.

Keď sme takto vyvrátili Renana, tým sme vyvrátili aj jeho hlúpejších stúpcov, a to najmä Loisyho, podľa ktorého »videnie a obrátenie Šavlovo bolo len zimničným zmietaním sa ducha a jeho viera sa prepracovala vášnivo vedenými diskusiami. V určitej chvíli urobí výpad, ktorý však nie je logickým uzáverom úvah, s ktorými sa zaoberal, ale akousi revolúciou, útokom mystickej viery, zapríčineným mozgovým stavom osoby . . .«⁵⁶ Renan aspoň uznáva nevyhnutnosť otrasu, ktorý prichádza zvonku, ho-

vorí o patologickej príčine, ktorá by bola mohla naozaj vyvolať aspoň niektoré úkazy, pozorované na Šavlovi. Keď však Loisy chce všetko zredukovať na prostý prevrat vnútorný a hovorí o výpade a útoku mystickej viery, sme tu pred kaukliarskymi kúskami, ktoré nás konečne privedú k tomu zázračnému objavu: »Pavol sa obrátil, lebo sa obrátil.« A v akom smysle máme potom chápať to, že sa jeho viera prepracovala s pomocou vášnivých dišpút?

V skutočnosti však opak je pravdou: čím viac brojil proti galilejskej sekte, tým viac ju pokladal za neslučiteľnú so svojím presvedčením, tak ako aj sám Loisy, čím viac hromadí svoje dôkazy proti posvätným textom, tým viac sa vzdáva od viery. Vo svojej zátvrdlivosťi zničiť pôvodné slová Skutkov apoštolských dochádza nakoniec k takému tvrdeniu, že Pavlovi spoločníci sú »osoby vymyslené«.⁸⁷ Týchto nepohodlných svedkov odstraňuje, ako by na Východe cestoval niekto bez sprievodu a najmä Šavol, ktorý bol vyslancom Synedria.

Takýmito rozpravami sa už viac zaoberať nebudeme, a to tým skôr, že sme už mali inde príležitosť tak urobiť.⁸⁸ A veď najlepším spôsobom, ako usvedčiť všetkých racionalistov a ukázať, že videnie a z toho plynúce obrátenie Pavlovo je javom nadprirodzeným, je uvažovanie o nadprirodzených účinkoch, z toho všetkého vyplývajúcich. A tým už aj začíname.

Obrátenec.

Ako sme povedali, keď Šavol pred múrami Damasku vstal, aby sa podľa božieho rozkazu odobral do mesta, oslepol. Museli ho za ruku doviesť do Da-

masku, kde sa mu dostalo pohostinstva u akéhosi Žida, menom Judáš. Bol to možno jeho známy, ale skôr majiteľ hostinca, do ktorého chodievali Židia. V tomto dome, ležiacom na Rovnej ceste, dnes Tarkes-Sultani menovanej, Šavol pod účinkami milosti, stále ešte v zajatí nevýslovného pohnutia, ktoré spôsobilo, že zabudol i na potreby telesného života, prežil celé tri dni bez jedla a pitia. Aké myšlienky vírily vtedy v jeho duši, to nemožno vypovedať. Keďže je však známa logická prísnosť jeho vyvolanej mysle, môžeme právom predpokladať, že sa mu za krátky čas podarilo prepracovať celú zázračnú históriu Evanjelia, ktorú neskoršie ohlasoval pohanom. Videl Ježiša a počul ho: teda naozaj vstal zmŕtvych, je skutočným Bohom a stupeň slávy, v ktorej sa mu ukázal, bol toho nezvratným dôkazom. Aké úzkosti musely teraz svierať jeho dušu, keď si pomyslel na všetky prenasledovania, ktoré podnikal proti Nemu a proti jeho nasledovníkom! Bolo to v povahe onoho muža, ktorý aj po tom, keď po celom svete ohlasoval Evanjelium, obával sa, že bude biednym zadržancom.³⁹ Po všetky tie tri dni samoty sa modlil⁴⁰ — to je všetko, čo o ňom vieme. A jeho modlitby, v ktorých hlas svedomia spájal sa s najhlbšou ľútosťou, končievaly sa často vytrženiami. Kým vonku, na Rovnej ceste, miesil sa dav pod dvojitém stĺporadím sôch, a kým tade prechádzaly unavené karavány, pokryté prachom, kým na trhovisku jeho huční židovskí súkmeňovci predávali alebo kupovali výrobky bohatého priemyslu Východu, on očami svojej duše pozoroval nebo a pojal šľachetný úmysel ukázať ho zemi. A Boh sám poponáhľal sa splniť tento úmysel.

V Damasku bol vtedy akýsi učeník Evanjelia, menom Ananiáš. Jeho meno ukazuje, že bol židovského pôvodu. Verne zachovával Zákon a tí, čo ho poznali, vydávali svedectvo o jeho neobyčajných čnostiach.⁴¹ Nezdá sa však, že by bol zaujímal dajaké miesto v cirkevnej hierarchii, takže Chryzostom poznamenáva: keď sa Bohu tak zapáčilo, že si nevybral apoštola ani kňaza nového náboženstva, ale len jednoduchého učeníka, aby do Cirkvi uviedol práve toho, ktorý sa mal neskôršie stať jedným z najpoprednejších, urobil to preto, aby tým jasnejšie ukázal, že On sám ho vybral a vyvolil.

A kým Ananiáš bol azda doma zahrúžený do modlitby, Pán ho oslovil po mene a povedal mu: »Vstaň a choď do ulice, ktorá sa volá Rovná. V judášovom dome⁴² hľadaj Šavla, s prímením Tarzského,⁴³ lebo hľa, modlí sa.«

A medzitým aj Šavol uzrel vo videní prichádzať muža, nazývaného Ananiáš, ktorý naňho vzkladal ruky a prinavrátil mu zrak. Áno, Ten, čo hovoril Ananiášovi, hovoril aj Šavlovi a tak dvojnásobným zjavením pripravil stretnutie týchto dvoch mužov, ako to urobil aj pri stretnutí sa Petra so stotníkom Korneliom.

Ananiáš však, keď počul Šavlovo meno, stípol a vo svojej prostorekosti vykrikol: »Pane, od mnohých som počul o tomto mužovi, koľko zla narobil tvojim svätým v Jeruzaleme.⁴⁴ A tu tiež má splnomocnenie od veľkňazov, aby poviazať všetkých, čo vzývajú tvoje meno.«

Ale Pán uistil tohto svojho dobrého učeníka slovami: »Choď, lebo on mi je vyvolenou nádobou, aby zanesol moje meno k pohanom aj pred kráľov

a k synom izraelským. Ja mu totiž ukážem, koľko mu načím trpieť pre moje meno.»

Ananiáš už viac neváha, ide do naznačeného domu a keď nájde toho, koho hľadá, povie mu: »Brat Šavol, Pán Ježiš, čo sa ti zjavil na ceste,⁴⁵ ktorou si prichádzal, ma poslal, aby si zasa videl a naplnil sa Duchom Svätým.»

A keď tak povedal, vložil svoje ruky na jeho hlavu a úbohý slepec zacítil, ako mu padajú lupiny⁴⁶ s očí, poznáva hneď vo svojom dobrodincovi osobu, ktorá sa mu pred chvíľkou ukázala vo vytržení.

»Boh našich otcov — pripojí ešte — ťa povolal, aby si spoznal vôľu jeho a aby si videl Spravodlivého, aby si počul jeho hlas, lebo ty budeš musieť vydať svedectvo o tom, čo si videl a počul... A teraz vstaň a prijmi krst; a obmy sa zo svojich hriechov, vzývajúc meno Spasiteľovo.»

A novoobrátenec nevie odporovať tomuto pozvaniu, ponára sa do studne, ktorú mu Ananiáš ukáže, a vychádza z nej už celkom obrátený. Teraz je už natrvalo zaradený pod zástavy toho Nazaretského, ktorého toľko prenasledoval, a hneď by chcel bojovať za Neho.

A tak naozaj vstupuje hneď do prvej synagogy, ktorá mu je v ceste, a hlása, že »Ježiš je Syn Boží«. A takto si počína po všetkých synagogách Damasku. Pokladá ich za miesta, ktoré sa mu na tento cieľ najlepšie hodia, lebo synagogy nebývaly len miestnosťami na odbavovanie modlitieb pre obrezaných židov, ale na ich kamenných laviciach, rozostavených podľa stien, sedávali počas shromaždenia tí, ktorých volali »bojacimi sa Boha«, aj pohanovia a neverci každého druhu, priťahovaní sem azda jednobožstvom

izraelského náboženstva. Predovšetkým sem mal hneď od začiatku namierené Pavol, lebo dobre vy-cítil, že práve pohanovia a neverci sa omnoho ľahšie obrátia než Židia.

A Židia mu naozaj čoskoro vypovedali najtvrdšiu vojnu. Pokladali ho za odpadlíka a preto ho zúrivo napádali. S rovnakou rozhorčenosťou vyvracia ich námietky, privádza ich do zmätku. No nechce sa vystavovať ich vierolomnej pomste a tak po niekoľkých dňoch odchádza... Kam...?

Na púšti.

Hovorí nám o tom sám vo svojom liste:⁴⁷ »Odišiel som do Arábie.« Ale Arábia je taká rozsiahla. Na ktorú stranu sa odobral? Po čo ta išiel?

Niektorým sa zapáčil predpoklad, že sa utiahol, ako Mojžiš, do samot hory Sinaj. Tu vraj prv, než by bol prerušil svoje sväzky so Starým zákonom, chcel pozorovať javisko, kde bol vydaný, a tu chcel prijať nové zjavenie. Či sa tam neodobral aj Eliáš prorok a či tam nevidel Boha?

Takéto úctyhodné spomienky mohli by naozaj lákať nového konvertitu. A napokon nebolo ani vhodnejšieho miesta, v ktorom by sa mohla jeho duša povzniesť do výšin posvätného mysticizmu, než táto vznešená mlkvosť divých priepadlísk. O mnoho storočí skôr, než tu kresťanstvo vystavalo svoje kláštory a oratóriá, ľudská ruka vyhĺbila hlboké jaskyne do vápencových a granitových skál, ktoré tak boli svedkami putovania Mojžišovho, Áronovho a národa židovského. Boly to obľúbené miesta najväčších služobníkov Boha, ktorí sa sem uchýľo-

vali. Koľko myšlienok sa tu zrodilo, koľko prosieb bolo tu prednesených a koľko slz bolo tu preliatych! Le Camus⁴⁸ o tomto hovorí: »Čím viac na to myslíme, tým pravdepodobnejším sa zdá, že práve niektorá z týchto jaskýň slúžila Pavlovi za prístrešie. Tu za ustavičného pokánia a za chválospevov lásky prijal Pavol Božie Evanjelium a rozkaz, aby sa pobral ohlasovať ho celému človečenstvu. Toto striedanie sa jasného svetla a čiernych temnôt na vysokých, svislých skaliskách, ovládajúcich strmé svahy, tie balvany, ktoré na hrebeňoch Džebel a Serbalu, kde sa ešte dnes vznáša tajomný hlas Boží, nečakane nasledujú po hladkom žiarivom nebi, sú v najlepšom súlade s dojmami duše, zachvátenej vytržením božej lásky, duše, ktorá je teraz smutná a znechutená nad sebou. Na svete je len málo takýchto pôsobivých prostredí. Samotu prerušuje len tichý spev pútnika, ktorý zdĺhavým krokom svojho dromedára pohýbe kamením na strmom chodníčku. Po týchto vrcholoch však prešiel Boh a zanechal tu nielen stopy svojich božích nôh a účinky nebeských bleskov, ale aj niečo zo svojej mlkvej vznešenosti. Či mohlo byť teda ešte iného miesta, vhodnejšieho pre veľkého ducha Pavlovho?

Toľko však vieme, že v Arabsku žil tri roky, a to od roku 33 do roku 36. Keďže však poznáme jeho nespokojného a zápalistého ducha, zdá sa nepravdepodobným, že by v týchto samotách bol prežil tento čas bez prerušenia. Pripúšťame aj my, že prešiel aj do kraja na juh od Palmýry, do vrchovatých končín Hauránu, ktoré sa rozprestierajú od Damasku po Eufrat. Tu, medzi kočovnými národmi, začal vraj pomaly so svojím apoštolským poslaním a tu si tiež

začal zarábať na živobitie tým, že vyhotovoval a predával svoje stany . . . Je známe, že kočovní obyvatelia týchto krajov tábora vždy pod prenosnými stanmi, vyhotovenými podľa stanov cilícijských, ktoré náš Pavol dokonale vedel robiť. Takto mohol si zadovážiť nielen to, čo bolo potrebné na jeho živobytie, ale mohol sa dostať k duši toho úbohého ľudu a uskutočniť tu prvé obrátenia. A konečne aj tu, v týchto pahorkatých a divých končinách, našlo sa dosť osamelých jaskýň, do ktorých sa mohol Pavol uchýliť, aby utíšil smäd po samote, ktorý, ako sa zdá, tak sužuje každého veľkého konvertitu. Vo všeobecnosti všetky krízy duchovného života, keď vyvolaný prudký otras pominie, vyžadujú čas na odpočinok, osamelosť, tichosť, v ktorých by sa utrmácaná duša mohla opäť zotaviť novými silami a snaženiami. A takýto oddych je tým potrebnější vtedy, keď ide o preorientovanie vlastných myšlienok, ktoré stoja na opačnom konci myšlienok predchádzajúcich, a tiež vtedy, keď je človek silnej a povznesenej povahy. To, že človek povrchný a bez presvedčenia vo chvíli zavrhuje to, čomu sa predtým klaňal, a zbožňuje, čo nenávidel, je vec celkom obyčajná. Ale každý vážny muž, zasiahnutý milosťou, sa zahĺbi a nielenže už viac zle nerobí, ale pocífuje aj potrebu sústrediť sa, aby poznal, ako treba konať dobro. Musí rozobrať svoje nové myšlienky, musí usporiadať svoje sily a usmerniť ich na nový cieľ, a keď si nemôže vytvoriť novú prirodzenosť, vytvorí si aspoň nový život. Toto všetko vyžaduje uvažovanie, ktorým by sa duša mohla zhodnotiť, ticho, aby počula hlasy shora, a pokorné sebazničenie, ktoré privoláva pomoc Božiu.

Ako potvrdzuje sám sv. Pavol, v týchto samotách ho náš Pán priamo vyučil vo svojom Evanjeliu. Z toho, čo čítame v jeho listoch, je zrejmé, že medzi Majstrom a žiakom sa iste vytvorila intímna, priama jednota, v ktorej pri neprestajnom spojení a pomalom osvecovaní Majster dával odpoveď na všetky mnohotvárne otázky, ktoré vytvárala blčiaca viera Pavlova.

Jedným z bodov, ktorým sa asi najviac zaoberal syn synagogy, bol asi vzťah Starého zákona a Nového. Cítil sa Židom až do hĺbky svojich vnútorností. Zavrhnúť zjavenia, dané Mojžišovi, len preto, že sa mu dostalo zjavenia Ježiša Krista, muselo sa mu pozdávať nerozumným. Bohu sa však zapáčilo ukázať mu hneď od začiatku, že minulosť — ďaleko od toho, aby bola v rozpore — je priamo v súlade s prítomnosťou, lebo prvý je len obrazom, druhý však skutočnosťou; prvý Zákon len sľubuje, druhý však ho naplňa. V takomto svetle Nového zákona spoznáva Zákon starý a pritom vedomie, že je žiakom Gamalielovým, je mu podkladom, aby Ježišovi Kristovi preukázal všetku spravodlivosť. Zo sblíženia, ktoré diktuje jeho duch medzi Evanjeliom a Zákonom, pramení jeho teologia. Ak sa hovorí — pripojuje k tomu ešte veľmi vhodne Le Camus —, že Ježiš sa pripravoval na svoje verejné účinkovanie tým, že strávil štyridsať dní na púšti, tým viac musíme venovať dôkladnú pozornosť apoštolskej príprave Pavla v Arabsku, kde Božský Majster pracoval v srdci a mysli žiaka, z ktorého chcel vyformovať vyvolenú nádobu. Keď potom v hlbokom tichu púšte jeho duša vystupuje na krídlach viery a lásky nad oblaky, kde sa začína už svet nadpri-

rodzený, Boh mu dovoľuje prezrieť horizonty nekonečnosti a rozumieť reč, ktorá objasňuje tajomstvá. Cirkevné dejiny hovoria o zázračnom premenení niekoľkých svätcov v škole samoty. Ale ako strašne ďaleko je to všetko od toho, čo Boh vyhradil mužovi, ktorého zázračne povolal, aby sa stal potom najcennejším apoštolom jeho Evanjelia!

Návrat do Damasku.

Po troch rokoch, ktoré strávil učeník v samote a v škole Majstrovej, vrátil sa do Damasku, rozhodnutý ohlasovať to, čo nazýval »svojím Evanjeliom«, totiž svoj náhľad na náboženstvo a nadovšetko svoj náhľad na pripustenie pohanov do Cirkvi.

Ako vieme podľa ostatných apoštolov, spása mala byť vyhradená len pre obrezaných, takže svet, ak sa chcel stať kresťanským, mal sa stať najprv židovským. Ježiš však zjavil Pavlovi ešte skôr než Petrovi a ostatným, že keď svet chcel prijať krst, nemusí prejsť Synagogou alebo obriezku.⁴⁹ Vykupiteľ neprišiel preto, aby spasil synov Abrahámových a Adamovým synom neprišiel ponúknuť spásu zákonom Mojžišovým, ale krížom. Ak teda poslaním Zákona bolo viesť k Ježišovi Kristovi, po jeho príchode stal sa Zákon bezpredmetným a aj bez neho možno dosiahnuť spásu. A tak, podľa Evanjelia sv. Pavla nebolo treba ohlasovať Zákon ako milosť, prichádzajúcu od Boha Otca, ktorú podľa večného ustanovenia pripravil pre svojich vyvolených; milosť, zosobnená v Synovi, ktorý sa narodí zo ženy, aby potom obetou kríža splatil dlh previneného človečenstva; milosť, ktorá s vierou a láskou opanuje celého človeka

a dvíha ho až po účasť na živote Ježiša Krista a robí z neho spoludediča slávy.

Toto všetko vytváralo harmonický celok a mohutný súbor, ktorý vedel priviesť do nadšenia ducha nového ohlasovateľa. V takomto rozporení sa teda vracia do Damasku nie netrpezlivejší, než keď sem po prvý raz prichádzal ako prenasledovateľ. Zjavil sa v synagogách mesta ako oživený Štefan. Neuspokojil sa už len tvrdeniami, ale začal rozvíjať svoju náuku, merať sa so svojimi odporcami a privádzať ich do pomykova.

Takéto hlásanie trvá tri roky. Apoštol v tom čase veľmi mnohých obrátil, čo iste vybičovalo nenávisť farizejov a kňazov synagogy na najvyššiu mieru. Títo ešte stále videli v ňom odpadlíka, ktorý si zasluhoval smrť. Keďže boli od neho počtom a prostriedkami silnejší, robili nátlak na správcu Damasku, miestodržiteľa Aretu, arabského kráľa,⁵⁰ ktorý ochotne vyhovel ich žiadostiam. Postavil stráže pri bránach mesta a pokúšal sa uväzniť Apoštola, keby sa v hociktorom dennom, či nočnom čase pokúšal utiecť.

Jeho učeníci sa však jedinečne postarali o jeho útek. Jeden z nich býval na predmestí v dome, ktorého obloky sa otváraly nad mestskú priekopu. Za tmavej noci spustili teda Pavla, skrytého v okrúhlom víbovom koši.⁵¹

Keď sa takto apoštol vyšmykol z rúk nepriateľov, začaly sa prenasledovania, ktoré už neprestaly a o ktorých píše vo svojom druhom liste Korinťanom.⁵²

Sám, v tmavej noci, v krátkej vzdialenosti od svojich nepriateľov, od ktorých môže očakávať len

smrť, začína poznávať, že apoštolát nie je len dielom nadšenia, ale aj dielom obety a odvážnosti. Poznával, že apoštolát je ťažkým mučeníctvom, akým bolo mučeníctvo prvého hlásateľa Evanjelia, ktorý umrel na kríži.

Tradícia ešte aj dnes poukazuje na starý vyhlbený mramorový balvan, ležiaci neďaleko kresťanského cintorína pri rímskej ceste, za ktorým sa vraj ukryl Pavol, keď ho spustili s hradieb. Je to pozostatok starodávneho chrámu, na ktorý sa asi viazala nejaká dôležitá spomienka. Pavol nerozmýšľal dlho, kam sa má odobrať. Čakal ho Jeruzalem, prvé biskupské sídlo, v ktorom vládla najvyššia autorita. Ta sa musel pobrať, aby si vyžiadal a aby dostal posvätenie na svoj nezvyčajný apoštolát. Aby urobil dielo prospešné a trvalé, pokladal za nevyhnutné vidieť Petra a porozprávať sa s ním. Odišiel teda do Jeruzalema.

V Jeruzaleme.

Po niekoľkodňovej ceste vkročil do svätého mesta, pripravený pretrpieť všetko z lásky voči Kristovi. Nezdrží sa tu však dlhšie než dva týždne, počas ktorých však musí podstúpiť bolestnú skúšku. No nebolo to od židov. Zdá sa, že zpočiatku ho neznepokojovali. Prenasledovanie v Jeruzaleme sa už teraz skončilo. Rím zakázal Synedriu všetky tyranské násilnosti. A keďže Pavol bol rímskym občanom, mohol sa cítiť bezpečným. Očakávalo ho však iné, veľmi trpké poníženie.

Pokúsil sa — ako sám hovorí — prísť do styku s učeníkmi a »pripojiť sa k nim«. ⁶⁸ Ale nikto mu nedôveroval a všetci sa ho báli: »Nechceli veriť, že

by bol naozaj učeníkom.« Zázrak jeho obrátenia stal sa ďaleko a bolo to už dávno a málo bolo tých, čo si na to spomínali, alebo ktorí by boli tomu verili. Židovčiaca strana zasa vedela, že chce pripustiť pokrstených pohanov do Cirkvi, rovnako tak ako kresťanov zo židovstva, preto sa voči nemu správala veľmi nepriateľsky. Aj Dvanásti sa ho stránili a boli opatrní, ako sa na vodcov patrí.

Niž iného nemohlo bolestnejšie zapôsobiť na Pavla, ako takéto polozenie. Na šťastie stretol sa so svojím priateľom Barnabášom, s ozajstným »synom útechy a ohlasovania«, ako vyjadruje jeho meno. Pod týmto menom už od mladosti navštevoval školu rabína Gamaliela. Kým sa však Šavol dal prenasledovať Cirkev, Barnabáš sa stal jedným z najohnivejších učeníkov Mesiáša, pri ktorom bol, keď zázračne uzdravil malomocného. Po Majstrovom nanebevstúpení bol medzi prvými, ktorý složil k nohám apoštolov celý svoj majetok, za čo si ho oni vysoko vážili a boli mu naklonení.

Rozhodol sa, že sa ujme svojho starodávneho priateľa Pavla. Chytil ho za ruku a sám ho priviedol k apoštolom. Podľa listu Galaťanom⁶⁴ z tých, čo mal pred sebou, Pavol v skutočnosti nepoznal viac než dvoch: Petra a Jakuba Mladšieho. To však neznamená, že by ostatní boli už opustili Jeruzalem. Barnabáš im rozpovedal, ako sa sám Pán zjavil jeho priateľovi na ceste do Damasku a ako sa po tomto pravdivom božom zjavení celkom premenil. Jeho odvážne kázania v Damasku a aj inde nepripúšťaly pochybnosti o jeho obrátení. Tým aj apoštolovia boli presvedčení a sami vyšli s Pavlom, aby mu ukázali miesta, na ktorých Spasiteľ trpel. Peter potom

ešte chcel, aby sa ubytoval tam, kde sa sám zdržoval, aby ho tak pohodlnejšie mohol oboznámiť so všetkým, čo sa vzťahovalo na rozvoj Cirkvi. Ešte nemal slávne videnie v Joppe a tak myšlienky Pavlove zdaly sa mu asi príliš odvážnymi, keď chcel bez všetkého aj pohanov prijať do nového náboženstva. Podarilo sa vtedy apoštolovi preraziť so svojím pevným presvedčením? Je to málo pravdepodobné. Tak sa tiež zdá, že vtedy strana židovčiacich sa otvorene postavila proti nemu. Rovnako i farizeji začali proti nemu opäť v tichosti robiť úklady, takže sa znova ocitol v nebezpečenstve. Teraz však Pavol nemienil ujsť, ale rozkaz Pánov zmenil jeho vôľu. Kým sa modlil v chráme, zjavil sa mu Ježiš, ktorý mu hovoril: »Ponáhľaj sa z Jeruzalema, lebo tu neprijmú tvoje svedectvo o mne.«

Keďže však Pavol predniesol námietky, dodal Ježiš hlasom ešte dôraznejším: »Choď, lebo ťa pošlem medzi pohanov.«⁵⁵

Toto videnie i všetky ostatné, ktoré v Pavlovom živote poznáme, vyznačujú sa tým, že sú mu proti vôli. Nevyhľadával vôbec zjavenia. Prichádzaly znenazdačky, keď ho mali osvietiť alebo posilniť, a on si z nich zapamätal — tak by sme to asi povedali — len prvok rozumový. Z videnia, ktoré mal v chráme, spoznal, že Petrovi treba prenechať starostlivosť o cirkvi židovského pôvodu a on sa má ujať úlohy menej krásnej, viac ponížujúcej a namáhavejšej: starať sa o pohanov. A toto je hlavná príčina, prečo napísal Galaťanom, že »opustil Jeruzalem«.⁵⁶

Keď odchádzal, niektorí kresťania, aby ho uchránili pred možnými útokmi, odprevadili ho až do Cé-

zarey, kde nasadol na loď a vrátil sa do Tarzu. Čo tam zamýšľal robiť?

Opäť ako v Arabsku, strácame jeho stopy a musíme sa uspokojiť iba prostými dohadmi. Niektorí tvrdia, že za ten rok, čo bol vo svojom rodnom meste, opäť začal navštevovať školy rečníkov a filozofov, aby sa zdokonalil vo filozofických sústavách a prenikol do tajomstiev Hellady. Tieto prvky použil potom pri stavbe svojej teologie.

Takéto náhľady Loisyho⁵⁷ a iných nemajú však nijaké opodstatnenie a je omnoho pravdepodobnejšie, že Apoštol lepšie využil svoj čas na ohlasovanie Evanjelia a získavanie spoluobčanov. Aj tu však musíme uznať správnosť výpovede Božského Majstra: »Nemo propheta in patria...⁵⁸ Nik nie je prorokom vo svojej otčine.« Podľa všetkého aj jeho príbuzní sa nepriateľsky stavali proti nemu.

Z trápnej situácie vyslobodí ho opäť priateľ Barnabáš. Jeho poslali apoštolovia z Jeruzalema do Antiochie ako svojho poverenca, aby tu viedol hnutie obrátených pohanov, ktoré bolo stále intenzívnejšie a znepokojujúcejšie. Spoznal, že v tejto veci by našiel v Pavlovi silného pomocníka, keďže poznal jeho náhľady na túto vec. Preto sa sám pobral do Tarzu, vyhľadal ho, porozprával sa s ním a s bratskou láskou podarilo sa mu priviesť ho so sebou do Antiochie. Najväčšou Barnabášovou zásluhou bolo, že sa ujal toho veľkého, opovržlivého a citlivého ducha, že sa vedel skloniť pred žiadosťami a vôľou muža natoľko ohnivého, že sa pred ním uponížil, že mu vedel pripraviť žičlivé pole pôsobnosti, kde mohol celkom rozvinúť svoju aktivitu, a že sa sám utiahol do úzadia. A je isté, že Pavol za svoju slávu vďačí

predovšetkým tomu, ktorý mu predchádzal príkladom, ktorý si v jeho prítomnosti počínal ako človek bezvýznamný, odhalil jeho hodnotu, staval ho na svetlo a niekoľko ráz zahladil výstrelky jeho zápalistej letory. Rovnako sa postavil proti úzkoprsým náhľadom iných a zabránil vážnym škodám, čo úzkoprsé osoby mohli narobiť najmä novej a dôležitej cirkvi antiochijskej.

V Antiochii.

Antiochia bola v tom čase mestom veľmi významným a pokladali ju za tretie mesto sveta. Bola metropolou Orientu. Mala vyše pol milióna obyvateľov a bola sídlom sýrskeho vladára. Jej sláva začína sa prvou dynastiou Seleucidov, ktorí ju pozdvihli k najvyššiemu lesku. Tým, že sa jej zmocnili Rimania, tiež len získala. Vo všeobecnosti všetkých Seleucidov — ešte pred Rimanmi — opanovala vášeň prepychu a veľkoleposti. Chrámy, vodovody, kúpele, baziliky, to všetko bolo v Antiochii a vytváralo z nej v tých časoch najväčšie mesto Sýrie. Cesty venčené boly stĺporadím, križovatky okrášlené sochami a všetko bolo pekne symetrické a pravidelnejšie než hocikde inde. »Korzo« bolo ohraničené štvornásobnými radmi stĺpov, ktoré vytváraly dve voľné galérie so širokou cestou uprostred, ktorá prebiehala od jedného konca mesta na druhý v dĺžke niekoľko kilometrov. Za rozkvetu umenia aj grécke bájoslovie stvorilo si tu ako by novú vlasť. Mesto bolo preplnené kultom Apolóna a nýmŕ. Dafne, rozkošné miestečko neďaleko metropole, pripomínalo dobyvateľom ich fantastické a ľúbezné bájky. A na-

ozaj, len máličko sa odlišovali od Metamorfóz (pre-mien) Ovídiových. Staré náboženstvá krajiny však primiešaly k nim viac pochmúrnosti. Sýrske ľahotníctvo, babylonské šarlatánstvo a všetko podvodníctvo Ázie smiešalo sa na rozhraní týchto dvoch svetov a urobilo z Antiochie stredisko lži a bahnisko všetkých nákaz. Dejepisec hovorí, že skazenosť ľudí bola strašná: »Bolo to hrozné shromaždište hercov, šarlatánov, mimikov, šudiarov, čarodejníkov, strigónov, mesto, ktoré malo na programe ustavičné preteky, hry a tance, sprievody, slávnosti a rozpustilé bachanálie. Prepych nepoznal hraníc, všetky šílenstvá Orientu našly tu svoju pôdu, i najnezdravšie poverby a fanatizmus orgií... Antiochijci, pochlebovační a plní nevďaku, podlí a bezočiví, predstavovali dokonalý vzor onej luzy, ktorá slúžila cézarizmu, sberba bez vlasti, národnosti, rodinnej cti a mena, ktoré by si zasluhovalo úcty. Veľké »Korzo«, ktoré pretínalo metropolu, bolo akýmsi divadlom, v ktorom dňom i nocou miešaly sa vlny malicherných, zvedavých, buričských, azda umných ľudí, ktorí svoju záľubu nachádzali v popevkoch, v posmešných pesničkách, v žartoch a v nemiestnych výčinoch každého druhu. Bolo tu možno vidieť čudné veci: tance, v ktorých vystupovali sbory nahých dievčat cez sviatočné dni Majuma, hlúčky záletníč plávaly v nádržkách priezračnej vody. Bolo to opilstvo, »sen Sardanapalov«, pri ktorom zmäteno sa striedalo všetko rozkošníctvo. Táto záplava bahna, ktorá vychádzala od ústia rieky Oronta a chcela zaplaviť aj Rím, mala svoj hlavný prameň v Antiochii.« Boží hnev nedal na seba dlho čakať a na mesto prišlo hrozné zemetrasenie 23. marca roku 37.

Po tomto treste náš Barnabáš prišiel do Antiochie a začal ohlasovať Evanjelium nielen Židom, ako dovtedy, ale aj pohanom, slovom všetkým bez rozdielu rasy a národnosti. Bol totiž presvedčený, že Ježiš Kristus prišiel vykúpiť a spasť všetkých.

A práve týmito širokými, novými myšlienkami priateľa Pavla, apoštolát nadobudol charakter všesvetový, lebo najmä v Antiochii, shromaždišti všetkých rás, dosiahly ony neočakávané úspechy. V krátkom čase zriadená bola nová cirkevná obec, naplnená zápalom, novotárska a s najkrajšími výhľadmi do budúcnosti, a to najmä preto, že sa skladala z rôznorodých živlov. Všetky dary Ducha Svätého, ktorými Barnabáš a Pavol boli naplnení, sa tu v hojnej miere uplatňovali. Dalo sa ľahko predvídať, že Cirkev, oslobodená od príliš úzkeho zákona mojžišovského, ktorý tvoril nepreklenuteľnú hrádzu okolo Jeruzalema, práve zásluhou týchto dvoch mužov stane sa odteraz kolískou kresťanstva. Je isté, že Jeruzalem ostane navždy hlavným náboženským mestom sveta, ale východiskom, z ktorého sa Cirkev rozšíri medzi pohanov, prvým strediskom kresťanských misií v pohanskom svete, bola Antiochia. Tu bola zriadená po prvý raz kresťanská Cirkev, oslobodená od pút židovstva. Tu malo svoje začiatky veľké apoštolské obdobie, ktoré sa malo rozšíriť po celom svete.

Po celý rok pracovali takto spoločne Barnabáš a Pavol v Antiochii na veľkom diele božom. Tento rok patrí medzi najjasnejšie a najčulejšie roky apoštolátu týchto dvoch. Ich plodná pôvodnosť pozdvihla Antiochijskú cirkev do takej výšky, akú nedosiahla nikdy iná cirkev. Z hlavného mesta Sýrie,

ktoré bolo také skazené, stalo sa mesto, z ktorého vyšli »Stiliti« a »Solitari«. A práve tu tiež naše náboženstvo dostalo svoje pomenovanie. Až doteraz sa stúpenci Mesiášovi nazývali: veriaci, pravoverní, svätí, bratia, učeníci; no nemali ešte pomenovanie úradné a verejné. Tu v Antiochii začali sa rozlišovať pomenovaním: »Christianus«. Podľa latinskej koncovky môžeme sa nazdávať, že slovo je pôvodu rímskeho, vytvorené podľa vzoru: herodiáni, pompejani, caesariáni... Toto pomenovanie zakladalo sa na mýlke, ktorá predpokladala, že Kristus — čo je preklad židovského »Mesiáš« — je vlastné meno. Niektorí z nich, asi pod vplyvom židovských myšlienok, tiež pokladali Krista alebo »Kresta« za predstaveného nejakej skupiny, alebo za sektára, dosiaľ žijúceho. Ľudove ich nazývali naozaj »Krestianmi«. Židia však i naďalej, ba až do dnešných čias podržali si pomenovanie Nazaretskí, alebo Nazaréni. Tak alebo onak, nové náboženstvo dostalo sa týmto v Antiochii k rozhodnému bodu svojej histórie.

Naozaj, niet nič slávnostnejšieho nad chvíľu, keď nová ustanovizeň dostane svoje pomenovanie. Meno je totiž rozlučovacím znakom, ktorý hlása jej jestvovanie. Prostredníctvom mena individuálna alebo hromadná bytosť stáva sa bytosťou samou osebe, oddeľuje sa a líši od bytostí iných. Vytvorenie mena »kresťan« znamená teda aj presný čas, keď sa Cirkev odlúčila od Synagogy. Ešte dosť dlho sa zamieňaly tieto pomenovania, ale len v krajoch, v ktorých sa náuka kresťanská oneskorila. Konečne i prví učeníci Ježišovi s radosťou prijímali nové pomenovanie a pokladali ho za honosný titul. A keď si pomyslíme, že sotva desať rokov po Mesiášovej smrti má

v hlavnom meste Sýrie jeho náboženstvo už svoje vlastné grécke a latinské meno, musíme sa začudovať tomuto rýchlemu pokroku. Kresťanstvo sa totiž celkom odlúčilo takto od lona, v ktorom sa zrodilo. Jedine pravé poňatie Ježiša, ako ho ohlasoval Pavol, zvíťazilo takto nad nerozhodnosťou niektorých jeho učeníkov. Jeruzalemská cirkev nie je už jediná, aramejčina, jej reč, je už rečou neznámou väčšine iných cirkví. Kresťanstvo hovorí gréckou rečou, rozpráva po latinsky a keď sa natrvalo dostane do víru gréckeho a rímskeho sveta, už viac z neho nevyjde.

Celý tento rozmach treba zväčša pripísať rozumnému a neúnavnému pôsobeniu Pavla a Barnabáša, širokým a zhovievavým náhľadom ich ducha, vychovaného v škole rabína Gamaliela.

V čase svojho pôsobenia v Antiochii mali tiež príležitosť preukázať lásku svojho srdca, ktorá sa rozprestierala na všetkých ľuďoch. V Jeruzaleme vznikly oprávnené obavy, že čoskoro nastane hrozná drahota. Len čo sa začaly objavovať jej prvé príznaky, ihneď prišli návrhy, aby bohaté sýrske cirkvi pomohly trpiacim bratom. Cirkev antiochijská bola prvá, ktorá odpovedala na výzvu. Pavol a Barnabáš vyvolali svojou výrečnosťou ozajstné hnutie pomôcť hneď núdzným bratom. V krátkom čase sosbieraly sa obrovské sumy a oni sami sa podujali zaniest ich do Jeruzalema. Apoštolovia však tu už ani neboli a svätý dejepisec ich ani nespomína. Obety preto odovzdali do rúk Starších. Pri návrate Barnabáš navrhol, že so sebou vezme i svojho milovaného synovca, alebo, ako tvrdia iní, svojho bratanca Jána-Marka, aby sa s ním zúčastnil na prvej veľkej misijnej ceste, ktorá sa začala na ostrove Cypre.

Ale naši misionári očakávali v Antiochii nejaké znamenie s neba prv, než sa mali vydať na cestu. Shromaždili sa aj s ostatnými predstavenými do »ústrania« a tu sa niekoľko dní pôstili a modlili. Po niekoľkých dňoch bolo počuť hlas, prichádzajúci shora, ktorý rozkazoval: »Oddeľte mi Barnabáša a Šavla na dielo, na ktoré som ich povolal.«⁵⁹

Keď ich teda hneď takto oddelili, ich starší bratia kládli na nich svoje ruky a posielali ich v mene Božom, aby splnili svoje prvé misionárske poslanie, ktoré Barnabáš chcel začať vo svojej domovine, totiž na Cypre.

»Na mňa čakajú ostrovy, — povedal prorok pri návrate do večného Jeruzalema, — aby som priviedol tvojich synov z ďaleka.«⁶⁰

Deň, keď náš Pavol so svojimi dvoma spoločníkmi vstúpil na loď, ktorá ho mala zaviesť na Cyprus, na ostrovoch naozaj očakávali.

Vysadol i so spoločníkmi v salaminskom prístave a napochytne prešiel inými význačnejšími mestami Cypru, ktorých mená boli veľmi tajomné: Cittium, Amathonte, Pafos... Prijemné pobrežie tohto posledného mesta ešte i dnes vyvoláva v cestovateľovi dávne rozkoše. Ruže bohyne neprestaly kvitnúť. Biele domy majú výzor holubov, spiachich pozdĺž vôd, z ktorých bohyňa vyšla. Chrám, ktorého konúry vidno na kopci, vzdialenom na pol míle od mora, vystavoval na poctu davom Afroditu, ktorá nemala ľudskú podobu; znetvorený kužeľ z kameňa, zahalený purpurovým závojom, elementárny obraz všetko zúrodňujúcej Prírody. V italských lesoch

uctievali obľúbenú Afroditu obradnými smilstvami. S uctievaním modiel spája vždy Pavol pojem ohavnej nemravnosti.⁶¹ Azda nikde inde natoľko nechápal, akou nadľudskou ťažkosťou je premôcť pohanskú bezuzdnosť. Keďže Pavol bol čistý (nech si Euzébius⁶² hovorí hocičo), lebo nebol nikdy ženatý, cítil posvätný odpor proti každej žiadostivosti. V tom istom čase však cítil tvrdý zákon vo svojich údoch.⁶³ Hoci teda zavrhne pohanské neresti, ako si zasluhujú, a vyhlási panenstvo za dokonalejší stav, než je manželstvo,⁶⁴ jednako po Ježišovi nikto slávnostnejšie nevyhlási veľkosť manželského spojenia, lebo v ňom vidí prirodzený dovolený liek proti žiadostivosti, takže i mladým vdovám v Korinte radí: »Nech vstúpia do manželstva, lebo lepšie je žiť v manželstve než horieť (žiadostivosťou).«⁶⁵ Dovoľuje ľudskej slabosti to, čo je dovolené božím zákonom, poznávajúc dobre zo skúsenosti, že aj to lepšie je niekedy nepriateľom dobra. Znak múdrosti v jeho náuke spočíva práve v tom, že len čo sa priblíži k prísnemu rozhodnutiu, zásada, vyslovená v evanjeliách, a pravda, nadobudnutá zo skúsenosti, opravia jeho stanovisko.

Najmä pre toto sa musel zapáčiť rímskemu prokonzulovi Sergiovi Pavlovi, ktorý vtedy spravoval ostrov Cyprus. Je to azda ten istý, ktorého Plínius Starší⁶⁶ spomína ako jedného z Rimanov, ktorý v tom čase patril medzi najučenějších vo vedách fyzikálnych a prírodných. Tieto vedy boli asi dedičným majetkom v jeho rodine. Aj Galienus viac než o storočie neskôršie obdivuje v Ríme učenosť iného Sergia Pavla. Keďže správca ostrova Cypru nepohrdal spoločnosťou ľudí, od ktorých sa mohol

niečo naučiť, niečo nového a najmä príjemného, dal si zavolať presláveného čarodejníka, ktorý vtedy bol v Pafe. Volal sa Bar-Jesu, alebo syn Josuov. Bol naozaj veľmi zbehlý v okultných vedách a tajomstvách rastlín, hviezd, čím si mohol veľmi ľahko získať priazeň prokonzula.

Keď sa však dozvedel, že iní múdri ľudia sa vyloďili na ostrove, učia čudné veci a konajú nie menej čudné zázraky, chcel ich hneď vidieť a počuť a preto pozval Pavla a Barnabáša k sebe.

Títo nedali sa dva razy pozývať a pobrali sa k nemu s radosťou, že budú môcť začať svoju misionársku činnosť s takým významným úlovkom. Začali teda vysvetľovať prokonzulovi Evanjelium, hovorili mu o novej Cirkvi a ukázali mu oveľa potešujúcejšie a svetlejšie obzory, než mu mohlo dať neúplné a falošné učenie čarodejníka.

Priamy a povznášajúci duch Sergia sa hneď cítil priťahovaný svetlom nového učenia. Toho sa však obával čarodejník. Báľ sa, že mu unikne jeho korisť, preto začal prenasledovať a napádať našich apoštolov a obviňoval ich zo lží a podvodov a žiadal, aby im povolili verejnú diskusiu. Konzul dovolil a Pavol začal pred ním obdivuhodne vyvracať bludy čarodejníka. Keďže však čarodejník sa vždy dajako vykrúcal a nevzdával sa ani pri zrejmých uzáveroch, Pavol, unavený takouto zátvrdlivosťou, popudený najhlbším opovrhnutím, skríkol naňho: »Ó ty syn diabla, plný všetkého podvodu a všetkej prefíkanosti, nepriateľ všetkej spravodlivosti, či neprestaneš prevracať priame cesty Pánove? A teraz, hľa, ruka Pánova je na tebe, oslepneš a neuvidíš slnka...!«

Podvodník si želal tmú a tak bude ľuďu mať nielen

duševne, ale aj telesne. Odmietal svetlo a bránil iným, aby ho prijali, a tak ho bude teraz sám pozba-vený, že nebude vedieť rozoznať ani slnečné svetlo... A hľa, temnoty a noc ho obkľučujú, tacká sa a hľadá niekoho, kto by mu podal ruku. Možno, že v tomto svojom treste nájde nešťastník spasiteľnú premenu duše, lebo Pavol hovorí o ňom ako o treste prechodného rázu. Z vlastnej skúsenosti totiž vedel, že oslepnutie býva veľmi dobrým prostriedkom na to, aby sme dosiahli svetlo. Nech je hocijako, toto je jediný zázrak celého apoštolského účinkovania, ktorým Pavol tresce, aby tým dosiahol skutočné dobro. Nebol by privolal temnoty na oči hriešnika, keby sa tým nebolo rozsvietilo svetlo v duši kajúc-nika. Najmä Evanjelium bolo treba podávať v mene lásky. Bolo to učenie samého Pavla. V tomto prípade však nie on koná, ale Boh. Bolo by totiž omylom pripisovať apoštolom moc konať takéto zázračné veci z vlastného podnetu a vlastnej sily.⁶⁷ Oni tiež očakávajú vnuknutie shora a nerozkazujú prírode, iba ak cítia, že ich na to privádza Pán prírody. V našom prípade Duch Svätý, keď potrestal zátvrdlivého podvodníka, chcel ho nielen napraviť, ale vnuknúť prokonzulovi Sergiovi rozhodnutie, aby natrvalo prijal kresťanstvo. Ale autor Skutkov apoštolských nám naznačuje, že sa to nestalo len vplyvom vyko-naného zázraku. Sergiova duša, v celej svojej pod-state rímska, nevedela kapitulovať ani pred tajom-nou silou, ale pred harmonickou krásou nového ná-boženstva, pred jeho svätou mravnosťou a pred jeho vznešeným učením.

Podľa všetkej pravdepodobnosti, obrátenie pro-konzula malo za následok novšie obrátenia, takže

apoštolovia nemuseli sa ustávať ohlasovaním Evanjelia aj po ostatných častiach ostrova, a tak pokračovali vo svojej misionárskej činnosti inde.

Prvá misijná cesta.

Prvá misijná cesta, na ktorú sa podujal Pavol, Barnabáš a Ján-Marek, mala sa rozšíriť okrem Cypru aj na celú Galáciu. Podľa Pavlovho zemepisného značenia patrila do nej tá časť rímskej provincie Malej Ázie, ktorej poprednými mestami boli Perge, Pizídia, Ikonium, Lystra, Derbe . . . V každom z týchto významných miest sa rozhodli ohlasovať Evanjelium, a preto aj my sa v nich na chvíľu zastavíme.

Ale v Perge, prvom meste, v ktorom vystúpili z lode na pevninu, prihodila sa udalosť, ktorá rozhodla o ich rýchlom odchode. Barnabášov synovec Ján-Marek z príčin doteraz nevysvetliteľných chcel sa vrátiť do Jeruzalema. Predpokladá sa, že sa mladík bál vydať na dobrodružné cesty do pohanských krajín, do miest veľmi neistých, kde cestujúcich mohli v hociktovej zákrute horských kotlín napadnúť zbojníci. Ale skôr možno predpokladať, že Ján-Marek bol ešte stále pripútaný k židovským zvyklostiam a určoval apoštolátu hranice, ktoré Pavol nemohol pripustiť. Pavol sa naňho osopil, on sa urazil a potom už ostal zátvrdlivý, i keď ho jeho strýc láskavými slovami prehováral, a vrátil sa domov. Musel však ľutovať svoju vzdorovitosť, lebo na počiatku inej misijnej cesty chcel sa opäť pripojiť k Pavlovi, ktorý však ostal neoblomný. Ján-Marek bol pred jeho očima neposlušným robotníkom, »ktorý nešiel s nimi do práce«.⁶⁸

Nejeden dejepisec karhá Apoštola pre jeho neústupný postoj, ako by sme my mohli správne odhadnúť príčiny takého počínania. Pravdaže, je zrejmé, že jeho samoláska ho ta nepriviedla. V tomto rozpore išlo o zásady: keby bolo išlo o niečo iného, bol by mu hneď odpustil. Neskôršie sa s Markom pomeril a naliehajúc na Timoteja, aby prišiel za ním do Ríme, odporúčal mu: »Pojmi aj Marka a priveď so sebou!«⁶⁹

Isteže, nepríjemná vec, ktorú zakúsil v Perge, keď ho videl odchádzať, nedovoľovala ani jemu zdržať sa v meste a ohlasovať Evanjelium. Pokračoval vo svojej ceste s Barnabášom do antiochijskej Pizídie, príjemného mesta, ktoré bolo rozložené na pahorku neďaleko dvoch čarokrásnych jazier.

Tu teda naši apoštolovia začali ohlasovať Evanjelium v synagoge pred množstvom Židov, ktorí tam boli. Ale po nádhernej Pavlovej reči ostali ešte ľahostajnejší a zátvrdlivejší než na začiatku, a preto Apoštol zakončí: »Najprv vám sa malo ohlasovať slovo Božie, keď ho však odmietate a seba pokladáte za nehodných života večného, hľa, obraciame sa k pohanom. Lebo tak nám prikázal Pán týmito slovami: »Ustanovil som ťa na svetlo pohanom, aby si bol na spásu až po okraj sveta.«

Toto Pavlovo vyhlásenie vyvolalo medzi tamojšími pohanmi živé nadšenie. Mnohí z nich prijali krst a tak bola založená v Galácii prvá cirkev bez Židov. Oni to však nemohli zniesť, preto vyvolali proti nim vzburu, ktorá urýchlila ich odchod do Ikonía.

Keď sa približovali k tomuto mestu, ktoré sa rozkladalo na západnom okraji rozsiahlej planiny, vy-

pálenej viac soľou než slnkom, zvanej Lykaónia, museli si naši apoštolovia iste spomenúť na Damask. Až toto mesto zjavilo sa pred nimi uprostred pustatín ako zelená oáza, zvlažovaná tisícami potôčkami, odrazenými z prúdu, tečúceho s blízkych vrcholcov a plynúceho pomedzi kvetnaté záhrady a ovocné sady. Ako Damask, tak aj Ikonium bolo dôležitým rázcestím, ktoré z Ikonia vytvorilo významné obchodné stredisko. Dnešné mesto Koniah, ktoré vzniklo na jeho mieste, nezachovalo si nijaký pamätník minulosti, a tak nemôžeme nič povedať o jeho umeleckých krásach, ktoré sa iste vyrovnaly umeleckým krásam Damasku. Obyvatelia dneška, ktorých môže byť asi tridsaťtisíc, sú potomkami tých, ktorých tu kedysi bývalo aspoň päť ráz viac. Ázijské rasy sa tu pomaly miešali s obyvateľstvom gréckym, ktoré síce dlho prevládalo, ale naostatok aj ono upadlo pod nadvládu Rimanov. Okrem týchto dobyvateľov pridružili sa k obyvateľom mesta ešte drobní židovskí obchodníci, ktorí sa čoskoro tak rozmnožili, že vytvorili samostatnú kolóniu a vystavili si vlastnú synagogu.

Ako obyčajne, medzi nimi začal Pavol a Barnabáš aj v Ikonii svoje misijné dielo. Najdôležitejším obrátením, ktoré sa tu stalo, je obrátenie svätej Tekly. A napokon, je to jediná zpráva tohto druhu, avšak zahalená závojom veľmi čudných legend. Pôvodca Podvrhnutých Skutkov apoštolských,⁷⁰ (bol to podľa Tertuliána akýsi ázijský kňaz) zveličuje a luže, aby povzbudil, a padá do bludu enkratitov, robiac z absolútnej čistoty základ svojej viery; to však ešte neznamená, že by svätú Teklu bol vymyslel on. Origenes, Chryzostom, sv. Augustín hovoria o nej ako

o skutočnej mučnici a vo IV. storočí Silvia z Aquitánie tvrdí, že navštívila jej hrob neďaleko Tarzu a že o nej čítala v Úradných zprávach.⁷¹ Tieto sa nám však nezachovali a Podvrhnuté Skutky apoštolské, z ktorých aj cirkevní Otcovia čerpali svoje chválospevy, musíme pokladať za neisté podania. Sú však i tak dosť poučné. Vec sa vraj stala asi takto:

Kým sv. Pavol kázal v Ikoniu pri otvorených dverách v dome akéhosi obráteného Žida, menom Onesifora, Tekla, mladá a veľmi pekná dcéra Teoklie, mladucha vznešeného Tamyrída, počúvala dňom i nocou apoštola, sediac v najbližšom obloku svojho domu. Ani sa nehýbala, viera ju zachvátila, takže jej matka, preľakaná, povedala istého dňa Tamaridovi: »Už tri dni a tri noci sa tvoja verenica nepohla od obloka; počúva cudzinca, ktorý učí akýmsi chytráckym slovám. Ten človek znepokojuje mesto, lebo všetky ženy a mladí ľudia prichádzajú k nemu, aby ho počúvali. Aj moja dcéra, upútaná tým, čo hovorí, sedí, ako pavúk na obloku a je očarená. Ty však musíš tieto čary prelomiť...

Tamaridovi nebolo treba dva razy hovoriť. Keď však nič nedosiahol, v zúrivosti udal Pavla vrchnostiam ako nebezpečného čarodejníka a dal ho vrhnúť do žalára. Ale Tekla si sňala náramnice a v noci ich darovala strážcom väzenia. Dostala sa dnu, hodila sa k nohám Pavlovým a prosila ho, aby bol taký dobrý a dôkladne ju o viere poučil.

Jej matka a Tamaris ju hľadali, a keď ju našli v blízkosti väzňa, pokúšali sa ju od neho odlúčiť; ale ona, »vzlykajúc, váľala sa po zemi«. Vtedy, naplnení beznádejnosťou, vrátili sa k prokonzulovi

a kričali so všetkým ľudom, aby čarodejníka usmrtili a čarodejnícke dievča upálili.

Guvernér ochotne dáva zbičovať Pavla, vyženie ho z Ikonía a odsúdi Teklu na upálenie. Oheň sa jej nedotkne: zázračne unesená z plameňov, opäť sa pripojí k Pavlovi a nasleduje ho na všetkých jeho cestách, kým sama nepodstúpi mučenícku smrť.

I keby toto všetko bola legenda, cítime v tomto príbehu, ako sa zachvieva plamenná horlivosť, ktorá neskoršie bude podľa sv. Pavla »bláznovstvom kríža«. Isteže, Tekla nepadá do vytrženia pred biednou osobou Pavlovou a nezvádza ju ani jeho výrečnosť, ale len nové a božie pravdy, ktoré ohlasuje. Bolo by prihlúpym mätením pojmov posudzovať túto prudkosť zápalu ako ázijské šialenstvo, ktoré je toho istého pôvodu ako zúrivosť Kybelíných kňaziek. Lebo len opojenie z náuky vífazi nad Teklou a robí z nej jednu z prvých panien a mučeníc kresťanstva.⁷²

Zdá sa, že Pavol a Barnabáš ostali v Ikonii trochu dlhšie a obrátili mnohých Židov a Grékov. Lenže tí, čo ostali neveriacimi, pobúrili proti nim dav, ktorý s palicami a kamením prihnal sa istého dňa k domu, v ktorom bývali. To rozhodlo a apoštolovia sa utiahli do blízkeho mestečka Lystry.

Tu tiež začali hneď kázať a hneď zpočiatku stal sa zázrak, ktorého účinok bol však celkom iný, než sa očakávalo. Medzi svojím poslucháčstvom videl sv. Pavol istého žobráka, ktorý sedel na zemi, lebo bol chromý od narodenia. Mrzák ho tiež počúval s celou dušou. Apoštol vysvetľoval Pánove slová: »Slepí vidia, chromí chodia.« Jeho zrak spočinul vtom na tomto úbožiakovi a mocným hlasom zvolal: »Postav sa na rovné nohy!«

Na tento rozkaz sa krivý postavil a začal hneď chodiť. Peter a Ján už predtým urobili podobný zázrak v Jeruzaleme. Títo však vydali rozkaz v mene Ježiša Nazaretského a potom chytili za ruku chromého, ktorý ležal pri bráne chrámu, a tak mu pomohli na nohy. Tu však Pavol jednoduchým slovom a bez hocijakého dotyku urobí ten istý zázrak.

Dojem na zástup bol ohromujúci. Ľudia začínajú vykrikovať: »Bohovia, podobní ľuďom, sostúpili k nám!«

Zázrak zapôsobil na pohanov v tom smere, že im pripomenul ich prastaré príbehy o bohoch, toľko ospevovaných básnikmi, ktorí boli súčasne aj ich učiteľmi náboženstva. »Bohovia často vzali na seba vzhľad a hlas cestovateľov, aby navštívili mesto.«⁷³ Takto spieva Homér. No mimoriadny zástoj v celej veci mala legenda, pomerne veľmi rozšírená v Lys-tre, ktorá rozprávala o návšteve boha Zea a Hermesa v susednom meste Tyany, kde dub a lipa sú spomienkou na nebeských pútnikov.⁷⁴ Obyvatelia Lys-try si doplnili rozprávky a zdalo sa im, že v Barnabášovi vidia Zea a v Pavlovi Hermesa a obidvoch viedli do chrámu, aby im priniesli obety. Keď sa však apoštolovia dozvedeli, prečo ich tak uctievajú, zbožňujú, zachvátení posvätným hnevom, roztrhli si rúcho a volali: »Mužovia, čo to robíte? Veď aj my sme podobne slabí ľudia ako aj vy. Hlásame blahozvesť, aby ste sa od modiel obrátili k živému Bohu, ktorý stvoril nebo a zem, aj more a všetko, čo je v nich...«

Veľké muselo byť rozčarovanie oných natešených zbožňovateľov, keď sa ocitli pred bytosťami, ktoré nielen odmietaly všetky pocty, náležajúce božstvu,

ale chcely ešte odstrániť i všetkých bohov a nechať len jediného. Prekvapenie apoštolov bolo asi rovnako veľké a bolestné, keď poznali, ako nesprávne si ľud ich slová a skutky vysvetľoval.

Kým sa toto dialo, dostali sa do Lystry niekoľkí Židia z Pizídie, ktorí tam prenasledovali apoštolov, a aj tu popudili dav proti nim, snižujúc ich na obyčajných podvodníkov, ktorých by bolo treba kameňmi vyhnáť. A tu obyvatelia Lystry prešli — podľa svojej obyčaje — od zveličeného obdivu k zaslepenému opovrhovaniu a za najsprostejších urážok začali hádzať najväčšie kamene do tých, ktorých nedávno chceli zbožňovať na oltároch. Pavol pod prívalom skál, ako kedysi jeho bratanec Štefan, — na ktorého si iste v tej chvíli spomenul, — omdlel a vrahovia, mysliac si, že je mŕtvy, vyvliekli ho z mesta, aby jeho mŕtvolu ponechali za pokrm psom a krkavcom. Učeníci k nemu pribehli a našli ho zázračne uchovaného pri živote. Potom ho s Barnabášom odprevadili do veľkého opevneného mesta, menom Derbe, ktoré bolo poslednou pevnosťou na hranici Galácie. Podľa všetkého obyvatelia Lystry sa až ta neodvážili, a tak apoštolovia mohli nerušene hlásať Evanjelium niekoľkým horalom prostého srdca. Jeden z nich bude sprevádzať Pavla na nebezpečnej ceste cez Macedóniu.

Z Derby sa mohli za niekoľko dní dostať do Tarzu a odpočinúť si po mnohých útrapách. Oni sa však vrátili a navštívili všetky miesta, kde už ohlasovali Evanjelium. Metóda iste neobyčajne smelá, ale prospešná.

Takto sa skončila prvá misijná cesta dvoch veľkých apoštolov. Trvala vyše troch rokov a jej plody

boly potešujúce. I keď sa im postavily do cesty mnohé ťažkosti, Evanjelium ohlasovali na Cypruse a skoro v celej rímskej Galácii. Okrem obrátenia jednotlivcov založili za svojej misijnej cesty štyri cirkvi s početnými kresťanmi z pohanstva, a to v Antiochii pizidskej, v Ikoniu, Lystre a Derbe. Je však pravdepodobné, že cirkevné obce založili aj inde, lebo práve na tomto mieste objavuje sa v Skutkoch apoštolských opäť žalostná medzera.

Pavol a Barnabáš sa s uspokojením vrátili do Antiochie. Aké bolo však ich prekvapenie a zármutok, keď spoznali, že táto ich cirkevná obec stala sa hneď korisťou najživšej agitácie, a niektorí židovčiaci alebo »falošní bratia«, ktorí hovorili, že sú vyslaní z Jeruzalema, stavali sa proti obráteniu pohanov.

Vieme, že táto vážna otázka bola aj pred jeruzalemským Snemom a bolo vydané rozhodnutie, že znovu zblýklo Pavlovo nepriateľstvo a nevoľa voči Petrovi. Nebudeme tu opakovať, čo sme už predtým rozvinuli,⁷⁶ ale začneme radšej úvahy o druhej a ešte dôležitejšej misijnej ceste, na ktorú sa vydal náš neúnavný apoštol.

Druhá misijná cesta.

Prvú časť tejto druhej misijnej cesty vyplňa nová a všeobecná návšteva všetkých cirkví v Galácii. Keď sa krátko po Jeruzalemskom Sneme vrátil Pavol s Barnabášom do Antiochie a videl, že sa veci sľubne rozvíjajú, povedal svojmu priateľovi: »Vráťme sa a ponavštevujme bratov po všetkých mestách, kde sme kázali náuku Pánovu, a viďme, ako sa majú.«

Barnabáš súhlasil s návrhom, ale ešte pred odchodom vznikol medzi dvoma apoštolmi vážnejší incident, ktorý ako by bol mal dokázať, že aj oni sú len obyčajní smrteľníci, za akých sa kedysi vyhlásili pred obyvateľmi Lystry. Ako takí sa teda pohnevali. Príčinou roztržky bol znova Ján-Marek, ktorý sa vrátil so svojím strýcom do Antiochie a chcel sa zúčastniť na tejto novej misijnej ceste. Proti tomu sa čo najrozhodnejšie postavil Pavol. Obával sa azda, že by od nich zasa odpadol, alebo sa možno bál obmedzených náhľadov židovského mladíka. Nadarmo Barnabáš prosil, nadarmo naliehal. Pavol zostal zátvrdlivý, mrzeli sa druh na druh a rozišli sa.

Keby sme uvažovali, poznamenáva istý autor,⁷⁶ kto bol v neprávě, musíme ľutovať, že Pavol nebol zhovievavejší, keď už nie voči mladému Markovi, ale aspoň voči Barnabášovi, lebo jeho príjemná a súcitná povaha si zasluhovala viac úcty.⁷⁷ Istotne by sme sa však pomýlili, lebo z toho, ako sa antiochijská cirkev voči nim správala, keď odchádzali, vidíme, že všetky sympatie boli podľa všetkého na strane Pavla. No a tá cirkev mohla lepšie posúdiť rozpor, ktorého okolnosti a pravé pohnútky nie sú nám dostatočne známe. A tak niet nijakej pripomienky, že by Barnabáš pri odchode so synovcom — keď sa nalodili, aby sa vrátili na Cyprus — mal nejaké sympatie. Naopak, je dosť možné, že ich odchod vyvolal pocit nevoľe, keď videli, že jeden z dvojice veľkých poslov Evanjelia obetuje svoju misijnú cestu lásky voči rodine a bojazlivo odchádza do vlasti, aby síce ohlasoval Evanjelium, ale ohlasoval ho ďaleko od slávnych zápasov, ktoré ho inde volaly.

Keď sa však Pavol jednako dal na cestu, bratia ho odporúčali Pánovi. Namiesto Barnabáša vyvolil si hneď nového spoločníka, akéhosi Silasa alebo Silvana, ktorý bol poslaný z Jeruzalema do Antiochie ako jeden z najhorlivejších kazateľov. Titul proroka, ktorý mu často dávajú, naznačuje, že mal mimoriadny dar hlásať slovo Božie, čo spolu s veľkou úctou, ktorú požíval v Cirkvi, vytváralo z neho vzácného spolupracovníka apoštola pohanov.

Iného, ešte vzácniejšieho pomocníka našiel čoskoro pri návšteve cirkvi v Lystre. Bol to mladík ešte ani dvadsaťročný, dosť citlivej povahy a jemného správania. Apoštol ho ešte za svojej prvej cesty do týchto končín obrátil na kresťanskú vieru i s jeho matkou a starou matkou. Keďže však bol synom Gréka, bol bez obriezky. Čo však je veľmi čudné, Pavol ho chce obrezať vlastnými rukami, aby ho poznačil znamením, ktoré si i tak málo cenil. Podľa neho vyskytly sa však prípady, keď medzi židmi bolo treba stať sa židom a medzi pohanmi pohanom, aby boli všetci privedení ku Kristovi. Apoštol naozaj chcel, aby sa Timotej podrobil obriezke »pre Židov, čo bývali na tých miestach«.⁷⁸ Jeho úmyslom bolo pribrať Timoteja do svojej spoločnosti. Veľmi dobre si však zapamätal, že židia často ničili jeho dielo a takmer jeho život, hoci bol obrezaný ako oni. Nechcel preto vystaviť ťažkým nebezpečenstvám svojho nového spolupracovníka, naopak, chcel dokázať, že nie je zaprisahaným nepriateľom zákona, i keď bojuje proti židovčiacim.

Keď teda Pavol svojho nového žiaka, ktorý sa mal stať jeho miláčikom, obrezal, doplnil jeho vzdelanie v novej náuke. Nikto nikdy totiž nebol tak hlboko

zasvätený do života veľkého apoštola ako Timotej. Okrem kratučkého času, keď musel odísť, aby spínil prijaté rozkazy, nachádzame ho vždy po boku svojho majstra, ktorému býval tešiteľom v útrapách, spoločníkom pri námahách a sprievodcom vo väzení. Pavlova láska a vďačnosť voči nemu bola veľká. Stačí, keď si prečítame dva jemu adresované listy, aby sme si o tom vytvorili predstavu.

Keď takto so svojimi dvoma novými spoločníkmi, Silasom a Timotejom, ponavštevoval rozličné cirkevné obce v Galácii, zamieril s nimi Pavol na sever, zaumieniac si, že prenikne do Bitýnie. Galaťania mu boli v ceste a tak sa musel u nich zastaviť a ohlasovať im Evanjelium. Tak sa stalo, že sa ľudom galскеj krvi, keltským barbarom, dostalo zjavenia viery dvadsať rokov po Kristovej smrti. Tento ľud pochádzal z dobrodružnej bandy zbojníkov, ktorí prišli od brehov Garonny do Tessálie, spustošili brehy Malej Ázie, no keď ich zahnali do vnútra, usadili sa za riekou Sangariou v končinách, kde ich potomkov Pavol našiel ešte ako polobarbarov, oddaných krvavým obradom Kybely. Boli však veľmi dojatí výrečnosťou Apoštola a hromadne prijímali vieru.

Pavol by bol chcel pokračovať vo svojej ceste, ale ochorel a bol nútený zostať medzi týmito kmeňmi, ktoré mu prejavovali starostlivosť a lásku: »A v tejto skúške, — písal im nežne, — ktorú som vám spôsobil svojím telom, nepohrdli ste mnou, ani ste si ma nezošklivili, ale prijali ste ma ako anjela Božieho, ako samého Ježiša Krista! Musím dosvedčiť, že aj oči by ste si boli vylúpili a mne dali, keby to bolo bývalo možné.«⁷⁹

Z tejto príslovenčnej hyperboly chceli niektorí

usudzovať, že Pavol bol postihnutý hnisavým zápalom oka. No očné choroby sú na Východe tak všeobecné, že styk s takouto chorobou by nebol býval pre Galaťanov nijakou »skúškou«. Je teda pravdepodobnejšie, že išlo o ťažšiu horúčku, sprevádzanú prudkou a nákazlivou vyrážkou, ako sú kiahne.

Pavol po celý svoj život spomína na obetavosť Galaťanov. Naučí sa však i trpieť pre ich nestálosť. Jeho náuka ich spojila. Keď však po ňom prišli židovčiaci a spotvorili jeho evanjelium, dali sa nimi Galaťania zviest. Táto vrtkavosť ho rozhorčila: »Nerozumní Galaťania, zvolal, kto vás očaril?«⁸⁰ A zdá sa, že jeho zvolanie — ako poznamenáva istý francúzsky spisovateľ — preniklo cez storočia a cez miesta a vzťahuje sa i na Francúzov, ktorí sa tak ľahko dajú nadchnúť, ale sú pritom vrtkaví.

Cieľom sv. Pavla za prechodu pomedzi Galaťanov bolo dostať sa do Bitýnie, kde chcel tiež založiť cirkevnú obec. Kým sa však chystal so svojimi spoločníkmi vniknúť do onej rozsiahlej rímskej provincie, Duch Svätý ho obrátil na západ, ktorý sa mal stať širokým poľom jeho pôsobnosti za jeho druhej misijnej cesty. Ale kde začať?

V Macedónsku.

Duch Svätý prišiel mu to naznačiť osobitným zjavením. Keď prišiel do Troady, v noci, azda vo sne, zjavil sa mu človek a podľa jeho šiat a reči poznal, že je to Macedónčan. Vystieral k nemu ruky a prosil ho: »Prejdi do Macedónska a príď nám na pomoc!«

Pavol a jeho spoločníci ihneď prijali toto pozva-

nie a z prístavu Troady vyplávali smerom k Europe. Vietor im bol v každom ohľade priaznivý. Jediný deň plavby zaviedol loď do blízkosti ostrova Samothrake, kde dopadá na more tieň vešteckej hory. Na druhý deň pristáli v prístave mesta Neapolis — dnes Kavalla — a po veľkej rímskej ceste Egnatii pobrali sa do Filippi, ktoré leží tri a pol míle za vrchom Pangeom. Filippi — hovorí sv. Lukáš — bolo prvým mestom celej oblasti Macedónska, ležiacim na ceste, ktorú mali hlásatelia prekonať,⁸¹ lebo Neapolis patrila ešte do Trácie. Tu teda Boh chcel, aby začali so svojimi misiami. A naozaj, keď sa Pavol so svojimi spoločníkmi Silasom a Timotejom, ku ktorým sa v Troade pripojil i znamenitý lekár Lukáš, priblížili k mestu po brehu rieky Gangites, nazdávali sa, že tu niekde nájdu shromaždenie pobožných, na ktorých by sa mohli obrátiť so svojou rečou. A naozaj, na vidieckom dvore našli »bohabojných«, najmä ženy, ktoré prednášaly žalmy. Jedna z nich, bohatá obchodníčka s purpurovými látkami, menom Lýdia, bola viac než ostatné nadšená slovami Apoštola a pozvala ho, aby sa so svojimi ľuďmi ubytoval v jej dome. Pavol nevedel odolať jej naliehaniu a tak v dome bohatej obchodníčky so šarlátom malo západné kresťanstvo svoj prvý chrám. Farba slávnej krvi mala byť takto zvelebená a aj preliata.

O niekoľko dní, keď sa Pavol a Silas vracali do príbytku, prišlo im v ústrety mladé dievča, kývalo rukami a volalo: »Títo ľudia sú služobníkmi najvyššieho Boha, ktorí vám zvestujú cestu spásy.« Bola to chudobná otrokyňa, posadlá diablom, a jej páni sa tešili, že mala pytického ducha, a vytĺkali od hlu-

pákov peniaze. Pavol mal s ňou súcit a uzdravil ju. Tým však privolať na seba hnev jej pánov, ktorí hneď poznali, že prameň ich zárobku vyschol. Aby sa pomstili, obžalovali jeho a Silasa pred úradmi ako rušiteľov verejného poriadku. Obžalobu bez ťažkostí dokázali. Dav sa tlačil pred súdom. Niektorí tvrdili, že cudzinci ohlasovali novú poveru. Sudcovia sa obžalovaných na nič nepýtali. Avšak Pavol a jeho druh tiež nemali chuť do reči. Obaja rovnako mohli povedať: »Sme rímskymi občanmi«, lebo Silas — ako už meno naznačuje — ním bol a Pavol tiež. Dali však prednosť mlčaniu a utrpeniu.

Odovzdali ich teda liktorom, ktorí im dotrhali šaty a zbičovali ich do krvi.⁸² Nemilosrdne zbitých, skoro nahých, zavreli ich do väzenia: bolo to podľa rímskeho zvyku len vlhké sklepenie s nízkou povaulou, bez okien, vlhké, plné odporného hmyzu. Tu našim mučeníkom sovrelí nohy i ruky ťažkými kladami.⁸³ Mnohí iní väzni, ktorí bývali v susedných celách, počuli ich, ako si v noci prespevujú vrúcne prosby k Pánovi. Akého Boha to vzývajú za tmavej noci?

Zrazu sa zem prudko otriasla, všetky dvere sa otvorily, okovy spadly s rúk väzňov a Pavol so Silasom, oslobodení z klady, postavili sa na rovné nohy. Strážca sa prebudil a keď videl, že dvere sú otvorené, myslel si, že väzni ušli. Dobré poznal trest, ktorý by ho stíhol, a už sa chcel dýkou usmrtiť, keď sa Pavol k nemu priblížil a radostným, ale i rozkazujúcim hlasom zavolať: »Nič zlého si neurob, lebo všetci sme tu!« Strážnik sa chcel presvedčiť pri svetle pochodní, či sú tam naozaj všetci väzni, a potom, zasiahnutý milosťou, vrhol sa k nohám Pavlovým

a Silasovým a zvolal: »Páni, čo mám robiť, aby som bol spasený?«

Apoštolovia odpovedali: »Ver v Pána Ježiša a budeš spasený ty a tvoj dom.« Vtedy pokrstili jeho a všetkých z jeho rodiny. Aby ich však uchránili pred neprijemnosťami, vrátili sa do väzenia. Ale ich priatelia dosiahli medzitým od úradov milosť a ráno prichádzajú liktori, aby ich prepustili na slobodu. Pavol si konečne pomyslel, že uplatní svoje práva, a povedal im: »Vy ste nás verejne bičovali, pokryli ste naše telo ranami a bez odsúdenia ste nás vrhli do väzenia, hoci sme rímskymi občanmi! To vám ľahko neprejde. Nech prídu prétori a nech nás vyvedú.«

Keď sa prétori dozvedeli, že tí, s ktorými tak zaobchodili, sú rímski občania, naľakali sa, lebo vedeli, že podľa Porciovho zákona uvrhli na seba trest smrti. Rýchle pribehli, aby sa ponížene ospravedlnili, oslobodili Pavla a Silasa a poprosili ich, aby čím skôr opustili ich mesto. Veľmi sa obávali nejakej inej nehody.⁸⁴

Pavol a jeho druhovia, pokladajúc teraz svoje poslanie vo Filippi za skončené, opäť vykročili na cestu Egnacijskú. A prejdúc popod víťazný oblúk, ktorý pripomínal pamätnú porážku Cassia a Bruta a teraz ich víťazstvo, pobrali sa — ako ozajstní dobyvatelia — k Solúnu.

Solún bol vtedy hlavným mestom Macedónska a patril medzi najkrajšie mestá Rímskej ríše. Svoje meno dostal od ženy, ktorú miloval jej zakladateľ Kassander, Antipatrov syn. Podobne, ako v dnešnom Solúne, i vtedy sa v tomto meste stretávaly náboženstvá a rasy a bolo najživším obchodným stredi-

skom Stredozemného mora. Tu mali svoje sídlo obohatení Židia a Gréci, ktorí tu — podobne ako inde — boli pánmi obchodného života. Našli sa však aj Židia chudobní, ktorí vykonávali drobné remeslá, medzi inými i tkáčstvo.

U jedného z týchto tkáčov, ktorý prijal grécke meno Jazon, našiel si Pavol zamestnanie. V skutočnosti však i naďalej ostával misionárom. Z jeho prvého listu Solunčanom môžeme si urobiť predstavu o apoštolskej činnosti, ktorú v ich pro treť vyvíjal. Evanjelium nehlásal len slovami, ale ho aj prežíval. »Vo dne v noci« pracoval, len aby nebol nikomu na ťarchu. Kým v dielni pracoval pri krosnách, vysvetľoval i cesty Pánove. Robil sa prostým, aby ho pochopili aj prostí. Osobitnú starostlivosť venoval neofitom (novoobrátencom) a každého z nich povzbudzoval, »ako keď matka pridája a pohládza vlastné dietky«.⁸⁵ Ohotný obetovať svoj život za ich dušu, mohol im povedať všetko a všetko od nich požadovať. Slovo božie, ktoré im zvestoval, často potvrdzoval zázrakmi uzdravovania chorých, alebo duchovnými darmi, ktoré naplňaly veriacich.

Neveriaci Židia, rozzúrení aj tu obráteniami z pohanstva, vyvolali zasa obvyklú verejnú vzburu. Keď však apoštola a jeho spoločníkov nenašli doma, zmocnili sa toho, čo bol ich hostiteľom, teda Jazona a jeho príbuzných, a odvliekli ho pred mestských úradníkov, »politarchov«,⁸⁶ a žalovali naňho: »Títo, čo poburujú svet, prišli aj sem a Jazon ich prijal. A títo všetci počínajú si proti nariadeniam cisára, lebo hovoria, že kráľom je niekto iný, Ježiš!«

Bola to tá istá politická obžaloba, ten istý »crimen majestatis«, ktorý predniesli už iní Židia pred súd-

ným tribunálom Pilátovým. Ale politarchovia Solúnu nedali veľa na takéto obžaloby a keďže poznali Jazona ako pracovitého a pokojamilovného občana, keď si vyžiadali od neho isté záruky, prepustili ho.

Toto, prirodzene, ešte viac rozhorčilo apoštolových nepriateľov. Aby sa vyhol vražedným nástrahám, opustil v noci so Silasom mesto a odobral sa do blízkej Berey. Bol to kraj hornatý a malebný, v ktorom žilo tiež hodne Židov, ale celkom iných než v Solúne. Možno, že odlúčenosť medzi horami a pobyt medzi jednoduchým a počestným ľudom mali blahodarný vplyv aj na nich. Isté je, že Pavol neprivádzal do kresťanstva v Berei len pohanov alebo grécke ženy, znechutené pohanstvom, ale i veľmi mnohých Židov dobrej vôle, takže mohol z nich vytvoriť opäť jednu cirkevnú obec.

Keď sa o tom dozvedeli Židia zo Solúna, hneď sa pribehli a rozoštvávali zástupy proti apoštolovi, ktorý opäť musel ujsť a ponechať Bereu Timotejovi a Silasovi, aby dokončili dielo, ktoré sa tak sľubne začalo. Mohlo by pripadať čudným, že Pavol musel zo všetkých miest ujsť. Mohli by sme ho právom nazvať »blúdiacim Židom« apoštolátu. Ale okrem toho, že je toto údelom všetkých veľkých obnovovateľov sveta, v jeho prípade to Boh tak zariadil, aby tento útek priviedol apoštola do všetkých končín a zasial tam Evanjelium. Veď, hľa, teraz opúšťa Macedónsko a uberá sa celkom do strediska pohanskej civilizácie.

V Grécku.

Keď sa apoštol, po suchu alebo po mori, dostal do Atén, toto vznešené mesto už dávno prestalo pôsobiť

na svet svojím politickým alebo filozofickým vplyvom. Po najväčších filozofoch a umelcoch nastúpila záplava rečníkov a nedôsledných umelcov, ktorí spolu so žiakmi a cudzincami, prichádzajúcimi sem so všetkých strán, zaslúžili sa o to, že verejný život bol veľmi veselý a nezvyklý. Dejiskom tohto všetkého bolo najobdivuhodnejšie a najkrajšie prostredie sveta. Sama obloha Atiky — poznamenáva významný cestovateľ⁸⁷ — má tú vlastnosť, že vo svojom prečistom ovzduší znásobuje najpôvabnejšie svetelné efekty. Pod týmto silným osvetlením mramory Pentelika a Parosa, premenené rukou najzručnejších umelcov v mohutné pamätníky, alebo v neporovnateľne krásne sochy, sú ako by zahalené nezreteľnou svätožiarou, cez ktorú krása formy sa stráca vo svete ideálnom. Aj dnes, keď s výšin Akropolu spomíname na zázraky, ktorými oplýval tento kúsok zeme, a keď si podľa niekoľkých neforemných pozostatkov vytvoríme obraz minulosti, nemôžeme sa ubrániť, aby nami nezalomcoval záchvev úžasu. Sami rímski dobyvatelia mu podľahli a tak sa presvedčili, že je ešte na svete iná moc okrem ich meča, a museli vzdať poctu starodávnej sláve Atén, vyhlásiac ich za slobodné mesto. Posielali sem svojich synov, aby sa zošľachťovali vo vede a v umeniach.

Keby Pavol bol býval naozaj helenistom, ako niektorí predpokladajú, nebol by vstúpil na pôdu Atiky, nebol by prenikol do svätyne helenizmu, aby ho pritom neuchvátil obdiv a tajná rozkoš. Avšak, ako sa sám vyjadril, Atény sa mu veľmi nepáčily. Toto mesto ho zarmútilo, rozhorčilo.⁸⁸ Pravdepodobne si predstavoval, že v meste, v ktorom vyučovali Sokrates, Platón, Aristoteles, musí byť pravda oveľa bliž-

šie, než hocikde inde na svete. Je tiež isté, že neočakával, že sa stretne s toľkými falošnými bohmi, s toľkými ctiteľmi. Preto vyhlásil aj Petronius:⁸⁹ »V Aténach je ľahšie nájsť boha, než človeka.« Keď videl sochy, ktoré sa všade vo všetkých možných polohách stavaly na obdiv, poznával, že tu čo najcynickejšie zvelebujú len telo. Takýto pohľad mohol zapôsobiť na veľkého ducha apoštolovho len zdesením, rozhorčením a súcitom.

K premnohým božstvám Grécka pripájaly sa aj božstvá tých krajín Východu, ktorými prešiel Alexander so svojimi víťaznými armádami. Ale táto smiešanina všetkých náboženstiev, ktorá mala uspokojiť poverčivé sklony ľudu, vždy dychtiaceho po novotách, obyčajne zanechávala bezútešnú prázdnotu v ich dušiach. Boh nebol tam, kde ho duše hľadaly. Plínius tvrdí, že v Aténach bolo najmenej tri tisíce sôch, roztrúsených po celom meste, a treba mu veriť, lebo jeho odhad sa shoduje s výpočtami, ktoré urobil Pausanias o storočie neskôršie. Môžeme si teda predstaviť, akým dojmom muselo toto všetko zapôsobiť na Pavla, ktorý ako bývalý prísny farizej hrozil sa ešte i »druhotného tieňa nejakej modly«. Ba sama klasická krása sôch ho poburovala, lebo robila lož zvodnejšou. On videl pôvab stvorenia len v podobe s Kristom, s oným skutočným a absolútnym Bohom, ktorého ľudskú tvár videl.

Ale istého dňa, keď zostupoval do starého faler-ského prístavu, alebo do Mumychie, zbadal oltárny kameň, na ktorom bol tento nadpis: »Neznámemu Bohu.« Pobožní ľudia, ktorí ho tam položili, chceli si takto získať priazeň nejakého cudzieho boha a hoci nepoznali ani jeho meno, vzdávali mu poctu a pri-

nášali obety. Tento objav rozriešil v Pavlovi — ako to povedal vo svojom životopise⁹⁰ — jeho vnútorný boj. Už predtým zbadal, že pohanstvo vo svojich najčistejších formách viery bolo hnutím k Neznámemu, ktorého bez zjavenia bolo by bývalo veľmi ťažko poznať. V tej chvíli pochopil, kam môže dospieť neusporiadané úsilie gréckej filozofie s pomocou kresťanskej disciplíny. Poslanie Hellady sa ukázalo pred ním: viesť duše, aby vyhľadávaly toho »Neznámeho Boha«. S obvyklým oduševnením sa dáva do práce. Zpočiatku i tu hovorieval v židovských synagogách, ale onedlho začal dišputovať s učencami na verejnom námestí. Najmä epikurejci a stoici, namyslení na svoje učenie, ho napádali a robili si z neho posmech, vraviac, že rozpráva grécky horšie než barbar, že nepozná Aristotelovu logiku, že nevie dokázať svoje tvrdenia, že neuvažuje, hovorí len slová a slová, hoci nič nevie dokázať, slovom, že je len šarlatánom, táradlom: »seminiverbius«. ⁹¹ Iní filozofovia sa opäť pohoršovali nad novými smelými pravdami, ktoré obhajoval, takže sa mu vyhrážali, že ho predvedú pred areopág, aby im to tam lepšie vysvetlil.

Areopág bol ešte najvyšším súdnym tribunálom v Aténach. Svoje pomenovanie dostal od dvoch gréckych slov, ktoré znamenaly »Vrch Martov« (Areov), lebo práve na tomto vyvýšenom mieste sa vypínal. Bol tak starý ako mesto Atény, ale Solón mu dal nový vzhľad a dodal mu väčšej dôstojnosti. Zpočiatku bývalo len sedem sudcov, ale onedlho sa k nim pripájali mnohí ďalší. Ich úlohou bolo skúmať najmä otázky povahy náboženskej a rokovania mávali v noci, aby boli azda viac na-

vštevované a mali slávnostnejší ráz. Pre prísnosť sudcov a pre kruté tresty bol areopág obávanou inštitúciou.⁹² Sám Platón musel prísť pred tento tribunál a sv. Justín⁹³ hovorí, že keď chcel uniknúť ich prísnosti, obratne zamlčal svoje myšlienky o jestvovaní jediného Boha, o nesmrteľnosti duše a iné dôležité pravdy, o ktorých však bol pevne presvedčený.

Apoštol Pavol ukáže sa však ešte smelším a výrečnejším než Platón. Netreba sa však nazdávať, ako sa všeobecne predpokladá, že ho priviedli pred areopág ako pred riadny súd. Zo svätého textu⁹⁴ jasne vyplýva, že schôdzka bola vonku, na voľnom priestranstve, na rovinke kopca, kde mal tribunál sídlo. Isteže, mnohí z jeho členov boli na schôdzke, ale nie v úradnej funkcii. Omnoho početnejšie však bolo obecnstvo, složené z ľudí každej triedy a postavenia, ktoré bolo stupňovite rozložené po kopci. Pavol s vyvýšeného miesta, na ktoré ho priviedli, mohol vidieť všetkých, a vtedy začal svoju nadšenú reč.

Škoda len, že autor Skutkov apoštolských podáva nám z nej len niekoľko zlomkov, o ktorých sa azda dozvedel od niekoho z tých, čo tam boli prítomní. Konečne aj z týchto neúplných zlomkov môžeme si urobiť predstavu o celej, práve tak, ako sa podľa zvyškov, nájdených pod pieskom v Memfise, dala zrekonštruovať mohutná pyramída alebo veľkolepý chrám Ftha.

Podávame aspoň niekoľko beztvárnych záznamov z veľkého diela výrečnosti. Sv. Pavol, stojac uprostred areopágu, začal:

»Aténski mužovia, podľa všetkého vidím, že ste

neobyčajne nábožní ľudia. Lebo keď som sa prechádzal a prezeral vaše svätyne, našiel som oltár s nápisom: »Neznámemu Bohu.« Koho teda vy uctieвате, toho vám ja zvestujem.«

»Boh, ktorý stvoril svet a všetko, čo je v ňom, a tak je Pánom neba i zeme, neprebýva v chrámoch, vystavaných rukami, ani ho neobsluhujú ľudské ruky, ako by niečo potreboval, keďže sám dáva všetkým život, dýchanie a všetko; učinil, aby celé ľudské pokolenie, z jedného (pochádzajúce) prebývalo na celom povrchu zemsťom; vyznačil určité časy a medze ich obývaniu, aby hľadali Boha, keby ho azda nahmatali a našli, lebo nie je ďaleko ani od jedného z nás. V ňom totiž žijeme, hýbeme sa a sme, ako to aj ktorísi z vašich básnikov povedali: »Veď aj plemenom jeho sme!«⁹⁵

Keď sme teda plemenom Božím, nesmieme si myslieť, že sa podobá zlatu, striebru alebo kameňom, výtvoru ľudského umenia a výmyslu. Boh teda prezrel časy tejto nevedomosti a teraz oznamuje ľuďom, aby všetci všade konali pokánie, lebo určil deň, keď spravodlivo bude súdiť svet skrze muža, ktorého predurčil a pred všetkými overil, keď ho vzkriesil zmŕtvych...⁹⁶

Zdá sa, že tu musel Apoštol prerušiť svoju nadšenú reč, lebo niektorí z učených členov areopágu, keď počuli, že začína hovoriť o vzkriesení mŕtvych, nechceli ho viac počúvať a pokladali ho tiež za vizionára, za táradlo, a iní zase sa mu posmievali.⁹⁷ Niektorí ešte, keď ho opúšťali, povedali mu, že ho vypočujú inokedy.⁹⁸

Nikdy ešte dosiaľ nepočuli, že by bolo možné vzkriesiť mŕtvych. Je pravda, že niektorý filozof,

ako napr. Platón, odvážil sa obhajovať myšlienku o nesmrteľnosti duše, ale že by malo ožiť i telo a nikdy viac neumrieť, to už nemohli pochopiť, ani pripustiť.

Pavlova výrečnosť dosiahla víťazstvo obrátením sa slávneho Dionýza, člena areopágu.

Patril medzi najvznešenejších občanov Atén⁹⁹ a bol jedným z najrozvážnejších sudcov areopágu. Jeho odrieknutie sa starého, pohanského náboženstva zaiste vyvolalo veľký údiv a zvedavosť. Jeho príklad nasledovali čoskoro iní, medzi nimi i vznešená Damaris, ktorú sv. Ján Chryzostom pokladá za jeho verenicu. Nič presnejšieho však o nej nevieme. Toto boli prví obrátcenci Atén. Apoštol sv. Pavol — »rozsievač slov« —, ako ho posmešne nazvali, vedel svojimi slovami zasiať kresťanské semeno v meste, ktoré bolo kolískou pohanstva.

Musíme pripomenúť, že toto dobré semeno onedlho vydalo hojné ovocie. Asi po roku bolo už toľko kresťanov v Aténach, že mohli vytvoriť samostatnú cirkevnú obec a za jej prvého biskupa určil sám sv. Pavol spomenutého člena areopágu, ktorého pokrstil, vysvätil a konsekroval za biskupa.¹⁰⁰

Sv. Pavol odchádzal z Atén iste menej nespokojný, než ta prichádzal, a povedali by sme, že istejším krokom zamieril k druhému stredisku helénskej kultúry, rovnako dôležitému — do Korinta.

Toto mesto, zničené Mummom a opäť zbudované Cézarom, stalo sa strediskom Acháje. Jeho dva prístavy usmerňovali obchod, jeden do Ázie, druhý do Ríma. Červený korintský bronz vyvážali do celého Impéria a Rimania platievali neobyčajné ceny za nádoby, ktoré Iudia vykopávali zo zrúcanín

a hrobov, takže niektorí začali vyrábať nepravé napodobeniny. Ešte viac sa však Korint preslávil svojou skazenosťou: istá neviestka sa chválila tým, že za niekoľko dní priviedla na mizinu troch majiteľov lodí. V nádhernom amfiteátri si ukrutnosť a roztopašníctvo — ako to obyčajne býva — podávaly ruky. Bolo tu všetko, čo mohlo prilákať cudzincov so všetkých strán. Pod horúcim vetrom jeho zálivu sa roztápalo a slievalo ako v hrnci vyše pol milióna ľudí všetkých rás a krajov.

Len čo sem Pavol prišiel, aj tu vyhľadal najprv židovské štvrte, aby si našiel prácu a bývanie. Aj jedno aj druhé našiel u dvoch poriadnych manželov Akvilu a Priscily, ktorí mali v Korinte a predtým v Ríme stánok s dobrým odbytom rohožík a stanov. Títo sa stali prvými apoštolovými učeníkmi a občas ich vidíme, ako ho sprevádzajú na jeho cestách.

Sv. Pavol i v Korinte túžil po hojných obráteniach, ale hádam príslovečná skazenosť, do ktorej bolo mesto pohrúžené, robila ho váhavým a — ako sa sám o veci vyjadril — robil všetko »s hrôzou a strachom«. Sám Pán ho však povzbudil a povedal mu: »Neboj sa, len káž a nemlč! Ja som s tebou a nikto ťa nenapadne, aby ti ublížil, lebo aj v tomto meste chcem mať mnoho ľudu.«

A naozaj. Účinok jeho slov bol v Korinte omnoho väčší, než hocikde inde. Tu sa obrátil ešte i predstavený synagogy s celou svojou rodinou, čo bolo príkladom mnohým Židom, takže ho nasledovali. To však ešte viac rozpálilo nevoľu ostatných Židov, a tých bolo oveľa viac, Židov, zanovite sa pridržiavajúcich svojich zásad, a istého dňa, keď apoštol kázal, akási skupina ho napadla a násilne zaviedla

pred prokonzulov súd, obviňujúc ho, že »navádza ľudí, aby protizákonným spôsobom ctili Boha«. Zdalo sa im, že keď Pavol hlása učenie odlišné od ich zákona, že sa stavia aj proti rímskym zákonom a že sa teda previnil proti majestátu Cézara. Celkom ináč to však chápal prokonzul.

Bol ním na šťastie Gallion, brat filozofa Seneku, ktorý nám o ňom zachoval takúto chváloreč: »Nikdy nikto sa tak nevedel zapáčiť jednému, ako sa Gallion vedel zapáčiť všetkým. Prívetivosť, milota, prostota jeho počínania vedely si získať aj tých, ktorým nepatrily, a zaväzovaly tých, s ktorými sa niekedy stretol, a potom urobil všetko bez najmenej námahy.«¹⁰¹ Hoci táto podobizeň pochádza od jeho brata, predsa nám môže byť dôkazom, že Gallion bol obdarený najlepšimi vlastnosťami, o čom podal dôkaz aj vo veci sv. Pavla. S výšky svojej stolice, umiestenej na námestí, kde vysluhoval spravodlivosť, díval sa na Židov, ako zúrili a kričali, a na ich obžalovaného, ktorý bol už netrpezlivý a chcel hneď odpovedať, pripravený na svoju obranu. Hneď pochopil, čo je podstatou veci, a preto sa sám rozhodol, že ho bude brániť, a povedal: »Židia, keby išlo o nejakú krivdu alebo veľký zločin, vypočul by som vás, ako sa patrí. Ale keďže sú to spory o učenie a mená, a o váš zákon, rozhodnite si to sami. V takýchto veciach nechcem byť sudcom.« Potom dal znamenie liktorom a títo Židov odohnali.

Pavla nielen vyslobodil z ich rúk ale ho aj pomstil takýmto komickým spôsobom.

Našli sa Gréci, čo boli vždy ochotní pobiť sa so Židmi, keďže prechovávali proti nim obchodnú nenávisť a náboženské nepriateľstvo. Keď videli, že

zástup žalujúcich vyhánali, s metlami v ruke prispeli polícii na pomoc a ich zúrivosť sa uvoľnila. Zbili ešte aj Sostena, predstaveného synagogy. Gallio proti nim zakročil, lebo mu málo záležalo na ruvačkách luzy.

Táto príhoda je v dejinách Pavlovho života jedinou žartovnou vsuvkou. Bol by sa mohol pod ochranou prokonzula osadiť v Achaji, rozšíriť a upevniť korintskú cirkev, ale on musel ustavične chodiť po svete. Ešte dva razy sa vrátil do Korinta a ešte z ďaleka pošle im svoje dva najkrajšie listy. Duch ho zatiaľ odvádza do Malej Ázie, kde ho čaká Efez.

V Efeze.

Prv, než by bol apoštol začal svoju misionársku činnosť v Efeze, chcel podniknúť menšiu cestu do Jeruzalema, azda preto, aby splnil sľub, čo by dokazovalo i to, že pri svojom odchode z Korinta dal si ostrihať vlasy. Po tejto ceste a po navštívení niektorých cirkví v Galácii zamieril do Efezu, kam sa už presťahoval Akvila so ženou, ktorí ho tam očakávali.

Keď sa ta dostal, dozvedel sa, že Evanjelium je tam už známe, lebo ho ohlasoval akýsi Apollonius alebo Apollo, pochádzajúci z Alexandrie.

Záznamy, ktoré nám o ňom podáva sv. Lukáš, sú dosť nejasné, alebo nie také, ako by sme si želali. Hovorí, že Apollo bol »vyučený v náuke Pánovej; kázal vrúcny duchom a dôkladne učil o Ježišovi, hoci poznal iba krst Jána«, totiž Predchodcu. Predpokladá to o tomto prostom učeníkovi Krstiteľa, ktorý už bol zasvätený, že príde Mesiáš, a chcieť

z neho urobiť neúplného kresťana, o čo sa mnohí pokúšajú, nezdá sa šťastným riešením. Ako možno potom vysvetliť, že taký zápalistý, za akého ho vyhlasuje posvätný text, bol by sa zastavil na polceste k pravde a nebol by sa snažil dozvedieť, čo sa stalo po krste a po ohlasovaní Krstiteľovom. Alebo ak počul hovoriť o Ježišovi, či by sa nebol snažil bližšie soznámiť s jeho životom a jeho skutkami? Omnoho rozumnejšie je pripustiť to, čo hovorí učený exeget, že jeho počiatky kresťanského života sú len krátkého dáta. Dôkladne ho vyučili len neskoršie Priscilla a Akvila a hádam oni ho aj pokrstili a možno na ich radu odišiel do Korinta, aby pokračoval v svojom misionárskom pôsobení, dobre vediac, že v Efeze po príchode apoštolovom všetko, čo začal apoštol, vhodne doplní.

Medzi obrátencami v Efeze Pavol naozaj našiel veľmi mnohých, ktorí nevedeli nič o krste, ani o Duchu Svätom, preto sa ich pýtal:

»Akým (krstom) ste teda boli pokrstení?«

Oni odpovedali:

»Jánovým krstom!«

Pavol povedal:

»Ján krstil krstom pokánia a hovoril ľudu, aby verili v toho, ktorý po ňom príde, to jest: v Ježiša.«

Keď to počuli, dali sa pokrstiť v mene Pána Ježiša. A ako Pavol kládol na nich ruky, sostúpil na nich Duch Svätý a hovorili aj (rozličnými) jazykmi a prorokovali.

Tieto nové Turíce zaiste oživily apoštola a znásobily jeho úsilie v Efeze. Aj tu sa ubytoval ako obyčajný robotník u Akvilu a Priscilly, ktorí si pre-

viezli svoj obchod do Efezu v nádeji na lepší odbyť, než mali v Korinte. Vedeli, že stany, vyrobené v tejto časti Malej Ázie, všade vysoko cenili, takže Židia darovali jeden aj márnivému Alcibiadovi na znak svojho uznania.¹⁰² Záujem o ne však — ako sa zdá — ani v Efeze nebol taký, ako si sľubovali. Pavol naznačuje, že vlastnými rukami musel tvrdo pracovať, aby zarobil toľko, čo potreboval so svojimi druhmi, a ešte musel pritom trpieť hladom, smädom, nahotou.

Musíme si teda uvedomiť, že jeho apoštolský život, i keď to bolo v takom dôležitom stredisku, akým bol Efez, bol dosť biedny a vyčerpávajúci, lebo prv, než lámal chlieb pravdy pre iných, sám si ho musel zarobiť a dať telu, čo potrebuje. Konečne takýto trápny a neistý život bol údelom všetkých prvých ohlasovateľov Evanjelia. Obracali sa na drobný ľud,¹⁰³ na ľud bez hocijakých zdrojov príjmu, od ktorého si nežiadali nič iného, len slobodu, aby im mohli ohlasovať Evanjelium. Môžeme sa nazdávať, že ich programom bolo nič neprijímať, aby o učení, ktoré je nezaplatiteľné, vzbudili čo najvznešenejšiu ideu. Právo na odmenu pre každého apoštola bude Pavol po prvý raz dôrazne požadovať,¹⁰⁴ no nebude chcieť použiť toto právo,¹⁰⁵ lebo s Božským Majstrom predpokladal, že je lepšie dávať než prijímať.¹⁰⁶ A predsa sa nešetril, ale »vo dne v noci neprestával s plačom napomínať každého«,¹⁰⁷ Židov i pohanov, verejne i po domoch.¹⁰⁸ A keď nebude stačiť jeho dokazovanie, doplní ho slzami.¹⁰⁹ A tak, hoci Židia zotrúvajú v nepriateľskom postoji,¹¹⁰ úspechy budú predsa veľké. Po troch rokoch pôsobenia aj v Efeze bolo vytvorených niekoľko kresťanských spolo-

čenstiev, keďže tu boli početní presbyteri a niekoľkí biskupi.¹¹¹

Okrem toho Evanjelium preniklo aj do priľahlých oblastí. Všetci, ktorí z hocijakých príčin prichádzali do Efezu, chceli vidieť a počuť Pavla, skoro vždy ich získal a vracali sa do svojich krajov oboznámení s Dobrou Zvestou. Zdá sa tiež, že apoštol zorganizoval aj v Efeze niekoľko osobitných misií so spoločníkmi, ktorí boli okolo neho. Mnohým mestám dostalo sa takto Evanjelia a pravdepodobne do toho obdobia zapadá založenie väčšiny cirkví, ktoré potom našiel sv. Ján už v plnom rozkvetе v mnohých provinciách Ázie.

Toto všetko možno vysvetliť rozvážnou horlivosťou a neúnavnou pracovitosťou, a tak aj jeho vplyv vzrastal so dňa na deň, a to tým viac, že — ako hovorí sv. Lukáš — Boh mu dal dar konať divy v mimoriadnom stupni. Uzdravoval i tak, že o tom nevedel. Ručníky, ktorými si utrel pot na tvári, jeho pracovné zástery, podané chorým alebo diablom posadlým, zázračne ich hneď vyliečily.

Mágovia a čarodejníci, žiarliaci na jeho nadprirodzenú moc, snažili sa napodobniť ho. Židovskí zaklínači chodili po krajine a chvastali sa, že uzdravia ľudí magickou silou slov, ktoré si tajne zachovali od čias Šalamúna.¹¹² Niektorí z nich, ako siedmi synovia kňaza Sceva, odvážili sa vysloviť meno Pána Ježiša nad nešťastníkmi, ktorých trápili zlí duchovia: »Zaklínam vás — rozkazovali — skrze Ježiša, ktorého Pavol ohlasuje.«

Zlý duch riekol: »Ježiša poznám, aj o Pavlovi viem, ale ktože ste vy?« A posadlí vyskočili, zbili ich, pohrýzli a zakrvavených a zahanbených odohnali.

Udalosť sa rozniesla po celom Efeze. Nebolo hádam mesta, ktoré by sa bolo bláznivejšie oddávalo mystériám mágie; nezamestnanci hľadali v nej spôsob, ako zabiť čas, sbierali knihy so zaklínacimi formulami. Ich fantázia vzrastala pri pokusoch, aké opisuje Apuleius. V krajine, v ktorej zúrila zmätená frýgická mystika, magické formulky boli v neobyčajnej úcte. Nimi prichádzali ľudia do styku s duchmi, pánmi vzduchu a podzemného sveta. Neviditeľné sa robilo hmatateľným, ľudia donucovali vyššie bytosti, aby im prenechali časť svojej moci.

Aj mnohí kresťania pred svojím krstom robili tieto pokusy; a proti svojej vôli sa k nim opäť vracali. Pavol poukázal na to, že sa oddávajú otroctvu diabla. Lenže knihy mágie zostávaly pre nich pokušením a pre iných nebezpečenstvom. Zachvátení svätým zápalom, poskladali ich na hromady a spálili ich pred celým shromaždením. Kronikár Skutkov apoštolských odhaduje cenu takto zničených diel na päťdesiatisíc drachiem. Na ten čas bola to pomerne vysoká suma. Je známe, že vtedy podobné knihy a najmä knihy magické boli veľmi drahé, a to či už pre ťažkosti, spojené s ich odpisovaním, alebo preto, že bol po nich veľký dopyt.

Toto slávnostné verejné spálenie nariadil Pavol? Iste ho aspoň schválil, hoci pohania ho mohli preto obviňovať z barbarskej neznášanlivosti. Chrániť škodlivý blud bolo by sa mu pozdávalo zločinom. To, čo Žalmy energicky nazývajú »stolicou bludu«, malo teraz zmiznúť, keďže v ukrižovanom Ježišovi mala celá múdrosť svoju plnosť. Toto ho muselo priviesť i k tomu, že sa ešte energetickejšie dal do boja s premnohými a žalostnými poverami, ktoré mali

pôvod prevažne v povestnom chráme Artemidy. Pausanias tvrdí, že tento chrám prevyšoval svojou nádhrou všetky chrámy ostatných národov. Naprostriedku veľkolepej budovy, podpálenej Herostratom a ešte v krajšom jónskom slohu znovu vystavenej, v blízkosti oltárov, vykresaných Praxitelom a Trasonom, viac než všetky ostatné sochy uctievali nehanebnú sochu Artemidy ktorá nemala nič spoločného s onou zvodnou Artemidou helénskou. Bol to len mohutný peň zo sčerneného dreva, neumelecky okresaného a popreväzovaného stuhami ako egyptské múmie. Zreteľné boli len premnohé prsia, obraz nevyčerpacej plodnosti. Vedľa sanktuária vypínal sa amfiteáter, do ktorého sa mohlo pomestiť asi dvadsaťpäťtisíc ľudí, a rovnako veľkolepá bola knižnica.

Toto všetko robilo z Efezu jedno z najvzdelanejších miest Ázie.¹¹³ Sem teda, ako hovorí Dionýz z Alikarnasu, prúdily v mesiaci Artemidy, ktorý zodpovedal nášmu máju, skoro všetky národy jónskej oblasti, aby sa tu poklonily. Stalo sa raz, že Pavol využil príležitosť na väčšie rozšírenie Evanjelia; a jeho kázanie počas efezských slávností malo taký úspech, že to pocítil aj obchod. A hoci v tomto období obyčajne sa predalo cudzincom veľmi veľa drobných strieborných kostolíkov, modelov veľkého chrámu bohyne, ktoré si potom pútnici odnášali domov na pamiatku, zdalo sa, že ich odbyt sa podstatne snížil. Toto, prirodzene pôsobilo veľké starosti zlatníkom a obchodníkom. Jeden z nich, nazývaný Demetrius, svolal istého dňa všetkých na námestie a takto im začal hovoriť: »Mužovia, vy viete, že z tohto zamestnania máme svoj blahobyť. No vidíte

a počujete, že tento Pavol (svojím) prehováraním nielen v Efeze, ale skoro v celej Ázii odvrátil celé zástupy a hovorí: »To nie sú bohovia, ktorých ruka vyrába.« Hrozí teda nebezpečenstvo, že nielen náš odbor upadne do opovrhnutia, ale pohrdnu i chrámom veľkej bohyně Artemidy a tak zanikne velebnosť tej, ktorú si ctí celá Ázia, ba aj (celý) svet.«¹¹⁴

Demetrius zaiste zveličoval, aby roznietil zúrivosť ľudu, a ako obratný demagog náročky si poplietol židovskú propagandu, otvorene nepriateľskú voči modlám, ktorá mohla mať vplyv na celú Áziu, s apoštolátom Pavla, pre ktorého úcta obrazov bola podradnou vecou. Či mohlo jeho kázanie tak rýchle zničiť obchod, ktorý od storočí prekvital? Demetrius túžil prinajmenej po tom, aby vzbudil túto vieru; a tvrdil tiež, že kult Artemidy vychádza na posmech, lebo odchádzajú aj kňazi a početný personál chrámu. Vzburá nemohla byť lepšie organizovaná a tak robotníci, obchodníci a kňazi rozhorčene behali po uliciach a kričali: »Veľká je Artemis Efezanov!«

Tento krik sa stupňoval, chodci, pútnici sa pridávali k manifestácii. Svätý hnev rozohňoval zástup, ktorý sa valil k divadlu, obvyklému miestu verejných shromaždení.

Na ceste dvoch macedónskych Grékov Aristacha a Gaia, označili za Pavlových spoločníkov. Zajali ich a vliekli so sebou. Najzúrivejší sa chystali ukameňovať ich. Keď sa Pavol dozvedel o tom, chcel utekať do divadla, aby im pomohol. Nebezpečenstvo ho vzrušilo; uvedomil si, že sa mu naskytla nádherná príležitosť ohlasovať Krista pred všetkým ľudom a stať sa mučeníkom. Jeho učeníci ho však odhovoriť: »Neukazuj sa!« A tak mu radili aj vážení obča-

nia a úradníci mesta, medzi ktorými mal svojich priateľov. Ustúpil, keďže ešte neprišla jeho hodina.

Zatiaľ v divadle sa krik stupňoval čoraz zlovestnejšie. Zúrivosťou ovládaný zástup volal dve hodiny na bohyňu, že vieru v ňu urazili: »Veľká je Artemis Efezanov!« Zrazu vo výške medzi stĺporadím tribúny zjavila sa osoba, ktorá vystrela ruku, že chce hovoriť. Všetci tleskali verejnému tajomníkovi, ktorý obyčajne predsedal na shromaždeniach ľudu. Keď nastalo utíšenie, začal hovoriť:

»Mužovia efezskí, ktože by sa našiel taký, čo by nevedel, že mesto Efezanov je strážcom chrámu veľkej Artemidy a (jej obrazu), čo padol s neba?¹¹⁶ Keď teda nie je možné to popierať, musíte sa utíšiť a nerobiť nič nerozvážneho. Priviedli ste (sem) týchto mužov, hoci nespáchali ani svätokrádež, ani sa nerúhali našej bohyni. Ak teda Demeter a s ním (spojení) remeselníci majú žalobu proti niekomu, máme tu verejné súdy a sú aj miestodržiteľia, nech teda u nich podajú žalobu. Ak si žiadate niečo viac, o tom sa rozhodne na zákonitom shromaždení. Lebo sa vystavujeme nebezpečenstvu, že nás obžalujú pre dnešnú vzburu, keďže niet príčiny, ktorá by ospravedlňovala tento shon.«¹¹⁶

Tieto múdre slová mali čakaný účinok. Efezania, ľudia popudliví a ľahkomyselní, upokojili sa a práve tak rýchle, ako sa pobúrili, sa aj rozišli.

Ale po týchto udalostiach nepokladal už sv. Pavol za vhodné ďalej sa zdržovať v Efeze. Za tri roky, čo sa tu zdržiaval, Akvila a Priska »nastavili vlastné hrdlá za jeho život«,¹¹⁷ nechcel ich už viac vystavovať novým nebezpečenstvám. Okrem toho i tak mnohé z jeho cirkevných obcí čakaly na jeho ná-

vštevú a iné dôležité strediská čakaly na jeho apoštolát. Shromaždil teda učeníkov a obrátil sa na nich s najnežnejším povzbudením, a keď ich všetkých poobjímal, nasadol na loď na ázijskom brehu, aby sa vydal dobyť krajiny Európy.

Posledná misijná cesta.

Apoštol naozaj s veľkým oduševnením navštívil po druhý raz cirkvi macedónske a po tretí raz cirkvi korintské, v ktorej strávil zimné mesiace. Keď sa približovala Veľká noc, rozhodol sa odplávať, lebo ju chcel osláviť v Jeruzaleme. Keď sa lúčil s Korinťanmi, povedal im: »Veľmi vás prosím, bratia, pre Pána nášho Ježiša Krista a pre lásku Ducha (Svätého), zápaste spolu so mnou v modlitbách pred Bohom za mňa, aby som unikol protivníkom v Judsku a aby moja služba lásky, určená Jeruzalemu, bola tamojším svätým milá.«

V týchto slovách bola akási smutná predtucha. Práve vo chvíli, keď mal nasadnúť na loď, sa dozvedel, že tou istou loďou majú sa plaviť niekoľkí Židia, ktorí mu pripravovali nástrahy. Hádam mali nádej, že keď budú na širom mori, spáchajú onen smelý čin, ktorý by rímska moc zabraňovala vykonať na zemi. Ako bohatým obchodníkom ľahko by sa im podarilo dohovoriť sa s personálom lode a získať si ho pre svoje vražedné úmysly.

Nepodarilo sa im však utajiť svoj zámer natoľko, aby sa aspoň niečo nedostalo na verejnosť. A tak Pavla varovali práve vo chvíli, keď mal vstúpiť na loď. Odmietol teda nasadnúť a cestu podnikol po suchej zemi s niekoľkými učeníkmi. Medzi nimi bol

i sv. Lukáš, ktorý nám o nej podal dosť pekné a zaujímavé podrobnosti. »Keď sme prešli cez Téby, Tesáliu, Macedónsko, — píše, — nasadli sme na loď vo Filippi a po piatich dňoch prišli sme do Troady, kde sme sa zdržali sedem dní...«

Pavol strávil tento čas tým, že stále budoval kresťanské spoločenstvo, ktoré sa v tomto meste pekne rozvíjalo. Keď sa priblížil deň odchodu, chcel ešte naostatok shromaždiť všetkých a obrátiť sa na nich s poslednými pripomienkami. Miestnosť schôdzky, ktorá bola na treťom poschodí dosť vysokého domu, bola osvetlená mnohými lampami na znak slávnosti.

Apoštol sa oddal sladkým výlevom svojho srdca a tak schôdzka trvala až do polnoci. Vieme, že vplyvom silného svetla prichádza spánok na tých, ktorí sú ustatí. Sám sv. Lukáš, keď toto rozpráva, rád tu a tam vsunie pozorovania, ktoré prezrádzajú, že je lekárom, čo chce vysvetliť všetky prírodné úkazy, s ktorými sa stretáva. Mladík menom Eutychos sadol si na okraj otvoreného obloka a o chvíľu zápasil so spánkom. Keďže však Pavol stále hovoril, nakoniec hlboko zaspal. Oblok bol otvorený, aby sa miestnosť vetrala. Mladík stratil rovnováhu a spadol von.

Výkrik hrôzy prerušil Pavlovu reč. Nešťastného Eutycha vystreli bezduchého na posteľ. Pavol rýchle sbehol dolu a ľahol si na mŕtveho, ako urobil kedysi Eliáš a Elizeus. Potom vstal a povedal prítomným: »Nezarmucujte sa, lebo život je ešte v ňom!«

Zdalo sa, že neurobil zázrak, ale len priviedol k životu zamdletého chlapca. V tomto prípade však nemôžeme popierať zázrak a nemôžeme predpokladať, že sa mladíkovi šťastlivo nič nestalo, že neumrel, ale

len upadol do bezvedomia. Lukáš s istotou tvrdí, že Pavol urobil opravdivé vzkriesenie, keď zaznačuje, že mladíka priniesli »mŕtveho« a nie »ako by mŕtveho«, alebo prosto len ohlušeného pádom. Pozoruhodný je pritom i Pavlov pokoj, keď vzkriesil chlapca, ako by bol vykonal najvšednejšiu vec na svete, vrátil sa do miestnosti, »lámal chlieb« a pokračoval vo svojej reči až do rána, totiž do hodiny svojho odchodu.

Z Troady prišiel po suchej zemi do Assu, kde sa nalodil a po niekoľkých dňoch plavby popri pôvabných brehoch Mytileny, Chia, Samosa loď sa istotne na nejaký čas zastavila v Milete, ktorý bol asi šesťdesiat kilometrov od Efezu.

Apoštol využil túto blízkosť a poslal odkaz efezskej cirkvi, aby k nemu prišli starší. Títo naozaj prišli vo veľkom počte a v rozhovoroch s ním prežili niekoľko nezabudnuteľných dní. Keď potom nastala chvíľa rozlúčky, Pavol dáva im svoje »sbohom«, ktoré tvorí zaiste najkrajšie a najdojímavejšie stránky Skutkov apoštolských. Lukáš tieto rozhovory sobieral a hneď aj napísal, lebo, i keď skrátené, zachovaly si predsa takú sviežosť a také živé precítenie, že je to nezvratným znakom ich pôvodnosti. Je v nich teplota duše a záchvevy dojatia, ktoré sú také charakteristické pre najkrajšie state Pavlových listov.

»Bratia, — povedal, — vy viete, ako som nažíval s vami po všetok čas, počnúc od prvého dňa, keď som vkročil do Ázie, až podnes, slúžiac Pánovi so všetkou pokorou v slzách a skúškach, ktoré mi vznikaly z úkladov Židov; ako som nič užitočného nezanedbal oznámiť vám, keďže som vás vyučoval ve-

rejne i po domoch a dokazoval som Židom i Grékom, že (sa majú) obrátiť k Bohu a prijať vieru v nášho Pána Ježiša.«

»A teraz, poháňaný Duchom, idem do Jeruzalema, hoci neviem, čo sa mi v ňom prihodí. No Duch Svätý mi v každom meste prisviedča a hovorí, že ma okovy a súženia očakávajú (v Jeruzaleme). Ničoho sa však z týchto vecí nebojím, ani život si necením viac ako seba, len aby som dokonal svoj beh a službu (náuke), ktorú som dostal od Pána Ježiša: svedčiť o evanjeliu milosti Božej. A teraz, hľa, viem, že neuzriete moju tvár vy všetci, medzi ktorými som chodil a ohlasoval kráľovstvo Božie. Preto sa vám dnešný deň osvedčujem, že som čistý od krvi všetkých. Lebo som nezanedbal zvestovať vám všetku vôľu Božiu. Bedlite nad sebou a nad celým stádom, nad ktorým vás Duch Svätý ustanovil za dozorcov, aby ste pásli Cirkev Božiu, ktorú si nadobudol (Ježiš) vlastnou krvou. Viem, že po mojom odchode prídu medzi vás draví vlci, ktorí neušetria stádo, a zpomedi vás povstanú mužovia, čo budú prevrátene hovoriť, aby strhli za sebou učeníkov. Preto bedlite a majte na pamäti, že po tri roky vo dne v noci neprestával som s plačom napomínať každého (z vás).«

»A teraz porúčam vás Pánovi a slovu jeho milosti, ktoré má silu, aby vás vybudovalo a dalo vám podiel medzi všetkými posvätenými. Od nikoho som nežiadal ani striebra, ani zlata, ani obleku. Sami viete, že čo som potreboval ja a tí, čo sú so mnou, obstaraly to tieto ruky. Vo všetkom som vám ukázal, že s takouto pracovitosťou sa nám treba ujímať slabších a pamätať na slová Pána Ježiša, ktorý povedal: »Blaženejšie je radšej dávať, než dostávať!«

Hľa, ako pekne sa v týchto slovách ukazuje celá veľká duša Pavlova! Nájdeme v nich ešte i výrazy, state a pripomienky z jeho listov.¹¹⁸ Takáto reč iste hlboko dojala prítomných; tlačily sa im slzy do očí, keď videli, že apoštol si kľakol a že sa modlí za tých, ktorých opúšťal.

Všetci ho napodobnili a kým sa duše spájaly v najkrajšej modlitbe, vyrazil dlhý a všeobecný vzlykot. Všetci pristupujú k nemu a objímajú sa s ním, kladú si hlavy na jeho plec, ako je to zvykom na Východe. Výjav mal čo najslávnejšiu a najbolestnejšiu význu. Najviac zronilo dobrých Efezanov, že im apoštol dal znať, že už viac neuvidia jeho tvár.

Všetci ho odprevadili až po loď, ktorá bola prichystaná na odchod, a ešte dlho stáli na pobreží, aby ju videli, ako sa vzdáľuje. Keď sa im stratila za žiarivým obzorom, starší dali sa na smutný pochod späť do Efezu a pritom si ustavične opakovali: »Už ho viac neuvidíme!«

Medzitým Pavol a jeho spoločníci, hnaní priaznivým vetrom, prešli popred Kós a Rodos, prišli do Patary. Loď, ktorá ich sem doviezla, nešla však ďalej. Ale bola tu iná, ktorá mala odísť do Fenície. Nalodili sa na ňu, zanechávajúc Cyprus po ľavej strane, a plavili sa k Sýrii. V Týre ich loď mala vykladať náklad.

Malá kresťanská obec ich prijala v tom prístave, ktorý už stratil svoj dávny význam. Zostali tam sedem dní, dokiaľ loď nevyplávala na more. Keď odchádzali, kresťania so svojimi ženami a deťmi chceli ich odprevadiť až po loď, aby prijali posledné požehnanie.

Aj v Cézarei, kde sa tiež zastavili, ich veľmi pekne privítali, najmä diakon sv. Filip a jeho štyri dcéry.¹¹⁹ V jeho dome ostali niekoľko dní. Práve v tom čase prišiel do Cézarey akýsi prorok menom Agab. Keď sa stretol s Pavlom, priblížil sa k nemu, chytil ho za pás, ktorým bol prepásaný, spútal si ním ruky a nohy a vyhlásil: »Toto hovorí Duch Svätý: Muža, ktorému patrí tento opasok, takto sviažu Židia v Jeruzaleme a vydajú ho pohanom do rúk!«

Prorockto nemohlo byť jasnejšie. Aj tu ho všetci veriaci z Cézarey obstali a začali prosiť apoštola, aby sa nevydával na cestu do Jeruzalema. Na to im Pavol milo odpovedal:

»Čo robíte a (prečo) mi svojim plačom trápate srdce? Ja som ochotný nielen dať sa sviazať, ale aj umrieť v Jeruzaleme pre meno Pána Ježiša.«

Po takýchto hrdinských slovách sa s tým smierili, vraviac: »Nech sa stane Božia vôľa!«

Návrat do Jeruzalema.

A Božou vôľou bolo, aby sa Pavol, ako kedysi jeho Božský Majster, vrátil do Jeruzalema, aby sa tu začala jeho boľavá cesta umučenia.

Aj on prišiel do Jeruzalema na veľkonočné sviatky a tu ho láskave prijal jediný apoštol, ktorý tu býval: Jakub. Rovnako ho uvítali aj starší, ktorým podal obširnu zprávu o svojich apoštolských cestách a o mnohých obráteniach, ktoré dosiahol medzi pohanmi.

Toto všetko vypočuli prítomní zaiste blahosklonne. Niektorí však predsa chceli vyskúšať židovskú úprimnosť Pavlovu a súčasne ho zaistiť pred úklad-

mi Židov v Jeruzaleme, a preto mu navrhli túto skúšku mojžišovskej pobožnosti. »Máme tu štyroch chudobných mužov, ktorí urobili sľub. Vezmi si ich, daj sa s nimi očistiť a zaplať za nich, aby si mohli dať vlasy ostrihať. Takto sa všetci presvedčia, že niet pravdy na tom, čo sa o tebe hovorí, ale že i sám sa spravuješ zákonom a zachovávaš ho.«

Sľub nazira, o ktorý tu išlo, býval medzi židmi dosť častý. Ukladal ľuďom mnohé povinnosti, od ktorých sa človek mohol oslobodiť len po tridsiatich dňoch, a to ešte dosť nákladnými obradmi a obeťami. Preto mnohí chudobní, ktorí urobili takýto sľub, a nemali prostriedkov, aby sa mohli od sľubu oslobodiť, obšmietali sa neustále popri chráme a čakali, že sa nájde dajaký dobrodinec, ktorý im prispeje na pomoc.¹²⁰ Pomáhať bolo zaiste záslužným skutkom a tak aj Pavol si pomyslel, že jeho zásady a idey neutrpia, ak prijme návrh, ktorý mu predložili. Ujal sa preto štyroch nazirov, odišiel s nimi do chrámu, aby sa podrobili obradom očisťovania a pri niesli rituálne obete. Len čo ho však uzreli niektorí Židia v predsieni a poznali ho, začali ho hneď preklínať a vykrikovať naňho: »Izraelskí mužovia, pomôžte! Toto je ten človek, ktorý všade a všetkých učí proti ľudu, proti Zákonu a proti tomuto miestu. Ba poškvrnil aj toto posvätné miesto!«

Darmo chcel Pavol protestovať, hneď ho obkľúčili, vyhrážali sa mu, preklínali a bili ho.

Na šťastie rímska stráž, ktorá bola na blízkej pevnosti Antonia a dávala ustavične pozor na to, čo sa dialo v chráme, pobrala sa podať o tom hlásenie tribunálovi Lyziášovi, ktorý vtedy velil kohortám. Lyziáš sa hneď vrhol s niekoľkými vojakmi medzi roz-

búrený dav, a keď sa zmocnil Pavla, ktorý už bol celý dotlčený a dokrvavený, vyviedol ho po schodisku na strážnicu. Keď však prišli na plošinku a dav Židov stále vzrastal a búril sa, apoštol sa obrátil na tribúna a povedal mu po grécky: »Dovolíš, aby som povedal ľudu niekoľko slov?«

Tribún Lyziáš, ktorý bol Grék, začudoval sa, že ho počul hovoriť vo svojej reči, a pýtal sa ho: »Nie si ty azda ten Egyptan, čo nedávno vyvolal vzburu a vyviedol na púšť štyritisíc zbojníkov?«

Z toho vidieť, že tribún sa nazdával, že sa mu dostal do rúk falošný prorok, ktorý v tých dňoch prišiel z Egypta s armádou vzbúrencov a odvážil sa s nimi pritiahnuť až na horu Olivetskú.¹²¹ Pavol ho rýchle vyviedol z omylu a vyhlásil: »Ja som Žid z Tarzu, občan nie bezvýznamného mesta v Cilícii. Prosím ťa, dovoľ mi prehovoriť ľudu!«

Tribún v pomykove, že sa takto pomýlil, prekvapený energickým tónom zajatca, ako i zvedavý na to, aký účinok budú mať jeho slová, súhlasil. Vtedy apoštol s výšky schodiska dal rukou znamenie zastupom a začal po hebrejsky rečniť:

»Mužovia, bratia a otcovia, vypočujte teraz, čo vám poviem na svoju obranu (Sk 22). Ja som Žid, narodený v cilícijskom Tarze, bol som však vychovaný v tomto meste. Pri nohách Gamalielových som sa dôkladne vyučil Zákonu otcov a stal som sa horlivcom za Boha, horlivcom, akými ste aj vy všetci dnes. Toto (nové) učenie som prenasledoval až na smrť, sputnával som a do žalára odvádzal mužov a ženy, ako mi to dosvedčí sám veľkňaz a celá veľrada. Od nich som dostal aj listy, keď som išiel k bratom do Damasku, a mal som priviesť aj tamojších

(kresťanov) ako väzňov do Jeruzalema, aby boli potrestaní.

Keď som išiel a približoval som sa k Damasku, naraz okolo poludnia ma ožiari veľké svetlo s neba. Padol som na zem a počul som hlas, ktorý mi hovoril: »Šavol, Šavol, prečo ma prenasleduješ?« Odpovedal som: »Kto si ty, Pane?« — On mi však povedal: »Ja som Ježiš Nazaretský, ktorého ty prenasleduješ.« Tí, čo boli so mnou, videli síce svetlo, ale hlas toho, čo hovoril so mnou, nepočuli. I povedal som: »Pane, čo mám robiť?« — Pán mi odpovedal: »Vstaň a choď do Damasku! Tam ti povedia všetko, čo ti je uložené robiť.« Keďže som pre jas toho svetla nič nevidel, za ruku ma viedli tí, čo boli so mnou, a tak som prišiel do Damasku.

Istý Ananiáš, muž nábožný podľa Zákona, ktorý mal dobrú povesť u všetkých tam bývajúcich Židov, prišiel ku mne a stanúc si predo mňa, povedal mi: »Brat Šavol, viď!« A v tej chvíli som ho videl. I povedal mi: »Boh našich otcov si ťa vyvolil, aby si poznal jeho vôľu, videl Spravodlivého a počul hlas z jeho úst, že pred všetkými ľuďmi mu budeš svedkom toho, čo si videl a počul. A teraz, čo váhaš? Vstaň, daj sa pokrstiť, smy svoje hriechy a vzývaj jeho meno!«

Keď som sa vrátil do Jeruzalema a konal som si pobožnosť v chráme, prišiel som do vytrženia a videl som ho, ako mi vravel: »Poponáhľaj sa odísť z Jeruzalema, lebo tu neprijmú tvoje svedectvo o mne!« A ja som povedal: »Pane, oni vedia o mne, že som zatváral do žalára a po synagogách som palicoval tých, čo uverili v Teba, a keď sa vylievala krv tvojho svedka Štefana, ja som tiež tam stál a schvaľoval

som to a strážil som rúcha tých, čo ho zabíjali.« I povedal mi: »Chod', lebo ťa pošlem ďaleko medzi pohanov!«

Až potiaľto ho trpezlivo počúvali. Treba však pripomenúť, že rečník urobil všetko možné, aby upútal ich pozornosť a získal si ich priazeň. Len čo ho však počuli spomenúť pohanov, keď im prišlo na rozum, čo všetko už pre nich urobil a čo ešte mieni urobiť, začali sa opäť všetci búriť a vrieskať: »Preč so sveta s takým (človekom), lebo nie je hoden žiť!« Aby ešte výraznejšie prejavili svoj šialený hnev, začali si niektorí fanatici vyzliekať šaty¹²² a shrňajúc rukami prach, hádzali ho do vzduchu. Nevedno, či tým chceli naznačiť svoju chuť ukameňovať Pavla, alebo dať na javo svoju bezmocnú zlosť. Keď Židia prejavili takú podráždenosť, tribún uznal za múdre odviesť zajatca do hradu, kde proti všetkým zvyklostiam rímskeho zákona, zakazujúceho mučiť hocikoho bez predchádzajúceho vyšetrenia, vydal ho na bičovanie, dúfajúc azda, že týmto utíši rozbesnený dav.

Keď sa však chystal vydať onen nespravodlivý rozkaz, hrdo sa obrátil na stotníka, ktorý stál vedľa neho, a pýtal sa ho: »Či vám je dovolené bičovať rímskeho občana bez odsúdenia?«

Nad týmito slovami sa stotník zamyslel a pochopil, že by dvojnásobne porušil zákon. Odbehol preto upozorniť tribúna, ktorý bol neobyčajne prekvapený a rozhodl sa, že osobne zakročí. Opýtal sa Pavla:

»Povedz mi, si ty rímsky občan?«

Pavol prisvedčil, ale nič viac nepovedal. Veď nesmeli pochybovať o takejto výpovedi u nikoho, kto

si takýto titul prisvojoval. Privlastňovať si ho neprávom znamenalo totiž trest smrti.¹²³

Vtedy tribún, obzerajúc si biedne oblečenie zajatca, pripojil ešte: »Ja som si za veľkú cenu nadobudol toto občianstvo!«¹²⁴

A naozaj, ako dáva tušiť jeho meno Lyziáš, bol akiste gréckeho alebo sýrskeho pôvodu a rímske občianstvo si získal za peknú hrbku cvendžiacich peňazí. Pavol uhádol, na čo mieri, preto dodal nie bez určitej záľuby:

»Ja ho mám už od narodenia!«

Lyziáš pocítil iróniu, skrytú v týchto slovách, a tým, ktorí ho mali bičovať, vydal rozkaz, aby odstúpili. No jednako chcel byť na čistom s celou vecou, ktorá sa čoraz viac zauzľovala. Dal preto istého dňa priviesť zajatca pred židovskú Veľradu, aby ho postavil pred jeho odporcov. Chcel totiž počuť obžaloby, ktoré proti nemu prednesú.

Pavol pri vstupe do synedria si určite spomenul na súdne rokovania, ktoré sa s jeho pričinením začalo proti bratancovi Štefanovi. Vtedy ešte bol žalobcom, dnes však obžalovaným. Aj na ňom sa uplatnil neúprosný zákon, podľa ktorého každé zlo, urobené inému, padá na hlavu pôvodcu. Nejedného zpomedzi sudcov zaiste poznal, lebo tu bolo práve pokolenie, ktoré vyrástlo pri nohách Gamalielových.

Keď pred nich predstúpil, pocítil, že sa ho zmocnilo akési rozhorčenie, ktoré nevedel premôcť, lebo ani nečakal, až sa ho budú pýtať, a hneď sa začal ospravedlňovať: »Mužovia, bratia, ja som si vždy podľa najlepšieho svedomia počínal pred Bohom až do dnešného dňa.«

Takýto začiatok bol predzvestou reči, ktorá sa len málo shodovala s vysvetleniami a s ospravedlneniami, ktoré sudcovia očakávali. Musely sa medzi nimi prejaviť prvé známky netrpezlivosti a podráždenia, lebo najvyšší kňaz Ananiáš, ktorý predsedal a ktorý podľa historika Flavia¹²⁵ bol neobyčajne nadutý a surový, dal znamenie strážii, aby udreli Pavla po ústach, že má mlčať. Toto ho však ešte viac rozhorčilo, a kým Božský Majster v podobných okolnostiach ukázal, ako pokojne sa treba správať, jeho žiak pustil uzdu svojmu hnevu, samovoľnému plodu jeho vznetlivej povahy, a obrátiac sa na Ananiáša, zvolal: »Nech teba udrie Boh, ty obielená stena! Sedíš tu, aby si ma podľa zákona súdil — a proti zákonu ma kážeš biť?«

Niektorí, čo stáli blízko neho, prekvapení toľkou smelosťou, povedali mu: »Veľkňazovi božiemu zlorečíš?«

Horšiu nádavku ani nebolo možno vysloviť. Prirovnanie »obielená stena« znamená pretváрку; pod zdanlivo pekným zovňajškom skryté sú najhnusnejšie neresti.¹²⁶ Aj Božský Majster označil farizejov za »obielené hroby«. ¹²⁷ Pavol používa teraz toho istého prirovnania, aby vyjadril podlosti pretvárača Ananiáša. Na dohovárania, že nemá úctu pred najvyššou náboženskou autoritou, odpovedá: »Nevédel som, bratia, že je to veľkňaz (ináč by som bol mlčal). Veď je napísané: — Kniežatu ľudu svojho nebudeš zlorečiť!«

Niektorí chceli v tom vidieť odvolanie všetkého, iní sa nazdávali, že Pavol alebo preto, že bol dlho z Jeruzalema vzdialený, alebo pre svoj slabý zrak nepoznal, že ten, čo ho dal udrieť, je najvyšším kňa-

zom. Ale i keby bol býval jednoduchým »nasim«, i tak bol vždy kniežatom ľudu. Najprirodzenejšie vysvetlenie je, keď budeme predpokladať so svätým Augustínom, že Pavol chcel povedať: »Nenazdal som sa, že by skutočná hlava ľudu a najvyšší veľkňaz mohol byť takou osobou, ktorá proti každej spravodlivosti takto zaobchodí s nevinným človekom.«

Hoci sudcovia preukazovali nepriateľský postoj a dalo sa vybadať, aký bude ich výrok, Pavol zrazu veľmi obratne zmenil predmet rokovania a pokúsil sa priviesť ich do vzájomného sporu. Povedal toto: »Mužovia, bratia, ja som farizej, syn farizejov! Pre moju nádej a zmŕtvychvstanie ma súdia.«

Tento námet vyvolal očakávaný účinok. Vieme, že dva prvky, z ktorých sa vtedy skladalo synedrión, tvorili farizeji a saduceji. I keď sa spájali proti Kristovým učeníkom, predsa veľmi často dostávali sa do prudkých hádok pre otázku, ktorú nadhodil Pavol, totiž pre nesmrteľnosť duše, vzkriesenie zmŕtvych, jestvovanie duchov a anjelov. Materialistickí saduceji čo najrozhodnejšie popierali práve to, čo bolo pre duchovných farizejov najväčšou nádejou. Aby si ich získal, Pavol vyhlásil, že ho chcú odsúdiť pre jeho náhľad na vzkriesenie. V skutočnosti však vedel lepšie než iní, že skutočnou príčinou bolo jeho zdanlivé vystupovanie proti zákonu a jeho zhovievavosť voči pohanom. Nech bolo hocijako, bránil sa, ako sa najlepšie mohol, a možné rozpory sa mu v plnej miere vydarily, lebo keď saduceji zbadali, že sú priamo napadnutí, silne na to reagovali, postavili sa proti tomu a s najväčšou rozhodnosťou vyjadrili svoje záporné stanovisko oproti vzkrieseniu, jestvovaniu duše a anjelom. Prirodzene, farizeji

sa hneď ozvali, podopierajúc Pavlovu tézu, ktorý im začínal byť skoro sympatický, takže niektorí aj povedali: »Nič zlého nenachádzame na tomto človekovi. A čo, ak mu hovoril duch alebo anjel?«

Keďže však debata zachádzala príďaleko a nemala konca, tribún Lyziáš, navyknutý na rýchly postup rímskych tribunálov, stratil trpezlivosť a odišiel odtiaľ i so svojím sverencom, ktorého dal znovu zavrieť do hradu Antónia. Tej istej noci sa vraj zjavil úbohému väzňovi náš Pán a povedal mu: »Len odvahu. Ako mi vydáš svedectvo tu v Jeruzaleme, tak budeš robiť aj v Ríme.«

Medzitým tí zo synedria, keď konečne prestali vo svojich dišputách, zbadali, že proces čudno vybočil a ich obeť vlastne unikla. Niektorí z nich, rozhorčení viac než hocikedy predtým, zaprisahali sa strašným zaklínaním, »že nebudú ani piť ani jesť, kým Pavol nebude usmrtený«. Dohodli sa, že ho na druhý deň dajú opäť predviesť pred synedrión pod zámienkou, že budú pokračovať v súdnom rokovaní, a že ho na ceste medzi chrámom a vežou Antóniovou zavraždia.

Sprisahancov bolo viac než štyridsať. Nieкто z nich nevedel však zachovať tajomstvo, alebo ho prezradili sami farizeji, ktorí v synedriu vyhlásili, že na Pavlovi nenachádzajú nijakej viny. Stalo sa, že jeho synovec, mladý študent, syn jeho sestry, ktorý bol práve v tom čase v Jeruzaleme, aby dokončil svoje štúdiá, dozvedel sa o sprisahaní a hneď bežal upovedomiť svojho ujca, Pavol zavolał stotníka a povedal mu: »Zaveď ihneď tohto chlapca k tribúnovi, ktorému musí niečo veľmi dôležitého oznámiť.«

Ako vidieť, Pavol nepokladal za rozumné sveriť

sa podriadenému dôstojníkovi, ale obrátil sa priamo na najvyššieho veliteľa. Toto všetko je celkom v súlade s jeho praktickou múdrosťou, ktorá ho nikdy neopustila, i keď bol taký vznetlivý.

Tribún Lyziáš hneď prijal chlapca, ktorý mu oznámil: »Dozvedel som sa, že sa Židia dohovorili, že ťa poprosia, aby si im aj zajtra predviedol môjho strýka Pavla pred synedrión pod zámienkou, že sa chcú dôkladnejšie zaoberať jeho vecou. Chráň sa toho, aby si im vyhovel, lebo viac než štyridsiati chcú naňho striechnúť, aby mu urobili nepeknú vec. Zaprisahali sa, že nebudú jesť ani piť, kým ho neusmrtia . . .«

Tribún, dosť znepokojený týmto odhalením, citiac ťažkú zodpovednosť, ktorá na ňom ležala, rozhodol sa umyť si ruky z celej tejto veci a predostrieť ju na riešenie najvyššiemu fóru, totiž prokurátorovi, ktorý sídlil v Cézarei. Prepustil teda mladíka, keď mu bol prv prikázal, aby o tom nikomu nič nehovoril. Zavolať dvoch či troch centuriónov a povedal im:

»Pripravte si hneď dvesto vojakov, sedemdesiat jazdcov a dvesto kopijníkov¹²⁸ na tretiu hodinu nočnú.¹²⁹ Pôjdu do Cézarey. Nech pripraví i nosné zvieratá, aby na ne posadili Pavla a dopravili ho zdravého a v poriadku k vladárovi Félixovi.«

Jedna vysvetlivka Vulgáty, vsunutá sem do textu, vysvetľuje všetky opatrenia, ktoré urobili, aby predišli prekvapeniu so strany sprisahancov. Grék Lyziáš ešte len od nedávna velel kohorte v Jeruzaleme a celkom oprávnene sa obával »hnevu Židov«, dobre vediac, aké výstrednosti by sa mohli strhnúť, keď išlo o veci náboženského rázu.

Sprevádzaný teda asi 470 ľuďmi (bol to veru sprievod dôstojný kráľa), odišiel Pavol na mulici alebo ťave späť do Cézarey. Skôr by sme ho mohli pokladať za dobyvateľa než za zajatca. A veru ním aj skutočne bol. Tento početný oddiel vojakov a úradníkov, ktorí s ním išli, aby ho chránili pred každým nebezpečenstvom, bol predstaviteľom rímskej moci, zmobilizovanej už do služieb viery. Možno, že už zajtra budú medzi nimi kresťania. Budú volať Pavla svojím bratom, budú s ním lámať chlieb lásky, zohnú kolená pod rukou apoštola a jeho slovo bude im slovom Božím.

V Cézareí.

Keď prišli navečer do Cézarey, Pavla zaraz predstavili prokurátorovi Antóniovi Félixovi, ktorý si hneď prečítal sprievodný list, čo mu poslal jeho stotník. Túto listinu, ako obyčajne, napísal tribún Lyziáš, a alebo v Cézareí stala sa verejne známou, alebo pôvodca Skutkov apoštolských mal jej odpis a doslovne nám podáva jej obsah: »Klaudius Lyziáš (posiela) vznešenému vladárovi pozdravenie! Tohto muža zajali Židia a keď sa ho chystali zabiť, prišiel som s vojskom a vyrval som im ho, lebo som sa bol dozvedel, že je rímsky občan. Keďže som sa chcel dozvedieť, akú žalobu majú proti nemu, odviezol som ho do ich veŕrady. Zistil som, že ho obžalujú pre sporné veci svojho zákona, on však nemá nijakého previnenia, hodného smrti alebo väzenia. Keď som dostal hlásenie o úkladoch, ktoré stroja proti tomuto mužovi, hneď som ho poslal k tebe a prikázal som aj jeho žalobcom, aby tebe povedali, čo majú proti nemu. Maj sa dobre!«

Prokurátor po prečítaní spisu povedal Pavlovi, ktorý bol hneď ochotný brániť sa, že sa ho bude vypytovať potom, keď prídu jeho žalobcovia, a dal ho uväzniť. Chcel, podľa svojej obyčaje, vec čo najviac preťahovať v nádeji, že na tom niečo zarobí. Zdá sa, že sa dával ľahko podplatiť. Tacitus nám o ňom zanechal takýto posudok: »So všetkou krutosťou a samopašou vykonával s otrockou dušou moc kráľa.«

Pôvodom bol naozaj otrok. Oslobodil ho Klaudius, alebo lepšie povedané jeho manželka za prispenia svojho brata Pallanta, ktorý bol Nerónovým oblúbencom. Podarilo sa mu za krátky čas, no nie bez pohoršenia, stať sa správcom Judey, kde si dovolil každý útlak a ukrutnosť, len aby utišil svoj dvojité smäd po zlate a krvi. Keď mu raz veľkňaz Jonatan, ktorému bol zaviazaný vďačnosťou, zavinil akúsi nepríjemnosť, vydal ešte v ten deň rozkaz na jeho zavraždenie. Zaľúbil sa do mladej a pôvabnej Druzilly, manželky kráľa Aziza, nijako neváhal dať si pomáhať zaklínaním čarodejníka Šimona, aby ju odviedol od zákonitého manžela. Svetonius o tomto cynickom človekovi hovorí, že »bol manželom troch kráľovien«.¹⁸⁰ Rímska autorita spolu s naším Pavlom nemohli sa dostať do nemravnejších a horších rúk.

Medzitým v Jeruzaleme Lyziáš poponáhľal sa upozorniť Ananiáša a význačné židovské osobnosti, že môžu predniesť svoju žalobu pred prokurátorom. O päť dní bolo vidieť na uliciach Cézarey prechádzať delegáciu Židov, sprevádzanú mladým latinským advokátom, menom Tertullus.

Prostredníctvom neho predniesli prokurátorovi obžalobu proti Pavlovi a energicky poznamenávali,

že takýto proces patrí do ich pôsobnosti a že teda obžalovaného by im mali vydať do rúk.

Tertullus bol len hlásnou trúbou Ananiášovou. Prednášal s príliš veľkým ohňom, ale bol pritom málo kritický. Skoro by bol obviňoval rímsku autoritu, že si prisvojuje moc, ktorá patrí im. Pavlovi sa takto naskytla najvhodnejšia príležitosť sebaobhajoby, ktorú možno pokladať za skvelé dielo tohto druhu.

Na počiatku svojej reči trochu pochválil Félixa, keďže uviedol: »Viem, že si už mnohé roky sudcom tohto národa, a tak sa budem brániť s pokojnou myslou.«

Potom začal vyvracať obžalobu s bodu na bod: »Môžeš sa presvedčiť, že nie je ešte viac než dvanásť dní, čo som prišiel do Jeruzalema vykonať si pobožnosť, ani ma nenašli hádať sa s niekým v chráme, ani v synagogách alebo v meste vyvolávať rozbroje medzi ľuďmi, a ani ti nič nemôžu dokázať z toho, z čoho ma teraz obviňujú.« Takto prvá kapitola obžaloby bola odbavená. Nikto nemohol povedať, že by bol počul jeho hlas v svätom meste, nebol teda tým nebezpečným buričom, za akého ho pokladali.

»Priznávam sa ti, — pokračoval Pavol, — že podľa tej náuky, ktorú sektou menujú, slúžim Bohu svojich otcov a verím všetko, čo je napísané v Zákone a Prorokoch, a mám nádej v Bohu, ako ju aj oni sami majú, že bude raz zmŕtvychvstanie spravodlivých i nespravodlivých. Preto sa i ja o to starám, aby som mal svedomie vždy bezúhonné pred Bohom a pred ľuďmi.«

Ako vidieť, druhá obžaloba, pripísaná mu azda Tertullom, že by mal byť hlavou sekty, nepopiera,

ale ju vysvetľuje a privádza na správnu cestu. Vo svojej kresťanskej viere Pavol vyhlasuje, že sa klania Bohu svojich otcov, totiž Bohu židovského národa, a že keď plní Nový zákon, nie je preto odbojníkom Starého zákona, takže pokračuje: »Cez viaceré roky som sbieral almužny pre svoj národ a prišiel som si vykonať obety (a sľuby). Takto očisteného ma potom našli v chráme, pravda, bez shonu ľudu a lomozu, podaktorí Židia z Ázie, ktorí by mali prísť k tebe a predniesť žalobu, keby mali niečo proti mne.«

A tak aj tretí bod obžaloby o poškvvrnení chrámu sa rozplynul. Aj tento, ako aj predchádzajúce, Pavol vyvrátil, takže sa konečne obrátil na protivníkov, ktorí ho obkľučovali, a zakončil: »Alebo nech títo sami rozpovedia, či našli (na mne vtedy), keď som stál pred Veľradou, nejaký priestupok okrem toho jediného slova, ktorým som vykrikol, keď som stál medzi nimi: »Pri vzkriesenie zmŕtvych ma dnes súdite!«

V týchto posledných vetách bolo ironické zahrotenie, ktoré muselo mimoriadne popudíť prítomných farizejov a bolo by zaiste dalo novú príčinu na hádky so saducejmi, keby Félix, ktorý už medzitým veľmi dobre pochopil, že tu ide prosto o otázky náboženské bez hocijakej dôležitosti politickej, nebol prerušil debatu, vyhlásiac, že vec preskúma potom, keď príde z Jeruzalema tribún Lyziáš.

Udával nepravdivú zámienku, dobre vediac, že tribún i tak nemá prísť. Ale odklad »na neurčito«, bez presného určenia dňa, musel prinútiť vyslancov synedria, aby sa vrátili domov, a tak získal čas pohodlne koristiť z uväznenia obvineného. Rozkázal

teda stotníkovi, aby Pavla strážil, ale aby mu pritom trochu uľahčil. Nikomu nezakázali prísť ho navštíviť a obsluhovať ho. Bol to takzvaný »vojenský dozor«,¹⁸¹ ktorý bol omnoho miernejší než »dozor verejný«.

Toto všetko vzbudilo v neveľkej Cézarei určitú zvedavosť a sama Druzilla, manželka prokurátora, túžila po tom, aby mohla vidieť a počuť rozprávať toho nezvyčajného väzňa, o ktorom sa toľko rozprávalo. Keď apoštola predviedli pred ňu a pred jej manžela, využil túto príležitosť, aby jej, ako to bolo jeho povinnosťou, vyčítal cudzoložstvo a jemu nespravodlivosť. Pri tom smelo zdôrazňoval, akú úctu treba preukazovať ženám a manželkám iných. Hovorili pritom aj o prísnom súde božom. A prokurátor ani nie tak dotknutý, ako skôr predesený nariadil mu: »Nateraz môžeš odísť, až budem mať čas, zavolám si Ťa.«

A naozaj, zavolať si ho dosť často, ale nie preto, aby od neho počúval mravné naučenia, ale aby videl, koľko peňazí by sa dalo nahrabať od neho a od jeho súvercov za oslobodenie. Apoštol radšej trpel vo väzení, než aby použil podobné prostriedky, a bol by v ňom zostal hádam aj celý svoj život, keby prokurátora Félix, ktorý upadol do nemilosti u Neróna, alebo lepšie povedané u Poppey, neboli odvolali, aby vydal počet zo svojho zlého vladárenia.

Po ňom nastúpil Porcius Festus, ktorý sa tešil povesti spravodlivého a horlivého úradníka. Škoda, že rok po svojom príchode do Cézarey umrel. Takto bol teda jediným prokurátorom tohto kraja, ktorý skončil svoj život pri vykonávaní svojich povinností... Len čo prišiel, navštívil Jeruzalem, čo využili synedristi a ešte ťažšie obžalovali Pavla a žia-

dali, aby ho dal z Cézarey dopraviť pred ich tribunál, lebo že oni ho majú v tej veci súdiť.

Festus však na to veľmi pohotove odpovedal: »Odídem skoro nazpät. Poďte len so mnou a budete môcť obviňovať tohto človeka, ak niečo máte proti nemu.«

Takto ho Židia museli nasledovať. A keď prišiel do svojho sídelného mesta Cézarey, prokurátor svolal súdny tribunál a predvolal si aj Pavla. Pavol vystúpil, ako mu povedali, na vyvýšené miesto, aby mohol obvinený vidieť aj všetkých svojich početných žalobcov, ktorí boli rozsadení v polkruhu, ako keď zasadalo židovské synedrión. Medzi nimi bol aj najvyšší kňaz Izmael, nástupca vierolomného Ananiáša, ktorý medzitým už tak biedne skončil, ako mu Pavol predpovedal.¹⁸² Židia obnovili so zatrpkosťou svoje obvyklé obžaloby o vzbure, o odboji proti zákonu, o poškvrcení chrámu... Festus dobre vedel, že celý tento proces sa krúti okolo náboženských otázok a okolo »toho Ježiša mŕtveho, o ktorom Pavol tvrdieva, že žije«. Divé naliehanie Židov privádzalo ho do rozpakov; na druhej strane vedomie spravodlivosti a rímsky zákon kázaly mu chrániť rímskeho občana. Aj on hľadal nejakú výhovorku, a aby uspokojil Židov a utíšil svoje svedomie, opýtal sa Pavla, pričom azda ani nemyslel, že by mu tým chystal dajaké nástrahy: »Chceš ísť do Jeruzalema, aby ťa tam súdili pre tieto veci?«

Pavol dobre vedel, že prokurátor by nemohol prinútiť rímskeho občana, aby sa bez odvolania podrobil súdnemu výroku židovského tribunálu. S druhej strany však, vidiac nebezpečenstvo, ktoré sa skrývalo v tomto návrhu, a v snahe ukončiť už raz väze-

nie, ktoré sa tak dlho prefahovalo, a váhavosť Festova hrozila, že sa ešte predĺži, využil výhodu, ktorú mal ako rímsky občan, a rozhodne odpovedal:

»Pred súdnou stolicou cisárovou stojím, tu ma načím súdiť. Židom som v ničom neublížil, ako to sám lepšie vieš. Lebo ak som sa previnil a spáchal čin, čo smrť zasluhuje, nezdráham sa umrieť; ale ak ničoho niet na tom, čo títo na mňa žalujú, nikto ma nemôže im vydať. Na cisára sa odvolám!«

Židia pod týmto hromovým úderom sklonili hlavu. Ani najvyšší kňaz neodvážil sa nič namietañ. Rovnako Festus nevedel ukryť svoje prekvapenie a odchádza, aby sa mohol poradiť. Odvolania na cisára nemaly totiž účinok, ak okolnosti neboly presne určené zákonom. Práve prokurátorovou povinnosťou bolo rozhodnúť, či možno uplatniť takéto odvolanie. Festus, keď sa bol poradil so svojimi prísediacimi, nemohol nič nájsť, prečo by apel Pavlov mal zamietnuť. Preto keď sa už trošku nevľúdny vrátil do súdnej siene, so živosťou, v ktorej bola zlomyseľnosť, povedal obžalovanému: »Na cisára si sa odvolal, k cisárovi pôjdeš!«

A to chcel aj apoštol dosiahnuť. Konečne bude môcť ísť do Ríma! Ostávalo už len vyčkať loď, ktorá bude mať namierené na západ.

Medzitým prokurátor Festus prijal návštevu mladého kráľa Agrippu II. a jeho sestry Bereniké. Títo sa v tom čase tešili neobyčajnej priazni nielen v Jeruzaleme, ale aj v Ríme. To prinútilo Festa, aby im pripravil čím krajšie uvítanie a podal zprávy o veciach svojho správcovstva. Prirodzene, prišiel do reči aj povestný väzeň, o ktorom sa už toľko hovorilo a ktorý sa odvolal na cisára. Vladári, nútení zveda-

vosťou, chceli ho vidieť a Festus ponáhal sa vyhovieť ich želaniu, a to tým viac, že chcel vedieť, ako zapôsobí na nich človek, ktorého práve chce poslať do Ríma.

Na druhý deň pri oficiálnom prijímaní pred dôstojníkmi piatich kohort posádky, pred slávnostným sprievodom, ktorý sprevádzal Agrippu a Bereniké, voviedli Pavla pred nich a vyzvali ho, aby prehovoril.

Apoštol aj tu začal tým, že najprv spomenul ako prenasledoval kresťanov, potom prešiel na videnie v Damasku; hovoril o svojich cestách medzi pohanmi a potom pokračoval takto: »Teraz ma však súdia pre nádej, ktorú svojím prísľubom Boh dal našim otcom, ktorú obsiahnuť dúfa našich dvanásť pokolení, a preto mu vytrvale slúžia dňom i nocou. Kráľ, pre túto nádej ma obžalovali Židia! Lebo čo sa vám vidí neuveriteľného v tom, že Boh kriesi mŕtvych?... Pre tieto veci ma zajali Židia v chráme a pokúšali sa zabiť ma. No dostalo sa mi pomoci od Boha až po dnešný deň, a tak stojím a svedčím malým i veľkým, ani nekážem ničoho viac nad to, čo predpovedali proroci a sám Mojžiš o veciach, ktoré sa majú stať. Totiž, že Mesiáš bude trpieť, že ako prvý vstane zmŕtvych a bude zvestovať ľudu (izraelskému) a pohanom.«

Až po túto chvíľu prekvapenie a pre niektorých odhalenie tajomstva spôsobilo, že počúvali mlčky. Lenže Festus, ako i zástupca božských cézarov nemohol pripustiť, aby Žid v jeho prítomnosti vyhlasoval za vzkrieseného a za pravého Boha iného Žida. Celá vec sa mu tiež pozdávala dosť čudnou, preto ho prerušil a povedal:

»Šalieš, Pavol! Priveľká učenosť ťa privádza do šialenstva...«

Či nepokladali za šialeného aj samého Ježiša?

Pavol na to istotne nezabudol, a predsa neváha protestovať:

»Nešaliem, vznešený Festus, ale hlásam pravdivé a triezve slová. Kráľ vie o týchto veciach, veď preto aj hovorím tak neohrozene pred ním, lebo nemyslím, že by niečo bolo pred ním utajené z týchto vecí, keďže sa nič nedialo pokútne. Veríš ty prorokom, kráľ Agrippa? Viem, že veríš.«

Agrippa nielenže sa neurazil pri tejto ohnivej otázke, ale prijal ju so žartom a odpovedal: »Bez-mála by si ma nahovoril stať sa kresťanom.«

»Kiež by dal Boh, aby nielen ty, ale všetci, čo ma dnes počúvate, skôr-neskôr stali ste sa takými, aký som ja, okrem týchto pút.«

Týmto želaním podal apoštol v nárazkách aj dôrazný protest proti nespravodlivosti na ňom spáchanej, ktorá ho už dva roky držala v okovách. Vidíme ho, ako vystiera ruky a ukazuje okovy prítomným, okovy, ktoré svierajú jeho vychudnuté ramená, a ako chce pohýbať svedomím tých, ktorí nemajú odvahy oslobodiť ho. Vzdialený od toho, aby im zlorečil, odpúšťa im všetko a všetkým želá len milosti, aby mohli, tak ako on, poznať a milovať pravého a jediného jeho Pána Ježiša Krista.

Úsmevy a mrmlanie na znak súhlasu svedčily o tom, že poslucháči boli získaní. Keď pozvaní odchádzali, hovorili si:

»Tento človek nerobí nič takého, za čo by si zasluhoval smrť alebo putá!« Ba Agrippa dal prokurátorovi radu, ktorú sa však on vôbec neodvážil pri-

jať: »Mohol byť prepustený, keby sa nebol odvolával na cisára.«

Keďže však také odvolanie privádzalo väžňa pod bezprostrednú právomoc cisára, nikto nemal viac práva oslobodiť alebo odsúdiť ho. To však nebolo pre Pavla nešťastím, lebo takto sa mohol dostať do Ríma, kde ho očakával jeho Pán, aby ho obdaroval zaslúženou odmenou.

Do Ríma.

Apoštolova cesta do Ríma bola plná príhod, o ktorých na naše poučenie nám podrobne rozpráva sv. Lukáš, ktorý ho sprevádzal. Ako vieme, v tých časoch nebola ešte pravidelná lodná doprava vo vlastnom slova smysle. Plavba po mori bola len za niekoľko najlepších mesiacov roku, a to tiež len vtedy, keď to mohlo priniesť zisky obchodným lodiam, ktoré sa viac-menej spravovali podľa svojich vlastných záujmov a chodievaly, ako sa im zachcelo. Tak sa dá vysvetliť, že Pavol potreboval na plavbu štyri alebo päť mesiacov, čo sa dnes prekoná za štyri alebo päť dní.

S Lukášom a Timotejom a s mnohými inými väzňami sa nalodil koncom jesene. Loď sa plavila do Malej Ázie. Zpočiatku, za priaznivého vetra, veľmi rýchle sa dostali do Sidonu, kde bola prvá zastávka. Keďže aj v tomto meste bolo niekoľko veriacich, Pavol poprosil stotníka Júlia, ktorý mal na starosti jeho a ostatných väzňov, aby smel vystúpiť na zem so svojimi dvoma priateľmi Lukášom a Timotejom.

Stotník, veľmi prívetivý rímsky dôstojník, pravdepodobne oslobodený vznešenou rodinou Júliovcov, veľmi ochotne dovolil. Možno, že to urobil na odpo-

rúčanie, ktoré dostal od prokurátora Félixu pri odchode, alebo už aj samo správanie sa Pavlovo získalo si jeho priazeň a úctu.

Keď sa opäť vydali na cestu, počasie sa zhoršilo a len ťažko mohli sa uchýliť do istého prístavu na ostrove Kréte. Toto útočisko sa však nezdalo dosť bezpečným a — proti Pavlovým radám — kormidelník ho chcel zanechať a vyhľadať prístav iný — lepší. A tu zrazu od pohoria ostrova, ako by sa bola otvorila zrazu dajaká brána, prihnal sa severovýchodný orkán a sniesol sa na more.

Sami námorníci, prestrašení, pobežovali ako blázniví medzi stožiarmi a lanami, márne hľadajúc dajakú oporu proti vlnám. Majiteľ lode dal stiahnuť plachty a loď sa dala unášať na šíre more za prudkého vetra a za hrôzy noci.

Zdá sa, že práve o tomto sa raz sám apoštol vyjadril: »Všetko stvorenie kvíli.« Krik námorníkov, praskot plachiet, hvizdot vetrov, striekanie a penenie vln, dunenie hromov a šľahanie dažďa dávaly pravý obraz toho, čo vytváralo chaos pred stvorením sveta. Ale ani v tomto zmätku neprestal apoštol počúvať hlas Spasiteľa; keby ho bol videl kráčať po vlnách, bol by mu bežal v ústrety rovnako dychtivo, ako išiel Peter. Prežil už troje stroskotaní lodí pri plavbách, niektoré nie sú nám známe,¹⁸⁸ a aj teraz si bol istý, že ho Pán neopustí. A naozaj, istej noci, zatiaľ čo búrka vo svojej zbesilosti nijako neustávala, zjavil sa mu anjel, posmelil ho a povedal mu: »Pavol, neboj sa! Budeš musieť stáť pred cisárom, a hľa, Boh ti daroval všetkých, čo sa s tebou plavia.«

Ani ráno sa počasie nezmenilo. Oloha bola stále zachmúrená, more rozbúrené, vietor neúprosný.

A jednako, Pavol sa prechádzal po palube medzi skupinami skleslých námorníkov a zajatcov, ktorí už niekoľko dní zabudli aj na jedlo, a povedal im: »Mužovia, napomínam vás, aby ste mali dôveru, lebo okrem lode ani jeden z vás nezahynie. Lebo túto noc sa mi zjavil anjel toho Boha, ktorému patrím a ktorému slúžim, a povedal mi: — Pavol, neboj sa! Budeš musieť stáť pred cisárom, a hľa, Boh ti daroval všetkých, čo sa s tebou plavia.«

Všetkých, čo boli na lodi, táto reč veľmi prekvapila: Pavol má teda svojho Boha, ktorý sa oňho stará ako o svojho verného služobníka a kvôli nemu zachráni aj ostatných. Sám anjel Pána prišiel, aby mu to potvrdil, a on to teraz so zadosťučinením ohlasuje, ako by on sám bol o to prosil nebo a dosiahol od neho toľkú priazeň. Táto jeho dôvera, taká pokojná, taká jasná, veľmi čudno kontrastovala s divou búrkou, ktorá stále zúrila. Už dva týždne malé plavidlo tancovalo na vlnách a zdalo sa, že stroskotanie je nevyhnutné. Avšak istej noci námorníci zbadali, že sa približujú k nejakému pobrežiu. Spustili hneď olovnicu a namerali len dvadsať lakťov. Trochu neskôršie namerali už len pätnásť, a keďže vietor im bol priaznivý, aby nenarazili na nejakú plytčinu, zo zadnej časti lode shodily štyri kotvy, aby vyčkali ráno. Do loďky však tieklo a ešte pred svitaním by sa bola loďka pravdepodobne potopila. Tu námorníci chceli pod ochranou noci zachrániť seba a ponechať cestujúcich ich osudu. Spustili člnok pod zámienkou, že chcú spustiť kotvy aj z prednej časti lode, a začali doň nasadať. Tam na blízku bol však Pavol, opretý o zábradlie lode. Poznal ich úmysel a hneď upozornil stotníka a vojakov, vraviac:

»Ak títo nezostanú na lodi, vy sa nemôžete zachrániť.«

Nebolo to známkou, že by bol pochyboval o božom prisľúbení, ktoré len nedávno, pred chvíľkou, dostal, ale dobre vedel, že Boh nerobí zázraky len tak po daromnici a že chce, aby sme nikdy nezabudli vykonať, čo sa ešte dá. Tak i tu museli námorníci v tejto tiesni dopraviť loďku čo najbližšie k pobrežiu a pri uplatnení svojich skúseností uľahčili záchranu ostatných. Pavol aj v týchto kritických chvíľach, ako všade, vystupuje ako vedúci. Nadprirodzená istota dodáva jeho slovám autority, ktorej nemal už ani majiteľ lode, ani stotník. Tento mystik bystro pozerá na čln, ktorý sa má spustiť na more, a upozorňuje na nebezpečenstvo. Člnok naozaj spúšťajú, ale vojaci, i keď námorníci revali, prerezali povrazy a člnok padol do mora. Možno, že to bol čin nerozvážný a vykonaný v zúfalstve, v skutočnosti sa však týmto vyrovnaly možnosti a tí, čo nemali nijakú skúsenosť v nebezpečenstvách, boli zbavení pocitu, že sú opustení. Skutok, ktorý urobili vojaci, prešiel hladko bez roztržiek a Pavol stal sa v očiach všetkých prezieravým mužom.

V očakávaní dňa neprestával dodávať všetkým odvahy. Dobre vedel, že ich záchrana bude závisieť od fyzických síl každého jednotlivca, a preto im hovoril: »Dnes je štrnásty deň, čo čakáte, že prestane búrka, bratia moji, a skoro celkom sa zdržiavate jedla. Preto vás vyzývam, aby ste si zajedli, lebo to vám je na záchranu. Nikomu sa totiž ani vlas na hlave neskriví!«

Tieto Pavlove slová, ako hovorí jeho životopisec,¹⁸⁴ mali bezprostredný smysel i tajomný symbolický

význam: Myslel na záchranu duší; jedlo, na ktoré ich pozýval, bolo sväté prijímanie kresťanov. Vzal chlieb, požehnal ho pred všetkými, lámal ho a jedol prvý. Všetci ho nasledovali a potom tým posilnení, nevyčkajúc ani brieždenia, začali vyhadzovať náklad do mora. Mohli mať výhľad, že uniknú stroskotaniu, keby nákladu zbavená loď mohla plávať až po breh.

Konečne deň osvietil pred nimi zem, ktorú nevedeli rozoznať. Bola to pustá zátoka, zatvorená po pravej strane vysokými skalnými stenami, po ľavej strane bolo úbočie menej skalnaté. Malý ostrov delil zátoku v jej strede. Kormidelník i majiteľ lode, hoci nepoznali meno ostrova, rozhodli sa, že tu nechajú stroskotať svoju loď. Daly teda uvoľniť povrazy, ktoré visely zo zadnej časti lode ku kotvám, povolili tým kormidlá a snažili sa priblížiť k pobrežiu. Zrazu však lodné dno sadlo na piesok medzi dvoma prúdmi; zaviaznutá predná časť lode sa zaryla do piesku, zadnú časť lode vlna zdvihla a rozbila ju.

V tej tragickej chvíli mali rímski vojaci diabolské vnuknutie; chceli usmrtiť všetkých zajatcov, ktorých mohlo byť vyše dvesto, a tak ani jeden z nich by sa nebol zachránil plávaním. Stotník chcel zachrániť Pavla, ale tento chcel, aby sa zachránili všetci, a tak bol vydaný rozkaz, aby všetci poskákali do mora a každý nech sa snaží dostať k brehu, ako môže... Keďže vietor ich unášal na breh, všetci podľa Pavlovho sľubu dosiahli zem zdraví a živí.

Kde boli? Len vtedy sa dozvedeli od akéhosi rybára, že je to ostrov Melita alebo Malta. V Adriatickom mori sú dva ostrovy tohto mena: jeden leží pri pobreží Dalmácie, druhý na juh od Sicílie. Hoci o prvom by sa mohlo väčším právom povedať, že leží

▼ Adriatickom mori, jednako trosečníci museli sa zachrániť na ostrove druhom, lebo inak by sa dalo ťažko pochopiť, ako mohli byť vyvrhnutí v Benátskom zálive alebo na dalmatinskom pobreží, keď ich hnali severovýchodný vietor, a ako sa mohli dať na cestu do Ríma cez Syrakúzy, Reggu a Puzzuoli. Ostrov Melita alebo ostrov Medový, na ktorom Pavol a jeho 272 spoločníkov zázračne pristali, bol teda dnešný ostrov Malta, ležiaci blízko Sicílie, dnes v rukách Angličanov. Vieme, že keď tento ostrov kolonizovali Féničania a neskoršie Sicíľčania alebo obyvatelia Veľkého Grécka, dostal sa od druhej púnskej vojny pod moc Rimanov. Hovorili na ňom polo kartaginským¹³⁵ a polo gréckym nárečím.¹³⁶ No a keďže sv. Lukáš im nerozumel, nazval obyvateľov ostrova barbarmi.¹³⁷ Hneď však dodal, že prejavili nevšedný súcit: začali hneď pomáhať stroskotancom a rozložili veľký oheň, aby sa mohli osušiť.

Náš Pavol, vždy činný, namiesto toho, aby sa zohrieval ako ostatní, pomáhal maltským sedliakom prikladať na oheň. V otiepke raždia, ktorú zdvihol, nevidel skrahnutú vretenicu, ktorá teplom ožila, ovinula sa mu okolo ruky a pohrýzla ho dvoma jedovatými zubmi. Z rany vystreklo trochu krvi. Pavol si však z toho nič nerobil, otriasol vretenicu do ohňa a pokračoval v práci. Domorodci si hovorili celí prekvapení:

»Kto je ten člověk?«

»Ach, — odpovedal istý vojak, — to je darebák, ktorého vedieme do Ríma, aby ho súdili.«

»Zaiste — domnievali sa vidiečania — je tento člověk vrahom, ktorému Pomsta (neba) nedovoľuje žiť, i keď sa zachránil z mora.«

Keďže poznali účinok jedu tamojších vreteníc, očakávali, že každú chvíľu umrie v hroznom smrteľnom zápase. Ale nestalo sa nič podobného a keď výsledok neprichádzal, pýtali sa: »Je azda tento človek bohom?«

Mohli si ľahko domyslieť, že môže byť niečo, čo je medzi zločincom a Bohom, ale ľud a deti vždy upadajú do krajností.

Neďaleko miesta, kde boli trosečníci, býval takzvaný »náčelník ostrova«. Musel ním byť rímsky správca, ktorého týmto úradom poveril sicílsky prétor. Volal sa Publius a aj on preukázal stroskotancom veľkú starostlivosť. Pohostil aj popredných z nich vo svojom dome, medzi ktorými bol i Pavol, ktorý sa mu za to odmenil hneď tým, že uzdravil jeho staručkého otca, ktorého už dlhý čas trápila zimnica a úplavica. Išlo zaiste o ten druh choroby, ktorý sa stále zjavuje na ostrove, a preto sa aj volá maltskou zimnicou.

Keď sa zvesť o tomto zázraku rozšírila, veľa chorých prišlo hľadať pomoc k nášmu divotvorcovi a za odmenu ponúkali mu všetko, čo mali. Pavol však nemyslel na iné, len aby získal ich duše, a keďže na ostrove sa zdržali najmenej tri mesiace, možno predpokladať, že aj tu bola založená cirkev. Ústne podanie vraví, že sám Publius sa stal jej prvým biskupom.

Po dlhých rokoch väzenia a po toľkých príhodách po ceste, bolo Pavlovi tých niekoľko mesiacov, ktoré strávil na ostrove »medu«, veľkým posilnením. Pod teplým slnkom a na hojivom vzduchu pripravoval sa na najbližšie boje v Ríme, ktorý už nebol ďaleko.

Keď zjari priplávala alexandrijská loď, ktorá sa zastavila na Malte, opäť nasadol spolu s ostatnými trosečníkmi na loď. Zaviezli ich do Puteol, kde mohol Pavol vystúpiť a zdržať sa niekoľko dní medzi tamojšími početnými kresťanmi. Keď sa potom peši vydal znova na cestu a približoval sa k Rímu, prichádzali mu po skupinách v ústrety mnohí veriaci, ktorí si ho vážili pre známy list, čo im venoval, aby mu vzdali hold najoddanejšej synovskej prítulnosti. Pri takýchto prejavoch oddanosti — ako poznamenáva sám dejepisec sv. Lukáš — Pavol sa rozveselil a »nadobudol úfnosti«. ¹³⁸ Z tohto môžeme pochopiť, že aj najväčší služobníci Boha prežívajú chvíle, v ktorých sa zdá, že im ubúdajú sily pod údermi príliš tvrdých a dlhých skúšok. Ostáva ešte prejsť asi tridsať míľ a bude v Ríme. Ale teraz na túto vzdialenosť ani nemyslí. Apoštol, hoci mu prekážajú okovy, ktoré ho svierajú, kráča rezkým krokom ako dobyvateľ. Istý jeho životopisec ¹³⁹ veľmi pekne píše o tomto jeho vstupe do Mesta: Pod dojmom vzrastajúceho vzrušenia, sotva vyrušovaný slovami priateľov, ktorí sa naňho obracajú, dostáva sa Pavol na najvyšší bod Apijskej cesty, do blízkosti pamätníka Cecília Metella. Rím, ktorý predtým len nejasne zrel, len tu sa mu ukázal v celej veľkoleposti, pri červenom západe neba, takže sa zdalo, ako by horelo jeho tisíc grandióznych pamätníkov. Čo sa vtedy muselo odohrať v duši veľkého Apoštola, keď radšej ostal dva roky väzňom a odvolal sa na cisára, len aby sa mohol dostať až sem? Jeho zámer sa konečne uskutočnil a bojovník teraz pozoroval obra, proti ktorému mal začať najťažší boj. Azda myslel na Dá-

vida, ktorý sa vzoprel proti Goliátovi? Sledoval zrakom rozvíjajúcu sa veľkolepú panorámu, ktorá sa rozširuje ďaleko za sedem víškov, a zaiste s oprávnenou zvedavosťou pýtal sa na meno najpyšnejších budov, ktoré sa mu zjavovali. V prostriedku mu ukázali Kapitólium, kde bolo ešte vidieť štvorzáprah z pálenej hliny, ktorý kontrastoval so šiestimi dórskymi stĺpmi, čo ho podpieraly. Bola to pamiatka, uctievaná od prvých čias Ríma. Hoci totiž nemohli nepredpokladať, rozťahal sa v peci, kde ho vypaľovali, čo bolo predzvesťou neobyčajnej expanzie Ríma. Trochu ďalej, ale v tom istom smere, ukázali mu Palatínium, kde bola kolíska Ríma a v tom čase aj sídlo cisárov. Teda sem si zaumienil ísť nielen preto, aby obhajoval svoju vec, ale aj vec Pána Ježiša Krista. Zdá sa, že keď ho malý a neohrozený Žid zazrel, chytil sa nervóznou a chvejúcou sa rukou za hustú bradu a tvrdošijným a dobyvateľským zrakom premieval si pevnosť, ktorú sa chystal dobyť. Tento jeho pohľad iste prenikol i cez zlaté hradby, ktoré Nerónovo šialenstvo vybudovalo okolo. Videl všetky tie ohavnosti, ktoré sa v nich uzatváraly, a nepochyboval, že sa mu podarí zničiť ich. Možno i jeho spoločníci pozorovali toto jeho správanie a mysleli si: — Hádam si cisár dáva predviesť väzňa, ktorý si časom podmaní aj cisárov? A naozaj, prešly tri storočia od založenia nového náboženstva a kríž víťazstva bol zasadený v kresťanskom Ríme, a je pravda, že rozhodujúcou a účinnou príčinou tejto premeny bol Pavol, a to už v ten deň, keď položil svoju nohu na pôdu hlavného mesta sveta.

Len čo prišli do Ríma, Pavla s ostatnými zajatcami odovzdal stotník — ako to bolo jeho povinnosťou — prefektovi pretória, totiž Afraniovi Burrovi. V ňom sa spájalo hrdinstvo vojaka so vznešenou a spravodlivou dušou pravého Rimana.

Informovaný stotníkom Júliom o Pavlovej veci a o jeho správaní sa, aj on hneď vydal rozkaz, aby ho odlúčili od ostatných väzňov a aby mu dali akúsi predbežnú slobodu, takže hoci mal okovy na zápästí a bol pod ustavičným dozorom vojaka, mohol bývať, kde chcel, a mohol ísť, kam sa mu zachcelo.

Všetko by nasvedčovalo tomu, že apoštol zpočiatku veľmi rád prijal pohostinstvo niektorého z veriacich, ktorí mu tak nadšene vyšli v ústrety na Apijskú cestu.

Jeho prvou myšlienkou bolo dostať sa do styku so Židmi. Obával sa, že budú popudení proti nemu listami, ktoré dostali z Jeruzalema. Pozval teda popredných Židov nových synagóg, vtedy jestvujúcich v meste, a povedal im: »Mužovia, bratia! Neurobil som nič zlého ani proti národu, ani proti otcovským zvykom, (predsa) ma ako väzňa vydali v Jeruzaleme do rúk Rimanom, a keď títo vec vyšetrili, chceli ma prepustiť, lebo niet na mne nijakej viny, že by som zasluhoval smrť. Ale keď sa Židia tomu protivili, bol som nútený odvolať sa na cisára, pravda, nie preto, že by som mal nejakú žalobu proti svojmu národu. Pre túto príčinu teda som si vás zavolať, aby som vás videl a pohovoril si s vami, lebo pre nádej izraelského ľudu som ja sviazaný touto reťazou.«

Táto jasná Pavlova reč, v krátkosti zopakovaná a podaná, dávala veciam pravý smysel a bola obrazom jeho skutočného položenia. Židia ho blahosklonne vypočuli, ale potom obozretne odpovedali: »My sme nedostali z Judska o tebe ani list, ani nikto z bratov neprišiel, čo by bol niečo zlého o tebe zvestoval, alebo hovoril o tebe.«

Či boli úprimní, keď toto hovorili? Skutky, ktoré čoskoro prichádzajú, dokazovali by opak.

Zatiaľ apoštol, aby mohol v Meste lepšie plniť svoje poslanie, ubytoval sa v dome, ktorý mal dosť priestrannú miestnosť. Zpočiatku sem prichádzali len Židia, ktorých, ako vieme, bol v tom čase v Ríme pekný počet — šesťdesiatisíc. Pavol sa im venoval s najväčšou horlivosťou: »Od včasného rána do večera.« Opierajúc sa o Zákon, o Mojžiša a o prorokov, stále im »vysvetľoval (náuku) a dosvedčoval o kráľovstve Božom... a presviedčal ich o Ježišovi...« Túžený výsledok však nedosiahol. Keďže väčšina z tých Židov vedela sa len hádať a nevedela robiť uzávery z toho plynúce, rozišli sa tak, že im pri odchode povedal slová proroka Izaiáša: »Choď a povedz tomu ľudu: Počúvajte, len počúvajte, ale neporozumejte! Hľadte len, ale nepoznáte!« a dodal k tomu: »Preto vedzte, že pohanom sa posielala toto spasenie Božie, a oni budú aj počúvať.«

Apoštol, presvedčený o tom, odvtedy sa aj v Ríme obracal výlučne len na pohanov, medzi ktorými onedlho dosiahol pekné výsledky, ako to možno vybadať z niektorých jeho listov: »Chcem, aby ste vedeli, bratia, že môj terajší stav len poslúžil šíreniu blahozvesti. Medzi celou prétoriánskou strážou,¹⁴⁰ aj medzi ostatnými sa totiž rozhlásilo, že som v okovách

pre Krista. A väčšina bratov v Pánovi sa mojimi okovami utvrdila v dôvere a teraz celkom smelo a bez strachu hlásajú slovo Božie.«¹⁴¹ Aby apoštol mohol lepšie hlásať a rozširovať vieru, stačilo, keď ukázal svoje zápästie, zranené železnými obrúčkami, ktoré musel nosiť dňom i nocou. V Ríme nebolo ešte mučeníkov a on otvára ich nekonečný rad. »Pavol býval vo svojom najatom byte celé dva roky a prijímal všetkých, čo k nemu prichádzali. Kázal o kráľovstve Božom a učil o Pánu Ježišovi Kristovi so všetkou neohrozenosťou a bez prekážky.«

Takýmito krátkymi a pre nás nedostačujúcimi slovami končí autor Skutkov apoštolských svoju knihu, čo by predpokladalo ešte aj iný doplnok, ktorý však pôvodca nemal azda času napísať, alebo sa stratil, alebo bol znetvorený v apokryfných obmenách v období, ktoré nastalo onedlho po týchto udalostiach. Zachovaly sa nám teda len podania legendárnej povahy a drobnejšie zlomky u najstarších cirkevných Otcov, ktorými možno aspoň zčasti doplniť život veľkého apoštola. Kým o ostatných toľkých hrdinoch hovorí najprv legenda a potom prechádzajú do dejín, v živote sv. Pavla je to celkom naopak. Zjavuje sa v plnom a jasnom svetle histórie a stráca sa v legende.

Aj z jeho listov je ťažko vyvodiť niečo presnejšieho. Tie však, ktoré poslal Timotejovi a Titovi, dajú tušiť, že jeho odvolanie sa na cisára muselo sa skončiť jeho úplným oslobodením. Prvý list Timotejovi ukazuje na to, že je na ceste do Macedónska¹⁴² a chce, aby ho jeho učeník očakával v Efeze, kde sa s ním chce sísť. V druhom liste pripomína, že zanechal v Miléte chorého Trofima,¹⁴³ a potom, píšuc

Titovi, podáva nám zpravu, že ho zanechal na Kréte, »aby usporiadal, čo ešte bolo potrebné a po mestách určil starejších«. Podľa toho možno predpokladať, že Pavol po svojom oslobodení zanechal Rím a vrátil sa navštíviť cirkvi v Acháji, Macedónsku a na Kréte.

Čo sa týka cesty do Španielska, tak pevno zamýšľanej, treba sa pýtať, či ju mohol vykonať? Svedectvo Klementa Rímskeho¹⁴⁴ naznačuje, že Pavol »dosiahol hranice Západu«. A tieto slová, nech sú hocijako nejasné, nevzťahujú sa na Rím, ale skôr na Španielsko, najkrajnejší bod, po ktorom hlásateľ Evanjelia túžil prv, než by sa dostal pred svojho Sudcu, ktorému by povedal: »Celá zem počula tvoje meno. Príď teraz, Pane!«

A Pán nedal na seba dlhšie čakať. Roku 64 pri požiari Ríma vypukne prvé krvavé prenasledovanie Nerónovo. Zdá sa, že zpravu o tom dostane Pavol vtedy, keď sa zdržuje v Oriente. Hneď o tom upovedomí sv. Petra, ktorý tiež bol v tých krajoch. Schádzajú sa v Korinte, aby sa spoločne vydali loďou na cestu do Ríma. Tu sa už ich história mátie a tratí v histórii nespočitateľného množstva iných mučeníkov. Títo dvaja však boli a vždy ostanú najslávnejšími a najpamätnejšími obeťami mučeníctva.

Mučeníctvo.

Z ústneho podania a z legendárnych a apokryfných spisov podarilo sa nám rekonštruovať niečo o posledných dňoch a o mučeníctve sv. Pavla.

Keď sa vrátil do Ríma, zatiaľ čo nerónovské prenasledovanie ďalej besnelo, mal sa uchýliť do akejsi

chatrče, ležiacej neďaleko mestských hradieb, odkiaľ prichádzal často posmeľovať mučeníkov, a kde tiež prijímal a vyučoval všetkých, ktorí prichádzali k nemu. Medzi nimi boli vraj i niektorí z Nerónovho dvora. Keď sa však Nero dozvedel o ich obrátení, odsúdil ich na smrť spolu s apoštolom.

Keby sám Nero — ako to predpokladá a ako nám to čoskoro svojou rečou rozpovie legenda — bol vypočúval sv. Pavla, nebolo by v tom nič čudného. Cisár už tým, že vykonával moc veliteľa armády, bral na seba súčasne sudcovskú moc. On, alebo niektorý iný sudca súdil apoštola a aj ho odsúdil. Zdá sa však pravdepodobným, že jeho odsúdenie stalo sa v čase, keď Nero nebol v Ríme, lebo, ako hovorí sv. Klement, podstúpil mučeníctvo »pod prefektami«. A naozaj, cisár v tom čase podnikol svoju preslávenú cestu do Acháje a správcovstvom Mesta nepoveril jedného prefekta, ale dvoch.

Podľa toho by sa zdalo pravdepodobné, že svätý Pavol nepodstúpil svoju mučenícku smrť spolu so sv. Petrom, ako sa to vo všeobecnosti uznáva. Medzi týmito dvoma udalosťami prešiel aspoň rok. A či boli obaja uväznení v Mamertínskom väzení?

Pokiaľ ide o Petra, je to isté, nie však o druhom Kniežati apoštolov. Lenže žalár v podzemí, v ktorom musel čakať na chvíľu popravy, nebol o nič pohodlnejší: tma, zápach, dotyk ošklivých zvierat, vlhkosť, presakujúca z kanálov, a ťažké okovy na rukách, nohy uzavreté do železných obručí — to všetko ho trápilo niekoľko dní.

Keď konečne nadišla chvíľa oslobodenia a dvere žalára sa otvorily, muselo to byť preňho najkrajšie

ráno. Ešte niekoľko hodín, nejaké útrapy a potom bude konečne spojený so svojim Vykupiteľom.

Ešte aj pri mučení snažil sa apoštolovať. Stotník, ktorý vedľa neho kráčal, díval sa naňho súcítne. Povedal mu: »Ver v Boha živého; on ma vzkriesi z mŕtvych, mňa a všetkých, ktorí veria v Neho.«

Keď prišli po ostijskú bránu, vznešená kresťanská pani išla mu v ústrety s plačom a odporúčala sa do jeho modlitieb. Pavol ju poznáva a radostne pozdraví:

»Buď pozdravená, Plautilla, dcéra večnej spásy. Požičaj mi závoj, ktorým si zakrývaš hlavu. Zaviazem si ním oči ako rubášom a ponechám tvojej láske túto záruku svojej náklonnosti v mene Krista.«

Medzitým už slnko vystúpilo ponad obzor a začalo páliť. Prach cesty dráždil unavené a choré Pavlove oči. Kráčal však mužne vpred. Od cesty do Damasku sa už toľko nachodil! Toto bol už posledný úsek, ktorý ho oddeľoval od neba.

Konečne prišli na miesto popravy. Bolo to pusté a odľahlé údolie, z ktorého vytekaly aspoň pramene zdravej vody, za čo dostalo pomenovanie »Aquae Salviae«. Rímske úrady vybrali túto samotu bezpochyby zo strachu, aby pohľad na umučenie nevyvolal medzi kresťanmi nákazlivú horlivosť.

Sprievod sa zastavil »blízko jednej sosny«. Odsúdený požiadal stotníka, aby mu povolil sústrediť sa. Žiadosť mu splnili. Modlil sa postojácky, s rukami vystretými k Východu, k svätému mestu jeho otcov. Počuli ho, ako hovorí po hebrejsky Niekomu neviditeľnému. Zaiste ešte naposledy žiadal o odpustenie za svoje dávne priestupky. Modlil sa ešte viac za

spásu Izraela, s ktorým »mal spoločnú krv a spoločné prisľúbenia«, za cirkvi, ktoré založil.

Rozsudok znel, aby ho podľa zvyku pred popravou zbičovali. A niet príčiny nazdávať sa, že Pavol ako rímsky občan bol toho ušetrený. Ešte raz nadstaví metlám svoje vychudnuté plecia, ktoré už boly mučené a na ktorých bolo už tisíce jaziev z toľkých bojov a rany nášho Pána. Potom mu Plautilliným ručníkom zaviazali oči. Pokľakol si a mlčky nadstavil šiju. Rímska pôda hltavo pila krv, ktorá ju mala premeniť.

Pri obeti na kopci bolo niekoľko veriacich, nábožné ženy, a vznešená a zbožná Lucina, ktorá mala v blízkosti vilu, bola tu tiež. Ona dala potom odniesť telo mučeníka do svojho domu, kde odpočívalo až do roku 258, do chvíle, keď ho pripojili k telu Petrovmu na cintoríne pri Apijskej ceste.

Niektorí kresťania Východu chceli si prisvojiť tieto sväté pozostatky a odniesť si ich do svojich ďalekých končín. Boh si to však asi neželal. A kým telo sv. Petra potom natrvalo uložili do vatikánskej Baziliky, telo druhého Kniežaťa apoštolov vo IV. storočí uložili pod oltár rovnako nádhernej Baziliky, ktorá bola zasvätená jeho pamiatke za hradbami. Avšak jeho hlavu, ako aj hlavu sv. Petra, uschovávajú v chráme sv. Jána v Lateráne. Jedno jeho rameno je tiež s najväčšou úctou uložené v inom chráme mesta, zvanom San Paolo in Arenula, alebo Ľudove v Reguli, kde sa vraj Pavol po svojom návrate do Ríma uchýlil. Konečne aj jeho okovy uctievajú v horespomenutej ostilskej Bazilike a meč, ktorým ho sfali, je vystavený v istom chráme vo Španielsku.

V údolí, kde bola jeho poprava a kde vytryskly zo zeme tri prúdy teplej vody, stoja tri kaplnky.¹⁴⁵ Tá, čo pripomína tri studne, dnes zamurované, tak, ako ju teraz vidíme, by sa vôbec nebola páčila sv. Pavlovi. Tri prázdne náhrobky so zaokrúhlenými hlavnými štítmi z čierneho mramoru pôsobia dojmom pohrebnej prázdnoty. Uprostred dlažby rozsiahla pohanská mozaika znázorňuje štyri ročné obdobia. Mreže v jednom kúte sú zvyškom legendárneho stĺpa, o ktorý kat oprel mučeníkovu hlavu prv, než ju sťal.

Ale aj tu, ako správne uzatvára Baumann, je ľahké zamyslieť sa a zabudnúť na falošnú ozdobu. Kaplnka ako aj údolia sú plné náboženského sústredenia, ktoré k nám privoláva hlasy večnosti. Chápeme trapistov, že si tu neďaleko postavili kláštor; vykonali tu niečo lepšieho než len to, že vysušili barinatú pôdu, ktorá bola skrýšou zimníc; dávajú tu viac liturgiky božskému priateľstvu.

Pavol prv, než sa stal neúnavným apoštolom na všetkých cestách sveta, bol tiež samotárom a pustovníkom v Arabsku a v Tarze. Zaiste s radosťou prijíma toto útočisko, kde sa duša môže povzniesť k večnému pokoji a k blaženosti, ktorú teraz má a požíva po všetky veky.

Listy.

Apoštol sv. Pavol zanechal nám však ešte niečo, čo nám je posvätniejšie a vzácnejšie než jeho telesné pozostatky. Sú to jeho listy, napísané popredným cirkevným obciam, ktoré sám založil. Máme zachovaných štrnásť listov, ktoré sú uznávané za spisy kánonické. To však neznamená, že by nebol napísať

aj iné, tie sa nám však stratily. Tých niekoľko, ktoré máme, sú takého obsahu, že keby sa nám stratily aj evanjeliá a všetky ostatné knihy Starého zákona, v týchto je povedané toľko, že by nám to stačilo na vysvetlenie celého učenia a celej mravouky kresťanskej.

Nie je našim cieľom podať tu úvahy o každom z týchto štrnástich Pavlových veľdiel. Uspokojíme sa len s podaním všeobecného prehľadu o ich forme a ich podstate. Smernicou nám bude mienka povolaných autorít.

S literárneho stanoviska — hovorí jeden z nich¹⁴⁶ — nemôže byť nič zaujímavejšie, než jeho listový sloh, ktorý je súčasne aj teologickým slohom Pavlovým. V celku jeho listy sú pre veriacich jeho čias, ale i pre nasledujúce storočia: súhrnom jeho učenia, celého Evanjelia, ktoré mu zjavil sám Božský Majster a ktoré ohlasoval po celom svete.

Podobne ako božské zjavenie, ktorého dosah sa snaží určiť, aj jeho písané slová sú niečím celkom novým. Nesmieme sa preto čudovať, že v jeho reči sa zjavujú početné novotvary a slovká, o ktorých si myslí, že ich má právo vymyslieť.¹⁴⁷ Píše po grécky,¹⁴⁸ rečou, ktorou hovorieval už od detsva a ktorá je rečou celého civilizovaného sveta. Keďže však v ohľade náboženskom je táto reč veľmi chudobná, pokladal sa za oprávneného rozšíriť ju podľa svojho spôsobu a zdokonalil. Popretírna gramatické prekážky, skracuje alebo rozširuje smysel slov, ktoré pod jeho perom začínajú vyjadrovať určité množstvo nových predstáv. Takto pristrihnuté potom používa ich na vyjadrenie svojej myšlienky a svojej povahy. Plným právom možno tu povedať, že štýl — to je

vlastne človek. Jeho sloh je bez náročnosti, zdanlive nepestovaný a drsný, ale pritom hodný obdivu pre bohatstvo hlbokých myšlienok, ktoré sa stále vynárajú, natískajú, a narážajú na seba okolo hlavnej myšlienky. A výsledkom toho všetkého je, že nám podávajú preživý obraz duše, zaplavenej množstvom právd, ktoré na ňu odrazu doliehajú, takže je slabá, aby ich všetky pochopila alebo dala im plynúť obyčajným tokom. A tak okolo prvého prameňa, ktorý má vytvoriť vlastnú riek, vyvierajú iné, podradného významu, prichádzajúce zo skalísk, a dravosť, s akou sa rútia, vie skalí majestátnosť hlavného toku. Čoskoro však sa narušený poriadok obnoví a každý z týchto prúdov vleje sa do hlavného koryta rieky, aby tok zmohutnel a dosiahol ešte slávnostnejší majestát.

Pavol nebojí sa ani ostatných odbočení a nič si z toho nerobí, že sa rozvrať o iných veciach. Vie, že hlavná niť reči sa mu nestratí, lebo logika a uvažovanie tvoria základ jeho génia. Keď sa jeho myšlienka pre všelijaké tvary príčastia a vzťažných zámen zdá už skoro stratená, zrazu chopí sa jej novou silou. To, čo by iných privádzalo do rozpakov, totiž nezadržateľné ovplyvňovanie sprievodnými myšlienkami, alebo uzávery, ktoré sa hromadia, to uňho ešte viac prebudí rozhodnosť ducha, ktorý sa veľmi obratne prešmykne ponad tieto batohy prekážok a ani nad nimi neváha, ani sa o ne nepotkne. Jeho zápalistá duša objavuje, ako by len nenazdajky, nové zdroje rečníckeho prednesu, ktoré sú o to účinnejšie, čím menej slávnostne ich podáva. Otázka, zvolania,¹⁴⁹ protiklady,¹⁵⁰ stupňovanie,¹⁵¹ irónia,¹⁵² najpôsobivejšia jemnosť, zamlčanie niekto-

rých vecí, slabučké náražky pri chválorečiach, alebo pri pokarhaní, prirovnania, metafory, obrazné podania¹⁵³ najrozličnejšieho druhu, živé a malebné, toto všetko vychádza z jeho duše s oným prirodzeným a nadšeným prízvukom, ktorý tvorí jadro opravdivej výrečnosti. Prevláda mienka, že Pavol to sám nenapísal, ale že všetko diktoval.¹⁵⁴ V tom treba teda hľadať štýlové nedbalosti, opakovanie slov a vety bez konca-kraja, ktoré práve prezrádzajú človeka, ktorý rozpráva a udržiava všetko pohromade len zvukom vlastného hlasu a nepozera na dĺžku súvetia. Množstvo prídavných, ktoré sa klenú ponad seba, mnoho vzťažných zámen, ktoré sa križujú navzájom, a slová opakované i bez potreby, pre takého povrchného kritika, akým bol Renan, sú dôkazom, že vraj Pavol sa dal viac viesť slovami než myšlienkami.¹⁵⁵

Je pravda, že pri čítaní listov sv. Pavla cítime, že pero pisateľa nepostupuje tak rýchle ako myšlienka hovoriaceho, a hneď zabudne na jedného člena sylogizmu, ktorý by tiež mal byť vyjadrený, ktorý však si musí čitateľ doplniť sám; inokedy je vynechaný koniec vety a dáva sa strhnúť niečím, čomu jeho duch nemôže odolať. Pritom však dáva pochopiť aj to, čo chcel pôvodne povedať.

Celá jeho učenosť spočíva vlastne v rozjímaní a spôsob poučovania zachová si formu rozhovorov. Keď sa dá do svojho odporcu, je to priam triumfujúca mohutnosť, a ak by sa mu mala niekedy vyčítať prekvapujúca, do pomykova privádzajúca úsečnosť, pri ktorej jedným slovom obsypáva nás množstvom myšlienok, je predsa pravda, že aj najjednoduchší ľudia ho obyčajne veľmi ľahko porozumejú.

Jeho listy nemožno len jednoducho čítať, ale treba nad nimi uvažovať. Nebolo na svete knihy, ktorá by bola v takom krátkom časovom úseku vyvolala toľko transcendentálnych rozpráv, ako jediný list sv. Pavla. Sv. Hieronym hovori o jeho zázračnej reči, že sa jej nič nemôže vyrovnáť: »Nie sú to slová, ale hromy!«¹⁵⁶

Obsah jeho listov — môžeme povedať s Baumanom — je nevyčerpateľný. Základom jeho teologie je dogma o dedičnom hriechu. Tajomstvo viny, pocitovanej zrejme v následkoch, by postačovalo na odôvodnenie potreby Vykupiteľa. Telesný pôvod všetkých ľudí je spoločný a náklonnosť na zlé sa prenáša ako dedičstvo po Adamovi, ktorý bol predsa v tom istom smysle predobrazom »budúceho Krista«. ¹⁵⁷ Padlé človečenstvo nemohlo vykúpiť samo seba; sám Syn Boha vzal na seba podobu otroka, trpel a umrel na kríži: »Lebo keď pre pád jedného zavládla smrť, tým skôr skrze jedného, totiž Ježiša Krista, budú mať účasť v kráľovstve života tí, čo dosiahli hojnej milosti a daru spravodlivosti.«¹⁵⁸ Tento »nový Adam« stáva sa teda zasa naopak, prvou hlavou celého pokolenia ľudského, už vykúpeného: »Je hlavou blahoslavených, ktorí sú s ním spojení slávou; svätých, ktorí sú s ním spojení láskou; hriešnikov, ktorí sa ho ešte pridŕžajú vierou, hoci aj nemajú lásky; potom neveriacich, ktorí môžu byť s ním spojení, hoci v skutočnosti nie sú ešte s ním spojení, ktorí s ním však raz budú skutočne spojení podľa zákona o Božom predurčení; a napokon všetkých tých, ktorí by mohli byť s ním spojení, ktorí však nikdy skutočne nebudú s ním spojení,

ako neveriaci, ktorí žijú ešte na tomto svete a nie sú predurčení.«¹⁵⁹

Pavol rozvádza potom tajomstvo predurčenia bez hocijakého strachu. Vie, že Boh práve preto, že je Bohom, je nekonečne spravodlivý a milosrdný; vie, že chce spasiť všetkých. Prečo však jedni dostávajú mimoriadne milosti bez zjavných zásluh a iní sú ich pozbavení? Hlina, z ktorej urobí hrnčiar »nádobu potupy«, nemôže sa ho pýtať, prečo tak spravil. Pavol myslí na zatvrdlivých Židov; ich podielom je temnota; či Boh je príčinou toho? Odmietajú svetlo, pohrdajú ním, chcú ho iba zničiť; a predsa im raz zažiari. Čo sa týka neveriacich, ktorí nemajú zákon, budú súdení bez zákona; sú sami sebe zákonom, keďže majú prirodzenú svetlosť; ktorá osvecuje každého človeka na tomto svete. Lenže u spravodlivého Pavol vidí tri etapy na jeho blaženej životnej ceste: je predurčený podľa Božieho vyvolenia, je ospravedlnený svojou vierou, svojimi skutkami a skutkami svojich bratov a bude nakoniec oslávený. Nemohol by vstúpiť do tej slávy, keby sa nespojil s mystickým telom všeobecnej Cirkvi, bez obcovania svätých, bez pôsobenia sviatostí a obradov. Keď Apoštol »doplňa vo svojom tele to, čo chýba z útrap Kristových pre jeho telo, ktorým je Cirkev«, nemyslí tým len vytrpieť to, čo namiesto neho vytrpel Kristus; rozumie tým, že ak trpí po svojom Majstrovi a ako on, účinnosť zásluh v Cirkvi vzrastá: vykupiteľské dielo mohutnie v sile skrze toto mystické spojenie.

Pokúsme sa ešte trochu prehĺbiť originálne Apoštolovo ponímanie.

Poukázal už na to, že Ježiš je hlavou vykúpeného

pokolenia ľudského, alebo Cirkvi: »Kristus je hlavou Cirkvi.«¹⁶⁰ Ale ak je Kristus hlavou Cirkvi, z toho vyplýva, že Cirkev je jeho mystickým telom, že všetci, ktorí k tomuto telu patria, sú jeho údmi. A sv. Pavol neodmieta tento dôsledok a sám dodáva: »Neviete, že vaše telá sú Kristovými údmi?«¹⁶¹ Pravdaže sme, tak to potvrdzuje v liste k Efezanom: »Lebo sme údmi toho jeho tela a (kosť) z jeho (kosti) ... *Membra sumus corporis eius, de carne eius, de ossibus eius.*«¹⁶²

Preto pokračuje sv. Pavol svojou energickou rečou: »Boh tak zostavil telo, aby nebolo v tele roztržiek ... *non schisma in corpore.*«¹⁶³ »Keď teda trpí jeden úd, s ním trpia aj všetky ostatné údy ... *Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.*«¹⁶⁴ Keď nás bolia prsia, keď nás bolí rameno, alebo niečo vo vnútri tela, ani s hlavou nie je dobre; všetky tieto bolesti sa prenášajú predovšetkým na hlavu.

Niečo podobného sa deje — podľa Apoštola — aj v tele Cirkvi, ktorej hlavou je Kristus a my údmi. Zavše, keď niektorý z týchto údov dôstojne trpí, je isté, že mystickým spôsobom sa vždy jeho utrpenie prenáša a spája s utrpením hlavy, totiž Krista. A keď výsledkom Kristovho utrpenia bolo vykúpenie, tak i my svojím utrpením môžeme spolupracovať na tomto veľkom diele božom.

Je to vec naozaj obdivuhodná, zvolal akýsi pobožný kazateľ, že sa nám zdá, ako by Kristus netúžil po sláve byť samotným a jediným Vykupiteľom, a ani sa nám nechce takýmto ukazovať. Zdá sa nám, že svoje vykupiteľské dielo zanechal nedokončené, aby mohol ľudí nazývať nielen svojimi priateľmi

a bratmi, ale aby ich mohol osloviť aj hrdým titulom »spoluvykupitelia«. A to je práve to, čo píše apoštol v období svojich najväčších útrap: »Adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea... dopĺňam...«¹⁶⁵

Z týchto teologických základov sv. Pavla plynie samočinne aj jeho mravouka. Keď kresťania, naši bratia, sú všetci údmi hlavy Krista, je celkom prirodzené, že to, čo urobíme aj tomu poslednému z nich, ako by sme urobili samému Ježišovi Kristovi. Najmä však musíme vidieť svoju božskú Hlavu v zákonitých vrchnostiach, ktoré sú práve určené. Musíme mať teda voči nim úctu a preukazovať i poslušnosť a ten, kto sa proti nim spiera, protiví sa samému Bohu.¹⁶⁶ A hovorí ďalej: »Vy však, muži, milujte si ženy, ako si Kristus zamiloval Cirkev, že seba samého vydal za ňu...«¹⁶⁷ a ešte: »Ženy, buďte poddané svojim mužom ako by samému Pánovi.«¹⁶⁸

A manželstvo nazýva »Magnum sacramentum in Christo et in Ecclesia... Je to veľké tajomstvo, hovorím to však so zreteľom na Krista a Cirkev.«¹⁶⁹ Vyhlasuje však panenstvo za ešte dokonalejší stupeň, a preto »Aj, čo vydá dcéru — pannu, dobre robí; ale ten, čo ju nevydá, lepšie urobí.«¹⁷⁰ A vypočítava dôvody: »Kto nie je ženatý, — píše Korinťanom,¹⁷¹ — môže sa starať o veci Pánove, ako by sa páčil Pánovi; ale ženatý sa stará o veci tohto sveta, aby sa páčil žene, a je ako by rozdelený. A tak aj žena nevydatá a panna môžu sa starať o veci Pánove, aby boli sväté telom aj duchom; ale vydatá stará sa o veci tohto sveta, aby sa páčila mužovi.«

Ale ešte aj ponad panenstvo, ako vrcholnú čnosť,

odporúča apoštol účinnú lásku: »Čo by som hovoril jazykmi ľudskými a anjelskými, a lásky by som nemal, bol by som iba cvendžiacou mosadzou a zuniacim zvoncom. A čo by som mal dar proroctva a poznal všetky tajomstvá a mal všemožné vedomosti a čo by som mal vieru takú silnú, že by som hory prenášal, a lásky by som nemal, ničím by som nebol. A čo by som rozdal všetko svoje imanie, ba čo by som svoje telo vydal do múk ohňa, a lásky by som nemal, nič by mi to neosožilo. Láska je trpezlivá, láska je dobrá, nezávidí. Láska sa márnivo nevypína, ani nenadúva. Nie je dotieravá, nie je sebecká, nerozčuľuje sa, nesmýšľa zle. Neraduje sa z nepravosti, ale raduje sa s pravdou. Všetko vie zniesť, všetko verí, všetko dúfa, všetko pretrpí. Láska nikdy neprestane, ale proroctvá sa pominú, jazyky zaniknú, poznanie pominie. Lebo len zčiasťky poznávame, len zčiasťky prorokujeme, ale keď príde, čo je dokonalé, pominie sa, čo je len zčiasťky. Keď som bol dieťa, hovoril som ako dieťa, smýšľal som ako dieťa, usudzoval som ako dieťa. Keď som sa stal mužom, zanechal som detské spôsoby. Aj my teraz vidíme (Boha) len ako by v zrkadle, ako by v nejasnej hádanke, ale potom z tváre do tváre. Teraz (ho) poznávam len zčiasťky, ale potom (ho) poznám jasne, ako jasne on poznal mňa. Teraz ešte ostáva aj viera aj nádej aj láska, všetky tri, lež najväčšia z nich je láska!«¹⁷²

A prečo Pavol takto zvelebuje lásku? Preto, lebo láska je tou páskou, ktorá nás spája so všetkým: len ona je putom jednoty medzi Bohom a svetlom, no nie slepá jednota panteistického blúznenia, lež jednota slobodná a taká, s ktorou súhlasíme, taká,

ktorá nikdy nevyčerpá svoju plnosť, keďže stvorený človek sa navždy spozná stvoreným v lone Otca svetiel.

Zatiaľ človek a stvorenie žijú iba z túžby: dosiahnuť túto jednotu, zbaviť sa pominuteľného otroctva, »aby mal účasť na slobodnej sláve dietok Božích«. ¹⁷³ Človek stene a s ním kvíli i celé stvorenie v očakávaní dosiahnuť vo spojení s Bohom svoj posledný cieľ. ¹⁷⁴

Vo svojich listoch práve tak, ako aj vo svojom kázaní, ukazuje sa nám sv. Pavol vždy ako prorok konečnej jednoty, ohlasovateľ najvyšších nádejí a apoštol všetkých pohanov, keď prehovoril hlasom anjela, začal písať perom jediného Boha.

V legende.

V živote sv. Pavla len veľmi málo sa mohla uplatniť legenda, pretože história zachycuje veľmi jasne a presne celý jeho životný beh. Iba posledná časť jeho života, keď je prerušené vypravovanie autora Skutkov apoštolských, tvorí dobrý námet na legendu. Do popredia sa dostáva umučenie Apoštola. Podrobnosti o ňom, ako ich tu podávame, uvádzame rečou 14. storočia. ¹⁷⁵

Svätého Pavla ako väzňa poslali do Ríma, kde po dva roky, za mierneho dozoru, viedol dišputy proti Židom. Potom, keď ho Nero prepustil, hlásal Evanjelium v krajoch Západu. Keď sa potom opäť vrátil do Ríma, povestí o jeho múdrosti a počestnosti rozšírila sa po celej krajine a všetci ho pokladali za divotvorcu. Niektoré jeho listy prečítali aj pred Imperátorom a všetci ich napodiv chválili.

Istého dňa, kým kázal, mladý Nerónov čašník, menom Patroklos, aby ho lepšie počul, sadol si na oblok, a keď trochu zadriemal, spadol s neho a zabil sa.

Keď o tom počul Nero, začal ho oplakávať a sv. Pavol, ktorý sa vnuknutím o tom dozvedel, povedal prítomným, aby išli dolu a priniesli Patrokla.

Keď ho k nemu priniesli, sv. Pavol ho vzkriesil a poslal ho k cisárovi i s jeho spoločníkmi.

Keď Nero videl, že Patroklos, ktorého tak miloval, je živý, rozkázal, aby prišiel k nemu, a povedal mu:

»Patroklos, ty teda žiješ? Kto ťa vzkriesil?

Patroklos odpovedal:

»Ježiš Kristus, kráľ všetkých vekov.«

Nero je prekvapený a hovorí:

»Teda on bude panovať po všetky veky a podrobí si všetky kráľovstvá sveta?«

Patroklos na to:

»Veru hej, cezár!«

Vtedy ho Nero prudko udrel a pýtal sa ho:

»Ty si teda služobníkom toho kráľa?«

»Ale áno, — odpovedal Patroklos, — on ma zobudil zo smrti.«

Ale vtedy už aj ostatní piati čašníci, ktorí v tichosti stáli pred vladárom, povedali:

»Prečo ty, imperátor, biješ múdreho mladíka, ktorý ti pravdivo odpovedá? Aj my ostatní sme služobníkmi toho kráľa, ktorého nemožno premôcť.«

Keď toto Nero počul, dal ich hodiť do žalára a dal vyhľadať všetkých kresťanov, aby ich potrestal najstrašnejšími mukami.

Aj Pavla chytili a predviedli pred Neróna, ktorý takto začal:

»Človeče, služobník veľkého kráľa, ty, ktorý si mojím väzňom, prečo si zviedol mojich služobníkov a prečo si ich pripútal k sebe?

Apoštol odpovedal:

»Cézar, my najímame služobníkov nielen z tvojho dvora, ale po celej zemi. Lebo nám bolo nariadené nevytvárať nikoho, kto chce prejsť do služieb nášho Kráľa. Táto služba zachráni i teba, ak sa jej podria-diš. Lebo on má takú moc, že príde súdiť všetkých ľudí a ohňom zničí tvárnosť tohto sveta.«

Keď to Nero počul, vzplanul hnevom a vydal rozkaz, aby všetkých služobníkov Krista upálili a Pavol, ktorý urazil cisársky majestát, mal stratiť hlavu.

Pri odvádzaní na popravisko, traja jazdci, ktorí ho sprevádzali, sa ho pýtali:

»Povedz nám, Pavol, akej odmeny sa ti dostane od tvojho kráľa, za ktorého ideš umrieť?«

Vtedy im Pavol začal rozprávať o kráľovstve Božom a o trestoch pekelných. Toto ich priviedlo k viere a potom ho sami prosili, aby voľne odišiel, kam sám chce. Ale Pavol na to odpovedal:

»Boh to nechce, aby som ušiel, bratia moji. Ja totiž nie som zbehom, ale zákonitým bojovníkom Kristovým. Viem veľmi dobre, že po skončení tohto života prejdem do života večného. A keď skoro budem sťatý, ľudia sa postarajú o moje mŕtve telo. Vy si však zapamätajte to miesto, a keď potom na druhý deň prídete k môjmu hrobu, nájdete tam dvoch mužov: Tita a Lukáša. Budú sa modliť, a keď im poviete, prečo som vás k nim poslal, pokrstia vás a tak urobia z vás dedičov kráľovstva nebeského«.

A keď ho už odvádzali na miesto umučenia pri ostijskej bráne, stretol sa s dámou, nazývanou Plautilla. Táto si kľakla pred jeho nohy a začala sa odporúčať do jeho modlitieb.

Pavol sa zastavil a prehovoril:

»Buď pozdravená, Plautilla, dcéra večnej spásy. Požičaj mi závoj, ktorým si zakrývaš hlavu, aby som si ním zaviazal oči a potom ti ho vrátim.«

A keď konečne prišli na miesto utrpenia, apoštol vystrel ruky k Východu a so slzami dlho prosil Pána Boha. Potom za pomoci jeho bratov ručníkom Plautilliným mu zaviazali oči. Obidvoma kolenami si kľakol na zem, naklonil krk a sťali ho. Keď jeho hlava odskočila od hrudi, jasným hlasom zvolala po hebrejsky: »Ježišu Kriste!« Meno, ktoré mu bolo v živote také sladké.¹⁷⁰ Z rany vyšlo mlieko a potom krv. V žiarivom ovzduší ukázalo sa nádherné svetlo a od jeho tela zavanula príjemná vôňa.

V umení.

Morálna podobizeň Apoštola národov, ako aj jeho podobizeň telesná vyznačujú sa takými rozmanitými a význačnými charakteristickými znakmi, že nijakému dejepiscovi a nijakému umelcovi nepodarilo sa ich všetky celkom vystihnúť.

Aj medaila z druhého storočia, na ktorej je Pavol vyobrazený so svätým Petrom, podáva iba tradičnú masku: zohnutý nos, holé čelo, oči skoro na rovnakej ploche s hlavou, výraz napnutej sily.

Svätý Pavol, vykresený v Remeši na jednej z veží katedrály, presnejšie povedané na prvom výklenku fasády južnej veže, oslavuje prorockú vznešenosť Jasnovidca, jeho nadľudský pokoj. Pohľad prázd-

ných očí zdá sa obrátený do vnútra, do čohosi nezmeniteľného. Socha nevyjadruje však nič z jeho exaltovanej lásky, z prudkosti, ktorá naplňala apoštolskú dušu.

Kostolný oblok z XIII. storočia v Bourges predstavuje Pavla zmalátneného nežnosťou, opojeného nadšením nad tajomstvom. Aj tu by sme márne hľadali apoštolovú výbojnosť.

Flám Hugo van der Goës v drevenej soche, vytesanej okolo roku 1468, ktorá je nateraz uschovaná v Lutychu u kanonika Thérre, vedel stvárníť výzory Pavlovej tváre: ľavá strana tváre ukazuje prísnu drsnosť, pravá strana ju zmierňuje pohľadom a uvoľnením svalov a robí ju milosrdnou. A pevnosť perí uvádza do súladu obidva vzhľady tváre.

Podobne aj v maliarstve vytvorili najlepšie diela, no nemožno povedať, že by boly bývaly dokonalé. Spomeňme si len na giottovský obraz vo Vatikánskej Bazilike, predstavujúci jeho sťatie. Raffael na jednom zo svojich najkrajších gobelínov zobrazil apoštola ako káže v Aténach a na obraze svätej Cecílie, ktorý uschovávajú v bolonskej obrazárni, ho zobrazil zamysleného, ale v slávnostnom rozpoložení mysle, vedľa kresťanskej mučenice.

Caravaggio na svojej peknej maľbe, ktorá ozdobuje chrám sv. Márie del Popolo v Ríme, predstavil s podivuhodnou obratnosťou Šavlov pád na ceste do Damasku: prenasledovateľ kresťanov, váľajúci sa v prachu, dvíha ruky, aby našiel dajakú oporu, zatiaľ čo jeho biely kôň dvíha jedno kopyto, aby ho nepristupil, a cúva s takým živým pohybom, že nás takmer núti ustúpiť, aby sme sa vyhli úderu.

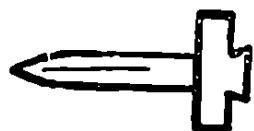
Ten istý námet zachycuje Rubens na obraze v ríš-

skom Múzeu v Berlíne. Zručne namaľoval jeho sľatie aj Tintoretto na obraze v Benátkach, v chráme Márie dell' Orto.

Ostatní maliari, azda s výnimkou Veronesa, veľmi často až čudne zahalili jasné stránky jeho osobnosti. Greco a Rembrant vysnili si Pavla ako ťažkomyselného, uzavretého a zatrpklého muža. Dürer ho znázornil ako rozhnevaného bludára.

Čo sa týka moderných umelcov, keď vyjmeme Mauricia Denisa s jeho ženevskou freskou, nenašli na ňom nič, čo by ho bližšie objasnilo.

Zatiaľ čo Peter a Ján poskytujú obrazotvornosti typy, utvorené podľa prostej myšlienky, alebo obraz muža rozjímajúceho, Pavol prekvapuje pohyblivosťou svojich črt. Môžeme vždy povedať: To nie je on, i keď je to naozaj on. Šavol — prenasledovateľ sa vôbec nepodobá Pavlovi v extáze. Pavol z listu Galaťanom je veľmi vzdialený od Pavla z listu Timotejovi. Mohlo by sa povedať, že tento obdivuhodný muž má v sebe nespočetné množstvo iných ľudí a to je práve príčinou, že ho nemožno dokonale predstaviť ani perom spisovateľa, ani štetcom umelca. »Budúcnosť neuvidí druhého svätého Pavla«, — povedal najznamenitejší z jeho komentátorov.¹⁷⁷ Všetci obdivuhodní muži, ktorí budú apoštolmi a učiteľmi ako on, taký Augustín, Bernard, Dominik, budú sa javiť popri jeho osobnosti ako neúplné kópie bohatého, príkladného vzoru. A umelci, ktorí sa pokúsili zobraziť nám taký vznešený vzor, zhotovili nám len akési momentky; to nebola nikdy jeho úplná a skutočná podobizeň. Teda ani umenie nám nebude už vedieť dať druhého Pavla.

POZNÁMKY

SVÄTÝ PETER

¹ Sv. Lk 6, 12 a nasl. Pohorie, na ktoré robí nárazky evanjelista, je, ako sa zdá, dnešné Karûn-Hattin, na pol ceste medzi Táborom a Kafarnaumom, skoro oproti Tiberiade a len tri hodiny od jazera Genezaretského.

² Keď pozornejšie študujeme tento slávny soznam apoštolov, ktorý sa nám zachoval v evanjeliách a v Skutkoch apoštolských, nachádzame v ňom dvanásť mien rovnakých, okrem mena Judáša, brata Šimonovho, ktorého sv. Matúš nazýva »Lebbej« a sv. Marek »Tadej«. Tieto mená tvoria tri skupiny, z ktorých každá má troch členov a jedného apoštola, ako svoju hlavu. Peter je hlavou skupiny prvej, ktorú tvoria privilegovaní učenici: Ondrej, Jakub st. a Ján. Hlavou druhej skupiny je Filip, do ktorej patria: Bartolomej, Matúš a Tomáš. A hlavou tretej skupiny je Jakub ml., syn Alfejov. Do nej patria: Šimon Horlivý, Judáš-Lebbej a zradca Judáš, ktorého uvádzajú na konci, ako by kazil harmóniu tejto peknej listiny.

³ Ľudia starých čias pripisovali číslam veľký symbolický význam. Dvanásť — to je výsledkom Božských Osôb — tri —, znásobených číslom stvorenia — štyrmi; znamenalo by to teda, že hlava Cirkvi a jej členovia, vyjadrení týmto číslom — dvanásť —, znázorňujú číselné spojenie medzi nebom a zemou. Keby tu však nemalo ani tento význam symbolický, i tak zostalo toto číslo, určené Pánom, pre apoštolov posvätným. Preto aj počet apoštolov nikdy nevzrástol a nikdy sa ani nezmenšil.

⁴ Sv. Hieronym: Adv. Fovin. I., 26.

⁵ Sv. Pavol, 1 Kor 9, 5.

⁶ L. C. L. Fillion, Sv. Peter, časť 1. hl. 1.

⁷ Euzebius z Cezarey, Hist. Eccles. 3, 30.

⁸ Sv. Klement Alex., Stromata, 3, 6.

⁹ Sv. Augustín, Contra Adamnat. 17. — Dnes je už všeobecne známe, že ak sv. Petronillu pokladali za dcéru sv.

Petra, išlo tu o zámenu mien. Historici naproti tomu dokázali, že patrila do cisárskej rodiny Fláviovcov a ako taká bola pochovaná v cintoríne Domitilly.

¹⁰ Sk 4, 13.

¹¹ L. Fillion, ako hore cit.

¹² Títo boli priamymi potomkami Machabejcov, ktorých pôvod začína sa Jánom Hyrkanom (135 r. pr. Kr.).

¹³ Mt 26, 73... Mk 5, 41.

¹⁴ Mt 16, 18.

¹⁵ Gen 17, 5 a nasl. 32, 98.

¹⁶ Používanie obidvoch mien sv. Petra vo spisoch Nového zákona je dosť pozoruhodné. 1. Vo štvrtom evanjeliu je oboje pomenovanie »Šimon-Peter« najobvyklejšie a vyskytuje sa v tejto forme sedemnášť ráz. 2. Dve mená spolu v ostatných evanjeliách sa neobjavujú okrem dvoch miest: Mt 16, 16 a Lk 5, 8. 3. Sám Peter predstavuje sa pod oboma menami vo svojom 2. liste. 4. Po zmŕtvychvstani a nanebevstúpení svätých spisovatelia používajú všeobecne mena, ktorým bol vyznamenaný. 5. Sám Ježiš vracia sa k starému pomenovaniu »Šimon« keď sa naňho obracia s výčitkou (Mk 16, 37) alebo s výstrahou (Lk 22, 31). 6. Sv. Pavol používa rád jeho meno arménske, »Kefas« (1. Kor 1, 12).

¹⁷ L. Fillion, cit. miesto.

¹⁸ Mt 4, 18.

¹⁹ Lk 5, 1 a nasl.

²⁰ Sv. Ján Chrysostom, Homil. in Matt 4, 19.

²¹ Mk 1, 29 a nasl.

²² Ten istý 5, 21 a nasl.

²³ Lk 8, 45.

²⁴ Mt 14, 31.

²⁵ Mk 9, 4.

²⁶ Mk 9, 5.

²⁷ Sv. Peter, 2. list 1, 16 a nasl.

²⁸ Ten istý 1, 18.

²⁹ Mt 22, 21.

³⁰ Mt 18, 20 a nasl.

³¹ Jn 6, 67.

³² Volala sa Cézarea Filipova, lebo ju vybudoval vládár Filip, syn Herodesa Veľkého, na mieste starej Paneas a venoval ju Cézarovi Tiberiovi. Neslobodno ju teda za-

mieňať s inou Cézareou, ktorá je tiež v Palestíne a leží na juh od Karmelu, na pobreží Stredozemného mora.

³³ Mk 8, 27.

³⁴ Lk 9, 18.

³⁵ Mt 16, 13 a nasl.

³⁶ Mt 16, 17.

³⁷ Mk 8, 31.

³⁸ Jn 13, 8 a nasl.

³⁹ Mt 26, 34.

⁴⁰ Mt 26, 52.

⁴¹ Mt 26, 56.

⁴² Mt 26, 58., Mk 14, 54., Lk 22, 54., Jn 18, 15.

⁴³ Mk 14, 68.

⁴⁴ Skutky Petrove.

⁴⁵ Reč 9. O umučení. Veľmi pekné sú obrazy Poussina, Valentina, Stellu, zobrazujúce hriech Petrov. Nesmrteľným sa stalo dielo Karola Dolciho. Jeho pozoruhodná práca je známa pod menom »Plač sv. Petra«.

⁴⁶ Mk 16, 7.

⁴⁷ Jn 21, 1 a nasl.

⁴⁸ Jn 17, 11.

⁴⁹ Jn 21, 17.

⁵⁰ Bossuet, Discours sur l'unité de l'Église.

⁵¹ Lk 22, 32.

⁵² G. Alessi: Conferenze.

⁵³ Félix Klein (Jésus et ses Apôtres) poznamenáva, že meno sv. Petra opakuje sa v Novom zákone 182 ráz, kým meno sv. Jána sa opakuje 50 ráz a meno jeho brata Jakuba 20 ráz. Mená ostatných sa opakujú ešte menej.

⁵⁴ Gal 1, 18.

⁵⁵ Podávame niekoľko výpovedí cirk. Otcov: »Ubi Petrus ibi Ecclesia.« (Sv. Ambróz k žalm. 30.) »Tu es Petrus, et super fundamentum tuum Ecclesiae columnae, id est episcopi, sunt confirmatae.« (Sv. Atanáz u Bellarmina.) »Petrum Dominus primum elegit et super eum aedificavit Ecclesiam suam.« (Sv. Cyprian: Epist. ad Quirinum.) »Memento claves Dominum Petro et per hunc Ecclesiae reliquisse.« (Tertulian Ad Scorp.) »Oves ipsas pascendas, id est docendas, regendasque commisit.« (Sv. Augustín in Mt 25.) »In omnibus hortamur te, frater honorabilis, ut his quae a beatissimo papa Romanae civitatis scripta

sunt, obedienter attendas, quoniam beatus Petrus qui in propria sede et vivit et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem. (Sv. Peter Chrysologus, Epist. ad Eutychemen.) a iní...

⁵⁷ Na všeobecnom sneme Nicénskom v roku 325 sa v predsluve uvádza: »Sciendum sane est omnibus catholicis quoniam sancta Ecclesia Romana nullis synodicis decretis praelata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi primatum obtinuit ubi dixit B. apostolo Petro: — Tu es Petrus ... Prima ergo sedes est coelesti beneficio Romana.«

Tretí všeobecný snem Efezský v roku 431 vraví: Saeculis omnibus vetus est quod sanctus beatissimusque Petrus apostolorum princeps et caput, fideique columna et Ecclesiae catholicae fundamentum a D. N. J. C. Salvatore humani generis ac Redemptore claves regni accepit solvendique ac ligandi peccata potestas ipsi data est: qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit et iudicium exercet...«

Týmto predmetom zaoberá sa aj snem Nicénsky v roku 787, snem vo Florencii v r. 1438. Konečne snem Vatikánsky vyhlásil: »Si quis dixerit non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu jure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores; aut romanum pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem, anathema sit.«

⁵⁷ Jn 14, 27.

⁵⁸ Sk 1, 14 a nasl.

⁵⁹ Sk 2, 4.

⁶⁰ Sk 4, 19.

⁶¹ Sk 2, 14 a nasl.

⁶² Sk 2, 37 a nasl.

⁶³ Niektorí sa domnievajú, že tu ide o nádhernú bránu, zhotovenú z korintského bronzu, podrobne opisovanú Jozefom Flaviom, a menujú ju bránou Nikanora. Mala stáť pri vchode do átria mužov. Je teda nepravdepodobné, že by žobráci až sem boli smeli prichádzať. Iní zasa myslia — a to je oprávnenejšie —, že ide o bránu »Susa«, ktorá bola vedľa stĺporadia Šalamúnovho, kde predávali veci potrebné na bohoslužby...

⁶⁴ Sk 3, 6.

⁶⁵ Sk 3, 19. Peter a ostatní apoštolovia zle pochopili slová Ježišove o Parúzii, druhom príchode, ktorý sa má onedlho uskutočniť...

⁶⁶ Sk 4, 12.

⁶⁷ Sk 4, 20.

⁶⁸ Sk 4, 2 a nasl.

⁶⁹ Sk 9, 34.

⁷⁰ Sk 5, 15.

⁷¹ G. L. Camus: Skutky apoštolov 1, 3.

⁷² Sk 9, 40.

⁷³ Podľa Ketubhot, str. 77, vieme, že ak sa výrobca koží ženil a zatajil mladú svoju zamestnanie, mohla žiadať o rozvod. »Svet — hovorí sa v traktáte Kiddusshin — potrebuje kožiarov, ale beda tomu, kto toto remeslo vykonáva!«

⁷⁴ Aramejské slovo Bar Neberah možno preložiť »syn útechy a syn ohlasovania«. Slovo »naba« znamená prorokovať.

⁷⁵ Keby boli bývaly povinné, Barnabáša by za ne neboli chválili... ani Mária, matka Jána-Marka, ktorá patrila medzi najhorlivejšie ženy prvej Cirkvi, nebola by mala v Jeruzaleme svoj vlastný dom. Treba teda predpokladať, že i keď sa do Cirkvi hlásili ľudia poväčšine z chudobných vrstiev, predsa bohatší z nich dávali hojné almužny...

⁷⁶ Ján Chryzostom Hom. 12.

⁷⁷ Sv. Hieronym odpovedá Porfyriovi: »Ut poena duorum sit doctrina multorum.« Niektorí cirk. Otcovia hovoria o Ananiášovi a Zafyre, že Boh ich potrestal v tomto živote, aby sa nad nimi zmiloval v živote budúcom. (Origenes, Augustín.)

⁷⁸ Zdá sa, že toto spoločné vlastníctvo jestvovalo len v Jeruzaleme... Sv. Pavol poukazuje na rozličné životné podmienky veriacich v Korinte, v Galácii...

⁷⁹ Le Camus o tejto veci hovorí takto: »Už od druhého storočia (Irenej: adv. Haeres.) sa tvrdí, že Mikulášovci pokladali cudzoložstvo a požívanie mäsa, obetovaného modlám, za skutky indiferentné, a odvolávali sa pritom na diakona Mikuláša... Sv. Epifán o tomto diakonovi Mikulášovi hovorí, že jeho manželka bola veľmi pôvabná, no opustil ju, aby mohol žiť zdržanlivo a naozaj sa ukázal hodným svojho povolania. Hrdinské rozhodnutie však ne-

vedel zachovať. Vrátil sa k svojmu pôvodnému životu a aby ospravedlnil svoju slabosť, vytvoril si morálku podľa svojej chuti. Mienky iných autorov sú viac alebo menej prísnejšie.

⁸⁰ Číslo sedem bolo pamätné: Na dobytie Jericha bolo treba mesto obchádzať za sedem dní a v siedmy deň bolo treba ho obísť sedem ráz a siedmi kňazi mali trúbiť. Zlatý svietnik v chráme mal 7 ramien, týždeň 7 dní. Rovnako nachádzame číslo 7 aj v Zjavení: 7 cirkví ... 7 anjelov ... 7 duchov pred trónom ...

⁸¹ E. Renan, cit. d.

⁸² Sk 8, 9 a nasl.

⁸³ Philosophumena 4, 7; 6, 10.

⁸⁴ Sv. Justín muč. Apologia 1, 26. Sv. Irenej, Heres 1, 23. Hipolyt 2, 15. Turtullian de Anima 34.

⁸⁵ Sk 8, 24.

⁸⁶ Sv. Justín: Apologia 1, 31, Sv. Irenej, Adv. Haeres. 1, 23. Euzebius Hist. Eccl. 2, 13.

⁸⁷ V roku 1574 na ostrove sv. Bartolomeja našli kameň s týmto nadpisom: »Semoni Sanco Deo Fidio sacrum Sext. Pompeius quinquennalis decus tridentali donun dedit.«

⁸⁸ Táto kohorta Italika nie je totožná s tou, ktorú spomína Tacitus; skladala sa z italských dobrovoľníkov, ako o tom hovorí nadpis, uvádzaný Gräterom.

⁸⁹ Sk 10, 2.

⁹⁰ Sk 10, 10 a nasl.

⁹¹ Sk 28, nasl.

⁹² Sk 10, 47.

⁹³ Mt 8, 5.

⁹⁴ Mt 27, 54.

⁹⁵ Sk 17, 3.

⁹⁶ Le Camus, časť 3, 2.

⁹⁷ Skutky ap. 11, 2.

⁹⁸ Sk 12, 11.

⁹⁹ Ľudia starých čias verili všetci, bez rozdielu náboženstva, že každý človek má strážneho ducha, ktorý ho všade sprevádza. Literát Censorino, i keď pohan, žijúci v 3. storočí, volá tohto ducha anjelom strážnym. »Genius est deus cuius in tutela ut quisque est vivit«, a inde tiež: »Genius ita nobis auxiliator positus est, ut ne puncto

quidem temporis longius abscedat, sed ab utero matris exceptos ad extremum vitae diem comitetur.« Známa je história o démonovi Sokratovom a o zlom duchovi Bruta z Filippi. Táto viera bola rozšírená aj u Židov a Ježiš ju potvrdzuje, Mt, 18, 10. »Hľadajte, aby ste neopovrhli ani jedným z týchto maličkých! Lebo vravím vám, ich anjeli v nebi ustavične vidia tvár môjho Otca, ktorý je na nebesách.« V tomto našom prípade ide asi o anjela Petrovho, ktorý mu prichádza oznámiť smrť.

¹⁰⁰ Sk 12, 17.

¹⁰¹ Sk 15, 1 a nasl.

¹⁰² Gal 2, 11—21.

¹⁰³ Origenes: Homil in Luca.

¹⁰⁴ Euzebius: Hist. Eccl. 3, 36.

¹⁰⁵ Teodoret: Dialog. Immut.

¹⁰⁶ Sv. Hieronym: De viris illust.

¹⁰⁷ Sv. Gregor V. Epist. 6, 40.

¹⁰⁸ Sv. Ján Chr. Hom. in Mart.

¹⁰⁹ Sv. Lev V. Hom. in Natali Aport.

¹¹⁰ Sv. Gregor V. Epistolae 6, 37.

¹¹¹ Le Camus, cit. dielo.

¹¹² Ten istý.

¹¹³ Sk 11, 19 a nasl.

¹¹⁴ Sk 15, 39.

¹¹⁵ Sv. Peter 1 list 5, 13.

¹¹⁶ Ten istý 1, 1.

¹¹⁷ Sk 9, 32.

¹¹⁸ Sv. Ján Chrys.: Homilia 21.

¹¹⁹ Le Camus, 2, 2 č.

¹²⁰ Euzebius: Hist. Eccl. 3, 1. — Sv. Hieronym: De virbis III.

¹²¹ Kor 1, 12, 3, 22.

¹²² L. Fillion, cit. dielo.

¹²³ Liber pontificalis, vol. 1. ed. Duchesne.

¹²⁴ V dobe sv. Petra bolo v Ríme asi 60.000 židov, ktorí mali 9 synagóg.

¹²⁵ Euzebius: Hist. Eccl. 2, 25.

¹²⁶ Tertullian: De praescript. 36.

¹²⁷ Euzebius cit. miesto.

¹²⁸ Ten istý 6, 4... 3, 1.

¹²⁹ Sv. Irenej: Adv. Haer. 3, 1.

- ¹³⁰ Sv. Ignác muč. Ad Rom. 4.
- ¹³¹ Sv. Klement: List Kor. 5—6.
- ¹³² Fillion, cit. dielo.
- ¹³³ Sv. Peter 1 list, 13.
- ¹³⁴ Oracoli sibillini, v. 113.
- ¹³⁵ Zjav. 14, 8... 18, 2.
- ¹³⁶ Euzebius cit. 3, 4... 4, 22.
- ¹³⁷ F. X. Kraus: Hist. de l'Église.
- ¹³⁸ Pod týmto menom prichádzajú tri rozličné spisy, ktoré vraj spísal pápež Klement. Zdá sa však, že ich pôvod neslaha pred 3. storočie.
- ¹³⁹ F. X. Kraus, cit. dielo.
- ¹⁴⁰ Marucchi: Elementi d'archeologia cristiana. Le memorie del SS. Apostoli Pietro a Paolo nella città di Roma.
- ¹⁴¹ Sv. Lev. V.: Sermo 1. de SS. Apost. Petro et Paulo.
- ¹⁴² Tradícia, ktorá hovorí o tom, že Peter bol biskupom rímskym dvadsaťpäť rokov, má svoj pôvod v 4. storočí. Catalogus Liberiani, pochádzajúci asi z polovice toho istého storočia, hovorí presne, že Peter bol biskupom rímskym 25 rokov, jeden mesiac a deväť dní, a že umrel 29. júna... Údaje mnohých iných autorov sa však rozchádzajú. Z dôkazov, ktoré máme zo sv. Písma a z tradície, vyplýva, že Peter založil cirkev v Ríme asi v roku 44—45 za cisára Klaudia, a keď potom ponavštevoval a pozakladal aj iné cirkvi v Oriente, zase sa do Ríma vrátil, kde ďalej spravoval svoju cirkev až do smrti.
- ¹⁴³ G. B. de Rossi: Roma sotteranea.
- ¹⁴⁴ Paolo Allard: Histoire des persecutions.
- ¹⁴⁵ Euzebius, cit. d.
- ¹⁴⁶ Rím 1, 8; 15, 14; 16, 3.
- ¹⁴⁷ Gal 2, 4.
- ¹⁴⁸ Zasahovanie veriacich do vecí náboženských nebolo väčšie, než je dnes, preto o otázkach viery alebo mravov nerozhodovali oni, ale predstavení Cirkvi, keďže Kristus ustanovil pastierov, ktorí majú viesť stádo veriacich.
- ¹⁴⁹ Gersone a aj iní používajú tohto slova »snem« aj o tých shromaždeniach apoštolov, ktoré spomínajú Skutky apoštolské a na ktorých zvolili Mateja, siedmich diakonov atď.
- ¹⁵⁰ Sk 15, 7.
- ¹⁵¹ Rím 5, 11. Ef 2, 8. Gal 2, 16.

- ¹⁵² Gal 2, 11.
- ¹⁵³ Sk 15, 24.
- ¹⁵⁴ Je reč o kresťanoch z pohanstva.
- ¹⁵⁵ Ide o kresťanov zo Židovstva.
- ¹⁵⁶ Fillion, cit. d.
- ¹⁵⁷ Gal 2, 9.
- ¹⁵⁸ Gal 1, 18.
- ¹⁵⁹ Sv. Augustín: List 82 Hieronymovi.
- ¹⁶⁰ Pt list 2. 3, 15.

¹⁶¹ Petrovi pripisujú aj iné spisy. Euzebius Cez. spomína ich mená: Skutky Petrove... Evanjelium Petrovo... Kázanie Petrovo... a jeho Zjavenie. Dodáva však: »Nepoznáme ich však, lebo neboly zahrnuté medzi spisy katolíckej.« Francúzsky vedec Bouriand objavil zlomky z Evanjelia Petrovho a jeho Zjavenia v r. 1886. V Evanjeliu sa hovorí o umučení Ježišom, pričom celú vinu za jeho smrť svaľujú na Herodesa a na Židov a Piláta ospravedlňujú. V spise sa objavujú prvky gnosticizmu. V Petrovom Zjavení hovorí Ježiš Kristus o konci sveta, o vyvolených, o pekle a odsúdených.

- ¹⁶² Euzebius, cit. d.
- ¹⁶³ Sv. Irenej, cit. d. 3, 1.
- ¹⁶⁴ Euzebius 6, 24.
- ¹⁶⁵ Tertulian: Adver. Marcion 4, 5.
- ¹⁶⁶ Euzebius 6, 28.
- ¹⁶⁷ Mt 14, 28... 16, 17.
- ¹⁶⁸ Mt 18, 24.
- ¹⁶⁹ Lk 22, 31... 5, 1.
- ¹⁷⁰ Mk 14, 66—72.
- ¹⁷¹ Mk 8, 33.
- ¹⁷² Mk 9, 5.
- ¹⁷³ Mk 1, 35.
- ¹⁷⁴ Mk 4, 38.
- ¹⁷⁵ Mk 12, 41.
- ¹⁷⁶ Mk 10, 1—50.
- ¹⁷⁷ Mk 6, 39.
- ¹⁷⁸ Mk 1, 22 a nasl.
- ¹⁷⁹ Mk 3, 5... 6, 5... 8, 12... 10, 14 a nasl.
- ¹⁸⁰ Mk 3, 25... 4, 35... 8, 17.
- ¹⁸¹ Mk 1, 5... 13, 3... 14, 12.
- ¹⁸² 1 Pt 13.

- ¹⁸³ Gn 23, 3.
- ¹⁸⁴ 2 Pt 1, 1.
- ¹⁸⁵ Tamtiež 3, 17.
- ¹⁸⁶ Tamtiež 1, 14.
- ¹⁸⁷ Fillion cit. d.
- ¹⁸⁸ Tamtiež.
- ¹⁸⁹ Seneca: De consolatione ad Marc., 20.
- ¹⁹⁰ Marucchi: cit. d. ... G. B. de Rossi cit. d.
- ¹⁹¹ Dionýz Areopagita: Epist. ad Tit.
- ¹⁹² Sv. Gregor V.: Epist. 1.
- ¹⁹³ Sv. Augustín: Serm. 28.
- ¹⁹⁴ Sv. Ján Chrysost. Contra Jud... 9.
- ¹⁹⁵ Gamme: Les trois Rome.
- ¹⁹⁶ Fillion cit. d.
- ¹⁹⁷ Fouard: Saint — Pierre.
- ¹⁹⁸ Baronius: Storia Eccles. do r. 439.
- ¹⁹⁹ Marucchi, cit. d.
- ²⁰⁰ Hieronym: Commento sull'epist. ai Galati 1, 18.

SVÄTÝ ONDREJ

- ¹ Mt 11, 21.
- ² Sv. Ambróz a iní Otcovia hovoria, že manželkou mu bola druhá sestra Šimonovej ženy, čo bývalo u Židov dosť obvyklé.
- ³ Mk 10, 28.
- ⁴ Lk 1, 17.
- ⁵ Lk 3, 6.
- ⁶ Jn 1, 15.
- ⁷ Jn 3, 35.
- ⁸ Tamtiež.
- ⁹ Tamtiež.
- ¹⁰ Mt 3, 11... Lk 3, 16.
- ¹¹ Lk 3, 7.
- ¹² Obidve mená, Bethabara a Betania, majú skoro celkom rovnaký význam a znamenajú »miesto, ktorým prechádzajú cestujúci«.
- ¹³ Spôsob nášho rátania tu uvádzame podľa zvyku židovského. Deň začínal sa šiestou hodinou raňajšou a šiestou hodinou večernou sa končil; ostatné patrilo noci.

- ¹⁴ Sv. Augustín: Homil. in Evang. Joan.
- ¹⁵ Jn 21, 15.
- ¹⁶ Esichio: Oratio de S. Andrea.
- ¹⁷ Sv. Peter Dam. Sermo de S. Andrea.
- ¹⁸ Jn 1, 41.
- ¹⁹ Tamtiež.
- ²⁰ Esichio cit. d.
- ²¹ Mk 1, 17... Mt 4, 19.
- ²² Ž 77, 70—72.
- ²³ Mt 4, 20.
- ²⁴ Podľa Nicefora Kalista a iných spisovateľov ženíchom na svadbe v Káne mal byť Šimon, príbuzný Ježiša, ktorý sa stal aj apoštolom; mladuchou Zuzana zvečnená Luk.
- ²⁵ Ježišová odpoveď »moja hodina...« znamená niečo slávnostného.
- ²⁶ Slovo »žena« má ten istý význam ako »pani«.
- ²⁷ Presne: metreta obsahovala 38.88 litrov.
- ²⁸ Le Camus — Vita di Gesu Christo 1, 2.
- ²⁹ Mt 14, 13... Mk 6, 30... Lk 9, 10... Jn 6, 1—13.
- ³⁰ Lk 10, 38.
- ³¹ Euzebius cit. d. v. 18.
- ³² Sv. Klement Alex. Stromata 6, 5.
- ³³ Sk 11, 1.
- ³⁴ Tamtiež 4, 33... 5, 42. ...2, 2.
- ³⁵ Sv. Lev V.: Sermo 80, 3.
- ³⁶ Rufinus: Hist. Eccles. 1, 9.
- ³⁷ Euzebius cit. d. 3, 1.
- ³⁸ Tamtiež 2, 23.
- ³⁹ Skutky (apokryfné) Ondreja a Mateja.
- ⁴⁰ Sv. Bernard: Sermo in vig. S. Andreae.
- ⁴¹ Flp 2, 10.
- ⁴² Nicefor: Hist. Eccles. 2, 39.
- ⁴³ Monsabré, Panegirici.
- ⁴⁴ Okt. Mirabeau: III. giardino dei supplizi.
- ⁴⁵ Cornelio a Lapide: I Tesori.
- ⁴⁶ Bossuet: Sermon pour la fête de l'Exalt. de la S. Croix.
- ⁴⁷ Cicero: In Verrem v. 64.
- ⁴⁸ Acta Sanctorum, Febr. 1.
- ⁴⁹ Euzebius cit. d. 2, 5... Nicefor cit. d. 2, 39...
- ⁵⁰ Origenes: Comm. in Mt.

⁵¹ Kosegarten: Chrest — Arab.

⁵² Jozef Flavius: Židovská vojna.

⁵³ Euzebius cit. d.

⁵⁴ Rufinus cit. d. Nicefor, cit. dielo.

⁵⁵ Za nepokojov roku 1848 význačnú relikviu svätokrádežne odcudzili, ale hneď ju aj našli. Na tom mieste bola postavená svätcova socha s nápisom, ktorý pripomína túto udalosť.

⁵⁶ P. Al. Spedaliere: Panegirici.

SVÄTÝ JAKUB STARŠÍ

¹ Umrela v Ríme, kam vraj odišla po príchode sv. Petra.

² Sk 4, 13.

³ Jn 1, 41.

⁴ Mt 4, 18... Mk 1, 14.

⁵ Mk 1, 20.

⁶ Mt 20, 20.

⁷ Mt 10, 10.

⁸ Lk 14, 26.

⁹ Jn 20, 21.

¹⁰ Mt 23, 11.

¹¹ Jn 12, 25.

¹² Evanjelisti hovoria síce len o troch vzkrieseniach, ale Papias, Justín, Origenes tvrdia, že vzkriesených bolo viac ľudí a že ešte počiatkom 2. stor. niektorí z nich žili.

¹³ Mk 5, 41.

¹⁴ Hermon je najvyšším pohorím Palestíny, dosahuje výšku asi 3000 metrov. Jeho vrcholky belejú sa snehom.

¹⁵ Mt 17, 1.

¹⁶ Lk 9, 55.

¹⁷ Sv. Ambróz: Homil. in Evang.

¹⁸ Mk 14, 38.

¹⁹ Mk 14, 42.

²⁰ Le Camus: L'Opera degli Apostoli 1, 1.

²¹ Billroth hovorí, že Duch Svätý dal hovoriť apoštolom v prvej reči pokolenia Iudského, v ktorej každý našiel kus zo svojej národnej reči.

²² Sv. Cyprián, sv. Gregor Nisenský, Beda.

- ²³ Mk 16, 17.
- ²⁴ Sk 2, 4.
- ²⁵ Sk 21, 40. Či hovorili po grécky, nedá sa dokázať. Ako čítame pri obdobnej slávnostnej chvíli, hovorí sv. Pavol po aramejsky.
- ²⁶ 1 Kor 14, 2.
- ²⁷ Euzebius cit. d. 3, 39.
- ²⁸ Sk 14, 11.
- ²⁹ Sk 11, 15... 10, 46.
- ³⁰ Sk 19, 6.
- ³¹ 1. Kor 12, 10, 30... celé.
- ³² Sk 11, 15, Peter vyhlasuje, že to, čo sa stalo u Korne-
lia, stalo sa už na Turíce.
- ³³ Tento dar čoskoro ustupuje a namiesto neho prichá-
dzajú dary omnoho užitočnejšie.
- ³⁴ 1 Kor 14, 22.
- ³⁵ Tamtiež.
- ³⁶ Sv. Augustín: »Futura Ecclesia in omnibus linguis
praenuntiabatur.«
- ³⁷ Le Camus cit. d.
- ³⁸ Títo predstavujú kraje východné.
- ³⁹ Mienené sú tým asi nárečia Judska.
- ⁴⁰ Sú všetko kraje, ležiace v Malej Ázii — teda na se-
vere.
- ⁴¹ Všetko významné národy.
- ⁴² Sk 2, 8.
- ⁴³ Jozef Flavius: Vojna židovská 2, 16.
- ⁴⁴ Sk 2, 14.
- ⁴⁵ Cornelio a Lapide: Comm. agli Apost. c. 10.
- ⁴⁶ B. Jakub z Varazze: Zlatá Legenda.
- ⁴⁷ Dt 17, 15.
- ⁴⁸ Mishna Sota 7, 8.
- ⁴⁹ Sk 12, 2.
- ⁵⁰ Ev. Klement Alex. ... Euzebius.
- ⁵¹ Abdèa: Storia degli Apostoli.
- ⁵² Bolo kráľovstvo v severozápadnom Španielsku.
- ⁵³ Daux: Le pelerinage à Compostelle.
- ⁵⁴ Dante: Vita nova 40.
- ⁵⁵ Dreves: Carmina Comp. ... M. Vidal: La tomba del
Apost.

- ⁵⁶ Slovo je pôvodu longobardského.
⁵⁷ Ces. di Heisterbach: *Dialogus miraculorum*.
⁵⁸ A D' Ancona: *Savre Rappresentazioni* sv. 3.

SVÄTÝ JÁN

- ¹ Jn 21, 7.
² Kol 3, 25.
³ Mt 5, 9.
⁴ Sv. Augustín: *Hom. in Ev.*
⁵ Sv. Hieronym: *Comm. in Joan.*
⁶ Jn 19, 35.
⁷ 1 Jn 1, 3.
⁸ Jn 2, 17.
⁹ Jn 3, 1 a nasl.
¹⁰ Ešte pred Kristom používali židia pri stole podušky, ktoré slúžily obyčajne dvom osobám odrazu. Tak aj Ján, ktorý mal spoločnú podušku s Majstrom, veľmi ľahko mohol nakloniť svoju hlavu na jeho hrud'.
¹¹ S. Geltrude: *Revelationes*.
¹² Jn 19, 25.
¹³ Sv. Bernard: *Sermo 56 De pass. Dom.*
¹⁴ Jn 19, 27.
¹⁵ Niceforus: *Hist. Eccl.* 2, 42.
¹⁶ Sv. Ján Damasc.: *Orat. 2. de Dorm. B. M. V.*
¹⁷ Jn 3, 16.
¹⁸ Bossuet: *Serm. sur l'Assompt.*
¹⁹ Morcelli: *Kal. Cpolit* sv. 3.
²⁰ Sv. Irenej okolo roku 185 píše: »Cirkev v Efeze, ktorú založil Pavol a v ktorej až do čias Trajana žil Ján, je verným svedectvom apoštolskej tradície.«
²¹ Plinius: *Hist. natur.* 16, 79.
²² Sv. Hieronym: *Praef. in epist. ad. Ephes.*
²³ Uctievanie pohanskej bohyně Diany malo dôležitú úlohu v živote ľudí Malej Ázie. V Efeze vystupuje v inom poňatí pod menom bohyně Artemidy, ktorá symbolicky predstavovala sily prírody. Jej kult bol rozšírený po mnohých krajoch Východu, i keď pod rozličnými menami: vo Frýgli ju poznali ako Cybele, v Kapadócií ako Atargate,

v Sýrii zase ako Militta a vo Fenícii ako Astarte. Jej socha v Efeze bola veľmi čudná, veľmi sa podobala egyptským múmiám. Bola umiestená v nádhernom chráme, ktorý patrila medzi zázraky staroveku. Chrám však spálil Herostatos, šialenec, ktorý sa takto chcel stať nesmrteľným. Znovu vybudovaný chrám bol ešte nádhernejší. Staviteľ Dinocratos ho vyzdobil zlatom a striebrom, ktoré nasnášali poväčšine jej ctitelia. Pri výzdobe pracovali najslávnejší umelci tých čias: Praxiteles Scopas, Polycleto, Fidias.

²⁴ Timotej bol pôvodu gréckeho, zrodený v Lykaónii. Bol vtedy v kvete mladosti, ale slabého zdravia; jeho duch bol však neohrozený a pri rozširovaní viery neľaká sa ani mučeníctva. Do svätých Písem ho už od detstva zasvätili jeho stará mať Lais a matka Eunice, ktoré do kresťanstva priviedol sv. Pavol v Lystre. Je verným sprievodcom Pavlovým, ktorý ho potom vymenuje za biskupa v Efeze.

²⁵ Po zemetrasení začali Efezania bezuzdnými orgiami uctievať svojich bohov a bohyne. Keď takto proti opilstvu, nemravnosti a urážkam, ktorými práve v tomto čase vinili kresťanov, postavil sa Timotej v mene Ježiša Krista, zdivočený dav zasypal ho kameňmi.

²⁶ Cynici robili posmech z kresťanov, že žijú nie pre tento svet, ale pre iný, a vysmievali sa z ich modlitieb, pôstov a náboženských spevov.

²⁷ Gnosticizmus bola miešanina prvkov židovských a východných povier. Viera mala byť nahradená vedou, ako to už samo pomenovanie naznačuje. Človek mal byť teda spasený nie čnosťami, ale vedomosťou, lebo poznanie je všetko — ostatné je ničím. Dualizmus bol mu veľmi blízky. Podľa neho vo svete sú dva princípy: dobra a zla. Duch je z princípu dobra — zo svetla. Telo a hmota vôbec je z princípu zla — z tmy. Božie Slovo nemohlo sa poškvrniť princípom zla — telom a tak i Vtelenie bolo len zdanlivé. Gnosticizmus bol za dve storočia bludom veľmi nebezpečným.

²⁸ Mons. Baunard: Sv. Ján Apoštol.

²⁹ Tamtiež.

³⁰ Historia Apollonia, ako ju opisuje Filostratos, je až otrockým napodobnením života Ježišovho. Zázračné malo byť jeho počatie, narodenie... verejné pôsobenie, konanie zázrakov: uzdravovanie, kriesenie mŕtvych, prenasledova-

nie, usmrtenie a vzkriesenie z ríše tieňov...? nie, ale na-
ozaj v tele, ktorého sa možno dotýkať, hmatať ho... Jeho
ctitelia urobili z neho typ extrémov. A hoci jeho morálka
spomína zdržanlivosť, mlčanlivosť a boj proti žiadostivosti,
je to len napodobnenina kresťanstva bez pevného základu
a bez vznešeného cieľa: bez pokory a bez lásky.

³¹ Z novších komentárov uvedieme aspoň niekoľko. Cal-
mes: *L'Évangile selon St. Jean*, Paríž, 1906; Murillo: *San
Juan...* Barcellona 1908; Fillion, *St. Jean Evangeliste*, Pa-
ríž, 1907... P. Marco Sales, *Il. Nuovo Testamento v. I.*
Torino, 1911.

³² Sv. Irenej: *Adv. Haer.* 3, 1.

³³ Tamtiež 1, 1—19.

³⁴ Tamtiež 2, 33... 3, 3.

³⁵ Lepin: *L'origine IV. Evangile.*

³⁶ Euzebius: *Hist. Eccles.* 6, 25.

³⁷ K týmto svedectvám by bolo treba ešte prirábať sve-
dectvá Origena, sv. Justína, Tertulliana, Dionýza Alex.,
sv. Hieronyma a Otcov neskorších.

³⁸ Spomína sviatok »Stánkov« ...nepriateľstvo medzi
Židmi a Samaritánmi, vylúčenie zo synagogy, že Židia
nevstupovali do domov pohanov, aby sa nepoškvrnili, že
telá odsúdencov nesmely sa nechávať na kríži cez sobotu.

³⁹ Napr. Sichar je mesto v Samárii, na úpäti vrchu Ga-
rizim, neďaleko ktorého je hlboká studňa... Rybník Siloe
je pri Jeruzaleme. Podáva okrem toho aj podrobnosti, ako:
bola hodina desiata... šaty Spasiteľove neboly sošívane...

⁴⁰ Jn 1, 37... 18, 15... 20, 3.

⁴¹ Ten istý 1, 1.

⁴² Jn 1, 36.

⁴³ Jn 20, 30.

⁴⁴ Ten istý.

⁴⁵ P. Arrighini A.: *Ai margini del Vangelo.* Roma 1934.

⁴⁶ Jn 11, 19... 13, 33.

⁴⁷ Sv. Irenej cit. m.

⁴⁸ Jn 2, 6... 3, 23... 4, 5... a nasl.

⁴⁹ Jn 4, 21... 10, 16... 11, 52... 12, 20... 17, 2.

⁵⁰ P. Marco Sales, O. P. cit. d.

⁵¹ Decret. Lamentabili odsudzuje mylné náhľady.

⁵² IV. Evanjelium možno podeliť na tri čiastky, pred
ktorými je úvod a za nimi prichádza doslov.

- ⁵³ 1 Jn 5, 7.
- ⁵⁴ Baunard cit. d.
- ⁵⁵ Dom Flaviovcov bol požehnaním, lebo sa mu podarilo skončiť občianske boje, priniesť údobie pokoja. Mnohí členovia sa stávajú kresťanmi, alebo sú mu naklonení... No peklo sa bojí o svoju nadvládu, zapriahne do svojho boja Domiciána a — tečie krv mučeníkov.
- ⁵⁶ Sv. Ján našiel v Ríme iste sv. Klementa, ktorý bol vtedy pápežom. Pochádzal zo senátorského rodu...
- ⁵⁷ Tertulián: De praescript. 36.
- ⁵⁸ Baunard cit. d.
- ⁵⁹ Dizionario delle Antichità t. 3.
- ⁶⁰ Tamtiež.
- ⁶¹ Mk 16, 18.
- ⁶² Z novších: Crampon: L' Apoc. de S. Jean. 1904. P. M. Sales: Nuovo Testamento v. 2, 1914.
- ⁶³ Sv. Justín: Contra Trif. 81.
- ⁶⁴ Sv. Irenej cit. d. 4, 20.
- ⁶⁵ Sv. Hieronym: De Christo et Antichristo 3.
- ⁶⁶ Tertulián Adv. Marc 3, 14.
- ⁶⁷ Sv. Cyprian Epist. 26.
- ⁶⁸ Sv. Klement Alex. Strom. 4, 25... 5, 6.
- ⁶⁹ Origenes, In Mt 16, 6.
- ⁷⁰ Sv. Anastáz: Orat. 2, 23.
- ⁷¹ Euzebius cit. d. 7, 25.
- ⁷² Zjv 1, 4... 22, 8.
- ⁷³ Tamtiež.
- ⁷⁴ Harnack: Chronologie 1.
- ⁷⁵ Zjv 19, 13.
- ⁷⁶ Zjv 5, 6.
- ⁷⁷ Zjv 1, 5... 5, 9.
- ⁷⁸ Zjv 10, 27; 6, 17.
- ⁷⁹ Zjv 4, 10; 21, 6.
- ⁸⁰ Zjv 14, 23; 3, 20.
- ⁸¹ Zjv 16, 36; 3, 11.
- ⁸² Zjv 5, 21; 1, 18.
- ⁸³ Zjv 1, 9.
- ⁸⁴ Zjv 1, 9; 10, 4; 14, 13; 19, 9.
- ⁸⁵ Sv. Klem. Alex.: Qui dives; Origenes in Mt 16, 6.
- ⁸⁶ Sv. Irenej cit. d. 5, 30; Sv. Hieronym: De vir. ill.
- ⁸⁷ Zjv 2, 4; 3, 5.

- ⁸⁸ Zjv 2, 6.
⁸⁹ Zjv 2, 4. a nasl.
⁹⁰ Zjv 1, 10.
⁹¹ Totiž cirkvám v Efeze, Smyrne, Pergame, Tiatyre, Sardách, Filadelfii, Laodicei.
⁹² Bossuet: Élevations.
⁹³ Hovorí sa, že keď túto posvätnú tuniku položili na tých, ktorí umreli na otravu, boli vzkriesení.
⁹⁴ Jn 21, 21.
⁹⁵ Jn 21, 7.
⁹⁶ Mt 18, 2.
⁹⁷ Sv. Irenej v liste Florimovi živo si spomína na drá mladosti, ktoré s ním prežil v blízkosti Polykarpa: »...lebo veci, poznané v detstve, rastú s naším duchom a sto-tožňujú sa s ním. Mohol by som ukázať miesto, kde Polykarp sedával pri rozhovoroch. Ako nám rozprával o Já-novi, s ktorým žil, a aj s inými, ktorí videli Pána...«
⁹⁸ Mons. Baunard cit. d.
⁹⁹ Beato Giacomo da Varazze.
¹⁰⁰ Dreves: Analecta hym. M. Aevi 1, 150.

SVÄTÝ FILIP

- ¹ Félix Klein: Jésus et ses Apôtres. c. 8.
² 1 Kor 7, 38.
³ Jn 2, 43.
⁴ Sv. Klement Alex.: Paedag. 2, 1 a nasl.
⁵ Jn 14, 7.
⁶ Jn 6, 4.
⁷ Zdá sa, že práve tu mal sv. Matúš svoj colnícky úrad.
⁸ Sk 11, 1.
⁹ G. L. Camus: L'opera degli Apostoli.
¹⁰ Sk 1, 8.
¹¹ Sv. Hieronym: De vir. ill.; Euzebius: Hist. Eccl.
¹² Xenofant z Efezu: Storic. 4, 2.
¹³ Plínius: Hist. natur. 28.
¹⁴ Lucano: Farsaglia 6, 547.
¹⁵ Teodoret: Hist. Eccl.

SVÄTÝ BARTOLOMEJ

¹ Félix Klein: J sus et ses Apôtres.

² J n 1, 47.

³ Jn 1, 46.

⁴ Jn 1, 47 a nasl.

⁵ P. M. Sales: Nuovo Testamento.

⁶ Gn 28, 12.

⁷ Mt 5, 17 a nasl.

⁸ Mt 6, 1 a nasl.

⁹ Jn 14, 16.

¹⁰ Sk 2, 4.

¹¹ Euzebius: Hist. Eccl. 5, 10.

¹² Jn 1, 47.

SVÄTÝ MAT   

¹ Sv. Marek a sv. Luk    zaznamenávajú, že do apoštolátu bol povolany Lévi. V sozname apoštolov však toto meno nespomínajú, ale používajú meno Mat   . Z toho sa dá vyvodzovať, že Lévi bolo jeho pomenovanie ako m  tnika, ktorej po obr ten  zamenil menom Mat   .

² Sv. Vincent Fer.: Sermo de S. Matth.

³ P. Arrighini A.: Ai Margini del Vangelo 1, 30, Torino 1934.

⁴ Dvojdrachma bol strieborn  peniaz, ktorej zodpovedal dvom star m drachm m, tot   polovici hebrejského siklu a rímskeho stateru. Ka  d  mu  sk  od 25.—50. roku bol povinn  platiť ka  doro ne túto sumu na chrám a verejn  kult, čo bývalo, pravda, vecou odi znou. Dávku vyberali po 15. adari (vo februári—marci).

⁵ T , čo toto pokladajú za fyzicky nemo  n , musia si uvedomiť, že v jazere Tiberiadskom žijú ryby, ktorej svoje vajíčka a aj drobn  rybky chránia v papuli až dotiaľ, kým sa samy nevedia živiť.

⁶ Sv. Hieronym: De vir. ill.

⁷ Mt 9, 11 a nasl.

⁸ Iz 6, 6.

- ⁹ Sv. Klement Alex. *Pedag.* 2, 1.
- ¹⁰ Sv. Ambróz: *Com. in Psl* 45; Niceforus: *Hist. Eccl.* 2, 39.
- ¹¹ Sv. Klement Alex. cit. d.
- ¹² Sk 8, 9; 13, 6.
- ¹³ Sv. Justín: *Contr. Trepph.* 7—8.
- ¹⁴ Origenes: *Contr. Cels.* 1, 60.
- ¹⁵ Sv. Augustín: *Sermo* 20, 3.
- ¹⁶ Sv. Hieronym: *Comm. in Is.* 19, 1.
- ¹⁷ P. M. Sales: *Il Nuovo Testamento* v. 1.
- ¹⁸ Sv. Augustín: cit. m.
- ¹⁹ Slovo »Evangelion« je pôvodu gréckeho a znamená dobrú novinu.
- ²⁰ Spôsob uvádzania: »podľa sv. Matúša... podľa sv. Marka« datuje sa už od čias druhého storočia.
- ²¹ Euzebius; Klem. Alex.; Tertulián; Sv. Irenej.
- ²² Citáty z evanjelia sv. Matúša sa objavujú u Klementa Rímskeho, v *Didaché*, u sv. Ignáca, Papiása. Aj evanjelium sv. Marka bolo čoskoro známe po celom Východe. Evanjelium sv. Lukáša predpokladajú spisy sv. Klementa, *Didaché* a sv. Ignáca, a to platí aj o evanjeliu sv. Jána.
- ²³ Jn 21, 25.
- ²⁴ Jn 20, 30.
- ²⁵ Jn 16, 13.
- ²⁶ Prvé tri evanjeliá pre svoju veľkú príbuznosť bývaly tlačené v troch stĺpcoch vedľa seba. Vydania, takto vyhotovené, volaly sa Sinopsi a tak aj ich pôvodcovia dostali meno Sinoptici.
- ²⁷ Euzebius, 3, 39.
- ²⁸ Irenej cit. d. 5, 33.
- ²⁹ Euzebius cit. m.
- ³⁰ Aj z nadpisu jeho diela vyplýva, že slovom »Výpovede« treba rozumieť aj činy Ježišove, ako zázraky a celé jeho pôsobenie.
- ³¹ Sv. Irenej cit. d. 3, 2.
- ³² Euzebius cit. d. 5, 14.
- ³³ Tertulián cit. d. 4, 2.
- ³⁴ *Prologus Monarchianus* (asi z r. 200). Euzebius cit. d. 3, 24.
- ³⁵ Julicher A. *Einleitung in das Neue Testament.*
- ³⁶ Sv. Hieronym: *In Matth. prol.*

- ³⁷ Euzebius cit. d.
- ³⁸ Sv. Ján Chrys. Hom in Matth. 1, 3; Sv. Hieronym cit. m.
- ³⁹ Belser: Einleitung in das Neue Testament.
- ⁴⁰ Cotnely: Introd. spec. vol. 3.
- ⁴¹ P. M. Sales cit. d.
- ⁴² Mt 28, 19.
- ⁴³ Sv. Augustin: Comm. in Matth.
- ⁴⁴ Sv. Hieronym: Contr. Vigil. 8,
- ⁴⁵ Sv. Bazil: Constit. Monast. c. 2.

SVÄTÝ TOMÁŠ

- ¹ Galandi: Bibliot. Patrum, t. 3.
- ² Giovanni Papini: Storia di Christo.
- ³ Mk 3, 13.
- ⁴ Lk 6, 12.
- ⁵ Stanley: Sinay and Palestina.
- ⁶ Jn 14, 5 a nasl.
- ⁷ Jn 21, 16 a nasl.
- ⁸ Jn 20, 19.
- ⁹ Jn 20, 25.
- ¹⁰ Giovanni Papini, cit. d.
- ¹¹ Jn 20, 27.
- ¹² Pozoruhodné je nielen stupňovanie, ale aj opakovanie slova »môj«.
- ¹³ Jn 20, 29.
- ¹⁴ Ex 20, 7.
- ¹⁵ Jn 20, 28.
- ¹⁶ Jeho cieľom bolo dospieť k uzáveru, že Ježiš je Kristus, Syn Boží.
- ¹⁷ Sv. Gregor V.: Homil in Ev.
- ¹⁸ 1 Kor 15, 14.
- ¹⁹ Lk 23, 5.
- ²⁰ Lk 24, 35.
- ²¹ Jn 21, 5.
- ²² Lk 24, 39.
- ²³ Mt 28, 6.
- ²⁴ Sv. Ján Dam.: Orat. II. De Dormit. B. M. V.

- ²⁵ Euzebius: Hist. Eccl. 3, 1.
- ²⁶ Procopius: De Bello Pers. 2, 12.
- ²⁷ Cedreno: Hist. t. 1.
- ²⁸ Euzebius cit. d.
- ²⁹ Mosé Coronense: Storia d' Armenia, 2.
- ³⁰ Abgar vraj poslal svojho dvorana Ananiáša, zbehlého maliara, aby namaľoval Ježiša, keby nechcel k nemu prísť. Maliarovi sa to však nedarilo a tak mu sám Ježiš dal na plátne svoju podobizeň.
- ³¹ Hefelé: Hist. des Conciles v. 3.
- ³² Ern. Bocs: Vie ésothérique de Jésus de Naz.
- ³³ Piazza: Santuario Romano.
- ³⁴ Lardone: Panegirici.
- ³⁵ Jn 20, 29.

SVÄTÝ JAKUB MLADŠÍ

- ¹ Mt 25, 56; Mk 15, 40; Gal 1, 19.
- ² Najpriateľnejšia je mienka, že Mária, manželka Kleofášova, mala štyroch synov: Jakuba, Júdu, Jozefa a Šimona. A keď umrel sv. Jozef, a možno bol už mŕtvy aj Kleofáš, vtedy Ježiš i Mária žili spolu s touto rodinou. Pre toto spolunažívanie všetkých volali ich bratmi, hoci to boli Ježišovi vlastne len bratanci.
- ³ Sv. Epifán, Haeres 78, 7.
- ⁴ Euzebius, Hist. Eccl. 3, 11.
- ⁵ Mt 1, 19.
- ⁶ Sv. Tomáš, Summa Theolog. 3, 27, IV. 2.
- ⁷ Euzebius, cit. d.
- ⁸ Tamtiež; Sv. Hieronym, De vir. illustr. 2.
- ⁹ Sv. Jakub, List 1, 26; 4, 11.
- ¹⁰ Kor 15, 7.
- ¹¹ Sv. Hieronym cit. m.
- ¹² Gal 2, 9.
- ¹³ Sv. Epifán, cit. d. 78.
- ¹⁴ Sv. Ján Chrys., Hom. 11 in 1 Kor.
- ¹⁵ Le Camus, L' opera; 1, 3.
- ¹⁶ Euzebius, H. E. 2, 1.
- ¹⁷ Sk 4, 32; 2, 46.

- ¹⁸ G. Renan, Apostoli.
¹⁹ Gal 2, 18.
²⁰ Gal 1, 15.
²¹ Rim 10, 4; Flp 3, 4.
²² Sk 15, 7.
²³ Sv. Jakub nenadržal židovčiacim.
²⁴ Gal 2, 9.
²⁵ V texte je Šimeon, čo je hebrejský tvar.
²⁶ Asi náražky na Iz 2, 60, a Mich 4.
²⁷ Am 9, 11, 12.
²⁸ V gréckom texte znamená zákonné poškvvrnenie, ktoré nastáva požívaním zakázaných jedál. Dn 1, 8.
²⁹ Sk 15, 21.
³⁰ Slová sv. Jakuba sú asi nárazkou na vzťahy kresťanov a pohanov, a to pod vplyvom slov Ex 34, 15, 16.
³¹ Sk 21, 25.
³² Ex 34, 15—16.
³³ Veriaci neboli rozhodcami, ale len svedkami urovnania.
³⁴ Bolo to dielo asi celého shromaždenia.
³⁵ Skutočnosť, že Barnabáš je spomínaný pred Pavlom, nasvedčuje, že list bol pôvodu jeruzalemského. Bol pre nich totiž dôležitejší než Pavol.
³⁶ Sk 15, 28.
³⁷ 1 Kor 8, 4.
³⁸ 1 Kor 7, 14.
³⁹ Gn 9, 6; Lev 17, 11; Deut 12, 23.
⁴⁰ Išlo tu len o niektoré zovňajšie úkony. Jakub nechcel teda nútiť kresťanov z pohanstva ani na obriezku.
⁴¹ 1 Kor 8, 4.
⁴² Sv. Augustín, G. Manich. 332.
⁴³ Euzebius cit. d. 2, 23; 3, 25.
⁴⁴ Sv. Hieronym cit. d. 2.
⁴⁵ Origenes, In Joan. 19, 6.
⁴⁶ Sv. Klem. Rímsky: Kor. 10, 17, 31.
⁴⁷ Sv. Irenej, Adv. Haer. 4, 13.
⁴⁸ Tertulián, Con. Jud. 2; De orat. 9.
⁴⁹ Sv. Ignác Efz. 5, 3.
⁵⁰ Sv. Augustín Apol. 2, 8.
⁵¹ Sabatier, Vetus Italica t. 3, 934.
⁵² Sv. Jakub, List 2, 2.

- ⁵³ Tamtiež, 4, 4.
- ⁵⁴ Tamtiež 5, 16.
- ⁵⁵ Tamtiež 5, 10.
- ⁵⁶ Tamtiež 1, 6; 3, 4; 5, 7.
- ⁵⁷ Tamtiež 1, 2; Mt 5, 10; 1, 4; 5, 48.
- ⁵⁸ Liagre, Interpretation Epist. Cath. S. Jacob.
- ⁵⁹ Sv. Jakub, List 4, 1; 4, 4; 4, 12; Rim 7, 23; 14, 4.
- ⁶⁰ Rim 3, 28.
- ⁶¹ Sv. Jakub, List 2, 24.
- ⁶² Rim 3, 24; 4, 2; Sv. Jk 2, 14 a nasl.
- ⁶³ Sv. Jk 5, 4.
- ⁶⁴ Tamtiež 2, 6.
- ⁶⁵ Tamtiež 2, 15.
- ⁶⁶ Tamtiež 2, 14.
- ⁶⁷ Tamtiež 2, 1—9.
- ⁶⁸ Tamtiež 2, 7.
- ⁶⁹ Tamtiež 3, 1; 4, 11.
- ⁷⁰ Sv. Jakub, List 4, 1; 5, 13 a nasl.
- ⁷¹ Tamtiež 1, 1.
- ⁷² Tamtiež 1, 18.
- ⁷³ Tamtiež 2, 1.
- ⁷⁴ Tamtiež 1, 1.
- ⁷⁵ P. M. Sales, Nuovo Testamento v. 2.
- ⁷⁶ Tamtiež.
- ⁷⁷ Jozef Flavius, Židovská vojna.

SVÄTÝ ŠIMON

- ¹ Dante, Paradiso 12, 34.
- ² Mk 3, 18; Lk 6, 15.
- ³ Sv. Hieronym, In Matth 10, 4.
- ⁴ Lk 6, 15.
- ⁵ Niceforus, Hist. Eccl.
- ⁶ Ecclest, 32, 1.
- ⁷ Giovanni Papinni, Storia di Cristo.
- ⁸ Mt 10; Miesta, obývané pohanmi, byly také nečisté ako aj pohania.
- ⁹ Mk 3, 13.
- ¹⁰ Lk 6, 12.

¹¹ Niceforus cit. d.

¹² Čiastka z týchto vzácnych relikvií je uschovaná a uctievaná v katedrále v Toulouse.

SVÄTÝ JUDÁŠ TADEJ

¹ P. Arrighini A., Ai margini del Vangelo 2, 6.

² Sv. Hieronym, De vir. ill.

³ Mt 12, 46; Mk 3, 31; Lk 8, 19; Jn 2, 12; Sk 1, 14.

⁴ Mt 1, 25.

⁵ Lk 2, 7.

⁶ Luciano Demonax 19.

⁷ Sv. Germanus, De zona Virg.

⁸ Ex 13, 2.

⁹ Jn 14, 24.

¹⁰ Jn 14, 22.

¹¹ Jn 14, 25.

¹² Mt 28, 18.

¹³ Jn 20, 21.

¹⁴ Mk 16, 15.

¹⁵ Euzebius, H. E. 3, 11.

¹⁶ Ten istý 7, 25.

¹⁷ Ten istý 2, 3.

¹⁸ Sv. Hieronym cit. d. 2, 4.

¹⁹ Sv. Klem. Alex., Strom. 4, 15.

²⁰ Sv. Cyril, Cathec. 4, 25.

²¹ Euzebius cit. d. 4, 23.

²² Ecumenius, Arg. ap. S. Jac.

²³ Sv. Atanáž, Epist. fest. 39; Sv. Cyril 4, 36.

²⁴ Tertulián, De cultu fem. 1, 3.

²⁵ Sv. Cyprián, Adv. Nov. haer. 16.

²⁶ Luc di Cagliari, De non conv. cum. haer. 15.

²⁷ Origenes: In Matth. 13, 27; Sv. Klement Alex. 3, 2.

²⁸ Euzebius H. E. 6, 14.

²⁹ Sv. Hieronym cit. d. 4.

³⁰ P. M. Sales, II Nuovo Testamento.

³¹ Sv. Júda, List 1, 4.

³² P. A. Arrighini, cit. d. 2, 18.

³³ Sv. Judáš, List 1, 25.

SVÄTÝ MATEJ

- ¹ P. Arrighini A., *Al margini del Vangelo* 2, 6.
² Stier, *Discours des Apôtres* 1, 15.
³ Gal 2, 9.
⁴ 1 Kor 15, 9.
⁵ Mt 5, 3.
⁶ Euzebius, *H. E.* 1, 12.
⁷ Sk 1, 13.
⁸ Podľa sv. Epifána večeradlo bolo na vrchu Sion, kde prví kresťania vystavali vraj i chrám.
⁹ Apoštolovia bývali vo večeradle, ale sa zúčastňovali na pobožnostiach.
¹⁰ Toto neprotirečí 1 Kor 15, 6, kde je reč o inom zjavení Ježiša.
¹¹ Zastávali len to miesto, ktoré mali za života P. Ježiša.
¹² Sv. Ján Chrys, *In Joan. hom.* 88.
¹³ Dávid je predobrazom Mesiáša, proti ktorému vystupujú nepriatelia.
¹⁴ Podľa mienky niektorých obesil sa v poli, ktoré bolo kúpené za zradenie Mesiáša.
¹⁵ Pole ležalo na juh od mesta Jeruzalema.
¹⁶ Ž 68, 26.
¹⁷ Ž 108.
¹⁸ Ten istý.
¹⁹ Euzebius, *H. E.* 1, 12.
²⁰ Obracajú sa na Majstra, ktorý bol skúmateľom srdc (Jn 21, 17).
²¹ Náražka na Num 24, 25: Balaam ivit in locum suum, id est in gehennam.
²² Num 26, 55; Joz 18, 10.
²³ Num 34.
²⁴ 1 Kr 10, 20.
²⁵ Stier, *cit. m.*
²⁶ Lk 4, 24.
²⁷ Deut 13, 1 a nasl.
²⁸ Lev. 24, 14 a Glosa hovorí: V mestách, ohrađených múrmi, majú byť vinníci kameňovaní mimo mesta... »fuori della cinta«.

²⁹ Aj v Padove sa uschovávajú význačné pozostatky sv. apoštola.

³⁰ Mt 19, 28.

SVÄTÝ PAVOL

¹ Flp 3, 5.

² Sk 12, 3.

³ To isté hovorí aj sám Pavol, Sk 22, 3.

⁴ 1 Kor 15, 32.

⁵ V Tarze vidieť ešte dnes masívnu stavbu, nazývanú »hrobka Sardanapala«.

⁶ Strabo, nar. r. 50 pr. Kr., dáva Tarzu prednosť pred Aténami a Alexandriou vo veci umení. Zo starého mesta ostalo len niekoľko stĺpov, umiestených zväčša po okrajoch ciest.

⁷ Svetonius, Životy dvanástich cisárov. — Nero, Ulpianus 3.

⁸ Joz. Flavius, Židovská vojna.

⁹ Ján sa menoval aj Marek.

¹⁰ Le Camus, L'opera degli Apostoli 1, 2.

¹¹ Sk 13, 8.

¹² Sk 17, 22.

¹³ Listy Fil. a Filip.

¹⁴ Niekoľko ráz sa jeho reč mení vo verše: 1 Kor 15, 25; Tim 2, 12.

¹⁵ Baumann, Sv. Pavol.

¹⁶ Sk 5, 35.

¹⁷ Akým pohotovým bol rabbi Gamaliel, jeho učiteľ, dokazuje táto príhoda, zaznamenaná v Talmude: Rabbi Gamaliel išiel sa kúpať do kúpeľov, zasvätených bohyni Afrodite. Keď sa ho potom pohanský Proklus pýtal, ako vôbec môže vstúpiť do takého domu, keď Mojžišov zákon zakazuje mať hocijaký ošoh z vecí, zasvätených pohanským bohom, odpovedal: »Kúpele neboly postavené na počesť Afrodity, ale na okrasu kúpeľov bola postavená Afrodita,

¹⁸ Recognitiones — apokryfné.

¹⁹ Apokryfné skutky Pavlove.

²⁰ 2 Kor 12, 9.

²¹ Či hovorí o svojej slabosti telesnej, o chorobe očí, dajakých nervových záchvatoch, alebo o svojom boji proti

žiadostivosti, nie je možné presne povedať, takže aj mienky sa preto veľmi rozchádzajú.

²² Gal 7, 2.

²³ Le Camus, cit. m.

²⁴ Mladosť podľa starých trvala do štyridsiateho roku.

²⁵ Gal 1, 13.

²⁶ Sk 8, 3; 22, 4; 26, 9.

²⁷ Gal 1, 13; 1 Kor 15, 9; Flp 3, 6; Tlm 1, 13.

²⁸ Ef 6, 12.

²⁹ Joz. Flavius, cit. d. 2, 20.

³⁰ Podľa najpravdepodobnejších výpočtov mal ním byť Kajfáš.

³¹ Sk 9, 14.

³² Tradícia sa rozchádza v určovaní miesta, na ktorom mal Šavol zjavenie.

³³ Sk 9, 1 a nasl.

³⁴ Sk 5, 11; 26.

³⁵ G. Renan, Apoštoli.

³⁶ Loisy, Commentaire des Actes.

³⁷ Tamtiež.

³⁸ P. Arrighini A., In splendoribus Sanctorum v. l. Con-
versione di S. Paulo. Panegirici, Torino, L. I. C. E. 1934.

³⁹ 1 Kor. 9, 27.

⁴⁰ Sk 9, 9.

⁴¹ Sk 22, 12.

⁴² Dom neskoršie premenili na kresťanskú svätyňu
a potom prestavali na mešitu.

⁴³ Ananiáš teda nepoznal osobne Pavla.

⁴⁴ Toto pomenovanie prichádza tu po prvý raz. Až do-
siaľ učeníkov Ježiša nazývali: učeníkmi, veriacimi, bratmi.

⁴⁵ Ananiáš musel dostať ešte viac pokynov, než spomí-
najú Skutky.

⁴⁶ Niektorí myslia, že následok tohto zápalu očí sa
u Pavla prejavoval za celý život.

⁴⁷ Gal 1, 17.

⁴⁸ Le Camus cit. d.

⁴⁹ Gal 1, 16; Sk 9, 15; 22, 21.

⁵⁰ Najskôr Kaligula podriadil Damask kráľovi Aretovi.

⁵¹ Starozákonný príbeh mohol inšpirovať tento útek.
(Joz 2, 15.)

⁵² Židia naviedli gubernátora na to, aby zakročil proti Pavlovi.

⁵³ Sk 9, 26.

⁵⁴ Gal 1, 18.

⁵⁵ Sk 23, 17 a nasl.

⁵⁶ Gal 1, 22.

⁵⁷ Loisy, *Commentaire des Actes*.

⁵⁸ Lk 4, 24.

⁵⁹ Sk 13, 2.

⁶⁰ Iz 60, 9.

⁶¹ Rim 1, 28.

⁶² 1 Kor 7, 7.

⁶³ Rim 7, 23.

⁶⁴ Kor 7, 1.

⁶⁵ 1 Kor 7, 9.

⁶⁶ Plínius Starší, *De mundo*.

⁶⁷ Keby to bolo bývalo naopak, sám by sa bol oslobodiť od ostňa tela, o čo márne prosil Boha.

⁶⁸ Sk 15, 37.

⁶⁹ Tim 4, 9.

⁷⁰ *Acta apostolorum apocryfa*. Lipsko 1891 pr. 235.

⁷¹ Leclercq, *Actes des Martyres* t. 1.

⁷² P. Arrighini A., *In Splendoribus Sanctorum* vol. 6.

⁷³ Homér, *Odysea* 17.

⁷⁴ Ovidius, *Metamorfozy* 8.

⁷⁵ Naša biografia sv. Petra a Jakuba Mlad.

⁷⁶ Le Camus, cit. d.

⁷⁷ Sv. Hieronym, *Adv. Pelag*: »Paulus severior, Barnaba clementior.«

⁷⁸ Sk 16, 3.

⁷⁹ Gal 4, 15.

⁸⁰ Gal 3, 1.

⁸¹ Hlavným mestom celého Macedónska bolo Tessalonike.

⁸² 2 Kor 11, 25.

⁸³ Takéto klady zabraňovaly každý pohyb.

⁸⁴ Ani jeden historik nezapochyboval o utrpení Pavlovom vo Filipi. Apoštol, píšuc Filipanom, spomína »zápas za Krista, ktorý kedysi videli v jeho osobe«, a hovorí o ňom ako veterán o vznešenom bojovnom čine, známom všetkým. Lenže príbeh o zemetrasení, o okovách, ktoré

sa zázračne rozviazaly, musel vyvolať nechutné vtipy neveriacich exegétov. Wellhausen si celkom nepekné žarty strúhal o tomto nezvyčajnom fakte: okolo polnoci Pavol a Silas bdeli, ako aj ostatní väzni, len strážnik spal. Keď o veci rozmýšľame, nehovorí nič nepravdepodobného. Pre väzňov, hrozne sputnaných, ležiacich na vlhkých dlaždiciach alebo v bahne, medzi znepokojujúcim hmyzom, niet pokojného spánku; ich spánok je nepokojný a prerušený pri najmenšom hrmote.

Ďalej sa pýta Loisy, ako by zabudol, že na dvore väzenia bola studňa, prečo tá istá voda slúžila »žalárnikovi, aby umyl rany misionárov, a misionárovi, aby pokrstil väzenského dozorca s jeho rodinou«.

Každý nepredpojatý človek si ľahko vysvetlí tieto detské námietky. Dve iné okolnosti sú menej jasné. Čo robili väzni, keď pocítili, že sú zbavení reťazí, a keď pominul úžas? Či nevyrazia von ako pobláznení, alebo v nádeji, že ujdú? Zdá sa, že dozorca sa o nich vôbec nestaral. Pavol v úplnej tme počúva dozorca, ktorý si zúfa a chce sa preklatť svojou dýkou. Podľa akej istoty ho Pavol uisťuje »Sme tu všetci«?

Pisateľ skracuje podstatné a zanedbáva ostatné. Predpoklad, že azda mesačný svit vnikol žalárnym otvorom do väzenia, nie je rozlúštením. Treba tu pripustiť čosi tajomného, prítomnosť Neviditeľného, aby sa všetko dalo vysvetliť. Anjeli sú tu. Nezakročujú, aby — ako pri Petrovom uniknutí — vyviedli Pavla a Silasa z väzenia. Prekvapia strachom väzňov, takže nik nepomýšľa na útek. Duch to zjavuje Pavlovi. Zdá sa, že zázrak je najmä mravného a symbolického rázu. Uvoľnené okovy predstavujú oslobodenie duše vierou, a náhle obrátenie dozorca väzňov dokazuje nadprirodzenú účinnosť múk, ktoré podstúpili Boží služobníci. Krst a všetko, čo nasleduje, ako i scéna s Lýdiou a pozvanie tejto dobrej duše, učinené poslom Kristovým, svedčí o tej istej prostej jednoduchosti.

Či sa treba potom čudovať, že Pavol hrdo prijíma liktorov, že hoci predošlého dňa mlčal, vyhlasuje svoje právo rímskeho občana? Pavol koná predovšetkým vzhľadom na väčšie dobro; je úplným opakom človeka zásad. Mravy moderného Orientu, ako aj mravy rímskych prétorov mô-

žu nám tu objasniť jeho správanie sa. Nič nie je prirodzenejšie než surovosť úradov voči dvom cudzincom bez ochrany. Len čo sa títo úradníci dozvedia, čomu sa vystavili, ich prostota rovná sa bezočivosti. Pavol a Silas by sa mohli na nich sťažovať. Postačuje im ospravedlnenie. Pavol kladie na toto dôraz: chce s nimi hovoriť preto, aby sa mladá obec, skladajúca sa z obrátených pohanov, nepohoršila nad nepotrestaným bezprávím, a ešte viac preto, aby mohol pokračovať vo svojom poslaní. (Baumann.)

⁸⁵ Tes 11, 7.

⁸⁶ To bolo ich úradné pomenovanie, súvisiace s ich postavením.

⁸⁷ Le Camus cit. d.

⁸⁸ Sk 17, 56.

⁸⁹ Petronius, Satir., 17.

⁹⁰ Baumann, cit. d.

⁹¹ Sk 17, 18.

⁹² Polter, Antichità delle Grecia.

⁹³ Sv. Justín, Cohort. ad Graecos.

⁹⁴ Neviedli ho pred súdny tribunál, ale pred ľud. »Aténčania«, — oslovil ich.

⁹⁵ Citát je z básne Aratovej, ktorý bol krajanom Pavlovým, ale žil dávno pred ním — vyše dvesto rokov.

⁹⁶ Sk 17, 22.

⁹⁷ Sk 17, 32.

⁹⁸ Sk tamtiež.

⁹⁹ P. Arrighini A., cit. d. vol. 7.

¹⁰⁰ Euzebius H. E. 1, 3.

¹⁰¹ Seneca, Quest. nt. 4.

¹⁰² Plutarch, Alcibiades 12.

¹⁰³ 1 Kor 1, 28.

¹⁰⁴ 1 Kor 9, 4.

¹⁰⁵ 1 Kor 9, 15.

¹⁰⁶ Sk 20, 35.

¹⁰⁷ Sk 20, 31.

¹⁰⁸ Sk 20, 20.

¹⁰⁹ Sk 20, 31.

¹¹⁰ Sk 20, 19.

¹¹¹ Sk 20, 17.

¹¹² Ant. G. 8, 2. hovorí židovský historik, že videl medzi mnohými akéhosi Eleazara, ktorý vyháňal z ľudí zlých duchov.

¹¹³ Zo starého Efezu zachovaly sa podnes len biedne zrúcaniny.

¹¹⁴ Plínius, H. N. hovorí o chráme »orbis terrarum miraculum« a Apuleius hovorí zase o bohyni »Diana ephesia, cuius nomen unicum, multiformi specie, ritu variato... totus veneratur orbis«. (Prvý hovorí o chráme ako o zázraku a druhý o bohyni, ktorú uctieva celý svet.)

¹¹⁵ Aj u iných národov panovala často viera, že ich modly boli poslané s neba. Tým viac, ak išlo o meteory, padnuté na zem.

¹¹⁶ »Qui coetum et concursum fecerit capite puniatur.« Trest smrti stihol toho, kto zavinił pobúrenie; podľa rím. zákona.

¹¹⁷ Sk 18.

¹¹⁸ Tes 2, 10 a 2. Kor 6, 3; Tes 2, 5; 2 Tes. 3, 7; Kor 9, 4.

¹¹⁹ Sv. Filip mal štyri dcéry, ktoré sa horlivo zapojily do apoštolátu svojho otca. Dve z nich zostaly pannami a slovom a príkladom viedly veriacich k pravdám Evanjelia.

¹²⁰ Keď nazir splnil svoj sľub, musel prísť do chrámu a priniesť obeť, ktorá bola pre chudobného naozaj ťažká. Musel priniesť ročného baránka, bezchybného, ako obeť zápalnú, a tiež ročnú ovцу, bezchybnú, na smierlivú obeť; okrem toho za kôš nekvasených chlebov a koláčov. Preto mnohí chudobní ponevierali sa okolo chrámu v nádeji, že sa nájde niekto veľkodušný a pomôže im pri týchto výdajoch. Až Herodes Agrippa I., keď sa chcel zavďačiť ľudu a ukázať svoju nábožnosť, zaplatil všetky výdavky, ktoré mali priniesť chudobní nazirovia.

¹²¹ Ant. G. 20, 8; Jozef Flavius ich odhaduje na tridsaťtisíc, čo je iste zveličené, lebo kým na jednom mieste hovorí, že bolo z nich zabitých štyristo a dvesto zajatých, inde zase hovorí, že »väčšia čiastka z nich« bola pobitá a zajatá. Teda tých spomínaných šesťsto mužov nemohlo tvoriť »väčšiu čiastku«. Isteže je spoľahlivejší autor Skutkov.

¹²² Takýto úkaz vidieť v Oriente častejšie pri zápalistých manifestáciách alebo pri náboženskom fanatizme.

- ¹²³ Svetonius, Dvanásti cisári — Klaudius.
- ¹²⁴ Sk 22, 28.
- ¹²⁵ J. Flavius, cit. d. 20, 8.
- ¹²⁶ Seneca, De Prov.: »Miseri sunt sordidi, turpes, ad similitudinem parietum suorum extrinsecus culti.«
- ¹²⁷ Mt 23, 27.
- ¹²⁸ Sprievod tvorili ťažko odení legionári, jazda a ľahko vyzbrojení kopijníci, čiže ľahká pechota.
- ¹²⁹ O deviatej hodine večer.
- ¹³⁰ Svetonius, cit. d.
- ¹³¹ Najvoľnejšia bola »custodia libera«, ktorú dovoľovali významným osobnostiam. Strážení mohol sa voľne pohybovať, ale musely byť zaňho záruky.
- ¹³² O desať rokov neskoršie Manahen i so svojimi najatými vrahmi usmrtili tohto násilníckeho veľkňaza vo vodovode, kde sa i so svojím bratom skrýval.
- ¹³³ 2 Kor 11, 24.
- ¹³⁴ Baumann cit. d.
- ¹³⁵ Titus Livius, Hist., 21, 51.
- ¹³⁶ Cicero, in Verrem, 4, 18.
- ¹³⁷ Barbarmi nazývali nielen tých, ktorí neboli oboznámení s kultúrou rímskou, ale aj tých, ktorí hovorili inou rečou než po latinsky a po grécky.
- ¹³⁸ Sk 18, 15.
- ¹³⁹ Le Camus, cit. d.
- ¹⁴⁰ Chce povedať »celému táboru prétoriánov«.
- ¹⁴¹ Flp 1, 12.
- ¹⁴² Tim 1, 3.
- ¹⁴³ Tim 4, 20.
- ¹⁴⁴ Tim 1, 5.
- ¹⁴⁵ Hlavným chrámom je »Ad aquas salvas«, bazilika z r. 630. Na mieste, kde bol Pavol štatý, je kostol »S. Paolo alle Tre Fontane«, ozdobený výjavmi zo života sv. Pavla, a tretím chrámom je »Ad guttam jugiter manantem«, s ozdobnou dlažbou a čistým staviteľským slohom.
- ¹⁴⁶ Le Camus, cit. d.
- ¹⁴⁷ Mnohé slová sa vyskytujú iba v jeho Listoch.
- ¹⁴⁸ Dnes prevláda mienka, že ešte aj list Rimanom bol písaný po grécky.
- ¹⁴⁹ Rim 8, 31; Kor 1, 20.
- ¹⁵⁰ Rim 2, 21; 2 Kor 4, 8; 6, 8.

- ¹⁵¹ Ef 4, 1; Kor 3, 22; Rim 8, 29.
¹⁵² 1 Kor 1, 21; 15, 8.
¹⁵³ Rim 11, 17; 1 Kor 12, 14.
¹⁵⁴ Iba posledné slová napíše, aby bolo vidieť, že list je jeho.
¹⁵⁵ Renan, Apoštoli c. 10.
¹⁵⁶ Sv. Hieronym, Epist. ad Pamach.
¹⁵⁷ Rim 5, 14.
¹⁵⁸ Rim 5, 17.
¹⁵⁹ Sv. Tomáš Akv., De humanitate... c. 6.
¹⁶⁰ Ef 5, 23.
¹⁶¹ Kor 6, 15.
¹⁶² Ef 5, 30.
¹⁶³ 1 Kor 12, 25.
¹⁶⁴ 1 Kor 12, 26.
¹⁶⁵ Kol 1, 24.
¹⁶⁶ Rim 13, 1.
¹⁶⁷ Ef 5, 25.
¹⁶⁸ Ef 5, 22.
¹⁶⁹ Ef 5, 32.
¹⁷⁰ 1 Kor 7, 38.
¹⁷¹ 1 Kor 7, 32.
¹⁷² 1 Kor 13, 1 a nasl.
¹⁷³ Rim 8, 21.
¹⁷⁴ Rim 8, 22.
¹⁷⁵ Legenda Aurea. Cod. Riccardiano, 1254. cart. 154.
¹⁷⁶ Legenda hovorí, že na miestach, kde hlava Apoštola Pavla urobila tri skoky, zjavily sa tri pramene vody. Pramene uzavreli, ale v r. 1925 z príležitosti jubilejného roku jeden z prameňov otvorili a voda v ňom vyviera znova.
¹⁷⁷ Sv. Ján Chrysostom, Homília o skrúšenosti.

ÚVOD	—	—	—	—	—	—	—	—	5
SVÄTÝ PETER	—	—	—	—	—	—	—	—	9
Šimon Bar-Jona	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Povolanie	—	—	—	—	—	—	—	—	13
Nasledovanie	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Krivá prísaha	—	—	—	—	—	—	—	—	21
Primát	—	—	—	—	—	—	—	—	27
Turíce	—	—	—	—	—	—	—	—	34
Zázraky	—	—	—	—	—	—	—	—	38
Potrestanie Ananiáša a Zafiry	—	—	—	—	—	—	—	—	43
Ustanovenie diakonov	—	—	—	—	—	—	—	—	47
Dvaja Šimonovia	—	—	—	—	—	—	—	—	50
Obrátenie pohanov	—	—	—	—	—	—	—	—	55
Uväznenie	—	—	—	—	—	—	—	—	60
Antiochia	—	—	—	—	—	—	—	—	62
Rím	—	—	—	—	—	—	—	—	66
Pobyť v Ríme	—	—	—	—	—	—	—	—	73
Jeruzalemský snem	—	—	—	—	—	—	—	—	76
Dve Kniežatá	—	—	—	—	—	—	—	—	80
Spisy	—	—	—	—	—	—	—	—	84
Mučeníctvo	—	—	—	—	—	—	—	—	91
Hrob	—	—	—	—	—	—	—	—	94
Pozostatky	—	—	—	—	—	—	—	—	96
V legende	—	—	—	—	—	—	—	—	98
V umení	—	—	—	—	—	—	—	—	106
SVÄTÝ ONDREJ	—	—	—	—	—	—	—	—	111
Na brehu jazera	—	—	—	—	—	—	—	—	111
V škole Krstiteľa	—	—	—	—	—	—	—	—	114
Ecce Agnus Dei	—	—	—	—	—	—	—	—	118
Vyvolenie	—	—	—	—	—	—	—	—	122
Na svadbe v Káne	—	—	—	—	—	—	—	—	125

Rozmnoženie chlebov	—	—	—	—	—	127
Uvadzač ku Kristovi	—	—	—	—	—	129
Rozchod	—	—	—	—	—	131
Apoštolát	—	—	—	—	—	134
Pred tyranmi	—	—	—	—	—	135
Kríž	—	—	—	—	—	138
Na kríži	—	—	—	—	—	140
Uctievanie	—	—	—	—	—	144
SVÄTÝ JAKUB STARŠÍ	—	—	—	—	—	149
Prvé poznatky	—	—	—	—	—	149
Prvá výchova	—	—	—	—	—	151
Božie povolanie	—	—	—	—	—	154
Kalich	—	—	—	—	—	156
V škole Majstrovej	—	—	—	—	—	158
Dar Ducha Svätého	—	—	—	—	—	164
Apoštolát	—	—	—	—	—	170
Herodes Agrippa	—	—	—	—	—	172
Mučeníctvo	—	—	—	—	—	175
Prenesenie	—	—	—	—	—	177
Kompostela	—	—	—	—	—	179
V legende a umení	—	—	—	—	—	182
SVÄTÝ JÁN	—	—	—	—	—	187
Miláčik-učeník	—	—	—	—	—	187
S Majstrom	—	—	—	—	—	190
S Máriou	—	—	—	—	—	193
V Efeze	—	—	—	—	—	198
Apoštolát	—	—	—	—	—	202
Proti bludárom	—	—	—	—	—	205
Evanjelium	—	—	—	—	—	212
Listy	—	—	—	—	—	225
V Ríme	—	—	—	—	—	230
Patmos	—	—	—	—	—	233
Zjavenie	—	—	—	—	—	237
Návrat do Efezu	—	—	—	—	—	244
Smrť	—	—	—	—	—	248
Nanebevzatie	—	—	—	—	—	251
Žiaci	—	—	—	—	—	254
V legende a umení	—	—	—	—	—	259

SVÄTÝ FILIP	—	—	—	—	—	—	—	263
Život pred apoštolovaním				—	—	—	—	263
Nasleduj ma	—	—	—	—	—	—	—	264
Rozmnoženie chlebov				—	—	—	—	267
Apoštolát	—	—	—	—	—	—	—	269
Mučeníctvo	—	—	—	—	—	—	—	273
Uctievanie	—	—	—	—	—	—	—	274
SVÄTÝ BARTOLOMEJ			—	—	—	—	—	279
Pravý izraelita	—		—	—	—	—	—	279
Stretnutie s Mesiašom			—	—	—	—	—	280
V škole Mesiašovej			—	—	—	—	—	283
Apoštolát	—	—	—	—	—	—	—	285
Divotvorca	—	—	—	—	—	—	—	287
Odratie z kože		—	—	—	—	—	—	288
Sláva	—	—	—	—	—	—	—	290
SVÄTÝ MATÚŠ	—	—	—	—	—	—	—	293
Publikán	—	—	—	—	—	—	—	293
Nasleduj ma!	—	—	—	—	—	—	—	295
Apoštol	—	—	—	—	—	—	—	298
Mučeník	—	—	—	—	—	—	—	300
Evanjelista	—	—	—	—	—	—	—	302
Prvé evanjelium	—	—	—	—	—	—	—	305
SVÄTÝ TOMÁŠ	—	—	—	—	—	—	—	311
Blíženec	—	—	—	—	—	—	—	311
Povolanie	—	—	—	—	—	—	—	314
Prvé skúšky	—	—	—	—	—	—	—	317
Neveriaci	—	—	—	—	—	—	—	319
Blažená nevera	—		—	—	—	—	—	325
Apoštol dvoch svetov			—	—	—	—	—	328
Druhý Blíženec		—	—	—	—	—	—	331
Pod šípmi	—	—	—	—	—	—	—	333
Na oltároch	—	—	—	—	—	—	—	335
SVÄTÝ JAKUB MLADŠÍ			—	—	—	—	—	341
Bratanec Ježiša	—		—	—	—	—	—	341
Spravodlivý	—	—	—	—	—	—	—	344
Apoštol	—	—	—	—	—	—	—	346
Biskup	—	—	—	—	—	—	—	347

Cirkev jeruzalemská	—	—	—	—	—	350
Snem jeruzalemský	—	—	—	—	—	354
Pastiersky list	—	—	—	—	—	362
Mučeník	—	—	—	—	—	367
.						
SVĚTÝ ŠIMON	—	—	—	—	—	375
Šimon Kananejský	—	—	—	—	—	376
Svadba	—	—	—	—	—	377
Učeník	—	—	—	—	—	379
Apoštol	—	—	—	—	—	383
Mučeník	—	—	—	—	—	385
SVĚTÝ JUDÁŠ TADEJ	—	—	—	—	—	389
Božie príbuzenstvo	—	—	—	—	—	389
Medzi Dvanástimi	—	—	—	—	—	392
Apoštolát	—	—	—	—	—	396
Katolícky list	—	—	—	—	—	398
Mučeníctvo	—	—	—	—	—	401
SVĚTÝ MATEJ	—	—	—	—	—	405
Niektoré znamenia	—	—	—	—	—	406
Vo večeradle	—	—	—	—	—	407
Petrov návrh	—	—	—	—	—	409
Žreb	—	—	—	—	—	412
Apoštolská činnosť	—	—	—	—	—	413
Sláva mučeníctva	—	—	—	—	—	415
SVĚTÝ PAVOL	—	—	—	—	—	419
Detstvo	—	—	—	—	—	419
Mladosť	—	—	—	—	—	422
Prenasledovateľ	—	—	—	—	—	428
Zjavenie v Damasku	—	—	—	—	—	431
Obrátenec	—	—	—	—	—	436
Na púšti	—	—	—	—	—	440
Návrat do Damasku	—	—	—	—	—	444
V Jeruzaleme	—	—	—	—	—	446
V Antiochii	—	—	—	—	—	450
Na Cypre	—	—	—	—	—	455
Prvá misijná cesta	—	—	—	—	—	459
Druhá misijná cesta	—	—	—	—	—	466
V Macedónsku	—	—	—	—	—	470

P. ARRIGHINI A.

D V A N Á S T I

Z talianskeho originálu (I Dodici) preložil Jozef Máček. Obálka a kresby od Edity Ambrušovej. So schválením Biskupského úradu v Banskej Bystrici čís. 1597/1949 zo dňa 12. septembra 1949 (text) a Apošt. administratúry v Trnave čís. 8106/49 zo dňa 9. decembra 1949 (kresby) v náklade 11.000 ex. vydal Spolok sv. Vojtecha v Trnave 1950. Písmom Excelsior vytlačily Západoslóvenské tlačiarne, prevádzovňa 1, v Trnave 1950.

Papier pridelený výmerom PIO číslo 25959/1949-II/1 zo dňa 2. decembra 1949.